

Y. A. KƏLBİYEV, T. M. HÜMBƏTOV

VERGİLƏRİN HESABLANMASINA DAİR PRAKTİKUM

DƏRS VƏSAİTİ

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 21 may 2008-ci il
tarixli 606 nömrəli əmri ilə qrif verilmiş və ali məktəb
tələbələri üçün dərs vəsaiti kimi tövsiyə edilmişdir.*

BAKİ - 2008

ELMİ REDAKTOR:

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin Vergi siyasəti və strateji araşdırmalar baş idarəsinin rəisi, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin professoru, iqtisad elmləri doktoru, professor M.M. SADIQOV

RƏYÇİLƏR:

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin Maliyyə fakültəsinin dekanı, iqtisad elmləri doktoru, professor D.A. BAĞIROV

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin “Vergi və vergi qoyma” kafedrasının dosenti, iqtisad elmləri namizədi Z.H. RZAYEV

Y.A. KƏLBIYEV, T.M. HÜMBƏTOV

Vergilərin hesablanmasına dair praktikum (Dərs vəsaiti).

Azərb. dilində. Bakı: 2008, 396 səh.

Dərs vəsaitində fiziki və hüquqi şəxslərin vergitutma obyektlərinin müəyyən edilməsi və vergilərin hesablanması məsələlərinə baxılmış, Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq vergi ödəyicilərinə verilən vergi güzəştləri və azadolmalar təhlil edilmiş, həmçinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə tətbiq olunan müvafiq məsuliyyət tədbirləri, vergidən yayınmanın formaları və onun qarşısının alınması məsələləri nəzərdən keçirilmişdir.

Praktikumda vergilərin hesablanması sahəsində müxtəlif məsələlərin həlli nümunələri öz əksini tapmışdır. Hər bir fəslin sonunda isə istifadəçilərin sərbəst hazırlığı üçün mövzulara aid nəzəri suallar, test tapşırıqları və praktiki məsələlər verilmişdir.

Dərs vəsaiti iqtisadi ixtisaslar üzrə təhsil alan tələbələr, magistrələr, aspirantlar, müəllimlər, iqtisadçılar, auditorlar, mühasiblər, dövlət və bələdiyyələrin vergi orqanları əməkdaşları, həmçinin vergi sistemini və vergitutmanın əsaslarını müstəqil öyrənmək istəyənlər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

GİRİŞ

Azərbaycan Respublikasında bazar iqtisadiyyatı yönümlü hüquqi dövlətin yaradılması istiqamətində əsaslı işlər görülür. İqtisadi və ictimai münasibətlərin inkişafı ölkənin maliyyə, büdcə, pul-kredit və digər həyatı əhəmiyyətli təsərrüfat sistemlərində baş verən dəyişikliklərlə müşayət olunur.

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi bərpa edildikdən sonra ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə başlanan və hazırda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları tərəfindən uğurla həyata keçirilən məqsədyönlü siyasət ölkədə iqtisadiyyatın bütün sahələrində genişmiqyaslı islahatların aparılmasını təmin etmişdir. Onların arasında idarəetmənin təkmilləşdirilməsi, dövlət əmlakının özəlləşdirilməsi, iqtisadiyyatda struktur dəyişiklikləri və digər tədbirlərlə yanaşı bazar münasibətlərinə adekvat vergi siyasətinin həyata keçirilməsi də mühüm yer tutur. Son illər səmərəli vergi sisteminin formalaşdırılması, onun qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi, vergi orqanı əməkdarlarının peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması, ölkədə əlverişli vergi mühitinin və vergi mədəniyyətinin yaradılması sahəsində əhəmiyyətli işlər görülmüşdür. 1999-cu ildən başlayaraq vergi orqanlarının strukturunun təkmilləşdirilməsi istiqamətində aparılan işlər sistemlilik, çeviklik, koordinasiya olunma və təşkilati-idarəetmə mexanizminin tətbiqi kimi bir sıra müsbət keyfiyyətlərə nail olmağa imkan vermişdir.

Vergilər ölkənin sosial-iqtisadi inkişafında, büdcə siyasətinin formalaşdırılmasında, onun müdafiə qüdrətinin möhkəmləndirilməsində, əhalinin sosial durumunun yaxşılaşdırılmasında böyük rol oynayır.

Müasir vergi siyasəti tarazlaşdırılmış vergi qanunvericiliyinin və vergi sisteminin yaradılmasını və inkişafını tələb edir. Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasında vergi qanunvericiliyinin əsasını 2000-ci ildə qəbul edilmiş və 2001-ci il yanvar ayının 1-dən qüvvəyə minmiş Vergi Məcəlləsi təşkil edir. Keçən dövr ərzində inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi nəzərə alınmaqla Vergi Məcəlləsinə bir sıra mütərəqqi dəyişikliklər və əlavələr edilmişdir. Bütövlükdə, hazırda qüvvədə olan Vergi Məcəlləsi bütün vergi növləri üzrə vergitutma bazasının dəqiqliklə müəyyənləşdirilməsini, vergi nəzarətinin tətbiqini və təkmil vergi yoxlamalarının aparılmasını özündə əks etdirir.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində iqtisadi təhsilin tərkib hissəsi olan vergi təhsilinin əhəmiyyəti durmadan artır. Vergitutmanın əsaslarının, vergitut-

ma bazasının hesablanması, vergi dərəcələrinin tətbiqinin öyrənilməsi müasir iqtisadi təhsilin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Ölkənin iqtisadi qüdrətinin artması, vergilərin cəmiyyətin həyatında rolunun yüksəlməsi vergitutmanın tədrisi sahəsində də işlərin canlanmasına səbəb olmuşdur.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Respublikamızın ali məktəblərində vergilər və vergitutma sahəsində yüksək ixtisaslı mütəxəssis kadrlarının hazırlanması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 9 yanvar 2007-ci il tarixli 4 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş “Ali və orta ixtisas təhsili istiqamətlərinin və ixtisaslarının siyahısı”nın ümumi iqtisad istiqamətinə “Vergilər və vergitutma” və “Vergi işinin təşkili və idarə edilməsi” ixtisasları daxil edilmişdir. Eyni zamanda, respublikamızda iqtisadi ixtisasların əksəriyyətinin dövlət standartlarına vergilərin və vergitutmanın tədrisini nəzərdə tutan fənlər daxil edilmişdir.

Hazırda respublikamızda vergilər və vergitutma sahəsində az da olsa dərslərlər hazırlanmışdır. Lakin praktik yönümlü dərslər vəsaitlərinin olmaması bu sahədə kadr hazırlığı işində böyük çətinliklər yaradır. Müəlliflər ümid edirlər ki, təqdim edilən dərslər vəsaiti bu sahədə mövcud olan boşluqları müəyyən qədər aradan qaldıracaqdır.

Dərslər vəsaitinin vergitutmanın ümumi məsələlərindən bəhs edən 1-4-cü fəsillərində bütün bölmələr üzrə suallar və test tapşırıqları verilmişdir. Testlər elə tərtib edilmişdir ki, düzgün cavabı axtararkən Vergi Məcəlləsindən istifadə edilməsi zamanı çətinliklər yaranmasın. Praktikumun 5-15-ci fəsillərində isə nəzəri suallar və testlərlə yanaşı praktiki məsələlər də verilmişdir. Diqqətəlayiq hal ondan ibarətdir ki, hər bir fəsildə ayrı-ayrı mövzularda konkret misallar nümunəsində onların həlli üsulları da verilmişdir ki, bu da verilən tapşırıqların yerinə yetirilməsi zamanı praktiki kömək ola bilər.

Praktikumda konkret mövzular üzrə verilən suallar, testlər və məsələlər “Vergilər və vergitutma”, “Vergi işinin təşkili və idarə edilməsi” və vergitutma ilə bağlı digər fənlərin öyrənilməsi, seminar məşğələlərində tələbələrə biliyin qiymətləndirilməsi zamanı, həmçinin vergi orqanları əməkdaşlarının ixtisaslarının artırılması və yenidən hazırlanması sistemində istifadə edilə bilər və professional mühasiblərin və auditorların hazırlığı üçün faydalı ola bilər.

FƏSİL 1

VERGİ QANUNVERİCİLİYİ İLƏ TƏNZİMLƏNƏN MÜNASİBƏTLƏR

1.1. Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyi və vergi sistemi

Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin ümumi hissəsi vergi sisteminin əsasını təşkil edən Azərbaycan Respublikasında vergitutmanın ümumi prinsiplərini, vergi hüquq münasibətlərinin bütün iştirakçılarının əlində rəhbər tutduğu ümumi qayda və prosedurları, onların hüquq və vəzifələrini və bu hüquq və vəzifələri təmin edəcək prosessual normaları müəyyən edir.

Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin I fəslində ümumi müddəalar nəzərdən keçirilir. Burada ilk növbədə Vergi Məcəlləsi ilə tənzimlənən münasibətlər aydınlaşdırılır və vergi qanunvericiliyinin tərkibinin hansı qanunvericilik aktlarından ibarət olduğu və vergi qanunvericiliyi aktlarına hansı məsələlərin daxil edildiyi öz əksini tapmışdır.

Eyni zamanda, vergilərin müəyyən edilməsinin və tutulmasının əsasları, vergitutmanın formaları, vergi qanunvericiliyi ilə tənzimlənən münasibətlərin iştirakçıları və vergilərin müəyyən edilməsinin əsas şərtləri barədə məlumatlar verilir.

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi Azərbaycan Respublikasında vergi sistemini, vergitutmanın ümumi əsaslarını, vergilərin müəyyən edilməsi, ödənilməsi və yığılması qaydalarını, vergi ödəyicilərinin və dövlət vergi orqanlarının, habelə vergi münasibətlərinin digər iştirakçılarının vergitutma məsələləri ilə bağlı hüquq və vəzifələrini, vergi nəzarətinin forma və metodlarını, vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyəti, dövlət vergi orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) şikayət edilməsi qaydalarını müəyyən edir. Eyni zamanda, Naxçıvan Muxtar Respublikasında və bələdiyyələrdə vergitutmanın ümumi əsasları və vergilər müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyi Azərbaycan Respublika-

sının Konstitusiyasından, Vergi Məcəlləsindən və onlara uyğun olaraq qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik aktlarından ibarətdir.

Vergi qanunvericiliyi aktları ilə digər sahə qanunvericilik aktları arasında vergi qanunvericiliyində nəzərdə tutulan müəyyən hallar istisna olmaqla, vergitutma və vergi nəzarəti məsələləri üzrə ziddiyyət yarandıqda vergi qanunvericiliyinin aktları tətbiq edilir.

Aşağıdakılar istisna olunmaqla, vergi qanunvericiliyindən başqa digər qanunvericilik aktlarına vergitutma və vergi nəzarəti məsələləri daxil edilə bilməz:

- Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində nəzərdə tutulan vergi münasibətlərinə aid inzibati xətalər haqqında müddəalar;
- Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulan vergi cinayətləri haqqında müddəalar;
- vergi öhdəliklərinin üstünlüyü haqqında müflisləşmə və iflas haqqında qanunvericilikdə nəzərdə tutulan müddəalar;
- büdcə qanunvericiliyində vergilərlə bağlı müddəalar;
- vergilər üzrə dövlət təminatlarının və müddətli güzəştlərin verilməsi ilə bağlı müddəalar;
- hasilatın pay bölgüsü haqqında, əsas boru kəməri haqqında və digər bu qəbildən olan sazişlərdə və ya qanunlarda nəzərdə tutulan müddəalar;
- ixrac məqsədli neft-qaz fəaliyyəti və xüsusi iqtisadi zonalar haqqında qanunlarda nəzərdə tutulan müddəalar.

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə vergilər haqqında Vergi Məcəlləsi ilə və ona müvafiq olaraq qəbul edilmiş normativ hüquqi aktlarla nəzərdə tutulmuş müddəalardan fərqli müddəalar müəyyən edildikdə, həmin beynəlxalq müqavilələrin müddəaları tətbiq edilir.

Qanunla təsdiq olunmuş hasilatın pay bölgüsü haqqında, əsas boru kəməri haqqında və digər bu qəbildən olan sazişlərdə və ya qanunlarda, o cümlədən neft və qaz haqqında, ixrac məqsədli neft-qaz fəaliyyəti və xüsusi iqtisadi zonalar haqqında qanunlarda, Vergi Məcəlləsində və vergilər haqqında digər normativ hüquqi aktlarda nəzərdə tutulmuş müddəalardan fərqli müddəalar müəyyən edildikdə, həmin sazişlərin və ya qanunların müddəaları tətbiq edilir.

Vergilər haqqında qanunvericilik vergitutmanın ümumi, bərabər və ədalətli olmasına əsaslanmalıdır. Eyni zamanda, vergilər iqtisadi cəhətdən əsaslandırılmalıdır.

Hər kəsin Konstitusiyaya hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsinə maneçilik törədən vergilərin, həmçinin Azərbaycan Respublikasının vahid iqtisadi məkanını pozan (xüsusilə, Azərbaycan Respublikasının ərazisində malların (işlərin, xidmətlərin) və pul vəsaitlərinin azad yerdəyişməsinə bilavasitə və ya dolayısı ilə məhdudlaşdıran və ya digər yolla vergi ödəyicilərinin qanuni fəaliyyətini məhdudlaşdıran, yaxud maneçilik törədən) vergilərin müəyyən edilməsinə yol verilmir.

Heç bir şəxs əldə etdiyi mənfəətdən (gəlirdən) eyni növ vergini bir dəfədən artıq ödəməyə məcbur edilə bilməz. Vergilər siyasi, ideoloji, etnik, konfessional və vergi ödəyiciləri arasında mövcud olan digər xüsusiyyətlər əsas götürülməklə müəyyən edilə bilməz və diskriminasiya xarakteri daşıya bilməz.

Mülkiyyət formasından, fiziki şəxslərin vətəndaşlığından və ya kapitalın yerindən asılı olaraq vergilərin müxtəlif dərəcələrinin müəyyən edilməsi qadağandır.

Azərbaycan Respublikasına gətirilən mallar üçün həmin malların hansı ölkədən gətirilməsindən asılı olaraq mövcud vergi və gömrük qanunvericiliklərinə uyğun olaraq müxtəlif gömrük rüsumu dərəcələri müəyyən edilə bilər.

Azərbaycan Respublikasının vergiləri yalnız Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilir, onların dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi Məcəlləyə dəyişiklik edilməsi ilə həyata keçirilir. Heç bir şəxsin üzərinə Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilən vergilərin xüsusiyyətlərinə malik olan və Məcəllə ilə müəyyən edilməyən, yaxud Məcəllə ilə müəyyən edilən qaydalardan fərqli olaraq müəyyən edilən vergilər ödəmək vəzifəsi qoyula bilməz.

Vergi sistemi sahibkarlıq və investisiya fəaliyyətini təşviq etməlidir. Vergilər haqqında qanunvericiliyin bütün ziddiyyətləri və aydın olmayan məqamları vergi ödəyicisinin xeyrinə şərh edilməlidir.

Azərbaycan Respublikasında vergilər üç səviyyəli hakimiyyət idarəetməsinə uyğun olaraq dövlət vergiləri, muxtar respublika vergiləri və yerli vergilər (bələdiyyə vergiləri) şəklində müəyyən edilir və ödənilir. Vergilərin bu və ya digər növə aid edilməsi ərazi (coğrafi) əlamətləri (onların birdəfəlik tətbiqi üzrə) əsasında və müxtəlif səviyyəli hakimiyyətlərin onların əhatə etdiyi ərazilərdə vergi hüquq münasibətlərinin tənzimlənməsi səlahiyyətləri ilə həyata keçirilir.

Dövlət vergiləri dedikdə, Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilən və Azərbaycanın bütün ərazisində ödənilməli olan vergilər nəzərdə tutulur. Bu

heç də o demək deyildir ki, dövlət vergilərindən bütün daxilolmalar istisna şəkildə dövlət büdcəsinə ödəniləcəkdir. Dövlət vergiləri tənzimləyici şəkildə çıxış edərək onların bir hissəsi digər səviyyəli büdcələrə də ödənilə bilər.

Muxtar respublika vergiləri dedikdə, Naxçıvan Muxtar Respublikasında Vergi Məcəlləsinə müvafiq olaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilən və Naxçıvan Muxtar Respublikasında ödənilən vergilər başa düşülür. Dövlət vergilərində olduğu kimi, muxtar respublika vergiləri də tənzimləyici funksiyanı daşıya bilərlər. Bunun üçün büdcə qanunvericiliyi çərçivəsində muxtar respublika səviyyəsində müvafiq qərarın qəbul edilməsi kifayətdir. Bu zaman belə verginin bir hissəsi yerli özünü idarəetmə orqanlarının büdcələrinə yönəldilə bilər.

Yerli vergilər (bələdiyyə vergiləri) dedikdə isə, Vergi Məcəlləsində və müvafiq qanunla müəyyən edilən, bələdiyyələrin qərarlarına əsasən tətbiq edilən və bələdiyyələrin ərazilərində ödənilən vergilər nəzərdə tutulur. Bələdiyyələr tərəfindən tətbiq edilən digər məcburi ödənişlər müvafiq qanunla müəyyən olunur. Yerli vergilərin hesablanması və ödənilməsi qaydaları, vergi ödəyicilərinin və bələdiyyələrin vergi xidməti orqanlarının hüquq və vəzifələri, vergi nəzarətinin forma və metodları, vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyət, bələdiyyələrin vergi xidməti orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) şikayət edilməsi qaydaları müvafiq qanunvericiliklə müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikasında xüsusi vergi rejimi tətbiq edilə bilər. Xüsusi vergi rejimi dedikdə, müəyyən dövr ərzində vergilərin hesablanması və ödənilməsinin xüsusi qaydası nəzərdə tutulur.

Dövlət vergilərinə aşağıdakılar aiddir:

- fiziki şəxslərin gəlir vergisi;
- hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi (bələdiyyə mülkiyyətində olan müəssisə və təşkilatlardan başqa);
- əlavə dəyər vergisi;
- aksizlər;
- hüquqi şəxslərin əmlak vergisi;
- hüquqi şəxslərin torpaq vergisi;
- yol vergisi;
- mədən vergisi;
- sadələşdirilmiş vergi.

Vergi Məcəlləsi ilə bütün dövlət vergilərinin dərəcələrinin ən yüksək

hədləri müəyyən edilir. Dövlət vergilərinin hər il üçün tətbiq olunan dərəcələri Vergi Məcəlləsində müəyyən edilən dərəcələrdən yüksək ola bilməz və hər il Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi haqqında qanunu qəbul edilən zaman həmin dərəcələrə yenidən baxıla bilər.

Muxtar respublika vergilərinə Naxçıvan Muxtar Respublikasında tutulan dövlət vergiləri aiddir.

Yerli vergilər (bələdiyyə vergiləri) aşağıdakılardır:

- fiziki şəxslərin torpaq vergisi;
- fiziki şəxslərin əmlak vergisi;
- yerli əhəmiyyətli tikinti materialları üzrə mədən vergisi;
- bələdiyyə mülkiyyətində olan müəssisə və təşkilatların mənfəət vergisi.

Vergi məbləğləri aşağıdakı formalarda tutulur:

- bilavasitə mənbədən (verginin gəlir və ya mənfəət əldə edilməsinə-dək tutulması);
- bəyannamə üzrə (verginin gəlir və ya mənfəət əldə edilməsindən sonra tutulması);
- bildiriş üzrə (vergitutma obyektinin dəyəri və sahəsi əsasında vergi orqanının və ya bələdiyyənin hesabladığı məbləğ üçün təqdim etdiyi tədiyyə bildirişi əsasında vergi ödəyicisi tərəfindən verginin ödənilməsi).

Azərbaycan Respublikasının ərazisində vergilər Azərbaycan Respublikasının pul vahidi - manatla hesablanır və ödənilir.

Vergi qanunvericiliyi ilə tənzimlənən münasibətlərin iştirakçıları aşağıdakılardır:

- Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq vergi ödəyicisi hesab edilən hüquqi və fiziki şəxslər;
- Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq vergi agentləri hesab edilən hüquqi və fiziki şəxslər;
- Azərbaycan Respublikasının dövlət vergi orqanları;
- Azərbaycan Respublikasının gömrük orqanları;
- Vergi Məcəlləsi ilə nəzərdə tutulan məsələlərin həlli ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının maliyyə orqanları;
- Vergi Məcəlləsi ilə nəzərdə tutulan hallarda vergi ödəyicilərindən vergilərin ödənilməsi üçün vəsaitlərin alınmasını və onların büdcəyə köçürülməsini, vergi və gömrük orqanlarından başqa, müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirən dövlət hakimiyyəti orqanları, yerli özünüidarəetmə orqanları, digər səlahiyyətli orqanlar və vəzifəli şəxslər.

Vergi o halda müəyyən edilmiş hesab olunur ki, bu zaman vergi ödəyicisi və aşağıdakı vergitutma elementləri müəyyən edilmiş olsun:

- vergitutma obyektı;
- vergitutma bazası;
- vergi dövrü;
- vergi dərəcəsi;
- verginin hesablanması qaydası;
- verginin ödənilməsi qaydası və müddəti.

Vergi müəyyən edildikdə, vergi qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulan əsaslarla vergi güzəştləri müəyyənləşdirilə bilər.

Vergitutma obyektı subyektin vergi ödəmək vəzifəsini şərtləndirən hüquqi faktıdır. **Vergitutma bazası** vergitutma obyektinin vergi tutulan hissəsinin kəmiyyətə ifadəsidir. **Vergi dövrü** vergitutma bazasının formalaşdığı və vergi öhdəliyinin məbləğinin qəti olaraq müəyyən edildiyi müddətdir. **Vergi dərəcəsi** vergitutma vahidinə düşən verginin məbləğidir.

Vergi Məcəlləsinin 11-ci maddəsi vergi anlayışını izah edir, 13-cü maddəsində isə Məcəllədə istifadə edilən anlayış və terminlər müəyyən edilmişdir.

Vergi - dövlətin və bələdiyyələrin fəaliyyətinin maliyyə təminatı məqsədi ilə vergi ödəyicilərinin mülkiyyətində olan pul vəsaitlərinin özgəninkiləşdirilməsi şəklində dövlət büdcəsinə və yerli büdcələrə köçürülən məcburi, fərdi, əvəzsiz ödənişdir.

Vergitutma məqsədləri üçün aşağıdakı anlayışlar istifadə olunur:

- şəxs - istənilən fiziki və ya hüquqi şəxs, qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi, filialı və digər bölməsi;
- hüquqi şəxs - Azərbaycan Respublikasının və ya xarici dövlətin qanunvericiliyinə uyğun olaraq hüquqi şəxs statusunda yaradılmış müəssisə və təşkilatlar;
- fiziki şəxs - Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxs;
- vergi ödəyicisi - mövcud vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq müəyyən edilmiş vergitutma obyektlərindən vergini ödəməli olan istənilən şəxs;
- Rezident:
 - aşağıda göstərilən tələblərin birinə cavab verən istənilən fiziki şəxs:
 - təqvim ilində üst-üstə 182 gündən artıq vaxtda həqiqətən Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan;

- təqvim ili içərisində, yaxud bir təqvim ili ərzində xarici ölkədə Azərbaycan Respublikasının dövlət xidmətində olan;
- fiziki şəxsin Azərbaycan Respublikasının ərazisində və xarici ölkədə (hər hansı birində) olma müddəti 182 gündən artıq olmadıqda, həmin fiziki şəxs aşağıdakı ardıcılıqla göstərilən meyarlarla Azərbaycan Respublikasının rezidenti sayılır:

- ✓ daimi yaşayış yeri;
- ✓ həyati mənafehlərinin mərkəzi;
- ✓ adətən yaşadığı yer;
- ✓ Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı.

- fiziki şəxs vergi ilində Azərbaycan Respublikasının ərazisində qaldığı son gündən etibarən bu vergi ilinin sonunadək olan dövr ərzində Azərbaycan Respublikasının qeyri-rezidenti sayılır, bu şərtlə ki, həmin şəxs bilavasitə növbəti vergi ilində Azərbaycan Respublikasının qeyri-rezidenti olsun;

- Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq təsis edilən və sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən və ya Azərbaycan Respublikasında idarəetmə yeri olan istənilən hüquqi şəxs.

Hüquqi şəxsin idarəetmə yeri dedikdə, əsas nəzarət orqanlarının yerləşdiyi yerdən asılı olmayaraq, idarəetmənin həyata keçirilməsi üçün zəruri olan kommersiya qərarlarının qəbul olunduğu və gündəlik praktiki idarəetmənin həyata keçirildiyi əsas fəaliyyət yeri nəzərdə tutulur.

- Qeyri-rezident:

- Azərbaycan Respublikasının ərazisində diplomatik və ya konsulluq statusu olan şəxs və onun ailə üzvləri (Azərbaycan Respublikasının ərazisində sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən şəxslər istisna olmaqla);

- Azərbaycan Respublikasının ərazisində müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatından keçmiş beynəlxalq təşkilatın əməkdaşı və ya Azərbaycan Respublikasında xarici ölkənin dövlət xidmətini həyata keçirən şəxs və onların ailə üzvləri (Azərbaycan Respublikasının ərazisində sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən şəxslər istisna olmaqla);

- məqsədi yalnız Azərbaycan Respublikasının ərazisindən bir xarici dövlətdən digər xarici dövlətə keçmək olan şəxs;

- Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerləşən diplomatik imtiyazları və immunitətləri olan diplomatik nümayəndəliklər, konsulluq idarələri və xarici ölkələrin digər rəsmi nümayəndəlikləri, beynəlxalq təşkilatlar və onların nümayəndəlikləri, habelə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmayan xarici təşkilatların və firmaların nümayəndəlikləri;

- rezident anlayışı ilə əhatə edilməyən digər şəxslər.
- Vergi ödəyicisinin ailə üzvləri:
 - ər-arvadlar;
 - valideynlər, övladlar və övladlığa götürülmüş şəxslər;
 - vərəsələr;
 - doğma (ögey) bacılar (qardaşlar);
 - bacı və qardaş övladları;
 - ər-arvadların bacıları, qardaşları və valideynləri;
 - bacıların ərleri və qardaşların arvadları;
 - valideynlərin bacıları (qardaşları);
 - qəyyumlar və qəyyumluğa götürülənlər, onların arasındakı ev təsərrüfatı birliyi nəticəsində biri o biri ilə valideyn və övlad kimi bağlı olduqda.
- mal - hər hansı maddi və ya qeyri-maddi əmlak (aktiv), o cümlədən elektrik və istilik enerjisi, qaz və su;
- qeyri-maddi aktivlər - intellektual, o cümlədən ticarət nişanları, digər sənaye mülkiyyəti obyektləri, habelə müvafiq qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada vergi ödəyicisinin mülkiyyət hüququnun obyektini kimi tanınan digər analoji hüquqlar;
- malların təqdim edilməsi - mallar üzərində mülkiyyət hüququnun başqasına verilməsi, o cümlədən, lakin bunlarla məhdudlaşdırılmayan, malların satışı, mübadiləsi, hədiyyə verilməsi, natura şəklində əmək haqqı ödənilməsi və natura şəklində digər ödəmələr, həmçinin girov qoyulmuş mallar üzrə mülkiyyət hüququnun girov saxlayana və ya digər şəxsə keçməsi;
- xidmət (iş) - malların təqdim edilməsi sayılmayan, nəticələri maddi ifadə kəsb edən fəaliyyət;
- maliyyə xidmətləri:
 - kreditlərin, maliyyə lizinqi əməliyyatlarının, kredit təminatlarının və pul-kredit əməliyyatlarında hər hansı girov və ya lombard təminatının təqdim edilməsi (yaxud verilməsi) və qaytarılması, o cümlədən krediti və ya təminatı təqdim etmiş şəxsin kreditləri və kredit təminatlarını idarə etməsi;
 - müştərilərin depozitlərinin və hesablarının idarə edilməsi, tədiyələr, köçürmələr, borc öhdəlikləri və tədiyə vasitələri ilə bağlı əməliyyatlar;
 - qanuni tədiyə vasitələri olan valyutanın, pul vəsaitlərinin və əskinasların (numizmatika əşyalarından başqa) tədavülü ilə bağlı əməliyyatlar;
 - səhmlərin, istiqraz vəərəqələrinin, sertifikatların, veksellərin, çeklərin və digər qiymətli kağızların tədavülü ilə bağlı əməliyyatlar. İnkassasiya

xidmətləri və ya banknotların, qiymətli kağızların və ya digər qiymətlilərin saxlanması və ya onların qorunmasının təmin edilməsi üzrə xidmətlər maliyyə xidmətlərinə aid deyildir;

- törəmə maliyyə vasitələri ilə əqdlərə, forvard müqavilələrinə, opsiyonalara və analoji sazişlərə aid əməliyyatlar;

- investisiya fondlarının idarə edilməsi ilə bağlı xidmətlər;

- sığorta və təkrar sığorta əməliyyatları.

- Azərbaycan mənbəyindən gəlir:

- Azərbaycan Respublikasında maddəli işdən gəlir;

- Azərbaycan Respublikasında istehsal edilmiş malların istehsalçı tərəfindən təqdim edilməsindən gəlir;

- Azərbaycan Respublikasında malların təqdim edilməsindən, iş görülməsindən və xidmət göstərilməsindən gəlir;

- Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki daimi nümayəndəliyə aid edilən sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə olunan gəlir, o cümlədən belə daimi nümayəndəlik vasitəsilə təqdim edilmiş mallara (işlərə, xidmətlərə) aid edilə bilən eyni cinsli, yaxud bənzər (oxşar) malların (işlərin, xidmətlərin) təqdim edilməsindən, habelə daimi nümayəndəlik vasitəsilə həyata keçirilən fəaliyyətə aid edilə bilən fəaliyyətdən və ya ona oxşar fəaliyyətdən əldə edilmiş gəlir;

- Azərbaycan Respublikasındakı sahibkarlıq fəaliyyəti ilə əlaqədar:

- vergi ödəyicisinin borclarının onun kreditörələri tərəfindən silinməsindən;

- əsas vəsaitlərin (vəsaitin) təqdim edilməsindən əldə olunan məbləğ həmin əsas vəsaitlərin (vəsaitin) qalıq dəyərindən artıq olduqda, yaranmış fərq məbləğindən ibarət olan gəlir;

- xərclərin kompensasiya edilməsindən və ya ehtiyatların azalmasından gəlir;

- rezident hüquqi şəxsdən dividend şəklində əldə edilən gəlir, həmçinin bu hüquqi şəxsə iştirak payının satılmasından və ya başqasına verilməsindən əldə edilən gəlir;

- rezidentlərdən alınan faizlər şəklində gəlir;

- rezident tərəfindən ödənilən pensiya;

- Azərbaycan Respublikasının ərazisində daimi nümayəndəliyi və ya əmlakı olan şəxsədən alınan faizlər şəklində gəlir - həmin şəxsin bu faizlər üzrə borcu bu cür daimi nümayəndəlik və ya əmlakla bağlıdırsa;

- Azərbaycan Respublikasında saxlanılan və ya istifadə edilən əmlak

üçün alınan royalti şəklində gəlir, yaxud Azərbaycan Respublikasında saxlanılan və ya istifadə edilən əmlakın təqdim edilməsindən gəlir;

- Azərbaycan Respublikasında istifadə edilən daşınan əmlakın icarəyə verilməsindən əldə edilən gəlir;

- Azərbaycan Respublikasındakı daşınmaz əmlakdan əldə edilən gəlir, o cümlədən bu əmlakda iştirak payının təqdim edilməsindən gəlir;

- aktivlərinin 50 faizindən çox olan hissəsi birbaşa və ya dolayısı ilə Azərbaycan Respublikasındakı daşınmaz əmlakdan ibarət olan müəssisənin səhmlərinin və ya iştirak payının təqdim edilməsindən gəlir;

- rezidentin sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı olmayan əmlak təqdim edilməsindən əldə etdiyi digər gəlirlər;

- idarəetmə, maliyyə xidmətləri göstərilməsindən əldə edilən gəlir - bu gəlir rezident hüquqi şəxs və ya qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerləşən daimi nümayəndəliyi tərəfindən ödənilirsə, yaxud o, həmin müəssisə və ya onun daimi nümayəndəliyi ilə bağlanmış müqaviləyə əsasən əldə edilmişdirsə;

- Azərbaycan Respublikasında riskin sığortası və ya təkrar sığortası haqqında müqavilə üzrə ödənilən gəlir;

- Azərbaycan Respublikası ilə digər dövlətlər arasında beynəlxalq rəhbərlik və ya daşınmalar həyata keçirilərkən telekommunikasiya və ya nəqliyyat xidmətlərindən gəlir;

- Azərbaycan Respublikasındakı fəaliyyətlə bağlı meydana çıxan və yuxarıda göstərilən bəndlərdə əhatə edilməyən digər gəlirlər.

- malların ixracı - gömrük qanunvericiliyinə uyğun olaraq ixrac malları hesab edilən malların Azərbaycan Respublikası ərazisindən çıxarılması;
- malların təkrar ixracı - gömrük qanunvericiliyinə uyğun olaraq, təkrar ixrac malları sayılan malları idxal etmiş şəxs həmin malları idxal edəndən sonra təqdim etmədən və idxal olduğu andakı vəziyyətdə ixrac etməsi;
- malların idxalı - gömrük qanunvericiliyinə uyğun olaraq idxal malları sayılan malların Azərbaycan Respublikası ərazisinə gətirilməsi;
- malların təkrar idxalı - gömrük qanunvericiliyinə uyğun olaraq, təkrar idxal malları sayılan malları təqdim etmədən və ixrac olduğu andakı vəziyyətdə ixrac etmiş şəxs həmin malları idxal etməsi;
- qeyri-kommersiya fəaliyyəti - məqsədi gəlir götürmək olmayan və əldə etdiyi gəliri yalnız qeyri-kommersiya məqsədləri, o cümlədən öz

nizamnamə məqsədləri üçün istifadə etməyi nəzərdə tutan qanunla qadağan edilməyən fəaliyyətin həyata keçirilməsidir, əks halda bu fəaliyyət kommersiya fəaliyyəti sayılır;

- xeyriyyəçilik fəaliyyəti - fiziki şəxs və (və ya) xeyriyyə təşkilatı tərəfindən həyata keçirilən və maddi və ya digər köməyə (yardıma) ehtiyacı olan fiziki şəxslərə və ya bilavasitə bu cür kömək (yardım) göstərən təşkilatlara, o cümlədən xeyriyyə təşkilatlarına, birbaşa bu cür təmənnasız kömək (yardım) göstərməkdən, o cümlədən əvəzsiz pul köçürməkdən ibarət olan fəaliyyət, yaxud vergi qanunvericiliyində digər hallar nəzərdə tutulmamışdırsa, ictimai mənafeələr naminə həyata keçirilən elmi, təhsil və ya başqa fəaliyyətdir. Aşağıdakı hallarda kömək (yardım) göstərilməsi xeyriyyəçilik fəaliyyəti sayılmaz:

- bu cür köməyi (yardımı) alan şəxs köməyi (yardımı) göstərən şəxsin qarşısında mülkiyyət və ya qeyri-mülkiyyət xarakterli öhdəlik (alınan vəsaitdən və ya əmlakdan məqsədli təyinatla istifadə olunmasına dair öhdəlikdən başqa) qəbul edirsə;

- bu cür köməyi (yardımı) alan və köməyi (yardımı) göstərən şəxslər qarşılıqlı surətdə asılı olan şəxslər sayılırlarsa;

- bu cür kömək (yardım) hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxsə seçki kampaniyasında iştirak etmək üçün göstərilirsə.

- sahibkarlıq fəaliyyəti - şəxsin müstəqil surətdə, öz riski ilə həyata keçirdiyi, əsas məqsədi əmlak istifadəsindən, malların təqdim edilməsindən, işlər görülməsindən və ya xidmətlər göstərilməsindən mənfəət götürülməsi olan fəaliyyətdir;
- xeyriyyə təşkilatı - xeyriyyəçilik fəaliyyətini həyata keçirən qeyri-kommersiya təşkilatı;
- büdcə təşkilatı - büdcə smetası əsasında fəaliyyəti tamamilə və ya qismən büdcə vəsaiti hesabına maliyyələşdirilən, hesablaşma hesabı olmayan qeyri-kommersiya təşkilatıdır;
- müəssisə - sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən və bu cür fəaliyyət üçün yaradılan aşağıdakı qurumlar deməkdir:

- Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq yaradılmış hüquqi şəxslər və onların sərbəst balansı, cari və ya digər hesablara malik olan filialları, struktur bölmələri və ya digər ayrıca bölmələri;

- xarici dövlətin qanunvericiliyinə uyğun olaraq yaradılmış hüquqi şəxslər (korporasiyalar, şirkətlər, firmalar və digər analoji qurumlar), ha-

belə onların filialları və ya daimi nümayəndəlikləri.

- əsas vəsaitlər - istifadə müddəti bir ildən çox olan və dəyəri şərti maliyyə vahidinin 100 mislindən çox olan amortizasiya edilməli olan maddi aktivlər;
- dividend - hüquqi şəxsin öz təsisçilərinin (payçıların) və yaxud səhmdarlarının xeyrinə xalis mənfəətinin (sadələşdirilmiş vergi ödəyiciləri tərəfindən vergi və xərclər çıxıldıqdan sonra gəlirin) bölüşdürülməsi ilə bağlı pul və ya digər ödəmələr şəklində etdiyi ödəniş;
- faizlər - borc öhdəlikləri ilə bağlı olan hər hansı ödəmə, o cümlədən kreditlərin (ssudaların) və ya depozitlərin (hesabların) verilməsi üçün ödəmə;
- royalti - ədəbiyyat, incəsənət, yaxud elm əsərləri, proqram təminatı, kinematoqrafik filmlər və digər qeyri-maddi aktivlər üzərində müəllif hüquqlarından istifadə olunması, yaxud istifadə hüquqlarının verilməsinə görə, istənilən patentə, ticarət markasına, dizayn, yaxud modelə, plana, məxfi düstura, yaxud prosesə, sənaye, kommersiya, yaxud elmi təcrübəyə aid olan informasiyaya, sənaye, kommersiya və ya elmi avadanlıqdan istifadə, yaxud istifadə hüquqlarının verilməsinə görə mükafat şəklində alınan ödənişlər;
- xalis mənfəət - mənfəət vergisi çıxıldıqdan sonra qalan mənfəət.

Vergi Məcəlləsinin 14-cü maddəsində bazar qiyməti nəzərə alınmaqla vergilərin hesablanması halları, müəyyənləşdirilən bazar qiymətlərinə təsir edən amillər, bazar qiymətləri haqqında məlumatlar toplamaq mümkün olmadıqda mümkün qiymətləndirmə üsulları nəzərdən keçirilir və bazar qiymətlərinin müəyyən edilməsi üçün zəruri olan məlumat mənbələri dəqiqləşdirilmişdir.

Bazar qiyməti malın (işin, xidmətin) tələblə təklifin qarşılıqlı təsiri nəticəsində təşəkkül tapan qiyməti deməkdir. Ümumiyyətlə, vergitutma məqsədləri üçün malların (işlərin, xidmətlərin) qiyməti tərəflərin əməliyyatda (əqddə) təsbit etdikləri qiymət qəbul edilir. Əks hal sübuta yetirilmirsə, bu qiymət bazar qiyməti kimi qəbul edilir.

Bazar qiyməti nəzərə alınmaqla vergilərin hesablanması aşağıdakı hallarda həyata keçirilə bilər:

- barter (mal mübadiləsi), idxal-ixrac əməliyyatları aparıldıqda;
- təsərrüfat əqdləri qarşılıqlı surətdə asılı olan şəxslər arasında həyata keçirildikdə;
- 30 gün ərzində vergi ödəyicilərinin eyni xüsusiyyətli və ya eyni cinsli

mallara (işə, xidmətə) tətbiq etdikləri qiymətlərin səviyyəsi 30 faizdən çox (aşağı və yuxarı) dəyişdikdə.

Bazar qiyməti mal (iş, xidmət) satılan anadək, lakin malın (işin, xidmətin) təqdim edildiyi andan çoxu 30 gün keçənədək (əvvəl və ya sonra) ən yaxın tarixdə eyni (analoji) mal (iş, xidmət) üçün müvafiq əməliyyatlar zamanı təşəkkül tapan qiymətlərə əsasən müəyyənləşdirilir. Bazar qiyməti müəyyənləşdirilərkən qarşılıqlı surətdə asılı olan şəxslər arasındakı əməliyyat yalnız o halda nəzərə alın bilər ki, onların münasibətləri həmin əməliyyatın nəticəsinə təsir göstərməmiş olsun.

Göstərilənləri tətbiq etmək mümkün olmadıqda, malın (işin, xidmətin) bazar qiymətinin müəyyən edilməsi zamanı həmin malın (işin, xidmətin) istehsalına və (və ya) təqdim edilməsinə çəkilən adi məsrəflər (alınma qiyməti və ya qalıq dəyəri), nəqliyyətlər, saxlanma, sığorta və digər bu cür məsrəflər, həmçinin adətən qarşılıqlı surətdə bağlı olmayan şəxslər arasında əməliyyatlar zamanı tələb və təkliflər amilinə əsasən əlavə yığım və güzəştlər nəzərə alınır. Bu güzəştlər malın keyfiyyətinin və ya digər istehlak xüsusiyyətlərinin itdiyi, yaxud yararlılıq müddətinin bitdiyi (bitməyə yaxınlaşdığı) və başqa bu cür hallarda da nəzərə alınır.

Malların (işlərin, xidmətlərin) bazar qiymətləri müəyyənləşdirilərkən qiymətlərə təsir edə bilən aşağıdakı amillər nəzərə alınır:

- göndərilmiş malların (görülmüş işlərin, göstərilmiş xidmətlərin) həcmi (əmtəə partiyasının həcmi);
- öhdəliklərin icra olunması müddəti, ödəniş şərtləri;
- mallara (işlərə, xidmətlərə) tələb və təklifin dəyişməsi, (o cümlədən istehlakçı tələbinin mövsümi olaraq artıb-azalması);
- malların mənsə ölkəsi, alındığı və ya təqdim edildiyi yer;
- malların (işlərin, xidmətlərin) göndərilmə şərtləri;
- malların keyfiyyətinin və digər istehlak göstəricilərinin səviyyəsi;
- marketinq siyasətinin aparılması ilə əlaqədar olaraq analoqu olmayan yeni malların (işlərin, xidmətlərin) bazara çıxarılması, yaxud malların (işlərin, xidmətlərin) yeni bazara çıxarılması, istehlakçıların tanış olması məqsədilə əmtəə nümunələrinin təqdim edilməsi;
- işlərin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsi, o cümlədən təmir, tikinti, quraşdırma işləri, nəqliyyat, icarə, təhsil, tibb xidmətləri və digər sahələr üzrə bazar qiymətləri müəyyənləşdirilərkən işlərin görüldüyü, xidmətlərin göstərildiyi ərazi, onların keyfiyyət göstəriciləri və qiymətlərə təsir edə bilən digər şərtlər.

Malların (işlərin, xidmətlərin) keyfiyyəti ilə əlaqədar qiymətlər bazar qiymətlərindən aşağı səviyyədə müəyyənləşdirilərkən keyfiyyətin səviyyəsi səlahiyyətli şəxs tərəfindən təsdiq olunmalıdır.

Eyni xüsusiyyətli və ya eyni cinsli mallarla (işlərlə, xidmətlərlə) müvafiq əmtəə (iş, xidmət) bazarında heç bir əməliyyat aparılmadıqda, rəsmi və açıq mənbələrdən bu malların (işlərin, xidmətlərin) bazar qiymətləri haqqında məlumat toplamaq mümkün olmadıqda, aşağıdakı qiymətləndirmə üsullarından istifadə edilə bilər:

- sonrakı (təkrar) satış qiymətinə əsasən. Malların (işlərin, xidmətlərin) bazar qiyməti həmin malların (işlərin, xidmətlərin) sonrakı (təkrar) satış qiymətinə əsasən müəyyən olunur. Bazar qiyməti sonrakı satış qiymətindən tətbiq olunmuş əlavələr çıxılmaqla müəyyənləşdirilir.

- dəyərin toplanması üsuluna əsasən. Bazar qiymətləri malları (işləri, xidmətləri) təqdim edən əsaslandırılmış xərclərini və mənfəətini toplamaqla hesablanır.

Malların (işlərin, xidmətlərin) bazar qiymətlərini göstərilən üsullardan biri ilə müəyyənləşdirmək mümkün olmadıqda, bazar qiymətləri müqavilə əsasında cəlb edilmiş ekspert tərəfindən müəyyənləşdirilir.

Alınmış malların (işlərin, xidmətlərin) alış qiyməti bazar qiymətlərindən 30 faizdən çox yuxarıdırsa və onların dəyəri gəlirdən çıxılan xərclərə aid edilibsə, aşağıdakı hallarda həmin malların (işlərin, xidmətlərin) dəyəri gəlirdən çıxılan xərclərə bazar qiymətləri ilə aid edilir və vergilər yəni-dən hesablanır:

- alınmış malların (işlərin, xidmətlərin) faktiki alış dəyərinin əsassız artırılması aşkar edildiyi halda;

- malgöndərəni (iş görəni, xidmət göstərəni) müəyyənləşdirmək mümkün olmadıqda.

Vergi ödəyicilərinin təqdim olunan mallara (işlərə, xidmətlərə) tətbiq etdikləri qiymətlərin səviyyəsi müəyyənləşdirilən bazar qiymətlərindən 30 faizdən çox aşağı olduqda, vergilər bazar qiymətləri əsasında, yuxarı olduqda isə faktiki təqdim olunma qiymətləri ilə hesablanır.

Malın (işin, xidmətin) bazar qiyməti müəyyənləşdirilərkən və təsbit olunarkən malın (işin, xidmətin) bazar qiymətləri və birja kotirovkaları haqqında rəsmi məlumat mənbələrindən, dövlət və yerli hakimiyyət orqanlarının məlumat bazalarından, vergi ödəyicilərinin dövlət vergi orqanlarına verdikləri məlumatdan, yaxud reklam mənbələrinin məlumatından və digər müvafiq məlumatlardan istifadə edilir.

1.2. Vergi münasibətlərinin iştirakçıları, onların hüquq və vəzifələri

Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin “Vergi ödəyicisi. Vergi agentləri” adlanan 2-ci fəslə vergi ödəyicilərinin, vergi agentlərinin və vergi münasibətlərində nümayəndəliklərin hüquqi statusunu müəyyən edir. Azərbaycanda vergi sisteminin inkişafı üçün vacib hesab edilən “qarşılıqlı surətdə asılı olan şəxslər” anlayışı daxil edilmişdir.

Məlum olduğu kimi, müəyyən edilmiş vergitutma obyektlərindən vergi-ni ödəməli olan istənilən şəxs (fiziki və ya hüquqi şəxs, qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi, filialı və digər bölməsi) vergi ödəyicisi hesab edilir. Bu bölmə vergi ödəyicilərinin hüquq və vəzifələri ilə başlayır.

Vergi ödəyicisinin aşağıdakı ***hüquqları*** vardır:

- vergi orqanlarından qeydiyyat (uçot) yeri üzrə qüvvədə olan vergilər və onların ödənilməsi qaydasını və şərtlərini tənzimləyən normativ-hüquqi aktlar, vergi ödəyicilərinin hüquq və vəzifələri, vergi orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin səlahiyyətləri haqqında əvəzsiz olaraq yazılı məlumat almaq;

- vergi orqanlarından vergi qanunvericiliyinin tətbiq edilməsi məsələlərinə dair yazılı izahatlar almaq;

- vergi qanunları ilə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada vergi güzəştlərindən istifadə etmək;

- artıq ödənilmiş və ya artıq tutulmuş vergilərin vaxtında geri qaytarılmasını və ya əvəzləşdirilməsini tələb etmək;

- vergi münasibətlərində bilavasitə və ya öz nümayəndəsi vasitəsi ilə iştirak etmək;

- vergi yoxlaması ilə bağlı tərtib edilən aktların (protokolların) və vergi orqanlarının qərarlarının surətini almaq;

- vergi orqanlarından və onların vəzifəli şəxslərindən vergi ödəyicisinə münasibətdə vergilər haqqında qanunvericiliyə riayət olunmasını tələb etmək;

- vergi orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin Vergi Məcəlləsinə və digər vergi normativ-hüquqi aktlarına uyğun olmayan aktlarını (qərarlarını) və tələblərini yerinə yetirməmək;

- müəyyən edilmiş qaydada vergi orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) məhkəməyə şikayət etmək;

- qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada kommersiya (vergi) sirrinin qorunmasını tələb etmək;

- vergi orqanlarının və ya onların vəzifəli şəxslərinin qeyri-qanuni aktları (qərarları) və hərəkətləri (hərəkətsizliyi) nəticəsində dəymiş zərərin tam ödənilməsini qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada tələb etmək;

- vergi yoxlamalarının aktları və digər materialları ilə tanış olmaq, vergi orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə vergilərin hesablanması və ödənilməsi, habelə keçirilən vergi yoxlamalarının aktları üzrə öz rəyini bildirmək;

- xronometraj metodu ilə aparılan sonuncu müşahidədən sonra istehsal həcmnin və ya satış dövriyyəsinin dəyişməsi ilə əlaqədar xronometraj metodu ilə yeni müşahidənin aparılmasını vergi orqanlarından tələb etmək;

- vergi orqanlarında müəyyən olunmuş qaydada qeydiyyatdan keçirilməsi üçün nəzarət-kassa aparatının müəyyən olunmuş modelini sifariş vermək;

- Vergi Məcəlləsi və qanunlarla müəyyən edilmiş digər hüquqlardan istifadə etmək.

Vergi ödəyicisinin hüquqları və qanuni maraqları qanunvericilik normaları ilə, həmçinin vergi orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin səlahiyyətləri ilə təmin edilir. Vergi ödəyicisinin hüquqlarının və qanuni maraqlarının təmin olunmaması və ya lazımınca təmin olunmaması qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

Vergi ödəyicisi vergi münasibətlərində bilavasitə və öz qanuni və ya səlahiyyətli nümayəndəsi vasitəsi ilə iştirak edə bilər.

Vergi ödəyicisinin aşağıdakı *vəzifələri* vardır:

- qanunla müəyyən edilmiş vergiləri ödəmək;

- vergi orqanlarından vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsini (VÖEN) almaq;

- qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada gəlirlərinin (xərclərinin) və vergitutma obyektlərinin uçotunu aparmaq;

- vergi orqanlarına qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada, auditor tərəfindən yoxlanılması nəzərdə tutulduğu hallarda isə, auditor rəyi əlavə edilməklə vergi hesabatını təqdim etmək;

- vergi orqanlarının vergi qanunvericiliyinin aşkar edilmiş pozuntularının aradan qaldırılması haqqında qanuni tələblərini icra etmək, habelə ver-

gi orqanlarının vəzifəli şəxslərinin qanuni fəaliyyətinin icra edilməsinə maneçilik törətməmək;

- Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada vergi orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə zəruri olan məlumatları və sənədləri təqdim etmək;

- qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müddətdə mühasibat sənədlərinin və vergilərin hesablanması və ödənilməsi üçün zəruri olan digər sənədlərin, habelə alınan gəliri (hüquqi şəxslər üçün çəkilən xərcləri də) və ödənilən (tutulan) vergiləri təsdiq edən sənədlərin saxlanılmasını təmin etmək;

- aşağıdakı fəaliyyət növləri istisna olmaqla, nağd pul hesablaşmalarını nəzarət-kassa aparatları vasitəsilə həyata keçirmək:

- qəzet və jurnalların satışı (belə satış dövryyəsinin ümumi dövryyədəki payı 50 faizdən çox olduqda);
- qiymətli kağızların satışı;
- lotereya biletlərinin satışı;
- sərnişin və yük daşıma (dəmir yolu, hava, su və avtomobil nəqliyyatı vasitəsilə) fəaliyyəti (oturacaq yerlərinin sayı 6-dan az olan qanunvericiliyə uyğun olaraq taksometr tətbiq edilməli taksilərdən başqa);
- kənd təsərrüfatı məhsullarının bazarlarda, yarmarkalarda və səyyar qaydada satışı;
- şüşə qablar və dəmir tullantılarının qəbul məntəqələrinin fəaliyyəti;
- rabitə xidməti (İnternet klubların fəaliyyəti istisna olmaqla);
- reklam xidməti;
- mənzil təsərrüfatı obyektlərinin fəaliyyəti;
- yaşayış və qeyri-yasayış obyektlərinin kirayəyə verilməsi;
- mehmanxana, motel, kempinq və yataqxana xidmətləri;
- elektrik enerjisi, qaz, su, isti su təchizatı və mərkəzi qızdırma sistemi obyektlərinin fəaliyyəti, lift və təhlükəsizlik xidməti;
- kanalizasiya və sanitariya təmizləmə xidməti;
- turist-ekskursiya, sanatoriya-kurort və sağlamlaşdırma xidmətləri;
- bədən tərbiyəsi və idman xidməti;
- səhiyyə xidməti;
- vəkillik və digər hüquq xidmətləri;
- təhsil müəssisələrinin təhsillə bağlı olan fəaliyyəti və tədris kurslarının fəaliyyəti;

- avtomobil dayanacaqlarının fəaliyyəti;
- paltarların kimyəvi təmizlənməsi və boyanması, yuyulması;
- mənzillərin təmiri və tikintisi;
- stasionar olmayan məntəqələrdə mərasim xidmətləri və bununla əlaqədar kirayə;
- lombard xidməti;
- cildləmə xidməti;
- səyyar, bazarlarda və digər kütləvi ticarət yerlərində piştaxtadan, avtomobildən, qoşqu vasitələrindən pərakəndə satış fəaliyyəti;
- bank fəaliyyəti;
- işçilərin sayı iki nəfərdən çox olmayaraq həyata keçirilən aşağıdakı fəaliyyətlər:
 - ✓ mebellərin təmiri və hazırlanması;
 - ✓ foto, audio-video xidməti;
 - ✓ ayaqqabıların, paltarların, trikotaj və gön-dəri məmulatlarının təmiri və fərdi tikilişi;
 - ✓ saatların, televizor, soyuducu və digər məişət cihazlarının təmiri;
 - ✓ nəqliyyat vasitələrinə texniki və digər xidmətlər;
 - ✓ bərbər xidməti;
 - ✓ zərgərlik və metal məmulatlarının təmiri və hazırlanması;
 - ✓ nəqqaşlıq və rəssamlıq emalatxanaları və təmiri məntəqələrinin fəaliyyəti.

- nağd pul hesablaşmaları aparılan zaman alıcıya cek, qəbz, bank çıxarışları və digər ciddi hesabat blanklarını təqdim etmək və həmin cek, bank çıxarışları və ya ciddi hesabat blanklarında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş məlumatların əks etdirilməsini təmin etmək;

- istismar zamanı nəzarət-kassa aparatının plumbu pozulduqda və ya başqa nasazlıqlar yarandıqda vergi orqanlarına dərhal məlumat verməklə, nəzarət kassa aparatından istifadəni müvəqqəti dayandırmaq və həmin müddətdə nağd pul hesablaşmalarının qeydiyyatının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada aparılmasını təmin etmək;

- sahibkarlıq fəaliyyəti məqsədləri üçün qeyri-rezident bank idarələrində və digər qeyri-rezident kredit təşkilatlarında hesabların açılması üçün vergi orqanlarından alınmış şəhadətnamə-dublikatların bildiriş hissəsində müvafiq qeydlər etməklə bu hesablar üzrə əməliyyatlar aparıldığı tarixədək vergi orqanına təqdim etmək;

- Vergi Məcəlləsi ilə və qanunlarla müəyyən edilmiş digər vəzifələr.

Vergi ödəyicisinin hesabat dövründə sahibkarlıq fəaliyyəti və ya digər vergi tutulan əməliyyatı olmadığı halda vergi orqanına vergi hesabatının əvəzinə, hesabatın təqdim edilməsi üçün müəyyən edilmiş müddətdən gec olmayaraq arayış təqdim edilir. Vergi ilində vergi ödəyicisi sahibkarlıq fəaliyyətini və ya digər vergi tutulan əməliyyatlarını müvəqqəti dayandırdıqda, həmin fəaliyyətin və ya əməliyyatların dayandırılması günündən gec olmayaraq vergi orqanına müvafiq arayış təqdim edilməlidir. Arayışda sahibkarlıq fəaliyyətinin və ya digər vergi tutulan əməliyyatların dayandırılmasının müddəti göstərilməlidir. Müvafiq arayışı təqdim edən vergi ödəyicilərinin əmlakı və (və ya) torpağı olduqda, əmlak və (və ya) torpaq vergisinin hesabatları müəyyən olunmuş qaydada və müddətlərdə vergi orqanına təqdim edilməlidir. Göstərilən arayışlar vergi hesabatlarının verilməsi üzrə öhdəlik yarandığı gündən qüvvəsini itirir.

Vergi hüquq münasibətləri iştirakçıları arasında vergi agentləri ayrıca kateqoriyada təsnif edilmişdir. Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq vergini hesablamağa, onu vergi ödəyicisindən tutmağa və təyinatı üzrə müvafiq büdcələrə köçürməyə borclu olan şəxs **vergi agent**i hesab olunur. Vergi agentinin, vergi ödəyicisi ilə eyni hüquqları vardır.

Vergi agenti aşağıdakı **vəzifələri** yerinə yetirməyə borcludur:

- müvafiq vergiləri düzgün və vaxtında hesablamağa, onları vergi ödəyicisindən tutmağa və təyinatı üzrə köçürməyə;

- vergi ödəyicilərinə ödənilən gəlirlərin, onlardan tutulan və təyinatı üzrə köçürülən vergilərin, o cümlədən hər vergi ödəyicisi üzrə ayrıca uçotunu aparmağa;

- vergilərin hesablanması, tutulmasının və ödənilməsinin düzgünlüyünə nəzarət etmək üçün zəruri sənədləri dövlət vergi orqanlarına verməyə;

- vergi ödəyicisindən verginin tutulmasının mümkün olmadığı hallarda, bu barədə və vergi ödəyicisinin vergi borcunun məbləği barədə vergi orqanlarına 30 gün müddətində öz qeydiyyat (uçot) yeri üzrə yazılı məlumat verməyə;

- Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş digər vəzifələr.

Vergi agenti qanunla ona həvalə edilmiş vəzifələri yerinə yetirməməyə və ya lazımınca yerinə yetirməməyə görə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyır. Vergi agentləri birbaşa və ya dolayı yolla tabe olduğu şəxsin təqsiri üzündən ona həvalə olunmuş vəzifələrin yerinə yetirilməməsinə və ya lazımınca yerinə yetirilməməsinə görə vergi agentinin bilavasitə və ya

dolayısı ilə tabe olduğu şəxs müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyətə cəlb edilir.

Vergitutma məqsədləri üçün *qarşılıqlı surətdə asılı olan şəxslər* dedikdə, aralarındakı münasibətlər fəaliyyətlərinin iqtisadi nəticələrinə və ya onların təmsil etdiyi şəxslərin fəaliyyətinə bilavasitə təsir göstərə bilən fiziki şəxslər və (və ya) hüquqi şəxslər başa düşülür.

Aşağıdakılar qarşılıqlı surətdə asılı olan şəxslər sayılır:

- bir şəxs digər şəxsin əmlakında bilavasitə və ya dolayısı ilə iştirak edərsə və onun iştirak payı və ya səs hüququ azı 20 faizdirsə;
- bir şəxs özünün xidməti vəziyyətinə görə digər şəxsə tabedir və ya bir şəxs digər şəxsin bilavasitə və ya dolayısı ilə nəzarətindədir;
- şəxslər üçüncü şəxsin birbaşa və ya dolayısı ilə nəzarətindədirlər;
- şəxslər üçüncü şəxsə birbaşa və ya dolayısı ilə birgə nəzarət edirlər;
- şəxsin ailə üzvləri.

Qeyri-rezident hüquqi şəxsin və ya qeyri-rezident fiziki şəxsin istənilən 12 ay ərzində Azərbaycan Respublikasında üst-üstə 90 gündən az olmayaraq bilavasitə və ya müvəkkil edilmiş şəxs vasitəsilə tam və ya qismən sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirildiyi yer həmin şəxsin *daimi nümayəndəliyi* hesab edilir.

Daimi nümayəndəlik, əsasən aşağıdakıları əhatə edir, amma bunlarla məhdudlaşdırılmır:

- idarəetmə yerini;
- bölməni;
- kontorunu;
- filialı və agentliyi;
- tikinti və təmir meydançıları, quraşdırma və ya yığma obyektləri, həmçinin bu cür obyektlərlə bağlı nəzarət fəaliyyəti göstərilməsini;
- təbii ehtiyatların kəşfiyyatı, işlənməsi və çıxarılması üzrə yerlər, istifadə olunan qurğular və ya meydançalar, qazma avadanlığı və ya gəmilər, həmçinin bu cür obyektlərlə bağlı nəzarət fəaliyyəti göstərilməsini;
- qeyri-rezident fiziki şəxsin sahibkarlıq fəaliyyəti üçün istifadə etdiyi bazanı (yeri);
- müxtəlif məsləhət xidməti üzrə yerlərini;
- Azərbaycan Respublikası ərazisində digər sahibkarlıq növlərinin həyata keçirildiyi istənilən hər hansı iş yerlərini;
- qeyri-rezident müəssisələrin və ya qeyri-rezident fiziki şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi funksiyalarını həyata ke-

çirən, onların adından fəaliyyət göstərən, onların adından müqavilələri hazırlamaq və ya bağlamaq səlahiyyətlərinə malik olan və adətən belə səlahiyyətləri həyata keçirən şəxsləri;

- malların istehsal və ya təqdim edildiyi, işlərin görüldüyü və ya xidmətlərin göstərildiyi yeri.

Yuxarıda sadalananlardan fərqli olaraq, aşağıda göstərilən fəaliyyət növləri daimi nümayəndəlik vasitəsi ilə həyata keçirilən fəaliyyət sayılmır:

- qeyri-rezident müəssisəsinin özünə məxsus malların və məmulatların müstəsna olaraq saxlanması və ya nümayiş etdirilməsi;

- qeyri-rezident müəssisəsinin özünə məxsus olan malların və məmulatların ehtiyatlarının digər şəxs tərəfindən emal və sonradan Azərbaycan Respublikasından ixrac edilməsi məqsədi ilə saxlanması;

- qeyri-rezident müəssisəsinin yalnız özü üçün malların alınması və ya məmulatların toplanması;

- qeyri-rezident müəssisəsinin özü üçün hər hansı digər hazırlıq və ya yardımçı xarakterli fəaliyyət göstərməsi;

- əvvəlki 4 bənddə göstərilmiş hər hansı fəaliyyət növlərinin bir yerdə həyata keçirilməsi.

Qeyri-rezident müəssisənin və ya qeyri-rezident fiziki şəxsin istənilən 12 ay ərzində üst-üstə 90 gündən az müddətdə Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərdiyi hər hansı yer daimi nümayəndəlik sayılmır, bu halda Azərbaycan mənbəyindən əldə olunan gəlir mövcud vergi qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada (Vergi Məcəlləsinin 125-ci və 169-cu maddələrinə uyğun olaraq) ödəniş mənbəyində vergiyə cəlb edilir.

Azərbaycan Respublikasında dövlət vergi orqanlarını Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi və bilavasitə ona təbə olan vergi orqanları təşkil edir. Vergi orqanları öz fəaliyyətini yerli dövlət hakimiyyəti orqanlarından asılı olmayaraq müstəqil həyata keçirirlər. Vergi orqanları öz səlahiyyətləri çərçivəsində hüquq mühafizə orqanlarının səlahiyyətlərini həyata keçirirlər.

Vergi orqanları öz fəaliyyətini yerli dövlət hakimiyyəti orqanlarından asılı olmayaraq müstəqil həyata keçirirlər. Vergi orqanları tərəfindən onların səlahiyyətləri daxilində qəbul edilən qərarlar bütün hüquqi və fiziki şəxslər üçün məcburidir.

Yerli vergilər (bələdiyyə vergiləri), habelə tutulması dövlət gömrük orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilən yol vergisi, əlavə dəyər vergisi və aksizlər istisna olmaqla, vergilərin tam və vaxtında ödənilməsinə nəzarəti

dövlət vergi orqanları həyata keçirirlər.

Vergi orqanlarının fəaliyyətlərinin hüquqi əsaslarını Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Vergi Məcəlləsi və onlara uyğun olaraq qəbul edilmiş qanunvericilik aktları təşkil edir. Vergi orqanlarının əməkdaşlarının sosial müdafiəsinə dövlət tərəfindən təminat verilir və onlar dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına icbari qaydada sığorta olunurlar.

Dövlət vergi orqanlarının hüquq və vəzifələri Vergi Məcəlləsinin 3-cü fəslində müəyyən edilmişdir.

Vergi orqanlarının aşağıdakı **hüquqları** vardır:

- qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada kameral və səyyar vergi yoxlamalarını operativ vergi nəzarətini keçirmək;

- vergi ödəyicilərində bütün maliyyə sənədlərini, mühasibat kitablarını, hesabatları, smetaları, nağd vəsaitləri, qiymətli kağızları və başqa qiymətliləri, bəyannamələri və vergilərin hesablanması və ödənilməsi ilə bağlı olan digər sənədləri qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada yoxlamaq, habelə yoxlamaların keçirilməsi zamanı yoxlamaya aid olan məsələlərlə bağlı vergi ödəyicilərindən və ya onun vəzifəli şəxslərindən lazımi izahatlar, arayışlar və məlumat almaq;

- vergi ödəyicilərinin gəlir götürmək üçün istifadə etdikləri, yaxud vergi tutulan obyektlərin saxlanması ilə bağlı olan istehsal, anbar, ticarət və digər binalarında (ərazilərində) qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada xronometraj metodu ilə müşahidə aparmaq və baxış keçirmək, müəyyən edilmiş qaydada sənədləri və əşyaları götürmək, mülkiyyətində və ya istifadəsində olan əmlakın (yaşayış sahələri istisna olmaqla) müəyyən edilmiş hallarda müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti) tərəfindən təsdiq edilmiş qaydada inventarizasiyasını aparmaq;

- vergi ödəyicilərindən vergi qanunvericiliyinin pozulması hallarının aradan qaldırılmasını, habelə vergi ödəyicisi auditor tərəfindən yoxlanılmalı olduğu halda auditor rəyini tələb etmək;

- qanunla müəyyən edilmiş qaydada vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə bağlı işlərə baxmaq, hüquqi və fiziki şəxslərin vergi borclarına faizlər hesablamaq, bu şəxslərə maliyyə sanksiyaları və inzibati cərimələr tətbiq etmək;

- müəyyən edilmiş müddətlərdə ödənilməmiş vergilərin, faizlərin, maliyyə sanksiyalarının və inzibati cərimələrin qanunla müəyyən edilmiş qaydada dövlət büdcəsinə ödənilməsini təmin etmək;

- vergi ödəyicilərinin hesablaşma, valyuta və ya digər hesablarından qa-

nunvericiliyə müvafiq olaraq hesablanmış vergilər üzrə borcların və faizlərin, tətbiq edilmiş maliyyə sanksiyalarının dövlət büdcəsinə alınması üçün banklara və ya digər kredit təşkilatlarına icra (ödəniş) sənədi olan sərəncam vermək, inzibati cərimələrin alınmasını təşkil etmək;

- qanunla müəyyən edilmiş hallarda vergi ödəyicisinin hesablaşma, valyuta və digər hesablarına həbs qoyulması barədə məhkəmədə iddia qaldırmaq, müəyyən edilmiş qaydada vergi ödəyicisinin əmlakının siyahıya alınması üçün tədbirlər görmək;

- “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən olunmuş hallarda və qaydada vətəndaşların vergi məsələləri ilə bağlı sorğusunu həyata keçirtmək;

- “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən olunmuş hallarda və qaydada binalara (yaşayış sahələri istisna olmaqla), qurğulara və torpaq sahələrinə daxil olmaq və baxış keçirtmək;

- “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən olunmuş hallarda və qaydada nəzarət qaydasında mal alqısını həyata keçirtmək;

- Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosesual Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada təhqiqat aparmaq;

- aksiz markası ilə markalanmalı olan malların markalanmadan satışının həyata keçirilməsi aşkar edildikdə, həmin malları siyahıya almaq və vergi ödəyicisində və ya onun razılığı ilə vergi orqanlarının vəzifəli şəxsləri tərəfindən müəyyən edilən yerlərdə məsul saxlamaya qoymaq;

- müəyyən edilmiş qaydada mütəxəssisləri, ekspertləri, tərcüməçiləri, müşahidəçiləri cəlb etmək;

- məhkəmənin qərarı ilə müsadirə edilmiş aksiz markası olmayan və ya saxta aksiz markaları ilə markalanmış malların satışını qanunvericiliyə uyğun olaraq təşkil etmək;

- Vergi Məcəlləsi və Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktları ilə vergi orqanlarının təyinatına uyğun olaraq nəzərdə tutulmuş başqa hüquqları həyata keçirmək.

Yuxarı vergi orqanları tabeliyində olan vergi orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin qeyri-qanuni aktlarını və qərarlarını ləğv edə bilirlər.

Vergi orqanları aşağıdakı *vəzifələri* yerinə yetirməyə borcludurlar:

- vergilərin düzgün hesablanmasına, tam və vaxtında ödənilməsinə nəzarət etməyə, vergi qanunvericiliyinə tam və dəqiq riayət etmək;

- vergi ödəyicilərinin hüquqlarını və qanuni mənafeələrini gözləmək və müdafiə etmək;

- vergi qanunvericiliyi və vergi qanunvericiliyində edilən dəyişikliklər barədə vergi ödəyicilərinə kütləvi informasiya vasitələri ilə və ya fərdi qaydada əvəzsiz olaraq məlumat vermək, müəyyən edilmiş hesabat formalarının doldurulması qaydalarını izah etmək, vergilərin hesablanması və ödənilməsi barədə izahatlar vermək, vergi ödəyicilərinə onların hüquq və vəzifələrini izah etmək;

- hesablanmış və təyinatı üzrə daxil olmuş vergilərin uçotunu aparmaq və bu barədə müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına məlumat vermək;

- vergi qanunvericiliyinin pozulması hallarına dair məlumatları toplamaq, təhlil etmək və qiymətləndirmək, belə halların baş verməsinə gətirib çıxaran səbəblərin və şəraitin aradan qaldırılması üçün müvafiq dövlət orqanlarına təkliflər vermək;

- vergi ödəyicilərinin, onların filiallarının, nümayəndəliklərinin və ya digər təsərrüfat subyektlərinin (obyektlərinin), habelə nəzarət-kassa aparatlarının uçotunu aparmaq;

- kommersiya hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatını və dövlət reyestrini aparmaq və bununla bağlı məlumatları qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada və müddətlərdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına göndərmək;

- Vergi Məcəlləsində və qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada vergi ödəyiciləri haqqında məlumatın, o cümlədən vergi və kommersiya sirlərinin qorunması qaydalarına riayət etmək və onu təmin etmək;

- vergi ödəyicilərinə vergi yoxlamalarının nəticələri haqqında aktın, habelə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda vergi orqanının qərarının surətini vermək;

- vergi ödəyiciləri tərəfindən artıq ödənilmiş vergi məbləğlərinin əvəzləşdirilməsi və ya geri qaytarılması, habelə vergi ödəyicilərindən düzgün tutulmayan vergi məbləğlərinin, maliyyə sanksiyalarının, faizlərin və inzibati cərimələrin geri qaytarılması üçün qanunvericiliklə müəyyən edilmiş tədbirləri görmək;

- tabeliyində olan vergi orqanlarının fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirmək;

- Vergi Məcəlləsi və Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktları ilə vergi orqanlarının təyinatına uyğun olaraq müəyyən edilmiş digər vəzifələri yerinə yetirmək.

Vergi orqanlarının vəzifəli şəxsləri dövlət qulluğundadırlar. Vergi orqanlarının vəzifəli şəxsləri elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla, heç bir sahibkarlıq və digər ödənişli fəaliyyət növləri ilə məşğul ola bilməzlər.

Vergi orqanlarının vəzifəli şəxslərinin aşağıda göstərilən vəzifələri vardır:

- Vergi Məcəlləsinə və Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarına ciddi riayət etmək;

- vergi orqanlarının hüquq və vəzifələrini öz səlahiyyətləri daxilində yerinə yetirmək;

- vergi ödəyicilərinə, onların nümayəndələrinə və vergi münasibətlərinin digər iştirakçılarna diqqət və nəzakətlə yanaşmaq.

Vergi orqanlarının vəzifəli şəxslərinə tutduğu vəzifəsinə, ixtisasına və iş stajına görə xüsusi rütbələr verilir. Vergi orqanlarının vəzifəli şəxslərinin xüsusi rütbələrinə uyğun olaraq xüsusi geyim forması və fərqlənmə nişanları vardır.

Vergi orqanlarının vəzifəli şəxsləri tərəfindən aşağıdakı hallarda öz xidməti vəzifələrini vergi ödəyicilərinə münasibətdə həyata keçirmək yol verilməzdir:

- vergi orqanlarının vəzifəli şəxsləri ilə vergi ödəyiciləri arasındakı münasibətlər ailə üzvlərinin münasibətləri olduqda;

- vergi orqanlarının vəzifəli şəxslərinin və ya onların ailə üzvlərinin bilavasitə və ya dolayısı ilə vergi ödəyicisində (onun fəaliyyətində) maliyyə marağı olduqda.

Vergi orqanları və onların vəzifəli şəxsləri (vergi orqanlarında işlədikləri dövrə və ya işdən çıxdıqdan sonra xidməti vəzifələrini yerinə yetirərkən vergi ödəyiciləri haqqında əldə etdikləri və ya onlara etibar edilən hər hansı məlumatın məxfiliyini qorumağa borcludurlar.

Aşağıdakı məlumatlar istisna olmaqla, vergi orqanı və onun vəzifəli şəxsləri tərəfindən vergi ödəyicisi barədə əldə edilən istənilən məlumat kommersiya (vergi) sirri hesab olunur:

- vergi ödəyicisinin razılığı ilə aşkar edilən;

- vergi ödəyicisinin əyniləşdirmə nömrəsi haqqında;

- müəssisənin nizamnamə fondu (nizamnamə kapitalı) haqqında;

- vergi qanunvericiliyinin pozulması və bu pozulmalara görə məsuliyyət tədbirləri haqqında;

- vergi ödənişləri üzrə borclar;

- hüquqi şəxslərin dövlət reyestrindəki məlumatlar.

Kommersiya (vergi) sirri vergi orqanları, onların vəzifəli şəxsləri tərəfindən qanunla nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla açılmamalıdır. Kommersiya (vergi) sirrinin açılmasına əsas etibarilə, ancaq bununla məhdudlaşmayan, vergi yoxlaması zamanı vəzifələrini yerinə yetirərkən vergi orqanının vəzifəli şəxsinə, cəlb edilmiş mütəxəssisə və ya ekspertə bəlli olmuş vergi ödəyicisinin kommersiya (vergi) sirrinin istifadə edilməsi və ya başqa şəxsə verilməsi aiddir.

Vergi orqanları və onların vəzifəli şəxsləri vergi ödəyiciləri haqqında məlumatı ancaq aşağıdakı hallarda digər orqanlara qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada verə bilirlər:

- vergi orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə vergi orqanlarının vəzifələrinin həyata keçirilməsi məqsədi ilə;

- vergi qanunvericiliyinin cinayət tərkibli pozuntuları ilə əlaqədar onların qarşısının alınması və istintaq aparılması üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanına;

- inzibati xətlər və ya vergi qanunvericiliyinin cinayət tərkibli pozuntuları ilə bağlı işlərə baxılma ilə əlaqədar müvafiq məhkəmələrə;

- Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq digər dövlətlərin müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanlarına;

- sosial müdafiə haqqında qanunların yerinə yetirilməsi üçün zəruri olan hədlərdə dövlət sosial müdafiə və tibbi sığorta fondlarına;

- gömrük qanunvericiliyinin tətbiq edilməsi məqsədləri üçün gömrük orqanlarına.

Vergi orqanına daxil olmuş və kommersiya (vergi) sirrini təşkil edən məlumatların qorunmasının və əldə edilməsinin xüsusi rejimi vardır. Kommersiya (vergi) sirrini təşkil edən məlumatları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilən siyahı üzrə vəzifəli şəxslər əldə edə bilər. Kommersiya (vergi) sirrini təşkil edən məlumatların itirilməsi və yaxud belə məlumatların açılması qanunla nəzərdə tutulmuş məsuliyyətə səbəb olur.

1.3. Suallar

1. Azərbaycan Respublikasının vergilər barədə qanunvericiliyi özündə nəyi birləşdirir?
2. Azərbaycan Respublikasında Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilən vergitutmanın ümumi prinsipləri hansılardır?
3. Yerli özünü idarəetmə orqanlarının vergilər barədə normativ hüquqi aktlarının qəbul edilməsi qaydası necədir?
4. Vergi Məcəlləsinin fəaliyyət sferası necədir (hansılardır)?
5. Vergi Məcəlləsi yerlərdə yeni vergilərin daxil edilməsini məhdudlaşdırırmı?
6. 2001-ci ilin yanvarın 1-dək olan müddətdə Vergi Məcəlləsinin ümumi hissəsində nəzərdə tutulmuş müddəalar Azərbaycan Respublikasının hansı qanunvericilik aktında öz əksini tapmışdır?
7. “Vergilər barədə qanunvericilik” kateqoriyasına nələr aiddir?
8. Vergi qanunvericiliyi ilə tənzimlənən münasibətlərin iştirakçıları kimlərdir?
9. Banklar vergi münasibətləri iştirakçılarının siyahısına aiddirlərmi?
10. Vergi və Gömrük Məcəllələrinin tətbiqi sferaları necə fərqləndirilir?
11. Azərbaycan Respublikası vergi sisteminin qurulmasının və fəaliyyətinin əsas prinsipləri hansılardır?
12. Vergilər haqqında qanunvericiliyin ziddiyyətləri və aydın olmayan məqamları necə şərh edilir?
13. Vergilərin diskriminasiya xarakteri daşıya bilməməsini necə başa düşmək olar?
14. Hansı hallarda Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrin müddəaları tətbiq edilir?
15. “Vergi” anlayışının mahiyyəti necədir?
16. Fiziki şəxslərin Azərbaycan Respublikasında vergi rezidentinə aid edilməsi meyarları hansılardır?
17. Azərbaycan Respublikasında hansı vergilər müəyyən edilir və ödənilir?
18. Hansı vergilər dövlət vergilərinə aid edilir?
19. Hansı vergilər muxtar respublika vergilərinə aiddir?
20. Hansı vergilər yerli vergilərə (bələdiyyə vergilərinə) aiddir?
21. Vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq bələdiyyələr öz ərazilərində hansı məsələlər barədə qərar qəbul edə bilirlər?
22. Ayrı-ayrı vergi ödəyiciləri kateqoriyaları üçün xüsusi vergi rejimləri

müəyyən edilə bilərmə?

23. Dövlət vergiləri hansılardır?

24. Muxtar respublika vergiləri hansılardır?

25. Yerli vergilər (bələdiyyə vergiləri) hansılardır?

26. Xüsusi vergi rejimi dedikdə nə başa düşülür?

27. Vergi Məcəlləsində nəzərdə tutulmayan vergilərin müəyyən edilməsinə hansı hallarda yol verilir?

28. Vergilərin müəyyən edilməsinin əsas şərtləri hansılardır?

29. Vergitutmanın hansı formaları mövcuddur?

30. “Şəxs”, “hüquqi şəxs” və “fiziki şəxs” anlayışlarının mənası nədir?

31. “Malların təqdim edilməsi” dedikdə nə başa düşülür?

32. “Xidmət (iş)” anlayışlarını izah edin.

33. “Maliyyə xidmətləri” dedikdə hansı xidmətlər başa düşülür?

34. “Azərbaycan mənbəyində gəlir” anlayışı hansı gəlirləri əhatə edir?

35. Malların ixracı, idxalı, təkrar ixracı və təkrar idxalı anlayışlarını izah edin.

36. Qeyri-kommersiya, xeyriyyəçilik və sahibkarlıq fəaliyyətləri barədə nə deyə bilərsiniz?

37. Qeyri-kommersiya, xeyriyyə və büdcə təşkilatları bir-birindən nə ilə fərqlənir?

38. Vergitutma məqsədləri üçün “müəssisə” anlayışı dedikdə nə başa düşülür?

39. Bazar qiyməti nə deməkdir?

40. Hansı hallarda bazar qiyməti nəzərə alınmaqla vergilərin hesablanması həyata keçirilə bilər?

41. Bazar qiymətləri müəyyənləşdirilərkən qarşılıqlı surətdə asılı olan şəxslər arasında əməliyyatlar hansı halda nəzərə alın bilər?

42. Malların (işlərin, xidmətlərin) bazar qiymətləri müəyyənləşdirilərkən qiymətlərə təsir edə bilən hansı amillər nəzərə alınır?

43. Malların (işlərin, xidmətlərin) bazar qiymətləri haqqında məlumat toplamaq mümkün olmadıqda hansı qiymətləndirmə üsullarından istifadə edilə bilər?

44. Mal (iş, xidmət) mübadiləsi əməliyyatı dedikdə, nə nəzərdə tutulur?

45. Malların (işlərin, xidmətlərin) bazar qiymətləri müəyyənləşdirilərkən və təsbit olunarkən hansı məlumat mənbələrindən istifadə olunur?

46. “Vergi ödəyicisi” anlayışının mənasını izah edə bilərsinizmi?

47. Vergi ödəyicisinin əsas hüquqları hansılardır?

48. Vergi ödəyicilərinin hüquqları və qanuni maraqları hansı qaydada təmin edilir?

49. Vergi ödəyicisinin hüquqlarının və qanuni maraqlarının müdafiəsi qaydası hansı normativ sənədlərlə müəyyən edilir?

50. Vergi ödəyicisi vergi münasibətlərində hansı qaydada iştirak edə bilər?

51. Vergi ödəyicilərinin vəzifələri hansılardır?

52. Vergi ödəyicisinin hesabat dövründə sahibkarlıq fəaliyyəti və ya digər vergi tutulan əməliyyatı olmadığı halda o, vergi orqanına nə təqdim etməlidir?

53. Vergi ilində vergi ödəyicisi sahibkarlıq fəaliyyətini və ya digər vergi tutulan əməliyyatlarını müvəqqəti dayandırdıqda, bu barədə vergi orqanına təqdim edilən müvafiq arayışda hansı müddət göstərməlidir?

54. Vergi ödəyicisinin hesabat dövründə sahibkarlıq və ya digər vergi tutulan əməliyyatı olmadığı halda, vergi hesabatının əvəzinə vergi orqanına təqdim etdiyi arayış nə vaxt qüvvəsini itirir?

55. Vergi ilində vergi ödəyicisi sahibkarlıq fəaliyyətini və ya digər vergi tutulan əməliyyatlarını müvəqqəti dayandırdıqda, vergi orqanına göndərilən müvafiq arayış nə vaxtdan qüvvəsini itirir?

56. “Vergi agentı” anlayışı dedikdə nə başa düşülür?

57. Vergi agentinin əsas vəzifələri hansılardır?

58. Vergi agentı qanunla ona həvalə olunmuş vəzifələri yerinə yetirməməyə və ya lazımınca yerinə yetirməməyə görə hansı qaydada məsuliyyət daşıyır?

59. Vergi agentı birbaşa və ya dolayı yolla təbə olduğu şəxsin təqsiri üzündən ona həvalə olunmuş vəzifələri yerinə yetirə və ya lazımınca yerinə yetirə bilmədikdə hansı şəxslər qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyırlar?

60. Müəssisənin eyni zamanda bir neçə vergi üzrə vergi ödəyicisi, bir neçə vergi növü üzrə isə vergi agentı rolunda çıxış etdiyi nümunəsinə misallar gətirin.

61. Hansı halda vergi agentı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyətə cəlb oluna bilər?

62. Qarşılıqı surətdə asılı olan şəxslər dedikdə nə başa düşülür?

63. Vergitutma məqsədləri üçün hansı şəxslər qarşılıqlı surətdə asılı olan şəxslər hesab edilir?

64. Daimi nümayəndəlik dedikdə hansı yer başa düşülür?

65. Daimi nümayəndəliyin əhatə etdiyi yerləri sadalayın.

66. Hansı fəaliyyət növləri daimi nümayəndəlik vasitəsilə həyata keçirilən fəaliyyət sayılır?

67. Qeyri-rezident müəssisəsinin və ya qeri-rezident fiziki şəxsin istənilən 12 ay ərzində üst-üstə 90 gündən az müddətdə Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərdiyi hər hansı yer daimi nümayəndəlik sayılmadığı halda, Azərbaycan mənbəyindən əldə olunan gəlir hansı qaydada vergiyə cəlb olunur?

68. Dövlət vergi orqanlarının əsas təyinatı nədən ibarətdir?

69. Vergi orqanları hansı çərçivə dairəsində hüquq mühafizə orqanlarının səlahiyyətlərini həyata keçirirlər?

70. Dövlət vergi orqanları hansı vergilərin ödənilməsinə nəzarət edirlər?

71. Vergi orqanlarının fəaliyyətinin hüquqi əsasları hansılardır?

72. Vergi orqanlarının əməkdaşlarının sosial müdafiəsi hansı formada təmin edilir?

73. Vergi orqanlarının hansı hüquqları vardır?

74. Yuxarı vergi orqanları tabeliyində olan vergi orqanlarının qərarlarını ləğv edə bilərmir?

75. Vergi orqanlarının vəzifələri hansılardır?

76. Dövlət vergi orqanlarının vergitutma sahəsində hüquq və vəzifələri hansı qaydada həyata keçirilir?

77. Vergi orqanları digər dövlət orqanları ilə qarşılıqlı münasibətlərini hansı formada həyata keçirirlər?

78. Vergi orqanlarının vəzifəli şəxsləri daha hansı ödənişli fəaliyyət növləri ilə məşğul ola bilərlər?

79. Vergi orqanlarının işçilərinə xüsusi rütbələr hansı amillər nəzərə alınmaqla verilir?

80. Hansı hallarda vergi orqanlarının vəzifəli şəxsləri tərəfindən vergi ödəyicilərinə münasibətdə xidməti vəzifələrinin yerinə yetirilməsi yolverilməzdir?

81. Kommersiya (vergi) sirri dedikdə nə başa düşülür?

82. Vergi ödəyicisi barədə hansı məlumatlar kommersiya (vergi) sirri hesab edilmir?

83. Kommersiya (vergi) sirrinin açılmasına hansı məsələlər aiddir?

84. Vergi orqanlarının vəzifəli şəxsləri vergi ödəyiciləri haqqında məlumatı hansı hallarda qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada digər orqanlara verə bilərlər?

85. Vergi orqanlarının vəzifəli şəxslərinin vəzifələrini sadalaya bilərsinizmi?

1.4. Testlər

1. Vergi ödəyicilərinin və dövlət vergi orqanlarının vəzifələri, vergi nəzarətinin forma və metodları, vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyət, dövlət vergi orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) şikayət edilməsi qaydaları hansı qanunvericilik aktı ilə müəyyən edilir?

- A) Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsi;
- B) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası;
- C) Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi;
- D) Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi.

2. Aşağıdakılardan hansı vergilərin müəyyən edilməsinin və tutulmasının əsaslarına aiddir?

- A) mülkiyyət formasından, fiziki şəxslərin vətəndaşlığından və ya kapitalın yerindən asılı olaraq vergilərin müxtəlif dərəcələri müəyyən edilir;
- B) vergilər iqtisadi cəhətdən əsaslandırılmalıdır;
- C) mülkiyyət formasından asılı olaraq vergi dərəcələri müxtəlif ola bilər;
- D) vergilər siyasi, ideoloji, etnik və digər xüsusiyyətlər əsas götürülməklə müəyyən edilə bilər.

3. Azərbaycan Respublikasında vergilərin dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi necə həyata keçirilir?

- A) Nazirlər Kabinetinin qərarına əsasən;
- B) Vergi Məcəlləsinə dəyişiklik edilməsi yolu ilə;
- C) Beynəlxalq Valyuta Fondunun tövsiyyələrinə əsasən;
- D) heç bir halda dəyişdirilə bilməz.

4. Azərbaycan Respublikasında vergi sistemi hansı vergilərdən ibarətdir?

- A) yalnız dövlət vergiləri, yerli vergilər (bələdiyyə vergiləri);
- B) dövlət vergiləri, muxtar respublika vergiləri və yerli vergilər (bələdiyyə vergiləri) ;
- C) yalnız muxtar respublika və yerli vergilər (bələdiyyə vergiləri);
- D) yalnız dövlət vergiləri və muxtar respublika vergiləri.

5. Dövlət vergiləri dedikdə, hansı vergilər nəzərdə tutulur?

- A) Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilən və Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində ödənilməli olan vergilər;
- B) bələdiyyə vergiləri;
- C) Naxçıvan MR-da tətbiq olunan vergilər;
- D) fiziki şəxslərin torpaq vergisi.

6. Muxtar Respublika vergiləri dedikdə, hansı vergilər nəzərdə tutulur?

- A) bələdiyyə mülkiyyətində olan müəssisə və təşkilatlardan tutulan vergilər;
- B) Vergi Məcəlləsinə müvafiq olaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilən və Naxçıvan Muxtar Respublikasında ödənilən vergilər;
- C) yalnız yol vergisi;
- D) ƏDV və yol vergisi.

7. Yerli vergilər dedikdə, hansı vergilər başa düşülür?

- A) Vergi Məcəlləsi və müvafiq qanunla müəyyən edilən, bələdiyyələrin qərarlarına əsasən tətbiq edilən və bələdiyyələrin ərazilərində ödənilən vergilər nəzərdə tutulur;
- B) bələdiyyələr haqqında müvafiq qanunla müəyyən edilən, bələdiyyələrin qərarlarına əsasən tətbiq edilən və bələdiyyələrin ərazilərində ödənilən vergilər nəzərdə tutulur;
- C) hüquqi şəxslərin əmlak vergisi;
- D) hüquqi şəxslərin torpaq vergisi.

8. Xüsusi vergi rejimi dedikdə, nə nəzərdə tutulur ?

- A) müəyyən dövr ərzində vergilərin hesablanması və ödənilməsinin xüsusi qaydası;
- B) müəyyən dövr ərzində vergilərin ödənilməsinin xüsusi qaydası;
- C) müəyyən dövr ərzində vergilərin hesablanması xüsusi qaydası;
- D) müəyyən dövr ərzində vergilərin hesablanması və ödənilməsinin təxirə salınması.

9. Bazar qiyməti nəzərə alınmaqla vergilərin hesablanması aşağıdakı hansı halda həyata keçirilə bilməz?

- A) barter (mal mübadiləsi), idxal-ixrac əməliyyatları aparıldıqda;

B) təsərrüfat əqdləri qarşılıqlı surətdə asılı olan şəxslər arasında həyata keçirildikdə;

C) 30 gün ərzində vergi ödəyicilərinin eyni xüsusiyyətli və ya eyni cinsli mallara (işə, xidmətə) tətbiq etdikləri qiymətlərin səviyyəsi 30 faizdən çox (aşağı və yuxarı) dəyişdikdə;

D) vergitutma məqsədləri üçün malların (işlərin, xidmətlərin) qiyməti tərəflərin əməliyyatda (əqddə) təsbit etdikləri qiymət qəbul edildikdə və bu hal sübuta yetirildikdə.

10. Aşağıdakılardan hansı vergi ödəyicilərinin hüquqlarına aiddir?

A) qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada gəlirlərinin (xərclərinin) və vergitutma obyektlərinin uçotunu aparmaq;

B) Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada vergi orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə zəruri olan məlumatları və sənədləri təqdim etmək;

C) vergi orqanlarında müəyyən edilmiş qaydada qeydiyyatdan keçirilməsi üçün nəzarət-kassa aparatının müəyyən olunmuş modelini sifariş vermək;

D) vergi orqanlarından vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsini (VÖEN) almaq.

11. Aşağıdakılardan hansı vergi orqanlarının hüquqlarına aid deyildir?

A) vergi orqanlarında müəyyən edilmiş qaydada qeydiyyatdan keçirilməsi üçün nəzarət-kassa aparatının müəyyən olunmuş modelini sifariş vermək;

B) Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada və hallarda kameral və səyyar vergi yoxlamalarını, operativ vergi nəzarətini keçirmək;

C) vergi ödəyicilərindən vergi qanunvericiliyinin pozulması hallarının aradan qaldırılmasını, habelə vergi ödəyicisi auditor tərəfindən yoxlanılmalı olduğu halda auditor rəyini tələb etmək;

D) müəyyən edilmiş müddətlərdə ödənilməmiş vergilərin, faizlərin, maliyyə sanksiyalarının və inzibati cərimələrin qanunla müəyyən edilmiş qaydada dövlət büdcəsinə ödənilməsini təmin etmək.

12. Aşağıdakılardan hansı vergi ödəyicisinin vəzifələrinə aid deyildir?

A) qanunla müəyyən edilmiş vergiləri ödəmək;

B) vergi orqanlarından VÖEN almaq;

C) vergi münasibətlərində bilavasitə və ya öz nümayəndəsi vasitəsi ilə iştirak etmək;

D) qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada gəlirlərinin (xərclərinin) uçotunu aparmaq.

13. Aşağıda göstərilən hansı fəaliyyət növləri üzrə nağd pul hesablaşmalarının aparılması nəzarət-kassa aparatları vasitəsilə həyata keçirilmir?

1. qəzet və jurnalların satışı (belə satış dövriyyəsinin ümumi dövriyyədəki payı 50 faizdən çox olduqda);

2. qiymətli kağızların satışı;

3. xırda topdansatış ticarət;

4. ictimai nəqliyyatda gediş kartlarının və talonların satışı;

5. çimərliklərdə müvəqqəti ticarət fəaliyyəti.

A) 1, 3, 5;

B) 1, 2, 4;

C) 3, 4, 5;

D) 1, 2, 5.

14. Vergi ödəyicisinin hesabat dövründə sahibkarlıq fəaliyyəti və ya digər vergi tutulan əməliyyatı olmadığı halda o, vergi orqanına nə təqdim etməlidir?

A) vergi hesabatının əvəzinə, hesabatın təqdim edilməsi üçün müəyyən edilmiş müddətdən gec olmayaraq arayış təqdim edir;

B) vergi hesabatını boş göstərməklə təqdim edir;

C) vergi hesabatını təqdim etmir;

D) fəaliyyətinin dayandırıldığı gündən gec olmayaraq vergi orqanına müvafiq arayış təqdim edir.

15. Vergi ilində vergi ödəyicisi sahibkarlıq fəaliyyətini və ya digər vergi tutulan əməliyyatlarını müvəqqəti dayandırdıqda, vergi orqanına göndərilən müvafiq arayış nə vaxtdan qüvvəsini itirir?

A) vergi hesabatlarının verilməsi üzrə öhdəlik yarandığı gündən;

B) vergi hesabatlarının verilməsi üzrə öhdəlik başa çatdığı gündən;

C) vergi hesabatlarının verilməsi üzrə öhdəlik yarandıqdan 3 gün sonra;

D) arayışın təqdim edildiyi gündən.

16. Vergitutma məqsədləri üçün qarşılıqlı surətdə asılı olan şəxslər kimlərdir?

A) aralarındakı münasibətlər fəaliyyətlərinin iqtisadi nəticələrinə və ya onların təmsil etdiyi şəxslərin fəaliyyətinə dolayısı təsir göstərə bilən fiziki şəxslər və (və ya) hüquqi şəxslər;

B) aralarındakı münasibətlər fəaliyyətlərinin iqtisadi nəticələrinə və ya onların təmsil etdiyi şəxslərin fəaliyyətinə bilavasitə təsir göstərə bilən fiziki şəxslər və (və ya) hüquqi şəxslər;

C) aralarındakı münasibətlər fəaliyyətlərinin ümumi nəticələrinə və ya onların təmsil etdiyi şəxslərin fəaliyyətinə bilavasitə təsir göstərə bilməyən fiziki şəxslər və (və ya) hüquqi şəxslər;

D) aralarındakı münasibətlər fəaliyyətlərinin iqtisadi nəticələrinə və ya onların təmsil etdiyi şəxslərin fəaliyyətinə bilavasitə təsir göstərə bilən yalnız fiziki şəxslər.

17. Aşağıda göstərilən fəaliyyət növlərindən hansı daimi nümayəndəlik vasitəsi ilə həyata keçirilən fəaliyyət sayılır?

A) qeyri-rezident müəssisəsinin özünə məxsus malların və məmulatların müstəsna olaraq saxlanması və ya nümayiş etdirilməsi;

B) məsləhət xidməti;

C) qeyri-rezident müəssisəsinin özü üçün hər hansı hazırlıq və ya yardımçı xarakterli fəaliyyət göstərməsi;

D) qeyri-rezident müəssisəsinin özünə məxsus olan malların və məmulatların ehtiyatlarının digər şəxs tərəfindən emal və sonradan Azərbaycan Respublikasından ixrac edilməsi məqsədi ilə saxlanması.

18. Hansı fəaliyyət növü daimi nümayəndəlik vasitəsi ilə həyata keçirilən fəaliyyət sayılmır?

A) tikinti və təmir işləri;

B) müəssisənin özü üçün malların alınması;

C) məsləhət xidməti;

D) təbii ehtiyatların kəşfiyyatı.

19. Dövlət vergi orqanlarının başlıca təyinatı nədən ibarətdir?

A) bütün növ vergilərin tam və vaxtında ödənilməsinə nəzarəti həyata keçirirlər;

B) yol vergisindən, yerli vergilərdən (bələdiyyə vergilərindən) başqa, digər vergilərin tam və vaxtında ödənilməsinə nəzarəti həyata keçirirlər;

C) yerli vergilər (bələdiyyə vergiləri), habelə tutulması dövlət gömrük orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilmiş yol vergisi, ƏDV və aksiz istisna olmaqla, vergilərin tam və vaxtında ödənilməsinə nəzarəti həyata keçirirlər;

D) yerli vergilərdən (bələdiyyə vergilərindən) başqa, bütün vergilərin tam və vaxtında ödənilməsinə nəzarəti həyata keçirirlər.

20. Aşağıdakılardan hansılar vergi orqanlarının hüquqlarına aiddir?

1. müəyyən edilmiş müddətlərdə ödənilməmiş vergilərin, faizlərin, maliyyə sanksiyalarının və inzibati cərimələrin qanunla müəyyən edilmiş qaydada dövlət büdcəsinə ödənilməsinə təmin etmək;

2. “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən olunmuş hallarda və qaydada vətəndaşların vergi məsələləri ilə bağlı sorğusunu həyata keçirtmək;

3. vergi ödəyicisinin audit yoxlamasından keçməsinə tələb etmək;

4. Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada və hallarda kameral və səyyar vergi yoxlamalarını, operativ vergi nəzarətini keçirmək;

5. hüquqi şəxslərin yaşayış sahələrindəki əmlakının inventarizasiyasını aparmaq.

A) 1, 2, 4;

B) 1, 2, 5;

C) 2, 3, 4;

D) 3, 4, 5.

21. Aşağıdakılardan hansılar vergi orqanlarının vəzifələrinə aiddir?

1. vergilərin düzgün hesablanmasına, tam və vaxtında ödənilməsinə nəzarət etmək; vergi qanunvericiliyinə tam və dəqiq riayət etmək;

2. dövlət maliyyə orqanlarının fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirmək;

3. vergi ödəyicilərinin, onların filiallarının, nümayəndəliklərinin və ya digər təsərrüfat subyektlərinin (obyektlərinin), habelə nəzarət-kassa aparatlarının uçotunu aparmaq;

4. fiziki şəxslərin yaşayış sahələrinə daxil olmaq və əmlakın inventarizasiyasını aparmaq;

5. vergi ödəyicilərinin hüquqlarını və qanuni mənafelərini gözləmək və müdafiə etmək.

- A) 1, 2, 4;
- B) 1, 2, 5;
- C) 1, 3, 5;
- D) 3, 4, 5.

22. Vergi orqanlarının vəzifəli şəxslərinin aşağıda göstərilən fəaliyyət növlərindən hansı ilə məşğul olmağa ixtiyarı yoxdur?

- A) pedaqoji;
- B) elmi;
- C) məsləhətçi;
- D) yaradıcılıq.

23. Hansı halda vergi orqanlarının vəzifəli şəxsləri tərəfindən vergi ödəyicilərinə münasibətdə öz xidməti vəzifələrini həyata keçirmək yolverilməzdir?

A) vergi orqanlarının vəzifəli şəxslərinin və ya onların ailə üzvlərinin bilavasitə və ya dolayısı ilə vergi ödəyicisində (onun fəaliyyətində) maliyyə marağı olduqda;

B) həmin şəxslərlə vergi ödəyiciləri arasındakı münasibətlər dostluq münasibətləri olduqda;

C) həmin şəxslərlə vergi ödəyiciləri arasındakı münasibətlər şəxsi tanışlıq xarakteri daşımadıqda;

D) vergi orqanının vəzifəli şəxslərinin vergi ödəyicilərinin fəaliyyətində maliyyə marağı olmadıqda.

24. Aşağıdakılardan hansılar vergi orqanlarının hüquqlarına aiddir?

1. məhkəmənin qərarı ilə müsadirə edilmiş aksiz markası olmayan və ya saxta aksiz markaları ilə markalanmış malların satışını qanunvericiliyə uyğun olaraq təşkil etmək;

2. Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada mütəxəssisləri, ekspertləri, tərcüməçiləri, müşahidəçiləri cəlb etmək;

3. vergi ödəyicisinin audit yoxlamasından keçməsinə tələb etmək;

4. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada təhqiqat aparmaq;

5. hüquqi şəxslərin yaşayış sahələrindəki əmlakının inventarizasiyasını aparmaq.

- A) 1, 2, 4;
- B) 1, 2, 5;
- C) 2, 3, 4;
- D) 3, 4, 5.

25. Vergi orqanları öz fəaliyyətlərini yerli dövlət hakimiyyəti orqanlarına münasibətdə hansı formada həyata keçirirlər?

- A) bəzi hallarda öz fəaliyyətlərini onlarla razılaşdırırlar;
- B) öz fəaliyyətlərini onlardan asılı olmayaraq müstəqil həyata keçirirlər;
- C) bütün hallarda öz fəaliyyətlərini onlarla razılaşdırırlar;
- D) öz fəaliyyətlərini onlardan asılı olaraq həyata keçirirlər.

FƏSİL 2

VERGİ NƏZARƏTİ VƏ VERGİ ÖHDƏLİKLƏRİNİN YERİNƏ YETİRİLMƏSİ

2.1. Vergi nəzarəti

Vergi nəzarəti vergi ödəyicilərinin və vergitutma obyektlərinin uçotuna, habelə vergi qanunvericiliyinə riayət olunmasına vahid nəzarət sistemidir. Vergi orqanları vergi nəzarətini vergi ödəyicilərinin və vergitutma obyektlərinin uçotunu aparmaqla, uçot və hesabat məlumatlarını yoxlamaqla, vergi ödəyiciləri və digər şəxslər arasında sorğu aparmaqla, gəlir əldə etmək üçün istifadə olunan binalara baxış keçirməklə və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər formalarda həyata keçirirlər.

Vergi nəzarətinin həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə vergi ödəyicisi olan hüquqi şəxslər olduqları, vergiyə cəlb olunan gəliri Azərbaycan mənbəyindən olan və bu gəlirdən ödəmə yerində vergi tutulmayan qeyri-rezidentlər Azərbaycan mənbəyindən gəlirin alındığı yer üzrə, fərdi sahibkarlar isə yaşadıkları yer üzrə vergi orqanlarında uçota alınır. Vergi ödəyicisinin uçotda olduğu vergi orqanının ərazisindən kənarda fəaliyyət göstərən filialı, nümayəndəliyi və digər təsərrüfat subyekti olduqda, vergi ödəyicisi həm özünün olduğu yer üzrə, həm də onun filialının, nümayəndəliyinin və ya digər təsərrüfat subyektinin olduğu yer üzrə uçota alınır.

Kommersiya hüquqi şəxslərinə, habelə xarici kommersiya hüquqi şəxsinin nümayəndəlik və filiallarına qanunvericiliyə müvafiq qaydada dövlət qeydiyyatına alındığı zaman vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi (VÖEN) verilir və həmin andan onlar vergi uçotuna alınmış hesab olunurlar. Bu zaman verilən dövlət qeydiyyatı haqqında şəhadətnamə Vergi Məcəlləsinin məqsədləri üçün vergi ödəyicisinin vergi uçotuna alınmasını təsdiq edən şəhadətnamə hesab edilir.

Sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən hüquqi şəxslərin sərbəst balans, cari və ya digər hesablara malik olan filialları, struktur bölmələri və ya digər ayrıca bölmələri, habelə qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq yaradılmış filialları və daimi nüma-

yəndəlikləri ayrıca uçota alınır və onlara VÖEN verilir.

Azərbaycan Respublikasının büdcə və qeyri-kommersiya təşkilatları olduğu yerdən kənarda yerləşən və onların funksiyalarının həyata keçirilməsi məqsədilə yaradılan bölmələri ayrıca uçota alına və onlara VÖEN verilə bilər.

Hüquqi şəxsin və sahibkarlıq fəaliyyətini hüquqi şəxs yaratmadan həyata keçirən fiziki şəxsin (fərdi sahibkarın) vergi ödəməsi vəzifəsini şərtləndirən halların olub-olmamasından asılı olmayaraq onlar vergi orqanında vergi ödəyicisi kimi uçota alınır.

Vergi orqanlarında uçota alınmaq üçün vergi ödəyiciləri tərəfindən (kommersiya hüquqi şəxsləri, habelə xarici kommersiya hüquqi şəxsinin nümayəndəlik və filialları istisna olmaqla) onların olduğu və ya yaşadığı yer üzrə vergi orqanına ərizə verilir. Vergi orqanına ərizə qeyri-kommersiya hüquqi şəxsin dövlət qeydiyyatına alındığı gündən, Azərbaycan Respublikasında filial və nümayəndəlik vasitəsi ilə sahibkarlıq fəaliyyəti həyata keçirildikdə isə filial və nümayəndəliyin yaradılmasından sonra 30 gün müddətində verilməlidir. Daimi nümayəndəliyin vergi orqanlarında uçota alınması Azərbaycan Respublikasının hüquqi şəxsləri üçün müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir.

Hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxs ərizəni, sahibkarlıq fəaliyyətinə başladığı gündəkdən vergi orqanına verməlidir.

İri vergi ödəyiciləri və xüsusi vergi rejimli müəssisələr Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin müəyyən etdiyi qaydada mərkəzləşdirilmiş uçota alınır.

İri vergi ödəyicilərinin və xüsusi vergi rejimli müəssisələrin mərkəzləşdirilmiş uçotu Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin yanında Xüsusi Rejimli Vergi Xidməti Departamenti tərəfindən aparılır.

İri vergi ödəyicilərinin və xüsusi vergi rejimli müəssisələrə eyniləşdirmə nömrələrinin verilməsi Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Olduqları yer üzrə vergi uçotuna alınmış şəxslər sonradan iri vergi ödəyicilərinə və ya xüsusi vergi rejimli müəssisələrə aid edildikdə, əvvəlki eyniləşdirmə nömrələri ilə mərkəzləşdirilmiş uçota alınır.

Mərkəzləşdirilmiş uçota alınmış iri vergi ödəyicilərinin və xüsusi vergi rejimli müəssisələrin filiallarının, nümayəndəliklərinin və ya digər təsərrüfat subyektlərinin (obyektlərinin) vergi uçotu Vergi Məcəlləsi ilə müəy-

yən edilmiş qaydada həyata keçirilir.

Olduqları yer üzrə vergi uçotuna alınmış hüquqi şəxslər xüsusi vergi rejimi üzrə fəaliyyətə başladığı gündən sonra, 15 gün müddətində mərkəzləşdirilmiş uçota alınmaq üçün vergi ödəyicilərinin mərkəzləşdirilmiş uçotunu aparan Xüsusi Rejimli Vergi Xidməti Departamentinə müraciət etməyə borcludurlar.

Xüsusi vergi rejimi ilə fəaliyyət göstərən müəssisələrin mərkəzləşdirilmiş qaydada yenidən uçota alınması və ya mərkəzləşdirilmiş uçotdan çıxarılması, onların xüsusi vergi rejimi üzrə fəaliyyətə başlaması və ya həmin fəaliyyəti dayandırması barədə müvafiq vergi orqanına ərizə ilə müraciət etdiyi gündən sonra, 15 gün müddətində həyata keçirilir.

İri vergi ödəyicilərinə aid edilən müəssisələrin olduqları yer üzrə uçotdan çıxarılaraq mərkəzləşdirilmiş qaydada yenidən uçota alınması və ya mərkəzləşdirilmiş uçotdan çıxarılması barədə Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi tərəfindən hər il may ayının 15-dək qərar qəbul edilir.

İri vergi ödəyicilərinə aid edilən müəssisələrin mərkəzləşdirilmiş uçota alınması barədə qərar qəbul edildiyi vergi ilindən sonrakı ilin yanvar ayında aparılır.

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında beynəlxalq müqavilələrə əsasən xarici dövlətin rezidentinin Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən və daimi nümayəndəlik yaratmayan bölmələrinin, habelə müvafiq olaraq idarəetmə yerinə görə rezident sayılan hüquqi şəxsin vergi orqanında uçota alınması aşağıdakı qaydada aparılır.

Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik yaratmayan bölmələr Azərbaycan Respublikasında fəaliyyətə başladıqdan 30 gün müddətində, idarəetmə yerinə görə rezident sayılan xarici hüquqi şəxslər isə Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə və ya Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında beynəlxalq müqavilələrin müddəalarına əsasən idarəetmə yerinə görə rezident sayıldıqları vaxtdan 30 gün müddətində olduqları yer üzrə vergi orqanına ərizə təqdim etməlidirlər.

Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik yaratmayan bölmələrin, habelə idarəetmə yerinə görə rezident sayılan xarici hüquqi şəxsin vergi uçotuna alınması üçün verilən ərizə xarici hüquqi şəxs və ya onun müvəkkil etdiyi şəxs tərəfindən imzalanmalıdır.

Vergi orqanında uçota alınmaq üçün vergi ödəyicisi (kommersiya hüquqi şəxsləri istisna olmaqla) tərəfindən ərizə verilir.

Vergi ödəyicisi olan hüquqi şəxslər, onların filial və nümayəndəlikləri (dövlət qeydiyyatı vergi orqanları tərəfindən aparılan hüquqi şəxslər, habelə xarici hüquqi şəxslərin nümayəndəlik və filialları istisna olmaqla) uçota alınmaq üçün ərizə ilə birgə vergi orqanına müraciət etdikdə, müəyyən edilmiş qaydada təsdiq edilmiş onların dövlət qeydiyyatına alınması haqqında şəhadətnamənin, nizamnaməsinin (və ya əsasnaməsinin) rəhbərin təyin olunmasını və hüquqi şəxsin ünvanını təsdiq edən sənədlərin, habelə rəhbərin şəxsiyyətini təsdiq edən sənədin bir nüsxədə surətlərini və olduğu yer (ünvanı) haqqında məlumat vergi orqanına təqdim etməlidirlər.

Vergi ödəyiciləri olan hüquqi şəxslər (dövlət qeydiyyatı vergi orqanları tərəfindən aparılan hüquqi şəxslər, habelə xarici hüquqi şəxslərin nümayəndəlik və filialları istisna olmaqla) onların yuxarı təşkilatlarına VÖEN verildikdən sonra uçota alınirlar.

Vergi ödəyiciləri olan fərdi sahibkar uçota alınması üçün ərizə ilə birgə onun şəxsiyyətini təsdiq edən sənədin surətini və yaşadığı yer haqqında məlumat təqdim edir. Vergi ödəyiciləri olan fiziki şəxslər uçota alındıqda onların şəxsi məlumatlarına onların adı, atasının adı, doğulduğu tarix və yer, cinsi, yaşadığı ünvan, şəxsiyyətini təsdiq edən sənədin məlumatları, vətəndaşlığı haqqında məlumat daxil edilir.

Vergi orqanı vergi ödəyicisinin uçota alınmasını vergi uçotuna alınması haqqında ərizə və digər sənədlər daxil olduğu gündən sonrakı 2 gün müddətində həyata keçirir və həmin müddətdə də vergi ödəyicisinə müvafiq şəhadətnamə verir. Şəhadətnamə itirildikdə və ya yararsız hala düşdükdə vergi ödəyicisinin müraciəti əsasında şəhadətnamənin yeni nüsxəsi verilir. Bu zaman verilən nüsxənin üzərində şəhadətnamənin yeni nüsxə olması barədə müvafiq qeyd aparılır.

Vergi ödəyicisinin olduğu yer və ya yaşadığı yer dəyişdikdə, o, vergi orqanına bu cür dəyişiklik baş verdiyi gündən 40 gün müddətində ərizə verməlidir. Vergi ödəyicisinin vergi uçotunda olduğu yeri və ya yaşadığı yeri dəyişdiyi barədə ərizə ilə müraciət etdiyi gündən sonra 40 gün müddətində həmin vergi orqanı vergi ödəyicisinin yenidən uçota alınmasını (yəni əvvəlki vergi orqanından uçotdan çıxarılması və yeni vergi orqanında uçota alınması) həyata keçirməlidir.

Hüquqi şəxsin ləğvi və ya yenidən təşkil edilməsi, hüquqi şəxs tərəfindən öz filialının və ya nümayəndəliyinin ləğv edilməsi, nümayəndəlik va-

sitəsi ilə fəaliyyətinin ləğvi, fərdi sahibkarın fəaliyyətinin ləğvi hallarında uçotdan çıxarılma yuxarıda göstərilən müddətlər nəzərə alınmaqla vergi ödəyicisinin müraciətinə əsasən həyata keçirilir.

Vergi ödəyicisi olan fiziki şəxsin uçotdan çıxarılması aşağıdakı hallarda mümkündür:

- fəaliyyətinə xitam verildikdə;
- məhkəmə tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada itkin düşmüş və ya fəaliyyət qabiliyyətini itirmiş sayıldıqda;
- vəfat etdikdə.

Vergi ödəyicisi uçotdan çıxarıldıqda, onun uçota alınmasını təsdiq edən şəhadətnamə vergi orqanına təhvil verilir. Vergi orqanı şəhadətnamə-dublikatın etibarsız hesab olunması barədə bank idarələrinə məlumat verməlidir.

Vergi orqanları tərəfindən keçirilən yoxlamalar **kameral** və **səyyar** ola bilər. Kameral vergi yoxlaması vergi orqanı tərəfindən yerlərə getmədən vergi orqanında olan, vergi ödəyicisi tərəfindən təqdim edilən vergi hesabları, habelə vergilərin hesablanmasını və ödənilməsini özündə əks etdirən və vergi ödəyicisinin fəaliyyəti haqqında vergi orqanında olan digər sənədlər əsasında keçirilir.

Kameral vergi yoxlaması vergi ödəyicisi tərəfindən verginin hesablanması və ödənilməsi üçün əsas olan sənədlərin vergi orqanına təqdim edildiyi gündən 30 gün müddətində keçirilir.

Kameral vergi yoxlaması zamanı vergi orqanı aşağıdakı qaydalara əməl etməlidir:

1. Kameral yoxlama aparmaq üçün vergi ödəyicisinin təqdim etdiyi bəyannamə ilə bağlı sənədlərdə olan məlumatlar arasında ziddiyyət və ya səhv aşkar edildikdə vergi orqanı vergi ödəyicisindən əlavə məlumat, sənəd və izahat tələb edə bilər.

2. Kameral yoxlama zamanı vergi bəyannaməsində vergilərin düzgün hesablanmaması müəyyən edildikdə, vergi ödəyicisinə 5 gün müddətində müəyyən edilmiş formada vergi orqanı tərəfindən vergilərin hesablanmasına dair bildiriş göndərilir. Bildirişdə hesablamamanın səbəbləri və vergi ödəyicisinin şikayət etmək hüququ göstərilir. Kameral yoxlama aparmaq üçün zəruri olan vergi bəyannaməsi üzrlü əsas olmadan müəyyən olunmuş müddətdə təqdim edilmədikdə, əlaqəli məlumatlardan istifadə edilməklə vergilər hesablanır.

3. Vergi ödəyicisindən xronometraj metodu ilə yeni müşahidə keçirilməsi barədə müraciət daxil olan dövrədək xronometraj metodu ilə sonun-

cu müşahidənin nəticələri vergilərin hesablanması üçün əsas götürülə bilər.

Kameral vergi yoxlaması zamanı vergi orqanı göstərilən qaydalara riayət etmədikdə, vergi ödəyicisinin səyyar vergi yoxlaması keçirilən zaman vergi orqanının təklifi əsasında həmin yoxlamanın keçirildiyi vaxta qədər yol verdiyi səhvləri 30 gün müddətində düzəltmək hüququ vardır və o, həmin müddət bitənədək, yol verdiyi vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə (faizlərin ödənilməsi istisna olmaqla) məsuliyyət daşıyır.

Səyyar vergi yoxlaması vergi orqanının qərarına əsasən həyata keçirilir. Səyyar vergi yoxlaması növbəti və növbədənəknar ola bilər. Növbəti səyyar vergi yoxlaması keçirildikdə, vergi orqanı tərəfindən vergi ödəyicisinə vergi yoxlamasının başlanmasından azı 15 gün əvvəl yazılı bildiriş göndərilir. Vergi ödəyicisinə göndərilən bildirişdə vergi yoxlamasının əsası və tarixi, habelə vergi ödəyicisinin və vergi orqanlarının hüquq və vəzifələri göstərilməlidir.

Növbəti səyyar vergi yoxlaması ildə bir dəfədən çox olmayaraq keçirilir və 30 gündən artıq davam edə bilməz. Müstəsna hallarda yuxarı vergi orqanının qərarına müvafiq olaraq səyyar vergi yoxlamasının keçirilməsi müddəti 90 günə qədər artırıla bilər.

Aşağıda göstərilən hallarda yuxarı vergi orqanının əsaslandırılmış qərarına əsasən səyyar vergi yoxlamasının nəticələri üzrə aktın tərtibi müddəti 30 gündən çox olmayan müddətdə uzadıla bilər:

- səyyar vergi yoxlamasının obyektiv və dolğun keçirilməsi üçün zəruri olan sənədlər, o cümlədən vergi orqanının sorğusuna cavab xarici ölkədən alındıqda;

- nümunə kimi götürülən əşyaların tədqiqi, səyyar vergi yoxlaması zamanı ekspertizanın keçirilməsi və ya mütəxəssis tərəfindən rəy verilmə üçün müxtəlif bilik sahələrindən istifadə etməklə aparıldıqda;

- səyyar vergi yoxlaması ilə əlaqədar vergi orqanları tərəfindən göndərilən sorğulara cavabların alınma müddətləri cavab göndərən şəxslər tərəfindən pozulduqda.

Növbədənəknar səyyar vergi yoxlaması vergi ödəyicisinə məlumat verilmədən aşağıda göstərilən hallarda aparılır.

- verginin hesablanması və ödənilməsi üçün zəruri olan vergi hesabatı sənədləri müəyyən edilmiş müddətdə və bu barədə vergi orqanının xəbərdarlığından sonra da təqdim edilmədikdə;

- vergi yoxlamasının nəticələri üzrə tərtib edilmiş aktda dürüst olmayan

və (və ya) təhrif olunmuş məlumatlar aşkar edildikdə.

- ƏDV üzrə artıq ödənilmiş vergi, faiz və maliyyə sanksiyası digər vergilərin, faizlərin və maliyyə sanksiyalarının ödənilməsi hesabına və ya sonrakı öhdəliklər üzrə ödəmələrin hesabına aid edildikdə. Bu halda növbədənəkar vergi yoxlaması yalnız vergi ödəyicisinin ƏDV-yə cəlb edilən əməliyyatları üzrə aparıla bilər;

- artıq ödənilmiş vergilərin, faizlərin və maliyyə sanksiyalarının qaytarılması barədə vergi ödəyicisinin ərizəsi daxil olduqda;

- vergi orqanının əldə etdiyi mənbəyi bəlli olan hər hansı məlumat əsasında vergi ödəyicisinin gəlirlərinin gizlədildiyi (azaldıldığı) aşkar edildikdə;

- cinayət prosessual qanunvericiliyinə uyğun olaraq məhkəmənin və ya hüquq-mühafizə orqanlarının vergi yoxlamalarının keçirilməsi barədə müvafiq qərarı olduqda;

- vergi nəzarətinin həyata keçirilməsi və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə əsasən daxil olmuş sorğuların icrası ilə bağlı zəruri olan sənədlər və ya onların lazımi qaydada təsdiq edilmiş surətləri vergi orqanının müraciətinə əsasən vergi ödəyicisi tərəfindən 20 gün müddətində təqdim edilmədikdə və ya dürüst olmayan, yaxud təhrif olunmuş məlumatlar təqdim edildikdə;

- vergi ödəyicisi olan hüquqi şəxsin ləğv edilməsi, yenidən təşkil edilməsi və ya fiziki şəxsin hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətinə xitam verilməsi barədə müraciəti olduqda.

Səyyar vergi yoxlaması iş günü və vergi ödəyicisinin iş vaxtı ərzində keçirilir.

Səyyar vergi yoxlaması zamanı aşağıda göstərilən hallarda Vergilər Nazirliyinin əsaslandırılmış qərarı ilə inventarizasiya aparıla bilər:

- vergi ödəyicisində sonuncu vergi yoxlaması zamanı vergi ödəyicisi tərəfindən bilərəkdən hesabat sənədlərinin aparılmaması aşkar edildikdə;

- vergi ödəyicisində sonuncu vergi yoxlaması zamanı vergi ödəyicisi tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydalara uyğun olaraq hesabat sənədlərinin aparılmaması aşkar edildikdə və bununla əlaqədar vergi orqanının xəbərdarlığından sonra yol verilmiş dəqiqsizliklər aradan qaldırılmadıqda və hesabat müəyyən edilmiş qaydalara uyğun olaraq aparılmadıqda;

- vergi ödəyicisində səyyar vergi yoxlaması zamanı aksiz markaları ilə markalanmalı olan, ancaq markalanmamış mallar aşkar edildikdə.

Səyyar vergi yoxlamasının nəticələri üzrə vergi orqanlarının səlahiyyət-

li vəzifəli şəxsləri tərəfindən müəyyən edilmiş formada vergi yoxlaması aktı tərtib edilir və həmin şəxslər və yoxlanılan vergi ödəyicisinin rəhbəri (onu əvəz edən şəxs) və ya fərdi sahibkar tərəfindən imzalanır. Vergi ödəyicisi yoxlama aktında öz qeydlərini edə bilər, aktı imzalamaqdan imtina edə bilər və bu barədə həmin aktda müvafiq qeyd aparılır.

Vergi yoxlaması aktının bir nüsxəsi vergi ödəyicisinə (onun səlahiyyətli nümayəndəsinə) verilmə tarixini təsdiq edən üsulla aktın tərtib edildiyi tarixdən sonra 5 gündən gec olmayaraq verilir və ya göndərilir.

Vergi ödəyicisi vergi yoxlaması aktı ilə və ya onun hər hansı bir hissəsi ilə razılaşmadıqda vergi yoxlaması aktının verilməsi günündən 30 gün müddətində müvafiq vergi orqanına aktı imzalamamasının səbəblərini izah edə, yaxud akta və ya onun ayrı-ayrı hissələrinə öz etirazını yazılı surətdə bildirə bilər. Bu halda vergi ödəyicisi yoxlama aktını imzalamamasını və ya etirazını ona öz yazılı izahatını (etirazını) təsdiq edən sənədlərin surətini əlavə edərək vergi orqanına təqdim etməyə hüququ vardır.

Müəyyən edilən 30 günlük müddət bitdikdən sonra 15 gündən çox olmayan müddətdə vergi orqanının rəhbəri (onun müavini) vergi ödəyicisindən müəyyən edilmiş qaydada götürülmüş, habelə vergi ödəyicisi tərəfindən təqdim edilmiş sənədlərə və vergi yoxlaması aktına, vergi qanunvericiliyinin pozulması hallarına və onların aradan qaldırılması və müvafiq sanksiyaların (cərimələrin) tətbiq edilməsi məsələsinə baxır.

Vergi ödəyicisi tərəfindən vergi yoxlaması aktı üzrə yazılı izahatlar və ya etirazlar təqdim edildikdə, yoxlamanın materialları vergi ödəyicisinin vəzifəli şəxslərinin və ya fərdi sahibkarın və (və ya) onların nümayəndələrinin iştirakı ilə baxılır. Vergi orqanı vergi yoxlamasının materiallarına baxılmanın yeri və vaxtı haqqında vergi ödəyicisinə əvvəlcədən məlumat verir. Vergi ödəyicisi ona əvvəlcədən məlumat verilməsinə baxmayaraq, üzrlü səbəb olmadan gəlməyibsə, yoxlamanın materiallarına, vergi ödəyicisi tərəfindən təqdim edilən etirazlara, izahatlara, digər sənəd və materiallara onun iştirakı olmadan baxılır.

Səyyar vergi yoxlamasının keçirilməsi zamanı zərurət yarandığı hallarda vergi ödəyicisinin ərazilərinin, binalarının, sənədlərin və əşyaların baxışının keçirilməsi, sənədlərin tələb edilməsi, sənədlərin və nümunə kimi əşyaların götürülməsi, ekspertizanın keçirilməsi, vergi yoxlamasının keçirilməsinə köməklik göstərilməsi üçün mütəxəssisin dəvət edilməsi, tərcüməçilərin və müşahidəçilərin iştirakı kimi hüquqi hərəkətlər keçirilə bilər.

Operativ vergi nəzarəti sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi və fiziki şəxslərin gəlir götürmək üçün istifadə etdikləri, yaxud vergi tutulan obyektlərin və ya əmtəə-material ehtiyatlarının saxlanması ilə bağlı olan anbar, ticarət və bu qəbildən olan digər binalarda (ərazilərdə), nəqliyyat vasitələrində (sahibkarlıq fəaliyyəti üçün istifadə edilməyən şəxsi nəqliyyat vasitələri istisna olmaqla) həyata keçirilən vergi nəzarəti formasıdır.

Operativ vergi nəzarəti ilə aşağıdakı məsələlər əhatə olunur:

- müəyyən edilmiş hallarda və qaydada vergi orqanlarında uçota durmayan və ya “Fərqlənmə nişanı”nı almayan vergi ödəyicilərinin aşkar edilməsi;
- aksiz markaları ilə markalanmalı olan malların markalanmadan və ya saxta aksiz markaları ilə markalanmaqla satılması, satış məqsədi ilə saxlanması və ya istehsal binasının hüdudlarından kənara çıxarılması faktlarının aşkar edilməsi;
- əhali ilə pul hesablaşmalarının aparılması qaydalarına riayət olunması;
- valyuta sərvətlərinin ödəniş vasitəsi kimi qəbul edilməsi faktlarının aşkar edilməsi və valyuta sərvətlərinin ticarət, iaşə və xidmət müəssisələrində qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydalar pozulmaqla alınıb-satılması və ya dəyişdirilməsi;
- xüsusi razılıq (lisenziya) tələb olunan fəaliyyət növləri ilə belə razılıq (lisenziya) olmadan məşğul olan şəxslərin aşkar edilməsi;
- Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş qaydada əmək müqaviləsini (kontraktı) bağlamadan işəgötürən tərəfindən fiziki şəxsləri hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi hallarının aşkar edilməsi;
- xronometraj metodu ilə müşahidə aparılması.

Operativ vergi nəzarəti vergi orqanının əsaslandırılmış qərarına əsasən həyata keçirilir. Həmin qərarla vergi ödəyicilərinin yerləşdiyi ərazi, habelə operativ vergi nəzarəti ilə əhatə olunmalı olan məsələ (məsələlər), operativ vergi nəzarətinin müddəti və operativ vergi nəzarətini həyata keçirən vergi orqanının vəzifəli şəxsi (şəxsləri) göstərilir.

Operativ vergi nəzarəti vergi ödəyicisinə əvvəlcədən xəbərdarlıq edilmədən başlanır və vergi ödəyicilərinin faktiki iş vaxtı həyata keçirilir. Operativ vergi nəzarətini həyata keçirən vergi orqanının vəzifəli şəxsi nəzarətə başladıqdan sonra vergi orqanının qərarını vergi ödəyicisinə dərhal təqdim etməlidir.

Operativ vergi nəzarətinin həyata keçirilməsi üçün əsaslar aşağıdakılardır:

- vergi orqanı tərəfindən kecirilən səyyar vergi yoxlaması zamanı aşkar edilmiş faktlar;

- vergi orqanları tərəfindən mənbəyi bəlli mənbələrdən əldə edilən məlumatlar;

- vergi ödəyicisi tərəfindən vergi qanunvericiliyinin pozulması hallarının aradan qaldırılması barədə vergi orqanlarının tələblərini müəyyən edilmiş müddətdə yerinə yetirmədikdə;

- vergi orqanlarının operativ vergi nəzarəti ilə əhatə olunan məsələlər barədə qanunvericiliyin sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən pozulması barədə kifayət qədər əsası olduqda.

Operativ vergi nəzarətinin nəticələri üzrə vergi orqanının vəzifəli şəxsləri tərəfindən akt tərtib edilir. Operativ vergi nəzarətinin nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi və operativ vergi nəzarətinin materiallarına baxılması səyyar vergi yoxlaması aktına baxılması qaydasında olduğu kimidir.

2.2. Vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi

Vergi ödəyicisinin qanunvericiliklə müəyyən edilən hallarda və qaydada müəyyən edilən vergini (o cümlədən cari vergi ödəmələrini) ödəmək vəzifəsi onun vergi öhdəliyi hesab olunur. Vergi öhdəliyinin yaranması, dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi üçün əsaslar, həmçinin vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi qaydası və şərtləri yalnız Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilir.

Vergi ödəyicisi vergi qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun olaraq verginin ödənilməsinə nəzərdə tutan şəraitin yarandığı andan vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi üçün cavabdehdir.

Vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi ödənilməli olan vergi məbləğinin müəyyən edilmiş müddətlərdə və qaydada ödənilməsidir. Vergi ödəyicisinin hesablarında və ya kassasında vəsaitin, habelə onun əmlakının olub-olmamasından asılı olmayaraq vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi məcburidir.

Vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi Mülki Məcəllədə nəzərdə tutulmuş ardıcılıqla bilavasitə vergi ödəyicisi tərəfindən həyata keçirilir. Vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi digər şəxsin üzərinə qoyula bilməz.

Ləğv edilən müəssisənin vergi öhdəliklərini onun pul vəsaitləri, o cümlədən müəssisənin əmlakının satışından əldə edilən gəlir hesabına ləğvetmə komissiyası yerinə yetirir. Başqa hallar nəzərdə tutulmamışdırsa, ləğ-

vetmə komissiyası müəssisənin filiallarının, digər struktur bölmələrinin və daimi nümayəndəliyinin vergi öhdəliklərini də yerinə yetirməlidir. Ləğv edilən müəssisənin filialının və ya digər ayrıca bölməsinin öhdəliklərini bilavasitə həmin ayrıca bölmənin daxil olduğu müəssisə, bu müəssisə ləğv edildikdə isə həmin müəssisənin ləğvetmə komissiyası yerinə yetirir.

Ləğv edilən müəssisənin pul vəsaiti, o cümlədən vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsindən ötrü əmlakın satışından əldə edilən vəsait onun vergi öhdəliklərinin tam həcmdə yerinə yetirilməsi üçün kifayət etmədiyi halda, vergi öhdəlikləri üzrə qalan borc qanuna, nizamnaməyə və ya digər təsis sənədinə uyğun olaraq müəssisənin öhdəlikləri üçün onun iştirakçıları (təsisçiləri) birgə məsuliyyət daşıyırlarsa, həmin iştirakçılar (təsisçilər) tərəfindən ödənilməlidir.

Müəssisənin iflas prosesinə məruz qaldığı hallarda vergi öhdəlikləri qanunla müəyyən edilmiş növbəlilik qaydasında yerinə yetirilir.

Müəssisə yenidən təşkil edildikdə vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi aşağıdakı qaydada həyata keçirilir. Yenidən təşkil edilən hüquqi şəxsin vergi öhdəliklərini onun hüquqi varisi (hüquqi varisləri) müəyyən edilmiş qaydada yerinə yetirir.

Yenidən təşkil edilən hüquqi şəxsin vergi öhdəliklərinin yerinə yetirməməsinin, yaxud lazımi qaydada yerinə yetirməməsinin yenidən təşkili başa çatanadək hüquqi varisə (hüquqi varislərə) məlum olub-olmamasından asılı olmayaraq yenidən təşkil edilən hüquqi şəxsin vergi öhdəliklərini onun hüquqi varisi (hüquqi varisləri) yerinə yetirməlidir. Hüquqi şəxsin yenidən təşkil edilməsi onun vergi öhdəliklərinin bu hüquqi şəxsin hüquqi varisi (hüquqi varisləri) tərəfindən yerinə yetirilməsi müddətlərini dəyişdirmir.

Bir neçə hüquqi şəxs birləşdikdə, onların vergilərin ödənilməsinə dair öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi üzrə hüquqi varisi bu cür birləşmə nəticəsində yaranan hüquqi şəxs sayılır. Bir hüquqi şəxs digər hüquqi şəxsə birləşdirildikdə, onun birləşdiyi hüquqi şəxs birləşdirilmiş hüquqi şəxsin vergilərinin ödənilməsinə dair öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi üzrə hüquqi varisi sayılır.

Hüquqi şəxs bölündükdə, bu cür bölünmə nəticəsində əmələ gələn hüquqi şəxslər bölünmüş hüquqi şəxsin vergilərin ödənilməsinə dair öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi üzrə hüquqi varisləri sayılırlar.

Bir neçə hüquqi varis olduqda, onların hər birinin yenidən təşkil edilən və ya bölünən hüquqi şəxsin vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsində iş-

tirak payı bölüşdürücü balansə və ya digər təhvil aktına uyğun olaraq müəyyənləşdirilir. Bölüşdürücü balans və ya digər təhvil aktı yenidən təşkil edilən və ya bölünən hüquqi şəxsin hər bir hüquqi varisinin payını müəyyənləşdirməyə imkan vermirsə və ya hər hansı hüquqi varis tərəfindən vergi öhdəliklərinin tam həcmdə yerinə yetirilməsi imkanını aradan qaldırırsa, yeni yaranan hüquqi şəxslər yenidən təşkil edilən və ya bölünən hüquqi şəxsin vergi öhdəliklərini və ya bu öhdəliklərin müvafiq hissəsini yerinə yetirmək üçün birgə məsuliyyət daşıyırlar.

Bir hüquqi şəxs təşkilati-hüquqi formasının dəyişdirilməsi yolu ilə digər hüquqi şəxsə çevrildikdə, onun vergilərin ödənilməsinə dair öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi üzrə hüquqi varisi yeni yaranan hüquqi şəxs sayılır.

Vəfat etmiş, fəaliyyət qabiliyyətini itirmiş və ya itkin düşmüş fiziki şəxslərin vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi aşağıdakı ardıcılıqla həyata keçirilir.

Vəfat etmiş fiziki şəxsin vergi öhdəliklərini onun varisi (varisləri) miras qalan əmlakın dəyəri hədudlarında və mirasın alındığı tarixdəki payına mütənasib şəkildə ödəyirlər. Varis (varislər) olmadıqda vəfat etmiş fiziki şəxsin vergi öhdəlikləri silinir (ləğv edilir).

Məhkəmə tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada itkin düşmüş və ya fəaliyyət qabiliyyətini itirmiş sayılan fiziki şəxsin vergi öhdəliklərini itkin düşmüş və ya fəaliyyət qabiliyyətini itirmiş şəxsin əmlak sərəncamçısı kimi səlahiyyətləndirilən şəxs həmin əmlakın hesabına ödəyir.

Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada itkin düşmüş və ya fəaliyyət qabiliyyətini itirmiş kimi tanınan fiziki şəxsin əmlakı onun vergi öhdəliklərini ödəmək üçün kifayət deyilsə, vergilərin əmlakın çatışmaması ilə əlaqədar ödənilməyən hissəsi, ümitsiz borcların silinməsi qaydasına müvafiq olaraq silinir.

Fiziki şəxsin itkin düşmüş və ya fəaliyyət qabiliyyətini itirmiş kimi tanınmasının ləğv olunmasına dair məhkəmə tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada qərar qəbul edildikdə, əvvəllər silinmiş vergi öhdəlikləri bərpa edilir, lakin fiziki şəxsin itkin düşmüş və ya fəaliyyət qabiliyyətini itirmiş sayıldığı vaxtdan bu cür tanınmanın ləğv olunduğuna dair qərar qəbul edildiyi vaxtadək olan dövr ərzində faizlər hesablanmır və maliyyə sanksiyaları tətbiq edilmir.

Vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi müddətləri və həmin müddətlərin dəyişdirilməsi. Hər bir vergiyə dair ödənilmə müddətləri müəyyən edilir. Vergilərin müəyyən edilmiş ödənilmə müddətinin dəyişdirilməsi yalnız

Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilə bilər. Vergilərin ödənilmə müddətləri pozulmaqla ödənilməsinə görə vergi ödəyicisi qanunla müəyyən edilmiş qaydada və şərtlərlə faiz ödəyir.

Vergi orqanları vergiyə cəlb edilən hesabat dövrü qurtardıqdan sonra 3 il ərzində vergi ödəyicisinin vergisini, faizləri və maliyyə sanksiyasını hesablamaq və hesablanmış məbləği yenidən hesablamaq, verginin, faizlərin və maliyyə sanksiyalarının hesablanmış (yenidən hesablanmış) məbləğini vergiyə cəlb edilən hesabat dövrü qurtardıqdan sonra 5 il ərzində tutmaq hüququna malikdirlər.

Vergi ödəyicisi vergi hesabatı dövrü qurtardıqdan sonra 3 il ərzində ondan düzgün tutulmamış vergilərin, faizlərin və maliyyə sanksiyalarının hesablanmasını və hesablanmış məbləğin yenidən hesablanmasını, artıq ödənilmiş vergilərin, faizlərin və maliyyə sanksiyalarının məbləğinin qaytarılmasını və ya əvəzləşdirilməsini 5 il ərzində tələb etmək hüququna malikdir.

Vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi müddətləri aşağıda göstərilən halların biri olduqda müəyyən edilmiş müddətdən daha gec müddətə dəyişdirilə bilər:

- təbii fəlakət və digər qarşısıalınmaz qüvvə nəticəsində vergi ödəyicisinə zərər dəydikdə. Bu halda vergi ödəyicisi hadisənin baş verməsi barədə və onun nəticəsində dəymiş zərərin məbləği barədə müvafiq dövlət orqanlarının arayışlarını təqdim etməlidir.

- vergini birdəfəyə ödədiyi təqdirdə vergi ödəyicisinin iflasa uğramaq təhlükəsi olduqda. Bu halda vergi ödəyicisi müraciət edilmə tarixinə kasasında, milli və xarici valyutada cari və ya digər hesablarında vəsaitlərin qalığı, debitorların və kreditorların adı, VÖEN göstərilməklə debitor və kreditor borcları barədə arayışları təqdim etməlidir.

Vergilərin ödənilmə müddətinin dəyişdirilməsi mövcud olan öhdəliyi ləğv etmir və yeni vergi öhdəliyi yaratmır. Vergi ödəyicisinə münasibətdə vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə bağlı cinayət işi qaldırılıbsa, vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi müddəti uzadıla bilməz.

Vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi müddətinin uzadılması üçün vergi ödəyicisi yazılı şəkildə əsaslandırılmış və onun tərəfindən vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi üçün müvafiq girovun və ya zəmanətin verildiyini özündə əks etdirən müraciətini vergi orqanına göndərir.

Müraciət vergi növü (növləri) üzrə onların müvafiq hesabat dövrü üçün qanunvericiliklə müəyyən edilmiş ödəmə müddətinədək təqdim olunmalı-

dır. Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyi və ya onun müvafiq orqanları 30 gün müddətində bu müraciətə baxır və müvafiq əsaslar olduğu halda müddətin uzadılması barədə qərar qəbul edir.

Vergi qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş əsaslar olduqda vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi müddəti vergi ili ərzində 1 aydan 9 ayadək uzadıla bilər. Həmin müddət ərzində vergi ödəyicisinə faizlər hesablanmır.

Vergi orqanlarının vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi müddətinin uzadılması haqqında qərarında vergi üzrə borcun məbləği, ödənilməsi müddəti uzadılan verginin növü (növləri), ödənilmənin müddəti və qaydası, həbelə girov və ya zəmanət haqqında qeydlər göstərilməlidir.

Vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi müddətinin uzadılması haqqında qərar həmin qərarla müəyyən edilmiş müddətdən qüvvəyə minir.

Girov müqaviləsinin qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada etibarsız hesab edilməsi vergi ödəyicisinin vergi öhdəliyini ləğv etmir. Girov müqaviləsinin qeydiyyatı ilə bağlı xərclər vergi ödəyicisi tərəfindən ödənilir.

Vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsinin uzadılmış müddətinə aşağıdakı hallarda vaxtından əvvəl xitam verilir:

- vergi ödəyicisi vergi öhdəliyini vaxtından əvvəl yerinə yetirdikdə;
- vergi ödəyicisinə münasibətdə cinayət işi qaldırıldıqda;
- vergi orqanının vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi müddətinin uzadılması barədə qərarının şərtlərinə əməl edilmədikdə.

Vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsinin uzadılmış müddətinə vaxtından əvvəl xitam verilməsi haqqında qərar vermiş vergi orqanı 5 gün müddətində vergi ödəyicisinə bu barədə məlumat verməlidir. Vergi ödəyicisi məlumatı aldığı tarixdən 30 gün müddətində borc məbləğini və ödəmə gününə qədər həmin məbləğə qanunvericiliyə uyğun olaraq hesablanmış faizləri büdcəyə ödəməlidir.

2.3. Suallar

1. Vergi nəzarəti dedikdə, nə başa düşülür?
2. Vergi nəzarətinin hansı formaları vardır?
3. Vergi orqanları vergi nəzarətini hansı formalarda həyata keçirirlər?
4. Müxtəlif kateqoriyalı vergi ödəyicilərinin vergi uçotuna alınması üçün hansı qayda və vəzifələr müəyyən edilmişdir?
5. Vergi ödəyicisinin kənarda fəaliyyət göstərən filialı, nümayəndəliyi və digər təsərrüfat subyekti hansı qaydada uçota alınır?
6. Hüquqi şəxslər və sahibkarlıq fəaliyyətini hüquqi şəxs yaratmadan həyata keçirən fiziki şəxslər hansı hallarda vergi orqanında vergi ödəyicisi kimi uçota alınmaya bilərlər?
7. İri vergi ödəyiciləri və xüsusi vergi rejimli müəssisələrin mərkəzləşdirilmiş uçotu necə aparılır?
8. Vergi uçotuna alınmaq üçün hansı sənədlər vergi orqanına təqdim edilir?
9. Vergi ödəyicisinin vergi uçotuna alınması hansı qaydada həyata keçirilir?
10. Vergi ödəyicilərinin vahid dövlət reyestrinin əhəmiyyəti nədən ibarətdir?
11. Vergi ödəyicilərinin vahid dövlət reyestrinin aparılması sistemi hansı məsələləri əhatə edir?
12. Vergi ödəyicisinin olduğu yer və ya yaşadığı yer dəyişdikdə yəni-dən uçota alınma hansı qaydada aparılır?
13. Hansı hallarda vergi ödəyicisinin müraciətinə əsasən vergi uçotundan çıxarılma aparıla bilər?
14. Vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi nə üçün verilir?
15. Bankların vergi ödəyicilərinin uçotu ilə bağlı hansı vəzifələri vardır?
16. Vergi orqanları hansı növ yoxlamaları aparırlar?
17. Vergi yoxlamaları ilə hansı müddət əhatə oluna bilər?
18. Hansı hallarda vergi orqanları tərəfindən növbəti və növbədən-kənar vergi yoxlamaları keçirilə bilər?
19. Səyyar vergi yoxlamalarının keçirilməsi üçün hansı müddət müəyyən edilmişdir?
20. Kameral vergi yoxlaması nədir və hansı müddətdə aparılır?
21. Hansı hallarda vergi ödəyicisinin əmlakının inventarizasiyası aparıla bilər?

22. Səyyar vergi yoxlamasının nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi qaydası necədir?

23. Hansı hallarda səyyar vergi yoxlaması keçirilmədən ərazilərin, binaların, sənədlərin və əşyaların baxışının keçirilməsinə yol verilə bilər?

24. Vergi orqanının vəzifəli şəxsləri tərəfindən nə zaman və hansı məqsədlərlə sənədlərin və nümunə kimi əşyaların götürülməsini həyata keçirə bilərlər?

25. Səyyar vergi yoxlamasının aparılması zamanı ekspert hansı məqsəd üçün cəlb edilir?

26. Ekspertizanın təyin edilməsi və aparılması zamanı yoxlanılan şəxsin hüquqlarını sadalayın.

27. Vergi yoxlamasının keçirilməsi prosesinə cəlb olunan mütəxəssisin, ekspertin və tərcüməçinin xidmətinin ödənilməsi necə həyata keçirilir?

28. Vergi nəzarətinin həyata keçirilməsi üzrə hərəkətlərin aparılması zamanı müşahidəçilərin vəzifələri nədən ibarətdir?

29. Vergi yoxlamasının həyata keçirilməsi üzrə hərəkətlərin icraatı zamanı tərtib edilən protokola dair ümumi tələbləri sadalayın.

30. Səyyar vergi yoxlamasının keçirilməsinin nəticələri üzrə akt hansı müddətdə tərtib edilir?

31. Vergi yoxlaması aktının forması və onun tərtib edilməsinə dair tələblər hansı dövlət orqanı tərəfindən müəyyən edilir?

32. Vergi ödəyicisi hansı müddətdə aktı imza etməsindən imtina etməsinin səbəbləri izah edə, yaxud akta və ya onun ayrı-ayrı hissələrinə etirazını yazılı şəkildə bildirə bilər?

33. Vergi orqanının rəhbəri vergi yoxlamasının materiallarına baxılmasının nəticələri üzrə hansı qərarı çıxara bilər?

34. Hansı hallarda vergi orqanı əlavə vergi yoxlaması tədbirlərinin keçirilməsi haqqında qərar çıxara bilər?

35. Operativ vergi nəzarəti hansı məsələləri əhatə edir?

36. Operativ vergi nəzarətinin həyata keçirilməsi üçün əsasları sadalayın.

37. Operativ vergi nəzarəti hansı qaydada və nə vaxt aparılır?

38. Operativ vergi nəzarətinin keçirilməsi zamanı vergi orqanının vəzifəli şəxsləri öz səlahiyyətləri çərçivəsində hansı hüquqi hərəkətləri həyata keçirə bilərlər?

39. Nəzarət-kassa aparatlarının çeşidlərində hansı məlumatlar göstərilməlidir?

40. Vergi yoxlamasının keçirilməsi zamanı vergi orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin qanunsuz hərəkətləri nəticəsində vergi ödəyicisinə vurulan zərər hansı qaydada kompensasiya edilir?

41. Hesablanmış vergilər, faizlər və ya tətbiq edilmiş maliyyə sanksiyaları vergi ödəyicisi tərəfindən bildirişdə göstərilən müddətdə yerinə yetirilmədiyi halda vergi orqanı hansı tədbirləri həyata keçirir?

42. Vergi öhdəliyi nədir?

43. Hansı hallarda vergi öhdəliyinə xitam verilmiş hesab olunur?

44. Vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi dedikdə, nə başa düşülür?

45. Müəssisə ləğv edildikdə vergi öhdəlikləri necə yerinə yetirilir?

46. Müəssisə yenidən təşkil edildikdə vergi öhdəlikləri hansı qaydada yerinə yetirilir?

47. Vəfat etmiş, fəaliyyət qabiliyyətini itirmiş və ya itkin düşmüş fiziki şəxslərin vergi öhdəlikləri kim tərəfindən və hansı qaydada yerinə yetirilir?

48. Vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi müddətləri hansı qaydada və hansı müddətə dəyişdirilə bilər?

49. Vergilərin ödənilməsi yer dedikdə, hansı yer başa düşülür?

50. Artıq ödənilmiş vergilərin, faizlərin və maliyyə sanksiyalarının məbləğlərinin qaytarılması necə həyata keçirilir?

51. Əmlakın siyahıya alınması dedikdə, nə başa düşülür?

52. Əmlakın siyahıya alınması hansı ardıcılıqla aparılır?

53. Vergi ödəyicisinin əmlakı hesabına verginin tutulması hansı qaydada həyata keçirilir?

54. Vergilər, faizlər və maliyyə sanksiyaları üzrə ümidsiz borclar hansı hallarda silinə bilər?

2.4. Testlər

1. Yerli vergilərin hesablanmasına, tam və vaxtında ödənilməsinə nəzarət hansı orqan tərəfindən həyata keçirilir?

- A) bələdiyyə ərazisindəki vergi orqanı;
- B) bələdiyyələrin vergi xidməti orqanı;
- C) bələdiyyənin yerləşdiyi ərazinin maliyyə orqanı;
- D) bələdiyyənin yerləşdiyi ərazinin maliyyə və vergi orqanı.

2. Vergi orqanları vergi nəzarətini hansı formalarda həyata keçirirlər:

- 1. vergi ödəyicilərinin və vergitutma obyektlərinin uçotunu aparmaqla;
 - 2. uçot və hesabat məlumatlarını yoxlamaqla;
 - 3. dövlət orqanlarının həyata keçirdikləri nəzarət məlumatlarından istifadə etməklə;
 - 4. vergi ödəyiciləri və digər şəxslər arasında sorğu aparmaqla;
 - 5. mənbəyi bəlli olmayan məlumatlardan istifadə etməklə.
- A) 1, 2, 3;
 - B) 2, 3, 4;
 - C) 1, 2, 4;
 - D) 2, 3, 5.

3. Vergiyə cəlb olunan gəliri Azərbaycan mənbəyindən olan və bu gəlirdən ödəmə yerində vergi tutulmayan qeyri-rezidentlər harada uçota alınır?

- A) Azərbaycan mənbəyindən gəlirin alındığı yer üzrə uçota alınır;
- B) uçota alınmırlar;
- C) istənilən vergi orqanında uçota alınır;
- D) ancaq rezidenti olduğu ölkədə uçota alınır.

4. Vergi ödəyicisinin uçotda olduğu vergi orqanının ərazilərindən kənardə fəaliyyət göstərən filialı, nümayəndəliyi və ya digər təsərrüfat subyekti (obyekti) olduqda, vergi ödəyicisi necə uçota alınır?

- A) gəlirin əldə edildiyi yer üzrə uçota alınır;
- B) fəaliyyət göstərdiyi ünvanda uçota alınır;
- C) istənilən vergi orqanında uçota alınır;
- D) həm özünün olduğu yer üzrə, həm də onun filialının, nümayəndəliyinin və ya digər təsərrüfat subyektinin (obyektinin) olduğu yer üzrə uçota alınır.

5. Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənarda gəlir əldə edən rezident fiziki şəxslər uçota alınmaq üçün ərizəni vergi orqanına nə vaxt verməlidirlər?

- A) 30 gün müddətində;
- B) istənilən vaxt;
- C) gəlir əldə etmək hüququ yarandığı gündən gec olmayaraq;
- D) sahibkarlıq fəaliyyətinə başladığı günədək.

6. Qeyri-kommersiya hüquqi şəxslər dövlət qeydiyyatına alındığı gündən sonra neçə gün müddətində vergi orqanında uçota alınmaq üçün ərizə verməlidirlər?

- A) 10 gün;
- B) 15 gün;
- C) 30 gün;
- D) 45 gün.

7. Hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxslər uçota alınmaq üçün ərizəni vergi orqanına nə vaxt verməlidirlər?

- A) 30 gün müddətində;
- B) istənilən vaxt;
- C) gəlir əldə etmək hüququ yarandığı gündən gec olmayaraq;
- D) sahibkarlıq fəaliyyətinə başladığı günədək.

8. Olduqları yer üzrə vergi uçotuna alınmış şəxslər sonradan iri vergi ödəyicilərinə və ya xüsusi vergi rejimli müəssisələrə aid edildikdə:

- A) əvvəlki eyniləşdirmə nömrələri ilə mərkəzləşdirilmiş uçota alınırırlar;
- B) onlara yeni eyniləşdirmə nömrələri verilir;
- C) VÖEN ilə yanaşı əlavə kod verilir;
- D) əvvəlki VÖEN saxlanılmaqla yeni VÖEN verilir.

9. İri vergi ödəyicilərinə aid edilən müəssisələrin mərkəzləşdirilmiş uçota alınması nə vaxt həyata keçirilir?

- A) onların mərkəzləşdirilmiş uçota alınması barədə qərar qəbul edildiyi vergi ilinin əvvəlindən;
- B) onların mərkəzləşdirilmiş uçota alınması barədə qərar qəbul edildiyi vergi ilindən sonrakı ilin yanvar ayında;
- C) onların mərkəzləşdirilmiş uçota alınması barədə qərar qəbul edildiyi vaxt;

D) onların mərkəzləşdirilmiş uçota alınması barədə qərar qəbul edildiyi vergi ilinin sonunadək.

10. Bank hesabının açılması məqsədi ilə şəhadətnamə-dublikat vergi ödəyicisinə nə vaxt verilmir?

- A) büdcəyə vergilər, faizlər və maliyyə sanksiyaları üzrə borcu olduqda;
- B) vergi ödəyicisi bəyannamə təqdim etmədiyi halda;
- C) istənilən halda verilir;
- D) vergilər, faizlər və maliyyə sanksiyaları üzrə borcu olmadıqda.

11. Vergi ödəyicisinin hansı vergilər üzrə son 3 təqvim ilindən çox olmayan fəaliyyəti üzrə səyyar vergi yoxlaması aparılır?

- A) mənfəət vergisi, ƏDV, yol vergisi və əmlak vergisi;
- B) mənfəət vergisi, gəlir vergisi, əmlak vergisi, yol vergisi və torpaq vergisi;
- C) torpaq vergisi, aksiz, mənfəət vergisi və mədən vergisi;
- D) sadələşdirilmiş vergi, ƏDV, əmlak vergisi və gəlir vergisi.

12. Vergi ödəyicisinin hansı vergilər üzrə həmin yoxlamanın keçirildiyi il də daxil olmaqla son 3 ildən çox olmayan fəaliyyəti üzrə səyyar vergi yoxlaması aparılır?

- A) mənfəət vergisi, ƏDV, mədən vergisi və əmlak vergisi;
- B) mənfəət vergisi, gəlir vergisi, əmlak vergisi və torpaq vergisi;
- C) ƏDV, aksiz, sadələşdirilmiş vergi və mədən vergisi;
- D) sadələşdirilmiş vergi, ƏDV, əmlak vergisi və gəlir vergisi.

13. Kameral vergi yoxlaması hansı sənədlər əsasında və hansı orqan tərəfindən keçirilir?

A) vergi ödəyicisi tərəfindən təqdim edilən vergi hesabatları, habelə vergilərin hesablanması və ödənilməsini özündə əks etdirən və vergi ödəyicisinin fəaliyyəti haqqında vergi orqanında olan digər sənədlər əsasında vergi orqanı tərəfindən;

B) vergi ödəyicisinin təsərrüfat əməliyyatlarının rəsmiləşdirildiyi ilkin sənədləri əsasında vergi orqanları tərəfindən;

C) digər vergi ödəyicilərinin məlumatları əsasında maliyyə orqanı tərəfindən;

D) vergi ödəyicisinin təsərrüfat əməliyyatlarının rəsmiləşdirildiyi ilkin sənədləri əsasında vergi ödəyicisi tərəfindən.

14. Kameral yoxlama aparmaq üçün vergi ödəyicisindən təqdim olunmuş bəyannamə ilə bağlı sənədlərdə olan məlumatlar arasında ziddiyyət və ya səhv aşkar edildikdə vergi orqanı hansı tədbirləri görə bilər?

A) dərhal növbədənəknar səyyar vergi yoxlaması keçirilməsinə başlanıla bilər;

B) vergi ödəyicisinin fəaliyyətinin dayandırılması üçün məhkəməyə müraciət edə bilər;

C) vergi ödəyicisindən əlavə məlumat, sənəd və izahat tələb edə bilər;

D) heç bir tədbir görmək hüququ yoxdur.

15. Hansı hallarda xronometraj metodu ilə sonuncu müşahidənin nəticələri vergilərin hesablanması üçün əsas götürülə bilər?

A) həmişə əsas götürülür;

B) heç vaxt əsas götürülə bilməz;

C) vergi ödəyicisindən xronometraj metodu ilə yeni müşahidə keçirilməsi barədə müraciət daxil olmadıqda;

D) vergi ödəyicisindən xronometraj metodu ilə yeni müşahidə keçirilməsi barədə müraciət daxil olduqda.

16. Növbəti səyyar vergi yoxlaması keçirilərkən vergi ödəyicisinə göndərilən bildirişdə nələr göstərməlidir?

1. vergi ödəyicisinin hüquq və vəzifələri;

2. vergi orqanının hüquq və vəzifələri;

3. vergi ödəyicisinin hüquqi ünvanı və təsisçiləri;

4. vergi yoxlamasının əsası və tarixi;

5. vergi ödəyicisinin obyektlərinin sayı və hansı növ vergilərin ödəyicisi olması.

A) 1, 2, 3;

B) 1, 2, 4;

C) 3, 4, 5;

D) 2, 3, 5.

17. Növbədənəknar səyyar vergi yoxlaması vergi orqanları tərəfindən aşağıda göstərilən hansı hallarda keçirilə bilər?

1. verginin hesablanması və ödənilməsi üçün zəruri olan vergi hesabatı sənədləri müəyyən edilmiş müddətdə və bu barədə vergi orqanının xəbərdarlığından sonra da təqdim edilmədikdə;

2. digər vergi ödəyicilərindən daxil olmuş anonim məlumatlar olduqda;
3. vergi yoxlamasının nəticələri üzrə tərtib edilmiş aktda dürüst olmayan və (və ya) təhrif olunmuş məlumatlar aşkar edildikdə;

4. ƏDV üzrə artıq ödənilmiş vergi, faiz və maliyyə sanksiyası digər vergilərin, faizlərin və maliyyə sanksiyalarının ödənilməsi hesabına və ya sonrakı öhdəliklər üzrə ödəmələrin hesabına aid edildikdə;

5. vergi ödəyicisi ödənilməli olan vergi məbləğlərini vaxtında və tam ödəmədikdə.

A) 1, 2, 3;

B) 1, 3, 4;

C) 2, 4, 5;

D) 1, 3, 5.

18. Səyyar vergi yoxlaması zamanı inventarizasiya aşağıda göstərilən hansı hallarda aparılır?

1. vergi ödəyicisinin sahibliyində olan malların miqdarı böyük həcmdə olduqda;

2. vergi ödəyicisinin sahibliyində olan malların alış sənədləri olmadıqda və ya bu malların fiziki şəxslərdən alınması müəyyən edildikdə;

3. vergi ödəyicisində sonuncu vergi yoxlaması zamanı vergi ödəyicisi tərəfindən bilərəkdən hesabat sənədlərinin aparılmaması aşkar edildikdə;

4. vergi ödəyicisində sonuncu vergi yoxlaması zamanı vergi ödəyicisi tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydalara uyğun olaraq hesabat sənədlərinin aparılmaması aşkar edildikdə və bununla əlaqədar vergi orqanının xəbərdarlığından sonra yol verilmiş dəqiqsizliklər aradan qaldırılmadıqda və hesabat müəyyən edilmiş qaydalara uyğun olaraq aparılmadıqda;

5. vergi ödəyicisində səyyar vergi yoxlaması zamanı aksiz markaları ilə markalanmalı olan, ancaq markalanmamış mallar aşkar edildikdə.

A) 1, 2, 3;

B) 2, 4, 5;

C) 1, 3, 5;

D) 3, 4, 5.

19. Səyyar vergi yoxlaması zamanı vergi ödəyicisi sənədləri və nümunə kimi əşyaları vermədiyi halda vergi orqanı tərəfindən hansı tədbirlər görülür?

- A) vergi ödəyicisinin hesabları bağlanılır;
- B) vergi ödəyicisinin əmlakı siyahıya alınır;
- C) imtina aktı tərtib edilir və vergi orqanının vəzifəli şəxsləri, yoxlama-da iştirak edən şəxslər, habelə vergi ödəyicisi və ya onun nümayəndəsi tərəfindən imzalanır;
- D) vergi ödəyicisinin fəaliyyətinin dayandırılması ilə əlaqədar məhkəməyə müraciət olunur.

20. Vergi ödəyicisinin vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi üçün cavabdehliyi hansı andan başlayır?

- A) vergi qanunvericiliyi ilə tanış olduğu andan;
- B) vergi qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun olaraq verginin ödənilməsini nəzərdə tutan şəraitin yarandığı andan;
- C) vergi orqanlarında qeydiyyatda alındığı andan;
- D) vergilər üzrə borc yarandığı andan.

21. Vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsinin uzadılmış müddətinə vaxtından əvvəl xitam verildiyi halları göstərin:

- 1. vergi ödəyicisi vergi öhdəliyini vaxtından əvvəl yerinə yetirdikdə ;
 - 2. vergi ödəyicisinin pul vəsaiti olmadıqda;
 - 3. vergi ödəyicisi barədə vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə bağlı cinayət işi qaldırıldıqda;
 - 4. vergi orqanının vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi müddətinin uzadılması barədə qərarının şərtlərinə əməl edilmədikdə;
 - 5. vergi orqanının təşəbbüsü ilə istənilən halda.
- A) 1, 2, 4;
 - B) 1, 3, 4;
 - C) 2, 3, 4;
 - D) 1, 3, 5.

22. Aşağıda göstərilən hansı hallarda vergi öhdəliyinə xitam verilir?

- A) vergi ödəyicisi fəaliyyətini dayandırdıqda;
- B) vergilər ödənildikdə;
- C) hüquqi şəxs müflis olduqda;
- D) vergi ödəyicisi olan fiziki şəxs yaşayış yerini dəyişdikdə.

23. Fiziki şəxs vəfat etdikdə onun vergi öhdəlikləri kim tərəfindən yerinə yetirilir?

- A) öhdəlik yerinə yetirilmir;
- B) başqa fiziki şəxslər tərəfindən ödənilir;
- C) miras qalan əmlakın dəyəri həddlərində vərəsələr tərəfindən ödənilir;
- D) dövlət tərəfindən bağışlanır.

24. Vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi müddəti hansı hallarda dəyişdirilə bilər?

- A) vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi müddəti dəyişdirilmir;
- B) vergi ödəyicisinin xahişi olduqda;
- C) vergini bir dəfəyə ödədiyi təqdirdə iflasa uğramaq təhlükəsi olduqda;
- D) vergi ödəyicisi barədə cinayət işi qaldırıldıqda.

25. Hansı hallarda vergi öhdəliyinin yerinə yetirilmə müddəti dəyişdirilə bilər?

- A) vergi ödəyicisinə münasibətdə vergi qanunvericiliyi ilə bağlı cinayət işi qaldırıldıqda;
- B) təbii fəlakət və digər qarşısıalınmaz qüvvə nəticəsində vergi ödəyicisinə zərər dəydikdə;
- C) vergi orqanının təşəbbüsü ilə istənilən vaxt;
- D) vergi ödəyicisinin xahişi olduqda.

FƏSİL 3

VERGİLƏRİN HESABLANMASININ ÜMUMİ ƏSASLARI

3.1. Vergi ödəyicisi və vergi agentı tərəfindən vergilərin hesablanması

Vergilərin hesablanması dedikdə, büdcəyə ödənilməli olan vergi məbləğinin müəyyən edilməsi başa düşülür. Verginin hesablanması zamanı konkret vergi ödəyicisinin hər hansı bir vergi növü üzrə öhdəliyi müəyyən edilir. Vergi məbləğinin hesablanması vergi dövrü üçün vergi ödəyicisinin ödəməli olduğu vergi məbləğinin vergi orqanının uçot sənədlərində qeyd edilməsi deməkdir.

Hüquqi nöqtəyi-nəzərdən vergitutma prosesi vergilərin hesablanması və ödənilməsi qaydalarını reqlamentləşdirən normaları birləşdirən anlayışdır. Vergilərin hesablanması və ödənilməsinin bütün üsul, vasitə və metodları vergi qanunvericiliyində bilavasitə əks olunmuşdur.

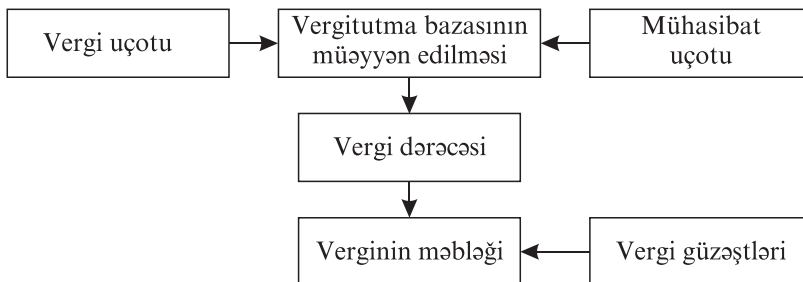
Başqa sözlə, vergitutma prosesi vergi qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi deməkdir.

Vergitutma prosesi vergitutma obyektinin yaranması ilə başlayır, vergilərin hesablanması və ödənilməsinin bütün mərhələlərindən keçir və verginin büdcəyə ödənilməsi ilə başa çatır.

Vergitutma prosesini aşağıdakı kimi iki böyük mərhələyə ayırmaq olar:

- vergilərin hesablanması;
- vergilərin ödənilməsi.

Sxematik olaraq vergilərin hesablanmasını 3.1 sayılı şəkildəki kimi əks etdirmək olar:

Şəkil 3.1. Vergilərin hesablanması sxemi.

Mövcud qanunvericiliyə görə vergilərin hesablanması vəzifəsi vergi ödəyicisinin, vergi agentinin və vergi orqanının üzərinə qoyulur.

Vergi ödəyicisi tərəfindən verginin hesablanması. Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 12-ci maddəsinə əsasən “vergi o halda müəyyən edilmiş hesab edilir ki, bu zaman vergi ödəyicisi və aşağıdakı vergitutma elementləri: vergitutma obyektı, vergitutma bazası, vergi dövrü, vergi dərəcəsi, verginin hesablanma qaydası, verginin ödənilmə qaydası və müddəti müəyyən edilmiş olsun. Buna görə də vergilərin hesablanması aşağıdakı mərhələlərdən keçir:

- vergitutma obyektinin müəyyən edilməsi;
- vergitutma bazasının müəyyən edilməsi;
- vergi dərəcəsinin müəyyən edilməsi;
- vergi güzəştlərinin tətbiq edilməsi;
- vergi məbləğinin hesablanması.

Vergitutma obyektı gəlir, mənfəət, əmlak, torpaq, faydalı qazıntılar, təqdim edilən malların dəyəri və s. hesab olunur. Vergitutma obyektı vergi ödəmək vəzifəsini müəyyən edən faktdır, yəni vergitutma obyektı varsa, vergi ödəmək vəzifəsi yaranır.

Vergitutma bazası - vergitutma obyektinin vergi tutulan hissəsinin kəmiyyətə ifadəsidir. Vergitutma bazası dəyər və fiziki göstəricilərlə ifadə oluna bilər. Məsələn, əmlak vergisi üçün əmlakın dəyəri, torpaq vergisi üçün torpağın sahəsi və s.

Vergi dərəcəsinin müəyyən edilməsi mərhələsində vergi ödəyicisi hansı növ verginin hesablamasından asılı olaraq qanunvericilikdə təsbit olunmuş vergi dərəcəsini seçir. **Vergi dərəcəsi** vahid vergitutma bazasına düşən verginin həcmidir.

Vergi dərəcəsi sabit, faiz nisbətində, mütənasib, proqressiv və reqressiv ola bilər. Sabit vergi dərəcəsi gəlir və mənfəətin həcmindən asılı olmayaraq mütləq qiymətdə müəyyən olunur. Faiz nisbətində vergi dərəcəsi vergitutma bazasının həcmindən dəyişməsindən asılı olmayaraq sabit qalır. Məsələn, ƏDV, mənfəət vergisi dərəcələri və s.

Proqressiv vergi dərəcəsinə vergitutma bazasının həcmi artdıqda, verginin dərəcəsi də artır. Buna fiziki şəxslərin gəlir vergisinin dərəcəsini misal göstərmək olar. Reqressiv vergi dərəcəsinə isə vergitutma bazasının həcmi artdıqca, verginin dərəcəsi azalır.

Vergi güzəştlərinin tətbiqi mərhələsində vergi ödəyiciləri mövcud qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş şərtlər daxilində güzəştlərdən istifadə

edirlər. Hər hansı vergi güzəştindən istifadə etmək üçün vergi ödəyicisi bu hüququnu əsaslandırmalıdır.

Vergi güzəştləri - ayrı-ayrı vergi ödəyicisi kateqoriyalarına verginin ödənilməsindən güzəşt verilməsi, vergitutma bazasından vergitutma obyektinin müəyyən hissəsinin çıxılması, vergidən azad olunan gəlirin müəyyən edilməsi, vergi dərəcələrinin azaldılması və s. formalarda ola bilər.

Vergi hesablanarkən vergi ödəyicisi verginin hesablanması üçün zəruri olan vergi hesabatı sənədini - vergi bəyannaməsini tərtib edir və qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada vergi orqanına təqdim edir.

Vergitutma məqsədləri üçün vergi hesabatı vergi bəyannaməsindən ibarətdir. Vergi hesabatını verməyə borclu olan vergi ödəyiciləri vergi hesabatını qanunla müəyyən edilən müddətlərdə Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin müəyyənləşdirdiyi formada və yerdə vergi orqanına verməlidirlər.

Vergi hesabatları vergi ödəyicisi tərəfindən şəxsən və ya hesabatın təqdim edilməsi təsdiq oluna bilən hər hansı digər üsulla (rabitə təşkilatına təhvil verilməsi və ya qanunvericiliyə uyğun olaraq elektron sənəd formasında göndərilməsi də daxil olmaqla) təqdim edilə bilər. Vergi hesabatının elektron sənəd formasında göndərilməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi qaydada həyata keçirilir. Vergi hesabatını elektron sənəd formasında təqdim edən vergi ödəyiciləri həmin hesabatı imzalamır və möhürlə təsdiq etmirlər. Vergi hesabatını vergi ödəyicisi, yaxud onun müəyyən edilmiş qaydada vəkil edilmiş nümayəndəsi imzalayır.

Qanunvericiliyə müvafiq olaraq vergi ödəyicisinin vergi hesabatının tərtib edilməsində müstəqil auditor iştirak edirsə, o, vergi hesabatını imzalayır, möhür vurur və öz vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsini göstərir. Hesabatı bir nəfərdən çox tərtibatçı hazırlayırsa, onu ancaq baş tərtibatçı imzalayır.

Vergi Məcəlləsində əlavə dəyər vergisi tutulan dövryyələrin dəqiqləşdirilməsini nəzərdə tutan hallar istisna olmaqla, əvvəlki hesabat dövrləri üzrə təqdim edilmiş hesabatlardakı məlumatlar ilkin uçot sənədləri üzrə məlumatlara uyğun olmadığı hallarda vergi ödəyiciləri tərəfindən həmin hesabat dövrü üçün dəqiqləşdirilmiş hesabat təqdim edilir. Dəqiqləşdirilmiş hesabat üzrə büdcəyə ödənilməli vergi məbləği əvvəl təqdim edilmiş hesabat üzrə büdcəyə ödənilməli vergi məbləğindən çox olduqda, əlavə hesablanmış vergi məbləği faizlərlə birlikdə büdcəyə ödənilir, az olduqda isə hesablan-

mış vergi və faiz məbləğləri azaldılır. Vergi ödəyicisi tərəfindən dəqiqləşdirilmiş və ya vaxtında təqdim edilməmiş hesabatlar vergi ödəyicisində səyyar vergi yoxlamasının başlandığı günədək təqdim edilə bilər.

Vergi orqanı tərəfindən vergi hesabatı yalnız aşağıdakı hallardan biri olduqda qəbul edilmir:

- vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi göstərilmədikdə və ya səhv göstərildikdə;

- vergi dövrü əks olunmadıqda;

- vergi ödəyicisi olan hüquqi şəxs tərəfindən kağız daşıyıcısı vasitəsi ilə verilən vergi hesabatı imzalanmadıqda və möhürlə təsdiq olunmadıqda;

- vergi ödəyicisi olan fiziki şəxs tərəfindən vergi hesabatı imzalanmadıqda;

- vergi ödəyicisi olan hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən elektron sənəd formasında göndərilən vergi hesabatı müvafiq qanunvericiliyin və ya qaydaların tələblərinə uyğun olmadıqda.

Vergi orqanına təqdim edilmiş vergi hesabatı yuxarıda sadalanan hallarda qəbul edilmədikdə, hesabatın vergi orqanına daxil olduğu gündən 3 iş günü ərzində vergi ödəyicisinə bu barədə, habelə aşkar edilmiş dəqiqsizliklər aradan qaldırılaraq vergi orqanına təqdim edilməsi barədə bildiriş göndərilir.

Vergi Məcəlləsinin 82-ci maddəsinə əsasən vergi ödəyicisi vergitutma bazasını, vergi dərəcəsinə və vergi güzəştlərini əsas götürərək, hesabat dövrü üçün ödənilməli olan verginin məbləğini sərbəst surətdə özü hesablayır.

Vergi agentinin tərəfindən verginin hesablanması. Vergi agentinin Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq vergini hesablamağa, onu vergi ödəyicisindən tutmağa və təyinatı üzrə köçürməyə borclu olan şəxsdir. Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilən hallarda ödənilməli olan vergi məbləğini hesablamaq vəzifəsi vergi agentinə həvalə edilə bilər. Vergi agentinin öz növbəsində vergi ödəyicisinin ilkin sənədləri əsasında Vergi Məcəlləsi və ona müvafiq olaraq qəbul edilmiş qanunvericilik aktlarına müvafiq qaydada vergi məbləğini hesablayır və vergi bəyannaməsi tərtib edərək vergi orqanına təqdim edir.

Vergi agentinin özü də gəlir əldə etdiyindən vergi ödəyicisi sayılır və vergi ödəyicisi ilə eyni hüquqları vardır.

Vergi agentinin qanunla vergi ödəyiciləri üçün nəzərdə tutulmuş vəzifələrlə yanaşı aşağıdakı vəzifələri də yerinə yetirməyə borcludurlar.

- müvafiq vergiləri düzgün və vaxtında hesablamağa, onları vergi ödəyi-

cisindən tutmağa və təyinatı üzrə köçürməyə;

- vergi ödəyicilərinə ödənilən gəlirlərin, onlardan tutulan və təyinatı üzrə köçürülən vergilərin, o cümlədən hər vergi ödəyicisi üzrə ayrıca uçotunu aparmağa;

- vergilərin hesablanması, tutulmasının və ödənilməsinin düzgünlüyünə nəzarət etmək üçün zəruri sənədləri dövlət vergi orqanlarına verməyə;

- vergi ödəyicisindən verginin tutulmasının mümkün olmadığı hallarda, bu barədə və vergi ödəyicisinin vergi borcunun məbləği barədə vergi orqanlarına 30 gün müddətində öz qeydiyyat (uçot) yeri üzrə yazılı məlumat verməyə.

Vergi agenti də öz növbəsində vergitutma bazasını, vergi dərəcəsini və vergi güzəştlərini əsas götürərək, hesabat dövrü üçün ödənilməli olan verginin məbləğini sərbəst surətdə müəyyənləşdirir, vergi ödəyicisindən tutmaqla vaxtında dövlət büdcəsinə ödəyir.

3.2. Vergi orqanı tərəfindən vergilərin hesablanması

Vergi Məcəlləsinə görə vergi məbləğinin hesablanması konkret hesabat dövrü üçün vergi ödəyicisinin ödəməli olduğu vergi məbləğinin vergi orqanının uçot sənədlərində qeyd edilməsi deməkdir. Hesablanmış vergi məbləğlərinin vergi orqanları tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda yenidən hesablanaraq uçot sənədlərində qeyd edilməsi də vergilərin hesablanması deməkdir.

Vergi orqanının vergi ödəyicisinin vergi öhdəliklərini aşağıdakı məlumat mənbələrindən birinə və ya bir neçəsinə əsaslanaraq hesablamaq hüququ vardır. Məlumat mənbələri aşağıdakılardan ibarətdir:

- vergi ödəyicilərinin vergi bəyannamələrində olan məlumata;
- ödəmələr haqqında məlumata;
- vergi yoxlaması materiallarına;
- vergi orqanının əldə etdiyi mənbəyi bəlli olan hər hansı digər məlumata, o cümlədən əlaqəli məlumatlara.

Vergi ödəyicisi verginin hesablanması üçün zəruri olan hesabat məlumatlarını Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilən müddətdən sonra vergi orqanının xəbərdarlıq etdiyi gündən 5 gün müddətində əsas olmadan təqdim etmədikdə, səyyar vergi yoxlamasının aparılması zamanı sənədlər təqdim edilmədikdə, ərazi və ya binalara (yaşayış binası (sahəsi) istisna olmaqla) daxil olmağa icazə verilmədikdə, mühasibat uçotunu aparmadıq-

da və ya mühasibat uçotunu müəyyən edilmiş qaydada aparmadıqda, mühasibat və hesabat sənədləri məhv olunduqda (itirildikdə), həmçinin vergitutma obyektinin müəyyənləşdirilməsi hər hansı başqa səbəblərdən mümkün olmadıqda, vergi orqanlarının ödənilməli olan verginin məbləğini əlaqəli məlumatlardan istifadə etməklə hesablamaq hüququ vardır. Əlaqəli məlumatlara aşağıdakılar aiddir:

- vergi ödəyicisi tərəfindən vergi orqanına əvvəlki hesabat dövrləri üçün təqdim edilmiş vergi bəyannamələri;

- vergi ödəyicisinin gəlirləri, o cümlədən satışdankənar gəlirləri barədə rəsmi məlumatlar;

- vergi ödəyicisinin xərcləri, o cümlədən fərdi istehlakı üçün malların (daşınar və daşınmaz əmlakın), işlərin və xidmətlərin alınmasına çəkilən xərcləri barədə rəsmi məlumatlar;

- vergi ödəyicisinin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan maddi və qeyri-maddi əmlak barədə rəsmi məlumatlar;

- vergi ödəyicisi tərəfindən istehsal olunmuş və (və ya) təqdim edilmiş malların (işlərin, xidmətlərin) fiziki həcmi barədə rəsmi məlumatlar;

- vergi ödəyicisinin idxal-ixrac əməliyyatları barədə rəsmi məlumatlar;

- vergi ödəyicisinin bank hesablarındakı vəsaitlər, o cümlədən bank hesablarındakı vəsaitlərin hərəkəti barədə alınan rəsmi məlumatlar;

- vergi ödəyicisində aparılmış xronometraj müşahidələrin nəticələri;

- vergi orqanının əldə etdiyi mənbəyi bəlli olan hər hansı digər məlumatlar.

Vergi ödəyicisi tərəfindən ödənilməli olan verginin əlaqəli məlumatlara əsasən müəyyənləşdirilməsi üçün aşağıda göstərilən meyarlar nəzərə alınmaqla vergi ödəyicisinin fəaliyyətinə analoji fəaliyyətlə məşğul olan vergi ödəyicisinin seçilməsində istifadə edilir:

- eyni xüsusiyyətli və ya eyni cinsli malların istehsalı;

- eyni xüsusiyyətli və ya eyni cinsli malların təqdim edilməsi, işlərin görülməsi və xidmətlərin göstərilməsi;

- fəaliyyət göstərilən ərazi.

Vergilər əlaqəli məlumatlar və analoji vergi ödəyicisi barədə məlumatlar əsasında hesablandıqda, verginin məbləği vergi ödəyicisinin müvafiq olaraq gəlirinin, yaxud gəlirdən çıxılan xərclərinin məbləğini analoji fəaliyyətlə məşğul olan vergi ödəyicisinin həmin hesabat dövründə gəlirində, yaxud gəlirdən çıxılan xərclərində verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsala vurmaqla müəyyənləşdirilir.

$$V_{alaqali} = \frac{G_{alaqali}}{G_{analoji}} \cdot V_{analoji} \quad (3.1)$$

və ya

$$V_{alaqali} = \frac{X_{alaqali}}{X_{analoji}} \cdot V_{analoji}, \quad (3.2)$$

burada $G_{alaqali}$ və $G_{analoji}$ uyğun olaraq vergi hesablanan vergi ödəyicisinin və analoji vergi ödəyicisinin ümumi gəliri, $X_{alaqali}$ və $X_{analoji}$ isə vergi hesablanan vergi ödəyicisinin və analoji vergi ödəyicisinin gəlirdən çıxılan xərcləridir.

Vergi ödəyicisinin ayrı-ayrı vergi növləri üzrə artıq ödəməsi olmadıqda əlaqəli məlumat əsasən vergi aşağıdakı kimi hesablanır:

Mənfəət vergisi və fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə. Bu vergi növləri üzrə əlaqəli məlumat əsasən, analoji fəaliyyətlə məşğul olan vergi ödəyicisinin rentabellik səviyyəsi nəzərə alınmaqla, bəyannamə təqdim etməmiş vergi ödəyicisinin vergi orqanında olan məlumat əsasən hesabat dövrü üzrə gəlirləri və ya gəlirdən çıxılan xərcləri əsasında vergi müəyyən edilir.

Bəyannamə təqdim edilməmiş dövr üzrə vergi ödəyicisinin gəlirləri barədə vergi orqanında olan məlumat əsasında, vergi ödəyicisinin ümumi gəlirini analoji vergi ödəyicisinin rentabellik səviyyəsinin 100 (yüz) vahid artırılmış qiymətinə bölməklə alınan məbləği analoji vergi ödəyicisinin rentabellik səviyyəsinə və mənfəət vergisinin dərəcəsinə vurmaqla vergi müəyyən edilir:

$$V = \frac{G}{100 + R_{an}} \cdot R_{an} \cdot Q. \quad (3.3)$$

Bəyannamə təqdim edilməmiş dövr üzrə vergi ödəyicisinin gəlirdən çıxılan xərcləri barədə vergi orqanında olan məlumat əsasında, vergi ödəyicisinin gəlirdən çıxılan xərclərini analoji vergi ödəyicisinin rentabellik səviyyəsinə və mənfəət vergisinin dərəcəsinə vurmaqla vergi müəyyən edilir.

$$V = \frac{X}{100} \cdot R_{an} \cdot Q, \quad (3.4)$$

burada G - vergi ödəyicisinin ümumi gəliri, X - vergi ödəyicisinin gəlirdən çıxılan xərcləri, R_{an} - analoji fəaliyyətlə məşğul olan vergi ödəyicisinin rentabellik səviyyəsi və Q - mənfəət (gəlir) vergisinin dərəcəsidir.

Vergi ödəyicisinin əldə etdiyi mənfəəti birbaşa müyyən etmək mümkün olmadığı halda vergi orqanı şərti rentabellik norması əsasında onun mənfəətini aşağıdakı şərti üsullardan biri ilə müəyyən edir:

Vergi ödəyicisinin fəaliyyəti ilə əlaqədar əldə etdiyi gəliri (ƏDV nəzərə alınmadan) əsasında:

$$M = \frac{G}{100 + R} \cdot R, \quad (3.5)$$

burada M - vergi ödəyicisinin mənfəəti, G - vergi ödəyicisinin fəaliyyətindən əldə etdiyi gəlir, R - şərti rentabellik normasıdır.

Vergi ödəyicisinin fəaliyyəti ilə əlaqədar xərcləri əsasında:

$$M = \frac{X}{100} \cdot R, \quad (3.6)$$

burada X - vergi ödəyicisinin fəaliyyəti ilə bağlı xərclərdir.

Vergi ödəyicisinin mənfəəti şərti üsulla müəyyən edilərkən şərti rentabellik norması (R) 20 faiz səviyyəsində götürülür.

Vergi ödəyicisinin (xarici hüquqi şəxsdən başqa) mənfəəti çəkilmiş xərclər əsasında şərti üsulla hesablanarkən, çəkilmiş xərclərə Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq mənfəətin hesablanması məqsədləri üçün gəlirdən çıxılan xərclər aid edilir.

Əlavə dəyər vergisi və aksizlər üzrə:

- əvvəlki hesabat dövrü üçün bəyannamə təqdim etmiş vergi ödəyicisinin bəyannamə təqdim edilməmiş dövrdəki vergiyə cəlb edilən dövrüyyəsi barədə vergi orqanında məlumat olmadığı halda, əvvəlki dövrlərdə (ən çoxu son 1 il ərzində) təqdim edilmiş bəyannamələr üzrə vergiyə cəlb edilən orta aylıq dövrüyyəni, analoji fəaliyyətlə məşğul olan vergi ödəyicisi tərəfindən müvafiq dövrdə büdcəyə hesablanmış verginin vergiyə cəlb edilən dövrüyyədəki xüsusi çəkisinə vurmaqla müəyyən edilən məbləğdə;

- vergi ödəyicisinin bəyannamə təqdim edilməmiş dövrdəki vergiyə cəlb edilən dövrüyyəsi barədə vergi orqanında məlumat olduğu halda, vergi ödəyicisinin vergi orqanında olan məlumat üzrə vergiyə cəlb edilən dövrüyyəsinə analoji fəaliyyətlə məşğul olan vergi ödəyicisi tərəfindən müvafiq dövrdə büdcəyə hesablanmış verginin vergiyə cəlb edilən dövrüyyədəki xüsusi çəkisinə vurmaqla müəyyən edilən məbləğdə.

Maddən vergisi və sadələşdirilmiş vergi üzrə:

- əvvəlki hesabat dövrü üçün bəyannamə təqdim etmiş vergi ödəyicisinin bəyannamə təqdim edilməmiş dövrdəki vergiyə cəlb edilən dövrüyyəsi

barədə vergi orqanında məlumat olmadığı halda, əvvəlki dövrlərdə (ən çoxu son 1 il ərzində) təqdim edilmiş bəyannamələr üzrə vergiyə cəlb edilən orta aylıq və ya rüblük dövrüyyəni vergi dərəcəsinə vurmaqla müəyyən edilən məbləğdə;

- vergi ödəyicisinin bəyannamə təqdim edilməmiş dövrdəki vergiyə cəlb edilən dövrüyyəsi barədə vergi orqanında məlumat olduğu halda, vergi ödəyicisinin vergi orqanında olan məlumat üzrə vergiyə cəlb edilən dövrüyyəsinə vergi dərəcəsinə vurmaqla müəyyən edilən məbləğdə.

Hüquqi şəxslərin əmlak vergisi və hüquqi şəxslərin torpaq vergisi üzrə:

- vergi ödəyicisinin bəyannamə təqdim edilməmiş dövr üzrə vergiyə cəlb edilən əmlakının dəyəri və torpaq sahəsi barədə vergi orqanında əlavə məlumat olmadığı halda, əvvəlki bəyannamə üzrə hesablanmış vergi məbləğində;

- vergi ödəyicisinin bəyannamə təqdim edilməmiş dövr üzrə vergiyə cəlb edilən əmlakı və torpaq sahəsi barədə vergi orqanında əlavə məlumat olduğu halda, vergi orqanında olan məlumat üzrə əmlakın real bazar dəyərini və ya torpaq sahəsini vergi dərəcəsinə vurmaqla müəyyən edilən məbləğdə.

Ödəmə mənbəyində tutulan vergilər üzrə:

- vergi ödəyicisinin bəyannamə təqdim edilməmiş dövrdəki mənbədə vergiyə cəlb edilən ödənişləri barədə vergi orqanında məlumat olmadığı halda, əvvəlki bəyannamə üzrə hesablanmış vergi məbləğində;

- vergi ödəyicisinin bəyannamə təqdim edilməmiş dövrdəki mənbədə vergiyə cəlb edilən ödənişləri barədə vergi orqanında məlumat olduğu halda, vergi ödəyicisinin vergi orqanında olan məlumat üzrə mənbədə vergiyə cəlb edilən ödənişlərinin məbləğini vergi dərəcəsinə vurmaqla müəyyən edilən məbləğdə.

Muzdlı işləyən fiziki şəxslərin gəlir vergisini əlaqəli məlumatlara əsasən hesablamaq qeyri-mümkün olduqda və ya fiziki şəxslərin işləməsi rəsmiləşdirilmədikdə vergi orqanı gəlir vergisinin məbləğini ötən ilin ölkə üzrə orta aylıq əmək haqqı əsasında hesablayır.

Verginin hesablanması üçün vergi ödəyicisi barədə vergi orqanında bir neçə əlaqəli məlumat olduqda, ən yuxarı məbləğdə verginin hesablanmasına əsas verən əlaqəli məlumatlara əsasən vergi hesablanır.

Əlaqəli məlumatlara əsasən vergi hesablanarkən, vergi ödəyicisinin artıq ödənilmiş vergiləri, faizləri və maliyyə sanksiyaları nəzərə alınır.

Vergi Məcəlləsinə müvafiq olaraq verginin vergi bəyannaməsini ver-

mək şərti ilə ödənilməsində, yaxud əvvəllər verginin hesablanması səhv olunduğu müəyyən edildiyi hallarda, vergi orqanı qanunvericiliyə uyğun vergiləri hesablayır və sonra verginin hesablanmasına dair bildirişi 5 gün müddətində vergi ödəyicisinə göndərir. Vergi orqanı 3 il müddətində vergi məbləğini qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada hesablaya və ya əvvəllər hesablanmış vergi məbləğinə düzəliş edə bilər.

Vergi orqanlarında vergi ödəyicisinin vergini ödəməkdən yayınmaq niyyətində olduğunu təsdiq edən əsaslandırılmış konkret məlumat varsa və verginin tutulmasının təmin edilməsi zəruridirsə, vergi orqanının vergini onun ödənilməsi tarixədək hesablamaq hüququ vardır. Vergi orqanı bu barədə əsaslandırılmış qərar çıxarmalıdır.

3.3. Suallar

1. Vergilərin hesablanması dedikdə, nə başa düşülür ?
2. Vergi ödəyicisi vergiləri nəyə əsasən hesablayır?
3. Vergi agentinin vergi ödəyicisindən əlavə hansı vəzifələri vardır?
4. Verginin tutulması mümkün olmadıqda, vergi agentini hansı tədbirləri görür?
5. Vergitutma obyektini dedikdə, nə nəzərdə tutulur ?
6. Vergitutma bazası nədir ?
7. Vergi dövrü dedikdə, nə başa düşülür?
8. Vergi dərəcəsi dedikdə, nə başa düşülür?
9. Vergi hesabatı nədir?
10. “Vergi bəyannaməsi” anlayışının mənası nədir?
11. Vergi bəyannaməsi vergi orqanına hansı üsulla təqdim edilir?
12. Vergi bəyannaməsinin forması hansı dövlət orqanı (orqanları) tərəfindən hazırlanır və təsdiq edilir?
13. Vergi bəyannamələrinin doldurulması qaydası kim (hansı orqan) tərəfindən hazırlanır?
14. Vergi hesabatı kim tərəfindən imzalanmalıdır?
15. Vergi bəyannaməsinin tərtib edilməsində müstəqil auditor iştirak etdikdə hesabat hansı qaydada tərtib olunur?
16. Hansı hallarda vergi ödəyicisi tərəfindən dəqiqləşdirilmiş vergi bəyannaməsi təqdim edilməlidir?
17. Hansı hallarda vergi hesabatı vergi orqanı tərəfindən qəbul edilmir?
18. Dəqiqləşdirilmiş vergi hesabatı hansı hallarda təqdim edilir?

19. Dəqiqləşdirilmiş vergi hesabatı nə vaxtadək təqdim edilir?
20. Vergi orqanlarının vergiləri hansı mənbələrə əsasən hesablamaq hüququ vardır?
21. Əlaqəli məlumatlara əsasən vergilər hansı hallarda hesablanır?
22. Əlaqəli məlumatlar hansılardır?
23. Analoji vergi ödəyicisi hansı məqsədlə və hansı meyarlar əsasında seçilir?
24. Əlaqəli məlumatlara və analoji vergi ödəyicisi barədə məlumata görə vergilər necə hesablanır?
25. Vergi ödəyicisinin xərcləri və analoji vergi ödəyicisinin rentabellik səviyyəsi barədə məlumat olduqda mənfəət vergisi necə hesablanır?
26. Vergi ödəyicisinin gəlirləri və şərti rentabellik norması əsasında mənfəət vergisi necə hesablanır?
27. Vergi ödəyicisinin xərcləri və şərti rentabellik norması əsasında mənfəət vergisi necə hesablanır?
28. Əvvəlki hesabat dövrləri üzrə bəyannamə təqdim etmiş vergi ödəyicisinin sadələşdirilmiş vergisi necə hesablanır?
29. Verginin hesablanması üçün vergi ödəyicisi barədə vergi orqanında bir neçə əlaqəli məlumat olduqda vergilər hansı məlumata əsasən hesablanır?
30. Hansı hallarda vergi orqanının ödənilməli olan verginin məbləğini əlaqəli məlumatlardan istifadə etməklə hesablamaq hüququ vardır?

3.4. Testlər

1. Verginin tutulması mümkün olmadığı halda neçə gün müddətində vergi agentı bu barədə vergi orqanına yazılı məlumat verməlidir?
 - A) 30 gün;
 - B) 20 gün;
 - C) 15 gün;
 - D) 10 gün.
2. Vergitutma bazası nədir?
 - A) vergi ödəyicisinin əmlakı;
 - B) vergi ödəyicisinin pul vəsaiti;
 - C) vergi ödəyicisinin əmlakı və pul vəsaiti;
 - D) vergitutma obyektinin vergi tutulan hissəsinin kəmiyyətə ifadəsi.

3. Vergilərin müəyyən edilməsi dedikdə, nə başa düşülür?

- A) yalnız vergitutmanın əsas elementlərinin müəyyən edilməsi;
- B) vergi ödəyicilərinin və vergitutma elementlərinin müəyyən edilməsi;
- C) vergitutma elementlərinin bir hissəsinin müəyyən edilməsi;
- D) vergi növlərinin müəyyən edilməsi.

4. Vergi məbləğinin hesablanması üçün vergi dərəcəsi aşağıdakılardan hansına tətbiq olunur?

- A) vergitutma obyektinə;
- B) vergitutma bazasına;
- C) vergi dövrünün davamətmə müddətinə;
- D) vergi güzəştləri məbləğinə.

5. Vergilər əlaqəli məlumatlar və analogi vergi ödəyicisi barədə məlumatlar əsasında hesablandıqda, verginin məbləği necə müəyyənləşdirilir?

A) vergi ödəyicisinin həmin hesabat dövründə mənfəətində verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsala vurmaqla müəyyənləşdirilir;

B) vergi ödəyicisinin müvafiq olaraq gəlirinin, yaxud gəlirdən çıxılan xərclərinin məbləğini analogi fəaliyyətlə məşğul olan vergi ödəyicisinin həmin hesabat dövründə gəlirində, yaxud gəlirdən çıxılan xərclərində verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsala vurmaqla müəyyənləşdirilir;

C) vergi ödəyicisinin müvafiq olaraq gəlirinin, yaxud gəlirdən çıxılan xərclərinin məbləğini analogi fəaliyyətlə məşğul olan vergi ödəyicisinin həmin hesabat dövründə gəlirində, yaxud gəlirdən çıxılan xərclərində verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsala bölməklə müəyyənləşdirilir;

D) vergi ödəyicisinin müvafiq olaraq gəlirinin, yaxud gəlirdən çıxılan xərclərinin məbləğini analogi fəaliyyətlə məşğul olan vergi ödəyicisinin həmin hesabat dövründə gəlirində, yaxud gəlirdən çıxılan xərclərində verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsala əlavə etməklə müəyyənləşdirilir

6. Dövlət vergilərinin dərəcələrinin müəyyən edilməsi hansı qaydada həyata keçirilir?

A) dövlət vergilərinin hər il üçün tətbiq olunan dərəcələri Vergi Məcəlləsində müəyyən edilən dərəcələrdən yüksək ola bilməz və hər il Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi haqqında qanun qəbul edilən zaman həmin dərəcələrə yenidən baxıla bilər;

B) dövlət vergilərinin hər il üçün tətbiq olunan dərəcələri Vergi Məcəllə-

ləsinə müvafiq olaraq Vergilər Nazirliyi tərəfindən müəyyən edilir və lazım gəldikdə il ərzində həmin dərəcələrə yenidən baxıla bilər;

C) dövlət vergilərinin hər il üçün tətbiq olunan dərəcələri Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir və il ərzində istənilən vaxt həmin dərəcələrə yenidən baxıla bilər;

D) dövlət vergilərinin hər il üçün tətbiq olunan dərəcələri Vergi Məcəlləsində müəyyən edilən dərəcələrdən yüksək olmamaqla Maliyyə Nazirliyi tərəfindən müəyyən edilir və həmin dərəcələrə yenidən baxıla bilər.

7. Aşağıdakılardan hansı vergilərin müəyyən edilməsinin və tutulmasının əsaslarına aiddir?

A) mülkiyyət formasından, fiziki şəxslərin vətəndaşlığından və ya kapitalın yerindən asılı olaraq vergilərin müxtəlif dərəcələri müəyyən edilir;

B) vergilər iqtisadi cəhətdən əsaslandırılmalıdır;

C) mülkiyyət formasından asılı olaraq vergi dərəcələri müxtəlif ola bilər;

D) vergilər siyasi, ideoloji, etnik və digər xüsusiyyətlər əsas götürülməklə müəyyən edilə bilər.

8. Verginin hesablanması üçün vergi ödəyicisi barədə vergi orqanında bir neçə əlaqəli məlumat olduqda, vergi hansı məlumata əsasən hesablanır?

A) optimal məbləğdə verginin hesablanmasına əsas verən əlaqəli məlumata əsasən;

B) ən yuxarı məbləğdə verginin hesablanmasına əsas verən əlaqəli məlumata əsasən;

C) orta məbləğdə verginin hesablanmasına əsas verən əlaqəli məlumata əsasən;

D) ən aşağı məbləğdə verginin hesablanmasına əsas verən əlaqəli məlumata əsasən.

9. Aşağıda göstərilənlərdən hansılar vergitutmanın formaları sayılır?

A) mənbədən, könüllü və bildiriş;

B) məcburi, könüllü və bəyanətmə;

C) bəyannamə üzrə, bildiriş üzrə və bilavasitə mənbədən;

D) bəyanətmə, bildiriş və könüllü.

10. Muzdla işləyən fiziki şəxslərin gəlir vergisini əlaqəli məlumata əsasən hesablamaq mümkün olmadıqda və ya fiziki şəxslərin işləməsi rəsmiləşdirilmədikdə, gəlir vergisi necə hesablanır?

- A) gəlir vergisi hesablanmır;
- B) vergi ödəyicisinin məlumatı əsasında;
- C) ötən ilin ölkə üzrə orta aylıq əmək haqqı əsasında;
- D) ölkə üzrə müəyyən edilmiş minimum əmək haqqı əsasında.

11. Aşağıda göstərilən hansı hallarda vergi orqanının vergini əlaqəli məlumata əsasən hesablamaq hüququ vardır?

- A) mühasibat uçotu aparılmadıqda;
- B) heç vaxt;
- C) istənilən halda;
- D) vergi ödəyicisinin xahişi olduqda.

12. Aşağıdakılardan hansı əlaqəli məlumatlar hesab olunmur?

- A) xronometraj müşahidələrin nəticələri;
- B) idxal-ixrac əməliyyatları barədə rəsmi məlumatlar;
- C) mənbəyi bəlli olmayan məlumatlar;
- D) bank hesablarındakı vəsaitlərin hərəkəti barədə məlumatlar.

13. Hansı hallarda əlaqəli məlumata əsasən vergi hesablanmır?

- A) vergi ödəyicisinin xahişi olduqda;
- B) vergi tutulan əməliyyatının olmadığı barədə arayış təqdim edildikdə;
- C) həmişə hesablanır;
- D) heç vaxt hesablanmır.

14. Əlaqəli məlumata əsasən hesablanmış vergilər hansı hallarda yenidən hesablanır?

- A) əlaqəli məlumata əsasən hesablanmış vergilərə dair bəyannamə təqdim edildikdə;
- B) əlaqəli məlumata əsasən hesablanmış vergilər yenidən hesablanmır;
- C) mənbəyi məlum olmayan məlumatlar daxil olduqda;
- D) vergi ödəyicisinin xahişi olduqda.

15. Dəqiqləşdirilmiş hesabatlar hansı günədək təqdim edilə bilər?

- A) istənilən vaxt;

- B) dəqiqləşdirməyə icazə verilmir;
- C) səyyar vergi yoxlamasının başladığı günədək;
- D) növbəti hesabat verilənədək.

16. Hansı vergi növləri üzrə hesabatın verilməsi müddəti uzadıla bilər?

- A) gəlir vergisi və mədən vergisi;
- B) mənfəət vergisi və əlavə dəyər vergisi;
- C) sadələşdirilmiş vergi və əmlak vergisi;
- D) gəlir vergisi və mənfəət vergisi.

17. Aşağıda göstərilən hansı hallarda vergi orqanının vergiləri hesablamaq hüququ yoxdur?

- A) ödəmələr haqqında məlumat əsasında;
- B) vergi yoxlaması materiallarına əsasında;
- C) vergi bəyannamələrində olan məlumat əsasında;
- D) mənbəyi bəlli olmayan hər hansı məlumat əsasında.

18. Hesabat dövrü qurtardıqdan sonra vergi orqanının hansı müddətdə vergi ödəyicisinin vergisini, faiz və maliyyə sanksiyasını hesablamaq və yenidən hesablamaq hüququ vardır?

- A) 1 il müddətinə;
- B) 3 il müddətinə;
- C) 5 il müddətinə;
- D) 10 il müddətinə.

19. Əlaqəli məlumat əsasında vergi hesablamaq üçün analoji vergi ödəyicisinin seçilməsində istifadə olunan meyarlar hansılardır?

- 1. eyni xüsusiyyətli və ya eyni cinsli malların istehsalı;
 - 2. nizamnamə kapitalının eyni olması;
 - 3. eyni xüsusiyyətli və ya eyni cinsli malların təqdim edilməsi, işlərin görülməsi və xidmətlərin göstərilməsi;
 - 4. fəaliyyət göstərilən ərazi;
 - 5. işçilərin sayının eyni olması.
- A) 1, 2, 5;
 - B) 2, 3, 4;
 - C) 1, 3, 4;
 - D) 1, 4, 5.

20. Vergi ödəyicisi barədə əlaqəli məlumatları əldə etmək mümkün olmadıqda, vergilər hansı məlumatlar əsasında hesablanır?

- A) statistika orqanlarının məlumatları əsasında;
- B) kütləvi informasiya vasitələrində verilən məlumatlar əsasında;
- C) analoji fəaliyyətlə məşğul olan vergi ödəyicilərinin uçot və hesabat məlumatları əsasında;
- D) maliyyə orqanlarının məlumatları əsasında.

21. Vergi orqanı tərəfindən vergi hesabatı yalnız hansı hallardan biri olduqda qəbul edilmir?

- 1. vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi göstərilmədikdə və ya səhv göstərildikdə;
- 2. vergi dövrü əks olunmadıqda;
- 3. vergi ödəyicisi hesabatı poçt vasitəsilə təqdim etdikdə;
- 4. vergi ödəyicisi olan fiziki şəxs tərəfindən vergi hesabatı imzalanmadıqda;

5. vergi ödəyicisinin vergi borcu olduqda.

- A) 1, 2, 4;
- B) 1, 2, 3;
- C) 1, 3, 5;
- D) 2, 3, 4.

22. Vergi orqanlarında vergi ödəyicisinin vergini ödəməkdən yayınmaq niyyətində olduğunu təsdiq edən əsaslandırılmış konkret məlumata əsasən verginin hesablanması barədə vergi orqanının qərarından aşağıdakı əsaslardan hansı olduqda, vergi ödəyicisinin məhkəməyə müraciət etmək hüququ vardır?

- A) vergi ödəyicisi öz fəaliyyətini müvəqqəti olaraq dayandırdıqda;
- B) vergi ödəyicisinin verginin ödənilməsi üçün kifayət qədər vəsaiti olmadıqda;
- C) vergi məbləğinin ödənilməli olan miqdarından çox olduğu zaman;
- D) vergi ödəyicisi öz səhvini boynuna aldıqda.

23. Vergi orqanlarında vergi ödəyicisinin vergini ödəməkdən yayınmaq niyyətində olduğunu təsdiq edən əsaslandırılmış konkret məlumata əsasən verginin hesablanması barədə vergi orqanının qərarından aşağıdakı əsaslardan hansı olduqda, vergi ödəyicisi məhkəməyə müraciət edə bilər?

- A) vergi ödəyicisi öz fəaliyyətini müvəqqəti olaraq dayandırdıqda;
- B) vergi ödəyicisinin verginin ödənilməsi üçün vəsaiti olmadıqda;
- C) verginin vaxtından əvvəl hesablanmasına əsas vermiş amilin və ya vəziyyətin olmadığı zaman;
- D) vergi ödəyicisi başqa fəaliyyət növü ilə məşğul olduqda.

24. Vergi ödəyicisinin əldə etdiyi mənfəəti birbaşa müəyyən etmək mümkün olmadığı halda, həmin mənfəət hansı orqan tərəfindən müəyyən edilmiş qaydalar əsasında hesablanır?

- A) Vergilər Nazirliyi;
- B) Maliyyə Nazirliyi;
- C) Nazirlər Kabineti;
- D) yoxlama aparan vergi orqanı.

25. Vergi ödəyicisinin vergi hesablamalarının səhv olduğunu sübut etmək vəzifəsi kimin üzərinə qoyulur?

- A) məhkəmənin;
- B) vergi orqanının;
- C) sərbəst auditorun;
- D) vergi ödəyicisinin.

FƏSİL 4

VERGİLƏRİN HESABLANMASINDA BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ

4.1. Beynəlxalq ikiqat vergitutma

Beynəlxalq iqtisadi, elmi-texniki və mədəni integrasiya prosesləri müasir mərhələdə getdikcə sürətlənir. Həmin proseslərin hüquqi tənzimlənməsində beynəlxalq xüsusi hüquq normaları əsas rol oynayır. Bu normalar xarici şəxslərin müxtəlif dövlətlərin ərazisində mülki, əmək və ailə hüquq münasibətlərini tənzimləyir. Göstərilən proseslər nəticəsində həmin münasibətlərin iştirakçıları müxtəlif ölkələrdə vergiyə cəlb olunan gəlir və əmlaka sahib olurlar. Beynəlxalq xüsusi hüquq normaları inkişaf etdikcə və mürəkkəbləşdikcə, dövlətlər özlərinin milli vergi qanunvericiliklərini təkmilləşdirir, öz ərazilərində apardıqları fəaliyyət nəticələrinin vergiyə cəlb edilməsi qaydalarını müəyyən edirlər. Həmçinin dövlətlər eyni dərəcədə milli hüquq subyektlərinin xarici dövlətlərin ərazisində apardıqları fəaliyyət sahəsində vergi münasibətlərini də tənzimləyirlər.

Bu zaman dövlətlər beynəlxalq ümumi hüququn hamı tərəfindən qəbul olunmuş prinsiplərini (məsələn, dövlətin daxili işlərinə qarışmamaq, ərazi bütövlüyü prinsipləri) və beynəlxalq iqtisadi hüququn xüsusi prinsiplərini (məsələn, qarşılıqlı faydalıq və iqtisadiyyatda ayrı-seçkilik salınmaması prinsipləri) əsas götürürlər. Lakin həmin prinsiplər həddən artıq mücərrəd olduqları və deklarativ xarakter daşıdıqları üçün milli hüquq sistemləri arasında vergi sahəsində konflikt halları yaranır (məsələn bir neçə dəfə vergi tutulması halları üzrə). Ona görə də vergi hüququ inkişaf etdikcə, dövlətlər milli hüquq sistemləri arasında yaranan konflikt hallarını aradan qaldırmaq üçün müqavilələr bağlayaraq vergitutma sahəsində sıx əməkdaşlıq edirlər.

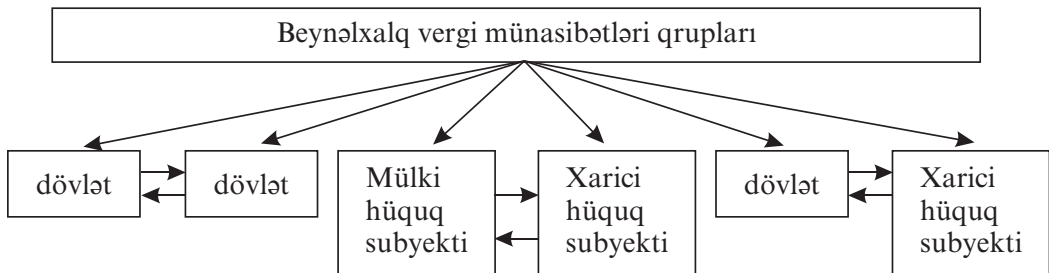
Müasir iqtisadiyyatın qloballaşdığı və dünya təsərrüfat əlaqələrinin genişləndiyi bir dövrdə beynəlxalq vergi münasibətləri getdikcə mürəkkəbləşir. Bu onunla əlaqədardır ki, beynəlxalq miqyasda çoxlu sayda müxtəlif subyektlər - müstəqil dövlətlər, beynəlxalq təşkilatlar, müxtəlif dövlətlərin hüquqi və fiziki şəxsləri fəaliyyət göstərirlər.

Bu münasibətlər ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması və vergidən yayınmaya yol verilməməsi məqsədilə vergi sahəsində hüquqi yardım göstərilməsi, səlahiyyətli orqanların vergitutma sahəsində əməkdaşlığının yaradılması zamanı dövlətlər müqavilələr bağladıkları hallarda özünü göstərir. Ancaq beynəlxalq vergi münasibətləri ən çox xarici hüquqi və fiziki şəxslərin vergiyə cəlb olunması zamanı meydana gəlir.

Beynəlxalq vergi münasibətlərinə aşağıdakılar aiddir:

- dövlətlərin vergi səlahiyyətlərini məhdudlaşdırmaq məqsədilə beynəlxalq müqavilələrin bağlanması və icrası ilə əlaqədar dövlətlərarası münasibətlər;
- dövlətlər ilə digər dövlətlərin hüquqi və fiziki şəxsləri arasında yaranan münasibətlər, başqa sözlə, digər dövlətlərin suveren hüquqlarına toxunan münasibətlər;
- müxtəlif dövlətlərin hüquqi və fiziki şəxsləri arasında vergi sahəsində yaranan münasibətlər.

Bu münasibətlər 4.1 sayılı şəkildə göstərilmişdir.

Şəkil 4.1. Beynəlxalq vergi münasibətləri

Beynəlxalq hüquq münasibətləri həmçinin beynəlxalq sazişlərlə tənzimlənir. Beynəlxalq sazişlərin bağlanmasında dövlətlərin əsas məqsədi iqtisadi münasibətləri harmonikləşdirmək və ikiqat vergitutmanı aradan qaldırmaqdır. Vergitutmanı tənzimləyən bütün mövcud beynəlxalq sazişləri iki qrupa bölmək olar:

- xüsusi vergi sazişi;
- vergi məsələləri nəzərdə tutulan beynəlxalq müqavilələr.

Xarici hüquq subyektlərinin vergi münasibətlərində aşağıdakı əsas vergitutma rejimləri tətbiq olunur:

- milli vergitutma rejimi;
- diskriminasiya yaratmayan vergitutma rejimi;

- münbit şərait yaradan vergitutma rejimi;
- qarşılıqlı vergitutma rejimi.

Bu rejimlərin hər birini ayrılıqda nəzərdən keçirək.

Milli vergitutma rejimində xarici hüquq subyektləri və milli hüquq subyektləri üçün bərabər vergitutma rejimi yaradılır. Bərabərlik iki aspektdə - xarici hüquq subyektlərinin vergi ödəyiciləri kimi hüquq və vəzifələrinin bilavasitəliyində və konkret vergi öhdəliyinin vacib elementlərində özünü biruzə verir. Milli və xarici hüquq subyektlərinin bərabərlik konsepsiyası Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 2.5-ci, 2.6-cı və 3.8-ci maddələrində göstərilmişdir. Bu o deməkdir ki, xarici ünsürün iştirak etdiyi qeyri-rezidentlər və xarici fiziki şəxslər rezident vergi ödəyiciləri kimi eyni hüquq və vəzifələr daşıyırlar. Məsələn, Azərbaycan və xarici hüquq subyektləri eyni maddi hüquq normalarından və vergi güzəştlərindən istifadə edə, vergi orqanlarında uçota durmağa borcludurlar. Milli vergitutma rejimində xarici hüquq subyektlərinin vacib cəhətlərindən biri də onların öz hüquq və maraqlarının qorunması üçün vergi qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hərəkətləri göstərə bilərlər. Onlar vergi orqanlarının vəzifəli şəxslərinin hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) yuxarı vergi orqanına və məhkəməyə şikayət verə, vergi sirrinin qorunmasını və vergi orqanının vəzifəli şəxslərinin qanuna zidd hərəkətləri nəticəsində dəymiş zərərin əvəzini (ödənməsini) tələb edə bilərlər.

Xarici hüquq subyektlərinin milli vergitutma rejimində vacib elementlərindən biri də konkret vergi öhdəliklərində özünü göstərir. Bu hər şeydən əvvəl ərazi prinsipi əsasında vergitutma predmeti və obyektinin müəyyənləşdirilməsi, vergi bazasının və vergi miqyasının, vergi güzəştlərinin, vergi dərəcələrinin müəyyən olunmasında biruzə verir. İş ondadır ki, bu vergitutma elementləri vergi yükünün müəyyən olunmasında əsas rol oynayır. Müəssisələrin mənfəət vergisinin hesablanması yuxarıda göstərilən vergitutma elementləri Azərbaycan Respublikasının müəssisə və təşkilatları ilə Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən qeyri-rezidentlər üçün eynidir.

Diskriminasiya yaratmayan vergitutma rejiminin əsas xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, dövlət milli hüquq subyektlərinə yaratdığı vergitutma rejimindən fərqli, xarici hüquq subyektlərinin hüquqi vəziyyətini pisləşdirən vergitutma rejimi yarada bilməz. Diskriminasiya yaratmayan vergitutma rejiminin yaradılması barədə Vergi Məcəlləsinin 3.6-cı maddəsində göstərilmişdir: “Vergilər siyasi, ideoloji, etnik, konfessional və vergi ödə-

yiciləri arasında mövcud olan digər xüsusiyyətləri əsas götürülməklə müəyyən edilə bilməz və diskriminasiya xarakteri daşıya bilməz”. Diskriminasiya yaratmamaq ümumi hüquq norması olmaqla qanunvericiliklə möhkəmləndirilmiş və hansı dövlətə mənsub olmasından asılı olmayaraq bərabər dərəcədə bütün hüquq subyektlərinə tətbiq olunur.

Diskriminasiya yaratmayan vergitutma rejiminə konkret misal olaraq xarici elementlərin iştirak etdiyi vergi münasibətlərində ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması barədə beynəlxalq vergi sazişlərini göstərmək olar. Beynəlxalq vergi sazişlərində xarici hüquq subyektləri ilə milli hüquq subyektləri arasında vergi diskriminasiyasını aradan qaldırılması razılaşıdırılır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasında diskriminasiya yaratmayan və milli vergitutma rejimləri bir-biri ilə sıx qarşılıqlı əlaqədədir. Birinci növbədə hər iki vergitutma rejimi bərabər vergi yükü və vergitutmada bərabərlik prinsiplərinə, konstitusiya hüquq normalarına və beynəlxalq hüquq normalarına əsaslanır. İkincisi, bu vergitutma rejimləri faktiki olaraq bir-birini tamamlayır. Belə ki, milli vergitutma rejimi normaları faktiki olaraq diskriminasiya yaratmayan vergitutma rejiminin formalaşdırılmasına şərait yaradır. Diskriminasiya yaratmayan vergitutma rejimi öz növbəsində milli vergitutma rejimində milli hüquq subyektlərinə diskriminasiya yaradılmasını aradan qaldırır.

Münbit şərait yaradan vergitutma rejimi dövlət tərəfindən xarici hüquq subyektinə (tərəfdaş dövlətin hüquq subyektinə) vergi güzəştləri hüquqlarının genişləndirilməsi yolu ilə daha münbit şəraitin yaradılmasıdır. Belə bir münbit şəraitin yaradılması üçüncü bir dövlətin maraqlarına da xidmət etməlidir. Xarici investisiyaları cəlb etmək məqsədilə xarici hüquq subyektləri üçün xüsusi vergi rejimi də yaradıla bilər. Bu Vergi Məcəlləsinin 4.5-ci maddəsində təsbit olunmuşdur. Xüsusi vergi rejimi dedikdə, müəyyən dövr ərzində vergilərin hesablanması və ödənilməsinin xüsusi qaydası nəzərdə tutulur.

Qarşılıqlı vergitutma rejimi zamanı xarici hüquq subyektinə əlverişli (münbit) şərait yaradan dövlətin hüquq subyektlərinə digər dövlətdə analogi şərait yaradılmasını nəzərdə tutulur. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində bu rejimin bəzi elementləri öz əksini tapmışdır. Belə ki, Vergi Məcəlləsinin 165.2-ci maddəsində göstərilir ki, xarici ölkələrin diplomatik və analogi nümayəndəliklərinin rəsmi istifadəsi, həmçinin bu nümayəndəliklərin diplomatik, inzibati və texniki işçilərinin, o cümlədən onlarla yaşayan ailə üzvlərinin şəxsi istifadəsi üçün nəzərdə tutulan mal və

xidmətlər üzrə sıfır (0) dərəcə ƏDV o ölkələrə münasibətdə tətbiq edilir ki, həmin ölkələr tərəfindən yuxarıda göstərilən işlərə, xidmətlərə və əməliyyatlara görə ƏDV sıfır (0) dərəcəsi ilə tətbiq edilmiş olsun.

Milli vergi qanunvericiliyindən əlavə qarşılıqlı vergitutma rejimi barədə razılaşma beynəlxalq vergi sazişlərində də nəzərdə tutula bilər.

Dünya birliyi ölkələri arasında iqtisadi sistemin integrasiyası və xarici iqtisadi fəaliyyətin inkişafı xarici ölkələrin vergi sistemlərinin qarşılıqlı surətdə əlaqələndirilməsi zərurətini yaradır. Ancaq müxtəlif ölkələrdə vergitutmanın bu və ya digər məsələlərinin həllinə yanaşmaların müxtəlif olması, beynəlxalq ikiqat vergitutma və həmçinin antivergitutma ilə bağlı ziddiyyətli vəziyyətlərin yaranmasına gətirib çıxarır.

Beynəlxalq ikiqat vergitutma hər hansı bir vergi ödəyicisinin eyni bir vergitutma obyektinin iki və daha çox ölkədə eyni zamanda vergiyə cəlb edilməsidir. Beləliklə, ikiqat vergitutmanı müəyyən edən göstəricilər aşağıdakılardır:

- vergitutma obyektinin eyniliyi;
- vergitutma subyekti eyniliyi;
- vergilərin ödənilmə müddətinin eyniliyi;
- vergi ödənişlərinin identik olması.

Beynəlxalq ikiqat vergitutmaya bir qayda olaraq fiziki və hüquqi şəxslərin gəlir, mənfəət və əmlakının vergiyə cəlb edilməsi zamanı rast gəlinir. Onun yaranmasının əsas səbəbi dövlətin suverenliyi prinsipidir ki, bu da dövlətin öz sərhədləri daxilində yerinə yetirilməsi məcburi olan qanunvericilik aktlarını qəbul etməsi kimi müstəsna hüququnun olmasını nəzərdə tutur. Bunun da nəticəsində hər bir ölkənin milli vergi qanunvericiliyi müəyyən uyğunsuzluqlara gətirib çıxaran özünəməxsus xüsusiyyətlərə malik olur. Məsələn, bir neçə dövlət eyni bir subyekti öz vergi ödəyicisi hesab edir və ya hər hansı bir ölkənin ərazisində yerləşən vergitutma obyektini həm bu, həm də digər bir ölkənin qanunvericiliyinə əsasən vergitutma obyektini hesab olunur.

Beynəlxalq ikiqat vergitutmanın əksi kimi antivergitutma çıxış edir. Antivergitutma da, ikiqat vergitutma kimi müxtəlif ölkələrin vergi sistemləri arasında olan uyğunsuzluqlar nəticəsində yaranır. Bu zaman ölkələrdən heç biri hər hansı bir vergi ödəyicisini və ya obyektini özününkü hesab etmir. Məsələn, Fransanın vergi yurisdiksiyası yalnız onun ərazisində əldə edilmiş gəlirlərlə məhdudlaşır. Deməli, fəaliyyətini vergi dərəcəsinin aşağı

olduğu ölkəyə keçirməklə fransız şirkəti nəzərəcarpacaq qənaət əldə etmiş olur.

Bundan başqa, Böyük Britaniyada yaradılan və ABŞ-dan idarə edilən şirkət nümunəsini nəzərdən keçirək. Faktiki olaraq rəhbərlik mərkəzi Böyük Britaniyada yerləşən şirkətlər rezident sayıldığından bu şirkət Böyük Britaniyanın rezidenti hesab olunmur. ABŞ-da isə rezidentlik meyarı şirkətin yaradıldığı yer hesab olunduğundan həmin şirkət ABŞ-ın da rezidenti sayılır. Beləliklə şirkət yalnız gəlir vergisinə cəlb ediləcəkdir.

Beləliklə, antivergitutma və beynəlxalq ikiqat vergitutma üçün ümumi olan onların yaranma səbəbidir. Bu səbəb ayrı-ayrı ölkələrin qanunvericilik normaları arasında olan uyğunsuzluqlardan irəli gəlir. Fərq isə ondadır ki, ikiqat vergitutma əlavə vergi yükünün yaranmasına, antivergitutma isə vergi yükünün azalmasına səbəb olur.

Beynəlxalq hüquqda beynəlxalq ikiqat vergitutmanı qadağan edən ümumi müddəalar yoxdur. Hər bir dövlət milli vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq öz ərazisində vergi tutmaq sahəsində müstəsna hüquqa malikdir. Buna görə də praktikada beynəlxalq ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması üçün daxili vergi qanunvericiliyinin uyğun normaları ilə bağlı olan və başqa ölkələrlə razılaşdırılmadan hökumət tərəfindən birtərəfli qaydada həyata keçirilən tədbirlərdən və həm də ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması barədə bağlanmış beynəlxalq sazişlərdən istifadə edilir.

Beynəlxalq ikiqat vergitutmanı aşağıdakı üç yolla tənzimləmək olar.

1. Bütün ölkələr vergitutmanın ya rezidentlik, ya da ərazi prinsipinə əməl etməlidirlər. Rezidentlik prinsipi hüquqi və ya fiziki şəxsin hüquqi ünvanının yerləşdiyi yer üzrə məsuliyyətini nəzərdə tutur. Bu prinsipə əsasən təsərrüfat subyektinin kommersiya əməliyyatları apardığı bütün yurisdiksiyalarda əldə etdiyi gəlir fiziki və ya hüquqi şəxsin rezidenti olduğu ölkədə gəlir vergisinə cəlb olunur. Ərazi prinsipinə əsasən isə hər hansı bir yurisdiksiyada əldə edilmiş gəlir elə həmin yurisdiksiyada da vergiyə cəlb olunur. Hər bir ölkə öz vergi suverenliyindən istifadə edərək bütün mümkün gəlir mənbələri hesabına öz büdcəsinə əlavə vergi gəlirləri cəlb etməyə can atır. Buna görə də rezidentlik və ərazi prinsiplərinin kombinasiyasından istifadə olunur.

Birbaşa vergilər üçün rezidentlik və ərazi prinsipinin tətbiqinin müqayisəsini 4.1 sayılı cədvəlin köməyi ilə aparmaq olar.

Cədvəl 4.1.

Birbaşa vergilər üçün rezidentlik və ərazi prinsiplərinin müqayisəsi

Rezidentlik prinsipi	Ərazi prinsipi
Vergi ödəyicisinin maddi və sosial vəziyyətinin bütün elementləri nəzərə alınır, belə ki, yalnız vergi ödəyicisinin daimi yerləşdiyi ölkə onun işlərinin vəziyyətini tam qiymətləndirmək və gəlirlərini ədalətlə vergiyə cəlb etmək imkanına malikdir.	Vergidən yayınma imkanları məhduddur, çünki gəlirin yarandığı mənbədə vergi tutulur; ərazi prinsipinin tətbiq edilməsi xalis gəlirə nəzərən məcmu gəlirin izafi vergiyə cəlb olunmasına gətirib çıxarmır.
Kapital ixrac edən ölkələr üçün bu prinsip əlverişlidir.	Kapital idxal edən ölkələr üçün bu prinsip əlverişlidir.
Bu prinsipə əsasən korporasiyaların mənfəət vergisi, fərdi gəlir vergiləri, mülkiyyət vergiləri və transfert vergiləri ödənilir.	Bu prinsipə əsasən gəlirlərin repatriasiyasına görə (gəlirin xarici rezidentin xeyrinə dividendlər, faizlər və royalti şəklində bölüşdürülməsi) vergilər ödənilir.
Baxılan yurisdiksiyanın rezidentlərinin xaricdə vergitutumadan azad olan bütün gəlirləri vergitutma bazasıdır.	Baxılan ölkədə istifadə edilən və son rezidentliyindən asılı olmayaraq istehsalın bütün amillərindən alınan gəlirlər vergitutma bazasıdır.

Formal olaraq rezidentlik prinsipinin tətbiq edilməsində iqtisadiyyatı inkişaf etmiş ölkələr daha maraqlıdırlar. Çünki bu prinsip eyni zamanda bir neçə ölkədə fəaliyyət göstərən transmilli şirkətlərin bütün qlobal gəlirlərini vergiyə cəlb etməyə imkan verir. Ərazi prinsipi isə mahiyyətcə, transmilli şirkətlərin gəlirlərinin yarandığı ölkələr, başqa sözlə, kapital idxal edən ölkələr üçün xarakterikdir. Bu ölkələrdən dividendlər, faizlər və royalti şəklində gəlirlərin çıxarılması repatriasiya vergilərinin tutulmasına gətirib çıxarır.

Real olaraq isə həm iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələr, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələr özlərinin vergi suvereniteti hüququndan istifadə edərək hər iki prinsipi tətbiq edirlər. Bu isə beynəlxalq iqiqat vergitutmaya gətirib çıxarır.

Dünya təcrübəsində xalis şəkildə rezidentlik prinsipi fiziki şəxslərin vergiyə cəlb edilməsi üçün xarakterikdir. Fiziki şəxslər iqiqat vergitutmaya məruz qaldıqda, xarici dövlətlər ya öz qeyri-rezidentlərini fərdi gəlir

vergisindən azad edirlər, ya da belə şəxslərin gəlirləri üçün aşağı vergi də-rəcələri tətbiq edilir.

Korporasiyalar üçün isə vergitutmanın hər iki prinsipinin tətbiqi xarak-terikdir. Rezidentlik prinsipinə əsasən korporasiyaların bütün gəlirləri ver-giyə cəlb olunur, ərazi prinsipinə əsasən isə qeyri-rezidentlərdən vergi tu-tulur.

Bir sıra ölkələr öz rezidentlərinə münasibətdə ərazi prinsipindən istifa-də edirlər, yəni rezidentlərinin öz yurisdiksiyalarındakı gəlirlərini vergiyə cəlb edirlər. Rezidentlərin bütün xarici gəlirlərini isə ölkə daxilində vergi-tutmadan azad edirlər. Məsələn, korporasiyaların gəlirlərinin vergiyə cəlb edilməsində Fransa və İsveçrə bu üsuldan istifadə edir.

Əlavə dəyər vergisinə münasibətdə birbaşa vergilər üçün rezidentlik və ərazi prinsipinə analogi olaraq təyinat yeri və mənşə ölkəsi prinsiplərindən istifadə olunur.

Təyinat yeri prinsipi nəzərdə tutur ki, istehsal edildiyi yerdən asılı olma-yaraq son istehlak üçün baxılan yurisdiksiyaya gətirilən bütün mal və xid-mətlərdən əlavə dəyər vergisi tutulur. Bu prinsipə əsasən ƏDV son isteh-laka vergidir, idxal bu vergiyə cəlb olunur, ixrac isə bu vergidən azaddır.

Mənşə ölkəsi prinsipi isə nəzərdə tutur ki, son istehlak yerindən asılı olmayaraq baxılan ölkədə istehsal edilmiş bütün mal və xidmətlərdən ƏDV tutulur. Bu halda isə ixrac vergiyə cəlb olunur, idxal isə vergidən azaddır və ƏDV məhsul istehsalına tətbiq olunan vergidir.

Hal-hazırda dünya təcrübəsində təyinat yeri prinsipinə əsasən tutulan ƏDV tətbiq edilir, yəni ixrac vergitutmadan azaddır, idxal isə vergiyə cəlb edilir. Bu verginin ödənilməsinin düzgünlüyünə nəzarəti vergi orqanları ilə yanaşı gömrük orqanları da həyata keçirirlər.

2. Hər bir dövlət tərəfindən vergi kreditləri və vergi əvəzləşdirmələri sistemi vasitəsi ilə ikiqat vergitutmanın tənzimlənməsi üzrə birtərəfli qay-dada daxili qanunvericilik aktlarının qəbul edilməsi.

Vergi əvəzləşdirmələri sistemi nəzərdə tutur ki, xarici hüquqi və ya fi-ziki şəxslərin ərazi prinsipi üzrə yaranmış gəlirindən xarici yurisdiksiyada ödədikləri verginin məbləği, rezidentləri olduqları yurisdiksiyalarda hüqu-qi şəxslərin vergiyə cəlb olunan mənfəətinin məbləği, fiziki şəxslərin isə vergiyə cəlb olunan gəlirlərinin məbləği hesablanarkən nəzərə alınır.

Vergi kreditləri sistemi isə fiziki və ya hüquqi şəxslərə xaricdə ödədik-ləri verginin məbləğini rezidentləri olduqları yurisdiksiyada yaranmış ver-gi öhdəliklərinin məbləğindən çıxmaq hüququ verir.

3. İkiqat beynəlxalq vergitutma probleminin beynəlxalq vergi sazişləri bağlanması yolu ilə tənzimlənməsi.

Qeyd etmək lazımdır ki, ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması problemini birtərəfli qaydada həll etmək mümkün deyildir. Çünki bu zaman dövlətlər aşağıdakı iki məqsədi güdürlər:

- büdcəyə kifayət miqdarda vergi daxilolmalarının təmin edilməsi;
- iqtisadi inkişaf üçün optimal şəraitin yaradılması.

Buna görə də ikiqat vergitutma probleminin həlli dövlətlərin milli vergi siyasətlərinin beynəlxalq səviyyədə koordinasiyasını tələb edir.

Beynəlxalq vergi sazişləri aşağıdakı məqsədləri güdür:

1. İkiqat vergitutmanın tənzimlənməsi.

2. Hər hansı bir ölkənin başqa bir ölkədə xarici iqtisadi fəaliyyətlə məşğul olan təsərrüfat subyektlərinin maraqlarının müdafiəsi, vergitutma nöqteyi-nəzərindən onlara ayrı-seçkilik edilməməsi.

Əgər hər iki ölkənin hökumətləri arasındakı qarşılıqlı razılaşmaya əsasən xarici iqtisadi fəaliyyətin subyektləri üçün əlverişli vergi mühiti təmin edilirsə, bundan hər iki dövlət faydalanmış olur. Bu faydanı kapital ixrac edən ölkə öz rezidentlərinin qlobal gəlirlərindən tutulan vergilər şəklində, kapital idxal edən ölkə isə iqtisadiyyata xarici investisiyaların cəlb edilməsi şəklində əldə edir. Beləliklə, son nəticədə beynəlxalq vergi sazişləri beynəlxalq kommersion fəallığının yüksəlməsinə, ölkələr arasında kapital axınının artmasına səbəb olur.

3. Vergidən yayınmanın müxtəlif üsullarına qarşı hər bir ölkədə mübarizə aparılması. Fiskal orqanlar arasında informasiya mübadiləsinin köməyi ilə, ilkin təhqiqatların aparılması və qanunsuz yollarla vergidən yayınanlara qarşı müvafiq məsuliyyət tədbirləri tətbiq etmək yolu ilə hər bir dövlət öz vergi suverenliyini qoruyub saxlayır.

4. Dövlət və vergi ödəyiciləri arasında ortaya çıxan mübahisəli məsələlərin tənzimlənməsi prosedurunun işlənilib hazırlanması. Hal-hazırda fiskal sahədə dövlətlər arasındakı qarşılıqlı münasibətlər beynəlxalq vergitutmada yaranan problemlərin həllinə əhəmiyyətli dərəcədə kömək edən ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlərin bağlanması yolu ilə qurulur.

Azərbaycan Respublikası da öz xarici vergi siyasətində beynəlxalq vergi sazişlərindən geniş surətdə istifadə edir. Beynəlxalq vergi sazişləri ölkədəki investisiya mühitinə müsbət təsir göstərir. Azərbaycan Respublikasının xarici dövlətlərlə bağladığı beynəlxalq vergi sazişləri barədə məlumatlar 4.2 sayılı cədvəldə əks olunub.

Cədvəl 4.2.

***Azərbaycan Respublikasının vergi məsələlərinə dair
beynəlxalq müqavilələri (01avqust 2006-cı il tarixə)***

№	Beynəlxalq müqavilə	Digər tərəf (tərəflər)	Tətbiq edilən tarix	İnzibati yardımın formaları	Tətbiq edilən vergilər
1	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Almaniya	16.07.1995	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, əmlak və torpaq vergiləri
2	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Avstriya	01.01.2002	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət əmlak və torpaq vergiləri
3	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Belarus	01.01.2003	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
4	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Böyük Britaniya	18.10.1991	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir və mənfəət vergiləri
5	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Gürcüstan	01.01.1998	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
6	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Qazaxıstan	01.01.1998	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
				Vergi tələblərinin alınması (Əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında Sazişə istinadən)	Bütün vergilər
7	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Moldova	01.01.2000	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri

8	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Norveç	01.01.1997	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət, mədən, əmlak və torpaq vergiləri
				Vergi tələblərinin alınması	Bütün vergilər
9	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Özbəkistan	01.01.1997	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
10	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Rumıniya	01.01.2005	İnfomasiya mübadiləsi, vergi tələblərinin alınması, gəlir, mənfəət, əmlak və torpaq vergiləri	
11	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Rusiya	01.01.1999	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
12	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Türkiyə	01.01.1998	İnfomasiya mübadiləsi, vergi tələblərinin alınması	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
13	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Ukrayna	01.01.2001	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
14	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Litva	01.01.2005	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
15	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Polşa	01.01.2006	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
16	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Fransa	01.01.2006	İnfomasiya mübadiləsi, vergi tələblərinin alınması	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
17	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Çin	01.01.2006	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri

18	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Kanada	01.01.2007	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
19	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Latviya	01.01.2007	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
20	İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında	Çexiya	01.01.2007	İnformasiya mübadiləsi	Gəlir, mənfəət və əmlak vergiləri
13	Vergi orqanları arasında əməkdaşlıq haqqında	Ukrayna	20.02.2003	İnfomasiya mübadiləsi, vergi tələblərinin alınması	Bütün vergilər
Vergi məsələləri üzrə qarşılıqlı inzibati yardıma dair beynəlxalq müqavilələr (ikitarəfli)					
21	Vergi orqanları arasında əməkdaşlıq haqqında	Ukrayna	20.02.2003	İnfomasiya mübadiləsi, vergi tələblərinin alınması	Bütün vergilər
22	Vergi qanunvericiliyinə əməl edilməsi məsələləri üzrə əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında	Rusiya	27.04.2001	İnfomasiya mübadiləsi	Bütün vergilər
23	Vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə mübarizə sahəsində əməkdaşlıq və məlumat mübadiləsi haqqında	Rusiya	05.04.2002	İnfomasiya mübadiləsi	Bütün vergilər

24	Vergi qanunvericiliyinə əməl olunması üzrə əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında	Gürcüstan	10.07.1997	İnfomasiya mübadiləsi, vergi tələblərinin alınması	Bütün vergilər
25	Vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə mübarizə sahəsində əməkdaşlıq, qarşılıqlı yardım və məlumat mübadiləsi haqqında	Özbəkistan	04.08.1997	İnformasiya mübadiləsi	Bütün vergilər
26	Vergi qanunvericiliyinə əməl olunması məsələləri üzrə əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında	Qazaxıstan	18.09.1998	İnfomasiya mübadiləsi	Bütün vergilər

Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyinin 29 mart 2007-ci il tarixli əmri ilə “Azərbaycan Respublikası ilə digər dövlətlər arasında ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılmasına dair beynəlxalq Sazişlərin inzibatçılığı Qaydaları” təsdiq edilmiş və həmin sənəd Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyində 20 aprel 2007-ci il tarixdə 3298 № ilə qeydiyyatla alınmışdır. Bu qaydalar Azərbaycan Respublikasının gəlirlərə və əmlaka görə vergilərə münasibətdə ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında beynəlxalq müqavilələrinin icrasının təmin edilməsi qaydalarını müəyyən edir.

Beynəlxalq müqavilənin Azərbaycanın **rezidentlərinə** münasibətdə tətbiq edilməsi zamanı aşağıdakı hallara diqqət yetirilməlidir:

1. Gəlirin və ya əmlakın yalnız mənbə və ya yerləşmə Dövlətində vergiyə cəlb edilməsi;

2. Gəlirin və ya əmlakın yalnız rezidentlik Dövlətində vergiyə cəlb edilməsi;

3. Gəlirin və ya əmlakın həm mənbə və ya yerləşmə, həm də rezidentlik dövlətlərində vergiyə cəlb edilməsi;

4. Gəlirin və ya əmlakın yalnız mənbə və ya yerləşmə Dövlətində vergi-

yə cəlb edilməsi.

Beynəlxalq müqaviləyə müvafiq olaraq, hər hansı gəlirin və ya əmlakın yalnız mənbə və ya yerləşmə Dövlətində vergiyə cəlb edilməsi nəzərdə tutulmuşdursa, Azərbaycanın rezidentinin Razılığa gələn digər Dövlətdəki mənbələrdən əldə etdiyi gəliri və ya Razılığa gələn digər Dövlətdə yerləşən əmlakı Azərbaycan Respublikasında vergidən azad edilir.

Azərbaycanın rezidentinin məcmu gəlirindən və ya əmlakından Azərbaycan Respublikasında vergi hesablandığı zaman, həmin məcmu gəlirə və ya əmlaka azadolma tətbiq edilən gəlirlər və ya əmlak daxildirsə, göstərilmiş azadolmanın tətbiq edilməsi üçün həmin rezident tərəfindən Azərbaycan Respublikasının müvafiq vergi orqanına göstərilən gəlirin və ya əmlakın Razılığa gələn digər Dövlətdə həmin Dövlətin qanunvericiliyinə müvafiq qaydada vergiyə cəlb edildiyini təsdiq edən sənədlər təqdim edilməlidir.

Gəlirin və ya əmlakın yalnız rezidentlik Dövlətində vergiyə cəlb edilməsi. Beynəlxalq müqaviləyə müvafiq olaraq, hər hansı gəlirin və ya əmlakın yalnız rezidentlik Dövlətində vergiyə cəlb edilməsi nəzərdə tutulmuşdursa, Azərbaycanın rezidentinin Razılığa gələn digər Dövlətdəki mənbələrdən əldə etdiyi belə gəliri və ya digər Dövlətdə yerləşən belə əmlakı həmin digər Dövlətdə müvafiq qaydada (digər Dövlətin daxili proseduruna uyğun olaraq əvvəlcədən azadolmanın tətbiq edilməsi və ya vergilərin tutularaq sonradan qaytarılması yolu ilə) vergidən azad edilməklə, Azərbaycan Respublikasında Azərbaycan Respublikasının daxili qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada vergiyə cəlb edilir.

Gəlirin və ya əmlakın həm mənbə və ya yerləşmə, həm də rezidentlik dövlətlərində vergiyə cəlb edilməsi. Beynəlxalq müqavilələrdə digər hallar nəzərdə tutulmadıqda, Azərbaycanın rezidenti beynəlxalq müqavilənin müddəalarına müvafiq olaraq mənbə və ya yerləşmə Dövlətində tam və ya məhdud vergitutmaya cəlb edilə bilən gəlir əldə edirsə və ya əmlaka sahibdirsə, ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması üçün, həmin rezident tərəfindən bu cür gəlirə və ya əmlaka görə mənbə və ya yerləşmə dövlətində ödənilmiş vergi məbləği, rezidentdən həmin gəlir və ya əmlaka münasibətdə Azərbaycan Respublikasında hesablanan vergi məbləğindən çıxılmalıdır.

Lakin, belə çıxılma Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və vergitutma qaydalarına müvafiq olaraq belə gəlirə və ya əmlaka hesablanmış verginin məbləğindən artıq olmamalıdır.

Azərbaycanın rezidentinin məcmu gəlirindən və ya əmlakından Azərbaycan Respublikasında vergi hesablanarkən, Razılığa gələn digər Dövlət-

də ödənilmiş vergilərin çıxılması üçün həmin rezident tərəfindən Azərbaycan Respublikasının müvafiq vergi orqanına belə gəlirin və ya əmlakın həmin digər Dövlətin qanunvericiliyinə müvafiq qaydada vergiyə cəlb edildiyini təsdiq edən sənədlər təqdim edilməlidir.

Azərbaycanın rezidenti tərəfindən Razılığa gələn digər Dövlətdə ödənilmiş vergilər və ya həmin rezidentdən ödəniş mənbəyində tutulmuş vergilərlə bağlı müvafiq forma üzrə məlumat həmin digər Dövlətin səlahiyyətli vergi orqanı tərəfindən təsdiqlənməlidir.

Beynəlxalq müqavilənin **qeyri-rezidentlərə** münasibətdə tətbiq edilməsi zamanı aşağıdakılara diqqət yetirilməlidir:

1. Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasında fəaliyyətini daimi nümayəndəlik və ya daimi baza vasitəsilə həyata keçirdiyi hallarda vergiyə cəlb edilməsi;

2. Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasında fəaliyyətini daimi nümayəndəlik və ya daimi baza vasitəsilə həyata keçirmədiy hallarda vergiyə cəlb edilməsi;

3. Beynəlxalq daşımaların vergiyə cəlb edilməsi;

4. Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasında fəaliyyətini daimi nümayəndəlik yaratmayan bölmə vasitəsilə həyata keçirdiyi hallarda vergiyə cəlb edilməsi.

Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasında fəaliyyətini daimi nümayəndəlik və ya daimi baza vasitəsilə həyata keçirdiyi hallarda vergiyə cəlb edilməsi. Beynəlxalq müqavilələrdə digər hallar nəzərdə tutulmadıqda, qeyri-rezident Azərbaycan Respublikasında sahibkarlıq fəaliyyətini daimi nümayəndəlik vasitəsilə həyata keçirdiyi hallarda həmin qeyri-rezidentin mənfəəti beynəlxalq müqavilələrin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, Azərbaycan Respublikasının daxili qanunvericiliyinə müvafiq olaraq müəyyən edilir və vergiyə cəlb edilir.

Azərbaycan Respublikasında sahibkarlıq fəaliyyətini daimi nümayəndəlik vasitəsilə həyata keçirən qeyri-rezidentin vergiyə cəlb edilən mənfəəti həmin daimi nümayəndəliyə aid edilə bilən mənfəət hesab edilir.

Beynəlxalq müqavilələrdə digər hallar nəzərdə tutulmadıqda, qeyri-rezident fiziki şəxs müstəqil fərdi xidmətlər göstərmək məqsədi üçün Azərbaycan Respublikasında müntəzəm istifadə etdiyi daimi bazaya sahib olduğu hallarda, həmin qeyri-rezidentin belə peşəkar xidmətlərdən və ya müstəqil xarakterli digər fəaliyyətlərdən gəliri beynəlxalq müqavilələrin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, Azərbaycan Respublikasının daxili qanunvericiliyinə müvafiq olaraq müəyyən edilir və vergiyə cəlb edilir.

siyyətləri nəzərə alınmaqla, Azərbaycan Respublikasının daxili qanunvericiliyinə müvafiq olaraq müəyyən edilir və vergiyə cəlb edilir.

Azərbaycan Respublikasında qeyri-rezident fiziki şəxsin müstəqil fərdi xidmətlər göstərmək məqsədi üçün Azərbaycan Respublikasında müntəzəm istifadə etdiyi daimi bazasının vergiyə cəlb edilən gəliri həmin daimi bazaya aid edilə bilən gəlir hesab edilir. “Peşəkar xidmətlər” - xüsusilə müstəqil elmi, ədəbi, artistlik, təhsil və ya tədris fəaliyyəti, o cümlədən, həkimlərin, hüquqşünasların, mühəndislərin, memarların, mühasiblərin və auditorların müstəqil fəaliyyətidir.

Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik və ya daimi baza vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezidentin həmin daimi nümayəndəlik və ya daimi bazaya aid olan əmlakı Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə müvafiq qaydada vergiyə cəlb edilir.

Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik və ya daimi baza vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident xalis mənfəətin köçürülməsi ilə bağlı vergidən azad edilmə ilə bağlı digər üstünlüklərdən istifadə etmək üçün, Razılığa gələn digər Dövlətin rezidenti olması barədə sərbəst formada tərtib olunmuş və həmin digər Dövlətin səlahiyyətli vergi orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş arayışı Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinin və ya daimi bazasının uçotda olduğu vergi orqanına təqdim etməlidir. Razılığa gələn digər Dövlətin rezidentliyin təsdiqi ilə bağlı xüsusi forması olduqda, rezidentlik həmin forma üzrə təsdiqlənir.

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə əsasən, qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinin və ya daimi bazasının gəlirlərindən ödəniş mənbəyində vergi tutulmaması üçün, qeyri-rezident tərəfindən gəlir ödəyən şəxsə qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinin və ya daimi bazasının Azərbaycan Respublikasının vergi orqanlarında uçotda olması barədə şəhadətnamənin surəti təqdim edilir.

Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasında fəaliyyətini daimi nümayəndəlik və ya daimi baza vasitəsilə həyata keçirmədiyi hallarda vergiyə cəlb edilməsi. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik və ya daimi baza vasitəsilə fəaliyyət göstərməyən qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı mənbələrdən əldə etdiyi gəlirlərdən, (dividendlər, faizlər və royaltilər istisna olmaqla) ödəmə mənbəyində xərclər çıxılma-
dan Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinin 125-ci maddəsində göstərilən dərəcələrlə vergi tutulur.

Beynəlxalq müqavilədə həmin gəlirlərə münasibətdə məhdud vergitut-

ma və ya azadolma nəzərdə tutulduğu hallarda, qeyri-rezident tərəfindən artıq ödənilmiş (ödəmə mənbəyində artıq tutulmuş) vergilər müvafiq qanunvericiliyə əsasən, artıq ödəmələrin qaytarılması Qaydalarına müvafiq olaraq qeyri-rezidentə qaytarılır.

Beynəlxalq müqavilədə qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı mənbələrdən əldə etdiyi dividendlərə, faizlərə və royaltilərə münasibətdə məhdud vergitutmanın və ya azadolmanın tətbiq edilməsi nəzərdə tutulduğu hallarda, həmin qeyri-rezident tərəfindən gəlir ödəyən şəxsə DTA-03 forması təqdim edildiyi halda belə məhdud vergitutma və ya azadolma əvvəlcədən tətbiq edilir.

DTA-03 forması qeyri-rezident tərəfindən doldurulmalı, rezidenti olduğu Razılığa gələn digər Dövlətin səlahiyyətli vergi orqanı və Azərbaycan Respublikasında ona gəlir ödəyən şəxsin uçotda olduğu vergi orqanı tərəfindən müvafiq qaydada təsdiqlənməlidir. Gəlir ödəyən şəxs tərəfindən məhdud vergitutma və ya azadolma DTA-03 formasına əsasən Razılığa gələn digər Dövlətin səlahiyyətli vergi orqanı tərəfindən qeyri-rezidentin həmin digər Dövlətdə rezidentliyi təsdiq edilən dövr üzrə yaranan (və müqavilə şərtlərinə, təsis sənədlərinə və s. əsasən həmin forma təqdim edilən dövrdən sonra ödənilən) gəlirlərinə münasibətdə tətbiq edilir.

Məhdud vergitutma və ya azadolma, aşağıdakı şərtlərin hər ikisi təmin edildiyi təqdirdə qeyri-rezidentin rezidentliyinin təsdiq edildiyi tarixdən sonrakı altı aylıq dövr (bu dövr ərzində başlayan və başa çatan istənilən dövr) üzrə yaranan və həmin dövr çərçivəsində ödənilən gəlirlərinə münasibətdə də tətbiq edilə bilər:

- ödənişlər dövrü xarakter daşsın;
- həmin altı aylıq dövr çərçivəsində edilən sonuncu ödənişdən sonra belə, həmin altı aylıq dövr (bu dövr ərzində başlayan və başa çatan istənilən dövr) üzrə yaranan ümumi gəlirə Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinin 125-ci maddəsinə əsasən hesablanan vergi məbləğinə bərabər qeyri-rezidentə məxsus vəsait gəlir ödəyən şəxsin sərəncamında qalsın.

Qeyri-rezidentə sonuncu ödəniş aparıldığı tarixdən sonrakı 30 gün ərzində qeyri-rezident tərəfindən gəlir ödəyən şəxsə altı aylıq dövrü əhatə edən və müvafiq qaydada təsdiqlənən DTA-03 forması təqdim edilməlidir. Göstərilən müddətdə bu forma təqdim edilmədiyi təqdirdə, gəlir ödəyən şəxs qeyri-rezidentin gəlirinin ümumi məbləğinə Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinin 125-ci maddəsinə əsasən vergi hesablama və hesablanmış məbləği qanunvericiliyə müvafiq qaydada büdcəyə köçürməlidir.

Qeyri-rezidentə gəlir ödəyən şəxs tərəfindən beynəlxalq müqavilənin məhdud vergitutma və ya azadolma ilə bağlı müddəaları tətbiq edildiyi halda, həmin şəxs ödəniş mənbəyində tutulan vergilər üzrə vergi orqanına bəyannamə təqdim edərkən, qeyri-rezident tərəfindən təqdim edilmiş DTA-03 formasının surətini həmin bəyannaməyə əlavə etməlidir.

Əgər qeyri-rezident tərəfindən DTA-03 forması təqdim edilmirsə və ya vaxtında təqdim edilmirsə, gəlir ödəyən şəxs qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı mənbələrdən əldə etdiyi hər hansı gəlirdən ödəniş mənbəyində xərclər çıxılmadan Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinin 125-ci maddəsində göstərilən dərəcələrlə vergini tutaraq ümumi qaydada büdcəyə köçürməlidir.

Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik və ya daimi baza vasitəsilə fəaliyyət göstərməyən qeyri-rezident xalis mənfəətin köçürülməsi ilə bağlı vergidən azad edilmə, qarşılıqlı razılaşdırma prosedurunun aparılması və ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi ilə bağlı olan digər üstünlüklərdən istifadə etmək üçün, Razılığa gələn digər Dövlətin rezidenti olması barədə sərbəst formada tərtib edilmiş və rezident olduğu xarici dövlətin səlahiyyətli vergi orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş arayışı ona gəlir ödəyən şəxsin uçotda olduğu vergi orqanına təqdim etməlidir.

Razılığa gələn digər Dövlətin rezidentliyin təsdiqi ilə bağlı xüsusi forması olduqda, rezidentlik həmin forma üzrə təsdiqlənməlidir.

Beynəlxalq daşımalardan vergiyə cəlb edilməsi. Beynəlxalq müqavilədə beynəlxalq daşımalardan əldə edilən mənfəətin (gəlirin), yalnız daşımaları həyata keçirən müəssisənin rezident olduğu Dövlətdə vergiyə cəlb edilməsi nəzərdə tutulduğu hallarda, qeyri-rezident Azərbaycan Respublikasında belə fəaliyyətini daimi nümayəndəlik vasitəsilə həyata keçirirsə, onun beynəlxalq daşımalardan əldə etdiyi mənfəət rezidenti olduğu Razılığa gələn digər Dövlətdə vergiyə cəlb edilir.

“Beynəlxalq daşıma” - Razılığa gələn Dövlətin müəssisəsi tərəfindən istismar edilən dəniz və ya hava gəmiləri, yaxud müvafiq beynəlxalq müqavilənin müddəalarından asılı olaraq avtomobil və dəmir yolu nəqliyyatı vasitələri ilə yerinə yetirilən istənilən daşımalardır (dəniz və ya hava gəmisinin yaxud avtomobil və dəmir yolu nəqliyyatı vasitəsinin müstəsna olaraq Razılığa gələn digər Dövlətin məntəqələri arasında istismar edilməsi halları istisna olmaqla).

Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik vasitəsilə beynəlxalq daşımaları həyata keçirən qeyri-rezidentin həmin daşımalardan əldə etdiyi

gəlirlərə münasibətdə beynəlxalq daşımaların vergiyə cəlb edilməsi qeyri-rezident tərəfindən digər Dövlətin xüsusi formasında və ya sərbəst formada tərtib olunmuş və həmin digər Dövlətin səlahiyyətli vergi orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş rezidentlik barədə arayış daimi nümayəndəliyin Azərbaycan Respublikasında uçotda olduğu vergi orqanına təqdim edildiyi halda tətbiq edilir.

Bununla yanaşı, daimi nümayəndəlik vasitəsilə beynəlxalq daşımaları həyata keçirən qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliklə bağlı bu cür gəlirlərdən gəlir ödəyən şəxs tərəfindən ödəniş mənbəyində vergi tutulmaması üçün, həmin gəlir ödəyən şəxsə daimi nümayəndəliyin vergi orqanlarında uçotda olması barədə şəhadətnamənin surəti təqdim edilməlidir.

Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasında fəaliyyətini daimi nümayəndəlik yaratmayan bölmə vasitəsilə həyata keçirdiyi hallarda vergiyə cəlb edilməsi. Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən və beynəlxalq müqaviləyə müvafiq olaraq müəyyən müddət çərçivəsində daimi nümayəndəlik yaratmayan və Vergi Məcəlləsinin 33.8-ci maddəsinə müvafiq olaraq vergi orqanında uçota duran bölməsi tərəfindən DTA-04 forması təqdim edildiyi halda, gəlir ödəyən şəxs tərəfindən həmin formada göstərilən müddətdə işlərə (xidmətlərə) görə aparılan ödənişlərdən ödəniş mənbəyində vergi tutulmamalıdır.

DTA-04 forması qeyri-rezidentin daimi nümayəndəlik yaratmayan bölməsi tərəfindən müvafiq qaydada doldurulmalı və bölmənin Azərbaycan Respublikasında uçotda olduğu vergi orqanı tərəfindən təsdiqlənməlidir.

Aşağıdakı hallarda gəlir ödəyən şəxs tərəfindən qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı mənbələrdən əldə etdiyi hər hansı gəlirdən ödəmə mənbəyində xərclər çıxılmadan Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinin 125-ci maddəsində göstərilən dərəcələrlə vergi tutulmalı və aidiyyəti üzrə büdcəyə köçürülməlidir:

a) qeyri-rezidentin daimi nümayəndəlik yaratmayan bölməsi tərəfindən DTA-04 forması təqdim edilmədikdə və ya vaxtında təqdim edilmədikdə;

b) qeyri-rezidentlə bağlanmış müqavilədə işlərin (xidmətlərin) müddəti DTA-04 formasında göstərilən müddətdən artıq olduqda.

Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət müddətinin beynəlxalq müqaviləyə müvafiq olaraq müəyyən müddət çərçivəsindən artıq olması və ya artıq olacağı müəyyənləşdikdə, gəlir ödəyən şəxs tərəfindən bu barədə dərhal daimi nümayəndəlik yaratmayan bölmənin uçotda olduğu vergi orqanına məlumat verilməlidir.

Qeyri-rezidentin daimi nümayəndəlik yaratmayan bölməsi öz fəaliyyəti ilə bağlı gəlir və xərclərin uçotunu müvafiq qaydada aparmalıdır ki, sonradan bölmənin fəaliyyəti daimi nümayəndəlik yaratdığı halda, vergitutma məqsədləri üçün bölmənin bütün fəaliyyət dövrü üzrə gəlir və xərclərinin dəqiq uçotunu qura bilsin.

Qeyri-rezidentin daimi nümayəndəlik yaratmayan bölməsinin fəaliyyəti beynəlxalq müqavilənin müddəalarına müvafiq olaraq sonradan daimi nümayəndəlik yaratdıqda o, qanunvericiliyə müvafiq qaydada bölmənin daimi nümayəndəlik kimi uçota alınması ilə bağlı müvafiq tədbirlər həyata keçirməlidir.

4.2. Xarici hüquqi şəxslərin vergiyə cəlb edilməsi xüsusiyyətləri

Xarici hüquqi şəxslərdən vergi tutulması həmin xarici şəxsin başqa dövlətin ərazisində göstərdiyi fəaliyyətin xarakterindən asılıdır. Bu zaman fəaliyyətin xarakteri və onun müddətliliyi (daimiliyi) nəzərə alınır.

Sahibkarlıq fəaliyyətindən vergitutmanın ümumi qaydalarına əsasən bir dövlətin ərazisində başqa dövlətin rezidentinin əldə etdiyi gəlir o halda vergiyə cəlb olunur ki, həmin gəlir həmin dövlətin mənbəyində əldə edilmiş olsun, yaxud bu gəlir daimi nümayəndəlik vasitəsilə əldə edilmiş olsun. Vacibdir ki, gəlir mənbəyi daimi nümayəndəliyin fəaliyyəti ilə əlaqədar yaranmış olsun.

Bu qaydalar öz əksini gəlirlərə və əmlaka görə ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması barədə bağlanan bütün beynəlxalq sazişlərdə tapmışdır.

Göstərilən bu prinsip xarici şəxsin başqa dövlətdə daimi nümayəndəlik yaratmaq üzrə öhdəlik yaranana qədərki fəaliyyətinə aid edilir. Daimi nümayəndəlik yaradana qədər xarici şəxsə fəaliyyət göstərdiyi ölkənin iqtisadi həyatında iştirak edən şəxs kimi baxılır. Ona görə də həmin ölkənin rezidentləri ilə eyni vergi rejimində iştirak edə bilməz.

Daimi nümayəndəlik rezidentlik prinsipinə çox yaxındır. Daimi nümayəndəlik ərazi və rezidentlik prinsipini birləşdirir. Vergitutma məqsədləri üçün xarici şəxs rezident sayılmaz, ancaq onun yaratdığı daimi nümayəndəlik həmin ölkənin rezidenti sayılır. Fəaliyyət göstərdiyi ölkənin milli vergi qanunvericiliyi daimi nümayəndəliyə tətbiq olunur. Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 104.2-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasında özünün daimi nümayəndəliyi vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident müəssisəsi bu fəaliyyətdən əldə etdiyi mənfəətdən, yəni da-

imi nümayəndəliyi ilə bağlı Azərbaycan mənbəyindən əldə etdiyi ümumi gəlirinin Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq həmin gəlirin əldə edilməsinə çəkilən xərclər çıxıldıqdan sonra qalan məbləğindən vergi ödəyir.

Vergi Məcəlləsinin 104.3-cü maddəsinə əsasən qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi ilə bağlı olmayan ümumi gəliri, qeyri-rezidentin gəlirindən ödəmə mənbəyində vergi tutulması haqqında Məcəllənin 125-ci maddəsinə nəzərdə tutulduğu hallarda xərclər çıxılmadan ödəmə mənbəyində vergiyə cəlb olunur.

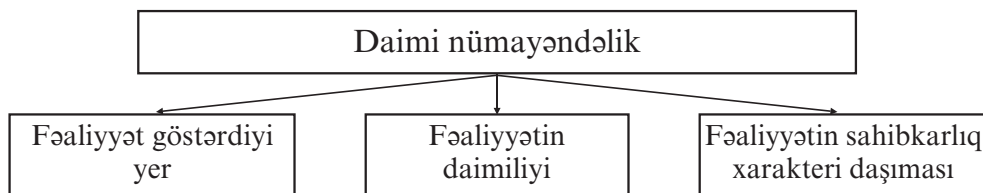
Vergitutma məqsədləri üçün daimi nümayəndəlik dedikdə, xarici şəxs tərəfindən başqa dövlətin ərazisində sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi başa düşülür.

Daimi nümayəndəlik yaratmaq üçün bir sıra şərtlərə əməl etmək lazımdır:

- Birincisi, fəaliyyət göstərdiyi yerin adlandırılması. Fəaliyyət göstərdiyi yer kimi binasının, vəsaitlərinin, dəzgahlarının olduğu yer və ya bazarda daimi istifadə etdiyi sahə, gömrük anbarları və s. nəzərdə tutulur. Həmçinin fəaliyyət göstərdiyi yer dedikdə, idarəetmə yeri, filialı, ofisi, neft və qaz quyuları, faydalı qazıntıların çıxarıldığı yer və tikinti meydançası nəzərdə tutulur.

- İkinci şərt kimi xarici şəxsin fəaliyyətinin müvəqqəti olmaması. Vergi Məcəlləsi ilə bu müddət istənilən 12 aylıq dövr ərzində üst-üstə 90 gündən az olmayan sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsidir.

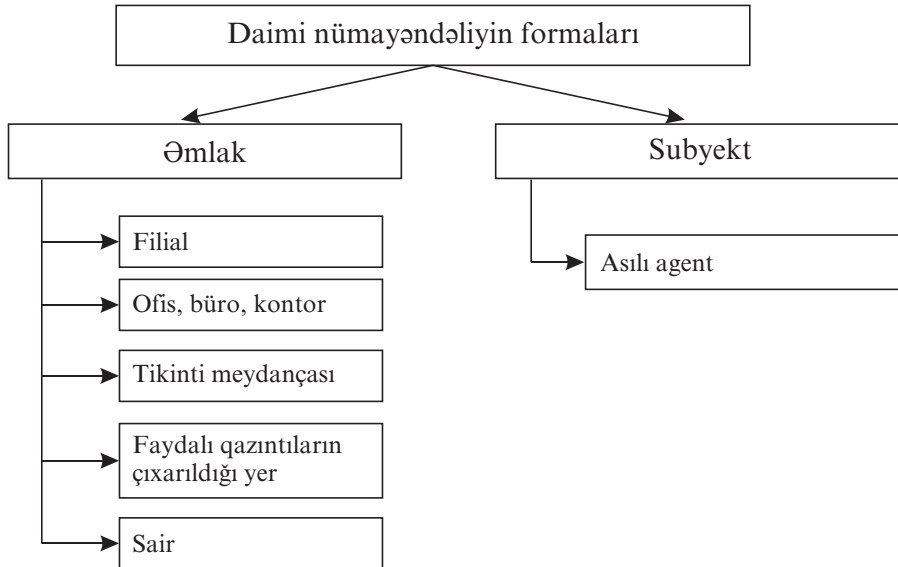
- Üçüncü şərt kimi xarici şəxsin sahibkarlıq fəaliyyətinin başqa ölkə ərazisində göstərməsidir.

Sxem 4.1. Daimi nümayəndəliyin yaradılması şərtləri

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinin 19-cu maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasında qeyri-rezident hüquqi şəxsin və ya qeyri-rezident fiziki şəxsin daimi nümayəndəliyi həmin şəxslərin istənilən 12 ay ərzində Azərbaycan Respublikasında üst-üstə 90 gündən az olmayaraq bilavasitə və ya müvəkkil edilmiş şəxs vasitəsilə tam və ya qismən sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirdiyi yerdir.

Daimi nümayəndəliyi əsasən əmlak və subyekt kimi iki formaya ayırmaq olar. Əmlak formasına xarici şəxsin başqa dövlətin ərazisində yerləşən əmlakının idarə olunması nəzərdə tutulur. Buna xarici şəxsin filialı, ofisi, tikinti meydançası, faydalı qazıntıların çıxarıldığı yer və s. aiddir. Subyekt formasına isə asılı agent aiddir (sxem 4.2.).

Sxem 4.2. Daimi nümayəndəliyin formaları

Vergi qanunvericiliyinə əsasən daimi nümayəndəlik, aşağıdakıları əhatə edir, amma bunlarla məhdudlaşdırılır:

- idarəetmə yerini;
- bölməni;
- kontoru;
- filialı və agentliyi;
- tikinti və təmir meydançaları, quraşdırma və ya yığma obyektləri, həmçinin bu cür obyektlərlə bağlı nəzarət fəaliyyəti göstərilməsini;
- təbii ehtiyatların kəşfiyyatı, işlənməsi və çıxarılması üzrə yerlər, istifadə olunan qurğular və ya meydançalar, qazma avadanlığı və ya gəmilər, həmçinin bu cür obyektlərlə bağlı nəzarət fəaliyyəti göstərilməsini;
- qeyri-rezident fiziki şəxsin sahibkarlıq fəaliyyəti üçün istifadə etdiyi bazanı (yeri);
- müxtəlif məsləhət xidməti üzrə yerlərini;
- Azərbaycan Respublikası ərazisində digər sahibkarlıq növlərinin həyata keçirildiyi istənilən hər hansı iş yerlərini;

- qeyri-rezident müəssisələrin və ya qeyri-rezident fiziki şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi funksiyalarını həyata keçirən, onların adından fəaliyyət göstərən, onların adından müqavilələri hazırlamaq və ya bağlamaq səlahiyyətlərinə malik olan və adətən belə səlahiyyətləri həyata keçirən şəxsləri;

- malların istehsal və ya təqdim edildiyi, işlərin görüldüyü və ya xidmətlərin göstərildiyi yeri.

Asılı agent. Əgər xarici şəxs başqa dövlətin ərazisində özünün daimi fəaliyyətini həmin dövlətin rezidenti tərəfindən həyata keçirirsə, onda daimi nümayəndəlik məsələsi asılı və ya asılı olmayan agent vasitəsilə həyata keçirilmiş sayılır.

Agent aşağıdakı hallarda asılı olmayan sayılır :

- o yalnız bir deyil, bir neçə xarici şəxs üçün agent fəaliyyəti göstərir;
- o öz fəaliyyəti nəticəsində mükafat alır və agentin təqdim etdiyi mallar, gördüyü işlər və göstərdiyi xidmətlər vergitutma bazası hesab olunur. Bu halda xarici şəxsin fəaliyyəti daimi nümayəndəlik yaramadan fəaliyyət sayılır.

Xarici şəxsin asılı agent vasitəsilə fəaliyyəti daimi nümayəndəlik sayılır. Asılı agent üçün aşağıdakı şərtlərə əməl edilməlidir:

- xarici şəxsin maraqlarını təmsil etməsi;
- xarici şəxs adından fəaliyyət göstərməsi;
- xarici şəxs adından istifadə edərək mülki-hüquqi müqavilələr bağlamaq, onların şərtlərini razılaşdırmaq səlahiyyətinin olması.

Vergi qanunvericiliyi ilə aşağıda göstərilən fəaliyyət növləri daimi nümayəndəlik vasitəsi ilə həyata keçirilən fəaliyyət sayılmır:

- qeyri-rezident müəssisəsinin özünə məxsus malların və məmulatların müstəsna olaraq saxlanması və ya nümayiş etdirilməsi;

- qeyri-rezident müəssisəsinin özünə məxsus olan malların və məmulatların ehtiyatlarının digər şəxs tərəfindən emal və sonradan Azərbaycan Respublikasından ixrac edilməsi məqsədi ilə saxlanması;

- qeyri-rezident müəssisəsinin yalnız özü üçün malların alınması və ya məmulatların toplanması;

- qeyri-rezident müəssisəsinin özü üçün hər hansı digər hazırlıq və ya yardımçı xarakterli fəaliyyət göstərməsi;

- yuxarıda göstərilmiş hər hansı fəaliyyət növlərinin bir yerdə həyata keçirilməsi.

Vergitutma məqsədləri üçün qeyri-rezident müəssisənin və ya qeyri-rezident fiziki şəxsin istənilən 12 ay ərzində üst-üstə 90 gündən az müddət-

də Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərdiyi hər hansı yer daimi nümayəndəlik sayılmır, bu halda Azərbaycan mənbəyindən əldə olunan gəlir Vergi Məcəllənin 125-ci və 169-cu maddələrinə əsasən ödəniş mənbəyində vergiyə cəlb edilir.

Qeyri-rezidentin, Azərbaycan mənbəyindən əldə olunan gəliri kimi müəyyən edilən və qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki daimi nümayəndəliyinə aid olmayan ümumi gəlirindən ödəmə mənbəyində xərclər çıxılmadan aşağıdakı dərəcələrlə vergi tutulur:

a) dividend - 10 faiz;

b) faizlər - 10 faiz;

c) rezident müəssisəsinin və ya sahibkarın riskin sığortasına və ya təkrar sığortasına dair müqaviləyə uyğun olaraq sığorta ödəmələri - 4 faiz;

d) Azərbaycan Respublikası ilə digər dövlətlər arasında beynəlxalq rabitə və ya beynəlxalq daşımalar həyata keçirilərkən rabitə və ya nəqliyyat xidmətləri üçün rezident müəssisəsinin və ya sahibkarın ödəmələri - 6 faiz;

e) rezident müəssisəsinin və ya sahibkarın aşağıdakı ödəmələrindən:

- muzzdlu işlə əlaqədar alınan gəlirlər istisna olmaqla işlərin görülməsindən və ya xidmətlərin göstərilməsindən əldə edilən gəlirlər, o cümlədən Vergi Məcəlləsinin 13.2.16.2-ci, 13.2.16.10-cu (Azərbaycan Respublikasında saxlanılan və ya istifadə edilən əmlak üçün alınan royalti şəklində gəlir istisna olmaqla), 13.2.16.12-ci (Azərbaycan Respublikasındakı daşınmaz əmlakın icarəyə verilməsindən əldə edilən gəlir istisna olmaqla) və 13.2.16.14-cü maddələrində göstərilən xidmətlərdən alınan gəlir və Azərbaycan mənbəyindən əldə edilən digər gəlirlər - 10 faiz;

f) rezident müəssisəsinin və ya sahibkarın muzzdlu işlə əlaqədar ödədiyi gəlir - aylıq gəlirdən hesablanan vergi dərəcələri ilə;

g) icarə haqları və royalti - 14 faiz vergi dərəcəsi ilə.

Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən və ya onun adından aparılan ödəmələr rezident müəssisənin ödəmələrinə bərabər tutulur.

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında beynəlxalq müqavilələrdə vergilərin aşağı dərəcəsi və ya vergilərdən tam azad olunma nəzərdə tutulduğu halda, ödəmə mənbəyində artıq tutulmuş vergi məbləği qanunla müəyyən edilmiş qaydada geri qaytarılır.

4.3. Suallar

1. Beynəlxalq vergi münasibətlərinin iştirakçıları hansı şəxslərdir?
2. Beynəlxalq vergi münasibətlərində tətbiq olunan vergitutma rejimlərini sadalayın.
3. Milli vergitutma rejiminin mahiyyəti nədən ibarətdir?
4. Diskriminasiya yaratmayan vergitutma rejiminin mahiyyəti nədən ibarətdir?
5. Münbit şərait yaradan vergitutma rejiminin mahiyyəti nədən ibarətdir?
6. Qarşılıqlı vergitutma rejiminin mahiyyəti nədən ibarətdir?
7. Beynəlxalq ikiqat vergitutma hansı vergi növləri üzrə yaranır?
8. İkiqat vergitutmanın yaranmasının səbəbi nədədir?
9. Antivergitutma nədir?
10. Beynəlxalq ikiqat vergitutmanın tənzimlənməsi yolları hansılardır?
11. İkiqat vergitutmanın tənzimlənməsində rezidentlik prinsipini izah edin.
12. Beynəlxalq vergi sazişlərində hansı məqsədlər güdülür?
13. Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq vergi sazişləri bağladığı ölkələri göstərin.
14. Xarici hüquqi və fiziki şəxslərdə vergitutmanın xüsusiyyətlərini sadalayın.
15. Daimi nümayəndəlik necə yaradılır?
16. Daimi nümayəndəliklərdən vergi necə hesablanır?
17. Qeyri-rezidentlərdən vergi necə hesablanır?
18. Daimi nümayəndəliyin formaları hansılardır?
19. Asılı agent nədir?
20. Asılı olmayan agent nədir?
21. Agent hansı hallarda asılı olmayan sayılır?
22. Asılı agent üçün nəzərdə tutulan şərtlər hansıdır?
23. İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılması barədə saziş olan müqavilələrdə verginin aşağı dərəcəsi və ya azadolma nəzərdə tutulduğu halda artıq tutulmuş vergilər barədə hansı tədbirlər görülür?
24. Qeyri-rezidentin Azərbaycan mənbəyindən royalti şəklində əldə olunan gəlirindən vergi necə tutulur?
25. Qeyri-rezidentin Azərbaycan mənbəyindən icarə haqqı şəklində əldə olunan gəlirindən vergi necə tutulur?

4.4. Testlər

1. Beynəlxalq vergi münasibətlərinin iştirakçı qruplarına aşağıdakılardan hansılar daxil edilə bilər?

- A) milli hüquq subyektləri və dövlət;
- B) yalnız dövlətlər;
- C) yalnız milli hüquq subyektləri və xarici hüquq subyektləri;
- D) dövlətlər, xarici hüquq subyektləri və milli hüquq subyektləri.

2. Aşağıdakılardan hansı xarici hüquq subyektinin vergitutma rejiminə aid deyildir?

- A) milli vergitutma rejimi;
- B) diskriminasiya yaratmayan vergitutma rejimi;
- C) daimi vergitutma rejimi;
- D) qarşılıqlı vergitutma rejimi.

3. Beynəlxalq ikiqat vergitutma hansı vergi növləri üzrə yaranır?

- A) mədən vergisi;
- B) mənfəət vergisi və əlavə dəyər vergisi;
- C) gəlir vergisi və əmlak vergisi;
- D) əmlak vergisi və torpaq vergisi.

4. Beynəlxalq ikiqat vergitutma hansı vergi növü üzrə yaranmır?

- A) sadələşdirilmiş vergi;
- B) gəlir vergisi;
- C) mənfəət vergisi;
- D) əmlak vergisi.

5. Aşağıdakı hansı tələblərdən birinə cavab verən istənilən şəxs Azərbaycan Respublikasının rezidenti hesab olunur?

1. təqvim ilində üst-üstə 182 gündən artıq vaxtda həqiqətən Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan şəxs;

2. təqvim ili içərisində, yaxud bir təqvim ili ərzində xarici ölkədə Azərbaycan Respublikasının dövlət xidmətində olan şəxs;

3. heç bir meyar nəzərə alınmadan təqvim ilində üst-üstə 182 gündən az vaxtda həqiqətən Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan şəxs;

4. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı olan şəxs;

5. təqvim ilində və növbəti vergi ilində Azərbaycan Respublikasının ərazisində və xarici ölkədə (hər hansı birində) fiziki şəxsin olma müddəti 182 gündən artıq olduqda.

- A) 1, 3, 5;
- B) 2, 3, 4;
- C) 1, 2, 4;
- D) 3, 4, 5.

6. Azərbaycan Respublikasının ərazisində və xarici ölkədə (hər hansı birində) fiziki şəxsin olma müddəti 182 gündən artıq olmadıqda, həmin fiziki şəxs hansı meyarlarla Azərbaycan Respublikasının rezidenti sayılır?

- 1. daimi yaşayış yeri;
- 2. adətən yaşadığı yer;
- 3. xarici dövlətin vətəndaşlığı;
- 4. həyati mənafehlərinin mərkəzi.

- A) 1, 2, 4;
- B) 1, 2, 3;
- C) 2, 3, 4;
- D) 1, 3, 4.

7. Vergitutma məqsədləri üçün qeyri-rezident dedikdə, kim nəzərdə tutulur?

1. Azərbaycan Respublikasının ərazisində diplomatik və ya konsulluq statusu olmayan şəxs və onun ailə üzvləri;

2. məqsədi yalnız Azərbaycan Respublikasının ərazisindən bir xarici dövlətdən digər xarici dövlətə keçmək olan şəxs;

3. rezident anlayışı ilə əhatə edilən digər şəxslər;

4. Azərbaycan Respublikasının ərazisində müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatından keçmiş beynəlxalq təşkilatın əməkdaşı və ya Azərbaycan Respublikasında xarici ölkənin dövlət xidmətini həyata keçirən şəxs və onların ailə üzvləri;

5. Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerləşən diplomatik imtiyazları və immunitetləri olan diplomatik nümayəndəliklər, konsulluq idarələri və xarici ölkələrin digər rəsmi nümayəndəlikləri, beynəlxalq təşkilatlar və onların nümayəndəlikləri, habelə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmayan xarici təşkilatların və firmaların nümayəndəlikləri.

- A) 1, 2, 3;

- B) 2, 3, 4;
- C) 2, 4, 5;
- D) 1, 3, 5.

8. Aşağıdakılardan hansı qeyri-rezidentin Azərbaycan mənbəyindən gəlirinə aid deyil?

A) Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki daimi nümayəndəliyə aid edilən sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə olunan gəlir;

B) daimi nümayəndəlik vasitəsilə təqdim edilmiş mallara (işlərə, xidmətlərə) aid edilə bilən eyni cinsli, yaxud bənzər (oxşar) malların (işlərin, xidmətlərin) təqdim edilməsindən əldə edilmiş gəlir;

C) daimi nümayəndəlik vasitəsilə həyata keçirilən fəaliyyətə aid edilə bilən fəaliyyətdən və ya ona oxşar fəaliyyətdən əldə edilmiş gəlir;

D) Azərbaycan Respublikasının ərazisində daimi nümayəndəliyi və ya əmlakı olmayan şəxsdən alınan faizlər şəklində gəlir.

9. Azərbaycan Respublikası ərazisindən tranzit nədir?

A) gömrük qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikası sərhədindəki üç və daha çox məntəqə arasında xarici ölkə ərazisi ilə daşınmadır;

B) gömrük qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikası sərhədindəki üç və daha çox məntəqə arasında Azərbaycan Respublikası ərazisi ilə daşınmadır;

C) gömrük qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikası sərhədindəki iki məntəqə arasında xarici ölkə ərazisi ilə daşınmadır;

D) gömrük qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikası sərhədindəki iki məntəqə arasında Azərbaycan Respublikası ərazisi ilə daşınmadır.

10. Qeyri-rezident şəxsin istənilən 12 ay ərzində Azərbaycan Respublikasındakı fəaliyyəti üst-üstə neçə gündən az olmadıqda, daimi nümayəndəlik vasitəsi ilə həyata keçirilən fəaliyyət sayılır?

- A) 183 gündən;
- B) 90 gündən;
- C) 60 gündən;
- D) 30 gündən.

11. Aşağıda göstərilən fəaliyyət növlərindən hansı daimi nümayəndəlik vasitəsi ilə həyata keçirilən fəaliyyət sayılır?

A) qeyri-rezident müəssisəsinin özünə məxsus malların və məmulatların müstəsna olaraq saxlanması və ya nümayiş etdirilməsi;

B) məsləhət xidməti;

C) qeyri-rezident müəssisəsinin özü üçün hər hansı hazırlıq və ya yardımçı xarakterli fəaliyyət göstərməsi;

D) qeyri-rezident müəssisəsinin özünə məxsus olan malların və məmulatların ehtiyatlarının digər şəxs tərəfindən emal və sonradan Azərbaycan Respublikasından ixrac edilməsi məqsədi ilə saxlanması;

12. Hansı fəaliyyət növü daimi nümayəndəlik vasitəsi ilə həyata keçirilən fəaliyyət sayılmır?

A) tikinti və təmir işləri;

B) müəssisənin özü üçün malların alınması;

C) məsləhət xidməti;

D) təbii ehtiyatların kəşfiyyatı.

13. Daimi nümayəndəlik aşağıdakılardan hansını əhatə etmir?

A) filialı və agentliyi;

B) bölməni;

C) qeyri-rezident müəssisəsinin özü üçün hər hansı hazırlıq və ya yardımçı xarakterli fəaliyyət göstərməsini;

D) qeyri-rezident fiziki şəxsin sahibkarlıq fəaliyyəti üçün istifadə etdiyi bazanı (yeri).

14. Qeyri-rezidentin Azərbaycan mənbəyindən əldə olunan və Azərbaycan Respublikası ərazisindəki daimi nümayəndəliyə aid olmayan gəlirdən hansı qaydada vergi tutulur?

A) gəlirdən xərclər çıxılmaqla vergi tutulur;

B) ilin sonunda bəyannamə təqdim edilir və ümumi qaydada vergi hesablanır;

C) ödəmə mənbəyində xərclər çıxılmadan vergi tutulur;

D) vergi tutulmur.

15. Azərbaycan Respublikası ilə digər dövlətlər arasında beynəlxalq rabitə xidməti üzrə qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi ilə bağlı olmayan

gəlirindən hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

- A) 4 faiz;
- B) 5 faiz;
- C) 6 faiz;
- D) 15 faiz.

16. Azərbaycan Respublikası ilə digər dövlətlər arasında beynəlxalq daşımalar həyata keçirən qeyri-rezidentə ödənilən, daimi nümayəndəliklə bağlı olmayan gəlirindən hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

- A) vergi tutulmur;
- B) 10 faiz;
- C) 6 faiz;
- D) 4 faiz.

17. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik yaratmayan qeyri-rezident fiziki şəxsə muzzdlu işlə əlaqədar gəlir ödənilərkən hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

- A) 10 faiz;
- B) vergi tutulmur
- C) ümumi qaydada vergi tutulur;
- D) 6 faiz.

18. Azərbaycan Respublikası ərazisində daimi nümayəndəlik yaratmayan qeyri-rezidentin Azərbaycan mənbəyindən icarə haqqı şəklində əldə etdiyi gəlirindən hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

- A) vergi tutulmur;
- B) 6 faiz;
- C) 10 faiz;
- D) 14 faiz;

19. Azərbaycan Respublikası ərazisində daimi nümayəndəlik yaratmayan qeyri-rezidentin Azərbaycan mənbəyindən royalti şəklində əldə etdiyi gəlirindən hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

- A) vergi tutulmur;
- B) 6 faiz;
- C) 10 faiz;
- D) 14 faiz.

20. Azərbaycan Respublikası ərazisində daimi nümayəndəlik yaratmayan qeyri-rezidentin Azərbaycan mənbəyindən riskin sığortası və ya təkrar sığortası şəklində əldə etdiyi gəlirindən hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

- A) vergi tutulmur;
- B) 4 faiz;
- C) 6 faiz;
- D) 14 faiz.

21. Qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinin xalis mənfəətindən həmin qeyri-rezidentin xeyrinə köçürülən məbləğdən neçə faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur?

- A) 22 faiz;
- B) vergi tutulmur;
- C) 5 faiz;
- D) 10 faiz.

22. Azərbaycan Respublikası ilə digər dövlətlər arasında beynəlxalq rabitə xidməti həyata keçirən qeyri-rezidentə ödənilən, daimi nümayəndəliklə bağlı olmayan gəlirindən hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

- A) 4 faiz;
- B) 5 faiz;
- C) 6 faiz;
- D) 15 faiz.

23. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident fiziki şəxsin daimi nümayəndəliyi ilə əlaqədar olan gəlirindən vergi necə tutulur?

- A) ödəmə mənbəyində gəlirdən xərclər çıxılmamaqla;
- B) gəlirdən gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı xərclər çıxılmaqla;
- C) ödəmə mənbəyində gəlirdən xərclər çıxılmaqla;
- D) gəlirdən Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda çəkilən xərclər çıxılmaqla.

24. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident vergi ödəyicisi hansı gəlirləri üzrə gəlir vergisinin ödəyicisidir?

A) daimi nümayəndəliyi ilə əlaqədar olan vergiyə cəlb edilən gəlirləri üzrə;

B) bütün gəlirləri üzrə;

C) yalnız Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda əldə etdiyi gəlirləri üzrə;

D) daimi nümayəndəliyi ilə əlaqədar olmayan vergiyə cəlb edilən gəlirləri üzrə.

25. Azərbaycan Respublikası ərazisində daimi nümayəndəlik yaratmayan qeyri-rezidentin Azərbaycan mənbəyindən faiz şəklində əldə etdiyi gəlirindən hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

A) vergi tutulmur;

B) 4 faiz;

C) 6 faiz;

D) 10 faiz.

FƏSİL 5

FİZİKİ ŞƏXSLƏRİN GƏLİR VERGİSİ

5.1. Fiziki şəxslərin gəlir vergisinin hesablanması

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə əsasən rezident və qeyri-rezident fiziki şəxslər gəlir vergisinin ödəyiciləridirlər. Fiziki şəxs dedikdə, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxslər nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyinə əsasən, vətəndaşlarla dövlət arasındakı vergi münasibətləri rezidentlik prinsipi əsasında müəyyən edilir və bu prinsipə görə vergi ödəyən vətəndaşlar rezidentlərə və qeyri-rezidentlərə bölünürlər.

Qeyd etmək lazımdır ki, rezident və qeyri-rezident anlayışlarından digər sahələrin qanunvericilik aktlarında da istifadə edilir. Odur ki, vergi münasibətləri ilə bağlı yalnız vergi qanunvericiliyinin müəyyən etdiyi kriteriləri nəzərə almaq lazımdır.

Vergi qanunvericiliyinə əsasən vətəndaşların rezident və qeyri-rezidentlərə bölünməsinin kriteriləri Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 13.2.5-ci və 13.2.6-cı maddələrində müəyyənləşdirilmişdir.

Vergi Məcəlləsinin 13.2.5-ci maddəsinə əsasən aşağıdakı tələblərdən birinə cavab verən fiziki şəxslər rezident sayılırlar:

- təqvim ilində üst-üstə 182 gündən artıq vaxtda həqiqətən Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan;
- təqvim ili içərisində, yaxud bir təqvim ili ərzində xarici ölkədə Azərbaycan Respublikasının dövlət xidmətində olan;

Azərbaycan Respublikasının ərazisində və xarici ölkədə (hər hansı birində) fiziki şəxsin olma müddəti 182 gündən artıq olmadıqda, həmin fiziki şəxs aşağıdakı ardıcılıqla göstərilən meyarlarla Azərbaycan Respublikasının rezidenti sayılır:

- daimi yaşayış yeri;
- həyati mənafelərinin mərkəzi;
- adətən yaşadığı yer;

- Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı.

Vergi Məcəlləsinin 13.2.6-cı maddəsinə əsasən aşağıda göstərilən fiziki şəxslər qeyri-rezident fiziki şəxslər sayılırlar:

- Azərbaycan Respublikasının ərazisində diplomatik və ya konsulluq statusu olan şəxs və onun ailə üzvləri;

- Azərbaycan Respublikasının ərazisində müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatından keçmiş beynəlxalq təşkilatın əməkdaşı və ya Azərbaycan Respublikasında xarici ölkənin dövlət xidmətini həyata keçirən şəxs və onların ailə üzvləri;

- məqsədi yalnız Azərbaycan Respublikasının ərazisindən bir xarici dövlətdən digər xarici dövlətə keçmək olan şəxs;

- rezident anlayışı ilə əhatə edilməyən digər şəxslər.

Rezident və qeyri-rezident fiziki şəxslər anlayışından göründüyü kimi, xarici ölkənin vətəndaşı vergitutma məqsədləri üçün rezident fiziki şəxs qismində də çıxış edə bilər. Yəni, xarici ölkənin vətəndaşı təqvim ili ərzində üst-üstə 182 gündən artıq vaxtda Azərbaycan Respublikasının ərazisində olarsa, o rezident fiziki şəxs sayılır.

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə əsasən fiziki şəxslərin gəlir vergisi üçün rezidentlərin gəlirləri üzrə vergitutma obyektı onların gəlirləri ilə qanunamüvafiq qaydada gəlirdən çıxılan xərcləri arasındakı fərqdən ibarət olan vergiyə cəlb olunan məbləğdir. Ödəmə mənbəyində vergi tutulduğu halda, vergitutma obyektı vergiyə cəlb olunan gəlirdir.

Rezident vergi ödəyicisi olan fiziki şəxsin gəliri onun Azərbaycan Respublikasında və Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda əldə etdiyi gəlirdən ibarətdir.

Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident fiziki şəxs daimi nümayəndəliyi ilə əlaqədar olan vergiyə cəlb edilən gəlirləri üzrə gəlir vergisinin ödəyicisidir. Vergiyə cəlb edilən gəlir, konkret dövrdə Azərbaycan mənbələrindən daimi nümayəndəliklə bağlı əldə edilən ümumi gəlirlə, həmin dövrdə bu gəlirin əldə edilməsinə çəkilən və gəlirdən çıxılan məbləğ arasındakı fərkdir.

Qeyri-rezident fiziki şəxsin Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki daimi nümayəndəliyinə aid olmayan ümumi gəliri, gəlirdən çıxılan məbləğ nəzərə alınmadan ödəniş yerində vergiyə cəlb edilir.

Misal 5.1. *Qeyri-rezident fiziki şəxs Azərbaycan Respublikasında yerləşən və orada qeydiyyatda olan vergi ödəyicisinin malını onunla bağlanmış müqaviləyə əsasən Gürcüstandan Azərbaycan Respublikasına daşıyır. Mü-*

qavilə şərtlərinə görə vergi ödəyicisi qeyri-rezident fiziki şəxsə 500 ABŞ dolları ödəməlidir. Bu halda 500 ABŞ dollarının Milli Bankın rəsmi məzənnə kursu ilə manat ekvivalenti həcmində məbləğ qeyri-rezident fiziki şəxsin çəkdiyi xərclər çıxılmadan ödəmə mənbəyində vergitutma obyektinə hesab olunur.

Qeyri-rezident fiziki şəxsin Azərbaycan Respublikasında vergiyə cəlb olunan gəliri onun yalnız Azərbaycan Respublikası mənbələrindən əldə etdiyi gəlirlərdən ibarətdir.

Azərbaycan Respublikası mənbələrindən əldə edilən gəlirlərə aşağıdakılar aid edilir:

- Azərbaycan Respublikasında maddəli işdən gəlir;
- Azərbaycan Respublikasında istehsal edilmiş malların istehsalçı tərəfindən təqdim edilməsindən gəlir;
- Azərbaycan Respublikasında malların təqdim edilməsindən, iş görülməsindən və xidmət göstərilməsindən gəlir;
- Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki daimi nümayəndəliyə aid edilən sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə olunan gəlir, o cümlədən belə daimi nümayəndəlik vasitəsilə təqdim edilmiş mallara (işlərə, xidmətlərə) aid edilə bilən eyni cinsli, yaxud bənzər (oxşar) malların (işlərin, xidmətlərin) təqdim edilməsindən, habelə daimi nümayəndəlik vasitəsilə həyata keçirilən fəaliyyətə aid edilə bilən fəaliyyətdən və ya ona oxşar fəaliyyətdən əldə edilmiş gəlir;
- Azərbaycan Respublikasındakı sahibkarlıq fəaliyyəti ilə əlaqədar vergi ödəyicisinin borclarının onun kreditorları tərəfindən silinməsindən, gəlirə daxil edilmiş əsas vəsaitlərin təqdim edilməsindən və xərclərin kompensasiya edilməsindən və ya ehtiyatların azalmasından gəlir;
- rezident hüquqi şəxsənd dividend şəklində əldə edilən gəlir, həmçinin bu hüquqi şəxsənd iştirak payının satılmasından və ya başqasına verilməsindən əldə edilən gəlir;
- rezidentlərdən alınan faizlər şəklində gəlir;
- rezident tərəfindən ödənilən pensiya;
- Azərbaycan Respublikasının ərazisində daimi nümayəndəliyi və ya əmlakı olan şəxsənd alınan faizlər şəklində gəlir - həmin şəxsin bu faizlər üzrə borcu bu cür daimi nümayəndəlik və ya əmlakla bağlıdır;
- Azərbaycan Respublikasında saxlanılan və ya istifadə edilən əmlak üçün alınan royalti şəklində gəlir;
- Azərbaycan Respublikasında istifadə edilən daşınan əmlakın icarəyə

verilməsindən əldə edilən gəlir;

- Azərbaycan Respublikasındakı daşınmaz əmlakdan əldə edilən gəlir, o cümlədən bu əmlakda iştirak payının təqdim edilməsindən gəlir;

- aktivlərinin 50 faizindən çox olan hissəsi birbaşa və ya dolayısı ilə Azərbaycan Respublikasındakı daşınmaz əmlakdan ibarət olan müəssisənin səhmlərinin və ya iştirak payının təqdim edilməsindən gəlir;

- rezidentin sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı olmayan əmlak təqdim edilməsindən əldə etdiyi digər gəlirlər;

- idarəetmə, maliyyə xidmətləri göstərilməsindən əldə edilən gəlir - bu gəlir rezident hüquqi şəxsin və ya qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerləşən daimi nümayəndəliyi tərəfindən ödənilirsə, yaxud o, həmin müəssisə və ya onun daimi nümayəndəliyi ilə bağlanmış müqaviləyə əsasən əldə edilmişdirsə;

- Azərbaycan Respublikasında riskin sığortası və ya təkrar sığortası haqqında müqavilə üzrə ödənilən gəlir;

- Azərbaycan Respublikası ilə digər dövlətlər arasında beynəlxalq rəhbərlik və ya daşınmalar həyata keçirilərkən telekommunikasiya və ya nəqliyyat xidmətlərindən gəlir;

- Azərbaycan Respublikasındakı fəaliyyətlə bağlı meydana çıxan və yuxarıda göstərilən bəndlərdə əhatə edilməyən digər gəlirlər.

Məşğulluqdan və ya əmlakın təqdim edilməsindən gəlir əldə edən qeyri-rezident fiziki şəxs Azərbaycan mənbəyindən təqvim ili ərzində əldə etdiyi bu növ ümumi gəlirin qanunvericiliklə müəyyənləşdirilən, həmin dövrdə bu gəlirə aid olan və ondan çıxılan xərclər qədər azaldılan məbləği üzrə gəlir vergisinin ödəyicisidir.

Fiziki şəxslərin gəlirləri aşağıdakı kimi təsnifləşdirilir:

- muzzdlu işlə əlaqədar əldə edilən gəlir;

- muzzdlu işə aid olmayan fəaliyyətdən əldə edilən gəlir;

- vergilərdən azad edilən gəlirlərdən başqa bütün digər gəlirlər.

Fiziki şəxs tərəfindən muzzdlu işlə əlaqədar alınan gəlir əmək haqqı, bu işdən alınan hər hansı ödəmə və ya fayda, o cümlədən əvvəlki iş yerindən, yaxud gələcək muzzdlu işdən alınan gəlirdir.

Göstərilən gəlirlərə, xüsusi olaraq bütün növlərdə əmək haqqı, mükafatlar, əmək haqqına üstəliklər, qonorarlar, təqaüd və muzzdlu əmək müqavilələrinə (saziş, razılaşma) müvafiq olaraq fiziki şəxslər tərəfindən yerinə yetirilən işlərlə (xidmətlərlə) əlaqədar nəzərdə tutulan digər ödənişlər daxildir.

Bu zaman vergiyə cəlb olunan gəlirin məbləği, aşağıda göstərilən məbləğdən işçinin əldə etdiyi gəlirə görə ödədiyi hər hansı xərc çıxıldıqdan sonra qalan məbləğə bərabərdir:

- fiziki şəxsə banklararası kredit hərracında olan faiz dərəcəsindən aşağı faiz dərəcəsi ilə ssuda verildiyi halda - bu tipli ssudalar üzrə banklararası kredit hərracında olan faiz dərəcəsinə uyğun faizlə ödənməli olan məbləğlə aşağı faiz dərəcəsinə uyğun ödənməli olan məbləğ arasındakı fərq.

Misal 5.2. Müəssisə işçisinə 1.000 manat məbləğində ssuda vermişdir. Ssudanın faiz dərəcəsi 8 %-dir. Banklararası kredit hərracında olan faiz dərəcəsi isə 14% təşkil edir. Bu zaman işçinin muzzdlu işlə əlaqədar əldə etdiyi gəlirə 60 $(1000 \times (14-8)/100)$ manat əlavə edilərək vergiyə cəlb edilməlidir.

- işə götürənin öz işçisinə malı, işi və ya xidməti təqdim etdiyi, yaxud hədiyyə verdiyi halda - bu cür malların, işlərin və xidmətlərin bazar qiyməti ilə dəyəri.

Misal 5.3. Aylıq əmək haqqı 120 manat və himayəsində 3 nəfər olan işçiyə müəssisə mart ayında bazar qiyməti 90 manat olan kommunal xidmətləri əvəzsiz olaraq təqdim etmişdir. İşçidən tutulmalı olan gəlir vergisini hesablayaq.

İşçinin aylıq əmək haqqını ona əvəzsiz göstərilən xidmətlərin dəyəri ilə toplamalı, himayəsində 3 nəfər olduğuna görə 20 manat vergi güzəştə verildiyindən həmin məbləğ çıxılmalı və alınan məbləğdən gəlir vergisi tutulmalıdır:

$$(120 + 90 - 20) \times 14\% = 26,6 \text{ manat}$$

Misal 5.4. Müəssisə Novruz bayramı münasibətilə hər bir işçisinə əvəzsiz olaraq 100 manat dəyərində ərzaq məhsulları paylamışdır. Bu halda 100 manat hər bir işçinin ümumi gəlirində nəzərə alınmalı və gəlir vergisinə cəlb olunmalıdır.

- işçinin xərclərinin əvəzi ödənildiyi halda - ödənen vəsaitin məbləği.

Misal 5.5. Məskunlaşmamış məcburi köçkün statusu olan işçinin aylıq əmək haqqı 235 manat təşkil edir. Müəssisə onun 2 uşağının məktəbəqədər təhsil müəssisəsində saxlanması üçün ayda 20 manat ödəyir. Fiziki şəxsdən tutulmalı olan gəlir vergisinin məbləğini hesablayın.

Şəxsin aylıq əmək haqqı ilə müəssisə tərəfindən məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə ödənilən məbləğ toplanmalı və Vergi Məcəlləsinin 102.4.5-ci maddəsinə əsasən həmin işçiyə şamil edilən 55 manat güzəşt çıxılmalıdır. Bu halda işçinin hər ay ödəməli olduğu gəlir vergisinin məbləği aşağıdakı

kimi olacaqdır:

$$(235+20-55) \times 14 \% = 28 \text{ manat.}$$

- işçinin işə götürənə olan borcunun və ya öhdəliyinin bağışlanıldığı halda - həmin borcun və ya öhdəliyin məbləği;

Misal 5.6. İkinci qrup əmək əlili olan işçinin aylıq əmək haqqı 140 manat təşkil edir. Həmin işçinin müəssisəyə 300 manat borcu vardır və hesabat ayında həmin məbləğ müəssisə tərəfindən işçiyə bağışlanmışdır. Gəlir vergisini hesablayın.

Fiziki şəxsin aylıq əmək haqqı müəssisə tərəfindən ona bağışlanmış borc məbləği ilə toplanmalı və Vergi Məcəlləsinin 102.3-cü maddəsinə uyğun olaraq ona şamil edilən 100 manat güzəşt çıxılmalıdır. Hesabat ayında işçidən tutulmalı olan gəlir vergisinin məbləği:

$$(140+300-100) \times 14\% = 47,6 \text{ manat olacaqdır.}$$

- işəgötürən tərəfindən ödənilən sığorta haqları;

Misal 5.7. Müəssisə öz işçisinin həyatını sığortalamış və bunun müqabilində hər ay Azərbaycanın sığorta şirkətinə 20 manat pul ödəmişdir. Bu halda sığorta ödənişi aparıldıqda sığorta olunmuş işçiyə ödənilən məbləğ onun gəlirinə daxil edilməli və gəlir vergisinə cəlb olunmalıdır.

- hər hansı digər halda - normativ aktlarda başqa qiymətləndirmə metodu göstərilərsə, Vergi Məcəlləsinin 14-cü maddəsi ilə müəyyən edilən bazar qiymətinə uyğun olaraq müəyyən edilən dəyər.

Faktiki ezamiyyə xərclərinin, habelə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilmiş dəniz nəqliyyatında ezamiyyə xərcləri əvəzinə üzücü heyətin üzvlərinə sutkalıq ödənişlərin və ya digər işgüzar xərclərin əvəzinin ödənilməsi gəlirə daxil deyildir.

İşə götürən tərəfindən əyləncə və yemək xərclərinin, habelə işçilərin mənzil və digər sosial xarakterli xərclərinin çəkilməsinin nəticəsi kimi əldə edilən gəlir vergi tutulan gəlirə aid deyildir.

Misal 5.8. Tutaq ki, müəssisə öz vəsaiti hesabına işçilərinə nahar yeməyi verir. Bu halda nahar yeməyinin dəyəri işçilərin vergi tutulan gəlirinin tərkibinə daxil edilmir.

Vergiyə cəlb edilməsi məqsədləri üçün fiziki şəxslərin muzzdlu işlə bağlı olmayan fəaliyyətdən gəlirləri sahibkarlıq və qeyri-sahibkarlıq fəaliyyətindən gəlirlərə bölünür.

Sahibkarlıq fəaliyyətindən gəlirə aşağıdakılar aiddir:

- sahibkarlıq fəaliyyəti məqsədləri üçün istifadə olunan aktivlərin təqdim edilməsindən gəlir;

Malların təqdim edilməsindən, işlərin görülməsindən və xidmətlərin göstərilməsindən əldə olunan gəlirlər belə gəlirlərə daxildir.

- sahibkarlıq fəaliyyətinin məhdudlaşdırılmasına və ya müəssisənin bağlanmasına razılıq verilməsinə görə alınan gəlir;

- əsas vəsaitlərin təqdim edilməsindən alınan və gəlirə daxil edilən məbləğlər;

Belə gəlirlərə əsas vəsaitlərin, o cümlədən binaların, tikililərin, qurğuların, maşınların, avadanlıqların, hesablama texnikasının və sahibkarlıq fəaliyyətində istifadə olunan digər əsas vəsaitlərin, həmçinin amortizasiya olunmayan aktivlərin təqdim edilməsi zamanı əldə olunan məbləğlə həmin əsas vəsaitin qalıq dəyəri arasındakı fərq kimi əldə olunan məbləğlər aiddir.

Misal 5.9. *Sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən fiziki şəxs 2006-cı ilin əvvəlində 1.000 manat dəyərində əsas vəsait almışdır. Həmin əsas vəsaitə 200 manat amortizasiya hesablanmışdır. Növbəti il həmin əsas vəsaiti 1.200 manata satır. Təqdim etmə vaxtı əsas vəsaitin qalıq dəyəri 800 manat təşkil edir. Bu halda sahibkarın vergi tutulan gəlirinə 400 (1200 - 800) manat əlavə olunmalıdır.*

- gəlirdən çıxılan kompensasiya edilən məbləğlərdən və ya ehtiyatların azalmasından gəlir.

Kompensasiya olunan çıxılmalara sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxsin əvvəllər gəlirindən çıxılmış xərclərinin, zərərlərinin və şübhəli borclarının sonradan ödənilməsi aiddir. Bu məbləğlər, onların alındığı vergi ilində sahibkarın gəlirləri hesab edilir.

Əvvəllər gəlirdən çıxılmış ehtiyatların azalmasından (bərpa olunmasından) gəlirlərə aşağıdakılar aiddir:

- ümitsiz borclar üzrə ehtiyatlar;
- zamanətli təmir və zamanətli xidmət üzrə ehtiyatlar;
- bankların yaratdığı xüsusi ehtiyat fondları;
- ehtiyat sığorta fondları;
- məzuniyyət haqqlarının ödənilməsi üzrə ehtiyatlar və s.

Ehtiyat fondlarının yaradılması mənbələrindən asılı olmayaraq, vergi dövrünün sonunda ehtiyat fondunun həmin hesabat dövründə istifadə olunmamış məbləğləri satışdankənar gəlirlərə aid edilir.

Gələcək dövrlər üçün məzuniyyət üzrə ehtiyatların yaradılması qərarını qəbul etmiş şəxslər öz uçot siyasətində ehtiyatların yaradılması qaydalarını, ehtiyata ayırma məbləğini və ayırmaların aylıq faiz dərəcəsini müəy-

yənləşdirirlər. Bu məqsədlə vergi ödəyicisi nəzərdə tutulan illik məzuniyyət məbləği əsasında xüsusi haqq-hesab tərtib etməklə aylıq olaraq ehtiyat fonduna ayırmaların məbləğini müəyyən edir və ilin sonunda ehtiyat fondunun inventarizasiyasını aparır.

Misal 5.10. *2005-ci ildə sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən fiziki şəxs şübhəli borc kimi ona olan 600 manat məbləğində borcu öz gəlirindən çıxmışdır. 2007-ci ildə borclu ona olan borcunu tam qaydada ödəmişdir. Bu zaman həmin məbləğ 2007-ci ildə sahibkarın gəlirinə daxil edilir və gəlir vergisinə cəlb olunur.*

Qeyri-sahibkarlıq fəaliyyətindən gəlirlərə aşağıdakılar daxildir:

- faiz gəliri;

Faiz gəlirləri dedikdə, borc öhdəlikləri ilə bağlı olan hər hansı ödəmə, o cümlədən kreditlərin (ssudaların) və ya depozitlərin (hesabların) verilməsi üçün ödəmə başa düşülür.

- dividend;

Dividend - hüquqi şəxsin öz təsisçilərinin (payçıların) və yaxud səhmdarlarının xeyrinə xalis mənfəətinin bölüşdürülməsi ilə bağlı pul və ya digər ödəmələr şəklində etdiyi ödənişdir.

Hüquqi şəxsin ləğvi ilə bağlı əmlakın bölüşdürülməsi nəticəsində əldə edilən gəlir, həmçinin səhmdarların səhmlərinin faiz nisbətini dəyişdirməyən səhmlərin bölüşdürülməsi, səhmlərin (hissələrin, payların) nominal dəyəri həddlərində geri alınması ilə bağlı edilən ödənişlər dividend sayılmır.

- əmlakın **icarəyə** verilməsindən gəlir;

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 700-cü maddəsinə əsasən icarə müqaviləsi əmlak kirayəsi müqaviləsidir. Bu müqaviləyə görə kirayəyə verən (icarəyə verən) kirayəçiyə (icarəçiyə) icarəyə götürdüyü obyektədən və ya hüquqdan istifadə ilə yanaşı, bəhərdən istifadə etmək və gəlir götürmək hüququ da verir. İcarəçi icarəyə verənə müəyyənləşdirilmiş icarə haqqı ödəməyə borcludur. İcarə predmeti torpaq sahələri, binalar, daşınar əşyalar, hüquqlar və müəssisələr ola bilər. Deməli, şəxs icarə predmeti olan hər hansı bir əşyasını icarəyə verirsə, icarə haqqı şəklində gəlir əldə edir. Bu cür icarə haqqı şəklində əldə edilən satışdankənar gəlirlər müəssisənin qəbul etdiyi uçot siyasətindən asılı olaraq qəbul edilir. Əgər vergi ödəyicisi kassa metodu ilə uçot aparırsa, gəlirin əldə edildiyi vaxt Vergi Məcəlləsinin 132-ci maddəsinə əsasən vergi ödəyicisinin nağd pul vəsaitini aldığı, nağdsız ödəmədə isə pul vəsaitinin bankda onun hesabına və ya sərəncamçısı ola biləcəyi hesaba, yaxud göstərilən vəsaiti al-

maq hüququna malik olacağı hesaba daxil olduğu vaxt gəlirin əldə edildiyi vaxt sayılır.

Vergi ödəyicisi hesablama metodu ilə uçot aparırsa, Vergi Məcəlləsinin 135.3-cü maddəsinə əsasən əmlakın icarəsindən gəlir əldə etmək hüququ varsa, icarə müqaviləsi üzrə ödəmənin qurtardığı vaxt gəlir əldə etmək hüququnun əldə edildiyi vaxt sayılır. İcarə müqaviləsi üzrə ödəmənin müddəti bir neçə hesabat dövrünü əhatə edirsə, gəlir onun hesablanma qaydasına müvafiq surətdə həmin hesabat dövrləri üzrə bölüşdürülməklə uçota alınır.

- royalti;

Royalti - ədəbiyyat, incəsənət, yaxud elm əsərləri, proqram təminatı, kinematoqrafik filmlər və digər qeyri-maddi aktivlər üzərində müəllif hüquqlarından istifadə olunması, yaxud istifadə hüquqlarının verilməsinə görə, istənilən patentə, ticarət markasına, dizayn, yaxud modelə, plana, məxfi düstura, yaxud prosesə, sənaye, kommersiya, yaxud elmi təcrübəyə aid olan informasiyaya, sənaye, kommersiya və ya elmi avadanlıqdan istifadə, yaxud istifadə hüquqlarının verilməsinə görə mükafat şəklində alınan ödənişlərdir.

Əqli mülkiyyətin və ona bərabər tutulan hüquqların verilməsi hüquqsaxlayanla hüquqdan istifadə edən arasında bağlanmış müqavilə, müəllif müqaviləsi (müstəsna hüquq verməklə, qeyri-müstəsna hüquq verməklə) əsasında “Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun həyata keçirilir. Royalti şəklində əldə olunan gəlirlərin qəbul edilməsi icarə haqqı şəklində əldə olunan gəlirlərin uçota alınması kimidir. Yəni, vergi ödəyicisinin seçdiyi uçot metodundan asılı olaraq müəyyənləşdirilir.

Misal 5.11. *Fiziki şəxs hər hansı bir ixtiranın və ya kəşfin müəllifidir. Həmin ixtiranı və ya kəşfdən istifadə hüququnu başqa subyektə verir. İstifadə hüququnun verilməsinə görə fiziki şəxsin aldığı haqq - royalti şəklində gəlirdir.*

- işçinin işə götürənə olan borcunun və ya öhdəliyinin bağışlanıldığı hallar istisna olmaqla, vergi ödəyicisinə bağışlanmış borcun məbləği;

Misal 5.12. *Vergi ödəyicisi olan fiziki şəxs malların təqdim edilməsinə görə başqa fiziki şəxsin ona olan 500 manat borcunu ümitsiz borc kimi öz uçot sənədlərindən silmiş, yəni bağışlamışdır. Bu zaman bağışlanan borc 500 manat borclu olan şəxsin vergi tutulan gəlirinə aid edilməlidir.*

- sahibkarlıq fəaliyyəti məqsədləri üçün istifadə olunmayan aktivlərin

təqdim edilməsindən gəlir;

- işə götürənin öz işçisinə malı, işi və ya xidməti təqdim etdiyi, yaxud hədiyyə verdiyi hallar istisna olmaqla, təqvim ili ərzində alınan hədiyyə və mirasların məbləği;

- vergi ödəyicisinin aktivlərinin ilkin qiymətinin artdığını göstərən hər hansı digər gəlir (təqdim olunduğu və ya amortizasiya hesablandığı təqdirdə) - əmək haqqından başqa;

- həyatın yığım sığortası üzrə sığorta olunanın ödədiyi və ya onun xeyrinə ödənilən sığorta haqları ilə sığorta ödənişləri arasındakı fərq.

Fiziki şəxslərə rezident müəssisə tərəfindən ödənilən dividendlərdən və rezident tərəfindən və ya qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi, yaxud bu cür nümayəndəliyin adından ödənilən faizlərdən, icarə haqqı və royal-tidən ödəniş mənbəyində vergi tutulduğundan, bu dividend, faizlər, icarə haqqı və royalti gəlirdən çıxılır.

Azərbaycan Respublikasında fiziki şəxslər gəlir vergisinə progressiv skala üzrə cəlb edilir. Fiziki şəxslərin aylıq gəlirlərindən aşağıdakı dərəcələrlə vergi tutulur:

Cədvəl 5.1.

Aylıq gəlirdən tutulan vergi dərəcələri

Vergi tutulan aylıq gəlirin məbləği	Verginin məbləği
2000 manatadək	14 faiz
2000 manatdan çox olduqda	280 manat + 2000 manatdan çox olan məbləğin 35 faizi

İki və ya daha çox yerdə muzdlı işləyən fiziki şəxslərin gəlirlərindən gəlir vergisi hər bir iş yerində ödənilən məbləğdən yuxarıdakı 5.1 sayılı cədvələ uyğun olaraq ayrıca hesablanır və dövlət büdcəsinə ödənilir.

Misal 5.13. *Fiziki şəxs Məmmədov Ş.H. həm orta məktəbdə, həm də ali məktəbdə müəllimlik fəaliyyəti ilə əlaqədar gəlir əldə edir. Onun orta məktəbdə göstərliyi fəaliyyətdən əldə etdiyi gəlir 140 manat, ali məktəbdə isə göstərdiyi fəaliyyətdən əldə etdiyi gəlir 170 manat təşkil edir. Deməli, fiziki şəxsin hər bir iş yerindən əldə etdiyi gəlir ayrılıqda aylıq gəlirin vergiyə cəlb edilməsi cədvəlinə uyğun olaraq vergiyə cəlb edilməlidir.*

Fiziki şəxslərin muzdlı işlə əlaqədar gəlirlərindən, dövlət pensiyaları istisna olmaqla, digər pensiyalarından və vergi ödəyicisi kimi vergi orqan-

larında uçota alınmayan, VÖEN təqdim etməyən fiziki şəxslərin göstərdiyi xidmətlərə (işlərə) görə həmin fiziki şəxslərə ödənilən haqqlardan gəlir vergisi aylıq gəlirdən verginin tutulması cədvəlinə müvafiq olaraq hesablanır və dövlət büdcəsinə ödənilir.

Fiziki şəxslərin sahibkarlıq fəaliyyətində əldə etdikləri illik gəlirdən 5.2 sayılı cədvəldə verilən dərəcələrlə vergi tutulur.

5.1 və 5.2 sayılı cədvəllərdən göründüyü kimi, Azərbaycan Respublikasında gəlir vergisinin minimal dərəcəsi 14 faiz, maksimal dərəcəsi isə 35 faizdir.

Cədvəl 5.2.

İllik gəlirdən tutulan vergi dərəcələri

Vergi tutulan aylıq gəlirin məbləği	Verginin məbləği
24000 manatadək	14 faiz
24000 manatdan çox olduqda	3360 manat + 24000 manatdan çox olan məbləğin 35 faizi

Gəlir vergisinin vergi tutulmayan məbləğinin ləğv edilməsindən aztəminatlı şəxslərin çekəcəkləri zərərin qarşısının alınması məqsədi ilə Vergi Məcəlləsinin 102.1.6-cı maddəsi yeni redaksiyada verilmişdir. Həmin maddəyə əsasən fiziki şəxslərin aylıq gəliri 200 manatadək olduqda, minimum əmək haqqının 1 misli, illik gəlir 2400 manatadək olduqda isə minimum əmək haqqının 12 misli məbləğində gəlirləri gəlir vergisindən azad olunur. Bu cür azadolma fiziki şəxsin sosial statusundan (əlil, veteran, Milli Qəhrəmanı, himayəsində 3 nəfər şəxs olan aztəminatlı ailə olmasından) asılı olmayaraq bütün şəxslərə verilir. Burada yeganə meyar aylıq gəlirin məbləğinin 200 manatdan az olmasıdır. Deməli, aylıq gəliri 200 manatdan aşağı olan şəxslərin gəlir vergisindən azadolma hüququ yaranır.

Fiziki şəxslərin ümumi gəlirlərindən qanunvericiliyə müvafiq olaraq gəlirdən çıxılmayan xərclərdən başqa, gəlirlərin əldə edilməsi ilə əlaqədar bütün xərclər, həmçinin qanunla nəzərdə tutulmuş icbari ödənişlər çıxılır.

Fiziki şəxslərin gəlirlərindən çıxılmayan xərclərinə aşağıdakılar daxildir:

- əsas vəsaitlərin alınmasına və qurulmasına çekilən xərclər və kapital xarakterli digər xərclər;

Bu xərclərə əsas vəsaitlərin alınması, gətirilməsi, tikilməsi, quraşdırılması üçün çekilən xərclər, habelə vergi ödəyicisinin gəlirdən çıxmaq hü-

ququna malik olduğu xərclər istisna edilməklə, aktivlərin dəyərini artıran digər xərclər daxil edilir.

Misal 5.14. *Fiziki şəxs vergi ilində istehsal dəzgahını 600 manata almış, həmin dəzgahın gətirilməsinə 30 manat, quraşdırılmasına isə 70 manat xərc çəkmişdir. Çəkilən 700 (600+30+70) manat xərc əsas vəsaitin dəyərinəni təşkil edir. Bu xərclər birbaşa gəlirdən çıxıla bilməz, onlar yalnız amortizasiya ayırmaları şəklində gəlirdən çıxılır.*

Fərdi sahibkarın ümumi gəlirindən sahibkarlıq və qeyri-sahibkarlıq fəaliyyətində istifadə edilən əsas vəsaitlər üzrə amortizasiya ayırmaları gəlirdən çıxılır.

Torpaq, incəsənət əsərləri, nadir tarixi və memarlıq abidələri olan binalar, qurğular və köhnəlməyə məruz qalmayan aşağıdakı aktivlər amortizasiya olunmur:

- elmi-tədqiqat, tədris və təcrübə məqsədi üçün kabinetlərdə və laboratoriyalarda istifadə edilən avadanlıqlar, eksponatlar, nümunələr, fəaliyyətdə olan və olmayan modellər, maketlər və başqa əyani vəsaitlər;

- məhsuldar heyvanlar;

- heyvanxanalarda və digər analoji müəssisələrdə olan heyvanat aləminin eksponatları;

- istismar vaxtı çatmayan çoxillik əkmələr;

- kitabxana fondları, kinofondlar, səhnə rekvizitləri, muzey sərvətləri;

- istismara yararlı olmasına baxmayaraq tam amortizasiya olunmuş əsas vəsaitlər;

- konservasiya edilmiş əsas vəsaitlər;

- ümumi istifadədə olan avtomobil yolları;

- istismara verilməmiş anbarda olan əsas vəsaitlər.

Amortizasiya olunan aktivlər üzrə kateqoriyalarından asılı olaraq illik amortizasiya normaları aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir:

1. binalar, tikililər və qurğular - 7 faizədək;

2. maşınlar, avadanlıq və hesablama texnikası - 25 faizədək;

3. nəqliyyat vasitələri - 25 faizədək;

4. iş heyvanları - 20 faizədək;

5. geoloji-kəşfiyyat işlərinə və təbii ehtiyatların hasilatına hazırlıq işlərinə çəkilən xərclər - 25 faizədək;

6. qeyri-maddi aktivlər - istifadə müddəti məlum olmayanlar üçün 10 faizədək, istifadə müddəti məlum olanlar üçün isə illər üzrə istifadə müddətinə mütənasib məbləğlərə;

7. digər əsas vəsaitlər - 20 faizədək.

Əsas vəsaitlərin kateqoriyaları üzrə amortizasiya ayırmaları hər kateqoriyaya aid əsas vəsaitlər üçün müəyyənləşdirilmiş amortizasiya normasını həmin kateqoriyaya aid əsas vəsaitlərin vergi ilinin sonuna qalıq dəyərində tətbiq etməklə hesablanır. Əmlakın qalıq dəyəri əsas vəsaitlərin ilkin dəyərinin həmin əsas vəsaitlərə hesablanmış amortizasiyanın məbləği çıxıldıqdan sonrakı qalan dəyərində deyilir.

Misal 5.15. *Hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxsin sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirmək üçün istifadə etdiyi əsas vəsaitlərinin ilin sonuna qalıq dəyəri aşağıdakı kimidir:*

Binalar - 60.000 manat;

Avadanlıqlar - 40.000 manat;

Digər əsas vəsaitlər - 20.000 manat;

Bu fiziki şəxsin amortizasiya ayırmalarının məbləği aşağıdakı kimi hesablanacaq:

$60.000 \times 7\% + 40.000 \times 25\% + 20.000 \times 20\% = 4.200 + 10.000 + 4.000 = 18.200$ manat.

Amortizasiya ayırmalarının norması əsas vəsaitin vergi ilinin sonuna qalıq dəyərində tətbiq edilir. Amortizasiyanın hesablanması üçün əsas vəsaitlərin vergi ilinin sonuna qalıq dəyəri aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:

Əsas vəsaitlərin ilin sonuna qalıq dəyərində, yəni həmin il üçün hesablanmış amortizasiya məbləği çıxıldıqdan sonra qalan dəyərində cari ildə daxil olmuş əsas vəsaitlərin dəyəri və təmir xərclərinin məhdudlaşdırmadan artıq olan hissəsi əlavə edilir, vergi ilində təqdim edilmiş, ləğv edilmiş və ya qalıq dəyəri 100 manatdan və ya ilkin dəyərin 5 faizindən az olduqda, əsas vəsaitlərin qalıq dəyəri çıxılır.

Bunu aşağıdakı düsturla ilə ifadə etmək olar:

$$B_s^q = B_a^q + B_h^d + B_t - B_l^q,$$

burada B_s^q - əsas vəsaitlərin kateqoriyalar üzrə hesabat ilinin sonuna qalıq dəyəri;

B_a^q - əsas vəsaitlərin kateqoriyalar üzrə hesabat ilinin əvvəlinə qalıq dəyəri;

B_h^d - hesabat ili ərzində daxil olmuş əsas vəsaitlərin dəyəri;

B_t - əsas vəsaitlərin kateqoriyaları üzrə təmir xərclərinin hesabat ili üzrə normadan artıq olan hissəsi;

B_l^q - hesabat ili ərzində təqdim edilmiş, ləğv edilmiş və ya qalıq dəyəri 100 manatdan və ya ilkin dəyərin 5 faizindən az olduqda, əsas vəsaitlərin qalıq dəyəri.

Bu qaydada müəyyənləşdirilmiş ilin sonuna qalıq dəyərinə əsas vəsaitlərin kateqoriyaları üzrə amortizasiya normalarını tətbiq etməklə hesabat ili üzrə amortizasiya (köhnəlmə) məbləğini müəyyənləşdiririk:

$$A_m = B_s^q \cdot a_n.$$

Misal 5.16. 2007-ci ilin əvvəlinə fiziki şəxsin sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirmək üçün istifadə etdiyi əsas vəsaitlərinin qalıq dəyəri 50.000 manat təşkil etmişdir. 2007-ci ildə o, 10.000 manat dəyərində əsas vəsait almış, təmir xərclərinin məhdudlaşdırmadan artıq olan hissəsi isə 5.000 manat təşkil etmişdir. Kateqoriyaya aid qalıq dəyəri 400 manat olan əsas vəsait ləğv edilmiş, ilkin dəyəri 50.000 manat olan digər əsas vəsaitin qalıq dəyəri isə 2.000 manat, yəni onun ilkin dəyərinin 5 faizindən az olmuşdur. Bu zaman həmin şəxsin amortizasiya məqsədləri üçün əsas vəsaitlərinin 2007-ci ilin sonuna qalıq dəyəri aşağıdakı kimi hesablanır:

$$50.000 + 10.000 + 5.000 - 400 - 2.000 = 62.600 \text{ manat}$$

Hər hansı kateqoriyaya aid olan əsas vəsaitlər üzrə vergi ili üçün müəyyən olunmuş amortizasiya normalarından aşağı norma tətbiq olunduqda, bunun nəticəsində yaranan fərq növbəti vergi illərində amortizasiyanın gəlirdən çıxılan məbləğinə əlavə oluna bilər.

Misal 5.17. Fiziki şəxsin 2007-ci ilin əvvəlinə amortizasiya olunan avadanlıqlarının qalıq dəyəri 10.000 manat olmuşdur. O, həmin il amortizasiya normasını 15 faiz dərəcəsi ilə hesablamış və 1.500 manat dəyərində həmin məbləği öz gəlirindən çıxmışdır. Qanunvericiliyə əsasən fiziki şəxsin amortizasiya normasını 25 faiz dərəcəsi ilə hesablamaq və öz gəlirini 2.500 manat azaltmaq hüququ vardır. Buna görə də o, 2007-ci ildə amortizasiyanı aşağı norma tətbiq etdiyindən yaranmış 1.000 manat məbləğində fərqi 2008-ci ildə amortizasiyanın gəlirdən çıxılan məbləğinə əlavə edə bilər.

İlin sonuna əsas vəsaitin qalıq dəyəri 100 manatdan və ya ilkin dəyərin 5 faizindən az olduqda, qalıq dəyərinin məbləği gəlirdən çıxılır. Əsas vəsaitlərin təqdim edilməsindən əldə olunan məbləğ onların qalıq dəyərindən azdırsa, yaranmış fərq gəlirdən çıxılır.

Hər il üçün gəlirdən çıxılmalı olan təmir xərclərinin məbləği əsas vəsaitlərin hər bir kateqoriyasının əvvəlki ilin sonuna qalıq dəyərinə binalar, ti-kintilər və qurğuların ilin sonuna qalıq dəyərinin 2 faizi, maşınlar, avadan-

lıqlar və hesablama texnikasının ilin sonuna qalıq dəyərinin 5 faizi, digər əsas vəsaitlərin ilin sonuna qalıq dəyərinin 3 faizi və köhnəlmə hesablanmayan əsas vəsaitlər üzrə 0 faizi həddi ilə məhdudlaşdırılır. Təmir xərclərinin faktiki məbləği bu hədd ilə müəyyənləşdirilən məbləğdən az olduqda, gəlirdən təmir xərclərinin faktiki məbləği çıxılır.

Bu halda növbəti vergi illərində təmir xərclərinin gəlirdən çıxılan məbləğ həddi təmir xərclərinin faktiki məbləği ilə müəyyənləşdirilmiş hədd üzrə hesablanmış məbləği arasındakı fərq qədər artırılır. Müəyyən edilən məhdudlaşdırmadan artıq olan məbləğ cari vergi ilinin sonuna əsas vəsaitlərin qalıq dəyərinin artmasına aid edilir.

Misal 5.18. *Fərdi sahibkar 2007-ci ildə binalar, tikililər və qurğuların təmirinə 14.000 manat xərc çəkmişdir. 2006-cı ilin sonuna bu kateqoriya əsas vəsaitlər üzrə qalıq dəyəri 500.000 manat olmuşdur (2006-cı il üçün hesablanmış amortizasiya ayırmaları çıxıldıqdan sonra). Fərdi sahibkarın 2007-ci il üzrə gəlirdən çıxılmalı olan təmir xərclərinin məbləği 10.000 manata ($500.000 \times 2\%$) qədər ola bilər. Odur ki, təmir işlərinə çəkilməmiş 14.000 manatdan 10.000 manatı 2007-ci ildə gəlirdən çıxılan xərclərə, qalan 4.000 manatı isə həmin kateqoriyaya aid olan əsas vəsaitlərin qalıq dəyərinin artmasına aid edilir.*

İcarəyə götürülmüş əsas vəsaitlərin təmiri üzrə xərclərin gəlirdən çıxılan məbləği əsas vəsaitlərin hər bir kateqoriyasının əvvəlki ilin sonuna qalıq dəyərinin yuxarıdakı qayda ilə müəyyən edilən faiz həddi ilə məhdudlaşdırılır.

Təmir işləri icarəyə verənin hesabına aparıldıqda, yaxud icarəyə götürənin hesabına aparılaraq icarə haqqı ilə əvəzləşdirildikdə icarəyə götürənin təmir xərclərini gəlirdən çıxmaq hüququ olmur.

Misal 5.19. *Nəqliyyat vasitələrinin 2006-cı ilin sonuna qalıq dəyəri (amortizasiya çıxılandan sonra) 20.000 manatdır. 2007-ci il ərzində əlavə 10.000 manat məbləğində nəqliyyat vasitələri alınmış, onların ləğvi, satışı ilə bağlı əməliyyatlar olmamış və onların təmirinə 4.000 manat xərc çəkilməmişdir. 2008-ci ildə əlavə olaraq 5.000 manat dəyərində nəqliyyat vasitələri alınmış, yararsız olduqları üçün 15.000 manat dəyərində ləğv olunmuşdur. 2008-ci il üzrə hesablanmış amortizasiya ayırmalarının məbləği nə qədərdir?*

İlkin olaraq 2007-ci ildə çəkilməmiş təmir xərclərinin normadan artıq olan hissəsini müəyyənləşdiririk. Bunun üçün təmir xərclərinin normasını nəqliyyat vasitələrinin əvvəlki ilin sonuna qalıq dəyərinə tətbiq edərək $1.000 (20.000 \times 5\%)$ manat alırıq. 2007-ci ildə faktiki çəkilməmiş təmir xərclərinin

normadan artıq olan hissəsi 3.000 (4.000—1.000) manat təşkil edəcəkdir. Onda 2007-ci ilin sonuna qalıq dəyərini müəyyən etmək üçün ilin əvvəlinə qalıq dəyərini təmir xərclərinin normadan artıq olan hissəsi və 2007-ci ildə alınmış əsas vəsaitlərin dəyəri ilə toplamaq lazımdır. Bu məbləğ 33.000 (20.000+3.000+10.000) manat təşkil edəcəkdir. Həmin məbləğə amortizasiya ayırmaları normasını tətbiq edərək 2007-ci il üçün amortizasiya ayırmaları məbləğini müəyyən edirik: $33.000 \times 25\% = 8.250$ manat. 2007-ci ilin sonuna qalıq dəyərindən amortizasiya ayırmaları məbləğini çıxaraq 2008-ci ilin əvvəlinə nəqliyyat vasitələrinin qalıq dəyərini hesablayırıq: $33.000 - 8.250 = 24.750$ manat. Həmin məbləğə 2008-ci ildə daxil olan 5.000 manat əlavə olunur və yararsız olduğu üçün 15.000 manat nəqliyyat vasitələrinin dəyərini çıxaraq 2008-ci ilin sonuna amortizasiya hesablamaq üçün qalıq dəyərini müəyyənləşdiririk: $24.750 + 5.000 - 15.000 = 14.750$ manat. Aldığımız məbləğə amortizasiya normasını tətbiq etsək 2008-ci il üçün 3.690 ($14.750 \times 25\%$) manat amortizasiya məbləğini müəyyənləşdiririk.

Əsas vəsaitlərin hər bir kateqoriyasının ilin sonuna qalıq dəyəri sıfıra bərabər olduqda, təmir xərclərinin faktiki məbləği müvafiq kateqoriyaya aid əsas vəsaitlərin qalıq dəyərinə aid edilir və onlara amortizasiya hesablanır.

Misal 5.20. Fiziki şəxsin sahibkarlıq fəaliyyəti məqsədləri üçün istifadə etdiyi dəzgah tamamilə köhnəlmiş, yəni ilin sonuna qalıq dəyəri 0 manatdır. Şəxs, həmin dəzgahın təmirinə 500 manat xərc çəkmişdir. Bu halda şəxsin dəzgahın təmirinə çəkdiyi xərci gəlirdən çıxmaq hüququ yoxdur, bu xərc dəzgahın qalıq dəyərinə əlavə edilir və 500 manat məbləğdən amortizasiya hesablanır.

- qeyri-kommersiya fəaliyyəti ilə bağlı olan xərclər;

Qeyri-kommersiya fəaliyyəti dedikdə, məqsədi gəlir götürmək olmayan və əldə etdiyi gəliri yalnız qeyri-kommersiya məqsədləri, o cümlədən öz nizamnamə məqsədləri üçün istifadə etməyi nəzərdə tutan qanunla qadağan edilməyən fəaliyyətin həyata keçirilməsi başa düşülür. Deməli, bu cür fəaliyyət zamanı çəkilən xərclər gəlirdən çıxılmaz.

Misal 5.21. Fərdi sahibkar 2007-ci ildə əldə etdiyi gəlirindən uşaq evində saxlanılan körpələr üçün 400 manat dəyərində oyuncaq və hədiyyələr almış və əvəzsiz olaraq uşaq evinə vermişdir. Fiziki şəxsin bu cür çəkdiyi xərc onun 2007-cı ildə əldə etdiyi gəlirdən çıxıla bilməz.

- əyləncə və yemək xərcləri (müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilmiş normalar daxilində müalicə-profilaktik yeməklərə, süd və ona bərabər tutulan digər məhsullara və vasitələrə sərf olunan xərclər, həm-

çinin dəniz nəqliyyatında üzücü heyətə verilən yemək xərcləri istisna olmaqla), habelə işçilərin mənzil və digər sosial xarakterli xərcləri;

Əyləncə xərclərinə fiziki şəxslərin istirahəti, o cümlədən ekskursiya və səyahətlər, kurort-sanatoriya yerlərinə göndərişlər və gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı olmayan digər xərcləri göstərmək olar. Yemək xərclərinə fərdi sahibkarın işçilərinin qidalanması üçün çəkilən xərclər aiddir. Mənzil xərclərinə mənzillərin alınması, tikilməsi, saxlanması, abadlaşdırılması, müxtəlif ev əşyalarının alınması, kommunal xidmət və digər analoji xərclər aiddir. Digər sosial xərclərə işçinin geyimi, ailənin saxlanması, şəxsi nəqliyyat vasitələrinin alınması və saxlanması, tibbi xidmət xərcləri və digər analoji xərcləri göstərmək olar.

Misal 5.22. *Fərdi sahibkar şəxsi istifadəsi üçün 4.000 manat məbləğində minik avtomobilinin alınmasına, ailəsinin yeməyə olan tələbatına 3.000 manat, kurort və sanatoriyada istirahət üçün 2.000 manat xərc çəkmişdir. Çəkilən bu 9.000 manat xərc vergi ödəyicisinin gəlirindən çıxıla bilməz.*

- Sahibkarlıq fəaliyyəti əyləncə və ya sosial xarakteri daşıyan vergi ödəyicisinin xərcləri bu çür fəaliyyət çərçivəsində çəkilirsə, müvafiq olaraq əyləncə və sosial xərclər gəlirdən çıxılır.

Misal 5.23. *Fərdi sahibkar turizm fəaliyyəti ilə məşğul olur. Bu fəaliyyətlə bağlı turistlərə yemək və əyləncə xidmətləri göstərmək üçün restoranlara 4.000 manat və incəsənət xadimlərinə 2.000 manat ödəmişdir. Çəkilmiş 6.000 manat məbləğində xərclər həmin vergi ödəyicisinin gəlirindən çıxıla bilər.*

- fiziki şəxsin fərdi istehlakla və ya əmək haqqının alınması ilə bağlı olan xərcləri.

Fərdi istehlakla bağlı xərclərə vergi ödəyicisinin qidaya, geyimə, əyləncəyə, istirahətə çəkdiyi xərcləri göstərmək olar. Əmək haqqının alınması ilə bağlı olan xərclərinə əmək haqqının vergi ödəyicisinə çatdırılması ilə əlaqədar olan bütün xərclər, o cümlədən banklara ödənilən xidmət haqları, vergi ödəyicisi əmək haqqını digər yerdə aldıqda, onun nəqliyyat xərcləri, əmək haqqı etibarnamə ilə digər şəxs tərəfindən alındıqda, etibarnamənin təsdiqi üçün çəkilən xərcləri və s. aid etmək olar və həmin xərclər gəlirdən çıxılmaz.

Faktiki ezamiyyə xərclərinin qanunvericiliyə müvafiq qaydada müəyyən olunmuş normadan artıq olan hissəsi gəlirdən çıxılmaz.

Ezamiyyə xərclərinin normaları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 25 yanvar 2008-ci il tarixli 14 sayılı Qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

Həmin Qərara əsasən ezamiyyə xərclərinin normaları aşağıdakı kimi

müəyyən edilmişdir:

Azərbaycan Respublikasının ərazisində ezamiyyə xərclərinin 1 günlük norması Bakı şəhərində 35,0 manat, Gəncə, Sumqayıt və Naxçıvan şəhərlərində 25 manat, rayon mərkəzlərində, şəhər tipli qəsəbələrdə və kəndlərdə 15 manat müəyyənləşdirilmişdir.

Misal 5.24. *Gəncə şəhərində fəaliyyət göstərən fərdi sahibkar işçini 3 gün müddətinə Bakı şəhərinə ezam etmiş və ona ezamiyyə xərci kimi 150 manat vəsait vermişdir. Bu halda norma üzrə ezamiyyə xərci aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:*

$3 \text{ gün} \times 35,0 \text{ manat} = 105 \text{ manat.}$

Ümumilikdə bu halda norma daxilində ezamiyyə xərci 105 manat təşkil edir, yəni fərdi sahibkar həmin xərci gəlirdən çıxmaqla bilər.

Əgər malların təqdim edilməsi, işlərin görülməsi və xidmətlərin göstərilməsi ilə əlaqədar gəlir fiziki şəxsin əvvəllər sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə etdiyi ümumi gəlirə daxil edilmişdirsə, onda həmin fiziki şəxs onlarla bağlı olan ümitsiz borc məbləğini gəlirdən çıxmaq hüququna malikdir.

Misal 5.25. *Fərdi sahibkar hesablama metodu ilə uçot apararaq bağlanmış müqaviləyə müvafiq olaraq 2.000 manat dəyərində işləri müəyyən olunmuş müddətdə yerinə yetirmişdir. Sifarişçi görülmə işin haqqını tam qaydada ödəməmişdir. Lakin bu məbləği fərdi sahibkar ümumi gəlirinə tam daxil etmiş və gəlir vergisi hesablamışdır. Sifarişçinin vəsaitinin olmaması və ya hər hansı bir səbəblə əlaqədar olaraq görülmə işin haqqının qalan məbləğini ödəyə bilməmiş və iddia müddəti qurtarmışdır. Bu halda fərdi sahibkar ödənilməmiş məbləği ümitsiz borc kimi ümumi gəlirindən çıxmaqla bilər.*

Fiziki şəxsin - sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə edilən ümumi gəlirindən çıxılmasına yol verilən xərclərinin ümumi gəlirdən artıq olan hissəsi digər gəlirlərdən çıxıla bilməz, lakin gələcək dövrlərdə sahibkarlıq fəaliyyətindən ümumi gəlir hesabına kompensasiya edilməsi üçün beş ilədək davam edən sonrakı dövrə keçirilə bilər.

Fiziki şəxslərə daşınan və daşınmaz əmlak üçün ödənilən icarə haqqından, həmçinin rezidentin və ya qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinin ödədiyi və ya onun adından ödənilən royaltidən, gəlir Azərbaycan mənbəyindən əldə edilmişdirsə, ödəmə mənbəyində 14 faiz dərəcə ilə vergi tutulur.

Icarə haqqı vergi ödəyicisi kimi uçotda olmayan fiziki şəxs tərəfindən ödəniləndə, icarəyə verən vergini özü ödəyir və vergi uçotuna alınıb bəyannamə verir.

İcarə haqqı və royaltidən gəlir əldə edən fiziki şəxslərdən ödəmə mənbəyində vergi tutulmuşdursa və ya onun tərəfindən ödənilmişdirsə, həmin gəlirlərdən bir daha vergi tutulmur.

Misal 5.26. *Fiziki şəxs özünə məxsus olan yaşayış evini ayda 200 manata hüquqi şəxsə icarəyə vermişdir. Hüquqi şəxs icarə haqqından 14 faiz, yəni 28 manat ödəmə mənbəyində vergi tutur və fiziki şəxsə ayda 172 manat ödəyir. Fiziki şəxsin bu gəliri bir daha vergiyə cəlb olunmur.*

Fiziki şəxs həmin evi vergi ödəyicisi olmayan şəxsə (tələbəyə, digər kirayəçiyə) 200 manata icarəyə verdikdə, ondan ödəmə mənbəyində vergi tutulmur. Yəni icarəçi vergi ödəyicisi olmadığından o, ödəmə mənbəyində icarə haqqından vergi tutmur. Bu halda icarə haqqını alan fiziki şəxs özü vergi orqanında vergi uçotuna alınaraq əldə etdiyi gəlirindən (aylıq 200 manat) rüb ərzində gəlir vergisinin cari ödəməsini aparmalı və hesabat ilindən sonra mart ayının 31-dək vergi bəyannaməsini vergi orqanına təqdim etməlidir.

Fərdi sahibkarların xarici hüquqi və fiziki şəxslərə (qeyri-rezidentlərə) ödəmələrindən ödənişin təyinatından asılı olaraq ödəmə mənbəyində xərclər çıxılmadan gəlir vergisi tutulur. Bu gəlir Azərbaycan mənbəyindən əldə olunan və qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki daimi nümayəndəliyinə aid olmayan gəlirdirsə, aşağıdakı dərəcələrlə vergi tutulur:

- dividendlərdən - 10 faiz;
- faizlərdən - 10 faiz;
- fərdi sahibkarın riskin sığortasına və ya təkrar sığortasına dair müqaviləyə uyğun olaraq sığorta ödəmələri - 4 faiz;
- Azərbaycan Respublikası ilə digər dövlətlər arasında beynəlxalq rəhbərlik və ya beynəlxalq daşımalar həyata keçirilərkən rəhbərlik və ya nəqliyyat xidmətləri üçün sahibkarın ödəmələri - 6 faiz;

Misal 5.27. *Fərdi sahibkarla qeyri-rezident fiziki şəxs arasında bağlanmış müqaviləyə görə, qeyri-rezident fiziki şəxs fərdi sahibkarın malının daşınması üçün nəqliyyat xidməti göstərməlidir. Göstərilən xidmətin müqabilində fərdi sahibkarın qeyri-rezidentə 800 manat haqq ödəməsi razılaşdırılmışdır. Deməli, fərdi sahibkar qeyri-rezidentə ödədiyi məbləğdən 6 faiz dərəcəsi ilə gəlir vergisi, yəni 48 (800x6%) manat hesablamalı və həmin məbləği ondan tutaraq dövlət büdcəsinə köçürməlidir.*

- sahibkarın aşağıdakı ödəmələrindən:
 - ✓ muzzdlu işlə əlaqədar alınan gəlirlər istisna olmaqla, işlərin görülməsindən və ya xidmətlərin göstərilməsindən əldə edilən gəlirlər - 10 faiz;

Misal 5.28. Sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən fiziki şəxs mağazanın binasını təmir etmək üçün İran İslam Respublikasının vətəndaşı olan qeyri-rezidentlə müqavilə bağlamış və müqavilədə görülməli işlərin müqabilində 3.000 ABŞ dolları həcmində ödəniş verilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Fərdi sahibkar ödənişi apararkən ödədiyi məbləğdən 10 % dərəcə ilə 30 (3000 x10%) ABŞ dolları məbləğində gəlir vergisini hesablamaq və verginin tutulduğu tarixdə Azərbaycan Respublikasının Milli Bankının müəyyən etdiyi valyuta məzənnəsinə uyğun olaraq manata çevirərək dövlət büdcəsinə köçürməlidir.

- ✓ sahibkarın muzzdlu işlə əlaqədar ödədiyi gəlir - aylıq gəlirlər üçün nəzərdə tutulmuş dərəcələrlə;
- ✓ icarə haqları və royalti - 14 faiz;

Misal 5.29. Sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən fiziki şəxs qeyri-rezidentə məxsus olan ticarət markasından istifadəyə görə qeyri-rezidentə royalti şəklində 1000 manat gəlir ödəyir. Fiziki şəxs qeyri-rezidentə ödənilən bu gəlirdən ödəmə mənbəyində 14 % dərəcəsi ilə 140 (1000 x14 %) manat gəlir vergisini tutmağa borcludur.

Hüquqi şəxs yaratmadan birgə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər, həmin fəaliyyətdən əldə etdikləri birgə gəliri (bu fəaliyyətlə bağlı birgə xərci çıxmaqla) hesabladıqdan sonra, birgə sahibkarlıq fəaliyyətlərinə dair razılığa uyğun olaraq, vergiyə cəlb edilən gəliri bu fəaliyyətin iştirakçıları arasında bölürlər.

Birgə sahibkarlıq fəaliyyətinin iştirakçıları hüquqi şəxs olduqda, mənfəət vergisi, iştirakçı hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxs olduqda isə gəlir vergisi üzrə vergitutma obyektidir. Birgə sahibkarlıq fəaliyyətinin gəlirləri üzrə vergitutma obyektidir vergi ili üçün birgə sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə olunan bütün gəliri ilə həmin dövr üçün Vergi Məcəlləsi ilə müəyyənləşdirilən gəlirdən çıxılan məbləğ arasındakı fərqdən ibarət olan vergiyə cəlb edilən gəlirdir. Deməli, birgə sahibkarlıq fəaliyyətində gəlir həm Azərbaycan Respublikasında, həm də Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda əldə edilən gəlirdən ibarətdir. Birgə sahibkarlıq fəaliyyətində gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı xərclər Vergi Məcəlləsinin müddəalarına müvafiq olaraq gəlirdən çıxılmayan xərclərdən başqa, bütün digər xərclər və qanunla nəzərdə tutulmuş icbari ödənişlərdən ibarətdir.

Birgə sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə olunan vergiyə cəlb edilməli olan gəlir bu fəaliyyətin iştirakçıları arasında bağlanmış müqavilə şərtlərinə uy-

ğun olaraq proporsional (iştirak payına müvafiq) bölüşdürülür. Birgə sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə edilən vergiyə cəlb olunan gəlir fiziki şəxslərin gəlir vergisi bəyannaməsində müvafiq sətirdə göstərilir və digər gəlirləri ilə birləşdirilərək gəlir vergisi hesablanarkən nəzərə alınır.

Misal 5.30. “A” müəssisəsi, “B” müəssisəsi və fərdi sahibkar N.H.Məmmədov hüquqi şəxs yaratmadan birgə sahibkarlıq fəaliyyəti göstərmək üçün birgə sahibkarlıq haqqında müqavilə bağlamışlar. Müqavilə şərtlərinə görə birgə sahibkarlıq fəaliyyətində iştirakçıların qoyduqları vəsaitdən asılı olaraq “A” müəssisəsinin iştirak payı 50 faiz, “B” müəssisəsinin iştirak payı 30 faiz və fərdi sahibkar N.H.Məmmədovun iştirak payı isə 20 faiz müəyyənləşdirilmişdir. Birgə sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən şəxslər “Sifarişçi”nin ofis binasının tikintisi işlərini yerinə yetirmək üçün podrat müqaviləsi bağlamışlar. Bu işin yerinə yetirilməsi müqabilində 150.000 manat birgə gəlir əldə edilmişdir. Həmin gəlirin əldə edilməsi ilə əlaqədar iştirakçılar 100.000 manat birgə xərc çəkmişlər. Deməli, birgə sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə olunan gəlir (mənfəət) vergisinə cəlb edilməli olan gəlirləri 50.000 (150.000-100.000) manat təşkil edəcək. Bağlanmış birgə sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında müqavilənin şərtlərinə görə hər bir iştirakçının iştirak paylarına uyğun olaraq vergiyə cəlb olunmalı gəlirləri aşağıdakı kimi bölüşdürüləcəkdir :

“A” müəssisəsi üçün: 25.000 manat (50.000 x 50%);

“B” müəssisəsi üçün: 15.000 manat (50,0 x 30 %);

Fərdi sahibkar N.H.Məmmədov üçün: 10.000 manat (50,0 x 20%).

“A” və “B” müəssisələri hüquqi şəxs olduqlarından birgə sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə etdikləri 25.000 və 15.000 min manat vergiyə cəlb olunan gəlirlərini digər fəaliyyətlərdən əldə etdikləri gəlirlə birləşdirməli və mənfəət vergisi bəyannaməsinin müvafiq göstəricilərində əks etdirməlidirlər.

Fərdi sahibkar N.H.Məmmədov digər sahibkarlıq fəaliyyətindən gəlir hesablayarkən birgə sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə etdiyi 10.000 min manat vergiyə cəlb olunan gəliri nəzərə almalı və fiziki şəxslərin gəlirləri haqqında bəyannamənin müvafiq göstəricilərində əks etdirməlidir.

Rezident fiziki şəxsin Azərbaycan Respublikasının hüduddarından kənarda Azərbaycan mənbəyindən olmayan gəlirindən ödənilmiş gəlir vergisinin məbləği Azərbaycanda vergi ödənilərkən nəzərə alınır.

Misal 5.31. Azərbaycan Respublikasının rezidenti olan fiziki şəxs Türkiyə Respublikasında kompüterlərin təmiri ilə məşğul olmuş və 4.000 manat gəlir əldə etmişdir. Onun bu gəlirindən Türkiyədə ödəmə mənbəyində 400

manat gəlir vergisi tutulmuşdur. Azərbaycan Respublikasında onun həmin gəlirindən gəlir vergisi 560 manatdır. Həmin fiziki şəxs Türkiyədə verginin tutulduğunu təsdiq edən sənəd təqdim etməklə ödəməli olduğu verginin məbləğini 400 manat məbləğində azalda bilər. Bu halda ödənilməli olan verginin məbləği 160 (560-400) manat təşkil edəcək.

Bu zaman nəzərə alınan məbləğ Azərbaycan Respublikasında həmin gəlirdən müəyyən edilmiş dərəcələrlə tutulan verginin məbləğindən çox olmamalıdır.

Əgər fiziki şəxsin Azərbaycan Respublikasının hüddullarından kənarda əldə etdiyi gəlirə görə ödəmə mənbəyində tutulmuş gəlir vergisinin məbləği, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə görə hesablanan məbləğdən artıqdırsa, artıq olan məbləğ nəzərə alınmır.

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində gəlir vergisindən bir sıra azadolmalar və güzəştlər nəzərdə tutulmuşdur. Bunların bəziləri ilə tanış olaq. Vergidən azad olunan gəlirlərə aşağıdakılar aiddir:

- rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşlarının və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslərin xarici ölkədə aldığı əmək haqqı, Azərbaycan vətəndaşı olmayan diplomatik və ya konsulluq əməkdaşının rəsmi məşğulluğundan gəlir;

- Azərbaycan Respublikasının rezidenti olmayan şəxsin iş yerindən gəlir - əgər bu gəlir Azərbaycan Respublikasının rezidenti olmayan işəgötürən tərəfindən, yaxud onun adından ödənilirsə və qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi tərəfindən və ya onun adından, yaxud daimi nümayəndəlikdə fəaliyyəti ilə əlaqədar ödənilmirsə;

- təqvim ili ərzində alınan hədiyyə, maddi yardım və miraslar:

hədiyyələrin, təhsil və ya müalicə haqlarını ödəmək üçün maddi yardımın dəyərinin 1.000 manatadək olan hissəsi, xaricdə müalicə haqlarını ödəmək üçün maddi yardımın dəyərinin 2.000 manatadək olan hissəsi, mirasların dəyərinin 20.000 manatadək olan hissəsi ;

Təhsil və ya müalicə haqları almış şəxslərə bu güzəşt o halda verilir ki, həmin məbləğlərin təyinatı üzrə ödənildiyini təsdiq edən müvafiq sənədlər təqdim edilmiş olsun.

hədiyyə, maddi yardım və miras vergi ödəyicisinin ailə üzvlərindən alındığı halda onun tam dəyəri;

Misal 5.32. *Fərdi sahibkar 2007-ci ilin iyun ayında aylıq əmək haqqı 200 manat olan işçi Hüseynova təhsil xərclərini ödəmək üçün 1.500 manat*

məbləğində yardım göstərmişdir. Hüseynovun iyun ayı üçün vergiyə cəlb olunan gəliri aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir. Təhsil haqqını ödəmək üçün maddi yardımın 1.000 manatadək olan hissəsi vergiyə cəlb edilmir. Maddi yardımın 1.000 manatdan yuxarı olan hissəsi, yəni 500 (1500-1000) manat Hüseynovun aylıq əmək haqqı ilə toplanılaraq 700 (200 + 500) manat iyun ayı üçün vergiyə cəlb olunan gəlirini təşkil edəcəkdir.

Əgər şəxs maddi yardımını vergi ödəyicisinin ailə üzvlərindən aldığı halda onun tam dəyəri gəlir vergisindən azad edilir. Vergi ödəyicisinin ailə üzvləri anlayışı Vergi Məcəlləsinin 13.2.7-ci maddəsində verilmişdir. Vergi ödəyicisinin ailə üzvləri dedikdə, ər-arvadlar, valideynlər, övladlar və övladlığa götürülmüş şəxslər, vərəsələr, doğma (ögey) bacılar (qardaşlar), bacı və qardaş övladları, ər-arvadların bacıları, qardaşları və valideynləri, bacıların ərleri və qardaşların arvadları, valideynlərin bacıları (qardaşları), qəyyumlar və qəyyumluğa götürülənlər nəzərdə tutulur.

- əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə ödənilən müavinətlər istisna olmaqla, dövlət müavinətləri, əvəzsiz dövlət köçürmələri, dövlət pensiyaları, dövlət təqaüdləri, işçilərin sayının və ştatların ixtisar edilməsi ilə əlaqədar olaraq əmək müqaviləsinə xitam verildikdə, işçilərə Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə müvafiq ödənilən təminatlar, habelə müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının qərarları əsasında dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına fərdi birdəfəlik ödəmələr və ya maddi yardımlar;

Deməli, əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirilməsinə görə ödənilən müavinətlər gəlir vergisinə cəlb edilir. Qalan digər dövlət müavinətləri, dövlət təqaüdləri, büdcə vəsaiti hesabına ödənilən birdəfəlik maddi yardımlar tam məbləğdə vergidən azad edilmişdir.

Misal 5.33. *İşçi 2007-ci ilin may ayının 5-dən 10-dək əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirilməsi ilə, may ayının 20-dən isə hamiləliklə əlaqədar xəstəlik vərəqəsi təqdim etmişdir. İşçinin may ayı üçün vergiyə cəlb olunan gəliri may ayındakı iş günlərinə müvafiq hesablanan əmək haqqı məbləği ilə əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirməsinə görə ödənilən müavinətin məbləğindən ibarət olacaqdır. Hamiləliklə əlaqədar may ayı üçün ödənilən müavinət işçinin vergiyə cəlb edilən gəlirinə daxil edilmir.*

- alimentlər;

- qiymətli daşlardan və metallardan, qiymətli daşlar və metalların məmulatlarından, incəsənət əsərlərindən, əntiq əşyalardan və vergi ödəyicisinin sahibkarlıq fəaliyyətində istifadə edilən və ya istifadə edilmiş əmlakdan başqa, daşınan maddi əmlakın təqdim edilməsindən gəlir;

Deməli, qiymətli daşlardan və metallardan hazırlanmış məmulatlar, incəsənət əsərləri, əntiq əşyalar və vergi ödəyicisinin sahibkarlıq fəaliyyətinə istifadə etdiyi əmlaklar təqdim olunarkən əldə edilən gəlirlər gəlir vergisinə cəlb edilir.

- sığorta hadisəsi baş verdikdə sığortalının həyatına, habelə onun əmlakına və ya əmlak mənafeələrinə dəymiş zərərin əvəzini ödəmək üçün pul və ya natura şəklində ödənilmiş vəsait, həmçinin işəgötürən tərəfindən ödənilən bütün növ icbari və könüllü tibbi sığorta haqları, 5 idən az olmayan müddətə bağlanan müqavilə ilə həyatın yığım sığortası və pensiya sığortası üzrə işəgötürənin Azərbaycan Respublikasının sığortaçılarına ödədikləri sığorta haqları, həyatın yığım sığortası və pensiya sığortası üzrə müqavilənin qüvvəyə mindiyi andan etibarən 5 illik müddət keçdikdən sonra sığortalıya ödənilən hər hansı məbləğlər;

- vergi ödəyicisinin azı 3 il ərzində əsas yaşayış yeri olduğu daşınmaz əmlakının təqdim edilməsindən gəlir;

Deməli, vergi ödəyicisinin 3 ildən az müddətdə yaşadığı daşınmaz əmlakının təqdim edilməsindən əldə etdiyi gəlir vergiyə cəlb olunan gəlirdir.

- dəymiş zərərlərin ödənilməsi ilə bağlı alınan kompensasiya ödənişləri;
- bilavasitə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalından alınan gəlirlər;
- sənətkarlığın misgərlik, qalayçılıq və saxsı məmulatlarının, təsərrüfat müxəlləfatının, bağçılıq-bostançılıq alətlərinin, xalq musiqi alətlərinin, oyuncaqların, suvenirlərin, qamışdan və qarğıdan məişət əşyalarının düzəldilməsi, keramika məmulatlarının bədii işlənməsi, bədii tikmə, ağac materiallardan məişət alətlərinin hazırlanması sahəsində fəaliyyət göstərən fiziki şəxslərin gəliri;

- müvafiq qaydada dövlət qeydiyyatından keçmiş lotereyalardan habelə dövlət daxili uduşlu istiqrazlardan əldə olunan uduşların dəyəri.

Fiziki şəxslərə verilən kompensasiya xarakterli aşağıdakı ödəmələr gəlir vergisindən azad olunur:

- iş vaxtı daimi yolda olan və ya işi gediş-gəliş (səyyar) xarakteri daşıyan, çöl təşkilatlarında işləyən işçilərə gündəlik ezamiyyə xərclərinin əvəzində verilən əlavə vəsaitin, habelə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilmiş dəniz nəqliyyatında ezamiyyə xərcləri əvəzinə üzücü heyətin üzvlərinə sutkalıq ödənişlərin qanunvericiliklə nəzərdə tutulan məbləği;

- qanunvericiliklə müəyyən edilmiş ezamiyyə xərclərinin (gündəlik yemək xərcləri, kommunal xərclər və nəqliyyat xərcləri) məbləğləri;

- ağır, zərərli və təhlükəli istehsalatlarda işçilərin tibbi müayinədən keçirilməsi üçün işəgötürənin hesabına qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada ödənilmiş xərc məbləğləri;

- əmək şəraiti zərərli, ağır olan və yeraltı işlərdə çalışan işçilərə verilən pulsuz müalicə-profilaktik yeməklər, süd və ona bərabər tutulan digər məhsulların dəyəri və işçilərə müəyyən edilmiş müddətlərdə və tələb olunan çeşidlərdə verilən xüsusi geyim, xüsusi ayaqqabı və digər fərdi mühafizə vasitələrinin dəyəri;

- istehsalatdan ayrılmaqla təhsil almağa göndərilmiş tələbələrə, aspirantlara (magistrlərə) müəssisə və təşkilatların hesabına ödənilən təqaüd məbləğləri;

- təbii fəlakət və digər fəvqəladə hallarla əlaqədar müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının qərarları əsasında, habelə xarici dövlətlər və digər təşkilatlar tərəfindən göstərilən birdəfəlik yardımlar;

- verdikləri qana görə donorlara ödənilən kompensasiya məbləğləri;

- dalgıç işləri üçün pul mükafatı;

- ictimai təşkilatlar, xeyriyyə cəmiyyətləri və fondları tərəfindən verilən maddi yardımlar;

- hərbi qulluqçulara, prokurorluq orqanlarının prokurorluq işçilərinə və prokurorluq işçiləri olmayan hərbi qulluqçularına, hüquq-mühafizə və feldyeqer rəhbəri orqanlarının xüsusi rütbəsi olan əməkdaşlarına ödənilən bütün növ ödənişlər (vəzifə və hərbi (xüsusi) rütbəyə görə maaşlar istisna olmaqla), habelə, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektləri ilə əməkdaşlıq edən şəxslərə, kəşfiyyat və əkskəşfiyyat fəaliyyəti subyektlərinə kömək edən şəxslərə ödənilən bütün növ əmək haqqı, mükafat və digər maddi təminatlar;

- işəgötürən tərəfindən işçinin hərbi və alternativ xidmətə çağırılması ilə əlaqədar ödənilən müavinətlərin qanunvericilikdə nəzərdə tutulan məbləği;

- yarışlarda və müsabiqələrdə əşya şəklində alınan mükafatların tam dəyəri. Beynəlxalq yarışlarda və müsabiqələrdə pul şəklində alınan mükafatların dəyəri 4.000 manatadək, respublika, şəhər və rayon yarışlarında və müsabiqələrində isə - 200 manatadək.

Misal 5.34. Fiziki şəxs respublika müsabiqəsində qalib gələrək 400 manat pul mükafatı almışdır. Alınmış mükafata görə fiziki şəxsin vergiyə cəlb olunan gəliri 200 (400-200) manat təşkil edəcəkdir.

- dövlət qulluqçusu pensiya yaşına çatmasına görə könüllü işdən çıxması ilə əlaqədar verilən birdəfəlik haqq;

- Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarına deputatlıq səlahiyyətlərinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar xərclərin ödənilməsi üçün vəzifə maaşlarına aylıq pul təminatı və müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qərarı ilə vəzifəyə təyin olunan Azərbaycan Respublikasının icra hakimiyyəti və digər dövlət orqanlarının rəhbər işçilərinə səlahiyyətlərinin icrası ilə bağlı təmsilçilik xərclərinin ödənilməsi üçün verilən vəzifə maaşlarına aylıq əlavə pul təminatı;

Sadələndirən bu azad olmalar fiziki şəxslərin sosial statusundan asılı olmayaraq bütün vergitutma obyektlərinə verilir.

İndi isə muzzdlu işlə əlaqədar fiziki şəxslərə verilən güzəştlərə nəzər salağ. Muzzdlu iş dedikdə, əmək qanunvericiliyinə müvafiq olaraq müqavilə (kontrakt) əsasında haqqı ödənilməklə yerinə yetirilən əmək fəaliyyəti başa düşülür. Muzzdla işləyən şəxs vergitutma məqsədləri üçün “işçi”, onun haqqını ödəyən şəxs isə “işəgötürən” adlanır.

Aşağıda göstərilən fiziki şəxslərin hər hansı muzzdlu işdən vergi tutulmalı olan aylıq gəliri 400 manat miqdarında azaldılır:

- Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanlarının;
- Sovet İttifaqı və Sosialist Əməyi Qəhrəmanlarının;
- Şöhrət ordeninin hər üç dərəcəsi ilə təltif edilmiş şəxslərin;
- I və II qrup müharibə əlillərinin;
- həlak olmuş, yaxud sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin dul arvadlarının (ərlərinin);
- 1941-1945-ci illərdə arxa cəbhədə fədakar əməyinə görə orden və medallar ilə təltif edilmiş şəxslərin;
- qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada müharibə veteranı adı almış şəxslərin;

- Çernobıl AES-də qəza, mülki və ya hərbi təyinatlı atom obyektlərində digər radiasiya qəzaları nəticəsində, habelə nüvə qurğularının hər hansı növləri, o cümlədən nüvə silahı və kosmik texnika ilə bağlı olan sınaqlar, təlimlər və başqa işlər nəticəsində şüa xəstəliyinə və şüa yükü ilə əlaqədar xəstəliyə tutulmuş və ya bu xəstəlikləri keçirmiş şəxslərin.

Misal 5.35. *Müharibə veteranı adı almış fiziki şəxs muzzdlu işlə əlaqədar 500 manat məbləğində aylıq gəlir əldə edir. Həmin şəxsin vergiyə cəlb olunmalı olan gəliri 100 (500-400) manat təşkil edəcəkdir.*

- I və II qrup əlillərin (müharibə əlillərindən başqa) hər hansı muzzdlu işdən vergi tutulmalı olan aylıq gəliri 100 manat miqdarında azaldılır.

Misal 5.36. *II qrup əmək əlili olan vətəndaş 300 manat məbləğində gəlir əldə edir. Bu şəxsin vergi tutulmalı olan gəliri 200 (300-100) manat təşkil edəcəkdir.*

- Aşağıdakı fiziki şəxslərin hər hansı muzzdlu işdən vergi tutulmalı olan aylıq gəliri 55 manat miqdarında azaldılır:

- həlak olmuş, yaxud sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin valideynləri, habelə vəzifələrinin icrası zamanı həlak olmuş dövlət qulluqçularının valideynləri və arvadları (ərləri). Bu şəxslərin arvadlarına (ərlərinə) güzəşt o halda verilir ki, onlar təkrar nigaha girmiş olmasınlar;

- 1990-cı il yanvarın 20-də SSRİ qoşunlarının müdaxiləsi nəticəsində, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün müdafiəsi zamanı həlak olmuş şəxslərin valideynləri və arvadları (ərləri). Bu şəxslərin arvadlarına (ərlərinə) güzəşt o halda verilir ki, onlar təkrar nigaha girmiş olmasınlar;

- Əfqanıstana və döyüş əməliyyatları aparılan başqa ölkələrə göndərilmiş hərbi qulluqçular və təlim-yoxlama toplanışlarına çağırılmış hərbi vəzifəli;

- daimi qulluq tələb edən uşaqılıqdan və ya I qrup əlilə baxan və onunla birlikdə yaşayan valideynlərdən biri (özlərinin istəyi ilə), arvad (ər), himayəçi və ya qəyyum;

- məcburi köçkünlər və onlara bərabər tutulan şəxslər.

Bu güzəşt mənzil qanunvericiliyinə və ya mülki hüquqi əqdlərə əsasən ayrıca mənzil sahəsi əldə etməsi nəticəsində daimi məskunlaşmış şəxslərə şamil edilmir. Məcburi köçkünlərə bərabər tutulan şəxs dedikdə, Ermənistandan və Özbəkistandan etnik təmizləmə nəticəsində Azərbaycan Respublikasına gəlmiş və daimi məskunlaşmamış qaçqınlar nəzərdə tutulur.

Məcburi köçkün və ona bərabər tutulan şəxs mənzil qanunvericiliyinə əsasən məskunlaşmışdırsa, ona gəlir vergisindən güzəşt hüququ verilmir.

Misal 5.37. *Məcburi köçkün statusu olan məskunlaşmamış vətəndaş muzzdlu işlə əlaqədar 250 manat aylıq gəlir əldə edir. Həmin şəxsin vergiyə cəlb olunan gəliri 195 (250 - 55) manat təşkil edəcəkdir.*

- qohumluq dərəcəsindən asılı olmayaraq himayəsində azı üç nəfər, o cümlədən gündüz təhsil alan 23 yaşınadək şagirdlər və tələbələr olan ər və ya arvaddan birinin vergi tutulmalı olan aylıq gəliri 20 manat məbləğində azaldılır.

Bu qayda uşaqların 18 yaşa, tələbələrin və şagirdlərin 23 yaşa çatdığı ilin sonunadək, habelə uşaqların və himayədəkilərin öldüyü hallarda ölüm ilinin

sonunadək saxlanılır. Fiziki şəxslərin vergi tutulan gəliri uşağın doğulduğu və himayədə olanın himayəyə götürüldüyü aydan başlayaraq azaldılır. Himayədə olanların sayı il ərzində azaldıqda (uşaqların ölümü halları istisna olmaqla) himayədə olanların sayının azaldığı aydan sonrakı aydan başlayaraq onların saxlanması üçün məbləğin çıxılmasına xitam verilir.

Misal 5.38. *Aylıq əmək haqqı 300 manat, himayəsində 15 və 17 yaşlı məktəbli qızları və 22 yaşlı ali məktəbdə gündüz təhsil alan oğlu və orta məktəbdə işləyən 120 manat əmək haqqı alan arvadı olan vətəndaş Məmmədovun gəlir vergisinə cəlb edilən gəlirini müəyyənləşdirək. Himayədəki şəxslərə görə güzəşt ər və ya arvaddan birinə verilir. Güzəştdən istifadə etməək hüququnu özləri müəyyənləşdirirlər. Əgər ər güzəştdən istifadə edirsə, onun vergi hesablanan gəliri 280 (300 -20) manat təşkil edəcəkdir.*

Aşağıdakılar himayədə olanlara aid edilmirlər:

- təqaüd, pensiya və işsizlik müavinəti alan şəxslər (uşaqlardan başqa);
- dövlət təminatında olan şəxslər (texniki-peşə məktəblərinin şagirdləri, uşaq və körpə evlərində tərbiyə alanlar);
- xüsusi məktəblərin şagirdləri və internat evlərində olan, saxlanmasına görə qəyyumlardan haqq alınmayan uşaqlar, habelə tam dövlət təminatındakı məktəblər yanında internatlarda olan uşaqlar.
- fiziki şəxsin Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq 400 manat, 100 manat və 55 manat həddləri üzrə güzəşt hüququ olduqda, ona bu güzəştlərdən biri, məbləğcə ən böyük olanı verilir.

Misal 5.39. *Məskunlaşmamış məcburi köçkün statusu olan fiziki şəxs II qrup əmək əlilidir və onun himayəsində 3 nəfər 18 yaşına çatmamış uşaq vardır. Həmin şəxsin müddü işlə əlaqədar aylıq gəliri 220 manat olduqda onun ödəməli olduğu gəlir vergisini hesablayaq.*

Müddü işlə əlaqədar fiziki şəxsin 3 halda güzəşt hüququ vardır. Bunlardan ikisi (II qrup əmək əlili olması və məskunlaşmamış məcburi köçkün statusunun olması) 100 manat və 55 manat həddində olan güzəştlərə aid olduğundan bu güzəştlərdən yalnız biri, məbləğcə böyük olanı verilir. Misalda məbləğcə böyük olan 100 manat miqdarında olan güzəştdir. Himayəsində 3 nəfərin olmasına görə 20 manat güzəşt yuxarıda göstərilən güzəştlərə aid olmadığından bu güzəştdən paralel olaraq digər güzəştlə birlikdə istifadə etməək hüququ vardır. Deyilənləri nəzərə alaraq fiziki şəxsin vergi tutulmalı olan gəliri 100 (220 -100 - 20) manat olacaqdır. Fiziki şəxsin ödəməli olduğu gəlir vergisinin məbləği 14 (100x14%) manat təşkil edəcəkdir.

Əmək haqqından tutulan vergi hesablanarkən fiziki şəxslərin yuxarıda

sadalanan vergi güzəştləri hüququ müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyənləşdirilmiş sənədlərin təqdim edildiyi andan yaranır və yalnız fiziki şəxsin əmək kitabçasının olduğu yerdə həyata keçirilir.

Misal 5.40. *I qrup müharibə əlili statusuna malik vergi ödəyicisi iki fərqli müəssisədə çalışmaqla ay ərzində 950 manat gəlir əldə etmişdir. Vergi ödəyicisinin əsas iş yerindən aldığı əmək haqqı 500 manat, əlavə iş yerində aldığı əmək haqqı isə 450 manatdır. Qanunla müəyyən edilmiş güzəştləri nəzərə almaqla aylıq gəlir vergisini hesablayaq. Fiziki şəxs iki fərqli müəssisədə çalışdığından güzəşt hüququ yalnız əsas iş yeri olan müəssisədə tətbiq olunur. Əsas iş yerindən aldığı əmək haqqından tutulan vergi 14 $((500-400) \times 14\%)$ manat olacaqdır. Əlavə iş yerində aldığı əmək haqqından heç bir güzəşt verilmir. Buna görə əlavə iş yerindən 63 $(450 \times 14\%)$ manat gəlir vergisi hesablanır. Birlikdə fiziki şəxsin muzzdlu işlə əlaqədar gəlirindən 77 $(14 + 63)$ manat gəlir vergisi hesablanır.*

Əmək haqqından tutulan gəlir vergisi üçün güzəştlərin verilməsinə əsas verən sənədlərin siyahısı Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 4 yanvar 2001-ci il tarixli 4 №-li Qərarı ilə təsdiq edilmişdir və həmin sənədlərin siyahısı aşağıdakı kimidir:

- Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanları:

Azərbaycan Respublikası Milli Qəhrəmanlarının təltif edilmə barədə vəsiqəsi;

- Sovet İttifaqı və Sosialist Əməyi Qəhrəmanları:

Sovet İttifaqı və Sosialist Əməyi Qəhrəmanlarının təltif edilmə barədə vəsiqəsi;

- “Şöhrət” ordeninin hər üç dərəcəsi ilə təltif edilmiş şəxslər:

“Şöhrət” ordeninin hər üç dərəcəsi ilə təltif edilmə barədə vəsiqə;

- I və II qrup müharibə əlilləri;

I və II qrup müharibə əlilinin vəsiqəsi;

hərbi komissarlığın vəsiqəsi;

rayon (şəhər) əhalinin sosial müdafiəsi mərkəzinin arayışı;

- Həlak olmuş, yaxud sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin dul arvadları (ərləri):

hərbi komissarlığın vəsiqəsi;

rayon (şəhər) əhalinin sosial müdafiəsi mərkəzinin arayışı;

Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin, Ədliyyə Nazirliyinin, Daxili İşlər Nazirliyinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin arayışları;

- 1941-1945-ci illərdə arxa cəbhədə fədakar əməyinə görə orden və medallarla təltif edilmiş şəxslər:

orden və medallarla təltif olunma haqqında vəsiqələr;

- qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada müharibə veteranı adı almış şəxslər:

müharibə veteranı vəsiqəsi;

hərbi komissarlığın arayışı;

Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin, Ədliyyə Nazirliyinin, Daxili İşlər Nazirliyinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin arayışları;

- Çernobıl AES-də qəza, mülki və ya hərbi təyinatlı atom obyektlərində, digər radiasiya qəzaları nəticəsində, habelə nüvə qurğularının hər hansı növləri, o cümlədən nüvə silahı və kosmik texnika ilə bağlı olan sınaqlar, təlimlər və başqa işlər nəticəsində şüa xəstəliyinə və şüa yükü ilə əlaqədar xəstəliyə tutulmuş və ya bu xəstəlikləri keçirmiş şəxslər:

tibbi-sosial ekspert komissiyasının rəyi və ya arayışı;

hərbi komissarlığın, Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin, Ədliyyə Nazirliyinin və Daxili İşlər Nazirliyinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin arayışları;

- I və II qrup əlillər (müharibə əlillərindən başqa):

rayon (şəhər) əhalinin sosial müdafiəsi mərkəzinin arayışı;

tibbi-sosial ekspert komissiyasının rəyi və ya arayışı;

- həlak olmuş, yaxud sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin valideynləri, habelə vəzifələrinin icrası zamanı həlak olmuş dövlət qulluqçularının valideynləri və arvadları (ərləri):

rayon (şəhər) əhalinin sosial müdafiəsi mərkəzinin arayışı;

hərbi komissarlığın, Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin, Ədliyyə Nazirliyinin və Daxili İşlər Nazirliyinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin arayışları;

- 1990-cı il yanvarın 20-də SSRİ qoşunlarının müdaxiləsi nəticəsində, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün müdafiəsi zamanı həlak olmuş şəxslərin valideynləri və arvadları (ərləri):

rayon (şəhər) əhalinin sosial müdafiəsi mərkəzinin arayışı;

hərbi komissarlığın, hərbi hissənin arayışları;

Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin, Ədliyyə Nazirliyinin, Daxili İşlər Nazirliyinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin arayışları;

- Əfqanıstana və döyüş əməliyyatları aparılan başqa ölkələrə göndərilmiş hərbi qulluqçular və təlim-yoxlama toplanışlarına çağırılmış hərbi vəzifəlilər:

hərbi komissarlığın arayışı;

hərbi hissənin, hərbi-tədris müəssisəsinin arayışları;

Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin, Ədliyyə Nazirliyinin, Daxili İşlər Nazirliyinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin arayışları;

- daimi qulluq tələb edən uşaqlıqdan və ya I qrup əlilə baxan və onunla birlikdə yaşayan valideynlərdən biri (özlərinin istəyi ilə), arvad (ər), himayəçi və ya qəyyum;

himayədə olma faktı barədə məhkəmə orqanlarının qərarı;

ər və arvaddan birinin güzəştədən istifadə edib-etməməsi barədə onların əmək kitabçasının olduğu işəgötürənin arayışı;

uşağın doğulması haqqında şəhadətnamənin surəti;

birgə yaşamaq haqqında mənzil-kommunal istismar sahələrinin yaxud, icra hakimiyyəti nümayəndəliklərinin arayışları;

rayon (şəhər) əhalinin sosial müdafiəsi mərkəzinin arayışı;

- məcburi köçkünlər və onlara bərabər tutulan şəxslər;

Azərbaycan Respublikası Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin qaçqın və ya məcburi köçkün statusu haqqında vəsiqəsi;

- himayədə olanlara görə əmək haqqından tutulan gəlir vergisindən güzəşt aşağıdakı sənədlərə əsasən verilir:

Ər və arvaddan birinin güzəştədən istifadə edib-etməməsi barədə onların əsas iş yerindən işəgötürənin arayışı;

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin təsdiq etdiyi formada yerli icra hakimiyyəti və ya bələdiyyələr tərəfindən verilmiş arayışları.

Güzəşt hüququna malik olan şəxslər yuxarıda adları çəkilən sənədlərdən birini təqdim etməlidirlər.

5.2. Suallar

1. Gəlir vergisinin ödəyiciləri hansı şəxslərdir?
2. Rezident fiziki şəxslər üçün gəlir vergisi üzrə vergitutma obyektı nədir?
3. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident fiziki şəxsin hansı gəliri vergiyə cəlb olunur?
4. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident fiziki şəxsin vergiyə cəlb olunan gəliri necə müəyyənləşdirilir?
5. Qeyri-rezident fiziki şəxsin vergiyə cəlb olunan gəliri necə müəyyənləşdirilir?
6. Vergitutma məqsədləri üçün gəlirlər necə təsnifləşdirilir?
7. Muzdlu işlə əlaqədar alınan gəlirlərə hansı gəlirlər aiddir?
8. İşəgötürən tərəfindən ödənilən sığorta haqları gəlirin məbləğinə aid edilmir?
9. İşçinin işəgötürənə olan borcunun və ya öhdəliyinin bağışlanması gəlir hesab edilə bilərmi?
10. Faktiki ezamiyyə xərclərinin və ya digər işgüzar xərclərin əvəzinin ödənilməsi gəlirə daxil edilmir?
11. İşəgötürən tərəfindən ödənilən mənzil və digər sosial xarakterli xərclərin ödənilməsi vergi tutulan gəlirə aiddirmi?
12. Sahibkarlıq fəaliyyətindən gəlirə hansı gəlirlər aiddir?
13. Qeyri-sahibkarlıq fəaliyyətindən gəlirə hansı gəlirlər aiddir?
14. İki və ya daha çox yerdə maddə ilə işləyən fiziki şəxslərin gəlirlərindən gəlir vergisi necə hesablanır?
15. Vergi ödəyicisi kimi vergi orqanlarında uçota alınmayan, VÖEN təqdim etməyən fiziki şəxslərin göstərdiyi xidmətlərə (işlərə) görə həmin fiziki şəxslərə haqq ödənilərkən vergi necə və hansı məbləğdən hesablanır?
16. Təhsil və müalicə haqqını ödəmək üçün verilən maddi yardımdan vergi hansı qaydada tutulur?
17. Təhsil və müalicə haqqını ödəmək üçün verilən maddi yardım vergi ödəyicisinin ailə üzvləri tərəfindən ödənilərkən, vergi hansı qaydada tutulur?
18. Əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirilməsinə görə ödənilən müavinətdən vergi hansı qaydada tutulur?

19. Fiziki şəxsin aylıq gəliri 200 manatadək olduqda, hansı məbləğdə azadolma tətbiq edilir?

20. Fiziki şəxsin illik gəliri 2400 manatadək olduqda, hansı məbləğdə azadolma verilir?

21. Muzdlu işlə əlaqədar vergi tutulmalı olan aylıq gəlirin 400 manat azaldılması hansı şəxslərə şamil edilir?

22. Muzdlu işlə əlaqədar vergi tutulmalı olan aylıq gəlirin 100 manat azaldılması hansı şəxslərə şamil edilir?

23. Muzdlu işlə əlaqədar vergi tutulmalı olan aylıq gəlirin 55 manat azaldılması hansı şəxslərə şamil edilir?

24. Muzdlu işlə əlaqədar vergi tutulmalı olan aylıq gəlirin 20 manat azaldılması hansı şəxslərə şamil edilir?

25. Hansı şəxslər himayədə olanlara aid edilmirlər?

5.3. Testlər

1. Azərbaycan Respublikasında gəlir vergisinin ödəyicisi kimlərdir?

- A) yalnız rezident fiziki şəxslər;
- B) yalnız qeyri-rezident fiziki şəxslər;
- C) rezident və qeyri-rezident fiziki şəxslər;
- D) fərdi sahibkarlar.

2. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident fiziki şəxsin daimi nümayəndəliyi ilə əlaqədar olan gəlirindən vergi necə tutulur?

- A) ödəmə mənbəyində gəlirdən xərclər çıxılmamaqla;
- B) gəlirdən gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı xərclər çıxılmaqla;
- C) ödəmə mənbəyində gəlirdən xərclər çıxılmaqla;
- D) gəlirdən Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda çəkilən xərclər çıxılmaqla.

3. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident vergi ödəyicisi hansı gəlirləri üzrə gəlir vergisinin ödəyicisidir?

- A) daimi nümayəndəliyi ilə əlaqədar olan vergiyə cəlb edilən gəlirləri üzrə;
- B) bütün gəlirləri üzrə;

C) yalnız Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda əldə etdiyi gəlirləri üzrə;

D) daimi nümayəndəliyi ilə əlaqədar olmayan vergiyə cəlb edilən gəlirləri üzrə.

4. Məşğulluqdan və ya əmlakın təqdim edilməsindən gəlir əldə edən qeyri-rezident fiziki şəxs hansı gəlirləri üzrə gəlir vergisinin ödəyicisidir?

A) Azərbaycan mənbəyindən təqvim ili ərzində əldə etdiyi bu növ ümumi gəlirin Vergi Məcəlləsində müəyyənləşdirilən, həmin dövrdə bu gəlirə aid olan və ondan çıxılan xərclər qədər azaldılan məbləği üzrə;

B) Azərbaycan mənbəyindən təqvim ili ərzində əldə etdiyi bütün növ ümumi gəlir məbləği üzrə;

C) Azərbaycan mənbəyindən və onun hüdudlarından kənarda təqvim ili ərzində əldə etdiyi bu növ ümumi gəlirin Vergi Məcəlləsində müəyyənləşdirilən, həmin dövrdə bu gəlirə aid olan və ondan çıxılan xərclər qədər azaldılan məbləğ üzrə;

D) yalnız Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda təqvim ili ərzində əldə etdiyi bütün növ ümumi gəlir məbləği üzrə.

5. Vergitutma məqsədləri üçün rezident fiziki şəxsin gəliri dedikdə, hansı gəlir başa düşülür?

A) yalnız Azərbaycan Respublikasında əldə etdiyi gəlir;

B) yalnız Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda əldə etdiyi gəlir;

C) Azərbaycan Respublikasında və Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda əldə edilən gəlir;

D) sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə edilən gəlir.

6. Vergitutma məqsədləri üçün qeyri-rezident fiziki şəxsin gəliri dedikdə, hansı gəlir başa düşülür?

A) Azərbaycan Respublikası mənbələrindən əldə edilən gəlir;

B) Azərbaycan Respublikasından kənarda əldə edilən gəlir;

C) Azərbaycan Respublikası mənbələrindən və respublika hüdudlarından kənarda əldə edilən gəlir;

D) rezidenti olduğu ölkədə əldə edilən gəlir.

7. Muzdlu işlə əlaqədar alınan gəlirlərə aşağıdakılardan hansılar aiddir?

1. işçinin xərclərinin əvəzi ödənildiyi halda - ödənen vəsaitin məbləği;
2. işçinin işəgötürənə olan borcunun və ya öhdəliyinin bağışlanıldığı halda, həmin borcun və ya öhdəliyin məbləği;

3. əsas vəsaitlərin təqdim edilməsindən alınan gəlir;

4. işəgötürən tərəfindən ödənilən sığorta haqları;

5. dividend.

A) 1, 2, 3;

B) 2, 3, 4;

C) 1, 2, 4;

D) 3, 4, 5.

8. Muzdlu işə aid olmayan fəaliyyətdən gəlirlər hansı gəlirlərdən ibarətdir?

A) yalnız sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə edilən gəlirlərdən;

B) yalnız qeyri-sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə edilən gəlirlərdən;

C) sahibkarlıq və qeyri-sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə edilən gəlirlərdən;

D) belə bir bölgü nəzərdə tutulmayıb.

9. Xaricdə müalicə haqlarını ödəmək üçün fiziki şəxsə verilən maddi yardımın dəyərinin hansı məbləğindən vergi tutulur?

A) maddi yardımın tam məbləğindən;

B) maddi yardım məbləğinin 50 faizindən;

C) maddi yardım məbləğinin 2.000 manatdan çox olan hissəsindən;

D) şərti maliyyə vahidinin 1000 mislindən çox olan hissəsindən.

10. Hədiyyələrin hansı məbləğindən gəlir vergisi tutulur?

A) tam məbləğindən;

B) 1.000 manatdan çox olan hissəsindən;

C) 2.000 manatdan çox olan hissəsindən;

D) 20.000 manatdan çox olan hissəsindən.

11. Mirasların dəyərinin hansı məbləğindən gəlir vergisi tutulur?

A) 20.000 manatdan çox olan hissəsindən;

B) 2.000 manatdan çox olan hissəsindən;

C) 200 manatdan çox olan hissəsindən;

D) şərti maliyyə vahidinin 1.000 mislindən çox olan hissəsindən.

12. Aylıq gəliri 2000 manatdan artıq olan fiziki şəxsin gəlir vergisinin hesablanması zamanı hansı ən yüksək dərəcə tətbiq olunur?

- A) 14 faiz;
- B) 20 faiz;
- C) 35 faiz;
- D) 30 faiz.

13. Azərbaycan vətəndaşı olmayan diplomatik və konsulluq əməkdaşının rəsmi məşğulluğundan gəliri hansı dərəcə ilə vergiyə cəlb olunur?

- A) 14 faiz;
- B) 25 faiz;
- C) 10 faiz;
- D) gəlir vergisindən azaddır.

14. Fiziki şəxsin aylıq gəliri 200 manatadək olduqda, gəlir vergisinə münasibətdə hansı məbləğdə azadolma tətbiq edilir?

- A) minimum əmək haqqının 1 misli həcmində
- B) şərti maliyyə vahidinin 100 misli həcmində
- C) heç bir güzəşt tətbiq olunmur;
- D) 30 manat.

15. Fiziki şəxsin illik gəliri 2400 manatadək olduqda, gəlir vergisinə münasibətdə hansı məbləğdə azadolma tətbiq edilir?

- A) şərti maliyyə vahidinin 100 misli həcmində;
- B) minimum əmək haqqının 12 misli həcmində;
- C) heç bir güzəşt tətbiq olunmur;
- D) 360 manat.

16. Şəhər və rayon yarışlarında və müsabiqələrində pul şəklində alınan mükafatların dəyəri gəlir vergisinə necə cəlb olunur?

- A) mükafatın 50 faizi vergiyə cəlb olunur;
- B) mükafatın tam məbləği vergiyə cəlb olunur;
- C) mükafatın 200 manatdan çox olan hissəsindən vergi tutulur;
- D) mükafatın 300 manatdan çox olan hissəsindən vergi tutulur.

17. Yarışlarda, müsabiqələrdə əşya şəklində alınan mükafatların hansı dəyəri gəlir vergisinə cəlb olunur?

- A) 50 faizi vergiyə cəlb olunur;
- B) tam dəyəri vergiyə cəlb olunmur;
- C) 300 manatdan çox olan hissəsindən vergi tutulur;
- D) 200 manatdan çox olan hissəsindən vergi tutulur.

18. Beynəlxalq yarışlarda və müsabiqələrdə pul şəklində alınan mükafatların dəyəri gəlir vergisinə necə cəlb olunur?

- A) mükafatların 4.000 manatdan çox olan hissəsindən vergi tutulur;
- B) vergi tutulmur;
- C) mükafatların şərti maliyyə vahidinin 2.000 mislindən çox olan hissəsindən vergi tutulur;
- D) mükafatın 35 faizi vergiyə cəlb olunur.

19. Birinci və ikinci qrup müharibə əlillərinin hər hansı muzzdlu işdən əldə etdikləri aylıq gəlirinin hansı məbləğindən vergi tutulur?

- A) bütün məbləğdən vergi tutulmur;
- B) gəlirin 30 faizi vergiyə cəlb olunur;
- C) 400 manatdan çox olan hissəsindən vergi tutulur;
- D) 100 manatdan çox olan hissəsindən vergi tutulur.

20. 1941-1945-ci illərdə arxa cəbhədə fədakar əməyinə görə orden və medallar ilə təltif edilmiş şəxslərin hər hansı muzzdlu işdən əldə etdikləri gəlirləri gəlir vergisinə necə cəlb olunur?

- A) gəlirin 50 faizindən vergi tutulur;
- B) vergi tutulmur;
- C) 400 manatdan çox olan hissəsindən vergi tutulur;
- D) 200 manatdan çox olan hissəsindən vergi tutulur.

21. Müharibə veteranı adı almış şəxslərin hər hansı muzzdlu işdən əldə etdikləri aylıq gəlirin hansı məbləğindən vergi tutulur?

- A) şərti maliyyə vahidinin 300 mislindən çox olan hissəsindən;
- B) gəlirin 50 faizindən;
- C) bütün məbləğdən vergi tutulmur;
- D) 400 manatdan çox olan hissəsindən.

22. Çernobıl AES-də qəza nəticəsində şüa xəstəliyinə tutulmuş şəxslərin hər hansı muzzdlu işdən əldə etdikləri aylıq gəlirinin hansı məbləğindən vergi tutulur?

- A) vergi tutulmur;
- B) gəlirin 50 faizi vergiyə cəlb olunur;
- C) gəlirin tam məbləği vergiyə cəlb olunur;
- D) 400 manatdan çox olan hissəsindən vergi tutulur.

23. Fiziki şəxslərin xalq musiqi alətlərinin istehsalından əldə etdikləri gəlirləri gəlir vergisinə necə cəlb olunur?

- A) gəlirin 50 faizi vergiyə cəlb olunur;
- B) vergi tutulmur;
- C) tam məbləğdən vergi tutulur;
- D) 30 manatdan çox olan hissəsindən vergi tutulur.

24. Müvafiq qaydada dövlət qeydiyyatından keçmiş lotereyalardan, habelə dövlət daxili uduşlu istiqrazlardan əldə olunan uduşların dəyəri gəlir vergisinə hansı qaydada cəlb olunur?

- A) tam məbləğdə vergiyə cəlb olunur;
- B) gəlir vergisindən azaddır;
- C) uduşların dəyəri çıxılmağa qalan məbləğin 50 faizi vergiyə cəlb olunur;
- D) uduşların dəyəri çıxılmaqla qalan məbləğin 22 faizi vergiyə cəlb olunur.

25. Qohumluq dərəcəsiindən asılı olmayaraq himayəsində azı 3 nəfər, o cümlədən gündüz təhsil alan 23 yaşınadək şagirdlər və tələbələr olan ər və ya arvaddan birinin vergi tutulmalı olan aylıq gəliri nə qədər azaldılır?

- A) 25 manat;
- B) 55 manat;
- C) 20 manat;
- D) 30 manat.

5.4. Məsələlər

1. İşçinin aylıq əmək haqqı 210 manat təşkil edir və müəssisə işçisinə 1.000 manat məbləğində ssuda vermişdir. Ssudanın faiz dərəcəsi 8%-dir. Banklararası kredit hərracında olan faiz dərəcəsi isə 14% təşkil edir. Bu zaman işçinin muzzdlu işlə əlaqədar əldə etdiyi gəlirə görə gəlir vergisini müəyyənləsdirin.

2. İşçinin himayəsində 3 nəfər 18 yaşa çatmamış uşaq vardır və onun aylıq əmək haqqı 220 manat təşkil edir. Müəssisə mart ayında işçiyə bazar qiyməti 70 manat olan xidməti əvəzsiz olaraq təqdim etmişdir. İşçidən tutulmalı olan gəlir vergisini hesablayın.

3. Məskunlaşmamış məcburi köçkün statusu olan işçinin aylıq əmək haqqı 250 manatdır. İşçinin 2 uşağının məktəbəqədər təhsil müəsisəsində saxlanması üçün müəssisə ayda 20 manat vəsait ödəyir. Bu halda işçinin aylıq vergi tutulan gəlirinə görə gəlir vergisini hesablayın.

4. II qrup əmək əlili olan işçinin aylıq əmək haqqı 140 manat təşkil edir. İşçinin müəssisəyə 300 manat borcu vardır və həmin məbləğ hesabat ayında müəssisə tərəfindən bağışlanmışdır. Bu halda işçidən tutulmalı olan gəlir vergisini hesablayın.

5. Fərdi sahibkar 2007-ci ildə malların təqdim edilməsindən 2.500 manat, xidmətlərin göstərilməsindən 1.500 manat, əsas vəsait obyekti olan soyuducu kamerasının satışından 700 manat gəlir əldə etmişdir. Eyni zamanda, fərdi sahibkarın başqa təşkilata olan 800 manat borcu bağışlanmış və ümitsiz borc kimi sildiği 400 manat məbləğ ödənilmişdir. Fərdi sahibkarın vergi tutulan ümumi gəlirini müəyyən edin.

6. Fərdi sahibkarın birgə sahibkarlıq fəaliyyətində iştirak payı 20%-dir. Birgə sahibkarlıq fəaliyyətindən ümumi gəlir 12.000 manat, birgə ümumi xərclər isə 8.000 manatdır. Fərdi sahibkarın vergiyə cəlb olunan gəlirini müəyyənləsdirin.

7. Fiziki şəxs 2007-ci ildə 28.000 manat ümumi gəlir əldə etmiş və həmin hesabat dövründə gəlirin əldə edilməsi ilə əlaqədar 26.000 manat

xərc çəkmişdir. Bu cür fəaliyyət göstərən fiziki şəxsin gəlir vergisini hesablayın.

8. 2007-ci ildə fərdi sahibkarın aşağıdakı xərcləri olmuşdur:

Xammal və materialların alınmasına 22.000 manat sərf olunmuş, onlardan 2.000 manat qeyri-kommersiya məqsədi üçün istifadə olunmuşdur. Əmək haqqının ödənilməsinə 8.000 manat, malların alınmasına 10.000 manat vəsait yönəldilmişdir. Alınan mallardan 4.000 manat qeyri-kommersiya məqsədləri üçün istifadə olunmuşdur. Şəxs fərdi istehlakına 1.000 manat, əyləncə məqsədlərinə 300 manat, ezamiyyə üçün 4.000 manat (onun 2.500 manatdan ibarət olan hissəsi norma daxilindədir) xərcləmişdir. Fiziki şəxsin gəlirdən çıxmaq hüququ olan xərclərini müəyyənləşdirin.

9. Vətəndaş Hüseynov əsas iş yeri olan A müəssisəsindən 280 manat, əvəzçilik üzrə işlədiyi B müəssisəsindən isə 220 manat muzzdlu işlə əlaqədar gəlir əldə edir. Hüseynovun himayəsində 5 nəfər vardır (onlardan 4 nəfəri 18 yaşına çatmamış uşaqlardır) və o, məskunlaşmamış məcburi köçkün olmaqla, Əfqanıstanda döyüş əməliyyatlarına göndərilmiş hərbi vəzifəli şəxs kimi güzəşt hüququna malikdir. Həmin şəxsdən ümumilikdə tutulmalı olan gəlir vergisini hesablayın.

10. Fərdi sahibkarın 2007-ci ildə aşağıdakı istiqamətlərdə xərcləri olmuşdur:

- malların, xammalın və materialların alınmasına - 24.000 manat (onlardan 2.500 manat qeyri-kommersiya məqsədləri üçün istifadə olunmuşdur);
- soyuducu kamerasının alınmasına - 12.000 manat;
- əmək haqqı və sosial sığorta ayırmalarına - 4.000 manat;
- kommunal xidmətlər və sair xərclərə görə - 600 manat;
- şəxsi istifadə məqsədilə minik avtomobilinin almasına - 6.000 manat;
- əmlak vergisinin və torpaq vergisinin ödənilməsinə - 120 manat;
- nəqliyyat vasitəsi üçün yol vergisinin ödənilməsinə - 25 manat.

Fərdi sahibkarın gəlirdən çıxılmalı olan xərclərinin məbləğini müəyyənləşdirin.

11. Sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən fiziki şəxsin istifadəsində 2007-ci ilin əvvəlinə qalıq dəyəri 30.000 manat mağaza binası, hər birinin qalıq dəyəri 800 manat olan 2 ədəd soyuducu vitrin vardır. 2007-ci ildə fiziki

şəxs ilkin dəyəri 1.400 manat olan yeni soyuducu piştaxta almışdır. Soyuducu piştaxtanın gətirilməsinə və quraşdırılmasına 200 manat vəsait xərclənmişdir. Həmçinin 2007-ci ildə istifadə müddəti 5 il olan alkoqollu içkilərin və tütün məmulatlarının satışına xüsusi razılıq (lisenziya) almaq üçün 242 manat xərc çəkmişdir. Fiziki şəxs 2007-ci ildə mağazanın təmirinə 700 manat, soyuducu kameralarının təmirinə isə 100 manat vəsait yönəltmişdir. Fiziki şəxsin 2007-ci ildə gəlirdən çıxmaq hüququ olan amortizasiya ayırmalarının və təmir xərclərinin məbləğini müəyyənləşdirin.

12. Müharibə veteranı statusuna malik Məmmədovun 2007-ci ildə əldə etdiyi ümumi gəliri 28.000 manat, həmin gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı çəkdiyi xərclərinin məbləği isə 24.000 manat olmuşdur. Eyni zamanda onun 2006-cı ildəki təsərrüfat fəaliyyətindəki zərərinin məbləği isə 1.500 manat təşkil etmişdir. 2007-ci ildə Məmmədovun ödəməli olduğu gəlir vergisinin məbləğini hesablayın.

13. Müharibə veteranı adı almış şəxsin muzzdlu işlə əlaqədar əldə etdiyi aylıq gəlirin məbləği 450 manat təşkil edir. Həmin şəxsdən tutulmalı olan gəlir vergisini hesablayın.

14. Beynəlxalq yarışda qalib gəlmiş şəxsə 10.000 manat dəyərində əşya şəklində mükafat təqdim edilmişdir. Hesablanmalı olan gəlir vergisini müəyyənləşdirin.

15. Respublika yarışında qalib gəlmiş, müharibə veteranı adı almış şəxsə 500 manat məbləğində pul mükafatı verilmişdir. Gəlir vergisini hesablayın.

16. Fiziki şəxsin iş yerindən gəliri 500 manat olmuşdur. Bundan 300 manat əmək haqqı, 50 manat xəstəlik vərəqəsi üzrə ödənilən müavinət, 150 manat isə ezamiyyə ilə bağlı ödəniş olmuşdur. Aylıq gəlirdən hesablanan gəlir vergisinin məbləği nə qədərdir?

17. Fiziki şəxs mülkiyyətində olan minik avtomobilinin satışından 4.000 manat, istehsal etdiyi kənd təsərrüfatı məhsullarının satışından 3.000 manat, 2 il əvvəl aldığı mənzilin satışından 10.000 manat (satış qiyməti ilə alış qiyməti arasındakı fərq) gəlir əldə etmişdir. Bu gəlirlərdən tutulan gəlir vergisinin ümumi məbləği nə qədərdir?

18. Daimi məskunlaşmamış məcburi köçkün statusuna malik olan fiziki şəxsin aylıq gəliri 230 manat təşkil edir. Bu məbləğin 130 manatını əmək haqqı, qalan 100 manat isə mənzilin kirayə haqqının artması ilə bağlı işə-götürən tərəfindən ödənilən maddi yardım təşkil etmişdir. Aylıq gəlirdən hesablanan gəlir vergisinin məbləği nə qədərdir?

19. Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün müdafiəsi zamanı həlak olmuş şəxsin atasının aylıq gəliri 440 manat olmuşdur. Bundan 210 manat əmək haqqı, 90 manat əlillik müavinəti, 140 manat isə dövlət pensiyası təşkil edir. Aylıq gəlirdən hesablanan gəlir vergisinin məbləği nə qədərdir?

20. Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün müdafiəsi zamanı həlak olmuş şəxsin oğlunun aylıq gəliri 440 manat olmuşdur. Bunun 320 manatı əmək haqqı, 120 manatı xəstəlik vərəqəsi üzrə ödəniş təşkil edir. Aylıq gəlirdən hesablanan gəlir vergisinin məbləği nə qədərdir?

21. Vəzifələrinin icrası zamanı həlak olmuş dövlət qulluqçusunun II qrup əmək əlili olan atasının aylıq gəliri 380 manat olmuşdur. Bunun 260 manatını əmək haqqı, 120 manatını isə həmkarlar təşkilatının verdiyi maddi yardım təşkil edir. Aylıq gəlirdən hesablanan gəlir vergisinin məbləği nə qədərdir?

22. Müəssisədə çalışan işçinin 2007-ci ilin may ayı üzrə aylıq gəliri 650 manat olmaqla aşağıdakı mənbələrdən formalaşır:

- əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə ödənilən müavinət - 210 manat;
- daşınan maddi əmlakın təqdim edilməsindən - 40 manat;
- müvafiq qaydada dövlət qeydiyyatından keçmiş lotereyadan əldə olunmuş uduş - 400 manat.

Qanunla müəyyən edilmiş güzəştləri nəzərə almaqla aylıq gəlir vergisini hesablayın.

23. Şöhrət ordeninin hər üç dərəcəsi ilə təltif olunmuş fiziki şəxsin illik gəliri 20.000 manat təşkil etmişdir. Bunun 5.000 manatı özünün istehsalı olan kənd təsərrüfatı məhsullarının satışından, 3.000 manatı minik avtomobilinin satışından, 2.000 manatı yaşayış evinin digər fiziki şəxsə kirayə-

yə verilməsindən, 10.000 manatı (satış qiyməti ilə alış qiyməti arasındakı fərq) 2 il əvvəl aldığı mənzilin satışından əldə edilmişdir. İllik gəlirdən hesablanan gəlir vergisinin məbləği nə qədərdir?

24. 1990-cı il yanvarın 20-də həlak olmuş şəxsin daimi məskunlaşmış məcburi köçkün olan və Çernobıl AES-də olan qəza nəticəsində şüa xəstəliyinə tutulmuş qardaşının illik gəliri 11.000 manat təşkil etmişdir. Bunun 2.000 manatı özünün istehsalı olan kənd təsərrüfatı məhsullarının satışından, 5.000 manatı minik avtomobilinin satışından, 4.000 manatı (satış qiyməti ilə alış qiyməti arasındakı fərq) 2 il əvvəl aldığı mənzilin satışından olmuşdur. İllik gəlirdən hesablanan gəlir vergisinin məbləği nə qədərdir?

25. Əfqanıstana göndərilmiş hərbi qulluqçu eyni zamanda II qrup əmək əlilidir. Həmin fiziki şəxsin himayəsində 2 azyaşlı uşağı vardır və həyat yoldaşı evdar qadındır. Onun aylıq gəliri 450 manat olmuşdur. Bundan 300 manat əmək haqqı, 150 manat xəstəlik vərəqəsi üzrə ödənişdir. Aylıq gəlirdən tutulan gəlir vergisinin məbləği nə qədərdir?

FƏSİL 6

HÜQUQİ ŞƏXSLƏRİN MƏNFƏƏT VERGİSİ

6.1. Hüquqi şəxslərin mənfəət vergisinin hesablanması

Mənfəət vergisi birbaşa vergi növlərindən biri olmaqla hüquqi şəxslərin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin son nəticəsi olan mənfəətdən tutulur. Dövlət mənfəət vergisindən istifadə etməklə, yəni mənfəət vergisinin dərəcəsini dəyişməklə, gəlirdən çıxılan xərclərin məhdudlaşdırılan hissəsini artırıb-azaltmaqla, vergi güzəştləri siyahısında dəyişikliklər etməklə sahibkarlıq fəaliyyətini tənzimləyir.

Azərbaycan Respublikasında rezident və qeyri-rezident müəssisələr mənfəət vergisinin ödəyiciləridirlər.

Rezident müəssisə üçün vergitutma obyektinin onun mənfəətidir. Vergitutma məqsədləri üçün mənfəət dedikdə, vergi ödəyicisinin bütün gəlirləri (vergidən azad edilən gəlirdən başqa) ilə onun gəlirdən çıxılan xərcləri arasındakı fərq başa düşülür.

Azərbaycan Respublikasında özünün daimi nümayəndəliyi vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident müəssisə bu fəaliyyətindən əldə etdiyi mənfəətindən, yəni daimi nümayəndəliyi ilə bağlı Azərbaycan mənbəyindən əldə etdiyi ümumi gəlirin, həmin gəlirin əldə edilməsinə çəkilən xərclər çıxıldıqdan sonra qalan məbləğindən vergi ödəyir.

Qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi ilə bağlı olmayan ümumi gəlirindən ödəmə mənbəyində xərclər çıxılmadan vergi tutulur.

Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən və ya onun adından aparılan ödəmələr rezident müəssisənin ödəmələrinə bərabər tutulur.

Hüquqi şəxs gəlirdən çıxılmayan xərclərdən başqa, gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı bütün xərclərini gəlirindən çıxmaq hüququna malikdir.

Əsas vəsaitlərin alınmasına və qurulmasına çəkilən xərclərin, kapital xarakterli digər xərclərin, qeyri-kommersiya fəaliyyəti ilə bağlı olan xərclərin, əyləncə və yemək xərclərinin, işçilərin mənzil və digər sosial xarakterli xərclərinin, faktiki ezamiyyə xərclərinin qanunvericiliklə müəy-

yənləşdirilən normadan artıq olan hissəsinin gəlirdən çıxılmasına yol verilmir.

Misal 6.1. *Müəssisə 2007-ci ildə dəzgahın alınması, daşınması və quraşdırılmasına 3.000 manat vəsait xərcləmişdir. Həmin müəssisə vergitutma məqsədləri üçün mənfəətin həcmi müəyyənləşdirərkən bu məbləği öz xərclərinin tərkibinə daxil edə bilməz.*

Əgər hüquqi şəxs malların təqdim edilməsi, işlərin görülməsi və xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı əldə etdiyi gəliri ümumi gəlirinə daxil etmişdirsə, onda həmin hüquqi şəxs onlarla bağlı olan ümitsiz borc məbləğini gəlirdən çıxmaq hüququna malikdir. Ümitsiz borc məbləğinin gəlirdən çıxılmasına vergi ödəyicisinin mühasibat kitablarında ümitsiz borc məbləğinin dəyəri olmayan borc kimi silindi vaxt yol verilir.

Banklar və bank fəaliyyətinin ayrı-ayrı növlərini həyata keçirən kredit təşkilatları qanunvericiliyə müvafiq qaydada aktivlərin təsnifatından asılı olaraq xüsusi ehtiyat fondlarının yaradılmasına aid edilən məbləğləri müəyyən edilmiş qaydada gəlirdən çıxmaq hüququna malikdirlər.

Sığorta fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi şəxs Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş normalara uyğun olaraq ehtiyat sığorta fondlarına ayırma məbləğlərini gəlirdən çıxmaq hüququna malikdir.

Əsas vəsaitlər üzrə amortizasiya ayırmalarının və təmirlə bağlı xərclərin gəlirdən çıxılması fiziki şəxslərdə olduğu qaydada həyata keçirilir. Bu barədə əvvəlki fəsildə müfəssəl məlumat verildiyindən bu bölmədə onların üzərində ətraflı dayanmayacağıq.

Öz işçilərinin xeyrinə əmlakın zərərdən sığortalanması, habelə xarici sığorta təşkilatları ilə bağlanmış həyat sığortası müqavilələri üzrə sığorta haqları istisna olmaqla, sığortalının ödədiyi sığorta haqları gəlirdən çıxılır.

Misal 6.2. *Müəssisə öz əmlakını 50.000 manat dəyərində sığorta etmiş və bunun müqabilində sığorta haqqı kimi sığorta şirkətinə 2.500 manat ödəmişdir. Bu halda müəssisə ödədiyi bu məbləği öz gəlirindən çıxmaq hüququna malikdir.*

Misal 6.3. *Müəssisə öz işçisinin xeyrinə əmlakını 10.000 manata sığorta etmişdir və bunun müqabilində hər ay sığorta şirkətinə 100 manat sığorta haqqı ödəyir. Bu halda ödənilən sığorta haqqını müəssisə öz gəlirindən çıxmaq hüququna malik deyildir.*

Geoloji-kəşfiyyat işlərinə və təbii ehtiyatların hasilatına hazırlıq işlərinə çəkilən xərclər amortizasiya dərəcəsi ilə hesablanan amortizasiya ayırma-

ları şəklində ümumi gəlirdən çıxılır.

Misal 6.4. *Müəssisə geoloji-kəşfiyyat işlərinə 10.000 manat sərf etmişdir. Bu zaman həmin müəssisə amortizasiya normasına uyğun olaraq çəkdiyi xərclərin yalnız 25 faizini amortizasiya ayırması şəklində öz gəlirindən çıxı bilər.*

Hüquqi şəxsin bir ildən artıq müddətə təsərrüfat fəaliyyətində istifadə etdiyi qeyri-maddi aktivlərə çəkdiyi xərclər qeyri-maddi aktivlərə aid edilir və bu xərclər müəyyən edilmiş amortizasiya dərəcəsi ilə hesablanan amortizasiya ayırmaları şəklində gəlirdən çıxılır.

Qeyri-maddi aktivlərin alınmasına və ya istehsalına çəkilən xərclər vergi ödəyicisinin vergiyə cəlb olunan gəlirinin hesablanması zamanı gəlirdən çıxılmışdırsa, həmin xərclər amortizasiya olunmalı qeyri-maddi aktivlərin dəyərinə aid edilmir.

Misal 6.5. *Müəssisə əmtəə nişanının hazırlanmasına 50.000 manat vəsait xərcləmişdir. Əmtəə nişanının istifadə müddəti məlum olmadığından, onun amortizasiya norması illik 10 faizə qədərdir. Bu halda həmin müəssisə hər il 10 faizədək amortizasiya norması ilə amortizasiya ayırması hesablaya və bu məbləği, yəni 5.000 manatadək vəsaiti öz gəlirindən çıxı bilər.*

Azərbaycan Respublikasının və ya digər dövlətlərin ərazilərində ödənilmiş mənfəət vergisinin və ödənilmiş maliyyə sanksiyalarının gəlirdən çıxılmasına yol verilmir.

Müəssisənin gəlirlərindən çıxılmasına yol verilən xərclərinin gəlirdən artıq olan hissəsi üç ilədək davam edən sonrakı dövrə keçirilir və illər üzrə məhdudiyyət qoyulmadan həmin illərin mənfəəti hesabına kompensasiya edilir.

Rezident müəssisə ödədiyi dividenddən ödəmə mənbəyində 10 faiz vergi tutur və onun faktiki sahibi olan hüquqi şəxslərin həmin gəlirindən bir daha vergi tutulmur. Həmin gəlir yenidən dividend şəklində verilən zaman vergiyə cəlb olunmur.

Rezident banklarına və ya qeyri-rezident bankların Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinə kreditlər, depozitlər üzrə ödənilən faizlər istisna olmaqla, rezident tərəfindən və ya qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi tərəfindən, yaxud bu cür nümayəndəliyin adından fiziki şəxslərə ödənilən faizlərdən, əgər gəlir Azərbaycan mənbəyindən əldə edilmişdirsə, ödəniş mənbəyində 10 faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur.

Faizlərin faktiki sahibi mənfəəti vergiyə cəlb olunan müəssisədirsə və ya qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyidir, ödəmə mənbəyində vergi

tutulmuş faizləri alan həmin müəssisə və ya qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi hesabladığı verginin məbləğini, ödəmə mənbəyində verginin tutulduğunu təsdiq edən sənədləri vermək şərti ilə bu mənbədə ödənilmiş verginin məbləği qədər azaldır.

Misal 6.6. *Hüquqi şəxs vergi ili ərzində 10.000 manat faiz gəliri əldə etmiş və ona ödəmə mənbəyində 1.000 manat verginin tutulduğu barədə sənəd verilmişdir. Həmin hüquqi şəxs 10.000 manatı özünün gəlirlərinin tərkibinə daxil edir, vergiyə cəlb olunan mənfəətinin məbləğini müəyyən edir, mənfəət vergisinin məbləğini hesablayır və sonra həmin məbləği 1.000 manat azaldır.*

Rezident hüquqi şəxs və qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi fiziki şəxslərə ödədikləri icarə haqlarından və royaltidən ödəmə mənbəyində 14 faiz dərəcəsi ilə vergi tutur. Əgər bu məbləğ rezident hüquqi şəxslərə və qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilirsə, ondan ödəmə mənbəyində vergi tutulmur. İcarə haqqı və royalti alan rezident hüquqi şəxslər və qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi həmin məbləği gəlirinin tərkibinə daxil edir və ümumi qaydada mənfəət vergisi ödəyir.

Qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyindən mənfəət vergisindən əlavə olaraq bu daimi nümayəndəliyin xalis mənfəətindən həmin qeyri-rezidentə köçürdüyü hər hansı məbləğdən 10 faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur.

Misal 6.7. *Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinin Azərbaycan Respublikasındakı fəaliyyəti ilə bağlı mənfəəti 2007-ci ildə 50.000 manat təşkil etmişdir. Qanunvericiliyə müvafiq olaraq həmin nümayəndəlik 22 faiz dərəcəsi ilə 11.000 manat mənfəət vergisini ödədikdən sonra sərəncamında qalan 39.000 manat məbləğində xalis mənfəəti öz vergi yurisdiksiyasına köçürmək istəyirsə, o, həmin məbləğdən 10 faiz, yəni 3.900 manat məbləğində vergini ödədikdən sonra qalan 35.100 manatı öz vergi yurisdiksiyasına köçürə bilər.*

Rezidentin Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənarda Azərbaycan mənbəyindən olmayan gəlirindən ödənilmiş mənfəət vergisinin məbləği Azərbaycanda vergi ödənilərkən nəzərə alınır. Bu halda həmin məbləğ mənfəətdən müəyyən edilmiş dərəcələrlə tutulan verginin məbləğindən çox olmamalıdır.

Misal 6.8. *Azərbaycanın rezidenti olan müəssisə öz daimi nümayəndəliyi vasitəsilə mənfəət vergisinin dərəcəsinin 18 faiz olduğu ölkədə kommersiya fəaliyyəti ilə məşğul olur. Bu müəssisə həmin ölkədəki fəaliyyətindən 2007-ci ildə 20.000 manat ekvivalentində, Azərbaycandakı fəaliyyətindən*

isə 100.000 manat mənfəət əldə edib. Onun daimi nümayəndəliyinin yerləşdiyi ölkədə ödədiyi mənfəət vergisinin məbləği 3.600 (20.000 x 18%) manat təşkil etmişdir. Onun bütün mənbələrdən əldə etdiyi mənfəətin məbləği 120.000 (100.000 + 20.000) manat təşkil edir. Azərbaycan qanunvericiliyinə əsasən bu məbləğdən ödənilməli olan mənfəət vergisinin məbləği 26.400 (120000 x 22 %) manat olacaqdır. Bu məbləğdən xaricdə ödənilmiş verginin məbləğini çıxmaqla Azərbaycanda ödənilməli olan verginin məbləğini 22.800 (26.400 - 3.600) manat təşkil edəcəkdir.

Vergi ödəyicisi vergi tutulan mənfəətinin məbləğini dəqiq müəyyənləşdirmək üçün gəlir və xərclərinin uçotunu aparmalıdır. O, vergi ili ərzində eyni metodu tətbiq etmək şərtilə vergilərin uçotunu kassa metodu və ya hesablama metodu ilə apara bilər.

Kassa metodu ilə uçot aparan vergi ödəyicisi gəliri əldə edəndə və ya gəlir onun sərəncamına verildəndə, bu gəliri nəzərə almalı və gəlirdən öz xərclərini yalnız bu xərcləri çəkdiyi zaman çıxmalıdır.

Vergi ödəyicisinin nağd pul vəsaitini aldığı, nağdsız ödəmədə isə pul vəsaitinin bankda onun hesabına və ya sərəncamçısı ola biləcəyi hesaba, yaxud göstərilən vəsaiti almaq hüququna malik olacağı hesaba daxil olduğu vaxt gəlirin əldə edildiyi vaxt sayılır.

Vergi ödəyicisi pul vəsaitini ödəyirsə, nağd pul vəsaitinin ödənilməsi, nağdsız ödəmədə isə vergi ödəyicisinin pul vəsaitinin köçürülməsi haqqındakı tapşırığının bank tərəfindən alındığı vaxt xərcin çəkildiyi vaxt sayılır.

Misal 6.9. *Kassa metodu ilə uçot aparan vergi ödəyicisi 30 mart 2007-ci il tarixdə 10.000 manat dəyərində malı müqavilə əsasında sifarişçiyə göndərmişdir. Sifarişçinin bu mala görə ödədiyi məbləğ 4 aprel 2007-ci il tarixdə mal göndərən bank hesabına daxil olmuşdur. Bu halda gəlirin əldə edildiyi vaxt 4 aprel 2007-ci il hesab olunur.*

Hesablama metodu ilə uçot aparan vergi ödəyicisi gəlirin əldə edilməsinin və xərcin çəkilməsinin faktiki vaxtından asılı olmayaraq gəlirini və xərcini müvafiq surətdə gəlir almaq hüququnun əldə edildiyi və ya xərcin çəkilməsi barədə öhdəliyin yarandığı vaxt nəzərə almalıdır.

Hesablama metodu ilə uçot aparan vergi ödəyicisi müqavilə üzrə iş görürsə və ya xidmət göstərirsə, gəlir onu almaq hüququ müqavilədə nəzərdə tutulan işlərin görülməsinin və ya xidmətlərin göstərilməsinin tam başa çatdığı vaxtda əldə edilmiş sayılır.

Vergi ödəyicisi vergi uçotunun aparılması üçün hesablama metodundan istifadə etdikdə, əqdlə bağlı olan xərclərin çəkilməsi vaxtı aşağıdakı şərtlərin hamısına əməl edildiyi vaxt sayılır:

- vergi ödəyicisi birmənalı olaraq maliyyə öhdəliklərini qəbul edir;
- maliyyə öhdəliklərinin məbləği dəqiq qiymətləndirilir;
- əqddə və ya müqavilədə iştirak edən bütün tərəflər əqd və ya müqavilə üzrə özlərinin bütün öhdəliklərini yerinə yetirmişlər, yaxud müvafiq məbləğlər qeyd-şərtsiz ödənilməlidir.

Misal 6.10. *Hesablama metodundan istifadə edən müəssisə özünə məxsus əmlakı ayda 1.000 manata icarəyə vermişdir. Müqavilənin şərtlərinə əsasən icarəyə götürən hər ayın 5-nə qədər həmin ay üçün icarə haqqını ödəməlidir. İcarəyə götürən müəssisə sentyabr ayı üçün icarə haqqını həmin ayın 5-nə qədər ödəməli olduğu halda, vəsait çatışmazlığı ucbatından növbəti ilin yanvar ayının 10-da ödəmişdir. Buna baxmayaraq icarəyə verən müəssisə sentyabr ayı üçün almalı olduğu 1.000 manat məbləğində icarə haqqını həmin ay üçün öz gəlirinə daxil etməlidir.*

Rezident müəssisələr, Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəliyi olan qeyri-rezidentlər hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq vergi orqanlarına bəyannamə verirlər.

Vergi ödəyicisi olan hüquqi şəxs Azərbaycan Respublikasında sahibkarlıq fəaliyyətini dayandırdıqda, 30 gün müddətində vergi orqanlarına bəyannamə verməlidir. Bu zaman mənfəət vergisi üçün hesabat dövrü vergi ilinin əvvəlindən vergi ödəyicisinin sahibkarlıq fəaliyyətini dayandırdığı günə qədər olan dövrü əhatə edir.

Hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar rüb qurtardıqdan sonra 15 gündən gec olmayaraq cari ödəmələri dövlət büdcəsinə ödəməlidirlər. Bələdiyyə mülkiyyətində olan müəssisə və təşkilatlar mənfəət vergisini yerli büdcəyə, digər təşkilatlar isə dövlət büdcəsinə ödəyirlər.

Azərbaycan Respublikasında hüquqi şəxslərin mənfəət vergisinin dərəcəsi 22 faiz təşkil edir.

Hər ödəmənin məbləği əvvəlki vergi ilində hesablanmış vergi məbləğinin 1/4 hissəsini təşkil edir. Vergi ödəyicisi cari vergi ödəmələrinin məbləğini bu rübdəki gəlirinin həcmi onun keçən ilin ümumi gəlirində (gəlirdən çıxılan məbləğlər nəzərə alınmadan) verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsala vurmaqla müəyyənləşdirə bilər.

Bu zaman vergi ödəyicisi il ərzində cari vergi ödəmələrinin məbləğini müəyyənləşdirməyin yuxarıdakı iki mümkün metodundan birini seçir və

hər il aprel ayının 15-dək bu barədə vergi orqanına məlumat verir.

Vergi ödəyicisi cari vergi ödəmələrinin məbləğini müəyyənləşdirmək üçün tətbiq etdiyi metod barədə məlumat vermədiyi halda, vergi orqanı birinci metodu tətbiq edir və həmin metod vergi ilinin sonunadək dəyişdirilmir.

Vergi ödəyicisi cari vergi ödəmələrinin məbləğini müəyyənləşdirmək üçün xüsusi çəkiyə əsaslanan metodu seçdiyi halda, hər rüb başa çatdıqdan sonra 15 gün ərzində mənfəətdən və ya gəlirdən hesablanmış cari vergi məbləği barədə vergi orqanına arayış təqdim etməlidir, əks halda, vergi orqanı əvvəlki vergi ilində hesablanmış verginin 1/4 hissəsinin ödənilməsini nəzərdə tutan metodu tətbiq edə bilər.

Misal 6.11. Vergi ödəyicisinin 2007-ci ildə hesabladığı mənfəət vergisinin məbləği 6.000 manat təşkil etmişdir. Bu vergi ödəyicisi 2008-ci ildə birinci metodu tətbiq edirsə, onda onun həmin ilin birinci rübündəki cari vergi ödəmələrinin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

$$6.000 \times 1/4 = 1.500 \text{ manat.}$$

Misal 6.11. Vergi ödəyicisi 2008-ci ildə cari vergi ödəmələrinin məbləğini müəyyənləşdirmək üçün ikinci metodu seçir və həmin ilin aprel ayının 15-dək bu barədə vergi orqanına məlumat verir. 2007-ci ildə vergi ödəyicisinin ümumi gəliri 40.000 manat, hesabladığı mənfəət vergisinin məbləği isə 5.000 manat olmuşdur. Bu halda onun ümumi gəlirində verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsal aşağıdakı kimi müəyyən olunur:

$$5.000 : 40.000 = 0,125.$$

Vergi ödəyicisinin 2008-ci ilin birinci rübündə gəliri 12.000 manat olmuşdur. Bu halda onun həmin rübdə cari vergi ödəməsinin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

$$12.000 \times 0,125 = 1.500 \text{ manat.}$$

Cari vergi ödəmələri vergi ili üçün vergi ödəyicisindən tutulan verginin məbləğinə aid edilir.

Əvvəllər fəaliyyəti olmayan vergi ödəyicilərinin mənfəət vergisi üzrə cari vergi ödəmələri təqvim ili ərzində rüblər üzrə artan yekunla hesablanır. Cari vergi ödəmələrinin məbləği mənfəətdən verginin məbləğinin 75 faizindən az olmamalıdır.

Əvvəllər fəaliyyəti olmayan vergi ödəyiciləri rüb başa çatdıqdan sonra 15 gün ərzində cari vergi ödəmələrini aparmalı və rüb ərzində mənfəətdən və ya gəlirdən hesablanmış cari vergi məbləği barədə vergi orqanına arayış təqdim etməlidirlər.

Misal 6.12. Yeni yaradılmış müəssisə 2007-ci il yanvar ayının 1-dən fə-

aliyyətə başlamışdır. Həmin müəssisənin ilk üç ayda mənfəətinin məbləği 10.000 manatdır. Bu zaman onun I rüb üçün cari vergi ödəməsinin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən olunur:

$$(10.000 \times 22\%) \times 75\% = 1.650 \text{ manat.}$$

Müəssisənin fəaliyyətinin ilk 6 ayı ərzində mənfəətinin məbləği 25.000 manat təşkil etmişdir. Bu zaman II rüb üçün cari vergi ödəməsinin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən olunur:

$$(25.000 \times 22\%) \times 75\% - 1.650 = 2.475 \text{ manat}$$

Müəssisənin fəaliyyətinin ilk 9 ayı ərzində mənfəətinin məbləği 40.000 manat təşkil etmişdir. Bu zaman III rüb üçün cari vergi ödəməsinin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən olunur:

$$(40.000 \times 22\%) \times 75\% - 1.650 - 2.475 = 2.475 \text{ manat.}$$

2007-cü il başa çatdıqda bu müəssisənin həmin il üçün mənfəətinin məbləği 70.000 manat təşkil etmişdir. Bu məbləğdən hesablanmış mənfəət vergisinin həcmi aşağıdakı kimi təyin olunur:

$$70.000 \times 22\% = 15.400 \text{ manat.}$$

Müəssisə bu məbləğdən əvvəllər ödədiyi cari vergi ödəmələrinin məbləğini çıxmalı, qalıq məbləği isə büdcəyə ödəməlidir. Başqa sözlə, müəssisənin ilin yekununa görə mənfəət vergisi üzrə büdcəyə ödəməli olduğu məbləğ aşağıdakı kimi təyin edilir:

$$15.400 - 1.650 - 2.475 - 2.475 = 8.800 \text{ manat}$$

Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyində mənfəət vergisindən bir sıra azadolmalar və güzəştlər nəzərdə tutulmuşdur. Aşağıdakılar vergidən azaddır:

- xeyriyyə təşkilatlarının gəlirləri - sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə etdikləri gəlirdən başqa;

Misal 6.13. *Xeyriyyə təşkilatı əlillər evinə yardım göstərilməsi ilə məşğul olur. Bu məqsədlə həmin təşkilata müxtəlif hüquqi və fiziki şəxslərdən vəsait daxil olur. Xeyriyyə təşkilatına məxsus olan idman kompleksindən sahibkarlıq məqsədləri üçün istifadə edilməsindən əldə edilən mənfəət də tamamilə xeyriyyə məqsədləri üçün istifadə olunur. Bu halda xeyriyyə təşkilatına müxtəlif hüquqi və fiziki şəxslərdən daxil olan vəsaitlər mənfəət vergisindən azaddır. Lakin idman kompleksindən əldə edilən mənfəət isə tam məbləğdə vergiyə cəlb edilməlidir.*

- qeyri-kommersiya təşkilatlarının aldıkları əvəzsiz köçürmələr, üzvlük haqları və ianələr;

- beynəlxalq, dövlətlərarası və hökumətlərarası təşkilatların gəlirləri - sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə etdikləri gəlirdən başqa;

- dövlət hakimiyyəti orqanlarının, büdcə təşkilatlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının gəlirləri - sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə etdikləri gəlirdən başqa;

- Azərbaycan Respublikasının Milli Bankının, onun qurumlarının və Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun (Fondun vəsaitinin yerləşdirilməsindən əldə edilən gəlir istisna olmaqla), habelə Əmanətlərin Sığortalanması Fondunun gəlirləri;

- alınmış sığorta ödənişləri (həmin sığorta hadisəsi ilə əlaqədar zərərə aid edilən məbləğlərdən başqa);

- sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərin təhsil alması üçün yaradılmış xüsusi təhsil müəssisələrinin gəliri - sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə etdikləri gəlirdən başqa;

- Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq dövlət büdcəsinə olan vergi borclarının silinməsindən əldə olunan gəlir.

Əlillərin ictimai təşkilatlarına məxsus olan işçilərinin ümumi sayının azı 50 faizi əlillərdən ibarət olan istehsal müəssisələrinin mənfəət vergisinin dərəcəsi 50 faiz azaldılır. Bu güzəştin alınması hüququ müəyyən edilərkən işçilərin orta siyahı sayına əvəzçilik, podrat müqavilələri və mülki-hüquqi xarakterli digər müqavilələr üzrə işləyən əlillər daxil edilmir.

Misal 6.14. *Korlar Cəmiyyətinə məxsus sap istehsalı ilə məşğul olan müəssisənin ştatda olan 30 işçisindən 19 nəfəri əlildir. Müəssisənin 2007-ci ildə əldə etdiyi mənfəətinin məbləği 12.000 manat olmuşdur. Bu halda həmin müəssisənin ödəməli olduğu mənfəət vergisinin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən edilə bilər:*

$$(12.000 \times 22\%) \times 50 \% = 1.320 \text{ manat.}$$

6.2. Suallar

1. Mənfəət vergisinin ödəyiciləri hansı şəxslərdir?
2. Rezident hüquqi şəxslər üçün mənfəət vergisi üzrə vergitutma obyektini nədir?
3. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident hüquqi şəxsin hansı gəlirləri vergiyə cəlb olunur?
4. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident hüquqi şəxsin vergiyə cəlb olunan gəliri necə müəyyənləşdirilir?
5. Qeyri-rezident hüquqi şəxsin vergiyə cəlb olunan gəliri necə müəyyənləşdirilir?
6. Hansı şəxslərin gəlirləri mənfəət vergisindən azaddır?
7. Mənfəət vergisindən hansı şəxslərə güzəşt verilir?
8. Gəlirdən çıxılmayan xərcləri göstərin.
9. Mənfəət vergisinin məqsədləri üçün gəlirdən faizlər üzrə çıxılan məbləğlər necə müəyyən edilir?
10. Hansı fəaliyyət növləri üzrə istifadə olunan əsas vəsaitlər amortizasiya olunur?
11. Amortizasiya ayırmaları hesablamaq üçün əsas vəsaitlərin ilin sonuna qalıq dəyəri necə müəyyənləşdirilir?
12. Amortizasiya olunmayan aktivləri göstərin.
13. Amortizasiya ayırmalarının normalarını kateqoriyalar üzrə göstərin.
14. Əsas vəsaitlər üzrə təmir xərclərinin normalarını göstərin.
15. Təmir xərclərinin norması əsas vəsaitin hansı dəyərinə tətbiq edilir?
16. Birgə sahibkarlıq fəaliyyətindən gəlirlər necə bölüşdürülür?
17. Mənfəət vergisinin məqsədləri üçün uzunmüddətli müqavilələr üzrə xərclər necə müəyyənləşdirilir?
18. Hansı müqavilələr uzunmüddətli müqavilələrə aiddir?
19. Mənfəət vergisinin məqsədləri üçün aktivini əvəzsiz əsasla və ya güzəştli qiymətlə təqdim edən vergi ödəyicisinin gəliri necə müəyyənləşdirilir?
20. Aktivlərin dəyəri necə müəyyənləşdirilir?
21. Vergitutma məqsədləri üçün maliyyə lizinqi nədir?
22. Müəssisənin gəlirdən çıxılmasına yol verilən xərclərinin gəlirdən artıq olan hissəsi necə kompensasiya edilir?

23. Mənfəət vergisi üzrə cari vergi ödəmələri necə müəyyənləşdirilir və nə vaxt ödənilir?

24. Əvvəlki vergi ilində fəaliyyəti olmayan və növbəti vergi ilində mənfəət vergisi ödəyicisi olan vergi ödəyicilərində cari vergi ödəməsi necə müəyyənləşdirilir?

25. Hansı hallarda cari vergi ödəməsi əlaqəli məlumatlara əsasən hesablanır?

6.3. Testlər

1. Hüquqi şəxslərin mənfəətindən vergi hansı dərəcə ilə tutulur?

- A) 30 faiz;
- B) 22 faiz;
- C) 24 faiz;
- D) 18 faiz.

2. Milli Bankın və onun qurumlarının gəlirləri mənfəət vergisinə hansı dərəcə ilə cəlb olunur?

- A) 15 faiz;
- B) vergi tutulmur;
- C) 10 faiz;
- D) 22 faiz.

3. Qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinin xalis mənfəətindən həmin qeyri-rezidentin xeyrinə köçürülən məbləğdən neçə faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur?

- A) 22 faiz;
- B) vergi tutulmur;
- C) 5 faiz;
- D) 10 faiz.

4. Əlillərin ictimai təşkilatlarına məxsus olan işçilərinin ümumi sayının azı neçə faizi əlillərdən ibarət olan istehsal müəssisələrinə mənfəət vergisindən 50 faiz güzəşt verilir?

- A) 30 faiz;
- B) 25 faiz;
- C) 60 faiz;
- D) 50 faiz.

5. Müəssisələrin dövlət büdcəsinə olan borclarının silinməsindən əldə olunan gəlirindən mənfəət vergisi hansı dərəcə ilə tutulur?

- A) 24 faiz;
- B) 25 faiz;
- C) 10 faiz;
- D) vergi tutulmur.

6. Əlillərin ictimai təşkilatlarına məxsus olan işçilərinin ümumi sayının 51 faizi əvəzçilik müqaviləsi əsasında işləyən əlillərdən ibarət olan istehsal müəssisəsinin mənfəəti neçə faiz dərəcə ilə vergiyə cəlb olunur?

- A) 11 faiz;
- B) 22 faiz;
- C) vergi tutulmur;
- D) 12,5 faiz.

7. Müəssisənin balansında olan torpaq sahəsinin amortizasiya norması neçə faizdir?

- A) 20 faiz;
- B) 10 faiz;
- C) 25 faiz;
- D) amortizasiya olunmur.

8. Sahibkarlıq fəaliyyəti əyləncə və sosial xarakteri daşıyan vergi ödəyicisinin əyləncə və sosial xərcləri gəlirdən hansı qaydada çıxılır?

- A) xərclərin 50 faizi gəlirdən çıxılır;
- B) gəlirdən çıxılmır;
- C) ancaq sosial xərcləri çıxılır;
- D) tam məbləğdə gəlirdən çıxılır.

9. Amortizasiya olunmayan aktivlər qrupunu göstərin:

- 1. istismar vaxtı çatmayan çoxillik əkmələr;
- 2. iş heyvanları;
- 3. nəqliyyat vasitələri;
- 4. konservasiya edilmiş əsas vəsaitlər;
- 5. məhsuldar heyvanlar.

- A) 1, 2, 3;
- B) 2, 3, 5;

- C) 1, 4, 5;
- D) 3, 4, 5.

10. İlin sonuna hər hansı kateqoriyaya aid əsas vəsaitlərin qalıq dəyəri hansı məbləğdən və ya əsas vəsaitlərin ilkin dəyərinin neçə faizindən az olduqda, qalıq dəyərinin məbləği gəlirdən çıxılır?

- A) 100 manatdan və ya ilkin dəyərinin 5 faizindən;
- B) 100 manatdan və ya ilkin dəyərinin 3 faizindən;
- C) 50 manatdan və ya qalıq dəyərinin 5 faizindən;
- D) şərti maliyyə vahidinin 50 mislindən və ya ilkin dəyərinin 2 faizindən.

11. Təmirlə bağlı xərclər gəlirdən hansı qaydada çıxılır?

- A) təmir xərcləri gəlirdən çıxılmaz;
- B) təmir xərclərinin 50 faizi gəlirdən çıxılır;
- C) təmir xərclərinin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş normadan artıq olmayan hissəsi gəlirdən çıxılır;
- D) heç bir hədd qoyulmadan gəlirdən çıxılır.

12. Əsas vəsaitlər üzrə təmir xərclərinin məhdudlaşdırılan məbləği müəyyən edilərkən məhdudlaşdırılan faiz dərəcəsi hansı göstəriciyə tətbiq edilir?

- A) əsas vəsaitin bazar qiymətinə;
- B) əsas vəsaitlərin cari ilin sonuna qalıq dəyərinə;
- C) əsas vəsaitlərin əvvəlki ilin sonuna qalıq dəyərinə;
- D) əsas vəsaitlərin əvvəlki ilin əvvəlinə balans dəyərinə.

13. Ödənilmiş maliyyə sanksiyaları hansı qaydada gəlirdən çıxılır?

- A) 50 faiz məbləğində gəlirdən çıxılır;
- B) tam məbləğdə gəlirdən çıxılır;
- C) gəlirdən çıxılmaz;
- D) vergitutulan mənfəətin azaldılmasına aid edilir.

14. Müəssisənin gəlirlərdən çıxılmasına yol verilən xərclərinin gəlirdən artıq olan hissəsi neçə ilədək davam edən sonrakı dövrlərə keçirilir?

- A) 3 ilədək;
- B) 2 ilədək;

- C) 5 ilədək;
- D) 1 ilədək.

15. Faizlərin faktiki sahibi mənfəəti vergiyə cəlb olunan rezident müəssisədirsə, onun faiz üzrə gəlirindən ilin sonunda hansı qaydada vergi tutulur?

- A) bir daha vergi tutulmur;
- B) ümumi qaydada vergi hesablanır və hesablanmış məbləğdən ödəmə mənbəyində tutulan verginin məbləği çıxılır;
- C) 15 faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur;
- D) 10 faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur.

16. Rezident müəssisələrə Azərbaycan Respublikasının ərazisində ödənilmiş icarə haqqından ödəmə mənbəyində vergi hansı dərəcə ilə tutulur?

- A) 14 faiz;
- B) 10 faiz;
- C) 4 faiz;
- D) vergi tutulmur.

17. Qeyri-rezidentin Azərbaycan mənbəyindən əldə olunan və Azərbaycan Respublikası ərazisindəki daimi nümayəndəliyə aid olmayan gəlirindən hansı qaydada vergi tutulur?

- A) gəlirdən xərclər çıxılmaqla vergi tutulur;
- B) ilin sonunda bəyannamə təqdim edilir və ümumi qaydada vergi hesablanır;
- C) ödəmə mənbəyində xərclər çıxılmadan vergi tutulur;
- D) vergi tutulmur.

18. Aşağıdakılardan hansılar hüquqi şəxsin yenidən təşkili sayılır?

1. iki və daha çox rezident hüquqi şəxsin birləşməsi;
 2. rezident hüquqi şəxsin iki və ya daha çox rezident hüquqi şəxsə ayrılması;
 3. hüquqi şəxsin ləğvi;
 4. hüquqi şəxsin müstəqil bölməsinin təqdim edilməsi;
 5. ayırma yolu ilə yeni şəxs yaradılması.
- A) 1, 2, 3;
 - B) 2, 3, 4;

- C) 1, 4, 5;
- D) 1, 2, 5.

19. Hüquqi şəxslər illik mənfəət vergi bəyannaməsini nə vaxt təqdim edirlər?

- A) hesabat ilindən sonrakı ilin fevral ayının 15-dən gec olmayaraq;
- B) hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 1-dən gec olmayaraq;
- C) hesabat ilindən sonrakı ilin aprel ayının 15-dən gec olmayaraq;
- D) hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq.

20. Hüquqi şəxsin ləğv edilməsi haqqında qərar qəbul olunduqdan sonra neçə gün ərzində ləğvetmə komissiyası vergi orqanına bəyannamə təqdim edir?

- A) 90 gün ərzində;
- B) 60 gün ərzində;
- C) 20 gün ərzində;
- D) 30 gün ərzində.

21. Hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar hansı müddətdə gəlir vergisi və ya mənfəət vergisi üzrə cari vergi ödəmələrini dövlət büdcəsinə ödəməlidirlər?

- A) rüb qurtardıqdan sonra 20 gündən gec olmayaraq;
- B) rüb qurtardıqdan sonra 15 gündən gec olmayaraq;
- C) rüb qurtardıqdan sonra 10 gündən gec olmayaraq;
- D) rüb qurtardıqdan sonra 5 gündən gec olmayaraq.

22. Cari vergi ödəmələrinin məbləği aşağıdakı metodların hansı ilə müəyyənləşdirilə bilər?

A) bu rübdəki gəlirinin həcmi onun keçən ilin ümumi gəlirində (gəlirdən çıxılan məbləğlər nəzərə alınmadan) verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsalə vurmaqla;

B) bu rübdəki gəlirinin həcmi onun keçən ilin müvafiq rübündəki ümumi gəlirində illik hesablanmış verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsalə vurmaqla;

C) bu rübdəki xərclərinin həcmi onun keçən ilin ümumi xərclərində ödənilmiş verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsalə vurmaqla;

D) bu rübdəki gəlirinin həcmi onun keçən ilin ümumi gəlirində ödənilmiş verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsalə vurmaqla.

23. Əvvəllər fəaliyyəti olmayan vergi ödəyicilərinin mənfəət vergisi və ya gəlir vergisi üzrə cari vergi ödəmələri təqvim ili ərzində necə hesablanır?

- A) rüblər üzrə artan yekunla müvafiq vergi dərəcələrinə əsasən;
- B) aylar üzrə müvafiq vergi dərəcələrinə əsasən;
- C) cari vergi ödəmələri hesablanmır;
- D) ilin sonunda müvafiq vergi dərəcələrinə əsasən.

24. Cari vergi ödəmələri nə vaxt yenidən haqq-hesab edilir?

- A) hesabat ayı başa çatdıqdan sonra;
- B) hesabat rübü başa çatdıqdan sonra;
- C) hesabat ili başa çatdıqdan sonra;
- D) haqq-hesab edilmir.

25. Vergi ödəyicisi il ərzində cari vergi ödəmələrinin məbləğini müəyyənləşdirməyin iki mümkün metodundan birini seçdiyi barədə vergi orqanına nə vaxt məlumat verir?

- A) hər il aprel ayının 20-dək;
- B) hər il aprel ayının 1-dək;
- C) hər il aprel ayının 15-dək;
- D) hər il mart ayının 20-dək.

6.4. Məsələlər

1. 2007-ci ilin əvvəlinə müəssisənin əsas vəsaitlərinin qalıq dəyəri (amortizasiya çıxıldıqdan sonra) 35.000 manat olmuşdur. İl ərzində 8.000 manat dəyərində əsas vəsait alınmış, 5.000 manat dəyərində isə ləğv olunmuşdur. 2006-cı ildə əsas vəsaitlərin təmirinə çəkilən xərclər müəyyən edilmiş həddən 2.000 manat artıq olmuşdur.

Əsas vəsaitlərin 2007-ci ildə amortizasiya ayırmaları hesablanan qalıq dəyəri nə qədərdir?

2. Dəzgahların 2006-cı ilin sonuna qalıq dəyəri 10.000 manatdır. 2007-ci il ərzində dəzgahların daxil olması, ləğvi ilə bağlı əməliyyatlar olmamış və onların təmirinə 1.000 manat xərc çəkilməmişdir. 2008-cı ildə əlavə olaraq 20.000 manat dəyərində dəzgah alınmış, yararsız olduqları üçün 5.000 manat dəyərində ləğv olunmuşdur. Amortizasiya hesablanması məqsədilə dəzgahların 2008-ci ilin sonuna qalıq dəyəri nə qədərdir?

3. 2006-cı ilin sonuna nəqliyyat vasitələrinin qalıq dəyəri (amortizasiya ayırmaları çıxılandan sonra) 30.000 manat olmuşdur. Həmin ildə onların təmirinə çəkilən xərclər təmir üzrə gəlirdən çıxılan norma həddindən 500 manat çox olmuşdur. 2007-ci ildə 5.000 manat dəyərində nəqliyyat vasitələri ləğv edilmiş, 6.000 manat dəyərində nəqliyyat vasitələri alınmış və onların təmirinə çəkilən xərclər 10.000 manat olmuşdur. 2007-ci ildə amortizasiya ayırmaları hesablanması üçün nəqliyyat vasitələrinin qalıq dəyəri nə qədərdir?

4. Dəzgahların 2006-cı ilin sonuna qalıq dəyəri 10.000 manatdır. 2007-ci il ərzində dəzgahların daxil olması və ləğvi ilə bağlı əməliyyatlar aparılmamış və onların təmirinə 1.000 manat vəsait xərclənmişdir. 2008-ci ildə əlavə olaraq 20.000 manat dəyərində dəzgah alınmış, yararsız olduğu üçün 5.000 manat dəyərində avadanlıq ləğv edilmişdir. 2008-ci il üzrə hesablanmış amortizasiya ayırmalarının məbləği nə qədərdir?

5. Nəqliyyat vasitələrinin 2005-ci ilin sonuna qalıq dəyəri (amortizasiya ayırmaları çıxılandan sonra) 20.000 manatdır. Həmin ildə onların təmirinə çəkilən xərclər təmir üzrə gəlirdən çıxılan məbləğ həddindən 3.000 manat artıq olmuşdur. 2006-cı il ərzində əlavə 5.000 manat məbləğində nəqliyyat vasitələri alınmış, onların ləğvi və satışı ilə bağlı əməliyyatlar olmamış və nəqliyyat vasitələrinin təmirinə 3.000 manat vəsait sərf edilmişdir. 2007-ci ildə əlavə olaraq 10.000 manat dəyərində nəqliyyat vasitələri alınmış, yararsız olduğu üçün 15.000 manat dəyərində ləğv olunmuşdur. 2007-ci il üzrə hesablanmış amortizasiya ayırmalarının məbləği nə qədərdir?

6. Avadanlıqların 2005-ci ilin sonuna qalıq dəyəri (amortizasiya ayırmaları çıxılandan sonra) 10.000 manatdır. 2006-cı il ərzində avadanlıqların daxil olması və ləğvi ilə bağlı əməliyyatlar olmamış və onların təmirinə 1.000 manat vəsait xərclənmişdir. 2007-ci ildə əlavə olaraq 10.000 manat dəyərində avadanlıq alınmış, yararsız olduğu üçün 5.000 manat dəyərində ləğv olunmuşdur. 2007-ci il üzrə hesablanmış amortizasiya ayırmalarının məbləği nə qədərdir?

7. Nəqliyyat vasitələrinin 2005-ci ilin sonuna qalıq dəyəri (amortizasiya ayırmaları çıxılandan sonra) 20.000 manatdır. Həmin ildə onların təmirinə

çəkilən xərclər təmir üzrə gəlirdən çıxılan məbləğ həddindən 3.000 manat artıq olmuşdur. 2006-cı il ərzində əlavə 5.000 manat məbləğində nəqliyyat vasitələri alınmış, onların ləğvi və satışı ilə bağlı əməliyyatlar olmamış və nəqliyyat vasitələrinin təmirinə 3.000 manat xərc çəkilməmişdir. 2007-ci ildə əlavə olaraq 10.000 manat dəyərində nəqliyyat vasitələri alınmış, yararsız olduqları üçün 15.000 manat dəyərində ləğv olunmuşdur. Göstərilənlərə əsasən 2008-ci ildə nəqliyyat vasitələrinin təmirinə çəkilən xərclərin gəlirdən çıxılan məbləğinin həddi nə qədər ola bilər?

8. 2005-ci ilin sonuna avadanlıqların qalıq dəyəri (amortizasiya ayırmaları çıxıldıqdan sonra) 10.000 manat olmuşdur. 2006-cı ildə onların təmirinə 1.000 manat vəsait xərclənmişdir. Həmin ildə 5.000 manat dəyərində avadanlıqlar yararsız olduğu üçün ləğv olunmuşdur. Göstərilənlərə əsasən 2007-ci ildə avadanlıqların təmirinə çəkilən xərclərin gəlirdən çıxılan məbləğinin həddi nə qədər ola bilər?

9. Əlillərin ictimai təşkilatına məxsus olan istehsal müəssisəsinin ümumi 20 nəfər işçisindən 12 nəfəri əlildir. Müəssisənin 2006-cı ildə mənfəəti 12.000 manat olmuşdursa, mənfəət vergisi nə qədər olacaqdır?

10. İşçilərinin ümumi sayı 25 nəfərdən ibarət olan və əlillərin ictimai təşkilatına məxsus olan ticarət müəssisəsində 17 nəfər II qrup əlil daimi işlə təmin olunmuşdur. Bu müəssisənin 2007-ci il üçün gəliri 14.000 manat, xərcləri isə 9.000 manat təşkil edir. Müvafiq dövr üçün vergi bəyannaməsi təqdim edərkən həmin müəssisə dövlət büdcəsinə hansı miqdarda mənfəət vergisi ödəməlidir?

11. İşçilərinin ümumi sayı 25 nəfərdən ibarət olan və əlillərin ictimai təşkilatına məxsus olan istehsal müəssisəsində 17 nəfər II qrup müharibə əlili daimi işlə təmin olunmuşdur. Bu müəssisənin 2007-ci il üçün gəliri 14.000 manat, xərcləri isə 9.000 manat təşkil edir. Müvafiq dövr üçün vergi bəyannaməsi təqdim edərkən həmin müəssisə dövlət büdcəsinə hansı miqdarda mənfəət vergisi ödəməlidir?

12. Qeyri-rezident hüquqi şəxsin daimi nümayəndəliklə əlaqədar 2007-ci ildə Azərbaycan mənbəyindən əldə etdiyi mənfəətinin məbləği 15.000 manatdır. İlin sonunda nümayəndəlik özünün xalis mənfəətindən

həmin qeyri-rezidentə 1.000 manat məbləğində pul vəsaiti ödəmişdir. Daimi nümayəndəlik ümumilikdə büdcəyə nə qədər vergi ödəməlidir?

13. Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinə aid olmayan, Azərbaycan mənbəyindən aşağıdakı gəlirləri olmuşdur: 8.000 manat riskin sığortasına dair müqavilədən, 12.000 manat beynəlxalq rabitə xidmətindən, 14.000 manat dividendlərdən. Qeyri-rezidentdən ödəmə mənbəyində tutulmalı olan verginin ümumi məbləğini müəyyən edin.

14. Birgə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iki şəxsin 2006-cı ildə həmin fəaliyyətdən əldə etdikləri birgə gəlirləri 780.000 manat, bu gəlirlərin əldə edilməsi ilə bağlı xərcləri isə 480.000 manat olmuşdur. Şəxslərdən birinin həmin birgə fəaliyyətdə olan iştirak payının 40 faiz olduğunu nəzərə alsaq, digər payçı şəxs hansı məbləğdə mənfəət vergisi ödəməlidir?

15. 2007-ci ildə müəssisənin ümumi gəliri 16.000 manat, büdcəyə hesablanmış mənfəət vergisi isə 800 manat olmuşdur. 2008-ci ilin I rübündə müəssisənin ümumi gəlirinin 17.000 manat olduğunu nəzərə alsaq, verginin xüsusi çəkisini göstərən əmsali tətbiq etməklə I rüb üçün cari vergi ödəməsinin məbləğini müəyyənləşdirin.

16. Təmir-tikinti müəssisəsi tərəfindən tikinti işlərinin aparılması məqsədi ilə alınmış maşın və avadanlıqların müəssisəyə gətirilməsinə və quraşdırılmasına 7.500 manat, tikinti materialların istehsalına 20.000 manat, fəhlələrin və qulluqçuların əmək haqlarının ödənilməsinə 7.000 manat məbləğində vəsait sərf olunmuşdur. Bu halda, vergitutma məqsədləri üçün müəssisənin xərclərini müəyyən edin.

17. Vergi ödəyicisi xaricdə yerləşən bankdan aldığı kreditin 400.000 manatı üçün hesabat ilində 120.000 manat faiz hesablamışdır. Həmin ildə banklararası kredit hərracında faizin orta illik səviyyəsi 20 faiz olmuşdur. Hesabat ilində hesablanmış faizin gəlirdən çıxılan məbləği nə qədərdir?

18. Firma rezident bankdan aldığı kreditin 300.000 manatı üçün hesabat ilində 60.000 manat faiz hesablamışdır. Onun həmin bankın əmlakında iştirak payı 25 faizdir. Həmin ildə banklararası kredit hərracında faiz tarifi-

nin orta illik səviyyəsi 10 faiz olmuşdur. Hesabat ilində hesablanmış faizin gəlirdən çıxılan məbləği nə qədərdir?

19. Azərbaycanın rezidenti olan müəssisə tərəfindən Azərbaycanda daimi nümayəndəliyi olmayan qeyri-rezidentə 10.000 manat sığorta ödənişi, beynəlxalq rabitə xidmətinə görə 5.000 manat, mühəndis xidmətinə görə 10.000 manat və 5.000 manat faiz ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində qeyri-rezidentin gəlirindən tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

20. Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinin hesabat ili üzrə gəliri 100.000 manat olmuşdur. Bu vəsaitin 50.000 manatı malların (işlərin, xidmətlərin) təqdim edilməsindən, 10.000 manatı dividendlərdən, 20.000 manatı faiz gəlirlərindən, 20.000 manatı əmlakın icarəyə verilməsindən əldə edilmişdir. Ödəmə mənbəyində faizlərdən və dividendlərdən vergi tutulmuşdur. Gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı olan xərclər 60.000 manat təşkil etmişdir. Hesabat ili üzrə ödənilməli mənfəət vergisinin məbləği nə qədərdir?

21. Müəssisənin hesabat ilində gəliri 400.000 manat olmuşdur. Bu vəsaitin 300.000 manatı malların (işlərin, xidmətlərin) təqdim edilməsindən, 20.000 manatı dividendlərdən, 30.000 manatı faiz gəlirlərindən, 50.000 manatı əmlakın icarəyə verilməsindən əldə olunmuşdur. Ödəmə mənbəyində faizlərdən və dividendlərdən vergi tutulmuşdur. Gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı olan xərclər 300.000 manat təşkil etmişdir. Hesabat ili üzrə ödənilməli mənfəət vergisinin məbləği nə qədərdir?

22. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəliyi olan qeyri-rezidentin hesabat ili üzrə gəliri 200.000 manat olmuşdur. Bunun 150.000 manatı malların (işlərin, xidmətlərin) təqdim edilməsindən, 10.000 manatı dividendlərdən, 20.000 manatı faiz gəlirlərindən, 20.000 manatı əmlakın icarəyə verilməsindən əldə olunmuşdur. Ödəmə mənbəyində faizlərdən və dividendlərdən vergi tutulmuşdur. Gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı olan xərclər 140.000 manat təşkil etmişdir. Hesabat ili üzrə ödənilməli olan mənfəət vergisinin məbləği nə qədərdir?

23. Şirkətin hesabat ili üzrə gəliri 500.000 manat olmuşdur. Bu vəsaitin 400.000 manatı malların təqdim edilməsindən, 10.000 manatı divi-

dendlərdən, 50.000 manatı faiz gəlirlərindən, 40.000 manatı əmlakın icarəyə verilməsindən daxil olmuşdur. Ödəmə mənbəyində faizlərdən və dividendlərdən vergi tutulmuşdur. Gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı olan xərclər 420.000 manat təşkil etmişdir. Hesabat ili üzrə ödənilməli olan mənfəət vergisinin məbləği nə qədərdir?

24. Şirkətin illik gəliri 500.000 manat olmuşdur. Bu vəsaitin 400.000 manatı işlərin görülməsindən, 20.000 manatı dividendlərdən, 30.000 manatı faiz gəlirlərindən, 50.000 manatı əmlakın icarəyə verilməsindən ibarət olmuşdur. Ödəmə mənbəyində faizlərdən və dividendlərdən vergi tutulmuşdur. Gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı olan xərclər 450.000 manat təşkil etmişdir. Hesabat ili üzrə ödənilməli olan mənfəət vergisinin məbləği nə qədərdir?

25. Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinin 2006-cı il üçün ümumi gəliri 164.000 manat, ümumi xərci 137.000 manat, gəlirdən çıxılmasına yol verilən xərcləri 123.700 manat və bu daimi nümayəndəliyin xalis mənfəətindən həmin qeyri-rezidentə köçürdüyü məbləğ 14.000 manat olmuşdur. Daimi nümayəndəliyin 2006-cı il üçün ödəməli olduğu verginin məbləğini hesablayın.

FƏSİL 7

ÖDƏMƏ MƏNBƏYİNDƏ TUTULAN VERGİLƏR

7.1. Ödəmə mənbəyində tutulan vergilərin hesablanması

Aşağıdakı şəxslər (vergi agentləri) ödəmə mənbəyində vergini tutmağa borcludurlar:

- muzzdla işləyən fiziki şəxslərə ödəmələr verən hüquqi şəxslər;
- muzzdla işləyən fiziki şəxslərə ödəmələr verən sahibkarlar;
- dövlət sosial təminat sistemi vasitəsilə ödənilən pensiyalar istisna edilməklə, digər şəxslərə pensiya ödəyən hüquqi şəxslər və ya sahibkarlar;
- hüquqi və fiziki şəxslərə dividend ödəyən rezident hüquqi şəxslər;
- hüquqi və fiziki şəxslərə faizlər ödəyən hüquqi şəxslər və ya sahibkarlar;
- yuxarıda sadalandığı kimi icarə haqqı və royalti şəklində, qeyri-rezidentə hər hansı ödəmələr verən hüquqi şəxslər və ya sahibkarlar.
- vergi ödəyicisi kimi vergi orqanlarında uçota alınmayan, VÖEN təqdim etməyən fiziki şəxslərin göstərdiyi xidmətlərə (işlərə) görə həmin fiziki şəxslərə haqq ödəyən hüquqi şəxslər və ya fərdi sahibkarlar.

Rezident banklarına, maliyyə lizinqini həyata keçirən rezident şəxslərə və ya qeyri-rezident bankların, maliyyə lizinqini həyata keçirən qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinə kreditlər (ssudalar), depozitlər (hesablar) üzrə ödənilən faizlər istisna olmaqla, rezident tərəfindən və ya qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi tərəfindən, yaxud bu cür nümayəndəliyin adından ödənilən faizlərdən, o cümlədən maliyyə lizinqi əməliyyatları üzrə ödənilən ssuda faizlərindən gəlir Azərbaycan mənbəyindən əldə edilmişdirsə, ödəniş mənbəyində 10 faiz dərəcə ilə vergi tutulur.

Faizlərin faktiki sahibi fiziki şəxsdirsə, vergi tutulmuş faizlər həmin fiziki şəxslərə ödənildikdən sonra onlardan bir daha vergi tutulmur.

Faizlərin faktiki sahibi mənfəəti vergiyə cəlb olunan rezident müəssisədirsə və ya qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyidirsə, vergi tutulmuş faizləri alan həmin müəssisə və ya qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi he-

sabladığı verginin məbləğini, ödəmə mənbəyində verginin tutulduğunu təsdiq edən sənədləri vermək şərti ilə bu mənbədə ödənilmiş verginin məbləği qədər azaldır.

Həyatın yığım sığortası üzrə sığorta olunanın ödədiyi və ya onun xeyrinə ödənilən sığorta haqları ilə sığorta ödənişləri arasındakı fərq kimi alınan gəlirdən ödəniş mənbəyindən 10 faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur.

Daşınan və daşınmaz əmlak üçün icarə haqqından, həmçinin rezidentin və ya qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinin ödədiyi və ya onun adından ödənilən royaltidən gəlir Azərbaycan mənbəyindən əldə edilmişdirsə, ödəmə mənbəyində 14 faiz dərəcə ilə vergi tutulur.

İcarə haqqı vergi ödəyicisi kimi uçotda olmayan fiziki şəxs tərəfindən ödəniləndə icarəyə verən bu maddəyə uyğun olaraq vergini özü ödəyir və vergi uçotuna alınıb bəyannamə verir.

İcarə haqqı və royaltidən gəlir əldə edən fiziki şəxslərdən vergi tutulmuşdursa və ya onun tərəfindən ödənilmişdirsə, həmin gəlirlərdən bir daha vergi tutulmur.

Rezident müəssisələrə və ya qeyri-rezidentlərin daimi nümayəndəliklərinə Azərbaycan Respublikasında ödənilmiş məbləğlər bu maddə üzrə vergitutma obyekti deyildir.

Qeyri-rezidentin Azərbaycan mənbəyindən əldə olunan gəliri kimi müəyyən edilən və qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki daimi nümayəndəliyinə aid olmayan ümumi gəlirindən ödəmə mənbəyində xərclər çıxılmadan aşağıdakı dərəcələrlə vergi tutulur:

- a) dividend - 10 faiz dərəcəsi ilə;
- b) faizlər - 10 faiz dərəcəsi ilə;
- c) rezident müəssisəsinin və ya sahibkarın riskin sığortasına və ya təkrar sığortasına dair müqaviləyə uyğun olaraq sığorta ödəmələri - 4 faiz;
- d) Azərbaycan Respublikası ilə digər dövlətlər arasında beynəlxalq rabitə və ya beynəlxalq daşımalar həyata keçirilərkən rabitə və ya nəqliyyat xidmətləri üçün rezident müəssisəsinin və ya sahibkarın ödəmələri - 6 faiz;
- e) rezident müəssisəsinin və ya sahibkarın aşağıdakı ödəmələrindən:

muzdlu işlə əlaqədar alınan gəlirlər istisna olmaqla, işlərin görülməsindən və ya xidmətlərin göstərilməsindən əldə edilən gəlirlər, (Azərbaycan Respublikasında saxlanılan və ya istifadə edilən əmlak üçün alınan royalti şəklində gəlir istisna olmaqla), Azərbaycan Respublikasındakı daşınmaz

əmlakdan əldə edilən gəlir, o cümlədən bu əmlakda iştirak payının təqdim edilməsindən gəlir (Azərbaycan Respublikasındakı dasınmaz əmlakın icarəyə verilməsindən əldə edilən gəlir istisna olmaqla) və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı olmayan əmlak təqdim edilməsindən əldə etdiyi digər gəlirlər və Azərbaycan mənbəyindən əldə edilən digər gəlirlər - 10 faiz;

f) rezident müəssisəsinin və ya sahibkarın muzzdlu işlə əlaqədar ödədiyi gəlir - aylıq gəlirdən hesablanan vergi dərəcələri ilə;

g) icarə haqları və royalti - 14 faiz vergi dərəcəsi ilə.

Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən və ya onun adından aparılan ödəmələr rezident müəssisənin ödəmələrinə bərabər tutulur.

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması haqqında beynəlxalq müqavilələrdə vergilərin aşağı dərəcəsi və ya vergilərdən tam azad olunma nəzərdə tutulduğu halda, ödəmə mənbəyində artıq tutulmuş vergi məbləği qanunla müəyyən edilmiş qaydada geri qaytarılır.

Qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyindən mənfəət vergisindən əlavə olaraq bu daimi nümayəndəliyin xalis mənfəətindən həmin qeyri-rezidentə köçürdüyü (verdiyi) hər hansı məbləğdən 10 faiz dərəcə ilə vergi tutulur.

Gəlir ödəyən şəxslər verginin tutulması və büdcəyə köçürülməsi üçün cavabdehirlər. Vergi məbləği tutulmursa və ya tutulmuş vergi büdcəyə köçürülmərsə, gəliri ödəyən hüquqi şəxslər və sahibkarlar tutulmamış və ya köçürülməmiş verginin məbləğini, həmçinin müvafiq faizləri və sanksiyaları büdcəyə ödəməyə borcludurlar.

Ödəmə mənbəyində vergi tutan hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar:

- muzzdlu işlə əlaqədar haqq ödəyən hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar fiziki şəxslərin hesablanmış aylıq gəlirinə gəlir vergisini hesablamağa və hesablanmış vergini növbəti ayın 20-dən gec olmayaraq büdcəyə köçürməyə;

- muzzdlu işlə əlaqədar ödənilən gəlirlər istisna olmaqla gəliri ödəyən şəxslər gəlirin ödənildiyi rübdən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq vergini büdcəyə köçürməyə borcludurlar.

Ödəmə mənbəyində vergi tutan hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar rüb başa çatdıqdan sonra növbəti ayın 20-dən gec olmayaraq ödəmə mənbəyində tutulan vergilər barədə Vergilər Nazirliyinin müəyyən etdiyi formada bəyannaməni vergi orqanına verməyə borcludurlar.

Ödəmə mənbəyində vergi tutulan və bəyannamə verməli olmayan fiziki

şəxs verginin yenidən hesablanması və vəsaitlərin qaytarılması haqqında tələb irəli sürülən bəyannamə verə bilər. Vergi ödəyicisi bu hüquqlardan istifadə etmirsə, tutulmuş vergi gəlir vergisinin tam məbləği sayılır.

Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəliyi olmayan, Vergi Məcəlləsinin 125.1.3-cü, 125.1.4-cü, 125.1.5-ci və 125.1.7-ci maddələrinə müvafiq qaydada ödəmə mənbəyində vergi tutulan gəlir əldə edən qeyri-rezident vergi ödəyicisi bu cür gəlir haqqında bəyannamə verməklə tutulmuş verginin qaytarılması tələbini irəli sürə bilər. Bu cür bəyannamə hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq verilməlidir. Belə vergi ödəyicisindən Azərbaycan Respublikasında vergi ödəyicisinin daimi nümayəndəliyinin gəliri kimi 22 faiz dərəcə ilə vergi tutulur, vergi ödəyicisinin gəlir əldə edilməsi ilə bağlı olan xərci isə daimi nümayəndəliyin xərcində olduğu kimi gəlirdən çıxılmalıdır, bu şərtlə ki, vergi ödəmə mənbəyində tutulan verginin məbləğindən artıq olmasın.

7.2. Suallar

1. Ödəmə mənbəyində gəlirlərdən vergilər hansı qaydada tutulur?
2. Hansı şəxslər ödəmə mənbəyində vergi tutmağa borcludurlar?
3. Rezident müəssisə tərəfindən ödənilən dividenddən vergi necə tutulur?
4. Dividenddən ödəmə mənbəyində vergi tutulduqdan sonra həmin gəlirdən vergi necə tutulur?
5. Borc öhdəliyinə görə ödənilən hansı faiz gəlirindən ödəmə mənbəyində vergi tutulmur?
6. Faizləri alan fiziki şəxs olduqda, ödəmə mənbəyində vergi tutulmuşdursa, həmin gəlirdən sonradan vergi necə tutulur?
7. Faizləri alan hüquqi şəxs olduqda, ödəmə mənbəyində vergi tutulmuşdursa, həmin gəlirdən sonradan vergi necə tutulur?
8. İcarə haqqından və royaltidən ödəmə mənbəyində hansı dərəcə ilə vergi tutulur?
9. İcarə haqqı ödəyən qeyri-rezident olduqda, ödəmə mənbəyində vergi necə tutulur?
10. İcarə haqqını alan rezident müəssisə olduqda, ödəmə mənbəyində vergi necə tutulur?
11. İcarə haqqını alan qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi olduqda, ödəmə mənbəyində vergi necə tutulur?

12. İcarə haqqı vergi ödəyicisi kimi ucotda olmayan fiziki şəxs tərəfindən ödənildikdə, vergi kim tərəfindən ödənilir?

13. Rezident müəssisələrin riskin sığortasına və ya təkrar sığortasına görə qeyri-rezidentə ödəmələrindən hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

14. İşlərin görülməsinə və ya xidmətlərin göstərilməsinə görə qeyri-rezidentə ödənilən məbləğdən ödəmə mənbəyində hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

15. Xarici ölkələrdə ödənilmiş mənfəət vergisi Azərbaycanda vergi hesablanarkən hansı qaydada nəzərə alınır?

16. Hansı ölkələr güzəştli vergi tutulan ölkələrə aid edilir?

17. Muzdlu işlə əlaqədar ödəmə verən fiziki şəxslər və fərdi sahibkarlar vergini hansı dərəcə ilə tutmalıdırlar?

18. Dövlət sosial təminat sistemi vasitəsilə ödənilən pensiyalardan başqa, digər şəxslərə ödənilən pensiyadan hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

19. Vergi ödəyicisi kimi vergi orqanlarında uçota alınmayan, VÖEN təqdim etməyən fiziki şəxslərin göstərdiyi xidmətlərə (işlərə) görə həmin fiziki şəxslərə haqq ödəyən hüquqi şəxslər və ya fərdi sahibkarlar vergini necə tutmalıdırlar?

20. Ödəmə mənbəyində vergi məbləği tutulmursa və ya tutulmuş vergi büdcəyə köçürülmürsə, kim məsuliyyət daşıyır?

21. Muzdlu işlə əlaqədar ödənilən gəlirdən hesablanmış vergi nə vaxt ödənilməlidir?

22. Muzdlu işlə əlaqədar ödənilən gəlirlər istisna olmaqla digər gəlirlərdən ödəmə mənbəyində hesablanmış vergilər nə vaxt ödənilməlidir?

23. Ödəmə mənbəyində tutulan vergi bəyannaməsi vergi orqanına nə vaxt təqdim olunur?

24. Muzdlu işlə əlaqədar ödəmə mənbəyində tutulan vergi bəyannaməsi vergi orqanına nə vaxt təqdim olunur?

25. Ödəmə mənbəyində vergi tutulmamasına və ya ödənilməməsinə görə hansı məsuliyyət tədbirləri görülür?

7.3. Testlər

1. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəlik vasitəsilə fəaliyyət göstərən qeyri-rezident fiziki şəxsin daimi nümayəndəliyi ilə əlaqədar olan gəlirindən vergi necə tutulur?

- A) ödəmə mənbəyində gəlirdən xərclər çıxılmamaqla;
- B) gəlirdən gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı xərclər çıxılmaqla;
- C) ödəmə mənbəyində gəlirdən xərclər çıxılmaqla;
- D) gəlirdən Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda çəkilən xərclər çıxılmaqla.

2. Qeyri-rezidentin Azərbaycan mənbəyindən əldə olunan gəliri kimi müəyyən edilən və qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki daimi nümayəndəliyinə aid olmayan gəlirindən ödəmə mənbəyində vergilər necə tutulur?

- A) ödəmə mənbəyində gəlirdən xərclər çıxılmamaqla;
- B) gəlirdən gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı xərclər çıxılmaqla;
- C) ödəmə mənbəyində gəlirdən xərclər çıxılmaqla;
- D) gəlirdən Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda çəkilən xərclər çıxılmaqla.

3. Aşağıda göstərilən hansı şəxslər (vergi agentləri) ödəmə mənbəyində gəlir vergisini tutmağa borcludurlar?

1. vergi ödəyicisi kimi vergi orqanlarında uçota alınmayan, VÖEN təqdim etməyən fiziki şəxslərin göstərdiyi xidmətlərə (işlərə) görə həmin fiziki şəxslərə haqq ödəyən hüquqi şəxslər və ya fərdi sahibkarlar;

2. vergi ödəyicisi kimi vergi orqanlarında uçota alınmayan, icarə haqqı ödəyən fiziki şəxslər;

3. hüquqi və fiziki şəxslərə faizlər ödəyən hüquqi şəxslər və ya sahibkarlar;

4. dövlət sosial təminat sistemi vasitəsilə pensiyalar ödəyən şəxslər;

5. digər şəxslərə pensiya ödəyən fiziki şəxslər və ya sahibkarlar.

- A) 1, 2, 3;
- B) 2, 3, 4;
- C) 1, 3, 5;
- D) 3, 4, 5.

4. Aşağıda göstərilən hansı şəxslər (vergi agentləri) ödəmə mənbəyində vergini tutmurlar?

A) vergi ödəyicisi kimi vergi orqanlarında uçotda olan, icarə haqqı ödəyən fiziki şəxslər;

B) başqa şəxslərə pensiya ödəyən fiziki şəxslər;

C) alınmış malların haqqını ödəyən fiziki şəxslər;

D) fiziki şəxslərə faizlər ödəyən hüquqi şəxslər və ya sahibkarlar.

5. Aşağıda göstərilən hansı gəlirlərdən ödəmə mənbəyində vergi tutulmur?

A) dividend şəklində əldə edilən gəlir;

B) qeyri-rezidentə ödənilən gəlir;

C) dövlət sosial təminat sistemi vasitəsilə ödənilən pensiyalar;

D) hüquqi şəxslər və sahibkarlar tərəfindən ödənilən digər pensiyalar.

6. Aşağıda göstərilən hansı şəxslər (vergi agentləri) ödəmə mənbəyində icarə haqqından vergini tutmurlar?

A) rezident müəssisələrə icarə haqqı ödəyən fiziki şəxslər;

B) fiziki şəxslərə icarə haqqı ödəyən rezident müəssisələr;

C) qeyri-rezident fiziki şəxslərə icarə haqqı ödəyən rezident müəssisələr;

D) qeyri-rezident müəssisələrə icarə haqqı ödəyən fiziki şəxslər.

7. Aşağıda göstərilən hansı şəxslər (vergi agentləri) ödəmə mənbəyində icarə haqqından vergini tutmağa borcludurlar?

A) rezident müəssisələrə icarə haqqı ödəyən fiziki şəxslər;

B) qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə icarə haqqı ödəyən fiziki şəxslər;

C) qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə icarə haqqı ödəyən rezident müəssisələr;

D) fiziki şəxslərə icarə haqqı ödəyən rezident müəssisələr.

8. Aşağıda göstərilən hansı şəxslər (vergi agentləri) ödəmə mənbəyində royaltidən vergini tutmağa borcludurlar?

A) rezident müəssisələrə royalti ödəyən fiziki şəxslər;

B) qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə royalti ödəyən fiziki şəxslər;

C) qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə royalti ödəyən rezident müəssisələr;

D) fiziki şəxslərə royalti ödəyən rezident müəssisələr.

9. Ödəmə mənbəyində verginin tutulmamasına və ya büdcəyə köçürülməsinə görə kim məsuliyyət daşıyır?

A) gəliri ödəyən şəxslər;

B) gəliri əldə edən şəxslər;

C) dövlət vergi orqanları;

D) bank orqanları.

10. Vergi agentı ödəmə mənbəyində tutulan vergilər barədə bəyannaməni nə vaxt vergi orqanına təqdim etməlidir?

A) rüb başa çatdıqdan sonra növbəti ayın 10-dan gec olmayaraq;

B) rüb başa çatdıqdan sonra növbəti ayın 7-dən gec olmayaraq;

C) rüb başa çatdıqdan sonra növbəti ayın 15-dən gec olmayaraq;

D) rüb başa çatdıqdan sonra növbəti ayın 20-dən gec olmayaraq.

11. Dividendin faktiki sahibi olan fiziki və hüquqi şəxslərdən Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq vergi tutulmuşdursa, dividendi alan fiziki və hüquqi şəxslərin həmin gəlirindən ilin sonunda hansı qaydada vergi tutulur?

A) fiziki şəxslərdən 12 faiz, hüquqi şəxslərdən isə 22 faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur;

B) bir daha vergi tutulmur;

C) fiziki şəxslərdən 10 faiz, hüquqi şəxslərdən isə 15 faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur;

D) həmin gəlirin 50 faizindən ümumi qaydada vergi tutulur.

12. Milli Bankın filiallarına kreditlər (ssudalar) üzrə ödənilən faizlərdən ödəmə mənbəyində vergi hansı dərəcə ilə tutulur?

A) 10 faiz;

B) 15 faiz;

C) 22 faiz;

D) vergi tutulmur.

13. Rezidentlərin və ya qeyri-rezidentlərin daimi nümayəndəliyi tərəfindən ödənilən faizlər üzrə Azərbaycan Respublikası mənbəyindən əldə

edilən gəlirdən hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

- A) 15 faiz;
- B) 22 faiz;
- C) 10 faiz;
- D) 5 faiz.

14. Rezident banklara kreditlər (ssudalar) üzrə ödənilən faizlərdən ödəmə mənbəyində vergi hansı dərəcə ilə tutulur?

- A) 10 faiz;
- B) 15 faiz;
- C) 22 faiz;
- D) vergi tutulmur.

15. Faizlərin faktiki sahibi mənfəəti vergiyə cəlb olunan rezident müəssisədirsə, onun faiz üzrə gəlirindən ilin sonunda hansı qaydada vergi tutulur?

- A) bir daha vergi tutulmur;
- B) ümumi qaydada vergi hesablanır və hesablanmış məbləğdən ödəmə mənbəyində tutulan verginin məbləği çıxılır;
- C) 14 faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur;
- D) 10 faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur.

16. Daşınan və daşınmaz əmlak üçün icarə haqqından ödəmə mənbəyində hansı faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur?

- A) 22 faiz;
- B) vergi tutulmur;
- C) 15 faiz;
- D) 14 faiz .

17. Azərbaycan mənbəyindən royalti şəklində əldə edilən gəlirdən hansı faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur?

- A) 15 faiz;
- B) 12 faiz;
- C) 14 faiz;
- D) vergi tutulmur.

18. İcarə haqqı vergi ödəyicisi kimi uçotda olmayan fiziki şəxs tərəfindən ödəniləndə ödəmə mənbəyində hansı dərəcə ilə vergi tutulur?

- A) ümumi qaydada vergi tutulur;
- B) ödəmə mənbəyində vergi tutulmur;
- C) 14 faiz;
- D) 10 faiz.

19. Fiziki şəxs icarə haqqı şəklində əldə etdiyi gəlirindən ödəmə mənbəyində vergi ödəmişdirsə, ilin sonunda bu gəlirdən vergi hansı qaydada tutulur?

- A) vergi ümumi qaydada tutulur;
- B) icarə haqqı illik gəlirə daxil edilir, hesablanan verginin məbləğindən ödəmə mənbəyində tutulan verginin məbləği çıxılır;
- C) bir daha vergi tutulmur;
- D) 2 faiz məbləğində vergi tutulur.

20. Qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə Azərbaycan Respublikasında ödənilən icarə haqqından ödəmə mənbəyində hansı faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur?

- A) 10 faiz;
- B) 14 faiz;
- C) 22 faiz;
- D) ödəmə mənbəyində vergi tutulmur.

21. Rezident müəssisələrə Azərbaycan Respublikasının ərazisində ödənilmiş icarə haqqından ödəmə mənbəyində vergi hansı dərəcə ilə tutulur?

- A) 14 faiz;
- B) 10 faiz;
- C) 4 faiz;
- D) vergi tutulmur.

22. Qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə Azərbaycan Respublikasında ödənilən royaltidən ödəmə mənbəyində hansı faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur?

- A) 14 faiz;
- B) 20 faiz;
- C) 22 faiz;
- D) ödəmə mənbəyində vergi tutulmur.

23. Həyatın yığım sığortası üzrə sığorta olunanın ödədiyi və ya onun xeyrinə ödənilən sığorta haqları ilə sığorta ödənişləri arasındakı fərq kimi alınan gəlirdən ödəniş mənbəyində hansı faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur?

- A) vergi tutulmur;
- B) 10 faiz;
- C) 14 faiz;
- D) ümumi qaydada vergi tutulur.

24. Daimi nümayəndəlik yaratmayan qeyri-rezidentə Azərbaycan mənbəyində rezident müəssisələr tərəfindən ödənilən royaltidən ödəmə mənbəyində hansı faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur?

- A) vergi tutulmur;
- B) 10 faiz;
- C) 14 faiz;
- D) ümumi qaydada vergi tutulur.

25. Daimi nümayəndəlik yaratmayan qeyri-rezidentə Azərbaycan mənbəyində rezident müəssisələr tərəfindən ödənilən icarə haqqından ödəmə mənbəyində hansı faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur?

- A) ümumi qaydada vergi tutulur;
- B) vergi tutulmur;
- C) 14 faiz;
- D) 10 faiz.

7.4. Məsələlər

1. Fərdi sahibkar tərəfindən rüb ərzində 1.000 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğin 400 manatı fiziki şəxsə, 600 manatı isə hüquqi şəxsə verilmişdir. Ödəmə mənbəyində icarə haqqından tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

2. Vergi orqanlarında uçotda olmayan fiziki şəxs mülki müqavilə əsasında müəssisə üçün 2.000 manat məbləğində iş görmüşdür. Fiziki şəxsin gəlirindən ödəmə mənbəyində tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

3. Fərdi sahibkar tərəfindən rüb ərzində 2.000 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləgdən 500 manat fiziki şəxsə, 600 manat

kommersiya müəssisəsinə, 900 manat isə qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində icarə haqqından tutulan verginin məbləğini müəyyən edin.

4. Fərdi sahibkar tərəfindən rüb ərzində 1.000 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 300 manat fərdi sahibkar olan fiziki şəxsə, 700 manat isə qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində icarə haqqından tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

5. Fərdi sahibkar tərəfindən rüb ərzində 2.000 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 900 manat fərdi sahibkar olmayan fiziki şəxsə, 1.100 manat isə qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində icarə haqqından tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

6. Fərdi sahibkar tərəfindən rüb ərzində 2.000 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 300 manat fərdi sahibkar olmayan fiziki şəxsə, 500 manat fərdi sahibkar olan fiziki şəxsə, 1.200 manat isə qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində icarə haqqından tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

7. Qeyri-rezident hüquqi şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən rüb ərzində 2.000 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 400 manat fərdi sahibkar olmayan fiziki şəxsə, 500 manat fərdi sahibkar olan fiziki şəxsə, 1.100 manat isə büdcə təşkilatına ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində icarə haqqından tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

8. Qeyri-rezident hüquqi şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən rüb ərzində 2.500 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 800 manat fərdi sahibkar olmayan fiziki şəxsə, 1.700 manat isə büdcə təşkilatına ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində icarə haqqından tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

9. Qeyri-rezident hüquqi şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən rüb ərzində 2.000 manat məbləğində icarə haqqı

qı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 1.200 manat fərdi sahibkar olan fiziki şəxsə, 800 manat isə başqa qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində icarə haqqından tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

10. Qeyri-rezident hüquqi şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən rüb ərzində 2.500 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 500 manat fiziki şəxsə, 600 manat isə kommersiya müəssisəsinə, 1.400 manat isə başqa qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində icarə haqqından tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

11. Vergi orqanlarında uçotda olmayan fiziki şəxs mülki müqavilə əsasında qeyri-rezident hüquqi şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi üçün 2.400 manat məbləğində iş görmüşdür. Fiziki şəxsin gəlirindən ödəmə mənbəyində tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

12. Vergi orqanlarında uçotda olmayan fiziki şəxs mülki müqavilə əsasında qeyri-hökumət təşkilatı üçün 1.600 manat məbləğində iş görmüşdür. Fiziki şəxsin gəlirindən ödəmə mənbəyində tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

13. Vergi orqanlarında uçotda olmayan fiziki şəxs mülki müqavilə əsasında büdcə təşkilatı üçün 1.800 manat məbləğində iş görmüşdür. Fiziki şəxsin gəlirindən ödəmə mənbəyində tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

14. Fərdi sahibkar olan fiziki şəxsin hesabat ilində 200.000 manat gəliri olmuşdur. Onun 100.000 manatı malların satışından, 10.000 manatı əmlakın hüquqi şəxsə icarəyə verilməsindən, 30.000 manatı faiz gəlirlərindən, 20.000 manatı dividendlərdən, 40.000 manatı isə xidmət göstərilməsindən olmuşdur. Ödəmə mənbəyində fiziki şəxsin gəlirindən tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

15. Fərdi sahibkar olan fiziki şəxsin hesabat ilində 150.000 manat gəliri olmuşdur. Onun 80.000 manatı malların satışından, 20.000 manat əmlakın vergi orqanında uçotda olmayan fiziki şəxsə icarəyə verilməsindən,

20.000 manatı faiz gəlirindən, 20.000 manatı dividenddən, 10.000 manatı isə xidmət göstərilməsindən olmuşdur. Ödəmə mənbəyində fiziki şəxsin gəlirindən tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

16. Fərdi sahibkar olan fiziki şəxsin hesabat ilində 160.000 manat gəliri olmuşdur. Ondan 80.000 manatı malların satışından, 20.000 manatı əmlakın vergi orqanında uçotda olan fiziki şəxsə icarəyə verilməsindən, 10.000 manatı faiz gəlirindən, 30.000 manatı dividendlərdən, 20.000 manatı isə xidmət göstərilməsindən olmuşdur. Ödəmə mənbəyində fiziki şəxsin gəlirindən tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

17. Müəssisənin hesabat ilində 250.000 manat gəliri olmuşdur. Onun 150.000 manatı malların satışından, 10.000 manatı əmlakın vergi orqanında uçotda olmayan fiziki şəxsə icarəyə verilməsindən, 30.000 manatı faiz gəlirindən, 20.000 manatı dividenddən, 40.000 manatı isə xidmət göstərilməsindən olmuşdur. Ödəmə mənbəyində müəssisənin gəlirindən tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

18. Azərbaycanın rezidenti olan müəssisə tərəfindən Azərbaycanda daimi nümayəndəliyi olmayan qeyri-rezidentə sığorta ödənişi kimi 10.000 manat, beynəlxalq rabitə xidmətinə görə 5.000 manat, mühəndis xidmətinə görə 10.000 manat və 5.000 manat faiz ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində qeyri-rezidentin gəlirindən tutulan verginin məbləğini hesablayın.

19. Fərdi sahibkar tərəfindən Azərbaycanda daimi nümayəndəliyi olmayan qeyri-rezidentə beynəlxalq rabitə xidmətinə görə 10.000 manat, mühəndis xidmətinə görə 5.000 manat və qeyri-maddi aktivdən istifadəyə görə 5.000 manat royalti ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində qeyri-rezidentin gəlirindən tutulan vergi məbləği nə qədərdir?

20. Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən Azərbaycanda daimi nümayəndəliyi olmayan digər qeyri-rezidentə 20.000 manat sığorta ödənişi, 15.000 manat beynəlxalq rabitə xidmətinə görə, 10.000 manat mühəndis xidmətinə görə və 5.000 manat faiz ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində qeyri-rezidentin gəlirindən tutulan vergi məbləği nə qədərdir?

21. Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəliyi olmayan qeyri-rezident tərəfindən Azərbaycanda daimi nümayəndəliyi olan digər qeyri-rezidentə icarə haqqı kimi 20.000 manat, rabitə xidmətinə görə 15.000 manat, mühəndis xidmətinə görə 10.000 manat və 5.000 manat royalti ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində gəlirdən tutulan verginin məbləği nə qədərdir?

22. Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən Azərbaycanda daimi nümayəndəliyi olmayan digər qeyri-rezidentə 10.000 manat icarə haqqı ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində qeyri-rezidentin gəlirindən tutulan vergi məbləği nə qədərdir?

23. Qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən Azərbaycanda daimi nümayəndəliyi olan digər qeyri-rezidentə 30.000 manat icarə haqqı ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində qeyri-rezidentin gəlirindən tutulan vergi məbləği nə qədərdir?

24. Azərbaycanın rezidenti olan hüquqi şəxs tərəfindən qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinə 20.000 manat icarə haqqı ödənilmişdir. Ödəmə mənbəyində tutulan vergi məbləği nə qədərdir?

25. Qeyri-rezident hüquqi şəxsin daimi nümayəndəliklə əlaqədar 2006-cı ildə Azərbaycan mənbəyindən əldə etdiyi mənfəətinin məbləği 15.000 manatdır. İlin sonunda nümayəndəlik özünün xalis mənfəətindən həmin qeyri-rezidentə 1.000 manat məbləğində pul vəsaiti ödəmişdir. Daimi nümayəndəlik ümumilikdə büdcəyə nə qədər vergi ödəməlidir?

FƏSİL 8

ƏLAVƏ DƏYƏR VERGİSİ

8.1. Əlavə dəyər vergisinin hesablanması

Əlavə edilmiş dəyərin vergiyə cəlb edilməsi ideyası ilk dəfə 1920-ci ildə alman sahibkarı fon Simens tərəfindən verilmişdir. ƏDV-nin tətbiqində xüsusi rolu “ƏDV-nin tətbiqinin banisi” sayılan fransız iqtisadçısı Moris Lore oynamışdır. O, ƏDV-nin fəaliyyət sxemini təsvir etmiş və onun dövrriyyədən vergidən üstünlüyünü əsaslandırırmışdır. 1948-ci ildə Fransada tətbiq olunan ƏDV yalnız istehsal sferasında aparılan əməliyyatları vergiyə cəlb edirdi, əsas vəsaitlərə görə ödənilmiş verginin əvəzləşdirilməsini isə nəzərə almırdı. 1954-cü ildə ƏDV-nin tətbiqi yenidən dəyişdirilərək müasir dövrdəki formasına salındı.

Avropa ölkələri üçün vergitutma obyektini kimi əlavə dəyərdən istifadə edilməsi zərurətini ümumi bazarın yaradılması şərtləndirmişdir. Belə ki, Avropa İqtisadi Birliyinin (AİB) yaradılması haqqında 1957-ci il Roma müqaviləsi birliyə daxil olan dövlətlərin dolayısı vergitutma sistemlərinin vahid şəkllə salınmasını nəzərdə tuturdu. Məhz buna görə də dünya təcrübəsində tətbiq sahəsinin getdikcə genişlənməsinə baxmayaraq ƏDV-ni bəzən “Avropa vergisi” də adlandırırlar.

1967-ci ildə AİB Şurası ƏDV-ni birliyin üzvü olan dövlətlərin əsas dolayısı vergisi elan etdi. 1977-ci ilin may ayının 17-də Avropa İttifaqı birliyə üzv ölkələrdə ƏDV-nin tutulmasının hüquqi normalarını vahid şəkllə salmaq və tənzimləmək barədə xüsusi direktiv qəbul etdi. 1982-ci ildən Avropa İttifaqına daxil olmaq istəyən ölkələr üçün vergi sistemlərinə ƏDV-nin daxil edilməsi zəruri şərt kimi müəyyənləşdirildi. Buna görə də hazırda ƏDV Avropa İttifaqının büdcəsinin əsas gəlir mənbəyidir. Belə ki, Avropa İttifaqının üzvü olan hər bir dövlət ƏDV daxilolmalarının müəyyən faizini ittifaqın büdcəsinə köçürür.

Hazırda ƏDV dünyanın əksər dövlətləri tərəfindən qəbul olunmuş vergidir. 2001-ci ilin 1 yanvar tarixinə dünya əhalisinin 70 faizini təşkil edən 123 ölkə ƏDV-ni tətbiq edir. Bu ölkələr üzrə ümumi vergi daxilolmaların-

da ƏDV-nin xüsusi çəkisi orta hesabla 27 faizdən artıq olmaqla onun məbləği ÜDM-in 5 faizinə bərabərdir.

ƏDV-nin belə geniş yayılması onun digər vergi növlərinə nəzərən bir sıra üstünlüklərə malik olması ilə izah olunur. ƏDV dolayı vergi olmaqla məhsulun qiymətinə əlavə formasında çıxış edir. Əgər mənfəət vergisi müəssisənin sərəncamında qalan mənfəətin, gəlir vergisi işçilərə ödənilən əmək haqqının həcmnin azalmasına səbəb olursa, ƏDV isə müəssisənin vəsaitlərinin həcmi azaltmır, çünki o, məhsulun istehlakçısı tərəfindən əmtəənin qiymətində ödənilir.

Əlavə dəyər vergisinin iqtisadi mənası ondan ibarətdir ki, o, istehsalın və dövriyyənin bütün mərhələlərində yaradılmış və satılmış malların (işlərin, xidmətlərin) dəyəri ilə istehsal və dövriyyə xərclərinə aid edilmiş material xərcləri arasındakı fərq kimi müəyyən edilən əlavə edilmiş dəyərin bir hissəsindən tutulur.

Əlavə edilmiş dəyəri nəzəri olaraq iki üsulla hesablamaq olar:

Birinci üsulun tətbiqi zamanı əlavə edilmiş dəyər (D) onu təşkil edən komponentlərin toplanması yolu ilə müəyyən edilir:

$$D = AH + AA + GX + A + M, \quad (8.1)$$

burada AH - əmək haqqı fondu, AA - amortizasiya ayırmaları, GX - gəlirdən çıxılan xərclərə aid edilən vergilər, A - aksizlər və M - mənfəətdir.

İkinci üsul isə əlavə dəyər ilə birlikdə satılmış məhsulla istehsal xərcləri (xammal və materialın dəyəri) arasındakı fərq kimi müəyyən olunur:

$$D = SD - IM, \quad (8.2)$$

burada SD - satışdan daxilolmalar, IM - isə istehsal məsrəfləridir.

İstehsal məsrəflərinin dəyəri (IM) istifadə edilmiş xammal və materialların, görülmüş işlərin və göstərilmiş xidmətlərin dəyərindən, həmçinin əlavə edilmiş dəyərdən ibarət olur.

$$IM = XMD + ID + XD + D, \quad (8.3)$$

burada XMD - xammal və materialların dəyəri, ID - görülmüş işlərin dəyəri, XD - göstərilmiş xidmətlərin dəyəridir.

Göründüyü kimi, malların dəyəri (MD) istifadə edilmiş xammal və materialların, görülmüş işlərin və göstərilmiş xidmətlərin dəyərindən, həmçinin əlavə edilmiş dəyərdən ibarətdir.

Əlavə dəyər vergisinin müəyyənləşdirilməsinin dörd üsulundan istifadə edilir:

1. birbaşa toplama, yaxud mühasibat metodu;
2. dolaylı toplama metodu;
3. birbaşa çıxılma (fərq) metodu;
4. dolaylı çıxılma (fərq) metodu.

Əgər şərti olaraq verginin dərəcəsinə D işarə etsək, əlavə dəyər vergisinin hesablanmasını aşağıdakı 4 düsturla ifadə etmək olar:

$$1. V_d = D \cdot (AH + A + M); \quad (8.4)$$

$$2. V_d = D \cdot AH + D \cdot A + D \cdot M; \quad (8.5)$$

$$3. V_d = D \cdot (SD - MD); \quad (8.6)$$

$$4. V_d = D \cdot SD - D \cdot MD. \quad (8.7)$$

ƏDV-nin hesablanmasının 1-ci və 2-ci metodlarından, yəni balans əsaslandırılmış metoddan istifadə etmək üçün mənfəəti (gəliri) müəyyən etmək lazımdır. Lakin ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən aparılan əməliyyatlarda qısa bir müddət ərzində mənfəəti müəyyən etmək çətinliklər yaradır. Üçüncü metoda gəldikdə isə vergi dərəcəsinin sərf olunmuş xərclərin təqdim olunmuş malların (işlərin, xidmətlərin) dəyərindən çıxılması nəticəsində alınan göstəriciyə tətbiqi yalnız verginin vahid dərəcəsinin tətbiqi zamanı mümkündür.

Beləliklə, hesab etmək olar ki, dördüncü metod praktiki cəhətdən ən əlverişli metoddur. Bu metod ƏDV üzrə vergi öhdəliklərini hər həftə, hər ay, hər rüb və ya hər il hesablamağa imkan verir. Bu metodun istifadə edilməsi ilə yaranan vacib problemi də qeyd etmək zəruridir. Onun mahiyyəti əsas kapitəla çəkilən xərclərin vergiyə cəlb olunmasından ibarətdir. Belə ki, əsas vəsaitlərin alınmasına çəkilən xərclərin daxil edilməsi vergi öhdəlikləri mənzərəsini xeyli təhrif edir, bu məbləğin birdəfəlik olaraq ümumi xərclərə aid edilməsi, əlavə edilmiş dəyərin mənfə qiyəmət almasına gətirib çıxara bilər.

ƏDV-nin fəaliyyət sferası iqtisadi subyektləri deyil, daha çox iqtisadi əməliyyat və fəaliyyətləri əhatə edir. Buna görə də, ölkənin hüdudlarından kənarda satılan mallar, göstərilən iş və xidmətlərin ƏDV üzrə vergitutma obyektə olub-olmamasını müəyyən etmək üçün vergi qanunvericiliyində ƏDV-nin tutulması prinsipinə diqqət yetirmək lazımdır. Ümumiyyətlə, beynəlxalq praktikada əməliyyatların ƏDV-yə cəlb olunmasının iki prinsipindən istifadə olunur:

- mənfəə ölkəsi (malların (işlərin, xidmətlərin) istehsal olunduğu ölkə) prinsipi;

- təyinat ölkəsi (malların (işlərin, xidmətlərin) istehlak olunduğu ölkə) prinsipi.

Göründüyü kimi, mənşə ölkəsi prinsipinə əsasən daxili və ya xarici bazarda təqdim olunmasından asılı olmayaraq, mallar ölkə ərazisində qismən və ya tam istehsal olunubsa, onda həmin əməliyyat ƏDV-yə cəlb olunmalıdır.

Sovetlər Birliyi dağıldıqdan sonra yeni formalaşan MDB ölkələri öz aralarında ticarəti mənşə ölkəsi prinsipinə uyğun ƏDV-yə cəlb edirdilər. Bu prinsipə uyğun vergiyə cəlb etmə zamanı vergitutma bazası müsbət ticarət balansına olan ölkələrin xeyrinə hərəkət edir. Onu qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi 1 yanvar 2001-ci il tarixdən qüvvəyə mindikdən sonra Azərbaycanda bu prinsip əsasında vergiyə cəlb etməyə son qoyuldu.

Təyinat ölkəsi prinsipinə görə mallar ölkə daxilində istehlak üçün nəzərdə tutulduğu halda, aparılan əməliyyat ƏDV üzrə vergitutma obyektinə hesab olunur. Bu prinsip tətbiq olunduqda, yalnız ölkə ərazisində istehlak olunan bütün mallar (işlər və xidmətlər) ƏDV-yə cəlb olunur. Təyinat ölkəsi prinsipi standart beynəlxalq prinsip olub hər bir ölkəyə öz daxili istehlakını ƏDV-yə cəlb etməyə imkan verir.

Təyinat ölkəsi prinsipinin stimullaşdırıcı xarakteri çox əlverişlidir. Məsələn, yerli istehsalçıların ixrac qabiliyyətini artırmaq məqsədilə Vergi Məcəlləsinin 165-ci maddəsinə əsasən malların və 168.1.5-ci maddəsində göstərilən xidmətlərin ixracı sıfır (0) dərəcə ilə vergiyə cəlb olunur. Həmin xidmətlərə aşağıdakılar daxildir:

- patentlərin, lisenziyaların, ticarət markalarının, müəlliflik və digər analoji hüquqların mülkiyyətə verilməsi və ya güzəşt edilməsi;
- məsləhət, hüquq, mühasibat, mühəndis və ya reklam xidmətlərinin, həmçinin məlumatların işlənilməsi üzrə xidmətlərin və digər analoji xidmətlərin göstərilməsi;
- işçi qüvvəsinin verilməsi üzrə xidmətlərin göstərilməsi;
- daşınan əmlakın icarəyə verilməsi (nəqliyyat müəssisələrinin nəqliyyat vasitələri istisna olmaqla);
- müqavilənin əsas iştirakçısı adından Vergi Məcəlləsinin 168.1.5-ci maddəsində göstərilən xidmətlərin yerinə yetirilməsi üçün hüquqi və ya fiziki şəxsi cəlb edən agentin xidmət göstərməsi;
- telekommunikasiya xidmətlərinin göstərilməsi (siqnalların, sənədlərin, şəkillərin və ya səs, yaxud istənilən xarakterli informasiyanın teleq-

raf, radio, optik və ya digər elektromaqnit sistem vasitəsilə alınması, yayılması, ötürülməsi, alma və ya yayım hüquqlarının təqdim edilməsi və ya alınması);

- radio və televiziya yayımı, poçt rabitəsi xidmətlərinin göstərilməsi;
- kompüter, internet və digər elektron şəbəkələr, elektron poçt və digər oxşar vasitələrlə xidmətlərin göstərilməsi, yaxud bu cür şəbəkələrdən və ya xidmətlərdən istifadə hüququnun verilməsi.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu prinsiplərin tətbiqi özünü əsasən idxal və ixrac əməliyyatlarında daha çox biruzə verir. Mənşə ölkəsi prinsipinə görə ƏDV ixrac olunan mallardan da tutulur. Təyinat ölkəsi prinsipinə əsasən isə ƏDV idxal mallarına tətbiq edilir, ixrac isə sıfır (0) dərəcə ilə vergiyə cəlb olunur. Odur ki, idxal-ixrac əməliyyatlarının vergiyə cəlb olunmasında ƏDV-nin bu və ya digər prinsipindən istifadə olunması vergitutma obyektinin ölkələr arasında bölüşdürülməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir.

Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyində dünyanın əksər ölkələrində tətbiq olunan təyinat ölkəsi prinsipindən istifadə olunur. Malların təqdim olunması (işlərin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsi) Azərbaycan Respublikasının ərazisində həyata keçirilirsə, ƏDV üzrə vergi tutulan əməliyyatlar sayılır. Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənardə malların təqdim edilməsi (işlərin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsi) ƏDV üzrə vergitutma obyektı deyildir.

Vergi Məcəlləsinin 168.1.5-ci maddəsinin tələblərinə əsasən işlərin və ya xidmətlərin alıcısının yerləşdiyi və ya qeydiyyatda olduğu, təsis edildiyi, işlər və ya xidmətlər alıcının daimi nümayəndəliyi ilə bilavasitə bağlı olduğu halda, həmin nümayəndəliyin olduğu yer üzrə vergiyə cəlb olunur.

Məhsul xaricə satıldıqda o, ƏDV-yə sıfır dərəcə ilə cəlb olunduğundan, bu vergi növü həm də ixrac olunan məhsul istehsalının həcmının artırılmasını stimullaşdırır.

ƏDV-ni digər vergilərdən fərqləndirən əsas xüsusiyyətlərdən biri də vergi əvəzləşdirməsi mexanizminin mövcud olmasıdır. ƏDV-nin tutulması prosesində vergi əvəzləşdirməsi mexanizmini cədvəl 8.1-də göstərilən misal əsasında daha aydın başa düşmək olar. Sadəlik üçün fərz edək ki, ƏDV-nin dərəcəsi 10 faizdir.

Cədvəl 8.1.

ƏDV-nin tutulması və əvəzləşdirilməsi

Malın hərəkət mərhələləri	Malın alındığı qiymət	Malın satıldığı qiymət	ƏDV-nin hesablanmış məbləği	ƏDV-nin əvəzləşdirilən məbləği	Büdcəyə ödənilməli ƏDV
İlkin istehsalçı	-	100	10	-	10
Emal sənayesi	110	200	20	10	10
Topdan satıcı	220	300	30	20	10
Pərakəndə satıcı	330	400	40	30	10
Alıcı	440	-	-	-	-

Göründüyü kimi, istehsal-bölgü zəncirində hər bir satıcı satış anında alıcıdan bu vergini alır. Əldə edilmiş məbləğdən özünün ödədiyi ƏDV-ni çıxır və qalan məbləği büdcəyə ödəyir. Son nəticədə ƏDV məhsulun son istehlakçısının üzərinə keçirilir.

Azərbaycan Respublikasında ƏDV 1 yanvar 1992-ci il tarixdən tətbiq olunur. Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinə əsasən ƏDV vergi tutulan dövriyyədən hesablanan verginin məbləği ilə verilən hesab-fakturalara və ya idxalda ƏDV-nin ödənildiyini göstərən sənədlərə müvafiq surətdə əvəzləşdirilməli olan verginin məbləği arasındakı fərqdır.

ƏDV-nin ödəyicisi kimi qeydiyyatdan keçən və ya qeydiyyatdan keçməli olan şəxs ƏDV-nin ödəyicisidir. Qeydiyyatdan keçən şəxs qeydiyyatın qüvvəyə mindiyi andan etibarən ƏDV ödəyicisi olur. Qeydiyyatda dair ərizə verməli olan, lakin qeydiyyatdan keçməmiş şəxs qeydiyyata dair ərizə vermək öhdəliyinin yarandığı dövrdən sonrakı hesabat dövrünün başlanğıcından etibarən ƏDV ödəyicisi sayılır.

Misal 8.1. *Hüquqi şəxsin mart ayının 1-dən ƏDV ödəyicisi kimi qeydiyyata alınmaq öhdəliyi yaranmışdır. Lakin o, bu barədə vergi orqanına ərizəni avqust ayının 23-də vermişdir. Buna baxmayaraq həmin vergi ödəyicisi aprel ayının 1-dən ƏDV ödəyicisi hesab olunur.*

Azərbaycan Respublikasına ƏDV tutulan malları idxal edən şəxslər bu cür idxal malları üzrə ƏDV-nin ödəyiciləri sayılırlar.

Misal 8.2. *ƏDV ödəyicisi kimi qeydiyyata alınmamış şəxs Azərbaycan Respublikasına mal idxal edir. Həmin mal Azərbaycan Respublikasının*

gömrük sərhədini keçərkən ona ƏDV hesablanır. İdxal edən şəxsin ƏDV ödəyicisi kimi qeydiyyatda olub-olmamasından asılı olmayaraq idxal zamanı hesablanmış ƏDV vergi ödəyicisi tərəfindən ödənilməlidir.

ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan keçmədən və daimi nümayəndəlik yaratmadan iş görən və ya xidmət göstərən qeyri-rezident şəxs həmin işlər və ya xidmətlərə görə onların həcmindən asılı olmayaraq vergi ödəyicisi sayılır. Bu zaman qeyri-rezidentin təqdim etdiyi işləri, xidmətləri alan şəxs vergi agentı sayılır. Həmin vergi agentı ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatda olub-olmamasından asılı olmayaraq ƏDV-ni qeyri-rezidentə ödənilən məbləğdən hesablamağa və təyinatı üzrə ödəməyə borcludur.

Misal 8.3. *Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəliyi olmayan Türkiyə şirkəti Azərbaycan Respublikasının rezidenti olan müəssisəyə mühasibat proqramı işləyib hazırlamışdır. Bunun müqabilində rezident müəssisə Türkiyə şirkətinə 10.000 ABŞ dolları ödəmişdir. Bu halda rezident müəssisə 10.000 ABŞ dollarının Milli Bankın rəsmi məzənnəsinə uyğun manat ekvivalenti məbləğinə ƏDV hesablamalı və təyinatı üzrə köçürməlidir.*

Hüquqi şəxs yaratmadan göstərilən birgə sahibkarlıq fəaliyyəti ƏDV-nin məqsədləri üçün ayrıca şəxs sayılır.

Misal 8.4. *Tutaq ki, A və B şirkətləri hüquqi şəxs yaratmadan birgə sahibkarlıq fəaliyyəti göstəirlər. Bu şirkətlərdən heç biri ƏDV ödəyicisi kimi qeydiyyata alınmayıbsa və onların əvvəlki üç aylıq dövr ərzində birgə fəaliyyətinin həcmi 22.500 manatdan artıqdırsa və ya bu şirkətlərdən biri ƏDV ödəyicisi kimi qeydiyyata alınıbsa, onda birgə sahibkarlıq fəaliyyətinin aparılmasına dair razılığa uyğun olaraq, birgə sahibkarlıq fəaliyyətinin uçotunu aparan şəxs ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyata dair ərizə verməyə borcludur.*

Aksizli malların istehsalçıları ƏDV-nin ödəyiciləri sayılırlar.

Sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən və əvvəlki üç aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi 22.500 manatdan artıq olan şəxs həmin dövr başa çatdıqdan sonra 10 gün ərzində vergi orqanına ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyata dair ərizə verməyə borcludur.

Misal 8.5. *Müəssisənin noyabr, dekabr və yanvar aylarında vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi 23.000 manat təşkil etmişdir. Həmin şəxs fevral ayının 10-dək vergi orqanına ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyata dair ərizə verməyə borcludur.*

Qeydiyyatdan keçməli olmayan sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən şəxs vergi orqanına ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyat haqqında könüllü ərizə verə bilər.

Şəxs ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan keçərkən vergi orqanı həmin şəxsi ƏDV ödəyicilərinin dövlət reyestrində qeydə almağa və ərizə verildikdən sonra 5 iş günündən gec olmayaraq ona müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi forma üzrə qeydiyyat bildirişi verməyə, həmin bildirişdə vergi ödəyicisinin adını və ona aid olan digər məlumatı, qeydiyyatın qüvvəyə mindiyi tarixi və VÖEN-i göstərməyə borcludur.

ƏDV ödəyicisinin qeydiyyat bildirişi ƏDV ödəyicisinə bir dəfə verilir və onda saxlanılır. ƏDV ödəyicisinin qeydiyyat bildirişi itirildikdə və ya yararsız hala düşdükdə vergi ödəyicisinin müraciəti əsasında ona bildirişin surəti verilir.

Qeydiyyat hansı tarixin əvvəl başlanmasından asılı olaraq aşağıdakı tarixlərin birində qüvvəyə minir:

- məcburi qeydiyyat zamanı - qeydiyyat haqqında ərizə verməyə dair öhdəliyin yarandığı aydan sonrakı hesabat dövrünün birinci günündə;
- könüllü qeydiyyat zamanı - qeydiyyat haqqında ərizənin verildiyi aydan sonrakı hesabat dövrünün birinci günündə;
- vergi ödəyicisinin qeydiyyat haqqındakı ərizəsində göstərilən tarixdə.

Misal 8.6. *Tutaq ki, sentyabr ayında vergi ödəyicisinin qeydiyyat haqqında ərizə vermək öhdəliyi yaranmışdır, yəni iyun, iyul və avqust aylarında onun vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi 22.500 manatdan çox olmuşdur. Bu halda həmin vergi ödəyicisinin qeydiyyat tarixi oktyabr ayının birindən qüvvəyə minir.*

Misal 8.7. *Şəxsin sentyabr ayında qeydiyyata dair öhdəliyi yaranmadığı halda, o könüllü olaraq vergi orqanına iyul ayından ƏDV ödəyicisi kimi qeydiyyata alınmağa dair ərizə verir. Bu halda həmin vergi ödəyicisinin qeydiyyat tarixi iyul ayının 1-dən qüvvəyə minir.*

Şəxsin qeydiyyata dair öhdəliyi yaranmadığı halda, o könüllü olaraq vergi orqanına əvvəlki ilin iyul ayından ƏDV ödəyicisi kimi qeydiyyata alınmağa dair ərizə verir. Bu halda həmin vergi ödəyicisinin qeydiyyat tarixi ərizədə göstərdiyi ilin iyul ayının 1-dən qüvvəyə minir.

ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan keçməyə borclu olan, lakin qeydiyyat üçün ərizə verməyən vergi ödəyicisini vergi orqanı öz təşəbbüsü ilə qeydiyyata alır və ona qeydiyyat bildirişi göndərir.

Vergi orqanlarında ƏDV ödəyicilərinin reyestri aparılır və ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan keçirilmiş bütün vergi ödəyiciləri bu reyestrə daxil edirlər.

Vergi ödəyicisi ƏDV-yə cəlb olunan əməliyyatlar aparmağı dayandırır-

sa, ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatın ləğv olunmasına dair ərizə verməyə borcludur. Bu halda, ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatın ləğv olunması vergi ödəyicisinin vergi tutulan əməliyyatları tam dayandırdığı gün qüvvəyə minir.

Vergi ödəyicisinin vergiyə cəlb olunan əməliyyatlarının ümumi məbləği əvvəlki tam 12 təqvim ayı ərzində 45.000 manatdan çox deyilsə, o ƏDV-nin məqsədləri üçün son qeydiyyatın qüvvəyə mindiyi tarixdən etibarən bir il keçdikdən sonrakı istənilən vaxt qeydiyyatın ləğv olunmasına dair ərizə verə bilər. ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatın ləğv olunması vergi orqanına qeydiyyatın ləğv edilməsinə dair ərizənin verildiyi gün qüvvəyə minir.

Misal 8.8. 2006-cı ilin fevral ayında vergi ödəyicisi ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyata alınmışdır. Həmin ilin aprel ayından 2007-ci ilin aprel ayınadək onun vergiyə cəlb olunan əməliyyatlarının ümumi məbləği 40.000 manat təşkil etmişdir. 2007-ci ilin aprel ayının 15-də həmin vergi ödəyicisi ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatının ləğv edilməsinə dair ərizə ilə vergi orqanına müraciət etmişdir. Onun ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatının ləğv olunması ilə həmin gündən qüvvəyə minir.

Vergi orqanı şəxsin ƏDV qeydiyyatının ləğv edilməsi barədə məlumatı bir iş günü ərzində müvafiq icra hakimiyyəti orqanına göndərməlidir.

ƏDV-nin dərəcəsi hər vergi tutulan əməliyyatın və hər vergi tutulan idxalın dəyərinin 18 faizidir. Vergi tutulan dövriyyə hesabat dövrü ərzində vergi tutulan əməliyyatların ümumi dəyərindən ibarətdir.

Misal 8.9. Tutaq ki, vergi ödəyicisinin hesabat dövrü ərzində həyata keçirdiyi vergi tutulan əməliyyatlarının ümumi məbləği 10.000 manatdır. Həmin dövr üçün ƏDV-nin məbləği aşağıdakı kimi hesablanır:

$$10.000 \times 18\% = 1.800 \text{ manat.}$$

ƏDV nəzərə alınmaqla formalaşmış qiymətin tərkibində ƏDV-nin məbləğini müəyyən etmək üçün verginin hesabat dərəcəsinin müəyyənləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Hesabat dərəcəsi malın (işin, xidmətin) ƏDV də nəzərə alınmaqla formalaşmış qiymətinin tərkibində ƏDV-nin payını müəyyən edir:

$$X = \frac{18}{100 + 18} \cdot 100 \approx 15,25\%.$$

Misal 8.10. Malın ƏDV ilə birlikdə qiyməti 1.000 manatdır. Bu məbləğin tərkibində ƏDV-nin miqdarı aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

$1.000 \times 15,25\% = 152,5 \text{ manat.}$

Deməli, malın ƏDV-siz qiyməti 847,5 manat, ƏDV-nin məbləği isə 152,5 manat təşkil edir.

Malların təqdim edilməsi, işlərin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsi və vergi tutulan idxal vergitutma obyektidir.

Vergidən azad edilən malların göndərilməsindən, işlərin görülməsindən və xidmətlərin göstərilməsindən başqa, müstəqil sahibkarlıq fəaliyyəti və ya hüquqi şəxs yaratmadan birgə sahibkarlıq fəaliyyəti çərçivəsində malların göndərilməsi, işlərin görülməsi və xidmətlərin göstərilməsi, Azərbaycan Respublikasının ərazisində həyata keçirilirsə, vergi tutulan əməliyyat sayılır. Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda xidmətlər göstərilməsi və ya işlər görülməsi vergi tutulan əməliyyatlara daxil edilmir.

Misal 8.11. *Azərbaycan Respublikasının rezidenti olan şirkət Rusiyada 5.000 avro məbləğində tikinti işini yerinə yetirmişdir. Bu məbləğ həmin şirkətin Azərbaycan Respublikasında ƏDV tutulan əməliyyatlarına daxil edilmir.*

Vergidən azad edilən idxal istisna edilməklə, malların idxalı vergi tutulan idxal sayılır. Tranzit yük daşınması qaydasında, müvəqqəti idxal şəklində Azərbaycan Respublikası ərazisinə buraxılan mallar və ya gömrük qanunvericiliyinə uyğun olaraq daxili istehlak üçün idxal edilmiş və ya qəbul edilmiş sayılmayan mallar ƏDV-nin məqsədləri üçün idxal malları hesab edilmir.

Vergi ödəyicisinin haqqı ödənilməklə və ya əvəzsiz qaydada öz işçilərinə və digər şəxslərə mal verməsi, iş görməsi və ya xidmət göstərməsi, habelə barter əməliyyatı vergi tutulan əməliyyat sayılır.

Misal 8.12. *ƏDV ödəyicisi olan müəssisə əvəzsiz olaraq öz işçisinin evini təmir etmişdir. Bu halda təmir işlərinin dəyəri ƏDV məqsədləri üçün vergi tutulan əməliyyat sayılır.*

Vergi ödəyicisi malları (işləri, xidmətləri) ƏDV-ni ödəməklə əldə edərsə və müvafiq əvəzləşmə alırsa və ya almaq hüququna malikdirsə, belə mallardan (işlərdən, xidmətlərdən) qeyri-kommersiya məqsədləri üçün istifadə edilməsi, fəvqəladə hallardan başqa, malların itməsi, əskik gəlməsi və ya oğurlanması vergi tutulan əməliyyat sayılır.

Misal 8.13. *Vergi ödəyicisi 10.000 manat məbləğində mal almış və 1.800 manat məbləğində ƏDV-ni əvəzləşdirmişdir. Sonradan bu malın 500 manat məbləğində olan hissəsi oğurlanmışdır. Bu zaman oğurlanmış məb-*

ləğ vergitutma obyektı sayılır və həmin malın oğurlandığı hesabat dövründə büdcəyə çatası ƏDV məbləği 90 manat artırılmalıdır.

Vergi ödəyicisinin qeydiyyatı ləğv edilsə, ləğvetmə vaxtı onun sahibliyində qalan mallar həmin vaxt və vergi tutulan əməliyyat çərçivəsində təqdim edilən mallar kimi qiymətləndirilir.

Misal 8.14. *Vergi ödəyicisinin qeydiyyatının ləğv olunması zamanı onun sahibliyində 40.000 manat (ƏDV nəzərə alınmadan) dəyərində mal qalmışdır. Həmin malların alınması zamanı 7.200 manat məbləğində ƏDV əvəzləşdirilmişdir. Bu halda qeydiyyatın ləğv olunması zamanı həmin vergi ödəyicisinin sahibliyində qalan malların dəyəri, yəni 40.000 manat vergitutma obyektı sayılır və büdcə ilə son haqq-hesab zamanı büdcəyə çatası ƏDV-nin məbləği 7.200 manat artırılmalıdır.*

Malları ƏDV-yə cəlb edilən əməliyyatlar nəticəsində əldə edən, lakin bu malları əldə edərkən ƏDV-ni əvəzləşdirməyə hüququ olmayan şəxsin həmin malları göndərməsinə vergi tutulan əməliyyat kimi baxılmaz. Əgər mallar əldə edilərkən əvəzləşdirilməsinə qismən yol verilməmişdirsə, vergi tutulan əməliyyatın məbləği əvəzləşdirmənin qismən yol verilmiş payına mütənasib olaraq azaldılır.

ƏDV ödəyicisi kimi qeydiyyatdan keçməyən şəxslərin ƏDV tətbiq etməklə aparılan əməliyyatları, habelə ƏDV-dən azad edilən və ya sıfır dərəcə ilə ƏDV-yə cəlb edilən, lakin ƏDV tətbiq etməklə aparılan əməliyyatları vergitutma obyektıdır.

Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər tərəfindən ƏDV-nin məqsədləri üçün vergi tutulan minimum dövrüyyə tikintinin ümumi sahəsinin hər kvadrat metri üçün 225 manat məbləğinə ölkənin şəhər və rayonlarının ərazilərinin zonalar üzrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi əmsallar tətbiq edilməklə hesablanır.

Müəssisənin bir əməliyyat çərçivəsində bir vergi ödəyicisi tərəfindən digər vergi ödəyicisinə təqdim edilməsi vergi tutulan əməliyyat sayılmaz.

Vergi tutulan əməliyyatın dəyəri vergi ödəyicisinin müştəridən və ya hər hansı digər şəxsdən aldığı, yaxud almağa hüququ olduğu haqqın ƏDV nəzərə alınmadan məbləği (hər hansı rüsumlar, vergilər və başqa yığımlar da daxil olmaqla) əsasında müəyyən edilir.

Əgər vergi ödəyicisi vergi tutulan əməliyyatın əvəzində mal, iş və ya xidmət alırsa, yaxud almağa hüququ varsa, bu malların, işlərin və ya xidmətlərin ƏDV nəzərə alınmadan bazar dəyəri (hər hansı rüsumlar, vergilər və başqa yığımlar da daxil olmaqla) vergi tutulan əməliyyatın dəyərinə daxil edilir.

Mallar (işlər, xidmətlər) vergi ödəyicisi tərəfindən haqqı ödənilməklə və ya əvəzsiz qaydada işçilərə və ya digər şəxslərə verildikdə, mal mübadiləsi (barter) edildikdə, ƏDV-ni ödəməklə və müvafiq əvəzləşmə əldə etməklə alınmış mallar (işlər, xidmətlər) qeyri-kommersiya məqsədləri üçün, eləcə də ƏDV-dən azad olunan əməliyyatların həyata keçirilməsi üçün istifadə edildikdə, habelə vergi ödəyicisinin qeydiyyatı ləğv edildikdə onun sahibliyində malların qalması zamanı vergi tutulan əməliyyatın dəyəri həmin malların (işlərin, xidmətlərin) ƏDV nəzərə alınmadan formalaşan dəyərindən ibarətdir.

Misal 8.15. *ƏDV qeydiyyatında olan vergi ödəyicisi hesabat dövrü ərzində ƏDV daxil olmaqla 10.000 manat məbləğində mal, 30.000 manat məbləğində isə xidmət təqdim etmişdir. ƏDV tutulan əməliyyatın dəyərini müəyyənləşdirək. Vergi ödəyicisinin apardığı əməliyyatın dəyəri 40.000 (30.000+10.000) manata ƏDV daxil olduğundan ƏDV-nin məbləği qədər azaldılmış dəyəri, yəni 33.898 (4.000:1,18) manat vergi tutulan əməliyyatın dəyəri hesab olunur.*

ƏDV ödəməklə və müvafiq əvəzləşmə əldə etməklə alınmış mallar (işlər, xidmətlər) Vergi Məcəlləsinə müvafiq olaraq gəlirdən çıxılmayan xərclər və gəlirdən çıxılması məhdudlaşdırılan xərclərin normadan artıq hissəsi üçün istifadə olunduqda vergi tutulan dövriyyənin dəyəri də yuxarıdakı qaydada müəyyənləşdirilir.

Misal 8.16. *ƏDV ödəyicisi olan müəssisə bazar qiyməti 1.000 manat olan soyuducu alaraq əvəzsiz qaydada öz işçisinə vermişdir. Bu halda həmin soyuducunun bazar qiyməti, yəni 1.000 manat ƏDV tutulan əməliyyatın dəyəri hesab edilir.*

Misal 8.17. *ƏDV ödəyicisi olan müəssisə sifarişçinin verdiyi 10.000 manatlıq xammaldan məmulat hazırlamış və onu 12.000 manata həmin sifarişçiyə satmışdır. Bu halda emalın dəyəri, yəni 2.000 manat ƏDV tutulan əməliyyatın dəyəri hesab edilir.*

Vergi tutulan idxalın dəyəri malların Azərbaycan Respublikasının gömrük qanunvericiliyinə uyğun olaraq müəyyən edilən gömrük dəyərindən və mallar Azərbaycan Respublikasına gətirilərkən ödənilməli olan rüsumlardan və vergilərdən (ƏDV nəzərə alınmadan) ibarətdir.

Misal 8.18. *Müəssisə Türkiyə Respublikasından 17.000 ABŞ dolları məbləğində malı Azərbaycan Respublikasına idxal etmişdir. Bu malın daşınması üçün nəqliyyat şirkətinə 3.000 ABŞ dolları ödəmişdir. Həmin mal 15 faiz dərəcəsi ilə gömrük rüsumuna cəlb edilir. İdxal zamanı 1 ABŞ dol-*

larının rəsmi məzənnəsi 0,8 manat olmuşdur. Bu halda vergi tutulan id-xalın dəyəri aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

$$(3.000 + 17.000) \times 15\% = 3.000 \text{ ABŞ dolları};$$

$$(20.000 + 3.000) \times 0,8 = 18.400 \text{ manat}.$$

Bu əməliyyat üçün ƏDV-nin məbləği isə aşağıdakı kimi hesablanır:

$$18.400 \times 18\% = 3.312 \text{ manat}.$$

Aşağıdakı hallarda mal göndərən, iş görən və xidmət göstərən ƏDV üzrə vergi tutulan əməliyyatlarının dəyəri dəqiqləşdirilə bilər:

- əməliyyat tam və ya qismən ləğv edildikdə, o cümlədən mal tam və ya qismən geri qaytarıldıqda;

Misal 8.19. Vergi ödəyicisi mart ayında alıcıya 11.800 manat dəyərində (o cümlədən 1.800 manat ƏDV) mal təqdim etmişdir. Lakin aprel ayında alıcı 4.720 manat (o cümlədən 720 manat ƏDV) məbləğində malı satıcıya geri qaytarmışdır. Bu halda alıcı və satıcı aprel ayındakı dövriyyələrinin məbləğini dəqiqləşdirməlidirlər. Satıcı mal təqdim edərkən ümumi məbləğə ƏDV hesabladığından, həmin malların qaytarılan hissəsinə düşən ƏDV məbləğini 720 manat bəyannamədə azaltmalı, alıcı isə qaytardığı mallara düşən büdcədən əvəzləşdirdiyi 720 manat ƏDV məbləğini büdcəyə bərpa etməlidir.

- əməliyyatın xarakteri dəyişdikdə;

Misal 8.20. Vergi ödəyicisi mart ayında 11.800 manatlıq ƏDV ilə birlikdə aldığı və ƏDV-ni əvəzləşdirdiyi malı avqust ayında müəssisənin nizamnamə fonduna pay şəklində qoymuşdur. Vergi Məcəlləsinin 164.1.5-ci maddəsinə görə müəssisənin nizamnamə fonduna əmlakın pay şəklində qoyuluşu ƏDV-dən azad edilən əməliyyat hesab edilir. Deməli, vergi tutulan əməliyyatın xarakteri dəyişmişdir və bu səbəbdən də vergi tutulan dövriyyə dəqiqləşdirilməlidir. Çünki vergidən azad olunan əməliyyatlara görə ödənilmiş ƏDV-nin əvəzləşdirilməsinə yol verilmir. Bu halda avqust ayı üçün vergi tutulan dövriyyə dəqiqləşdirilməli və büdcəyə hesablanmalı olan ƏDV-nin məbləği aşağıdakı qədər artırılmalıdır:

$$10.000 \times 18\% = 1.800 \text{ manat}.$$

- qiymətlərin aşağı düşməsi və ya hər hansı digər səbəbdən əməliyyat üçün razılaşdırılmış kompensasiya dəyişdikdə;

- vergi ödəyicisi hesab-faktura verdikdən sonra vergi tutulan dövriyyənin dəqiqləşdirilməsi üçün əsas verən hallar üzə çıxdıqda və bu cür dəqiqləşdirmə qanunvericiliyə müvafiq olaraq aparıldıqda.

Vergi ödəyicisi yuxarıda göstərilən hallardan birinin nəticəsində ƏDV

üçün hesab-fakturanı vermiş və ƏDV-nin məbləğini həmin hesab-faktura-da düzgün göstərməmişdirsə və ya ƏDV-nin bəyannaməsində verginin məbləğini düzgün göstərməmişdirsə, aşağıdakı qaydada dəqiqləşdirmə aparılır:

- büdcəyə ödənilməli olan ƏDV-nin məbləği vergi ödəyicisinin bəyannamədə göstərdiyi ƏDV-nin məbləğindən artıq olduqda, artıq məbləğ qiymətləndirmə bazasında dəqiqləşdirmənin aparılmalı olduğu dövr ərzində ödənilməli olan ƏDV sayılır və həmin dövr ərzində ödənilməli olan verginin məbləğinə əlavə edilir;

- büdcəyə ödənilməli olan ƏDV-nin məbləği, qiymətləndirmə bazasında dəqiqləşdirmənin aparılmalı olduğu dövr üzrə vergi ödəyicisi tərəfindən təqdim edilmiş bəyannamədə dəqiqləşdirilir.

Dəqiqləşdirmə qiymətləndirmə bazasında dəyişikliyin baş verdiyi hesabat dövründə aparılır.

Malların ixracından başqa, malların təqdim edilməsinin, işlər görülməsinin və xidmətlər göstərilməsinin aşağıdakı növlərindən, habelə idxalın aşağıdakı növlərindən ƏDV tutulmur:

- özəlləşdirmə qaydasında dövlət müəssisəsindən satın alınan əmlakın dəyəri, habelə dövlət əmlakının icarəyə verilməsindən alınan icarə haqqının büdcəyə ödənilməli olan hissəsi;

Misal 8.21. *İqtisadi İnkişaf Nazirliyi ilə bağlanmış müqaviləyə əsasən dövlət müəssisəsinin binasının bir hissəsi şirkətə ƏDV ilə birlikdə ayda 1.000 manata icarəyə verilmişdir. Müqavilənin şərtlərinə əsasən icarə haqqının 70 faizi müəssisəyə, 30 faizi isə İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin xüsusi büdcə hesabına köçürülməlidir.*

İcarə haqqının İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin xüsusi büdcə hesabına köçürülməli olan hissəsinə ƏDV hesablanmır. Bu halda icarə haqqının dövlət müəssisəsinə köçürülən hissəsindən ƏDV tutulur:

$$700 \times 15,25\% = 106,75 \text{ manat.}$$

Bu zaman dövlət müəssisəsi tərəfindən büdcəyə 106,75 manat ƏDV hesablanmalıdır.

- maliyyə xidmətlərinin göstərilməsi;

Maliyyə xidmətlərinə aşağıdakılar aid edilir:

- a) kreditlərin, maliyyə lizinqi əməliyyatlarının, kredit təminatlarının və pul-kredit əməliyyatlarında hər hansı girov və ya lombard təminatının təqdim edilməsi və qaytarılması, o cümlədən kredit və ya təminatı təqdim etmiş şəxsin kreditləri və kredit təminatlarını idarə etməsi;

b) müştərilərin depozitlərinin və hesablarının idarə edilməsi, tədiyələr, köçürmələr, borc öhdəlikləri və tədiyə vasitələri ilə bağlı əməliyyatlar;

Misal 8.22. *Şirkət Fransadan mal idxal etmiş və bunun müqabilində satıcıya 10.000 avro məbləğində vəsaitin köçürülməsi barədə banka ödəniş tapşırığı vermişdir. Satıcıya ödənilən 10.000 avronun Milli Bankın rəsmi məzənnəsinə uyğun manat ekvivalenti məbləğində vəsait ƏDV-dən azaddır.*

c) qanuni tədiyə vasitələri olan valyutanın, pul vəsaitlərinin və əskinaların (numizmatika əşyalarından başqa) tədavülü ilə bağlı əməliyyatlar;

d) səhmlərin, istiqraz vərəqələrinin, sertifikatların, veksellərin, çeklərin və digər qiymətli kağızların tədavülü ilə bağlı əməliyyatlar. İnkassasiya xidmətləri və ya banknotların, qiymətli kağızların və ya digər qiymətlilərin saxlanması və ya onların qorunmasının təmin edilməsi üzrə xidmətlər maliyyə xidmətlərinə aid deyildir;

e) törəmə maliyyə vasitələri ilə əqdlərə, forvard müqavilələrinə, opsi- onlara və analoji sazişlərə aid əməliyyatlar;

g) investisiya fondlarının idarə edilməsi ilə bağlı xidmətlər;

f) sığorta və təkrar sığorta əməliyyatları.

Misal 8.23. *Şirkət öz əmlakını sığorta şirkətində 40.000 manat məbləğində sığortalamış və bunun müqabilində sığorta şirkətinə 2.000 manat vəsait ödəmişdir. Sığorta əməliyyatı maliyyə xidməti hesab olunduğundan sığorta şirkətinə ödənilmiş 2.000 manat ƏDV-dən azaddır.*

- milli və ya xarici valyutanın (numizmatika məqsədlərindən başqa), həmçinin qiymətli kağızların göndərilməsi və ya idxal edilməsi;

- Azərbaycan Respublikasının Milli Bankının aktivlərində yerləşdirilməsi üçün nəzərdə tutulan qızılın, habelə valyuta sərvətlərinin, xaricdə istehsal edilmiş Azərbaycan Respublikası pul nişanlarının, yubiley sikkələrinin və digər bu qəbildən olan qiymətlilərin idxalı;

- idxal olunan əmlak istisna olmaqla müəssisənin nizamnamə fonduna pay şəklində hər hansı əmlakın qoyulması;

Misal 8.24. *Təsisçi şirkətin nizamnamə fonduna pay şəklində 2.000 manat pul vəsaiti keçirir. Bu halda pay şəklində keçirilən bu vəsait ƏDV-dən azaddır.*

- tutulan məbləğlər hədlərində dövlət hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə və digər səlahiyyətli orqanların tutduğu dövlət rüsumu, icazə haqları, yığımlar və onların tutulması müqabilində göstərdiyi xidmətlər;

Misal 8.25. *Ev alqı-satqısı əməliyyatının rəsmiləşdirilməsinə görə notariat kontoruna 110 manat məbləğində dövlət rüsumu ödənilmişdir. Ödənil-*

miş bu rüsum ƏDV-dən azaddır.

- kütləvi informasiya vasitələri məhsullarının alqı-satqısının bütün növləri üzrə dövriyyələr, mətbu kütləvi informasiya vasitələri məhsulları istehsalı ilə bağlı redaksiya, nəşriyyat və poliqrafiya fəaliyyəti (reklam xidmətləri istisna olmaqla);

Misal 8.26. *Qəzet nəşr edən şirkətin həmin qəzetin satışı ilə bağlı aylıq dövriyyəsi 30.000 manat təşkil etmişdir. Bu məbləğin 10.000 manatını qəzetin səhifələrində yerləşdirilən reklamlara görə müxtəlif şirkətlərdən alınan vəsaitlər təşkil edir. Bu halda 10.000 manat ƏDV-yə cəlb edilir, 20.000 manat isə ƏDV-dən azaddır.*

- orta məktəb dərsləkləri, uşaq ədəbiyyatının və büdcədən maliyyələşdirilən dövlət əhəmiyyətli nəşrlərin istehsalı ilə bağlı redaksiya, nəşriyyat və poliqrafiya fəaliyyəti;

- dəfn və qəbiristanlığın mərasim xidmətləri;

- Azərbaycan Respublikası Milli Bankının qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə bağlı mal idxalı, iş görülməsi və xidmət göstərilməsi;

- Azərbaycan Respublikasına, o cümlədən onu təmsil edən hüquqi şəxslərə neft-qaz ehtiyatlarının kəşfiyyatı, işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü, ixrac boru kəmərləri haqqında və bu qəbildən olan digər sazişlərə uyğun olaraq verilməsi nəzərdə tutulan əsas fondların, daşınan əmlakın və digər aktivlərin Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fonduna hər hansı şəkildə təqdim edilməsi üzrə əməliyyatlar;

- metropolitəndə sərnişin daşıma xidməti;

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı konkret sahənin inkişafını təmin etməklə konkret dövr üçün nəzərdə tutulan, istehsal ehtiyaclarını yerli xammal hesabına ödəmək mümkün olmadıqda, istehsal təyinatlı xammal və müasir texnologiyanı təmin edən avadanlıqların idxalını ƏDV-dən azad edə bilər.

Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsində ƏDV-nin iki dərəcəsi nəzərdə tutulmuşdur: 18% və 0%. Aşağıdakı işlərin görülməsinə, xidmətlərin göstərilməsinə və əməliyyatların aparılmasına görə ƏDV sıfır (0) dərəcəsi ilə tutulur:

- Azərbaycan Respublikasında akkreditə edilmiş beynəlxalq təşkilatların və xarici ölkələrin diplomatik və konsulluq nümayəndəliklərinin rəsmi istifadəsi, həmçinin, bu nümayəndəliklərin müvafiq statuslu Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olmayan diplomatik və inzibati-texniki işçiləri-

nin, o cümlədən onlarla yaşayan ailə üzvlərinin şəxsi istifadəsi üçün nəzərdə tutulan mallar və xidmətlər; (bu hal o ölkələrlə münasibətdə tətbiq edilir ki, həmin ölkələr tərəfindən göstərilən iş, xidmət və əməliyyatlara görə ƏDV sıfır (0) dərəcəsi ilə tətbiq edilsin).

Misal 8.27. *Almaniyanın Azərbaycan Respublikasındakı səfirliyi xidməti istifadə üçün ƏDV ödəyicisi olan şəxsdən 10.000 manat məbləğində ofis mebeli almışdır. Almaniyada bu əməliyyata görə ƏDV sıfır (0) dərəcəsi ilə tətbiq edildiyindən həmin məbləğ Azərbaycanda da ƏDV-yə sıfır (0) dərəcə ilə cəlb edilir.*

- xaricdən alınan əvəzsiz maliyyə yardımları (qrantlar) hesabına malların idxalı, qrant üzrə resipiyentlərə malların təqdim edilməsi, işlərin görülməsi və xidmətlərin göstərilməsi;

Misal 8.28. *Şirkət xaricdən alınmış grant hesabına Azərbaycan Respublikasına kənd təsərrüfatı texnikası idxal etmişdir. Bu halda həmin idxal ƏDV-yə sıfır (0) dərəcə ilə cəlb olunur.*

- malların və aşağıda göstərilən xidmətlərin ixracı;

- ✓ patentlərin, lisenziyaların, ticarət markalarının, müəlliflik və digər analogi hüquqların mülkiyyətə verilməsi və ya güzəşt edilməsi;
- ✓ məsləhət, hüquq, mühasibat, mühəndis və ya reklam xidmətlərinin, həmçinin məlumatların işlənilməsi üzrə xidmətlərin və digər analogi xidmətlərin göstərilməsi;
- ✓ işçi qüvvəsinin verilməsi üzrə xidmətlərin göstərilməsi;
- ✓ daşınan əmlakın icarəyə verilməsi (nəqliyyat müəssisələrinin nəqliyyat vasitələri istisna olmaqla);
- ✓ müqavilənin əsas iştirakçısı adından bu maddədə göstərilən xidmətlərin yerinə yetirilməsi üçün hüquqi və ya fiziki şəxsi cəlb edən agentin xidmət göstərməsi;
- ✓ telekommunikasiya xidmətlərinin göstərilməsi (siqnalların, sənədlərin, şəkillərin və ya səs, yaxud istənilən xarakterli informasiyanın teleqraf, radio, optik və ya digər elektromaqnit sistem vasitəsilə alınması, yayılması, ötürülməsi, alma və ya yayım hüquqlarının təqdim edilməsi və ya alınması);
- ✓ radio və televiziya yayımı, poçt rabitəsi xidmətlərinin göstərilməsi;
- ✓ kompüter, internet və digər elektron şəbəkələr, elektron poçt və digər oxşar vasitələrlə xidmətlərin göstərilməsi, yaxud bu cür şəbəkələrdən və ya xidmətlərdən istifadə hüququnun verilməsi.

Misal 8.29. *Şirkət 30.000 manat dəyərində maliyyə Azərbaycan Respublika-*

sından ixrac edir. Bu halda həmin məbləğ ƏDV-yə sıfır (0) dərəcə ilə cəlb olunur.

- beynəlxalq poçt xidmətləri istisna olmaqla, beynəlxalq və tranzit yük və sərnişin daşınması. Beynəlxalq və tranzit uçuşlarla bilavasitə bağlı olan işlərin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsi;

- Azərbaycan Respublikasının Milli Bankına qızıl və digər qiymətliyərin göndərilməsi;

Qeyd etmək lazımdır ki, ƏDV-yə sıfır (0) dərəcə ilə cəlb edilmə ilə ƏDV-dən azadolma arasında prinsipial fərq mövcuddur. Belə ki, ƏDV-dən azad olunan əməliyyatlar aparan şəxs mal, iş və xidmət alarkən satıcıya ödədiyi ƏDV məbləğini sonradan büdcədən əvəzləşdirə bilməz. Çünki həmin şəxs özünün istehsalı olan mal, iş və ya xidmətləri satarkən ƏDV-ni hesablamır. Bu halda o, alış prosesində ödədiyi ƏDV-ni əvəzləşdirmək hüququnu itirir. Ona görə də həmin şəxs mal, iş və xidmətləri aldığı zaman ödədiyi ƏDV-ni bu mal, iş və xidmətlərin maya dəyərinə daxil edir.

Sıfır (0) dərəcə ilə ƏDV-yə cəlb olunan əməliyyatlar aparan şəxslər isə müvafiq əvəzləşdirmə hüququna malik olurlar. Yəni satış prosesində ƏDV-ni sıfır dərəcəsi ilə hesablamalarına baxmayaraq, həmin şəxslər alış prosesində ödədikləri ƏDV-ni büdcədən geri almaq hüququ əldə edirlər.

Misal 8.30. *ƏDV ödəyicisi olan şirkət ƏDV ilə birlikdə 35.400 (5.400 manat ƏDV) manatlıq mal almışdır. Sonra həmin malı 50.000 manata Türkiyəyə satmışdır. Bu halda həmin vergi ödəyicisi malı alarkən ödədiyi 5.400 manat məbləğində ƏDV-ni büdcədən geri almaq hüququna malikdir.*

Vergi tutulan əməliyyatın vaxtı həmin əməliyyat üçün ƏDV-nin hesab-fakturasının verildiyi vaxt sayılır. Malların göndərildiyi və ya təqdim edildiyi, işlərin görüldüyü və ya xidmətlərin göstərildiyi və malların göndərilməsi onların daşınmasını nəzərdə tutursa, daşınmanın başlandığı vaxtdan 5 gün ərzində ƏDV hesab-fakturası verilmirsə, vergi tutulan əməliyyat aşağıdakı vaxtlarda aparılmış sayılır:

- malların göndərildiyi və ya təqdim edildiyi, işlərin görüldüyü və ya xidmətlərin göstərildiyi vaxtda;

- malların göndərilməsi onların daşınmasını nəzərdə tutursa, daşınmanın başlandığı vaxtda.

Misal 8.31. *ƏDV ödəyicisi aprel ayının 29-da alıcıya mal göndərmiş, may ayının 2-də isə vergi hesab-fakturasını ona təqdim etmişdir. Vergi hesab-fakturası malın təqdim edildiyi vaxtdan 5 gün ərzində verildiyindən*

vergi tutulan əməliyyatın aparıldığı vaxt may ayının 2-si hesab olunur.

Misal 8.32. *ƏDV ödəyicisi aprel ayının 29-da alıcıya mal göndərmiş, may ayının 6-da isə vergi hesab-fakturasını ona təqdim etmişdir. Vergi hesab-fakturası malın təqdim edildiyi vaxtdan 5 gün ərzində verilmədiyindən vergi tutulan əməliyyatın aparıldığı vaxt aprel ayının 29-u hesab olunur.*

Ödəmə malların göndərildiyi və ya təqdim edildiyi, işlərin görüldüyü və ya xidmətlərin göstərildiyi və malların göndərilməsi onların daşınmasını nəzərdə tutursa, daşımanın başladığı vaxta qədər həyata keçirildikdə, ödəmədən sonrakı 5 gün ərzində ƏDV-nin hesab-fakturası verilmirsə, vergi tutulan əməliyyat ödəmə həyata keçirildikdə aparılmış sayılır. Vergi tutulan əməliyyat üçün iki və ya daha çox ödəmə aparılırsa, hər ödəmə ödəniş miqdarında ayrıca əməliyyat üçün həyata keçirilmiş sayılır.

Misal 8.33. *Malı alan şəxs malı satan vergi ödəyicisinə həmin malın dəyərini aprel ayının 28-də ödəmiş, mal isə ona aprel ayının 30-da göndərilmişdir. Malı satan həmin malın alıcısına vergi hesab-fakturasını may ayının 4-də, yəni ödəmədən 5 gündən artıq müddət keçdikdən sonra təqdim etmişdir. Bu zaman vergi tutulan əməliyyatın aparıldığı vaxt ödəmənin həyata keçirildiyi tarix, yəni aprel ayının 28-i hesab olunur.*

Xidmətlər müntəzəm və ya daimi əsasda göstərilirsə, xidmətlərin göstərilməsi vaxtı bu əməliyyatın hər hansı hissəsi üçün hər dəfə ƏDV-nin hesab-fakturasının verildiyi vaxt, yaxud ödəmə əvvəl həyata keçirilmişdirsə, əməliyyatın hər hansı hissəsinin ödənildiyi vaxt sayılır.

Malların idxalı zamanı vergi tutulan əməliyyatın aparılması vaxtı onlardan istifadə edilməsinə, yaxud onların istehlakına başladığı vaxt sayılır.

Vergi ödəyicisi malları (işləri, xidmətləri) ƏDV-ni ödəməklə əldə edirsə və müvafiq əvəzləşmə hüququ alırsa və ya almaq hüququna malikdirsə, belə mallardan qeyri-kommersiya məqsədləri üçün istifadə edilməsinə başlanıldığı vaxt vergi tutulan əməliyyatın aparıldığı vaxt sayılır.

Vergi ödəyicisinin haqqı ödənilməklə və ya əvəzsiz qaydada öz işçilərinə və digər şəxslərə mal verdiyi, iş gördüyü və xidmət göstərdiyi vaxt vergi tutulan əməliyyatın aparıldığı vaxt sayılır.

Vergi ödəyicisinin qeydiyyatı ləğv edildikdə, ləğvetmə vaxtı onun sahibliyində malların qalması zamanı - ləğvetmənin qüvvəyə minməsindən əvvəlki gün vergi tutulan əməliyyatın aparıldığı vaxt sayılır.

Misal 8.34. *Aprel ayının 20-də vergi ödəyicisinin qeydiyyatı ləğv edilmişdir və onun sahibliyində 20.000 manat məbləğində mal qalmışdır. Bu halda həmin vergi ödəyicisi sahibliyində qalan mala ƏDV hesablama və*

büdcəyə ödəməlidir. Vergi tutulan əməliyyatın aparıldığı vaxt isə aprel ayının 19-u hesab olunur.

Gömrük qanunvericiliyinə uyğun olaraq mallara gömrük rüsumları tutulduğu vaxt malların idxal edilməsi vaxtı sayılır. Əgər idxal olunan mallar gömrük rüsumlarından azad edilirsə, malların idxal edilməsi vaxtı onların gömrük xidmətinin nəzarətindən çıxdığı vaxt sayılır.

Malların təqdim edilməsi onların verildiyi yerdə həyata keçirilir. Malların göndərilməsi şərtlərində malların yola salınması və ya nəql edilməsi nəzərdə tutulursa, təqdim edildiyi yer onların yola salınmasına və ya nəql edilməsinə başladığı yer sayılır. Lakin malları göndərən tərəf onları qurursa və ya quraşdırırsa, təqdim edilmə malların qurulduğu və ya quraşdırıldığı yer sayılır.

İşlərin görüldüyü və ya xidmətlərin göstərildiyi yer aşağıdakılar sayılır:

- daşınmaz əmlakın olduğu yer - işlər (xidmətlər) bilavasitə bu əmlakla bağlıdır;

- işlərin faktiki görüldüyü (xidmətlərini faktiki göstərildiyi) yer - bunlar daşınan əmlakla bağlıdır;

- xidmətlərin faktiki göstərildiyi yer - xidmətlər mədəniyyət, incəsənət, təhsil, bədən tərbiyəsi və ya idman sahəsində, yaxud digər analoji fəaliyyət sahələrində göstərilirsə;

- nəqliyyətin faktiki həyata keçirildiyi yer - işlər (xidmətlər) bu nəqliyyətlə ilə bağlıdır;

- işi yerinə yetirən və ya xidmət göstərən şəxsin fəaliyyəti həyata keçirdiyi yer;

- işlərin və ya xidmətlərin alıcısının yerləşdiyi və ya qeydiyyatda olduğu, təsis edildiyi, işlər və ya xidmətlər alıcının daimi nümayəndəliyi ilə bilavasitə bağlı olduğu halda həmin daimi nümayəndəliyin olduğu yer. Bu müddəalar aşağıdakı xidmətlərə tətbiq edilir:

- ✓ patentlərin, lisenziyaların, ticarət markalarının, müəlliflik və digər analoji hüquqların mülkiyyətə verilməsi və ya güzəşt edilməsi;

- ✓ məsləhət, hüquq, mühasibat, mühəndis və ya reklam xidmətlərinin, həmçinin məlumatların işlənməsi üzrə xidmətlərin və digər analoji xidmətlərin göstərilməsi;

Misal 8.35. *Rezident vergi ödəyicisi Gürcüstanda qeyri-rezidentdən məsləhət xidməti almışdır. Bunun müqabilində qeyri-rezidentə ödəmə vermişdir. Deməli, məsləhət xidmətinin haqqının Gürcüstanda ödənilməsinə baxmayaraq bu xidməti göstərildiyi yer xidmətin alıcısının yerləşdiyi, qeydiyyatda ol-*

duğu yer, yəni Azərbaycan Respublikasının ərazisi hesab olunur.

- işçi qüvvəsinin verilməsi üzrə xidmətlərin göstərilməsi;
- daşınan əmlakın icarəyə verilməsi (nəqliyyat müəssisələrinin nəqliyyat vasitələri istisna olmaqla);
- müqavilənin əsas iştirakçısı adından bu maddədə göstərilən xidmətlərin yerinə yetirilməsi üçün hüquqi və ya fiziki şəxsi cəlb edən agentin xidmət göstərməsi;
- telekommunikasiya xidmətlərinin göstərilməsi (siqnalların, sənədlərin, şəkillərin və ya səs, yaxud istənilən xarakterli informasiyanın teleqraf, radio, optik və ya digər elektromaqnit sistem vasitəsilə alınması, yayılması, ötürülməsi, alma və ya yayım hüquqlarının təqdim edilməsi və ya alınması);
- radio və televiziya yayımı, poçt rabitəsi xidmətlərinin göstərilməsi;
- kompüter, internet və digər elektron şəbəkələr, elektron poçt və digər oxşar vasitələrlə xidmətlərin göstərilməsi, yaxud bu cür şəbəkələrdən və ya xidmətlərdən istifadə hüququnun verilməsi.

ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan alınmayan qeyri-rezident Azərbaycan Respublikasının ərazisində ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan alınan və ya alınmayan vergi agentləri üçün xidmət göstərsə və ya iş görürsə, bu işlərin görülməsi və ya xidmətlərin göstərilməsi ƏDV-yə cəlb olunur.

Vergi agentləri qeyri-rezidentə ödənilməli olan məbləğə ƏDV hesablamalı və ödəməlidir. Vergi agentləri ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan keçmişdirsə, hesablanan vergi əməliyyatın aparıldığı ay üçün ƏDV-nin bəyannaməsi verilərkən ödənilir. Hesablanan verginin ödənilməsini təsdiq edən ödəmə sənədi vergi agentinə ƏDV-nin məbləğini əvəzləşdirmək hüququ verən hesab-fakturadır.

Misal 8.36. *Azərbaycan Respublikasının qeyri-rezidenti hesab edilən şəxs Azərbaycanın rezidenti olan, ƏDV ödəyicisi kimi qeydiyyatdan keçmiş və ya ƏDV ödəyicisi kimi qeydiyyatdan keçməyən vergi ödəyicisi üçün sızlama-quraşdırma işləri görmüş və bunun müqabilində 3.000 ABŞ dolları məbləğində vəsait almışdır. Bu zaman rezident olan şəxs 18 faiz dərəcə ilə 540 ABŞ dollarının Milli Bankın rəsmi məzənnəsinə uyğun manat ekvivalenti məbləğində ƏDV hesablamalı və büdcəyə ödəməlidir.*

Vergi agentləri ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatdan keçməmişdirsə, o hesablanan vergini qeyri-rezidentə ödəmə verildikdən sonra 7 gün ərzində ödəməyə və növbəti ayın 20-dək müəyyən edilmiş formada ƏDV bəyannaməsi verməyə borcludur.

Misal 8.37. ƏDV ödəyicisi olmayan şirkət göstərdiyi xidmətə görə qeyri-rezidentə aprel ayının 14-də 3.000 ABŞ dolları məbləğində vəsait ödəmişdir. Bu halda şirkət aprel ayının 21-dək 540 ABŞ dollarının Milli Bankın rəsmi məzənnəsinə uyğun manat ekvivalenti məbləğində ƏDV-ni büdcəyə ödəməli və may ayının 20-dək vergi orqanına müəyyən edilmiş formada ƏDV bəyannaməsi təqdim etməlidir.

Qeyri-rezidentə məxsus əmlak vergi agentinə icarəyə verilmək üçün idxal edildikdə, əmlakın sahibi olan qeyri-rezidentin icazəsi ilə vergi agenti idxaldan ödənilmiş vergidən ƏDV-nin məbləğinin əvəzləşdirilməsini tələb edə bilər. Bu halda vergi agenti vergi ödəyicisi sayılır və sonradan əmlakı təqdim edərkən (onun ixracı istisna edilməklə) ƏDV-nin ödənilməsi üçün cavabdehdir.

Vergi agenti qeyri-rezidentə ödəmə verilən aydan sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq ƏDV-nin hesablanması barədə vergi orqanına müəyyən edilmiş formada bəyannamə təqdim etməlidir.

Digər şəxsin (vəkalət verən) agent (vəkalət alan) olan şəxs tərəfindən mallar göndərilməsi, işlər görülməsi və ya xidmətlər göstərilməsi vəkalət verənin həyata keçirdiyi əməliyyat sayılır. Bu hal agentin vəkalət verənə göstərdiyi xidmətlərə və rezident olmayan və Azərbaycan Respublikasında ƏDV-nin ödəyicisi kimi qeydiyyatdan keçməmiş şəxsin rezident agentinin Azərbaycan Respublikasına mallar göndərməsinə tətbiq edilmir. Belə hallarda, ƏDV-nin məqsədləri üçün malların göndərilməsi agent tərəfindən həyata keçirilən əməliyyat sayılır.

Digər şəxsin agent vasitəsi ilə həyata keçirdiyi əməliyyatlar üzrə ƏDV-nin vergitutma bazası aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:

Digər şəxs agent vasitəsi ilə malları təqdim etdikdə, işlər gördükdə və ya xidmətlər göstərdikdə, həmin malların (işlərin, xidmətlərin) dəyəri vergi tutulan əməliyyatların dəyəri və vergitutma bazası hesab edilir. Agent tərəfindən göstərilən xidmətlərə görə ona ödənilən haqlar (mükafatlar) agentin vergi tutulan əməliyyatlarına daxil edilməklə yanaşı, digər şəxsin gəlirdən çıxılan xərclərinə aid edilir. Agentin digər şəxsdən aldığı vergi hesab-fakturası ona ƏDV məbləğini əvəzləşdirmək hüququ vermir.

Digər şəxs üçün vergi tutulan əməliyyatların vaxtı malların (işlərin, xidmətlərin) agentə verildiyi vaxt sayılır. Mallar (işlər, xidmətlər) hissə-hissə (qismən) verildikdə, vergi tutulan əməliyyatların vaxtı hər hissə üçün ayrılıqda müəyyən edilir.

Agent ƏDV üzrə vergi ödəyicisi olduqda, yalnız digər şəxsə göstərdiyi

xidmətlərə görə vergi hesab-fakturası verir. Vergi hesab-fakturası ƏDV ödəyicisi olan digər şəxs tərəfindən agentə ödənilmiş ƏDV-ni əvəzləşdirmək hüququ verir. Digər şəxs tərəfindən agentə verilmiş malların (işlərin, xidmətlərin) dəyərində ƏDV daxil edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq, agent malların (işlərin, xidmətlərin) alıcısına (sifarişçisinə) vergi hesab-fakturası verə bilməz.

Agent üçün vergitutma bazası onun digər şəxslərə malların təqdim edilməsi (işlərin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsi) üzrə göstərdiyi xidmətlərin dəyəri, vergi tutulan əməliyyatların vaxtı bu xidmətlərin faktiki göstərildiyi vaxt, vergi tutulan əməliyyatların dəyəri isə onun digər şəxsdən almalı olduğu (aldığı) haqdır (mükafatdır).

Digər şəxsin agent vasitəsi ilə həyata keçirdiyi əməliyyatlarda ƏDV hesablanmasının sahəvi xüsusiyyətləri aşağıdakı qaydada müəyyənləşdirilir:

Lotereya keçirən şəxs üçün vergi tutulan əməliyyatların dəyəri lotereyaların satışından əldə olunan məbləğ hesab edilir.

Lotereyaların keçirilməsi şərtlərinə uyğun olaraq uduş fondu tam və ya qismən mallardan ibarət olduqda, lotereya keçirən şəxs tərəfindən uduş fondu üçün alınmış mallara görə ödənilmiş ƏDV məbləği Vergi Məcəlləsinin müddəalarına uyğun olaraq ümumi qaydada əvəzləşdirilir.

Azərbaycan Respublikası ərazisindən digər ölkələrə keçən marşrutlar üzrə turist xidmətləri göstərən şəxslər üçün turist xidmətlərinin (Azərbaycan Respublikası ərazisindən kənarda göstərilən xidmətlər istisna olmaqla) dəyəri, turist vərəqələrini təqdim edən şəxslər (agentlər) üçün isə bu təqdimetmə üzrə göstərilən xidmətlərin dəyəri vergitutma bazası hesab edilir.

Malların komisiyon qaydada satışı zamanı komitent üçün vergitutma bazası komisiyonçuya verilmiş malların dəyəridir (komisiyon haqları çıxılmadan).

Komisiyonçunun komitentdən aldığı vergi hesab-fakturası komisiyonçuya ƏDV məbləğini əvəzləşdirmək hüququ vermir. Komisiyonçu komissiyaya götürdüyü malların dəyərində ƏDV daxil edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq, malların alıcısına vergi hesab-fakturasını verə bilməz.

Komitent qeyri-rezident olduqda, malların komissiya qaydasında satışı üzrə əməliyyatlar agentin, yəni komisiyonçunun apardığı əməliyyatlar hesab edilir.

Bu halda komisiyonçu üçün vergitutma bazası komisiyon qaydasında satdığı malların dəyəri, habelə komitentə göstərdiyi xidmətlərin dəyəri hesab

edilir. Komisionçunun vergi tutulan əməliyyatının dəyəri komision qaydasında satılan mallar üzrə komitentin müəyyən etdiyi satış qiyməti (ƏDV-siz) və komitentə göstərdiyi xidmətlər üzrə komitentdən almalı olduğu (aldığı) xidmət haqqıdır (mükafatdır).

Komisionçu üçün vergi tutulan əməliyyatın vaxtı malların (işlərin, xidmətlərin) alıcılara (sifarişçilərə) təqdim etdiyi vaxt sayılır. Mallar (işlər, xidmətlər) hissə-hissə (qismən) təqdim edildikdə, vergi tutulan əməliyyatın vaxtı malların (işlərin, xidmətlərin) hər hissəsi üçün ayrılıqda müəyyən edilir.

Komisionçu idxal olunmuş mallara görə gömrük orqanlarına ƏDV ödəmişdirsə, bu ödəmənin yerinə yetirildiyini təsdiq edən sənədlər ƏDV ödəyicisi olan komisionçuya həmin ƏDV məbləğinin əvəzləşdirmək hüququ verir. Komisionçu vergi ödəyicisi olduqda, komissiya qaydasında təqdim etdiyi mallara ümumi qaydada ƏDV tətbiq etməlidir.

Komision qaydasında idxal olunmuş mallar ƏDV ödəyicisi olan komisionçu tərəfindən satılmadan tam və ya qismən komitentın tapşırığı ilə Azərbaycan Respublikası ərazisində başqa şəxsə verildikdə, gömrük orqanlarına ödənilmiş ƏDV-nin əvəzləşdirilən məbləğinin malların satılmayan hissəsinə düşən məbləği komisionçu tərəfindən büdcəyə hesablanmalıdır.

Hesabat dövrü ərzində büdcəyə ödənilməli olan ƏDV-nin məbləği vergi tutulan dövriyyədən hesablanan verginin məbləği ilə əvəzləşdirilməli olan verginin məbləği arasındakı fərqlə müəyyən edilir.

Əvəzləşdirilən ƏDV-nin məbləği vergi ödəyicisinə verilmiş vergi hesab-fakturaları üzrə nağdsız qaydada (mal, iş və xidmət təqdim edən bank hesabına birbaşa nağd qaydada ödənişlər istisna edilməklə) ödəmələr üzrə ƏDV-nin depozit hesabına və bu hesab daxilində aparılan əməliyyatlarda ödənilən vergi məbləği sayılır və bu zaman vergi tutulan əməliyyatın vaxtı aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:

Misal 8.38. *ƏDV ödəyicisi olan müəssisə ƏDV ödəyicisi olan şəxsdən ƏDV də daxil olmaqla 11.800 manat məbləğində mal almış, vergi hesab-fakturası əldə etmiş və bu məbləği satıcıya nağdsız qaydada, ƏDV-ni isə depozit hesab vasitəsilə ödəmişdir. Müəssisə həmin malı başqa bir şəxsə 15.000 manata satmışdır. Bu zaman müəssisə satdığı həmin məbləğdən 2.700 manat ƏDV hesablamalı, malı alarkən ödədiyi 1.800 manat məbləğində ƏDV-ni bu məbləğdən çıxmalı və 900 manat məbləğində ƏDV-ni büdcəyə ödəməlidir.*

Mallar, işlər və xidmətlərlə bağlı xərclər istehsal məsrəflərinə aid edilmirsə, belə mallar, işlər və xidmətlər vergi ödəyicisinin kommersiya fə-

aliyyəti üçün istifadə edilməli olduqda və ya istifadə edildikdə ödənilmiş ƏDV əvəzləşdirilir.

Vergi ödəyicisinə verilmiş vergi hesab-fakturası üzrə iki və ya daha çox ödəmə aparılarsa, hər ödəmə ödəniş miqdarında ayrıca əməliyyat üçün həyata keçirilmiş sayılır. Vergi ödəyicisinə verilmiş vergi-hesab fakturası üzrə alınmış malların (iş və xidmətlərin) dəyəri ödənilərkən, ƏDV-nin məbləği ƏDV-nin depozit hesabından ödənilməlidir. Bu zaman malların (iş və xidmətlərin) dəyəri üzrə iki və ya daha çox ödəmə aparılarsa, ƏDV-nin məbləği aparılmış ödəniş məbləğinə uyğun olaraq ƏDV-nin depozit hesabı vasitəsilə ödənilməlidir.

Bir hissəsi vergi ödəyicisinin sahibkarlıq fəaliyyəti, digər hissəsi isə başqa məqsədlər üçün nəzərdə tutulan vergiyə cəlb edilən əməliyyatlara görə nağdsız qaydada ƏDV-nin depozit hesabı vasitəsilə ödənilmiş (mal, iş və xidmət təqdim edən bank hesabına birbaşa nağd qaydada ödənişlər istisna edilməklə) və malların idxalı üçün vergi ödəyicisinə verilmiş vergi hesab-fakturaları üzrə onun tərəfindən ödənilmiş ƏDV-nin məbləği sahibkarlıq fəaliyyəti üçün istifadə olunan malların (işlərin, xidmətlərin) xüsusi çəkisinə görə müəyyənləşdirilən ƏDV-nin məbləği qədər əvəzləşdirilir.

Sahibkarlıq fəaliyyəti əyləncə və ya sosial xarakteri daşıyan vergi ödəyicilərinin çəkdiqləri xərclər istisna olmaqla, Vergi Məcəlləsinin 109.3-cü maddəsində nəzərdə tutulan xərclər əyləncə və yemək xərcləri, habelə mənzil və digər sosial xarakterli xərclər çəkiləndə ƏDV-nin əvəzləşdirilməsinə yol verilmir.

Misal 8.39. *ƏDV ödəyicisi hesabat dövründə ƏDV nəzərə alınmadan hesab-faktura əsasında və nağdsız ödəniş aparmaqla 2.000 manat məbləğində çörək məmulatı almış, ƏDV-ni isə depozit hesab vasitəsilə ödəmiş, bunun 700 manat məbləğində olan hissəsini işçilərin yeməkləri üçün, digər 1.300 manat hissəsini satış məqsədləri üçün istifadə etmişdir. Şəxsin əvəzləşdirilməli olduğu ƏDV-nin məbləğini hesablayaq. 700 manat dəyərində çörək məmulatına görə ödənilmiş ƏDV-nin əvəzləşdirilməsinə yol verilmir. Qalan satış məqsədləri üçün istifadə olunan çörək məmulatı görə 234 (1.300 x 18%) manat ƏDV əvəzləşdirilir.*

Vergi ödəyicisi vergi tutulan əməliyyatlar və ƏDV-dən azad edilmiş əməliyyatlar aparırsa, ƏDV üzrə əvəzləşdirmə üçün vergi tutulan dövriyyənin ümumi dövriyyədəki xüsusi çəkisinə uyğun olaraq müəyyən edilən ƏDV-nin məbləği qəbul olunur.

Misal 8.40. *ƏDV qeydiyyatında olan vergi ödəyicisinin hesabat dövrü*

ərzində ümumi dövriyyəsi 100.000 manat olmuşdur. Bunun 50.000 manatı ƏDV-dən azad olunan əməliyyat, 50.000 manatı isə ƏDV-yə sıfır (0) dərəcə ilə cəlb olunan əməliyyatdır. Bu əməliyyatların aparılması üçün digər şəxslərdən vergi hesab-fakturası əsasında alınan mallara (işlərə, xidmətlərə) görə nağdsız qaydada aparılan ödəmələrdə ƏDV-nin məbləği 20.000 manat olmuşdur. Büdcə ilə əvəzləşdirilməyə qəbul edilən ƏDV məbləğini müəyyənləşdirək. ƏDV cəlb edilən əməliyyatların ümumi dövriyyədə xüsusi çəkisi $0,5$ ($50/100$) olacaqdır. Xüsusi çəki əmsalını əvəzləşdirilən məbləğini vursaq 10.000 ($20.000 \times 0,5$) manat əvəzləşdirilməsinə icazə verilən ƏDV məbləğini alırıq.

ƏDV üzrə vergi tutulan dövriyyələrin dəqiqləşdirildiyi hallarda bəyannamədə büdcəyə çatası ƏDV-nin məbləği düzgün göstərilməmişdirsə, büdcəyə ödənilməli olan ƏDV-nin məbləği həmin halların yarandığı hesabat dövrü üzrə vergi ödəyicisi tərəfindən təqdim edilmiş bəyannamədə dəqiqləşdirilir.

ƏDV-dən azad olunan, yaxud ƏDV-yə cəlb edilməyən əməliyyatlar aparan şəxslər tərəfindən mallar (işlər, xidmətlər) alınarkən müvafiq qaydada ödənilmiş ƏDV məbləği əvəzləşdirilmir.

Sıfır (0) dərəcəsi ilə ƏDV tutulan əməliyyatlar ƏDV cəlb olunan əməliyyatlar hesab edilir və belə əməliyyatlar aparan şəxslər tərəfindən mallar (işlər, xidmətlər) alınarkən nağdsız qaydada (mal, iş və xidmət təqdim edən bank hesabına birbaşa nağd qaydada ödənişlər istisna edilməklə) ƏDV-nin depozit hesabı vasitəsilə ödənilmiş ƏDV-nin məbləği Vergi Məcəlləsinin müddəalarına uyğun olaraq əvəzləşdirilir.

ƏDV ödəyiciləri, habelə ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatda olmayan səhmlərinin və paylarının 50 faizindən çoxu dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslər və büdcə təşkilatları tərəfindən mallar, xidmətlər (işlər) alınarkən onlara verilmiş vergi hesab-fakturaları üzrə ƏDV-nin məbləği ƏDV-nin depozit hesabına köçürülməlidir. ƏDV-nin depozit hesabında uçotun aparılması, ƏDV-nin hərəkəti, bu hesab üzrə aparılan əməliyyatlardan ƏDV-nin əvəzləşdirilməsi və dövlət büdcəsinə köçürülməsi qaydaları Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir.

ƏDV-nin ödəyicisi kimi qeydiyyatdan keçən və vergi tutulan əməliyyat aparan şəxs malları, işləri və xidmətləri qəbul edən şəxsə vergi hesab-fakturası verməyə borcludur. Vergi hesab-fakturasında vergi ödəyicisinin və alıcının adı, eyniləşdirmə nömrəsi, mal, iş və xidmətin adı, vergi tutulan əməliyyatın məbləği və həcmi, aksizli mallarda aksizin məbləği, ödənil-

məli olan verginin məbləği, hesab-fakturanın verilmə tarixi, sıra nömrəsi, qeydiyyat bildirişi vermiş vergi orqanının adı, bildirişin verilmə tarixi və sıra sayı, hesab-fakturada imza etmiş məsul şəxsin vəzifəsi, soyadı və atasının adı göstərilməlidir.

Vergi ödəyicisi malın alıcısına (işlərin və xidmətlərin sifarişçisinə) vergi hesab-fakturasını mal göndəriləndən (iş görüldəndən, xidmət göstəriləndən) sonra 5 gündən gec olmayaraq verməyə borcludur.

ƏDV-nin ödəyiciləri olmayan alıcılara pərakəndə mal göndərildikdə və ya xidmət göstərildikdə, vergi hesab-fakturası əvəzinə qəbz və ya çek verilə bilər. Lakin bu sənədlər vergini əvəzləşdirməyə əsas vermir.

Gömrük orqanları tərəfindən verilmiş idxalda ƏDV-nin ödənildiyini göstərən idxal sənədləri ödəniş formasından asılı olmayaraq verginin əvəzləşdirilməsinə əsas verir. Vergi tutulan idxalda ƏDV gömrük orqanları tərəfindən hesablanır və alınır.

Misal 8.41. *ƏDV ödəyicisi olan şəxsin idxal etdiyi mallara gömrük orqanlarında 3.000 manat ƏDV hesablanmış, həmin şəxs bu məbləği nağd qaydada ödəmiş və bu gömrük bəyannaməsində əks olunmuşdur. Bu şəxs ödənişin formasından asılı olmayaraq 3.000 manat məbləğində ödədiyi ƏDV-ni əvəzləşdirmək hüququna malikdir.*

ƏDV üzrə hesabat dövrü təqvim ayıdır. Vergi ödəyicisi hər hesabat dövrü üçün hesabat dövründən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq vergi orqanına ƏDV bəyannaməsini verməyə və vergini büdcəyə ödəməyə borcludur. ƏDV dövlət büdcəsinə ödənilir.

Vergi ödəyicisi olan hüquqi şəxs ləğv edildikdə və ya hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxsin fəaliyyətinə xitam verildikdə, ƏDV bəyannaməsi Vergi Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş müddətdən gec olmamaq şərti ilə 30 gün müddətində vergi orqanına təqdim edilməlidir. Bu zaman vergi dövrü hesabat dövrü sayılan müddətin əvvəlindən vergi ödəyicisi fəaliyyətini dayandırdığı günə qədər olan dövrü əhatə edir.

Yalnız malların idxalı üzrə vergi ödəyicisi olan şəxslər ƏDV bəyannaməsini vergi orqanlarına təqdim etmirlər.

Vergi tutulan idxal üzrə ƏDV Vergi Məcəlləsinə və gömrük qanunvericiliyinə uyğun olaraq gömrük rüsumlarının ödənilməsi üçün nəzərdə tutulan qaydada gömrük orqanları tərəfindən hesablanır və alınır.

Qeydiyyat keçmiş tarixlə aparıldıqda, vergi ödəyicisi qeydiyyatın qüvvəyə mindiyi tarixdən etibarən vergiyə cəlb edilən əməliyyatlar üzrə

ƏDV ödəməlidir və vergi ödəyiciləri üçün müəyyən edilmiş qaydada vergi məbləğlərini əvəzləşdirmək hüququna malikdir. Müvafiq əməliyyatlar vergi ödəyicisi tərəfindən verilən birinci bəyannamədə əks etdirilməlidir. Bu əməliyyatlar bəyannamənin verildiyi ay ərzində baş vermiş əməliyyatlar sayılır. Bu halda vergi ödəyicisi bəyannamədə əks etdirilmiş əməliyyatlar üçün ƏDV üzrə hesab-fakturaları təqdim etmək hüququna malikdir.

Hesabat dövründə vergi tutulan dövrüyyəsinin azı 50 faizi sıfır (0) dərəcəsi ilə vergiyə cəlb olunan vergi ödəyicisinə, hesabat dövründə əvəzləşdirilən vergi məbləğinin hesablanmış vergidən artıq olan hissəsi onun vergi və ya gömrük orqanlarına ərizəsini verdiyi vaxtdan 45 gün ərzində qaytarılır.

***Misal 8.42.** Hesabat dövrü ərzində vergi ödəyicisinin vergi tutulan dövrüyyəsi 20.000 manat olmuşdur. Bu məbləğdə ƏDV-yə sıfır (0) dərəcə ilə cəlb edilən əməliyyatların dəyəri 12.000 manat təşkil etmişdir, yəni vergi tutulan əməliyyatların 60 faizini ƏDV-yə sıfır (0) dərəcə ilə cəlb edilən əməliyyatlar təşkil etmişdir. Həmin hesabat dövründə əvəzləşdirilən ƏDV-nin məbləği hesablanmış ƏDV-nin məbləğindən 800 manat çox olmuşdur. Bu halda vergi ödəyicisi 800 manat məbləğin 45 gün müddətində qaytarılması üçün qeydiyyatda olduğu vergi orqanına müraciət edə bilər.*

Hesabat dövründə ƏDV-yə sıfır (0) dərəcə ilə cəlb olunan əməliyyatları vergi tutulan dövrüyyəsinin 50 faizindən az olan vergi ödəyiciləri üçün əvəzləşdirilən vergi məbləğinin hesabat dövrü ərzində hesablanmış vergi məbləğindən artıq olan hissəsi növbəti üç aya keçirilir və bu ayların ödəmələrinə aid edilir, artıq ödəmənin hər hansı qalığı isə bu üç ay bitdikdən sonra vergi ödəyicisinin ərizəsinə əsasən 45 gün ərzində büdcədən qaytarılır.

ƏDV-nin düzgün hesablanması və vaxtında büdcəyə ödənilməsi üçün, həmçinin bəyannamələrin vergi orqanlarına müəyyən edilmiş müddətlərdə verilməsi üçün vergi ödəyiciləri və onların vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq, ƏDV-nin tutulması gömrük orqanlarının səlahiyyətinə aid olduqda isə Azərbaycan Respublikasının gömrük qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar.

Vergitutmanın idarə edilməsi Vergi Məcəlləsinə və Azərbaycan Respublikasının gömrük qanunvericiliyinə uyğun olaraq vergi orqanları və gömrük orqanları tərəfindən öz səlahiyyətləri daxilində həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqaviləyə uyğun olaraq beynəlxalq təşkilatın, yaxud xarici hüquqi və ya fiziki şəxsin əvəzsiz köçürmələri ilə ödənilmiş malları alan və ya işlərin və xidmətlərin

nəticələrini həmin əsaslarla əldə edən şəxs vergi orqanına vergi hesab-fakturaları verərkən, həmin mallara, işlərə və ya xidmətlərə görə ödənilmiş ƏDV-nin vergi orqanına ərizə verildiyi vaxtdan 45 gün ərzində geri almaq hüququna malikdir.

ƏDV-nin düzgün hesablanması, vaxtında büdcəyə ödənilməsi və bəyannamələrin vergi orqanına müəyyən edilmiş müddətlərdə verilməsi üçün vergi ödəyiciləri və onların vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar.

8.2. Suallar

1. Hansı şəxslər ƏDV-nin ödəyiciləri sayılırlar?
2. ƏDV-nin iqtisadi mahiyyəti nədir?
3. Ölkələrarası iqtisadi münasibətlərdə ƏDV-nin tətbiqi prinsipləri hansılardır?
4. ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatda dair ərizə verməli olan şəxslər kimlərdir?
5. Birgə sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən şəxslərin hansı hallarda ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatda durmaq öhdəliyi yaranır?
6. ƏDV məqsədləri üçün könüllü qeydiyyatda alınmaq üçün hansı məlumatlar ərizədə qeyd edilməlidir?
7. ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyat necə aparılır?
8. ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyat hansı tarixlərdə qüvvəyə minir?
9. ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatdan keçməyə borclu olan, lakin qeydiyyatdan keçməyən şəxslər barəsində hansı tədbirlər görülür?
10. Vergi orqanları ƏDV ödəyicilərinin reyestrində hansı məlumatları qeyd edirlər?
11. ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatın ləğvi hansı hallarda və necə həyata keçirilir?
12. ƏDV məqsədləri üçün vergitutma obyektlərini sadalayın.
13. ƏDV məqsədləri üçün müəssisənin təqdim edilməsi hansı hallarda vergi tutulan əməliyyat sayılır?
14. ƏDV üzrə vergi tutulan əməliyyatın dəyəri dedikdə, nə başa düşülür?
15. Hansı hallarda ƏDV üzrə vergi tutulan əməliyyatlar dəqiqləşdirilir?
16. ƏDV-dən azad olunan əməliyyatları göstərin.
17. ƏDV-yə sıfır (0) dərəcə ilə cəlb edilən əməliyyatları göstərin.

18. ƏDV tutulan əməliyyatların aparıldığı vaxt necə müəyyənləşdirilir?
19. ƏDV məqsədləri üçün malların təqdim edildiyi (işlərin görüldüyü, xidmətlərin göstərildiyi) yer dedikdə, hansı yerlər nəzərdə tutulur?
20. Qeyri-rezidentlər ƏDV-yə hansı qaydada cəlb edirlər?
21. Agent fəaliyyətinin ƏDV-yə cəlb edilməsi xüsusiyyətləri necədir?
22. Vergi tutulan əməliyyatlardan büdcəyə ödənilməli olan ƏDV necə müəyyənləşdirilir?
23. Əvəzləşdirilən ƏDV dedikdə, nə nəzərdə tutulur?
24. Vergi hesab-fakturası hansı məqsədlər üçün istifadə olunur?
25. ƏDV bəyannaməsinin verilməsi və hesablanmış verginin ödənilməsi müddətlərini göstərin.

8.3. Testlər

1. Əlavə dəyər vergisinin ödəyicilərini göstərin:
 1. ƏDV-nin ödəyicisi kimi qeydiyyatdan keçən və ya qeydiyyatdan keçməli olan şəxslər;
 2. Azərbaycan Respublikasına ƏDV tutulan malları idxal edən şəxslər (bu cür idxal malları üzrə);
 3. Dövriyyəsiindən asılı olmayaraq bütün şəxslər;
 4. Aksizli malların istehsalçıları;
 5. Dövriyyəsiindən asılı olmayaraq qeyri-rezidentlərin daimi nümayəndəlikləri.
- A) 1, 2, 5;
B) 2, 3, 4;
C) 1, 2, 4;
D) 3, 4, 5.
2. Azərbaycan Respublikasında iş görən və ya xidmət göstərən qeyri-rezidentlər nə vaxt ƏDV ödəyiciləri sayılırlar?
 - A) vergi tutulan əməliyyatlarının həcmindən asılı olaraq;
 - B) qeyri-rezidentlər ƏDV ödəyiciləri deyildirlər;
 - C) ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatdan keçdikdən sonra;
 - D) istənilən halda.
3. Qeyri-sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən fiziki şəxslər hansı halda ƏDV ödəyicisi sayılırlar?

A) əvvəlki üç aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi şərti maliyyə vahidinin 22500 mislindən artıq olduqda;

B) əvvəlki üç aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi şərti maliyyə vahidinin 22500 mislindən az olduqda;

C) heç bir halda ƏDV ödəyicisi sayılmır;

D) istənilən halda ƏDV ödəyicisi sayılır.

4. Qeydiyyat hansı tarixin əvvəl başlanmasından asılı olaraq aşağıdakı hansı tarixlərin birində qüvvəyə minir?

1. məcburi qeydiyyat zamanı - qeydiyyat haqqında ərizə verməyə dair öhdəliyin yarandığı aydan sonrakı hesabat dövrünün birinci günündə;

2. könüllü qeydiyyat zamanı - qeydiyyat haqqında ərizənin verildiyi aydan sonrakı hesabat dövrünün birinci günündə;

3. vergi ödəyicisinin qeydiyyat haqqındakı ərizəsində göstərilən tarixdə;

4. vergi orqanının təşəbbüsü ilə müəyyən edilən tarixdə;

5. vergi ödəyicisinin ərizəsinin təqdim edildiyi tarixdə.

A) 1, 2, 5;

B) 1, 2, 3;

C) 1, 4, 5;

D) 2, 3, 4.

5. Vergi ödəyicisinin qeydiyyatı ləğv edilsə, ləğvetmə vaxtı onun sahibliyində qalan mallar əlavə dəyər vergisinə cəlb edilirmi?

A) əlavə dəyər vergisinə cəlb edilmir;

B) əlavə dəyər vergisinə mal qalığının 50 faizi cəlb edilir;

C) əlavə dəyər vergisinə cəlb edilir;

D) əlavə dəyər vergisinə qiymət arasındakı fərq cəlb edilir.

6. ƏDV üzrə vergitutma obyektı olan əməliyyatları göstərin:

1. malların təqdim edilməsi, işlərin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsi;

2. fəvqəladə hallardan başqa, malların itməsi, əskik gəlməsi, xarab olması və ya oğurlanması;

3. fəvqəladə hallar nəticəsində malların itməsi, əskik gəlməsi, xarab olması və ya oğurlanması;

4. ƏDV qeydiyyatının ləğvetmə vaxtı sahiblikdə qalan mallar;

5. Azərbaycan Respublikasının hüdüdlərindən kənarda xidmətlər göstə-

rilməsi və ya işlər görülməsi.

- A) 1, 2, 5;
- B) 2, 3, 4;
- C) 3, 4, 5;
- D) 1, 2, 4.

7. Aşağıda göstərilən əməliyyatlardan hansı ƏDV üzrə vergitutma obyekti sayılır?

- A) vergi tutulan idxal əməliyyatları;
- B) barter əməliyyatları;
- C) tranzit yük daşınması qaydasında malların Azərbaycan Respublikası ərazisinə buraxılması;
- D) vergi ödəyicisinin haqqı ödənilməklə və ya əvəzsiz qaydada öz işçilərinə və digər şəxslərə mal verməsi, iş görməsi və ya xidmət göstərməsi.

8. ƏDV-nin məqsədləri üçün vergi tutulan əməliyyatın dəyəri dedikdə nə başa düşülür?

- A) təqdim edilən malın (işin, xidmətin) ƏDV nəzərə alınmaqla dəyəri;
- B) vergi ödəyicisinin müştəridən və ya hər hansı digər şəxsdən aldığı, yaxud almağa hüququ olduğu haqqın ƏDV nəzərə alınmadan məbləği (hər hansı rüsumlar, vergilər və ya başqa yığımlar da daxil olmaqla);
- C) təqdim edilən malın (işin, xidmətin) ƏDV nəzərə alınmaqla, hər hansı vergi, rüsum və yığımlar nəzərə alınmadan dəyəri;
- D) təqdim edilən malın (işin, xidmətin) alıcı tərəfindən ödənilən dəyəri.

9. Vergi ödəyicisi vergi tutulan əməliyyatın əvəzində mal, iş və ya xidmət alırsa, vergi tutulan əməliyyatın dəyəri necə müəyyənləşdirilir?

- A) malların, işlərin və ya xidmətlərin ƏDV nəzərə alınmadan bazar dəyəri (hər hansı rüsumlar, vergilər və ya başqa yığımlar da daxil olmaqla) əsasında;
- B) malların, işlərin və ya xidmətlərin topdansa satış bazar qiyməti əsasında;
- C) malların, işlərin və ya xidmətlərin vergi ödəyiciləri arasında razılaşdırılmış qiymətləri əsasında;
- D) malların, işlərin və ya xidmətlərin vergi orqanları tərəfindən müəyyənləşdirilən qiyməti əsasında.

10. Malların təqdim edilməsinin, işlər görülməsinin və xidmətlər göstərilməsinin aşağıdakı hansı növlərindən ƏDV tutulmur?

1. özəlləşdirilmə qaydasında dövlət müəssisəsindən satın alınan əmlakın dəyəri;

2. vergi ödəyicisinin haqqı ödənilməklə və ya əvəzsiz qaydada öz işçilərinə və digər şəxslərə mal verməsi, iş görməsi və ya xidmət göstərməsi;

3. dövlət əmlakının icarəyə verilməsindən alınan icarə haqqının büdcəyə ödənilməli olan hissəsi;

4. barter əməliyyatları;

5. maliyyə xidmətlərinin göstərilməsi.

A) 1, 2, 3;

B) 3, 4, 5;

C) 1, 4, 5;

D) 1, 3, 5.

11. Aşağıda göstərilən hansı hallarda ƏDV üzrə vergi tutulan dövriyyələr dəqiqləşdirilir?

1. vergi ödəyicisinin təşəbbüsü ilə istənilən halda;

2. əməliyyatın xarakteri dəyişdikdə;

3. vergi tutulan dövriyyələr dəqiqləşdirilmir;

4. qiymətlərin aşağı düşməsi və ya hər hansı digər səbəbdən əməliyyat üçün razılaşdırılmış kompensasiya dəyişdikdə;

5. əməliyyat tam və ya qismən ləğv edildikdə, o cümlədən mal tam və qismən geri qaytarıldıqda.

A) 1, 2, 3;

B) 3, 4, 5;

C) 2, 4, 5;

D) 1, 3, 4.

12. Sıfır (0) dərəcə ilə ƏDV tutulan əməliyyatları göstərin:

1. idxal olunan əmlak istisna olmaqla, müəssisənin nizamnamə fonduna (kapitalına) pay şəklində hər hansı əmlakın qoyulması;

2. xaricdən alınan əvəzsiz maliyyə yardımları (qrantlar) hesabına malların idxalı, grant üzrə resipiyentlərə malların təqdim edilməsi, işlərin görülməsi və xidmətlərin göstərilməsi;

3. beynəlxalq və tranzit yük və sərnişin daşınması. Beynəlxalq və tranzit uçuşlarla bilavasitə bağlı olan işlərin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsi;

4. malların və bəzi xidmətlərin ixracı;

5. Azərbaycan Respublikası Milli Bankının qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş vəzifələrinin yerinə yetirilməsi ilə bağlı mal idxalı, iş görülməsi və xidmət göstərilməsi.

A) 1, 2, 4;

B) 1, 3, 5;

C) 3, 4, 5;

D) 2, 3, 4.

13. Ödəmə malların təqdim edilməsindən (işlərin görülməsindən və xidmətlərin göstərilməsindən) əvvəl həyata keçirilsə, ödəmədən sonrakı 5 gün ərzində ƏDV-nin hesab-fakturası verilmirsə, vergi tutulan əməliyyat nə vaxt aparılmış sayılır?

A) vergi tutulan əməliyyat sayılır;

B) vergi tutulan əməliyyat ödəmə həyata keçirildikdə aparılmış sayılır;

C) mal təqdim ediləndən (iş görüldəndən və xidmət göstəriləndən) sonra vergi tutulan əməliyyat sayılır;

D) ƏDV-nin hesab-fakturası verildikdən sonra vergi tutulan əməliyyat sayılır.

14. Vergi agentı ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan keçməmişdirsə, o qeyri-rezidentdən hesablanan ƏDV-ni nə vaxt büdcəyə ödəməyə borcludur?

A) ödəmənin həyata keçirildiyi gün ərzində;

B) ödəmə verildiyi gündən sonrakı 5 gün ərzində;

C) ödəmənin verildiyi ay üçün ƏDV bəyannaməsi verilərkən;

D) ödəmə verildiyi gündən sonrakı 7 gün ərzində.

15. Vergi agentı ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan keçmişdirsə, qeyri-rezidentə hesablanan verginin ödənilməsini təsdiq edən ödəmə sənədi vergi agentinə ƏDV-nin məbləğini əvəzləşdirmək hüququnu verir-mi?

A) ödənişin formasından asılı olmayaraq əvəzləşdirmək hüququ verir;

B) ödənişin formasından asılı olmayaraq əvəzləşdirmək hüququ vermir;

C) ödəniş nağd qaydada aparıldıqda vermir;

D) vergi hesab-fakturası əldə edildikdə verir.

16. Agent üçün ƏDV üzrə vergitutma bazası necə müəyyənləşdirilir?

A) malların təqdim edilməsi (işlərin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsi) üzrə göstərilən xidmətlərə görə digər şəxs tərəfindən ona ödənilən haqların (mükafatların) dəyəri agentin vergitutma bazasını təşkil edir;

B) agentin təqdim etdiyi malların (işlərin, xidmətlərin) tam dəyəri onun vergitutma bazasını təşkil edir;

C) agentin təqdim etdiyi mallara (işlərə, xidmətlərə) görə ona ödənilən haqlar (mükafatlar) onun vergitutma bazasına aid edilmir;

D) agent tərəfindən digər şəxslərə göstərilən xidmətlərə görə agent üçün vergitutma bazası yaranmır.

17. Agent ƏDV üzrə vergi ödəyicisi olduqda, agentin digər şəxsdən (vəkalət verəndən) aldığı vergi hesab-fakturası ona ƏDV məbləğini əvəzləşdirmək hüququ verirmi?

A) ƏDV hesab-fakturası əldə edildikdə əvəzləşdirmək hüququ verir;

B) digər şəxsdən alınmış hesab-faktura agentə ƏDV-ni əvəzləşdirmək hüququ vermir;

C) ƏDV hesab-fakturası üzrə ödəniş nağdsız qaydada aparıldıqda əvəzləşdirmək hüququ verir;

D) agentin heç bir halda ƏDV-ni əvəzləşdirmək hüququ yoxdur.

18. Agent malların (işlərin, xidmətlərin) alıcısına (sifarişçisinə) vergi hesab-fakturası verə bilərmi?

A) malların (işlərin, xidmətlərin) tərkibinə ƏDV daxil edilmişdirsə, vergi hesab-fakturası verə bilər;

B) malların (işlərin, xidmətlərin) tərkibinə ƏDV daxil edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq vergi hesab-fakturası verə bilməz;

C) agent yalnız ƏDV üzrə ödəyici olduqda verə bilər;

D) agentin ƏDV ödəyicisi olub-olmamasından asılı olmayaraq vergi hesab-fakturası verə bilər.

19. Malların komisiyon qaydada satışı zamanı komitent üçün ƏDV üzrə vergitutma bazası necə müəyyənləşdirilir?

A) komisiyonçuya verilmiş malların dəyəri (komisiyon haqları çıxıldıqdan);

B) komisiyonçuya verilmiş malların dəyəri (komisiyon haqları çıxılmaqla);

- C) komitentin müəyyən etdiyi satış qiyməti (ƏDV ilə birlikdə);
- D) komisiyon qaydada malların satışından ƏDV hesablanmır.

20. Büdcəyə ödəmələr müəyyən edilərkən əvəzləşdirilən ƏDV-nin məbləği dedikdə, nə başa düşülür?

A) vergi ödəyicisinə verilən hesab-fakturada göstərilən ƏDV-nin məbləği;

B) müştərilərə verilən ƏDV hesab-fakturalarında göstərilən nağd qaydada (mal, iş və xidmət təqdim edənin bank hesabına birbaşa nağdsız qaydada ödənişlər istisna edilməklə) ödənilmiş məbləği;

C) döviyyədən hesablanan ƏDV ilə vergi ödəyicisinə verilən ƏDV hesab-fakturalarında göstərilən məbləğ arasındakı fərq;

D) vergi ödəyicisinə verilmiş vergi hesab-fakturaları üzrə nağdsız qaydada (mal, iş və xidmət təqdim edənin bank hesabına birbaşa nağd qaydada ödənişlər istisna edilməklə) ödəmələr üzrə ƏDV-nin depozit hesabına və bu hesab daxilində aparılan əməliyyatlarda ödənilən verginin məbləği.

21. ƏDV-dən azad olunan, yaxud ƏDV-yə cəlb edilməyən əməliyyatlar aparan şəxslər tərəfindən mallar, işlər, xidmətlər alınarkən ödənilmiş ƏDV-nin məbləği hansı qaydada əvəzləşdirilir?

A) əvəzləşdirilmir;

B) ödəniş ƏDV-nin depozit hesabı vasitəsilə aparıldıqda əvəzləşdirilir;

C) ödəniş nağdsız qaydada aparıldıqda qismən əvəzləşdirilir;

D) vergi ödəyicisinin müraciətinə əsasən ona qaytarılır.

22. Sıfır (0) dərəcəsi ilə ƏDV tutulan əməliyyatlar aparan şəxslər tərəfindən mallar, işlər, xidmətlər alınarkən ödənilmiş ƏDV-nin məbləği hansı qaydada əvəzləşdirilir?

A) əvəzləşdirilmir;

B) ödəniş ƏDV-nin depozit hesabı vasitəsilə aparıldıqda əvəzləşdirilir;

C) ümumi qaydada əvəzləşdirilir;

D) vergi ödəyicisinin müraciətinə əsasən ona qaytarılır.

23. Vergi ödəyicisi vergi tutulan əməliyyatlar və ƏDV-dən azad edilmiş əməliyyatlar aparırsa, ƏDV üzrə əvəzləşdirmə hansı qaydada həyata keçirilir?

A) heç bir əvəzləşdirməyə yol verilmir;

B) bu əməliyyatlar nəticəsində nağdsız qaydada ödənilən ƏDV tam məbləğdə əvəzləşdirilir;

C) bu əməliyyatlar nəticəsində nağdsız qaydada ödənilən ƏDV 50 faizi həcmində əvəzləşdirilir;

D) vergi tutulan dövriyyənin ümumi dövriyyədəki xüsusi çəkisinə uyğun olaraq müəyyən edilən ƏDV-nin məbləği əvəzləşdirilir.

24. Yalnız malların idxalı üzrə ƏDV ödəyicisi sayılan şəxslər ƏDV bəyannaməsini nə vaxt vergi orqanına təqdim edirlər?

A) malların idxalı rəsmiləşdirildiyi aydan sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq;

B) malların idxalı rəsmiləşdirildiyi aydan sonrakı ayın 15-dən gec olmayaraq;

C) malların idxalı rəsmiləşdirildiyi gün;

D) bəyannamə təqdim etmirlər.

25. ƏDV üzrə qeydiyyat keçmiş tarixlə aparıldıqda, keçmiş hesabat dövrləri üçün bəyannamə necə təqdim olunur?

A) keçmiş hər bir hesabat dövrü üçün ayrıca bəyannamə təqdim edilir;

B) keçmiş hesabat dövrləri üçün ümumilikdə bir bəyannamə təqdim edilir;

C) keçmişdə aparılan əməliyyatlar vergi ödəyicisi tərəfindən verilən birinci bəyannamədə əks etdirilir və bu əməliyyatlar bəyannamə verildiyi ay ərzində baş vermiş əməliyyatlar sayılır;

D) keçmiş hesabat dövrləri üçün bəyannamə təqdim edilmir.

8.4. Məsələlər

1. Məhsulun ƏDV ilə birlikdə pərakəndə satış qiyməti 500 manat təşkil edir. ƏDV-nin dərəcəsinin 18% olduğunu bilərək onun məbləğini müəyyən edin.

2. Müəssisə 2006-ci ilin may ayında özünün istehsalı olan 100 ədəd məhsulunu barter (mal mübadiləsi) müqaviləsi əsasında, 40 ədəd məhsulunu nağd qaydada 1 ədədinin qiyməti 650 manatdan (ƏDV-siz), 70 ədəd məhsulunu isə nağdsız qaydada 700 manatdan olmaqla (ƏDV-siz) digər şəxslərə təqdim etmişdir. Müəssisənin ƏDV tutulan dövriyyəsinə müəyyənləşdirin.

3. Müəssisə 2006-cı ilin aprel ayında 1.000 manat dəyərində (ƏDV-siz) malı digər şəxsə nağd qaydada təqdim etmiş, 200 manat dəyərində barter əməliyyatı aparmış, 300 manatlıq malı agentə təqdim etmiş, 500 manat dəyərində təqdim ediləcək mal üçün əvvəlcədən nağd ödəniş almış və həmin hesabat dövründə 600 manat malı ixrac etmişdir. Həmçinin hesabat ayında əvvəlcədən aldığı və müvafiq qaydada ƏDV-ni əvəzləşdirdiyi 2.000 manat dəyərində aktivini digər müəssisənin nizamnamə fondunda iştirak payı kimi qoymuşdur.

Hesabat dövründə müəssisə rezident şəxslərdən ƏDV-nin depozit hesabından ödəniş aparmadan vergi hesab-fakturası əsasında 1.500 manatlıq mal almış, həmçinin 2.000 manat dəyərində mal idxal etmişdir. Aprel ayında qeyri-rezident şəxsdən 500 manat məbləğində iş almışdır. Qeyri-rezidentə ödəmə verərkən ƏDV-ni hesablamış və dövlət büdcəsinə nağd qaydada ödəmişdir. Müəssisənin ƏDV öhdəliyini müəyyən edin.

4. ƏDV ödəyicisi olan Azərbaycan Respublikasının rezidenti sentyabr ayında 40.000 manat (ƏDV ilə birlikdə) Azərbaycan Respublikasında və 20.000 ABŞ dolları həcmində Türkiyədə iş görmüşdür. Şəxsin sentyabr ayı üçün hesablamalı olduğu ƏDV-nin məbləğini müəyyən edin. Hesabat dövründə 1 ABŞ dollarının orta aylıq məzənnəsi 0,8 manat təşkil etmişdir.

5. ƏDV ödəyicisi olan şəxs hesabat dövründə aşağıdakı əməliyyatları aparmışdır:

- işçilərinə əmək haqqı əvəzinə 400 manat (ƏDV-siz) dəyərində mal vermişdir;
- malların satışından pərakəndə qaydada kassaya 2.360 manat vəsait daxil olmuşdur;
- ƏDV-ni əvvəlcədən əvəzləşdirdiyi mallardan 300 manat məbləğində (ƏDV-siz) uşaq bağçasına yardım etmişdir;
- müəssisənin nizamnamə fonduna pay şəklində qalığ dəyəri 500 manat (ƏDV-siz) olan əsas vəsaitini qoymuşdur;
- 800 manat (ƏDV-siz) dəyərində olan malı ixrac etmişdir.

Vergi ödəyicisinin hesablamalı olduğu ƏDV məbləğini müəyyənləşdirin.

6. ƏDV ödəyicisi olan şəxs vergi hesab-fakturası əsasında hesabat ayı ərzində 1.000 manat (ƏDV-siz) dəyəri olan mal almış və nağdsız qaydada

800 manat (ƏDV ilə birlikdə) ödəmişdir. Hesabat dövründə həmin şəxsin əvəzləşdirməli olduğu ƏDV-nin məbləğini müəyyənləşdirin.

7. Hesabat ayında vergi ödəyicisinin ƏDV-dən azad olunan əməliyyatlarının onun ümumi əməliyyatlarında xüsusi çəkisi 40 faiz təşkil edir. Həmin dövrdə vergi hesab-fakturası ilə aldığı və nağdsız qaydada ƏDV ilə birlikdə dəyərini ödədiyi əməliyyatların məbləği 59.000 manat olduqda, əvəzləşdirilməsinə icazə verilməyən ƏDV-nin məbləğini müəyyən edin.

8. ƏDV ödəyicisi hesabat dövründə vergi hesab-fakturası əsasında nağdsız qaydada ƏDV depozit hesabından ödəmə aparmaqla, ƏDV ilə birlikdə dəyəri 3.540 manat məbləğində ərzaq malları almışdır. Həmin malların 2.000 manatını (ƏDV- siz) öz işçilərinin yemək xərclərinə sərf etmişdir. Şəxsin əvəzləşdirməli olduğu ƏDV məbləğini müəyyənləşdirin.

9. ƏDV ödəyicisi olan şəxs hesabat dövründə 500 manat məbləğində iş görmüş, 1.200 manat məbləğində olan malı ixrac etmiş, inventarizasiya zamanı 400 manat məbləğində mal əksik gəlmiş, kommersiya məqsədləri üçün aldığı və ƏDV-ni əvəzləşdirdiyi mallardan 100 manat məbləğində qeyri-kommersiya məqsədləri üçün istifadə etmiş və fəvqəladə hallar nəticəsində 2.000 manat məbləğində malı xarab olmuşdur. Göstərilən məbləğlərə ƏDV daxil deyildir. Şəxsin hesablamalı olduğu ƏDV məbləğini müəyyənləşdirin.

10. ƏDV ödəyicisi hesabat dövründə ƏDV nəzərə alınmadan hesab-faktura əsasında və nağdsız ƏDV depozit hesabından ödəniş aparmaqla 2.000 manat məbləğində çörək məmulatı almış, bundan 700 manat məbləğində olan hissəsini işçilərin yeməkləri üçün, digər 1.300 manat hissəsini satış məqsədləri üçün istifadə etmişdir. Şəxsin əvəzləşdirməli olduğu ƏDV-nin məbləğini hesablayın.

11. ƏDV ödəyicisinin hesabat dövründə vergi tutulan əməliyyatlarının dəyəri 10.000 manat, vergidən azad olunan əməliyyatlarının dəyəri 2.000 manat və sıfır (0) dərəcə ilə vergiyə cəlb olunan əməliyyatlarının dəyəri isə 3.000 manat olmuşdur. Həmin hesabat dövründə vergi hesab-fakturası əsasında nağdsız qaydada ƏDV-nin depozit hesabından ödəniş aparmaqla 7.000 manat dəyərində mal almış və əvvəlki dövrlərdə təqdim etdiyi

5.000 manat dəyərində olan maldan 2.000 manat dəyərində olan hissəsi qaytarılmışdır. Göstərilən məbləğlərə ƏDV daxil deyildir. Şəxsin ƏDV üzrə öhdəliyini müəyyənləşdirin.

12. ƏDV ödəyicisinin qeydiyyatı sentyabr ayının 12-də ləğv olunarkən onun sahibliyində 8.000 manat dəyərində mal qalığı olmuşdur. Qeydiyyatı ləğv olunan tarixədək həmin şəxs 500 manat dəyərində mal təqdim etmiş, 600 manat məbləğində malı əvəzsiz olaraq öz işçilərinə vermiş və 400 manat məbləğində əvvəlcədən ödəniş almışdır. Göstərilən məbləğlərə ƏDV daxil deyildir. Şəxsin ƏDV tutulan dövryyəsinə müəyyən edin.

13. Müəssisə Azərbaycan Respublikasına 17.000 ABŞ dolları dəyəri olan malları idxal etmişdir. Həmin malların daşınması üçün digər şəxsə 3.000 ABŞ dolları məbləğində haqq ödəmişdir. İdxal zamanı gömrük rüsumu 15 faiz, 1 ABŞ dollarının rəsmi məzənnəsi isə 0,8 manatdır. Müəssisənin idxal üzrə ƏDV-yə cəlb olunan dövryyəsinin məbləğini müəyyən edin.

14. ƏDV ödəyicisi olan vəkalət verən şəxs ƏDV-nin ödəyicisi olan agentə 10.000 manat dəyərində mal təqdim etmişdir. Agentin göstərdiyi xidmətlərə görə vəkalət verən şəxs nağdsız qaydada ƏDV depozit hesabından 600 manat məbləğində haqq ödəmiş və vergi hesab-fakturası əldə etmişdir. Göstərilən məbləğlərə ƏDV daxil deyildir. Şəxsin əvəzləşdirməli olduğu ƏDV məbləğini müəyyənləşdirin.

15. Hesabat dövrü ərzində ƏDV ödəyicisi vergi tutulan əməliyyatlar nəticəsində nağdsız ƏDV-nin depozit hesabından ödəmə aparmaqla və müvafiq vergi hesab-fakturasını əldə etməklə 2.000 manat dəyərində mal almışdır. Vergi ödəyicisi hesabat dövründə aldığı mallardan 1.200 manatını ƏDV-yə sıfır (0) dərəcə ilə cəlb edilən əməliyyatlara sərf etmişdir. Göstərilən məbləğlərə ƏDV daxil deyildir. Vergi ödəyicisinin əvəzləşdirməli olduğu ƏDV-nin məbləğini müəyyən edin.

16. ƏDV qeydiyyatında olan vergi ödəyicisi hesabat dövrü ərzində ƏDV daxil olmaqla 10.000 manat məbləğində mal, 30.000 manat məbləğində isə xidmət təqdim etmişdir. ƏDV tutulan əməliyyatın dəyəri nə qədərdir?

17. ƏDV ödəyicisi olan müəssisə hesabat dövrü ərzində 200.000 manat dəyərində (ƏDV daxil olmaqla) işə xidməti göstərmişdir. Həmin hesabat dövründə digər şəxslərdən 100.000 manatlıq (ƏDV daxil olmaqla) mal alınmışdır. Mal alınarkən 60.000 manat nağdsız qaydada ƏDV-nin depozit hesabından, qalan məbləği isə nağd qaydada ödənilmişdir. Hesabat dövrü üzrə büdcəyə ödənilməli olan ƏDV məbləği nə qədərdir?

18. ƏDV ödəyicisi olan müəssisə hesabat dövrü ərzində 600.000 manat dəyərində (ƏDV daxil olmaqla) məhsul təqdim etmişdir. Həmin hesabat dövründə digər şəxslərdən 400.000 manatlıq (ƏDV daxil olmaqla) xammal alınmışdır. Xammal alınarkən 200.000 manat nağd qaydada ödəniş aparılmış, qalan məbləği isə ƏDV-nin depozit hesabından ödənilmişdir. Hesabat dövrü üzrə büdcəyə ödənilməli olan ƏDV məbləği nə qədərdir?

19. ƏDV qeydiyyatında olan vergi ödəyicisinin hesabat dövrü ərzində ümumi dövriyyəsi 100.000 manat olmuşdur. Bunun 50.000 manatı ƏDV-dən azad olunan əməliyyat, 25.000 manatı ƏDV-yə sıfır (0) dərəcə ilə cəlb olunan əməliyyat, 25.000 manatı isə ƏDV-yə 18 faiz dərəcə ilə cəlb olunan əməliyyatdır. Bu əməliyyatların aparılması üçün digər şəxslərdən alınan mallara (işlərə, xidmətlərə) görə nağdsız qaydada ƏDV-nin depozit hesabından aparılan ödəmələrdə ƏDV-nin məbləği 14.000 manat olmuşdur. Büdcə ilə əvəzləşdirilməyə qəbul edilən ƏDV məbləği nə qədərdir?

20. ƏDV qeydiyyatında olan vergi ödəyicisinin hesabat dövrü ərzində ümumi dövriyyəsi 200.000 manat olmuşdur. Bunun 100.000 manatı ƏDV-dən azad olunan əməliyyat, 100.000 manatı isə ƏDV-yə 18 % dərəcə ilə cəlb olunan əməliyyatdır. Bu əməliyyatların aparılması üçün digər şəxslərdən alınan mallara (işlərə, xidmətlərə) görə nağdsız qaydada ƏDV-nin depozit hesabından aparılan ödəmələrdə ƏDV-nin məbləği 10.000 manat olmuşdur. Büdcə ilə əvəzləşdirilməyə qəbul edilən ƏDV məbləği nə qədərdir?

21. ƏDV qeydiyyatında olan vergi ödəyicisinin hesabat dövrü ərzində ümumi dövriyyəsi 200.000 manat olmuşdur. Bunun 100.000 manatı qiymətli kağızların tədavülü, 100.000 manatı isə qiymətli kağızların saxlanması ilə bağlı əməliyyatlardır. Bu əməliyyatların aparılması üçün digər şəxslərdən alınan mallara (işlərə, xidmətlərə) görə nağdsız qaydada

ƏDV-nin depozit hesabından aparılan ödəmələrdə ƏDV-nin məbləği 8.000 manat olmuşdur. Büdcə ilə əvəzləşdirilməyə qəbul edilən ƏDV məbləği nə qədərdir?

22. ƏDV qeydiyyatında olan vergi ödəyicisinin hesabat dövrü ərzində ümumi dövriyyəsi 80.000 manat olmuşdur. Bunun 30.000 manatı qəzet satışı, 30.000 manatı qəzet satışı ilə əlaqədar poliqrafiya fəaliyyəti, 20.000 manatı isə iaşə xidməti ilə bağlı əməliyyatdır. Bu əməliyyatların aparılması üçün digər şəxslərdən alınan mallara (işlərə, xidmətlərə) görə nağdsız qaydada ƏDV-nin depozit hesabından aparılan ödəmələrdə ƏDV-nin məbləği 8.000 manat olmuşdur. Büdcə ilə əvəzləşdirilməyə qəbul edilən ƏDV məbləği nə qədərdir?

23. ƏDV qeydiyyatında olan vergi ödəyicisinin hesabat dövrü ərzində ümumi dövriyyəsi 350.000 manat olmuşdur. Bunun 280.000 manatı qiymətli kağızların tədavülü, 70.000 manatı isə qiymətli kağızların saxlanması ilə bağlı əməliyyatlardır. Bu əməliyyatların aparılması üçün digər şəxslərdən alınan mallara (işlərə, xidmətlərə) görə nağdsız qaydada ƏDV-nin depozit hesabından aparılan ödəmələrdə ƏDV-nin məbləği 6.000 manat olmuşdur. Büdcə ilə əvəzləşdirilməyə qəbul edilən ƏDV məbləği nə qədərdir?

24. Müəssisənin əvvəlki üç ay ərzində mal satışından 10.000 manat, sərnişindəşmadan 20.000 manat, maliyyə xidməti göstərilməsindən 15.000 manat, əmlak icarəyə verilməsindən 5.000 manat gəliri olmuşdur. ƏDV qeydiyyatına alınmaq üçün ərizə vermək öhdəliyinin yaranmasının müəyyən edilməsində nəzərə alınan vergi tutulan əməliyyatların həcmi nə qədərdir?

25. ƏDV qeydiyyatında olan vergi ödəyicisi hesabat dövrü ərzində ƏDV daxil olmaqla 40.000 manat məbləğində iş, 20.000 manat məbləğində isə xidmət təqdim etmişdir. Təqdim olunmuş malların 100 %-i, xidmətlərin isə yalnız 50 %-i sifarişçilər tərəfindən ödənilmişdir. ƏDV tutulan əməliyyatın dəyəri nə qədərdir?

FƏSİL 9

AKSİZLƏR

9.1. Aksizlərin hesablanması

Aksizin bir vergi növü kimi formalaşması tarixi çox qədimdir. Buna görə də onun yaranma tarixi barədə dəqiq fikir söyləmək çətindir. Bu vergi növü qədim zamanlarda başqa cür - rüsum, yığım adlandırılırdı. Həmin dövrlərdə aksizin tutulması mexanizmi barədə məlumatlar təxmini olduğundan onun haqqında dəqiq fikir söyləmək qeyri-mümkündür.

Belə bir faktı qeyd etmək olar ki, b.e. ə. 162-133-cü illərdə qədim Romada ölkəyə qeyri-istehlak məqsədləri üçün gətirilən mallardan xəzinəyə məcburi ödənişlər toplanırdı. B.e. ə. II minilliyin əvvəllərində Qədim Misdə pivədən vergi tutulurdu. Düzdür, bu ödənişlərin toplanması üsulu heç də müasir dövrdə tətbiq edilən aksiz üzrə vergitutma mexanizminə uyğun gəlmir. Sadəcə olaraq bu ödənişləri aksizin ilk yaranma rüseymlərinə aid etmək olar.

Aksizin məqsədli şəkildə geniş tətbiqinə Fransada başlanılıb. Valualar sülaləsinin ilk kralı olan VI Filip 1345-ci ildə duz, çaxır və arağa vergi tətbiq etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, fransız dilindən götürülmüş aksiz sözünün mənası “kəsmək” deməkdir. Hal-hazırda dünyanın demək olar ki, əksər ölkələrində aksiz vergisi tətbiq olunur.

Aksiz - aksizli malların satış qiymətinə daxil edilən, aksizli malları istehsal edən vergi ödəyicilərindən tutulan vergidir. Bütün dolayı vergilər kimi aksizlər də əmtəənin qiymətini formalaşdırır və faktiki olaraq onun ödənilməsi alıcının üzərinə keçirilir. Formal olaraq bu verginin ödəyiciləri aksizli məhsul istehsal edən müəssisələrdir. Lakin aksizin məbləği əmtəənin qiymətinə daxil edildiyindən faktiki olaraq onun ödəyiciləri aksizli malların istehlakçılarıdır.

İqtisadi mahiyyətinə görə aksizlər bir tərəfdən yüksək rentabelli məhsul istehsalından əldə edilən əlavə mənfəətin bir hissəsinin dövlət büdcəsinə tutulması, digər tərəfdən isə sosial cəhətdən zərərli malların istehla-

kının məhdudlaşdırılması məqsədilə tətbiq edilir.

Aksizləri digər vergilərdən fərqləndirən əsas xüsusiyyət onların məhdud sayda məhsullara, yəni qanunvericilikdə ciddi surətdə “aksizli” adlanan mallara tətbiq edilməsidir.

Azərbaycan Respublikasında 1 yanvar 1992-ci il tarixdən tətbiq edilən aksiz vergisi əlavə dəyər vergisi ilə birlikdə dövriyyədən vergini əvəz etmişdir. Hazırda Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin tərkibində aksizlər müəyyən xüsusi çəkiyə malikdir.

Azərbaycan Respublikasında tətbiq olunduğu müddət ərzində aksizli malların siyahısı dəfələrlə dəyişmişdir. Ancaq hər dəfə bu tərkibə alkoqollu içkilər və bütün məmulatları daxil edilmişdir. Bu məhsullar həm istehlak (istehlak üçün zəruri olmaması), həm də fiskal (istehsal xərcləri nisbətən az, aksiz dərəcəsi isə yüksək olduğundan büdcə gəlirlərinin əsas mənbələrindən biri olması) nöqtəyi-nəzərindən xüsusi xarakter daşıyır və demək olar ki, dünyanın bütün ölkələrində aksiz vergisinə cəlb olunurlar. Aksiz vergisinin tarixi də məhz bu iki məhsul növünün istehsal olunduğu vaxtdan başlanır.

Azərbaycan Respublikasının ərazisində istehsal edilən, yaxud idxal olunan aksizli mallardan, vergidən azad edilən mallar istisna olunmaqla, aksiz tutulur.

Azərbaycan Respublikası ərazisində aksizli malların istehsalı və ya idxalı ilə məşğul olan bütün müəssisələr və fiziki şəxslər, habelə Azərbaycan Respublikasının hüddurlarından kənarda bilavasitə özü və ya podratçı vasitəsilə aksizli mallar istehsal edən və istehsal etdiyi yerdə vergi ödəyicisi kimi uçotda olmayan Azərbaycan Respublikasının rezidentləri aksizin ödəyiciləridirlər.

Sifarişçinin göndərdiyi xammaldan Azərbaycan Respublikası ərazisində mallar istehsal edildiyi hallarda, malların istehsalçısı (podratçı) aksizin ödəyicisidir. Bu halda istehsalçı (podratçı) aksiz məbləğlərini sifarişçidən almalıdır.

Misal 9.1. *Azərbaycan Respublikasında yerləşən şərab zavoduna Rusiya Federasiyasının şirkəti arağ istehsal etmək sifarişi vermiş və bu məqsədlə ona içməli spirt göndərmişdir. Bu halda istehsalçı qismində çıxış edən şərab zavodu aksiz məbləğini Rusiya Federasiyasına məxsus şirkətdən almamalıdır.*

Aşağıdakı əməliyyatlar vergitutma obyektləri hesab olunur:

- Azərbaycan Respublikasının ərazisində istehsal edilən aksizli malların istehsal binasının hüduqlarından kənara buraxılması;

- idxal malları üçün - Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsinə uyğun olaraq aksizli malların gömrük xidmətinin nəzarətindən çıxması.

İstehsal binalarına istehsalın olduğu ərazidə yerləşən anbarlar, köməkçi anbar sahələri və digər oxşar binalar aiddir.

Azərbaycan Respublikası ərazisində istehsal olunan neft məhsulları və bütün məmulatları üçün vergi tutulan əməliyyatın məbləği vergi ödəyicisinin müştəridən və ya hər hansı digər şəxsdən, o cümlədən barter əsasında, aldığı və ya almalı olduğu haqqın topdansaş bazar qiymətindən (aksiz və ƏDV çıxılmaqla) aşağı olmayan məbləği vergi tutulan əməliyyatın dəyəridir.

Azərbaycan Respublikası ərazisində istehsal olunan digər aksizli mallar üçün vergi tutulan əməliyyatın məbləği istehsal olunan malların miqdarı əsasında hesablanır.

İdxal malları üçün (minik avtomobilləri, istirahət və ya idman üçün yaxtalar və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələr istisna olmaqla) vergi tutulan əməliyyatın məbləği Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsinə uyğun olaraq müəyyən edilən, lakin topdansaş bazar qiymətindən aşağı olmayan malların aksiz və ƏDV çıxılmaqla gömrük dəyəridir.

İdxal olunan minik avtomobilləri, istirahət və ya idman üçün yaxtalar və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələr üzrə vergi tutulan əməliyyatın məbləği onların mühərrikinin həcmi əsasında müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikası ərazisində istehsal olunan mallar üçün - malların istehsal binasının hüduqlarından kənara buraxıldığı vaxt vergi tutulan əməliyyatın vaxtıdır.

Misal 9.2. *Araq istehsalı ilə məşğul olan müəssisə istehsal etdiyi məhsulu may ayının 19-da istehsal binasından satış məntəqələrinə göndərmişdir. Bu halda may ayının 19-u aksiz vergisi tutulan əməliyyatın vaxtı hesab edilir.*

Malların idxalı üçün - Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsinə uyğun olaraq aksizli malların gömrük xidmətinin nəzarətindən çıxdığı vaxt vergi tutulan əməliyyatın vaxtıdır.

Misal 9.3. *Vergi ödəyicisi Azərbaycan Respublikasına siqaret idxal etmişdir. Həmin mal fevral ayının 12-də gömrük xidmətinin nəzarətindən çıxmışdır. Bu halda fevral ayının 12-si aksiz tutulan əməliyyatın vaxtı hesab edilir.*

Azərbaycan Respublikasında aşağıda göstərilən mallar aksizli mallara aid edilir:

- içməli spirt, pivə və spirtli içkilərin bütün növləri;
- bütün məmulatları;
- neft məhsulları;
- minik avtomobilləri (xüsusi nişan və avadanlıqlarla təchiz olunmuş xüsusi təyinatlı avtonəqliyyat vasitələri istisna olmaqla);
- istirahət və ya idman üçün yaxtalar və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələr.

Azərbaycan Respublikasında aksiz dərəcələrinin iki növündən istifadə edilir: spesifik və advalor.

Spesifik dərəcələr malın hər vahidinə pulla ifadə edilmiş konkret vergi məbləği tətbiq olunarkən istifadə olunur. Advalor dərəcələr isə vergitutma obyektinin dəyərinin müəyyən faizinin tutulmasını nəzərdə tutur. Azərbaycan Respublikası ərazisində istehsal olunan içməli spirt, pivə və spirtli içkilərin bütün növlərinə spesifik dərəcələr, neft məhsullarına və bütün məmulatlarına isə advalor dərəcələr tətbiq olunur.

Aksizli malların ixracı sıfır (0) dərəcəsi ilə vergiyə cəlb olunur.

Aşağıdakılar aksizdən azad edilir:

- fiziki şəxsin fərdi istehlakı üçün 3 litr alkoqollu içkinin və 3 blok siqaretin idxalı, həmçinin Azərbaycan Respublikasına avtomobillərlə gələn şəxslər üçün həmin avtomobilin texniki pasportu ilə nəzərdə tutulmuş bakiyndakı yanacaq.

Misal 9.4. *Azərbaycan Respublikasına gələn şəxs özü ilə 3 blok siqaret gətirmişdir. Həmin şəxsdən Azərbaycan Respublikasının sərhədində gömrük nəzarətindən keçərkən 3 blok siqaretə görə aksiz tutulmur.*

- Azərbaycan Respublikası ərazisindən tranzitlə daşınan mallar;

Misal 9.5. *İran İslam Respublikasından Rusiyaya içməli spirt yola salınmışdır. Həmin spirtin yükləndiyi avtomobil Azərbaycandan keçməklə Rusiya Federasiyasına gedir. Bu halda avtomobil Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədini keçərkən həmin mala görə aksiz tutulmur.*

- təkrar ixrac üçün nəzərdə tutulan mallar istisna edilməklə, malların Azərbaycan Respublikası ərazisinə müvəqqəti idxalı;

Azərbaycan Respublikasında təşkil olunan sərgidə nümayiş etdirmək məqsədilə aksizli mallar müvəqqəti idxal olunmuşdur. Belə mallar gömrük nəzarətindən keçərkən aksizə cəlb olunmur.

- təkrar ixrac üçün nəzərdə tutulan və girovla təminat verilən mallar.

Misal 9.6. *Şirkət təkrar ixrac məqsədilə Rusiya Federasiyasına satmaq üçün Türkiyədən spirt almışdır. Mal Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddini keçərkən şirkət ödəməli olduğu aksizin məbləği həcmində bank zamanətini gömrük orqanına təqdim etmişdir. Bu halda həmin şirkətdən həmin mala görə aksiz tutulmur.*

Aksizli malları (xammal və materialları) alan və bu malları vergi tutulan digər aksizli malların istehsalı üçün istifadə edən şəxs xammal və materialları alarkən ödənilmiş aksizin məbləğini əvəzləşdirmək və ya geri almaq hüququna malikdir. Aksizin məbləği yalnız xammal və materialların istehsalçısı tərəfindən aksizin ödənildiyini təsdiq edən hesab-faktura, xammal və materiallar idxal edildikdə isə müvafiq sənədlər vergi orqanına verildiyi zaman əvəzləşdirilir və ya geri qaytarılır. Sənədlər vergi orqanına verildikdən sonra 45 gün ərzində tutulmuş aksiz məbləği vergi ödəyicisinə qaytarılır.

Misal 9.7. *Vergi ödəyicisi hesabat dövründə vergi hesab-fakturası əsasında 5 min litr içməli spirt almış və həmin spirdən hesabat dövründə birinin topdansatış bazar qiyməti 0,8 manat olmaqla 0,5 litrlik 20.000 ədəd araq (vodka) istehsal edərək istehsal binasının həddudlarından kənara buraxmışdır. Şəxsin aksiz üzrə vergi öhdəliyini müəyyən edin.*

Vergi ödəyicisinin aldığı spirtə görə ödədiyi aksizin məbləği 4.000 (5.000x0,8) manat təşkil edir. İstehsal edilən aksizli malın əvvəlcə həcmi (kəmiyyəti) müəyyənləşdirilir: 20.000x0,5=10.000 litr. Həmin miqdarı aksizin dərəcəsinə vuraraq 10.000x0,5=5.000 manat hesablanmalı olan aksizin məbləği tapılır. Aksizli malları alan və bu malları vergi tutulan digər aksizli malların istehsalı üçün istifadə edən şəxs xammal və materialları alarkən ödənilmiş aksizin məbləğini əvəzləşdirmək və ya geri almaq hüququna malik olduğundan həmin şəxs büdcəyə 1.000 (5.000-4.000) manat məbləğində ödəniş etməlidir.

Azərbaycan Respublikasına idxal edilən aksizli mallara (minik avtomobilləri, istirahət və ya idman üçün yaxtalar və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələr istisna olmaqla) aksizlərin dərəcələri Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan içməli spirtə, pivəyə, spirtli içkilərə və tütün məmulatlarına aşağıdakı aksiz dərəcələri tətbiq edilir:

- içməli spirt (o cümlədən tərkibində 80 faizdən az spirt olmayan denaturlaşdırılmamış etil spirti; tərkibində 80 faizdən az spirt olan denaturlaşdırılmamış etil spirti) — hər litrinə 0,8 manat;

- araq (vodka), tündləşdirilmiş içkilər və tündləşdirilmiş içki materialları, likyor və likyor məmulatları - hər litrinə 0,5 manat;

Misal 9.8. Şərab zavodu 10.000 ədəd 0,5 litrlik şüşə qablara doldurulmuş arağı istehsal binasından kənara buraxmışdır. Bu zaman ödənilməli olan aksizin məbləği 2.500 $((10.000 \times 0,5) \times 0,5)$ manat təşkil edir.

- konyak və konyak materialları - hər litrinə 0,2 manat;

- şampan şərabı - hər litrinə 0,2 manat;

- şərablar və şərab materialları - hər litrinə 0,1 manat;

- pivə (alkoqolsuz pivə istisna olmaqla) və pivə tərkibli digər içkilər - hər litrinə 0,08 manat;

- bütün növ tütün məmulatları - 12,5 faiz.

Misal 9.9. Vergi ödəyicisi hesabat ayı ərzində topdansatış bazar qiymətindən aşağı olmamaqla 60.000 manat məbləğində müxtəlif tütün məmulatları istehsal etmiş və bu malları istehsal binasının hüdudlarından kənara çıxarmışdır. Mallara tətbiq edilən aksizin məbləği 7.500 $(60.000 \times 12,5\%)$ manat hesablanır.

Azərbaycan Respublikasına idxal olunan minik avtomobillərinə, istirahət və ya idman üçün yaxtalara və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələrə 9.1 sayılı cədvəldə göstərilən aksiz dərəcələri tətbiq edilir.

Cədvəl 9.1.

Respublika ərazisinə idxal olunan minik avtomobillərinə, istirahət və ya idman üçün yaxtalara və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələrə tətbiq olunan aksiz dərəcələri

Vergitutma obyektinin adı	Aksizin dərəcəsi
Minik avtomobilləri:	
- mühərrikinin həcmi 2.000 kub santimetrədək olduqda	Mühərrikin həcmnin hər kub santimetrinə görə - 0,15 manat
- mühərrikinin həcmi 3.000 kub santimetrədək olduqda	300 manat + mühərrikinin həcmnin 2.000-3.000 kub santimetr hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 1 manat

- mühərrikinin həcmi 4.000 kub santimetrədək olduqda	1.300 manat + mühərrikinin həcmnin 3.000- 4.000 kub santimetr hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 2 manat
- mühərrikinin həcmi 4.000 kub santimetrədən çox olduqda	3.300 manat + mühərrikinin həcmnin 4.000 kub santimetrədən çox hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 4 manat
istirahət və ya idman üçün yaxtalar və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələr	Mühərrikin həcmnin hər kub santimetrinə görə - 1 manat

Misal 9.10. Azərbaycan Respublikasının rezidenti satış məqsədilə Fransa Respublikasından Azərbaycan Respublikasına 2 ədəd minik avtomobili idxal etmişdir. Bu avtomobillərdən birinin mühərrikinin həcmi 2.500 kub santimetr, digərinki 3.500 kub santimetrdir. Minik avtomobillərinin idxalı zamanı ödənilən aksizin məbləğini hesablayın.

Cədvələ uyğun olaraq mühərrikinin həcmi 2.500 kub santimetr olan minik avtomobilinə görə 800 ($300+500 \times 1$) manat, mühərrikinin həcmi 3.500 kub santimetr olan minik avtomobilinə görə isə 2.300 ($1.300+500 \times 2$) manat olmaqla idxal zamanı ödənilən aksizin ümumi məbləği ümumilikdə 3.100 ($800+2.300$) manat təşkil edəcəkdir.

Misal 9.11. Sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxs öz fərdi istifadəsi üçün mühərrikinin həcmi 3.000 kub santimetr olan 1 ədəd minik avtomobili və satış məqsədi ilə mühərrikinin həcmi 2.800 kub santimetr olan 1 ədəd yük avtomobilini Azərbaycan Respublikasına idxal etmişdir. Ödənilməli olan aksizin məbləğini hesablayın.

Cədvələ uyğun olaraq mühərrikinin həcmi 3.000 kub santimetr olan minik avtomobilinə görə aksizin məbləği 1.300 ($300+1.000 \times 1$) manat olacaqdır. İdxal olunan yük avtomobillərinin aksizə cəlb olunması vergi qanunvericiliyində nəzərdə tutulmadığından idxal zamanı ümumilikdə 1.300 manat aksiz hesablanmalıdır.

Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan neft məhsullarına, minik avtomobillərinə, istirahət və ya idman üçün yaxtalar və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələrə aksiz dərəcələri Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir .

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2007-ci il 6 yanvar tarixli 1 nömrəli “Neft məhsullarının qiymətlərinin Respublika daxilində tənzimlənməsi barədə” qərarı ilə aksiz dərəcələri təsdiq edilmişdir.

Cədvəl 9.2

Neft məhsullarının topdansaş və parakəndə satış qiymətləri

manatla

№	Məhsulların adı	Şirkətdaxili qiymətlər	Aksiz vergisi		Təchizat xərcləri (ƏDV ilə)	Topdansaş qiymətləri (təchizat xərcləri və ƏDV ilə)	Pərakəndə satış qiymətləri	
			məbləği	dərəcəsi (%-lə)			1 ton üçün	1 ton üçün
1.	Avtomobil benzini Aİ-95	305,25	308,31	101,00	12,00	736,00	786,00	0,60
2.	Avtomobil benzini Aİ-92	290,43	267,20	92,00	12,00	670,00	720,50	0,55
3.	Avtomobil benzini Aİ-80	288,92	268,71	93,00	12,00	670,00	720,50	0,55
4.	Dizel yanacağı	323,26	77,59	24,00	12,00	485,00	535,50	0,45
5.	Məişət soba yanacağı	304,56	85,28	28,00	12,00	472,00	522,00	0,45
6.	Ağ neft (KO-20)	318,42	101,92	32,00	12,00	508,00	558,00	0,45
7.	Reaktiv mühərrik yanacağı	219,29	30,71	14,00	12,00	307,00		
8.	Nafta (ilkin emal benzini)	149,55	28,42	19,00		210,00		
9.	Maye qaz (Butan - butilen və Propan-propilen fraksiyası)	149,92	45,00	30,00		230,00		
10.	Qaz benzini	129,90	48,07	37,00		210,00		
11.	Mühərrik yanacağı DT-36	104,82	54,51	52,00	12,00	200,00		
12.	Mühərrik yanacağı DT-20	125,27	76,43	61,00	12,00	250,00		
13.	Soba mazutu	67,18	7,40	11,00	12,00	100,00		
14.	Mator yağı M-12B, M-14V2	398,07	207,02	52,00	12,00	726,00	776,30	0,70
15.	Sənaye yağları İ-12A, İ-20V, İ-40A, İ-8B1, İ-30V	270,00	194,41	72,00	12,00	560,00	609,95	0,55
16.	Turbin yağları T-22, T-30, T-46	300,55	117,25	39,00	12,00	505,00	554,50	0,50

17.	Transformator yağı T-1500	331,82	179,20	54,00	12,00	615,00	665,40	0,60
18.	Digər yağlar AK-15, S-11, XM-6, K-12, K-19, VM- 4	237,94	133,25	56,00	12,00	450,00	499,80	0,42
19.	Koks K-8	54,12	10,29	19,00		76,00		
20.	Koks K-0	27,78	5,28	19,00		39,00		
21.	Koks K-0,25	35,61	6,77	19,00		50,00		
22.	Koks ümumi	39,50	7,11	18,00		55,00		
23.	Bitum BN-60/90, BNB-60/70	101,95	33,65	33,00		160,00		
24.	Bitum MQO	60,08	20,43	34,00		95,00		
25.	Bitum BNV, rub-raks A-30, BNB-70/30, BNB-85/25	161,73	50,14	31,00		250,00		

Neft məhsullarının yeni qiymətləri aşağıdakı şərtlər daxilində tətbiq edilir:

- qiymətlər respublikada istehsal olunan və satılan neft məhsullarının şirkətdaxili, topdan və pərakəndə satış qiymətləri, aksiz vergiləri, eləcə də təchizat xərcləri ilə verilmişdir;

- şirkətdaxili qiymətlərdə vaqonların yüklənməyə verilməsi, onların tənzimlənməsi, yüklənməsi və Dövlət Dəmir Yolunun Bakı şəhərində yüklərin yola salınması dayanacaqlarına çatdırılması xərcləri alınmışdır;

- neft məhsullarının topdansatış qiymətlərinə aksiz və əlavə dəyər vergisi, eləcə də təchizat xərcləri daxil edilmişdir;

- Dövlət Neft Şirkəti istehsal olunmuş neft məhsullarını topdansatış qiymətlərindən təchizat xərclərini çıxmaqla satır;

- təchizat təşkilatları neft məhsullarını topdansatış qiymətlərlə satırlar.

- pərakəndə satış qiymətlərinə neft məhsullarının respublika ərazisində fəaliyyət göstərən pərakəndə satış yerlərinə qədər daşınması və satılması ilə bağlı olan bütün xərclər daxildir;

- mülkiyyət formasından asılı olmayaraq bütün hüquqi şəxslər və hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər neft məhsullarının topdan və pərakəndə satışını bu qərarda göstərilən qiymətlər ilə həyata keçirirlər;

- ölkəyə idxal olunan neft məhsullarının satışı qanunverciliklə müəyyən edilmiş və topdansatış qiymətlərində nəzərə alınmış vergilər ödənilməklə

bu qərarda göstərilən qiymətlər əsasında həyata keçirilir;

- neft məhsullarının topdan litrə ən yüksək keçid əmsalları yeni əmsallar təsdiq edilənədək mövcud normalar səviyyəsində qəbul edilmişdir;

- qiymətlər respublikada tətbiq olunan müvafiq standartların tələblərinə cavab verən neft məhsulları üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Misal 9.12. Vergi ödəyicisi 2007-ci ilin mart ayında istehsal etdiyi 12 ton Aİ-95, 10 ton Aİ-92 benzinini və 3 ton ağ nefti istehsal binasının hüdudlarından kənara çıxarmışdır. Vergi ödəyicisinin ödəməli olduğu aksizin məbləğini hesablayın.

Məlum olduğu kimi, neft məhsullarının qiymətləri Azərbaycan Respublikasının Tarif (Qiymət) Şurasının 06.01.2007-ci il tarixli 1 nömrəli Qərarı ilə tənzimlənilir. Həmin Qərara əsasən göstərilən 1 ton neft məhsullarının şirkətdaxili qiymətlərini məhsulların həcminə və aksizlərin dərəcələrinə vurmaqla aksizə cəlb edilən dövriyyəni müəyyənləşdiririk:

Aİ-95 markalı avtomobil benzini üçün:

$305,25 \text{ manat} \times 12 \text{ ton} \times 101\% = 3699,63 \text{ manat.}$

Aİ-92 markalı avtomobil benzini üçün:

$290,43 \text{ manat} \times 10 \text{ ton} \times 92\% = 2671,95 \text{ manat.}$

Ağ neft (KO-20) üçün:

$318,42 \text{ manat} \times 3 \text{ ton} \times 32\% = 305,68 \text{ manat.}$

Deməli, vergi ödəyicisi hesabat dövrü üçün ümumilikdə 6677,26 (3699,63+2671,95+305,68) manat aksiz məbləğini büdcəyə ödəməlidir.

Aksizlər üzrə hesabat dövrü təqvim ayıdır. Aksizli mallar istehsal edildikdə, hər hesabat dövrü üçün vergi tutulan əməliyyatlar üzrə aksizlər hesabat dövründən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq ödənilməlidir.

Vergi ödəyicisinin aksizin ödənişi üzrə borcu varsa, həmin borc yaranandan ödənilənədək həyata keçirilən vergi tutulan əməliyyatlar üzrə aksizlər, həmin əməliyyatların aparıldığı vaxt ödənilir və vergi ödəyicisinin həmin malları bu mallar üzrə aksizi ödəyənədək istehsal binasının hüdudlarından kənara çıxarmağa hüququ yoxdur.

Aksizli mallar idxal edildikdə, aksiz gömrük orqanları tərəfindən gömrük rüsumlarının tutulduğu qaydada tutulur. Aksizlər dövlət büdcəsinə ödənilir.

Aksizli mallar istehsal edən vergi ödəyicisi müəyyən edilən qaydada verginin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmuş müddətlərdə, hesabat dövrü ərzində vergi tutulan əməliyyatlarını göstərməklə bəyannamə verməlidir.

Vergi ödəyicisi olan hüquqi şəxs ləğv edildikdə və ya hüquqi şəxs ya-

ratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxsin fəaliyyətinə xitam verildikdə, aksiz bəyannaməsi qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müddətdən gec olmamaq şərti ilə 30 gün müddətində vergi orqanına təqdim edilməlidir. Bu zaman vergi dövrü hesabat dövrü sayılan müddətin əvvəlindən vergi ödəyicisi fəaliyyətini dayandırdığı günə qədər olan dövrü əhatə edir.

Misal 9.13. *Şirkət aksizli malların istehsalı ilə məşğuldur. Bu halda o sentyabr ayı üçün aksiz vergisi tutulan əməliyyatlarını əks etdirən bəyannaməni oktyabr ayının 20-dək uçotda olduğu vergi orqanına verməli və bu müddətdə vergini büdcəyə ödəməlidir.*

Sonradan təkrar ixrac məqsədi ilə idxal olunan və girovla təminat verilməyən mallar üçün aksiz, malların idxalı vaxtı ödənilir və sonradan təkrar ixracın faktiki həcminə müvafiq məbləğdə aksizi almış gömrük orqanları tərəfindən 15 gün ərzində geri qaytarılır.

Misal 9.14. *Aksiz ödəyicisinin Rusiya Federasiyasına təkrar ixrac məqsədilə may ayında İrandan Azərbaycana idxal etdiyi aksizli maldan idxal zamanı gömrük orqanlarında 1.000 manat aksiz tutulmuşdur. Bu vergi ödəyicisi həmin malın 50 faizini avqust ayının 15-də Rusiya Federasiyasına göndərrib. İdxal zamanı həmin şirkətdən tutulmuş aksiz vergisinin 50 faizi, yəni 500 manat avqust ayının 30-na qədər gömrük orqanları tərəfindən vergi ödəyicisinə geri qaytarılmalıdır.*

Aksiz tutulan mallara, o cümlədən idxal mallarına aksiz markaları tətbiq edilir. Aksiz markalarının tətbiqi qaydaları Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir. Belə aksizli malları markasız idxal etmək, saxlamaq (şəxsi məqsədlər üçün istisna olmaqla) və ya satmaq qadağandır və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

Vergi orqanları markalanmalı olan aksizli malları istehsal edən vergi ödəyicilərinin müvafiq binalarında və ya anbarlarında (şəxsi istehlak üçün anbarlar istisna olmaqla) nəzarət postları, ölçü cihazları, plomblar qurmalı və digər tədbirləri görməklə aksizli malların uçota alınmadan, markalanmadan və müəyyən edilmiş prosedura uyğun olaraq aksizləri ödəmədən istehsal binasının hüdudlarından kənara çıxarılmasının qarşısının alınmasını təmin etməlidirlər.

Nəzarət postları telefon və digər zəruri avadanlıqla təhziz edilməklə markalanmalı olan aksizli malları istehsal edən vergi ödəyicilərinin istehsal sahələrinin giriş və çıxış qapısının yaxınlığında yaradılır. Nəzarət postları yaradıldıqda, markalanmalı olan aksizli malları istehsal edən vergi

ödəyicilərinin texnoloji avadanlıqlarının, ölçü vasitələrinin və laboratoriya cihazlarının texniki sazlığının, standartlara uyğunluğunun yoxlanması və həmin cihazların plomblanması müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilir.

Nəzarət postlarının işçiləri aksiz markalarının qalıqlarını inventarizasiya etməklə, istehsal həcmi üzrə nəzarət-ölçü cihazlarını, xammal, material və hazır məhsul anbarlarını, istehsal sahələrindəki texnoloji avadanlıqları plomblamaqla, eləcə də hazır məhsul satılarkən malların ilkin təsdiqedicisi sənədlərinə (qaiməsinə, mal-nəqliyyat qaiməsinə, vergi hesab-fakturasına və s.) baxış keçirməklə markalanmalı olan malların markalanmaqla istehsal sahələrindən kənara çıxarılmasına, hazır məhsulun anbara və oradan alıcılara buraxılmasına, markaların yapışdırılması qaydalarına riayət olunmasına nəzarət edirlər.

İstehsal həcmi üzrə nəzarət-ölçü cihazlarının, xammal, material və hazır məhsul anbarlarının, istehsal sahələrindəki texnoloji avadanlıqların plomblanması nəzarət postlarının işçiləri tərəfindən istehsalçının nümayəndəsi ilə birlikdə vergi orqanının təsdiq etdiyi forma üzrə kitabda müvafiq qeydlər, o cümlədən istehsal həcmi üzrə nəzarət-ölçü cihazlarının göstəriciləri barədə qeydlər aparmaqla, iş gününün sonunda, növbələrarası fasilədə, həmçinin lisenziyaların qüvvədə olma müddətinin dayandırılması və ya onların ləğv edilməsi, hazır məhsulun markalanması üçün aksiz markalarının, istehsal üçün xammalın, yardımçı və qablaşdırıcı materialların olmaması, habelə texniki səbəblərdən avadanlığın daha uzun müddətə dayandırılması zamanı həyata keçirilir.

Avadanlığın dayandırılması zamanı istehsal güclərinin qapanması istehsal üzrə texnoloji xəttlərin və avadanlığın elə yerlərdə plomblanması vasitəsilə həyata keçirilməlidir ki, onların istifadə edilməsi mümkün olmasın. Plombların vurulması və çıxarılması nəzarət postunun işçiləri və istehsalçının nümayəndəsinin iştirakı ilə müvafiq aktla rəsmləşdirilməlidir.

Nəzarət postlarının işçiləri satışa buraxılan hazır məhsulların sənədlərində göstərilən sayının, həcmnin, çəkisinin onların faktiki sayı, həcmi və çəkisi ilə düzgünlüyünü yoxlamalı və sənədlərdəki göstəriciləri xüsusi jurnalda qeyd etməlidir. Bundan sonra nəzarət postlarının işçiləri malların ilkin təsdiqedicisi sənədlərində (qaimə, mal-nəqliyyat qaiməsi, vergi hesab-fakturası və s.) “buraxılışa icazə verilir” qeydini aparmalıdırlar.

Plombların vurulması və çıxarılması arasındakı müddətdə nəzarət-ölçü cihazlarının göstəricilərində dəyişikliklər edildikdə, texnoloji avadanlıq-

lardakı plomblar zədələndikdə, istehsal olunmuş məhsulların aksiz markası ilə markalanmasında, tam uçota alınmasında, aksiz markalarının inventarizasiyasında kənarlaşma aşkar edildikdə, eləcə də vergi ödəyicisinin aksizin ödənişi üzrə borcu olduğu halda müvafiq tələbləri pozulmaqla hazır məhsulun istehsal sahəsindən kənara çıxarılması müəyyən edildikdə nəzarət postunun işçiləri müvafiq akt tərtib etməli, bu barədə dərhal vergi orqanına məlumat verməlidirlər.

Markalanmalı olan aksizli mallara yuxarıda nəzərdə tutulmuş nəzarətin həyata keçirilməsi qaydaları Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir.

Aksizli malları göndərən vergi ödəyicisi normativ hüquqi aktlara uyğun olaraq malı qəbul edənə vergi hesab-fakturası yazmalı və verməlidir.

Mallar pərakəndə qaydada göndərildiyi hallarda vergi hesab-fakturası əvəzinə qəbz və ya çek verilə bilər.

9.2. Suallar

1. Aksiz nədir?
2. Hansı mallardan aksiz tutulur?
3. Aksizin ödəyiciləri hansı şəxslərdir?
4. Aksiz üzrə vergitutma obyektı nədir?
5. Aksiz tutulan əməliyyatın məbləği necə müəyyən edilir?
6. Aksiz tutulan əməliyyatın vaxtı necə müəyyənləşdirilir?
7. İxrac olunan aksizli mallar aksizə necə cəlb olunur?
8. Aksizdən azad olunan əməliyyatları göstərin.
9. Aksizlərin əvəzləşdirilməsi necə həyata keçirilir?
10. Aksizlər nə vaxt əvəzləşdirilir?
11. Aksizli malların siyahısını göstərin.
12. Azərbaycan Respublikası ərazisində istehsal olunan neft məhsulları və tütün məmulatları üçün aksiz tutulan əməliyyatın məbləği necə müəyyən edilir?
13. Azərbaycan Respublikası ərazisində istehsal olunan neft məhsulları və tütün məmulatları istisna olmaqla, digər aksizli mallar üçün aksiz tutulan əməliyyatın məbləği necə müəyyən edilir?
14. İdxal malları üçün (minik avtomobilləri, istirahət və ya idman üçün yaxtalar və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələr istisna olmaqla) aksiz tutulan əməliyyatın məbləği necə müəyyən edilir?
15. İdxal olunan minik avtomobilləri, istirahət və ya idman üçün yaxta-

lar və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələrə görə aksiz tutulan əməliyyatın məbləği necə müəyyən edilir?

16. Azərbaycan Respublikası ərazisində istehsal olunan alkoqollu içkilərə tətbiq olunan aksizin dərəcələrini göstərin.

17. Azərbaycan Respublikasına idxal olunan və mühərrikinin həcmi 2.000 kub santimetrədək olan minik avtomobillərinə tətbiq edilən aksizin dərəcəsi nə qədərdir?

18. Azərbaycan Respublikasına idxal olunan və mühərrikinin həcmi 3.000 kub santimetrədək olan minik avtomobillərinə tətbiq edilən aksizin dərəcəsi nə qədərdir?

19. Azərbaycan Respublikasına idxal olunan və mühərrikinin həcmi 4.000 kub santimetrədək olan minik avtomobillərinə tətbiq edilən aksizin dərəcəsi nə qədərdir?

20. Azərbaycan Respublikasına idxal olunan və mühərrikinin həcmi 4.000 kub santimetrdən çox olan minik avtomobillərinə tətbiq edilən aksizin dərəcəsi nə qədərdir?

21. Aksiz üzrə hesabat dövrünün, bəyannamənin verilməsinin və aksizin ödənilməsinin müddətlərini göstərin.

22. Vergi ödəyicisinin aksiz üzrə borcu varsa, aksizlər nə vaxt ödənilir?

23. Təkrar ixrac zamanı aksizlər nə vaxt qaytarılır?

24. Aksizli mallar üzərində vergi nəzarəti necə həyata keçirilir?

25. Nəzarət postları hansı vergi ödəyicilərində yaradılır?

9.3. Testlər

1. Aşağıda göstərilən şəxslərdən hansı aksiz vergisinin ödəyicisi deyildir?

- A) aksizli malları istehsal edən müəssisələr;
- B) aksizli malları idxal edən şəxs;
- C) aksizli malları istehsal edən fiziki şəxs;
- D) aksizli malların satışı ilə məşğul olan şəxs.

2. Aşağıdakı mallardan hansı aksizli mallara aid deyildir?

- A) içməli spirt;
- B) neft məhsulları;
- C) tütün məmulatları;
- D) maya.

3. Azərbaycan Respublikası ərazisindən tranzitlə daşınan aksizli mallar aksiz vergisinə hansı qaydada cəlb olunur?

- A) sıfır (0) dərəcə ilə;
- B) vergidən azaddır;
- C) ümumi qaydada vergiyə cəlb olunur;
- D) gömrük orqanının müəyyən etdiyi dərəcə ilə vergiyə cəlb olunur.

4. İstehsal olunan aksizli mallar üçün vergi tutulan əməliyyatın vaxtı necə müəyyən edilir?

- A) malların alıcıya verildiyi vaxt;
- B) malların təqdim edildiyi vaxt;
- C) malların istehsal binasının hüdudlarından kənara buraxıldığı vaxt;
- D) malların istehsalının başa çatdığı vaxt.

5. Aksizli malların ixracı hansı dərəcə ilə vergiyə cəlb olunur?

- A) vergidən azaddır;
- B) gömrük orqanının müəyyən etdiyi dərəcə ilə;
- C) qanunvericiliklə müəyyən edilən dərəcənin 50 faizi məbləğində;
- D) sıfır (0) dərəcə ilə.

6. Azərbaycan Respublikası ərazisində istehsal olunan neft məhsulları və bütün məmulatları üçün aksizlər üzrə vergi tutulan əməliyyatın məbləği dedikdə, nə başa düşülür?

- A) müştəridən alınan və ya alınmalı olan haqqın topdansatış bazar qiymətindən (ƏDV çıxılmadan) aşağı olmayan məbləği;
- B) müştəridən alınan və ya alınmalı olan haqqın topdansatış bazar qiymətindən (ƏDV çıxılmaqla) aşağı olmayan məbləği;
- C) müştəridən alınan və ya alınmalı olan haqqın topdansatış bazar qiymətindən (ƏDV və aksiz çıxılmaqla) aşağı olmayan məbləği;
- D) müştəridən alınan və ya alınmalı olan haqqın topdansatış bazar qiymətindən (aksiz çıxılmaqla) aşağı olmayan məbləği.

7. Azərbaycan Respublikası ərazisindən tranzitlə daşınan aksizli mallar aksiz vergisinə hansı qaydada cəlb olunur?

- A) sıfır (0) dərəcə ilə;
- B) vergidən azaddır;
- C) ümumi qaydada vergiyə cəlb olunur;
- D) gömrük orqanının müəyyən etdiyi dərəcə ilə.

8. Aksiz vergisi üzrə bəyannamə vergi orqanına hansı müddətdə verilməlidir?

- A) hesabat dövründən sonrakı ayın 15-dən gec olmayaraq;
- B) hesabat dövründən sonrakı ayın 10-dan gec olmayaraq;
- C) hesabat dövründən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq;
- D) hesabat dövründən sonrakı ayın 3-dən gec olmayaraq.

9. Aksizli malları alan və bu malları vergi tutulan digər aksizli malların istehsalı üçün istifadə edən şəxs malları alarkən ödənilmiş aksiz məbləğini hansı qaydada əvəzləşdirir?

- A) ödənilmiş məbləğ əvəzləşdirilmir;
- B) ödənilmiş məbləğin 50 faizi əvəzləşdirilir;
- C) ödənilmiş məbləğ tam həcmdə əvəzləşdirilir;
- D) ödənilmiş məbləğin malın maya dəyərinə aid edilməyən hissəsi əvəzləşdirilir.

10. Azərbaycan Respublikasında arağa (vodka), tündləşdirilmiş içkilərə və tündləşdirilmiş içki materiallarına, likyor və likyor məmulatlarına tətbiq olunan aksizin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) hər litrinə 0,5 manat;
- B) hər litrinə 0,8 manat;
- C) hər dekalitrinə 0,2 manat;
- D) hər litrinə 0,08 manat.

11. Azərbaycan Respublikasında konyak və konyak materiallarına aşağıdakılardan hansı aksiz dərəcəsi tətbiq olunur?

- A) hər litrinə 0,2 manat;
- B) hər litrinə 0,5 manat;
- C) hər dekalitrinə 0,08 manat;
- D) hər litrinə şərti maliyyə vahidinin 2 misli.

12. Azərbaycan Respublikasında şərablara və şərab materiallarına tətbiq olunan aksiz vergisinin dərəcəsi nə qədərdir?

- A) hər litrinə 0,5 manat;
- B) hər litrinə 0,1 manat;
- C) hər litrinə 0,8 manat;
- D) hər litrinə 0,4 manat.

13. Vergi ödəyicisinin aksizin ödənişi üzrə borcu yoxdursa, həyata keçirilən vergi tutulan əməliyyatlar üzrə aksizlər nə vaxt büdcəyə ödənilir?

- A) həmin əməliyyatların baş verdiyi aydan sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq;
- B) həmin əməliyyatların aparıldığı vaxt;
- C) həmin əməliyyatların aparıldığı vaxtdan sonrakı bir ay müddətində;
- D) həmin əməliyyatlar aparıldıqdan sonra bir həftə müddətində.

14. Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan neft məhsullarına aksiz dərəcələri hansı dövlət orqanı (orqanları) tərəfindən müəyyən edilir?

- A) Vergilər Nazirliyi və Maliyyə Nazirliyi;
- B) İqtisadi İnkişaf Nazirliyi və Ədliyyə Nazirliyi;
- C) Nazirlər Kabineti;
- D) Maliyyə Nazirliyi və ARDNŞ.

15. Vergi ödəyicisinin aksizin ödənişi üzrə borcu varsa, həmin borc yaranandan ödənilənədək həyata keçirilən vergi tutulan əməliyyatlar üzrə aksizlər nə vaxt büdcəyə ödənilir?

- A) həmin əməliyyatların baş verdiyi aydan sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq;
- B) həmin əməliyyatların aparıldığı vaxt;
- C) həmin əməliyyatların aparıldığı vaxtdan sonrakı bir ay müddətində;
- D) həmin əməliyyatlar aparıldıqdan sonra bir həftə müddətində.

16. Aksizin vergitutma obyektinin məqsədləri üçün istehsal binasına aşağıdakılardan hansı daxildir?

- A) istehsalın olduğu ərazidə yerləşən anbarlar, köməkçi anbar sahələri və digər oxşar binalar;
- B) istehsalın olduğu ərazidə yerləşən anbarlar və ticarət obyektləri;
- C) aksizli malları istehsal edən şəxslərin aksizli malları saxladığı anbarlar;
- D) istehsalın olduğu ərazidən kənarda yerləşən anbarlar, köməkçi anbar sahələri və digər oxşar binalar.

17. Sifarişçinin göndərdiyi xammaldan Azərbaycan Respublikası ərazisində mallar istehsal edildiyi hallarda aksizin ödəyicisi kimdir?

- A) sifarişçi;

- B) malların mülkiyyətçisi;
- C) malların istehsalçısı (podratçı);
- D) malların son istehlakçıları.

18. Təkrar ixrac üçün nəzərdə tutulan və girovla təminat verilən mallar aksizə necə cəlb olunur?

- A) aksizdən azaddır;
- B) sıfır (0) dərəcə ilə;
- C) ümumi qaydada;
- D) vergi orqanlarının müəyyən etdiyi dərəcələrlə.

19. Azərbaycan Respublikasına idxal olunan minik avtomobilinin mühərrikinin həcmi 3.000 kub santimetrədək olduqda, hansı aksiz dərəcəsi tətbiq edilir?

- A) 300 manat + mühərrikinin həcmnin 2.001-3.000 kub santimetr hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 1 manat;
- B) 300 manat + mühərrikinin həcmnin 2.001-3.000 kub santimetr hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 2 manat;
- C) 300 manat + mühərrikinin həcmnin 2.001-3.000 kub santimetr hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 1,5 manat;
- D) 300 manat + mühərrikinin həcmnin 2.001-3.000 kub santimetr hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 2,5 manat.

20. Azərbaycan Respublikasına idxal olunan minik avtomobilinin mühərrikinin həcmi 4.000 kub santimetrədək olduqda, hansı aksiz dərəcəsi tətbiq edilir?

- A) 1.300 manat + mühərrikinin həcmnin 3.001-4.000 kub santimetr hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 3 manat;
- B) 1.300 manat + mühərrikinin həcmnin 3.001-4.000 kub santimetr hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 2 manat;
- C) 300 manat + mühərrikinin həcmnin 3.001-4.000 kub santimetr hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 1 manat;
- D) 1.300 manat + mühərrikinin həcmnin 3.001-4.000 kub santimetr hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 1,5 manat.

21. Azərbaycan Respublikasına idxal olunan minik avtomobilinin mühərrikinin həcmi 4.000 kub santimetrdən çox olduqda, hansı aksiz dərəcəsi

tətbiq edilir?

A) 3.300 manat + mühərrikinin həcmnin 4.000 kub santimetrdən çox hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 1 manat;

B) 1.300 manat + mühərrikinin həcmnin 4.000 kub santimetrindən çox hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 2 manat;

C) 3.300 manat + mühərrikinin həcmnin 4.000 kub santimetrdən çox hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 4 manat;

D) 3.300 manat + mühərrikinin həcmnin 4.000 kub santimetrdən çox hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 3 manat.

22. Azərbaycan Respublikasına idxal olunan istirahət və ya idman üçün yaxtalara və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələrə hansı aksiz dərəcəsi tətbiq edilir?

A) mühərrikinin həcmnin hər kub santimetrinə görə - 0,15 manat;

B) mühərrikinin həcmnin hər kub santimetrinə görə - 1 manat;

C) mühərrikinin həcmnin hər kub santimetrinə görə - 2,5 manat;

D) mühərrikinin həcmnin hər kub santimetrinə görə - 1,5 manat.

23. Nəzarət postları yaradıldıqda markalanmalı olan aksizli malları istehsal edən vergi ödəyicisinin texnoloji avadanlıqlarının, ölçü vasitələrinin və laboratoriya cihazlarının texniki sazlığının, standartlara uyğunluğunun yoxlanması və həmin cihazların ploblanması hansı orqan (orqanlar) tərəfindən yerinə yetirilir?

A) Nazirlər Kabineti;

B) İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin iştirakı ilə Azərbaycan Respublikası Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi;

C) Azərbaycan Respublikasının Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi;

D) Hesablama Palatası və Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyinin iştirakı ilə.

24. Aksizli mallar istehsal edən vergi ödəyicilərində yaradılan nəzarət postlarının işçiləri aşağıda sadalanan hansı qaydalara riayət olunmasına nəzarət edirlər?

1) aksiz markalarının qalıqlarının inventarizasiya edilməsi;

2) istehsalın həcmi üzrə nəzarət ölçü cihazlarının plomlanması;

3) hazır məhsul satışının təmin edilməsi;

- 4) istehsal sahələrindəki texnoloji avadanlıqların plomblanması;
- 5) xammal və material alışının təşkil edilməsi.

- A) 1, 2, 4;
- B) 2, 3, 4;
- C) 1, 2, 5;
- D) 1, 4, 5.

25. Aksizli mallar istehsal edən vergi ödəyicilərində plombların vurulması və çıxarılması arasındakı müddətdə nəzarət-ölçü cihazlarının göstəricilərində dəyişikliklər edildikdə, texnoloji avadanlıqlardakı plombların zədələnməsi halları müəyyən edildikdə, nəzarət postunun işçiləri hansı tədbirləri həyata keçirməlidirlər?

- A) protokol tərtib edilməli və bu barədə istehsalçıya məlumat verməlidirlər;
- B) müvafiq akt tərtib etməli, bu barədə dərhal vergi orqanına məlumat verməlidirlər;
- C) plombları dərhal yenisi ilə əvəz etməlidirlər;
- D) dərhal hüquq mühafizə orqanlarına müraciət etməlidirlər.

9.4. Məsələlər

1. Aksizli mal istehsal edən vergi ödəyicisi hesabat dövründə 100 dekalitr araq, 800 litr şərab hər biri 0,5 litr olmaqla 6.000 ədəd konyak istehsal edərək istehsal binasından kənara çıxarmışdır. Həmçinin müəssisə istehsal prosesində istifadə etmək məqsədilə vergi hesab-fakturası əsasında 4.000 litr spirt əldə etmiş və aksiz məbləğini ödəmişdir. Vergi ödəyicisinin hesabat dövründə aksiz üzrə öhdəliyini müəyyən edin.

2. Neft məhsulları istehsal edən müəssisə hesabat dövründə 40 ton Aİ-92 markalı bezin və 20 ton ağ neft istehsal edərək istehsal binasından kənara buraxmışdır. Müəssisənin ödəməli olduğu aksiz məbləğini hesablayın.

3. Tütün məmulatları istehsal edən müəssisə hesabat dövründə 80.000 manat dəyərində (ƏDV və aksizlə birlikdə) məhsul istehsal edərək digər şəxsə təqdim etmişdir. Hesabat dövrü üçün vergi ödəyicisinin ödəməli olduğu aksizin məbləğini hesablayın.

4. Firma hesabat ayı ərzində ümumi dəyəri 11.200 manat olan 7.000 ədəd tutumu 0,25 litr olan likyor məmulatları istehsal etmiş və 6.400 manat dəyərində bu malın 4.000 ədədini istehsal binasının hədudlarından kənara çıxarmışdır. Tətbiq edilən aksizin məbləğini hesablayın.

5. Müəssisə hesabat dövrü ərzində 4.000 litr şərab istehsal etmiş və bu malın 1.500 litrini istehsal binasının hədudlarından kənarda yerləşən anbara göndərmişdir . Tətbiq edilən aksizin məbləğini hesablayın.

6. Minik avtomobillərinin idxalı ilə məşğul olan fiziki şəxs Rusiya Federasiyasından Azərbaycan Respublikasına 2 ədəd minik avtomobili idxal etmişdir. Bu avtomobillərdən birinin mühərrikinin həcmi 1.500 kub santimetr, digərininki isə 2.000 kub santimetrdir. Ödənilməli olan aksizin məbləğini müəyyən edin.

7. Müəssisə hesabat dövründə 500 litr içməli spirt istehsal etmiş və onun 200 litrini istehsal binasının hədudlarından kənara çıxarmışdır. Tətbiq edilən aksizin məbləği nə qədər olmalıdır?

8. Müəssisə hesabat ayı ərzində ümumi dəyəri 40.000 manat olan 7.000 ədəd 0,5 litrlik alkoqolsuz pivə və ümumi dəyəri 70.000 manat olan 200.000 qutu müxtəlif tütün məmulatları istehsal etmiş və 4.000 ədəd alkoqolsuz pivəni və ümumi dəyəri 40.000 manat olan 12.000 qutu müxtəlif tütün məmulatlarını istehsal binasının hədudlarından kənara çıxarmışdır. Müəssisənin ödəməli olduğu aksizin məbləğini hesablayın.

9. Ərzaq mallarının istehsalı ilə məşğul olan firma öz şəxsi istifadəsi üçün İran İslam Respublikasından hər birinin mühərrikinin həcmi 2.200 kub santimetr olan 2 ədəd yük avtomobili və mühərrikinin həcmi 2.300 kub santimetr olan 1 ədəd minik avtomobili idxal etmişdir. Avtomobillərin idxalı zamanı ödənilməli olan aksizin məbləğini hesablayın.

10. Türkiyə Cümhuriyyətinin vətəndaşı Azərbaycan Respublikasının ərazisindən keçməklə Rusiya Federasiyasına 5.000 qutu siqaret və hər biri 0,75 litr olmaqla 4.000 ədəd şampan şərabı aparır. Bu mallara tətbiq edilən aksizin məbləğini hesablayın.

11. Beynəlxalq sərnişindəşımə fəaliyyəti ilə məşğul olan firma Belorusiya Respublikasından Azərbaycan Respublikasına mühərrikinin həcmi 3.600 kub santimetr olmaqla 1 ədəd mikroavtobus və mühərrikinin həcmi 4.000 kub santimetr olan 1 ədəd avtobus idxal etmişdir. İdxal zamanı ödənilən aksizin məbləğini hesablayın.

12. Vətəndaş öz şəxsi istifadəsi üçün mühərrikinin həcmi 3.500 kub santimetr olan 1 ədəd minik avtomobili və satış məqsədi üçün mühərrikinin həcmi 4.000 kub santimetr olan 1 ədəd mikroavtobus idxal etmişdir. Aksizin məbləğini hesablayın.

13. Rezident fiziki şəxs satış məqsədilə mühərrikinin həcmi 4.600 kub santimetr olan 1 ədəd BMW markalı minik avtomobili, öz şəxsi istifadəsi üçün isə mühərrikinin həcmi 3.800 kub santimetr olan 1 ədəd Mercedes-Bens markalı minik avtomobili idxal etmişdir. Ödənilməli olan aksizin məbləğini hesablayın.

14. Turizm fəaliyyəti ilə məşğul olan firma Rusiya Federasiyasından istirahət və idman üçün nəzərdə tutulmuş hər birinin mühərrikinin həcmi 700 kub santimetr olan 2 ədəd yaxta idxal etmişdir. Tətbiq edilən aksizin məbləğini hesablayın.

15. Daxili İşlər Nazirliyi yol polisi əməkdaşlarının istifadəsi üçün 3 ədəd avtomobil idxal etmişdir. Bu avtomobillərdən hər birinin mühərrikinin həcmi 2.200 kub santimetrdir. Tətbiq edilən aksizin məbləğini hesablayın.

16. Vergi ödəyicisi hesabat dövründə hər biri 0,5 litr olmaqla 2.000 ədəd likyor və hər biri 0,25 litr olmaqla 3.000 ədəd konyak istehsal etmiş, onlardan 1.000 ədəd likyoru və 1.500 ədəd konyakı istehsal binasının hüduqlarından kənara çıxarmışdır. Tətbiq edilən aksizin məbləğini hesablayın.

17. Hesabat dövrü ərzində vergi ödəyicisi 4.000 litr likyor məmulatları və 3.000 litr konyak materialları istehsal etmiş, 2.300 litr likyor məmulatını və 1.500 litr konyak materiallarını istehsal binasının hüduqlarından kənara çıxarmışdır. Bu zaman tətbiq edilən aksizin məbləğini hesablayın.

18. Vergi ödəyicisi hesabat dövrü ərzində 4.500 litr pivə istehsal etmiş və bu malın 3.900 litrini istehsal binasının hüduqlarından kənara çıxarmışdır. Ödənilməli olan aksizin məbləği nə qədərdir?

19. Müəssisə hesabat ayı ərzində 7.800 litr likyor məmullatları istehsal etmiş, bu malların 3.000 litrini istehsal binasında saxlamış, 4.800 litrini isə istehsal binasının hüduqlarından kənara çıxarmışdır. Hesabat ayında istehsal binasında saxlanılmış və satış məqsədilə istehsal binasının hüduqlarından kənara çıxarılmış mallara tətbiq edilən aksizin məbləğini hesablayın.

20. Vergi ödəyicisi sifarişçinin göndərtdiyi, dəyəri 1.200 manat olan xammaldan 1.000 litr konyak və konyak materialları istehsal etmiş və bu məmullatların məbləği 450 manat olan 700 litrini satış məqsədilə istehsal binasının hüduqlarından kənara buraxmışdır. Tətbiq edilən aksizin məbləğini hesablayın.

21. Tündləşdirilmiş içkilərin istehsalı ilə məşğul olan firma hesabat ayı ərzində hər biri 0,25 litr olmaqla 1.000 ədəd tündləşdirilmiş içki istehsal etmiş və bu malların 800 ədədini satış məqsədilə istehsal binasının hüduqlarından kənara buraxmışdır. Tətbiq edilən aksizin məbləğini hesablayın.

22. Hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxs hesabat ayı ərzində ümumi məbləği 9.000.000 manat olan 4.000 litr likyor, 3000 litr tündləşdirilmiş içki materialları və 8.000 litr araq (vodka) istehsal etmiş və bu məhsulları istehsal binasının hüduqlarından kənara çıxarmışdır. Tətbiq edilən aksizin məbləğini hesablayın.

23. Müəssisə hesabat ayı ərzində ümumi dəyəri 5.500 manat olan 9.000 ədəd 0,5 litrlik şampan şərabı, ümumi dəyəri 4.000 manat olan 5.000 ədəd 0,25 litrlik içməli spirt və ümumi dəyəri 1.500 manat olan 2.000 ədəd 0,75 litrlik likyor istehsal etmiş və həmin məhsullardan 4.000 ədəd şampan şərabını, 3.000 ədəd içməli spirti və 1.000 ədəd likyoru istehsal binasının hüduqlarından kənara çıxarmışdır. Müəssisənin ödəməli olduğu aksizin məbləğini hesablayın.

24. Müəssisə hesabat ayı ərzində ümumi dəyəri 3.000 manat olan 4.000 ədəd 0,5 litrlik pivə, ümumi dəyəri 6.500 manat olan 2.000 ədəd 0,5 litrlik

pivə tərkibli digər içkilər və ümumi dəyəri 4.500 manat olan 3.500 ədəd 0,5 litrlik şərab materialları istehsal etmiş və 2.000 ədəd pivəni, 1.500 ədəd pivə tərkibli digər içkiləri və 2.000 ədəd şərab materiallarını istehsal binasının hüduqlarından kənara buraxmışdır. Vergi ödəyicisinin ödəməli olduđu aksizin məbləğini hesablayın.

25. Vergi ödəyicisi hesabat dövründə vergi hesab-fakturası əsasında 5.000 litr içməli spirt almış və həmin spirdən hesabat dövründə birinin topdansatış bazar qiyməti 0,8 manat olmaqla 0,5 litrlik 20.000 ədəd araq (vodka) istehsal edərək istehsal binasının hüduqlarından kənara buraxmışdır. Şəxsin aksiz üzrə vergi öhdəliyini müəyyənləşdirin.

FƏSİL 10

ƏMLAK VERGİSİ

10.1. Fiziki şəxslərin əmlak vergisinin hesablanması

Mülkiyyətində vergitutma obyektləri olan fiziki şəxslər əmlak vergisinin ödəyiciləridirlər. Rezident və qeyri-rezident fiziki şəxslərin xüsusi mülkiyyətində olan və Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerləşən tikililər və ya onların hissələri (bundan sonra bina adlandırılacaq), həmçinin yerindən və istifadə edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq rezident fiziki şəxslərə məxsus su və hava nəqliyyatı vasitələri vergitutma obyektləri sayılır.

Fiziki şəxslər əmlak vergisini aşağıdakı qaydada və dərəcələrlə ödəyirlər:

- onların xüsusi mülkiyyətində olan binaların inventarlaşdırılmış dəyəri 5.000 manatadək olduqda vergi tutulmur, 5.000 manatdan çox olan məbləğdən isə - 0,1 faizlə.

- su və hava nəqliyyatı vasitələrinə görə onların mühərrikinin 1 kub santimetri üçün 0,02 manat;

- mühərriki olmayan su və hava nəqliyyatı vasitələri üçün onların bazar qiymətinin 1 faizi.

Misal 10.1. Fiziki şəxsin mülkiyyətində olan binanın inventarlaşdırılmış dəyəri 50.000 manatdır. Həmin şəxsin ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən olunur:

$$(50.000 - 5000) \times 0,1\% = 45 \text{ manat.}$$

Misal 10.2. Fiziki şəxsin mülkiyyətində motorlu kater var. Həmin katerin mühərrikinin həcmi 800 kub santimetrdir. Bu halda fiziki şəxsin katerə görə ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

$$800 \times 0,02 = 16 \text{ manat.}$$

Misal 10.3. Fiziki şəxsin mülkiyyətində avarlı qayıq var və onun bazar qiyməti 8.000 manatdır. Bu halda fiziki şəxsin avarlı qayığa görə ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləği aşağıdakı kimi hesablanır:

$$8.000 \times 1\% = 80 \text{ manat.}$$

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində fiziki şəxslərin əmlak vergisi üzrə bir sıra güzəştlər və azadolmalar nəzərdə tutulmuşdur.

Misgərlik, qalayçılıq, dulusçuluq və saxsı məmulatlarının, təsərrüfat müxəlləfatının, bağçılıq-bostançılıq alətlərinin, xalq musiqi alətlərinin, oyuncaqların, suvenirlərin, qamışdan və qarğıdan məişət əşyalarının düzəldilməsi, keramika məmulatlarının bədii işlənməsi, bədii tikmə, ağac materiallardan məişət alətlərinin hazırlanması sahəsində hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslərin sənətkarlıq emalatxanalarının binaları və ya binaların bu emalatxanalar yerləşən hissələri əmlak vergisinə cəlb edilmir.

Binaların icarəyə, kirayəyə verildiyi, habelə sahibkarlıq və ya kommersiya fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün istifadə edildiyi hallar istisna olmaqla Vergi Məcəlləsinin 102.2-ci maddəsində göstərilən şəxslərin, habelə pensiyaçıların və müddətli hərbi xidmət hərbi qulluqçularının və onların ailə üzvlərinin müddətli hərbi xidmət dövründə binalara görə ödəməli olduqları əmlak vergisininin məbləği 30 manat azaldılır.

Binalar üzrə əmlak vergisi binaların inventar dəyərinə əsasən hesablanılır. Fiziki şəxslərin xüsusi mülkiyyətində olan binalara görə əmlak vergisi onların yerləşdiyi ərazinin bələdiyyəsi tərəfindən hesablanır. Bir neçə sahibi olan bina üzrə əmlak vergisi həmin binanın hər sahibi üçün onun binanın dəyərindəki payına uyğun olaraq hesablanır.

Su və hava nəqliyyatı vasitələrinə görə vergi onların qeydiyyatını həyata keçirən təşkilatlar tərəfindən verilən məlumatlar əsasında hər il yanvarın 1-i vəziyyətinə hesablanılır. Belə qeydiyyatın olmadığı hallarda, həmin əmlakın sahibi mülkiyyətində olan su və hava nəqliyyatı vasitələri barədə lazımi məlumatları (buraxılış ili, alışı qiyməti və texniki xarakteristikası) əks etdirən sənədləri hər il yanvar ayının 1-dək müvafiq orqana təqdim edir.

Bir neçə fiziki şəxsə məxsus olan su və hava nəqliyyatı vasitəsinə görə vergi həmin nəqliyyat vasitəsinə öz adına qeydiyyatdan keçirmiş şəxsdən tutulur.

Bələdiyyələr verginin ödənilməsi barədə tədiyə bildirişini vergi ödəyicilərinə iyunun 1-dən gec olmayaraq verməlidirlər.

Cari il üçün verginin məbləği bərabər hissələrlə həmin il avqustun 15-dək və noyabrın 15-dək ödənilir. Əmlak vergisi əmlakın əvvəlki sahibi tərəfindən ödənilmədiyi hallarda, vergi ödəmə vaxtında həmin əmlakın sahibi tərəfindən ödənilir.

Misal 10.4. *Bələdiyyə tərəfindən fiziki şəxsin əmlakına görə 20 manat əmlak vergisi hesablanmış və bu barədə ona iyul ayının 20-də bildiriş verilmişdir. Həmin fiziki şəxs bu məbləğin ən azı 10 manatını avqust ayının 15-dək, qalan məbləği isə noyabr ayının 15-dək bələdiyyə büdcəsinə ödəməlidir.*

Fiziki şəxslərdən əmlak vergisi yerli (bələdiyyə) büdcəyə ödənilir.

10.2. Hüquqi şəxslərin əmlak vergisinin hesablanması

Mülkiyyətdə vergitutma obyektləri olan müəssisələr əmlak vergisinin ödəyiciləridirlər. Aşağıdakılar vergitutma obyektləri sayılırlar:

- müəssisələrin balansında olan əsas vəsaitlərin orta illik dəyəri;
- Azərbaycan Respublikasında özünün daimi nümayəndəliyi vasitəsilə sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən qeyri-rezident müəssisələr üçün yalnız daimi nümayəndəliklə bağlı olan əsas vəsaitlərin orta illik dəyəri.

Vergitutma obyektı olan və müəssisələr tərəfindən hüquqi şəxs yaratmadan birgə fəaliyyət aparmaq üçün birləşdirilən əsas vəsaitlərin dəyəri, bu əsas vəsaitləri birləşdirən birgə fəaliyyət iştirakçıları tərəfindən vergiyə cəlb edilməsi məqsədləri üçün bəyannaməyə daxil olunur. Birgə fəaliyyət nəticəsində yaradılmış (alınmış) əsas vəsaitlərin dəyəri isə birgə fəaliyyətin iştirakçıları tərəfindən müqavilə üzrə mülkiyyətdə müəyyən olunmuş pay haqqına müvafiq olaraq bəyannaməyə daxil edilir.

Müəssisələr əsas vəsaitlərin orta illik qalıq dəyərindən 1 faiz dərəcəsi ilə əmlak vergisi ödəyirlər. Vergitutma məqsədləri üçün müəssisənin əmlakının orta illik qalıq dəyəri götürülür. Müəssisənin əmlakının (avtonəqliyyat vasitələri istisna olmaqla) orta illik qalıq dəyəri aşağıdakı qaydada hesablanır:

Müəssisənin əmlakının (avtonəqliyyat vasitələri istisna olmaqla) hesab ilinin əvvəlinə (əvvəlki vergi ilinin sonuna müəyyən edilən qalıq dəyərindən həmin il üçün hesablanmış amortizasiya məbləği çıxıldıqdan sonra qalan dəyər) və sonuna qalıq dəyəri toplanıb ikiyə bölünür.

Müəssisə hesabat ili ərzində yaradıldıqda və ya əmlak vergisi ödəyicisi olduqda, onun əmlakının (avtonəqliyyat vasitələri istisna olmaqla) yaradıldığı və ya əmlak vergisi ödəyicisi olduğu tarixə və ilin sonuna qalıq dəyəri toplanaraq 24-ə bölünür və müəssisənin yaradıldığı və ya əmlak vergisi ödəyicisi olduğu aydan sonra, ilin sonuna qədər olan ayların sayına vurulur.

Müəssisə hesabat ili ərzində ləğv edildikdə, onun əmlakının (avtonəqliyyat vasitələri istisna olmaqla) ilin əvvəlinə və ləğv edildiyi tarixə qalıq dəyəri toplanaraq 24-ə bölünür və ilin əvvəlindən müəssisənin ləğv edildiyi aya qədər olan ayların sayına vurulur.

Misal 10.5. *Müəssisənin əmlakının (avtonəqliyyat vasitələri istisna olmaqla) hesabat ilinin əvvəlinə dəyəri 20.000 manat, həmin hesabat ilinin sonuna qalıq dəyəri isə 10.000 manatdır. Bu halda müəssisənin əmlakının orta illik qalıq dəyəri 15.000 $((20000 + 10.000)/2)$ manat təşkil edir. Bu əmlak üzrə verginin məbləği isə aşağıdakı kimi hesablanır:*

$$15.000 \times 1\% = 150 \text{ manat.}$$

Misal 10.6. *Müəssisə may ayında yaradılmış və yaradıldığı tarixə onun əmlakının (avtonəqliyyat vasitələri istisna olmaqla) dəyəri 20.000 manat olmuşdur. Həmin ilin sonuna müəssisənin əmlakının balans üzrə qalıq dəyəri 30.000 manat təşkil etmişdir. Bu halda həmin müəssisənin əmlakının orta illik qalıq dəyəri 14.000 $((20.000 + 28.000):24 \times 7)$ manata bərabərdir. Müəssisə tərəfindən bu əmlak üzrə ödənilməli olan verginin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən olunur:*

$$14.000 \times 1\% = 140 \text{ manat.}$$

Misal 10.7. *Müəssisənin əmlakının (avtonəqliyyat vasitələri istisna olmaqla) hesabat ilinin əvvəlinə dəyəri 20.000 manat olmuşdur. Müəssisə sentyabr ayında ləğv edilmiş və həmin tarixə onun əmlakının qalıq dəyəri 28.000 manat təşkil etmişdir. Bu halda həmin müəssisənin əmlakının orta illik qalıq dəyəri 16.000 $((20.000 + 28.000)/24 \times 8)$ manat olacaqdır. Bu əmlak üzrə verginin məbləği isə aşağıdakı kimi hesablanır:*

$$16.000 \times 1\% = 160 \text{ manat.}$$

Müəssisənin əmlak vergisi üçün vergi dövrü təqvim ili sayılır. Əmlak vergisi ödəyiciləri cari vergi ödəmələri kimi hər rübün ikinci ayının 15-dən gec olmayaraq əvvəlki ildəki əmlak vergisinin məbləğinin 20 faizi həcmində vergi ödəyir.

Əvvəlki hesabat ilində əmlak vergisi ödəyicisi olmayan və növbəti ildə bu verginin ödəyicisi olan, habelə yeni yaradılmış və əmlak vergisi ödəyicisi olan hüquqi şəxslər əmlakın əldə edildiyi rübdən sonra hər rübün ikinci ayının 15-dən gec olmayaraq həmin əmlaka görə hesablanmalı olan illik əmlak vergisi məbləğinin 20 faizi miqdarında cari vergi ödəmələrini həyata keçirirlər.

Misal 10.8. *Müəssisə 2007-ci ildə 640 manat əmlak vergisi hesablamışdır. Həmin müəssisə 2008-ci ilin birinci rübü üçün 128 $(640 \times 20\%)$ manat*

məbləğində cari ödəməni hesablamaq və fevral ayının 15-nə qədər dövlət büdcəsinə ödəməlidir.

Dövlət büdcəsinə hesabat dövrü üçün ödənilməli olan verginin məbləği hesabat dövrü ərzində əvvəllər hesablanmış ödəmələr nəzərə alınmaqla müəyyən edilir.

Misal 10.9. *Müəssisə hesabat ili ərzində əmlak vergisi üzrə 500 manat məbləğində cari ödəmələr etmişdir. Hesabat ili başa çatdıqdan sonra məlum olmuşdur ki, onun vergi öhdəliyi 550 manatdır. Bu halda müəssisə həmin məbləğdən cari ödəmələrin məbləğini çıxmalı və qalan 50 manatı hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 31-nə qədər dövlət büdcəsinə ödəməlidir.*

Müəssisə əmlak vergisinin illik bəyannaməsini hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq vergi orqanına verir. İllik bəyannamələr üzrə vergilər həmin bəyannamələrin verilməsi üçün müəyyən edilmiş müddətlərədək ödənilir. Müəssisənin hesabladığı əmlak vergisinin məbləği gəlirdən çıxılmalara aid edilir.

Müəssisələrin əmlak vergisi dövlət büdcəsinə ödənilir.

Hüquqi şəxslərin əmlak vergisi üzrə bir sıra güzəştlər və azadolmalar nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlət hakimiyyəti orqanları, büdcə təşkilatları və yerli özünüidarəetmə orqanları, Azərbaycan Respublikasının Milli Bankı və onun qurumları, dövlət fondları və əlillərin ictimai təşkilatları əmlak vergisini ödəməkdən azaddır.

Vergitutma məqsədləri üçün müəssisənin əmlakının dəyəri aşağıdakı əmlakların dəyərində azaldılır:

- ekologiya, yanğından mühafizə və ya mülki müdafiə üçün istifadə edilən obyektlərin;
- məhsul ötürən kəmərlərin, dəmir və avtomobil yollarının, rabitə və enerji ötürücü xətlərinin, meliorasiya və suvarma sistemi obyektlərinin;
- təhsil, səhiyyə, mədəniyyət və idman müəssisələrinin yalnız bu sahələrin təyinatı üzrə istifadə etdiyi obyektlərinin.

Şəhərlərdə sənişin daşımaları üçün istifadə olunan trolleybuslar və tramvaylar əmlak vergisindən azaddır.

10.2. Suallar

1. Əmlak vergisinin ödəyiciləri hansı şəxslərdir?
2. Rezident və qeyri-rezident fiziki şəxslərin hansı əmlakı vergitutma obyektidir?
3. Müəssisələr üzrə əmlak vergisinin vergitutma obyektı nədir?
4. Qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinin əmlak vergisinin vergitutma obyektı nədir?
5. Hansı şəxslər birgə sahibkarlıq fəaliyyətinə qoyulan əmlaklar üzrə vergi ödəyicisi sayılırlar?
6. Birgə sahibkarlıq fəaliyyəti nəticəsində yaradılmış (alınmış) əsas vəsaitlərin dəyəri əmlak vergisinə hansı qaydada cəlb olunur?
7. Fiziki şəxslər əmlak vergisini hansı dərəcə ilə ödəyirlər?
8. Fiziki şəxslər su nəqliyyatı vasitələrinə görə əmlak vergisini hansı dərəcə ilə ödəyirlər?
9. Fiziki şəxslər hava nəqliyyatı vasitələrinə görə əmlak vergisini hansı dərəcə ilə ödəyirlər?
10. Müəssisələr əmlak vergisini hansı dərəcə ilə ödəyirlər?
11. Hansı şəxslər əmlak vergisini ödəməkdən azaddırlar?
12. Fiziki şəxsin hansı binaları və ya binalarının hissələri əmlak vergisinə cəlb edilmir?
13. Fiziki şəxslərə əmlak vergisindən nə qədər azalma tətbiq edilir?
14. Azalma hansı kateqoriyadan olan fiziki şəxslərə tətbiq edilir?
15. Hansı hallarda fiziki şəxslərə əmlak vergisindən azalmalar tətbiq edilmir?
16. Əmlak vergisi məqsədləri üçün müəssisənin əmlakının dəyəri hansı əmlakların dəyərində azaldılır?
17. Fiziki şəxslərin əmlak vergisi kim tərəfindən və nə vaxt hesablanır?
18. Bir neçə sahibi olan bina üzrə əmlak vergisi necə hesablanır?
19. Bir neçə sahibi olan hava və su nəqliyyatı vasitələrinə görə əmlak vergisi necə hesablanır?
20. Müəssisələr əmlak vergisini nə vaxt hesablayırlar?
21. Əmlak vergisi üzrə cari vergi ödəməsi necə müəyyənləşdirilir?
22. Əvvəlki ildə əmlak vergisi ödəyicisi olmayan və növbəti ildə bu verginin ödəyicisi olan, habelə yeni yaradılmış şəxslər cari vergini necə ödəməlidirlər?

23. Müəssisə hesabat ili ərzində fəaliyyət göstərirsə, onun əmlakının orta illik qalıq dəyəri necə hesablanır?

24. Müəssisə hesabat ili ərzində yaradıldıqda, onun əmlakının orta illik qalıq dəyəri necə hesablanır?

25. Müəssisə hesabat ili ərzində ləğv edildikdə, onun əmlakının orta illik qalıq dəyəri necə hesablanır?

10.3. Testlər

1. Müəssisələr üçün əmlak vergisi üzrə vergitutma obyektı aşağıdakılardan hansıdır?

A) müəssisənin balansında olan əsas vəsaitlərin orta illik dəyəri;

B) müəssisənin balansında olan əsas vəsaitlərin bazar dəyəri;

C) müəssisənin balansında olan əsas və dövriyyə vəsaitlərinin orta illik dəyəri;

D) müəssisənin balansında olan avtonəqliyyat vasitələrinin orta illik dəyəri.

2. Azərbaycan Respublikasında özünün daimi nümayəndəliyi vasitəsi ilə sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən qeyri-rezident müəssisələr üçün əmlak vergisi üzrə vergitutma obyektı aşağıdakılardan hansıdır?

A) müəssisənin balansında olan avtonəqliyyat vasitələrinin orta illik dəyəri;

B) müəssisənin balansında olan əsas vəsaitlərin ilin sonuna qalıq dəyəri;

C) yalnız daimi nümayəndəliklə bağlı olan əsas vəsaitlərin orta illik dəyəri;

D) yalnız müəssisənin balansında olan su və hava nəqliyyatı vasitələrinin ilkin dəyəri.

3. Əmlak vergisinin ödəyicisi kimlərdir?

A) Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilən vergitutma obyektləri olan yalnız qeyri-rezident fiziki şəxslər və müəssisələr;

B) Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilən vergitutma obyektləri olan yalnız rezident fiziki şəxslər;

C) Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilən vergitutma obyektləri olan fiziki şəxslər və müəssisələr;

D) Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilən vergitutma obyektləri olan yalnız rezident fiziki şəxslər və rezident müəssisələr.

4. Fiziki şəxslər üçün əmlak vergisi üzrə vergitutma obyektı aşağıdakılardan hansıdır?

A) yalnız rezident və qeyri-rezident fiziki şəxslərin xüsusi mülkiyyətində olan və Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerləşən tikililəri və ya onların hissələri;

B) rezident və qeyri-rezident fiziki şəxslərin xüsusi mülkiyyətində olan və Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerləşən tikililəri və ya onların hissələri, həmçinin yerindən və istifadə edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq rezident fiziki şəxslərə məxsus su və hava nəqliyyatı vasitələri;

C) yerindən və istifadə edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq yalnız rezident fiziki şəxslərə məxsus su və hava nəqliyyatı vasitələri;

D) qeyri-rezident fiziki şəxslərə məxsus su və hava nəqliyyatı vasitələri və rezident fiziki şəxslərə məxsus avtonəqliyyat vasitələri.

5. Vergitutma obyektı olan və müəssisələr tərəfindən hüquqi şəxs yaratmadan birgə fəaliyyət aparmaq üçün birləşdirilən əsas vəsaitlərin dəyəri əmlak vergisinə necə cəlb olunur?

A) bu əsas vəsaitləri birləşdirən birgə fəaliyyət iştirakçıları tərəfindən vergiyə cəlb edilməsi məqsədləri üçün bəyannaməyə daxil olunur;

B) birgə fəaliyyət aparmaq üçün yaradılan şəxs tərəfindən ödənilir;

C) birgə fəaliyyət iştirakçılarının qarşılıqlı razılığına əsasən yalnız onlardan biri tərəfindən ödənilir;

D) bu əsas vəsaitlərin dəyəri əmlak vergisindən azaddır.

6. Birgə fəaliyyət nəticəsində yaradılmış (alınmış) əsas vəsaitlərin dəyəri əmlak vergisinə hansı qaydada cəlb olunur?

A) bu əsas vəsaitlərin dəyərindən əmlak vergisi tutulmur;

B) birgə fəaliyyətin iştirakçıları tərəfindən müqavilə üzrə mülkiyyətdə müəyyən olunmuş pay haqqına müvafiq olaraq bəyannaməyə daxil edilir;

C) birgə fəaliyyətin iştirakçıları tərəfindən müqavilə üzrə mülkiyyətdə müəyyən olunmuş daha çox paya malik iştirakçı tərəfindən ödənilir;

D) birgə fəaliyyətin iştirakçıları arasında bağlanmış müqaviləyə əsasən mülkiyyətdə daha az paya malik iştirakçı tərəfindən ödənilir.

7. Fiziki şəxslər xüsusi mülkiyyətində olan binalara görə əmlak vergisini hansı faiz dərəcəsi ilə ödəyirlər?

A) onların xüsusi mülkiyyətində olan binaların bazar dəyərinin 5.000 manatdan artıq olan hissəsindən 0,1 faizlə;

B) onların xüsusi mülkiyyətində olan binaların inventarlaşdırılmış dəyərinin 5.000 manatdan artıq olan hissəsindən 0,01 faizlə;

C) onların xüsusi mülkiyyətində olan binaların inventarlaşdırılmış dəyərinin 5.000 manatdan artıq olan hissəsindən 0,1 faizlə;

D) binaların inventarlaşdırılmış dəyərinin aylıq gəlirin vergi tutulmayan məbləğinin 300 mislindən çox olan məbləğindən 0,1 faizlə.

8. Bir neçə sahibi olan bina üzrə əmlak vergisi hansı qaydada hesablanır?

A) həmin binanın hər sahibi üçün onun binanın dəyərindəki payına uyğun olaraq hesablanır;

B) həmin binanın dəyərində daha çox payı olan şəxs tərəfindən hesablanır;

C) həmin bina üzrə əmlak vergisi hesablanmır;

D) həmin binanın altında olan torpağa görə vergi ödəyən şəxs tərəfindən hesablanır.

9. Bir neçə fiziki şəxsə məxsus olan su və hava nəqliyyatı vasitəsinə görə əmlak vergisi kimdən tutulur?

A) onların hər birindən bu nəqliyyat vasitəsində malik olduğu paya uyğun olaraq;

B) həmin nəqliyyat vasitəsinə öz adına keçirmiş şəxsdən;

C) həmin nəqliyyat vasitəsinə görə əmlak vergisi tutulmur;

D) həmin nəqliyyat vasitəsində daha çox paya malik olan şəxsdən.

10. Əmlak vergisi əmlakın əvvəlki sahibi tərəfindən ödənilmədiyi hallarda, vergi kim tərəfindən ödənilir?

A) müəyyən edilmiş ödəmə vaxtında həmin əmlakın sahibi tərəfindən;

B) müəyyən edilmiş ödəmə vaxtında həmin əmlakın əvvəlki sahibi tərəfindən;

C) müəyyən edilmiş ödəmə vaxtında vergi orqanı tərəfindən müəyyən edilən şəxs tərəfindən;

D) müəyyən edilmiş ödəmə vaxtında bərabər məbləğlərdə əmlakın əvvəlki və yeni sahibi tərəfindən.

11. Müəssisə il ərzində fəaliyyət göstərdikdə, vergitutma məqsədləri üçün əmlakın orta illik qalıq dəyəri necə müəyyən edilir?

A) əmlakın hesabat ilinin əvvəlinə və sonuna qalıq dəyəri toplanıb dördə bölünür;

B) əmlakın hesabat ilinin əvvəlinə və sonuna qalıq dəyəri toplanıb ikiyə bölünür;

C) əmlakın hesabat ilinin əvvəlinə və sonuna qalıq dəyəri toplanıb 24-ə bölünür;

D) əmlakın hər rübün əvvəlinə və sonuna qalıq dəyəri toplanıb ikiyə bölünür, sonra isə alınan məbləğlər toplanır.

12. Müəssisə hesabat ili ərzində yaradıldıqda və ya əmlak vergisi ödəyicisi olduqda, vergitutma məqsədləri üçün əmlakın orta illik qalıq dəyəri necə müəyyən edilir?

A) müəssisənin yaradıldığı tarixə və ilin sonuna əmlakın balans üzrə qalıq dəyəri toplanaraq 12-yə bölünür və müəssisənin yaradıldığı aydan sonra ilin sonuna qədər olan ayların sayına vurulur;

B) müəssisənin yaradıldığı tarixə və ilin sonuna əmlakın balans üzrə qalıq dəyəri toplanaraq 24-ə bölünür və müəssisənin yaradıldığı aydan sonra ilin sonuna qədər olan ayların sayına vurulur;

C) həmin il müəssisənin əmlakından vergi tutulmur;

D) ilin sonuna əmlakın balans üzrə qalıq dəyəri 12-yə bölünür və müəssisənin yaradıldığı ay da daxil olmaqla ilin sonuna qədər olan ayların sayına vurulur.

13. Müəssisə hesabat ili ərzində ləğv edildikdə, vergitutma məqsədləri üçün əmlakın orta illik qalıq dəyəri necə müəyyən edilir?

A) ilin əvvəlinə və müəssisənin ləğv edildiyi tarixə əmlakın balans üzrə qalıq dəyəri toplanaraq 24-ə bölünür və ilin əvvəlindən müəssisənin ləğv edildiyi aya qədər olan ayların sayına vurulur;

B) ilin əvvəlinə və müəssisənin ləğv edildiyi tarixə əmlakın balans üzrə qalıq dəyəri toplanaraq 24-ə bölünür və ilin əvvəlindən müəssisənin ləğv edildiyi aydan ilin sonuna qədər olan ayların sayına vurulur;

C) həmin il müəssisə əmlakından vergi tutulmur;

D) ilin əvvəlinə və müəssisənin ləğv edildiyi tarixə əmlakın balans üzrə qalıq dəyəri toplanaraq 2-yə bölünür.

14. Dövlət hakimiyyəti orqanları və yerli özünüidarəetmə orqanları əmlak vergisini hansı faiz dərəcəsi ilə ödəyirlər?

- A) əmlak vergisini ödəməkdən azaddırlar;
- B) əsas vəsaitlərin orta illik qalıq dəyərindən 1 faiz dərəcəsi ilə;
- C) əsas vəsaitlərin orta illik qalıq dəyərindən 0,1 faiz dərəcəsi ilə;
- D) əsas vəsaitlərin orta illik qalıq dəyərindən 2 faiz dərəcəsi ilə.

15. Fiziki şəxslər mühərriki olmayan su və hava nəqliyyatı vasitələrinə görə əmlak vergisini hansı qaydada və dərəcələrlə ödəyirlər?

- A) onların bazar qiymətinin 1 faizi;
- B) onların inventar dəyərinin 1 faizi;
- C) onların orta illik qalıq dəyərinin 0,1 faizi;
- D) bu əsas vəsaitlərdən əmlak vergisi tutulmur.

16. Fiziki şəxslərin mülkiyyətində olan avtonəqliyyat vasitələrinə görə əmlak vergisi hansı qaydada və dərəcələrlə tutulur?

- A) bu avtonəqliyyat vasitələrinin bazar qiymətinin 1 faizi;
- B) bu avtonəqliyyat vasitələrinin mühərrikinin hər kub santimetri üçün şərti maliyyə vahidinin 1 faizi;
- C) bu avtonəqliyyat vasitələrinin mühərrikinin hər kub santimetri üçün şərti maliyyə vahidinin 0,5 faizi;
- D) bu avtonəqliyyat vasitələrinə görə əmlak vergisi tutulmur.

17. Hansı hallarda I və II qrup müharibə əlilləri binalara görə əmlak vergisini ödəməlidirlər?

- A) binaların icarəyə, kirayəyə verildiyi, habelə sahibkarlıq və ya kommersiya fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün istifadə edildiyi hallarda;
- B) istənilən halda;
- C) yalnız binaların kirayəyə verildiyi halda;
- D) yalnız binaların icarəyə verildiyi halda.

18. Fiziki şəxslər mühərriki olan su nəqliyyatı vasitəsinə görə əmlak vergisini hansı qaydada və dərəcələrlə ödəyirlər?

- A) mühərrikin 1 kub santimetri üçün 0,3 manat;
- B) mühərrikin 1 kub santimetri üçün 0,1 manat;
- C) mühərrikin 1 kub santimetri üçün 0,2 manat;
- D) mühərrikin 1 kub santimetri üçün 0,02 manat.

19. Fiziki şəxslər mühərriki olan hava nəqliyyatı vasitəsinə görə əmlak vergisini hansı qaydada və dərəcələrlə ödəyirlər?

- A) mühərrikin 1 kub santimetri üçün 0,2 manat;
- B) mühərrikin 1 kub santimetri üçün 0,1 manat;
- C) mühərrikin 1 kub santimetri üçün 0,02 manat;
- D) mühərrikin 1 kub santimetri üçün 0,05 manat.

20. Müəssisələr əsas vəsaitlərə görə əmlak vergisini hansı dərəcə ilə ödəyirlər?

- A) onların vergi tutulan dəyərindən 0,05 faiz dərəcəsi ilə;
- B) onların vergi tutulan dəyərindən 1 faiz dərəcəsi ilə;
- C) onların vergi tutulan dəyərindən 2 faiz dərəcəsi ilə;
- D) onların vergi tutulan dəyərindən 0,2 faiz dərəcəsi ilə.

21. Şəhərlərdə sərnəşin daşımaq üçün istifadə olunan trolleybuslar və tramvaylara görə əmlak vergisi hansı dərəcə ilə tutulur?

- A) bu nəqliyyat vasitələrinə görə əmlak vergisi tutulmur;
- B) bazar qiymətinin 1 faizi;
- C) bazar qiymətinin 0,5 faizi;
- D) bu avtonəqliyyat vasitələrinin bazar qiymətinin 0,05 faizi.

22. Fiziki şəxsin xüsusi mülkiyyətində olan binalarına görə əmlak vergisi hansı orqan tərəfindən hesablanır?

- A) onların yerləşdiyi ərazi vergi orqanı tərəfindən;
- B) onların yerləşdiyi ərazinin bələdiyyəsi tərəfindən;
- C) onların aid olduğu inzibati ərazi vahidinin icra nümayəndəliyi tərəfindən;
- D) onların yerləşdiyi inzibati ərazi vahidinin maliyyə orqanı tərəfindən.

23. Su və hava nəqliyyatı vasitələrinin qeydiyyatı olmadığı hallarda, həmin əmlakın sahibi mülkiyyətində olan bu vasitələr barədə hansı məlumatları əks etdirən sənədləri və nə vaxt müvafiq orqana təqdim etməlidirlər?

- A) buraxılış ilini, alış qiymətini və texniki xarakteristikasını - yanvar ayının 1-dək;
- B) buraxılış ilini və alış qiymətini - dekabr ayının 1-dək;
- C) alış qiymətini və texniki xarakteristikasını - dekabr ayının 20-dək;

D) buraxılış ilini və texniki xarakteristikasını - yanvar ayının 20-dək.

24. Fiziki şəxslərdən əmlak vergisi hansı məbləğdə və nə vaxt ödənilməlidir?

- A) bərabər hissələrlə həmin il iyulun 15-dək və noyabrın 15-dək;
- B) bərabər hissələrlə həmin il avqustun 15-dək və noyabrın 15-dək;
- C) bərabər hissələrlə həmin il avqustun 15-dək və oktyabrın 15-dək;
- D) istənilən məbləğdə həmin il avqustun 15-dək və noyabrın 1-dək.

25. Əvvəlki vergi ilində əmlak vergisi ödəyicisi olmayan və növbəti ildə bu verginin ödəyicisi olan hüquqi şəxslər əmlak vergisi üzrə cari vergi ödəmələrini hansı qaydada ödəyirlər?

A) əmlakın əldə edildiyi rübdən sonra hər rübün ikinci ayının 15-dən gec olmayaraq həmin əmlaka görə hesablanmalı olan illik əmlak vergisinin 20 faizi miqdarında;

B) əmlakın əldə edildiyi rübdən sonra hər rübün sonunda həmin əmlaka görə hesablanmalı olan illik əmlak vergisinin 25 faizi miqdarında;

C) əmlakın əldə edildiyi rübdən sonra hər rübün birinci ayının 20-dən gec olmayaraq həmin əmlaka görə hesablanmalı olan illik əmlak vergisinin 20 faizi miqdarında;

D) həmin əmlaka görə cari vergi ödəmələri aparılmır.

10.4. Məsələlər

1. Birinci qrup müharibə əlili olan fiziki şəxsin xüsusi mülkiyyətində inventar dəyəri 50.000 manat olan binaya görə ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləğini hesablayın.

2. İkinci qrup müharibə əlili olan fiziki şəxsin xüsusi mülkiyyətində inventar dəyəri 15.000 manat olan və kommersiya fəaliyyəti üçün istifadə edilən binaya görə ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləğini müəyyən edin.

3. Bir nəfər pensiyaçının və bir nəfər digər fiziki şəxsin birgə xüsusi mülkiyyətində inventar dəyəri 18.000 manat (pensiyaçının payı 5.000 və digər fiziki şəxsin payı 13.000 manat) olan binaya görə onların hər birinin ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləğini hesablayın.

4. Üç nəfər fiziki şəxsin xüsusi mülkiyyətində inventar dəyəri 20.000 manat olan bina vardır və həmin binadan sahibkarlıq fəaliyyəti məqsədləri üçün istifadə olunur. Həmin şəxslərdən ikisi müharibə veteranıdır və onların hər birinin binada payı 6.500 manatdır. Həmin şəxslərin hər birinin ayrı-ayrılıqda ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləğini hesablayın.

5. Sonradan vəfat etmiş döyüşçünün dul arvadının xüsusi mülkiyyətində inventar dəyəri 60.000 manat olan binaya görə onun ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləğini hesablayın.

6. Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanı statusuna malik fiziki şəxsin xüsusi mülkiyyətində mühərrikinin həcmi 4.500 kub santimetr olan su nəqliyyatı vasitəsinə görə ödənilməli olan əmlak vergisinin məbləğini hesablayın.

7. Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanı statusuna malik fiziki şəxsin xüsusi mülkiyyətində bazar qiyməti 5.500 manat olan, mühərriki olmayan su nəqliyyatı vasitəsi vardır. Həmin nəqliyyat vasitəsinə görə onun ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləğini hesablayın.

8. İki fiziki şəxsin xüsusi mülkiyyətində bazar qiyməti 15.000 manat olan, mühərriki olmayan su nəqliyyatı vasitəsi vardır. Nəqliyyat vasitəsi onlardan birinin adına qeydiyyatdan keçmişdir və onun payı 10.000 manat təşkil edir. Həmin şəxslərin nəqliyyat vasitəsinə görə ödəməli olduqları əmlak vergisinin məbləğini hesablayın.

9. Üç fiziki şəxsin xüsusi mülkiyyətində bazar qiyməti 20.000 manat olan, mühərriki olmayan hava nəqliyyatı vasitəsi vardır. Nəqliyyat vasitəsi onlardan birinin adına qeydiyyatdan alınmışdır və onun payı 15.000 manat, digərlərinin hər birinin payı isə 2.500 manat təşkil edir. Nəqliyyat vasitəsinə görə fiziki şəxslərin hər birinin ödəməli olduğu əmlak vergisini hesablayın.

10. Müəssisənin əmlakının ilin əvvəlinə qalıq dəyəri 740.000 manat (o cümlədən binalar 200.000 manat, qurğular 100.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 50.000 manat, mülki müdafiə üçün istifadə edilən əmlak 80.000 manat, hesablama texnikası 30.000 manat, yanğından mühafizə avadanlığı

10.000 manat, digər əmlak 270.000 manat), ilin sonuna isə 840.000 manat (o cümlədən binalar 300.000 manat, qurğular 190.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 50.000 manat, mülki müdafiə üçün istifadə edilən əmlak 60.000 manat, hesablama texnikası 20.000 manat, yanğından mühafizə avadanlığı 10.000 manat, digər əmlak 210.000 manat) olmuşdur. Müəssisə il ərzində əmlak vergisi üzrə 2.000 manat cari vergi ödəmişdir. Müəssisənin büdcəyə ödəməli olduğu əmlak vergisini hesablayın.

11. Müəssisənin əmlakının ilin əvvəlinə qalıq dəyəri 920.000 manat (o cümlədən binalar 200.000 manat, qurğular 100.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 80.000 manat, maşınlar 60.000 manat, mülki müdafiə üçün istifadə edilən əmlak 110.000 manat, hesablama texnikası 30.000 manat, ekologiya avadanlığı 50.000 manat, dəmir yolu qurğuları 290.000 manat), ilin sonuna isə 950.000 manat (o cümlədən binalar 300.000 manat, qurğular 90.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 60.000 manat, maşınlar 60.000 manat, mülki müdafiə üçün istifadə edilən əmlak 90.000 manat, hesablama texnikası 20.000 manat, ekologiya avadanlığı 40.000 manat, dəmir yolu qurğuları 290.000 manat) olmuşdur. Müəssisənin ödəməli olduğu əmlak vergisini hesablayın.

12. 22 aprel 2007-ci il tarixdə yaranmış müəssisənin əmlakının həmin tarixə qalıq dəyəri 450.000 manat (o cümlədən binalar 110.000 manat, qurğular 90.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 80.000 manat, maşınlar 60.000 manat, mülki müdafiə üçün istifadə edilən əmlak 110.000 manat), ilin sonuna isə 630.000 manat (o cümlədən binalar 300.000 manat, qurğular 100.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 80.000 manat, maşınlar 60.000 manat, mülki müdafiə üçün istifadə edilən əmlak 90.000 manat) olmuşdur. Müəssisənin 2007-ci il üçün ödəməli olduğu əmlak vergisini hesablayın.

13. 24 iyun 2007-ci il tarixdə yaranmış müəssisənin əmlakının həmin tarixə qalıq dəyəri 520.000 manat (o cümlədən binalar 190.000 manat, qurğular 90.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 60.000 manat, maşınlar 40.000 manat, avtomobil yolları 140.000 manat), ilin sonuna isə 630.000 manat (o cümlədən binalar 300.000 manat, qurğular 100.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 80.000 manat, maşınlar 60.000 manat, mülki müdafiə üçün istifadə edilən əmlak 90.000 manat) olmuşdur. Müəssisənin 2007-ci il üçün ödəməli olduğu əmlak vergisini hesablayın.

14. 19 sentyabr 2007-ci il tarixdə ləğv edilmiş müəssisənin əmlakının ilin əvvəlinə qalıq dəyəri 450.000 manat (o cümlədən binalar 110.000 manat, qurğular 90.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 80.000 manat, maşınlar 60.000 manat, mülki müdafiə üçün istifadə edilən əmlak 110.000 manat), ləğv olunan tarixə isə 600.000 manat (o cümlədən binalar 300.000 manat, qurğular 100.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 80.000 manat, maşınlar 60.000 manat, mülki müdafiə üçün istifadə edilən əmlak 60.000 manat) olmuşdur. Müəssisənin 2007-ci il üçün ödəməli olduğu əmlak vergisini hesablayın.

15. 25 may 2007-ci il tarixdə ləğv edilmiş müəssisənin əmlakının ilin əvvəlinə qalıq dəyəri 700.000 manat (o cümlədən binalar 330.000 manat, qurğular 190.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 80.000 manat, maşınlar 60.000 manat, mülki müdafiə üçün istifadə edilən əmlak 40.000 manat), ləğv olunan tarixə isə 670.000 manat (o cümlədən binalar 300.000 manat, qurğular 120.000 manat, avtonəqliyyat vasitələri 80.000 manat, maşınlar 60.000 manat, yanğından mühafizədə istifadə edilən əmlak 110.000 manat) olmuşdur. Müəssisənin 2007-ci il üçün ödəməli olduğu əmlak vergisini hesablayın.

16. Fərdi sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxsin mülkiyyətində dəyəri 35.000 manat olan mənzil binası, dəyəri 22.000 manat olan ticarət obyekti, ticarət obyekti qalıq dəyəri 12.000 manat soyuducu vitrinlər və qalıq dəyəri 8.000 manat olan digər əsas vəsaitlər vardır. Fərdi sahibkar hesabat ilində ilkin dəyəri 3.000 manat olan ticarət avadanlığı almış və hesabat ilində qalıq dəyəri 4.000 manat olan soyuducunu 5.500 manata təqdim etmişdir. Fərdi sahibkarın ödəyəcəyi əmlak vergisini hesablayın. Nəzərə alın ki, fərdi sahibkar müharibə veteranı adı almış şəxsdir.

17. Müəssisə 2007-ci ilin iyun ayının 12-dən fəaliyyətə başlamışdır. Hesabat ilində müəssisə ilkin dəyəri 28.000 manat olan bina, ilkin dəyəri 6.000 manat olan soyuducu kameralarını almışdır. Müəssisənin 2007-ci il üçün əmlak vergisini hesablayın.

18. Müharibə veteranı olan fiziki şəxs inventar dəyəri 18.000 manat olan binasını məcburi köçkünə icarəyə vermişdir. Fiziki şəxsin əmlak vergisini hesablayın.

19. Həlak olmuş döyüşçülərin dul arvadlarının mühərrikinin həcmi 1.500 kub santimetr olan su nəqliyyatı vasitələrinə görə ödəməli olduqları əmlak vergisinin məbləği nə qədərdir?

20. İkinci qrup mülki əlil olan fiziki şəxsin xüsusi mülkiyyətində inventar dəyəri 50.000 manat olan binaya görə ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləğini hesablayın.

21. Mart ayında yaradılan müəssisənin əsas vəsaitlərinin balans dəyəri 100.000 manat, ilin sonuna isə 80.000 manat olubsa, həmin müəssisə nə qədər əmlak vergisi hesablamalıdır?

22. Müəssisənin 2006-cı ildə hesabladığı əmlak vergisinin məbləği 1.500 manat olmuşdur. Həmin müəssisənin 2007-ci il üzrə ödəməli olduğu əmlak vergisinin cari məbləğini müəyyənləşdirin.

23. Avqust ayında ləğv edilən müəssisənin əsas vəsaitlərinin ilin əvvəlinə balans üzrə qalıq dəyəri 70.000 manat, ləğv edildiyi tarixə isə 60.000 manat olubsa, həmin müəssisə nə qədər əmlak vergisi hesablamalıdır?

24. İkinci qrup mülki əlil olan fiziki şəxsin xüsusi mülkiyyətində inventar dəyəri 50.000 manat olan kirayə verdiyi binaya görə ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləğini hesablayın.

25. Sonradan vəfat etmiş döyüşçünün dul arvadının xüsusi mülkiyyətində inventar dəyəri 60.000 manat olan icarəyə verdiyi binaya görə onun ödəməli olduğu əmlak vergisinin məbləğini hesablayın.

FƏSİL 11

TORPAQ VERGİSİ

11.1. Torpaq vergisinin hesablanması

Torpaq vergisi birbaşa vergi növüdür, obyektı torpaq və ya ondan əldə edilən gəlirdir. Dövlət gəlirlərinin formalaşmasında torpaq vergisi qədim dövrlərdə və orta əsrlərdə daha mühüm yer tuturdu. O, hələ qədim Misirdə, Yunanıstanda, Romada mövcud olmuşdur. Bu vergi ilk əvvəl natural formada alınırdı və torpaq sahələrinin ölçüsündən asılı olaraq müəyyən-ləşdirilirdi. Sonralar torpaq sahələrinin məhsuldarlığı da nəzərə alınmağa başlandı. Məhsuldarlıq torpaq kadastrı əsasında müəyyən edilirdi. Torpaq vergisi XVII-XIX əsrlərdə tam şəkildə formalaşmışdır. Həmin vergi gös-tərilən dövrdə ev və sənətkarlıq vergisi ilə birlikdə birbaşa vergilərin əsa-sını təşkil edirdi. XIX əsrin sonlarından etibarən torpaq vergisinin rolu fis-kal sistemdə azalmağa başladı. Kadastrın tərtib edilməsi torpağın qiyməti və məhsuldarlığının artmasından geri qalırdı. Müasir dövrdə torpaq vergi-sinin xüsusi çəkisi nisbətən azdır. Bir çox ölkələrdə o, gəlir vergisi və ya əmlak vergisinin tərkibinə daxil edilir.

Torpaq vergisi renta tipli əmlak vergisi xarakteri daşıyır. O, əmlak ver-gisi kimi, vergi ödəyicisinə məxsus olduğuna görə gəliri olub-olmaması nəzərə alınmadan tutulur. Bununla belə, obyektiv olaraq fərz edilir ki, münbitliyinə və yerləşməsinə görə daha yaxşı torpaq sahələrindən daha çox gəlir əldə edilir və ya əldə etmək imkanı vardır. Deməli, verginin miq-darı bu meyarlardan asılı olur və torpaq sahəsinin hər vahidinə görə sabit məbləğlərdə müəyyən edilir. Vergi Məcəlləsinin 203-cü maddəsinə əsa-sən torpaq vergisi torpaq mülkiyyətçilərinin və ya istifadəçilərinin təsərrü-fat fəaliyyətinin nəticələrindən asılı olmayaraq torpaq sahəsinə görə hər il sabit tədiyə şəklində hesablanır.

Hüquqi və fiziki şəxslərin torpaq üzərində xüsusi mülkiyyət hüququ tor-paqlar üzərində qanunla və müqavilə ilə müəyyən edilən məhdudiyyətlərə və digər şərtlərə riayət etməklə sahiblik, istifadə və sərəncam hüququdur.

Torpaq üzərində hüquqi və fiziki şəxslərin xüsusi mülkiyyət hüququ

dövlət və bələdiyyə torpaqlarının özəlləşdirilməsi, alqı-satqısı, vərəsəliyə keçməsi, bağışlanması, dəyişdirilməsi və torpaqla bağlı digər əqdlərin, habelə hüquqi şəxslərin nizamnamə (pay) fonduna verilməsi əsasında yaranır.

Xarici hüquqi və fiziki şəxslərə torpaq sahələrinin vərəsəlik, bağışlama və ipoteka əqdləri nəticəsində keçən mülkiyyət hüququ 1 il müddətində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun özgəninkiləşdirilir. Xarici hüquqi və fiziki şəxslər torpaq sahəsi üzərində olan mülkiyyət hüququnu qanunvericiliyə uyğun özgəninkiləşdirmədikdə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (yerli icra hakimiyyəti orqanı) və ya bələdiyyə torpaq sahəsini mövcud qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada məcburi satın alır.

Torpaq sahəsi üzərində istifadə hüququ müvafiq qərar (müqavilə) əsasında torpaqdan daimi və ya müvəqqəti istifadə etməkdir. Torpağın istifadəyə verilməsinə görə torpaq vergisindən başqa haqq alınmır.

Əvvəlcədən müddəti müəyyən edilmədən həyata keçirilən istifadə torpaqdan daimi istifadə hesab olunur.

Müvafiq funksiyaların yerinə yetirilməsi, habelə əhalinin mənzil hüququnun təmin edilməsi məqsədi ilə dövlət və bələdiyyə torpaqları daimi istifadəyə bir qayda olaraq aşağıdakılara verilir:

- dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarına;
- dövlət və bələdiyyə büdcəsindən maliyyələşən müəssisələrə, idarələrə, təşkilatlara və birliklərə;
- həmkarlar ittifaqlarına və dini təşkilatlara;
- dövlət əhəmiyyətli dağ-mədən, neft-kimya, energetika, nəqliyyat, rabitə, müdafiə, habelə təbiəti mühafizə, təbii qoruq, tarix-mədəniyyət, elmi-tədqiqat, tədris obyektlərinə, müəssisələrinə və idarələrinə;
- dövlət və bələdiyyə mülkiyyətində olan digər müəssisələrə, idarələrə və təşkilatlara;
- dövlətin, bələdiyyənin və əhalinin vəsaiti hesabına inşa edilən və sahibkarlıq fəaliyyətinə aid olmayan çoxmərtəbəli çoxmənzilli yaşayış evlərinin müvafiq mənzil istismar təşkilatlarına.

Müstəsna hallarda bu kimi torpaq istifadəçilərinin (mənzil tikintisi istisna olmaqla) fəaliyyət müddəti bəlli olduqda, dövlət və bələdiyyə torpaqları onların müvəqqəti istifadəsinə verilə bilər.

Torpaqdan müvəqqəti istifadə qısamüddətli - on beş ilədək və uzunmüddətli - on beş ildən doxsan doqquz ilədək müəyyən oluna bilər.

Dövlət və bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaqlar daimi və ya müvəqqəti istifadəyə müvafiq icra hakimiyyəti orqanları və bələdiyyələr tərəfin-

dən verilir. Torpaqdan istifadə müddətləri həmin torpaq sahələrini müvəqqəti istifadəyə vermiş orqanlar tərəfindən uzadıla bilər.

Xüsusi mülkiyyətdə olan torpaq sahələrinin istifadəyə verilməsi həmin sahələrin mülkiyyətçiləri ilə istifadəçilər arasında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada bağlanan müqavilə əsasında həyata keçirilə bilər. Xüsusi mülkiyyətdə olan torpaq sahələrinin müvəqqəti istifadə müddətinin uzadılması həmin sahələrin mülkiyyətçiləri ilə yeni müqavilənin bağlanması əsasında həyata keçirilir.

Torpaqların istifadəyə verilməsi qaydaları və şərtləri Azərbaycan Respublikasının torpaq və mülki qanunvericiliyi ilə tənzimlənir. Torpaq istifadəçiləri istifadə hüquqlarını başqalarına vermək (satmaq) səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə uyğun həyata keçirə bilərlər.

Torpaq vergisi torpaq mülkiyyətçilərinin və ya istifadəçilərinin təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrindən asılı olmayaraq torpaq sahəsinə görə hər il sabit tədiyə şəklində hesablanır.

Rezident və qeyri-rezident fiziki şəxslər, habelə rezident və qeyri-rezident müəssisələr torpaq sahələri barədə özlərinin mülkiyyət və istifadə hüquqlarını təsdiq edən sənədləri aldıqdan sonra fiziki şəxslər və bələdiyyə müəssisələri bələdiyyələrdə, digər müəssisələr isə vergi orqanında 1 ay ərzində uçota durmalıdırlar.

Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində torpaq sahələri olan fiziki şəxslər və müəssisələr torpaq vergisinin ödəyiciləridirlər.

Fiziki şəxslərin və müəssisələrin Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində olan torpaq sahələri vergitutma obyekti sayılır.

Torpaq vergisinin dərəcəsi torpaq sahəsinin təyinatından asılı olaraq müəyyənləşdirilmişdir. Torpaq vergisinin dərəcəsi kənd təsərrüfatı torpaqları üzrə 1 şərti bal üçün 0,06 manat müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 29 dekabr 2000-ci il tarixli 230 №-li Qərarı ilə kadastr qiymət rayonları və ora daxil olan inzibati rayonlar üzrə kənd təsərrüfatı torpaqlarının təyinatı, coğrafi yerləşməsi və keyfiyyəti nəzərə alınmaqla şərti balları müəyyənləşdirilmişdir.

Kadastr qiymət rayonları və ora daxil olan inzibati rayonlar üzrə kənd təsərrüfatı torpaqlarının təyinatı, coğrafi yerləşməsi və keyfiyyəti nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilmiş şərti balları 11.1 sayılı cədvəldə göstərilmişdir.

Cədvəl 11.1.

Kadastr qiymət rayonları və ora daxil olan inzibati rayonlar üzrə kənd təsərrüfatı torpaqlarının təyinatı, coğrafi yerləşməsi və keyfiyyəti nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilmiş şərti balları

Sıra №	Kadastr qiymət rayonları və ora daxil olan inzibati rayonlar	Keyfiyyət qrupları	Bonitet şkalası	Torpaq vergisinin hesablanması üçün əkin, dinc və çoxillik əkmələrin altındakı torpaqların 1 hektarının şərti balları
1	Abşeron - Qobustan (Abşeron rayonu, Hacıqabul rayonunun Nəvahi-Atbulaq massivi, Siyəzən və Xızı rayonlarının düzən torpaqları, habelə Bakı və Sumqayıt şəhərlərinin mövcud hüdudundan kənarda olan kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqları)	I II III IV V	100-81 80-61 60-41 40-21 20-1	85 70 60 25 —
2	Dəvəçi - Xaçmaz (Xaçmaz rayonu, Dəvəçi, Quba, Qusar və Siyəzən rayonlarının düzən torpaqları)	I II III IV V	100-81 80-61 60-41 40-21 20-1	121 89 57 35 —
3	Qanix - Türyançay (Balakən, Qax, Zaqatala, Şəki, Oğuz və Qəbələ rayonlarının düzən torpaqları)	I II III IV V	100-81 80-61 60-41 40-21 20-1	180 115 50 15 —
4	Şəki - Zaqatala (Balakən, Qax, Zaqatala, Şəki, Oğuz və Qəbələ rayonlarının dağ torpaqları)	I II III IV V	100-81 80-61 60-41 40-21 20-1	200 150 90 25 —

5	Qusar - Qonaqkənd (Qusar, Quba, Dəvəçi, Siyəzən və Xızı rayonlarının dağ torpaqları)	I	100-81	40
		II	80-61	20
		III	60-41	10
		IV	40-21	5
		V	20-1	—
5a	Xınalıq - Xaltan (Qusar və Quba rayonlarının orta və yüksək dağ torpaqları)	I	100-81	38
		II	80-61	24
		III	60-41	23
		IV	40-21	8
		V	20-1	—
6	Dağ - Şirvan (Şamaxı, İsmayıllı rayonları, Ağsu və Göyçay rayonlarının dağ torpaqları)	I	100-81	66
		II	80-61	50
		III	60-41	33
		IV	40-21	19
		V	20-1	—
6a	Mərəzə - Xilmilli (Qobustan rayonunun dağ torpaqları)	I	100-81	58
		II	80-61	44
		III	60-41	29
		IV	40-21	16
		V	20-1	—
7	Gəncə - Qazax (Samux rayonu, Goranboy, Xanlar, Tovuz, Ağstafa, Şəmkir və Qazax rayonlarının düzən torpaqları, habelə Gəncə və Naftalan şəhərlərinin mövcud hüdudundan kənarda olan kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqları)	I	100-81	60
		II	80-61	45
		III	60-41	38
		IV	40-21	26
		V	20-1	—
8	Mil - Qarabağ (Bərdə, Ağcabədi, Beyləqan, Tərtər rayonları, Ağdam, keçmiş Ağdərə rayonunun ərazisi və Xocavəndin düzən torpaqları)	I	100-81	127
		II	80-61	102
		III	60-41	80
		IV	40-21	45
		V	20-1	—
9	Arazboyu (Füzuli, Zəngilan və Cəbrayıl rayonlarının düzən torpaqları)	I	100-81	56
		II	80-61	41
		III	60-41	37
		IV	40-21	20
		V	20-1	—

10	Daşkəsən - Gədəbəy (Gədəbəy, Daşkəsən rayonları, Goranboy, Xanlar, Şəmkir, To- vuz, Ağstafa və Qazax rayonları- nın dağ torpaqları)	I	100-81	42
		II	80-61	35
		III	60-41	26
		IV	40-21	16
		V	20-1	—
11	Laçın - Qubadlı (Kəlbəcər, Laçın, Qubadlı rayon- ları və Zəngilan rayonunun dağ torpaqları)	I	100-81	29
		II	80-61	23
		III	60-41	17
		IV	40-21	11
		V	20-1	—
12	Dağ - Qarabağ (Şuşa, Xocalı rayonları, Xoca- vənd, keçmiş Ağdərə rayonunun ərazisi, habelə Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl rayonlarının dağ torpaq- ları)	I	100-81	42
		II	80-61	30
		III	60-41	27
		IV	40-21	20
		V	20-1	—
13	Muğan - Salyan (Salyan, Saatlı, Sabirabad, İmişli, Neftçala və Biləsuvar rayonları, Hacıqabulun Kürqırağı düzən his- səsi, habelə Şirvan şəhərinin möv- cud hüdudundan kənarda olan kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaq- ları)	I	100-81	98
		II	80-61	92
		III	60-41	75
		IV	40-21	33
		V	20-1	—
14	Aran - Şirvan (Kürdəmir, Zərdab, Ucar, Yevlax, Ağdaş rayonları, Ağsu, Göyçay rayonlarının düzən torpaqları və Mingəçevir şəhərinin mövcud hü- dudundan kənarda olan kənd tə- sərrüfatı təyinatlı torpaqları)	I	100-81	84
		II	80-61	75
		III	60-41	65
		IV	40-21	30
		V	20-1	—
15	Lənkəran - Astara (Lənkəran, Masallı və Astara rayonlarının düzən torpaqları)	I	100-81	125
		II	80-61	117
		III	60-41	92
		IV	40-21	50
		V	20-1	—

16	Cəlilabad (Cəlilabad rayonunun düzən torpaqları)	I	100-81	73
		II	80-61	59
		III	60-41	47
		IV	40-21	—
		V	20-1	—
16a	Üçtəpə - Təzəkənd (Cəlilabad rayonunun dağ torpaqları)	I	100-81	60
		II	80-61	48
		III	60-41	58
		IV	40-21	—
		V	20-1	—
17	Lerik - Yardımlı (Lerik, Yardımlı rayonları, Masallı, Lənkəran və Astara rayonlarının dağ torpaqları)	I	100-81	35
		II	80-61	24
		III	60-41	18
		IV	40-21	—
		V	20-1	—
18	Şərur - Ordubad (Şərur, Sədərək, Babək, Ordubad və Culfa rayonlarının düzən torpaqları)	I	100-81	53
		II	80-61	40
		III	60-41	31
		IV	40-21	20
		V	20-1	—
19	Şahbuz - Paraqaçay (Şahbuz rayonu, Şərur, Sədərək, Babək, Ordubad, Culfa rayonlarının dağ torpaqları)	I	100-81	24
		II	80-61	18
		III	60-41	12
		IV	40-21	8
		V	20-1	—

Biçənəklər, örüşlər və otlaqlar (yay və qış otlaqları da daxil olmaqla) üçün torpaqların 1 hektarının şərti balları müvafiq kadastr qiymət rayonunun əkin, dinc və çoxillik əkmələrin altındakı torpaqların I keyfiyyət qrupu üçün müəyyənləşdirilmiş şərti ballarının 1/10 miqdarında qəbul edilir.

Misal 11.1. Hüquqi şəxsin Abşeron rayonu ərazisində II keyfiyyət qrupuna daxil olan 10 hektar əkin sahəsi, Dəvəçi rayonu düzən ərazisində I keyfiyyət qrupuna daxil olan 8 hektar əkin sahəsi və Balakən rayonunun düzən torpaqlarında 5 hektar otlaq sahəsi vardır. Bu hüquqi şəxsin ödəməli olduğu torpaq vergisinin məbləği aşağıdakı kimi təyin olunur:

$$10 \text{ ha} \times 70 \times 0,06 = 42,0 \text{ manat};$$

$$8 \text{ ha} \times 121 \times 0,06 = 58,08 \text{ manat};$$

$$(5 \text{ ha} \times 180 \times 0,06) : 10 = 5,40 \text{ manat}.$$

Beləliklə, həmin hüquqi şəxs bütün torpaq sahələri üçün ümumilikdə 105,48 (42,0 + 58,08 + 5,40) manat məbləğində torpaq vergisi ödəməlidir.

Sənaye, tikinti, nəqliyyat, rabitə, ticarət-məişət xidməti və digər xüsusi təyinatlı yaşayış fondlarının həyətyanı sahələri və vətəndaşların bağ sahələrinin tutduğu torpaqlar üzrə torpaq sahəsinin hər 100 kvadrat metrinə görə 11.2 sayılı cədvəldə göstərilən dərəcələr tətbiq olunur.

Cədvəl 11.2.

Sənaye, tikinti, nəqliyyat, rabitə, ticarət-məişət xidməti və digər xüsusi təyinatlı yaşayış fondlarının, həyətyanı sahələri və vətəndaşların bağ sahələrinin tutduğu torpaqlar üzrə torpaq vergisinin dərəcələri (hər 100 kvadrat metrinə görə manatla)

Yaşayış məntəqələri	Sənaye, tikinti, nəqliyyat, rabitə, ticarət-məişət xidməti və digər xüsusi təyinatlı torpaqlar	Yaşayış fondlarının, həyətyanı sahələrin torpaqları və vətəndaşların bağ sahələrinin tutduğu torpaqlar
Bakı	10	0,6
Gəncə, Sumqayıt şəhərləri və Abşeron rayonu	8	0,5
Digər şəhərlər (rayon tabeliyində olan şəhərlər istisna olmaqla), rayon mərkəzləri	4	0,3
Rayon tabeliyində olan şəhərlərdə, qəsəbələrdə və kəndlərdə (Bakı və Sumqayıt şəhərlərinin, habelə Abşeron rayonunun qəsəbə və kəndləri istisna olmaqla)	2	0,1

Misal 11.2. Müəssisənin Bakı şəhərində 1.000 kvadrat metr sənaye təyinatlı torpaq sahəsi, Şəki şəhərində isə yaşayış fonduna aid olan 3.000 kvadrat metr torpaq sahəsi vardır. Bu müəssisənin ödəməli olduğu torpaq vergisinin məbləği aşağıdakı kimi təyin olunur:

$$(1.000 : 100) \times 10 = 100 \text{ manat};$$

$$(3.000 : 100) \times 0,3 = 9 \text{ manat.}$$

Deməli, müəssisə 109 (100+9) manat məbləğində torpaq vergisi ödəməlidir.

Misal 11.3. *Fiziki şəxsin Abşeron rayonunda yerləşən bağ sahəsi 1.200 kvadrat metr, Gəncə şəhərindəki həyətyanı torpaq sahəsi isə 800 kvadrat metrdir. Onun ödəməli olduğu torpaq vergisinin məbləği aşağıdakı kimi hesablanır:*

$$1.200 : 100 \times 0,5 = 6 \text{ manat;}$$

$$800 : 100 \times 0,5 = 4 \text{ manat.}$$

Fiziki şəxs 10 (6+4) manat məbləğində torpaq vergisi ödəməlidir.

Mövcud vergi qanunvericiliyində torpaq vergisi üzrə bir sıra vergi güzəştləri nəzərdə tutulmuşdur. Aşağıdakı torpaqlar torpaq vergisinə cəlb edilmir:

- yaşayış məntəqələrinin ümumi istifadədə olan torpaqları;
- dövlət hakimiyyəti orqanlarının, büdcə təşkilatlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının, Azərbaycan Respublikası Milli Bankının və onun qurumlarının, habelə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondunun mülkiyyətində və ya istifadəsində olan torpaqlar;
- istehsal fəaliyyətinə cəlb edilməmiş dövlət, meşə və su fondu torpaqları, Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına məxsus olan sektorunun altında yerləşən torpaqlar;
- dövlət sərhəd zolaqları və müdafiə təyinatlı torpaqlar.

Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanlarının, Sovet İttifaqı və Sosialist Əməyi Qəhrəmanlarının, Şöhrət ordeninin hər üç dərəcəsi ilə təltif edilmiş şəxslərin, I və II qrup müharibə əlillərinin, həlak olmuş, yaxud sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin dul arvadlarının (ərlərinin), 1941-1945-ci illərdə arxa cəbhədə fədakar əməyə görə orden və medallar ilə təltif edilmiş şəxslərin, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada müharibə veteranı adı almış şəxslərin mülkiyyətində olan torpaqlara görə torpaq vergisinin məbləği 10 manat məbləğində azaldılır.

Misal 11.4. *Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanına məxsus olan Abşeron rayonu ərazisində yerləşən bağın sahəsi 3.000 kvadrat metrdir. Onun ödəməli olduğu torpaq vergisinin məbləği aşağıdakı kimi hesablanır:*

$$3.000 : 100 \times 0,5 = 15 \text{ manat;}$$

$$15 - 10 = 5 \text{ manat.}$$

Deməli, həmin şəxs 5 manat məbləğində torpaq vergisi ödəməlidir.

Torpaq vergisi torpaq barəsində mülkiyyət və ya istifadə hüququnu təsdiq edən sənədlər əsasında müəyyənləşdirilir. Tikililərin və qurğuların altında olan torpaqlara, həmçinin obyektlərin sanitariya mühafizəsi üçün zəruri olan torpaq sahələrinə görə torpaq vergisi tutulur.

Torpaq vergisini müəssisələr torpaq sahələrinin ölçüsünə və torpaq vergisinin dərəcələrinə əsasən illik olaraq hesablayır və mayın 15-dən gec olmayaraq hesablamları vergi orqanına verirlər.

Bələdiyyələr hər il iyulun 1-dək fiziki şəxslərə torpaq vergisi hesablayır və tədiyə bildirişləri avqustun 1-dən gec olmayaraq onlara çatdırılır.

Ayrılıqda bir neçə hüquqi və ya fiziki şəxsin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan tikililərin altında qalan və ya onlara xidmət üçün ayrılmış torpaq sahələrinə görə vergi onlara məxsus tikili sahələrinə mütənasib surətdə hesablanır.

Torpaq vergisi bərabər məbləğlərdə 15 avqust və 15 noyabr tarixlərindən gec olmayaraq ödənilir. Torpaq vergisi torpağın əvvəlki sahibi tərəfindən ödənilmədiyi halda, vergi müəyyən edilmiş ödəmə vaxtına həmin torpağın sahibi tərəfindən ödənilir.

Fiziki şəxslərin sahibkarlıq fəaliyyəti məqsədləri üçün istifadə etdikləri torpaqlara, habelə hüquqi şəxslərə məxsus olan torpaqlara görə hesablanmış torpaq vergisinin məbləği məhdudlaşdırılmayan gəlirdən çıxılmalara aid edilir.

Misal 11.5. *Bələdiyyə orqanları fiziki şəxsə mülkiyyətində olan torpaq sahəsinə görə 2007-cü il üçün 10 manat məbləğində torpaq vergisi hesablamış və həmin ilin iyun ayının 17-də bu barədə ona bildiriş göndərilmişdir. Həmin şəxs avqust ayının 15-dək bu məbləğin azı 5 manatını, yerdə qalan məbləği isə noyabr ayının 15-dək bələdiyyə büdcəsinə ödəməlidir.*

Müəssisələrin torpaq vergisi dövlət büdcəsinə, fiziki şəxslərin torpaq vergisi isə yerli büdcəyə (bələdiyyə büdcəsinə) ödənilir.

11.2. Suallar

1. Torpaq vergisi torpaq mülkiyyətçilərinin və ya istifadəçilərinin təsərrüfat fəaliyyətindən hansı formada asılıdır?

2. Rezident və qeyri-rezident müəssisələr torpaq sahələri barədə özlərinin mülkiyyət və istifadə hüquqlarını təsdiq edən sənədləri aldıqdan sonra nə vaxt və harada uçota alınırlar?

3. Bələdiyyə müəssisələri və fiziki şəxslər torpaq sahələri barədə özlə-

rinin mülkiyyət və istifadə hüquqlarını təsdiq edən sənədləri aldıqdan sonra nə vaxt və harada uçota alınirlar?

4. Torpaq vergisinin ödəyiciləri kimlərdir?

5. Torpaq vergisi üzrə vergitutma obyektı nə sayılır?

6. Kənd təsərrüfatı torpaqları üzrə torpaq vergisinin dərəcəsi necə müəyyən edilir?

7. Torpaq vergisi üzrə şərti ballar müəyyənləşdirilərkən hansı meyarlar nəzərə alınır?

8. Kənd təsərrüfatı torpaqları üzrə şərti ballar hansı orqan tərəfindən müəyyən edilir?

9. Bakı şəhərində yerləşən xüsusi təyinatlı və həyətiany torpaqlar üzrə torpaq vergisi necə müəyyən edilir?

10. Gəncə və Sumqayıt şəhərlərində yerləşən xüsusi təyinatlı və həyətiany torpaqlar üzrə torpaq vergisi necə müəyyən edilir?

11. Abşeron rayonunda yerləşən xüsusi təyinatlı və həyətiany torpaqlar üzrə torpaq vergisi necə müəyyən edilir?

12. Respublikanın digər şəhərlərində və rayon mərkəzlərində yerləşən xüsusi təyinatlı və həyətiany torpaqlar üzrə torpaq vergisi necə müəyyən edilir?

13. Rayon tabeçiliyində olan şəhərlərdə, qəsəbələrdə və kəndlərdə (Bakı və Sumqayıt şəhərlərinin, habelə Abşeron rayonunun qəsəbə və kəndləri istisna olmaqla) yerləşən xüsusi təyinatlı və həyətiany torpaqlar üzrə torpaq vergisi necə müəyyən edilir?

14. Hansı torpaqlar torpaq vergisinə cəlb edilmir?

15. Hansı fiziki şəxslərə torpaq vergisindən güzəştlər verilir?

16. Müəyyən kateqoriyaya aid fiziki şəxslərə torpaq vergisindən verilən güzəştin məbləği nə qədərdir?

17. Müəssisələr torpaq vergisini necə hesablayır və bəyannaməni nə vaxt vergi orqanına təqdim edirlər?

18. Müəssisələrin hesabladığı torpaq vergisi hansı qaydada gəlirdən çıxılır?

19. Bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaqlara torpaq vergisi necə hesablanır və bəyannamə nə vaxt təqdim edilir?

20. Fiziki şəxslərin mülkiyyətində olan torpaqlara torpaq vergisi necə hesablanır və bəyannamə nə vaxt təqdim edilir?

21. Torpaq vergisi hesablanmış tədiyə bildirişi fiziki şəxslərə nə vaxt təqdim edilir?

22. Ayrılıqda bir neçə hüquqi və ya fiziki şəxsin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan tikililərin altında qalan və ya onlara xidmət üçün ayrılmış torpaq sahələrinə görə torpaq vergisi necə hesablanır?

23. Torpaq vergisi hansı tarixlərdən gec olmayaraq ödənilir?

24. Torpaq vergisi torpağın əvvəlki sahibi tərəfindən ödənilmədiyi halda, vergi kim tərəfindən ödənilir?

25. Müəssisələrin və fiziki şəxslərin torpaq vergisi hansı büdcələrə ödənilir?

11.3. Testlər

1. Torpaq vergisi torpaq mülkiyyətçilərinin və ya istifadəçilərinin təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrindən asılı olmayaraq hansı qaydada hesablanır?

A) torpaq sahəsinə görə hər il sabit tədiyə şəklində;

B) torpağın təyinatı və coğrafi yerləşməsindən asılı olaraq hər il müxtəlif məbləğlərdə;

C) torpaq sahələrinə görə hər il dəyişkən tədiyə şəklində;

D) ilin sonunda şəxsin təsərrüfat fəaliyyətinin nəticəsi zərərli olduqda torpaq vergisi hesablanmır.

2. Rezident və qeyri-rezident müəssisələr torpaq sahələri barədə özlərinin mülkiyyət və istifadə hüquqlarını təsdiq edən sənədləri aldıqdan sonra torpaq vergisinin məqsədləri üçün 1 ay müddətində harada uçota durmalıdırlar?

A) bələdiyyələrdə;

B) dövlət vergi orqanlarında;

C) dövlət xəzinədarlıq orqanlarında;

D) dövlət statistika orqanlarında.

3. Bələdiyyə müəssisələri və fiziki şəxslər torpaq sahələri barədə özlərinin mülkiyyət və istifadə hüquqlarını təsdiq edən sənədləri aldıqdan sonra torpaq vergisinin məqsədləri üçün 1 ay müddətində harada uçota durmalıdırlar?

A) statistika orqanlarında;

B) dövlət vergi orqanlarında;

C) maliyyə orqanlarında;

D) bələdiyyələrdə.

4. Fiziki şəxslər və müəssisələr hansı sənədləri aldıqdan sonra torpaq vergisinin məqsədləri üçün 1 ay ərzində uçota durmalıdırlar?

A) torpaq sahələri barədə özlərinin mülkiyyət və istifadə hüquqlarını təsdiq edən sənədləri;

B) torpaq sahələri barədə yalnız özlərinin mülkiyyət hüquqlarını təsdiq edən sənədləri;

C) torpaq sahələri barədə yalnız özlərinin istifadə hüquqlarını təsdiq edən sənədləri;

D) torpaq sahələri barədə sərəncamvermə hüquqlarını təsdiq edən sənədləri aldıqdan sonra.

5. Vergi ödəyiciləri torpaq sahələri barədə özlərinin mülkiyyət və istifadə hüquqlarını təsdiq edən sənədləri aldıqdan sonra hansı müddət ərzində vergi orqanında uçota durmalıdırlar?

A) 2 ay;

B) 3 ay;

C) 1 ay;

D) 15 gün müddətində.

6. Torpaq vergisinin ödəyiciləri kimlərdir?

A) Azərbaycan Respublikasının ərazində mülkiyyətində və istifadəsində torpaq sahələri olan fiziki şəxslər və müəssisələr;

B) Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda mülkiyyətində torpaq sahələri olan fiziki şəxslər və müəssisələr;

C) Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və istifadəsində torpaq sahələri olan yalnız qeyri-rezident fiziki şəxslər və müəssisələr;

D) yalnız rezident müəssisələr və rezident fiziki şəxslər.

7. Fiziki şəxslər üçün torpaq vergisinin vergitutma obyektı dedikdə, nə başa düşülür?

A) ancaq həyətyanı sahələrdə olan torpaq sahələri;

B) ancaq fiziki şəxslərin tikililəri altında olan torpaq sahələri;

C) mülkiyyətə və ya istifadəyə verilən torpaq sahələri;

D) sahibkarlıq məqsədi üçün istifadə edilən torpaq sahələri.

8. Kənd təsərrüfatı torpaqları üçün torpaq vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) 1 şərti bal üçün 0,5 manat;
- B) 1 şərti bal üçün 0,05 manat;
- C) 1 şərti bal üçün 0,6 manat;
- D) 1 şərti bal üçün 0,06 manat.

9. Kadastr qiymət rayonları və ora daxil olan inzibati rayonlar üzrə kənd təsərrüfatı torpaqlarının təyinatı, coğrafi yerləşməsi və keyfiyyəti nəzərə alınmaqla şərti ballar hansı dövlət orqanı tərəfindən müəyyən edilir?

- A) Ədliyyə Nazirliyi;
- B) Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi;
- C) İqtisadi İnkişaf Nazirliyi;
- D) Nazirlər Kabineti.

10. Kadastr qiymət rayonları və ora daxil olan inzibati rayonlar üzrə kənd təsərrüfatı torpaqlarının şərti balları hansı amillər nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilir?

- A) təyinatı, coğrafi yerləşməsi və keyfiyyəti;
- B) iqlim şəraiti və torpağın sahəsi;
- C) torpağın mülkiyyət mənsubiyyəti və istehsal fəaliyyətinə cəlb edilib-edilməməsi;
- D) torpaq sahəsinin münbitliyi.

11. Aşağıdakı yaşayış məntəqələrində yerləşən sənaye, tikinti, nəqliyyat, rabitə, ticarət-məişət xidməti və digər xüsusi təyinatlı torpaqlar üzrə torpaq sahəsinin 100 kvadrat metrinə görə torpaq vergisinin dərəcələrindən hansılar doğrudur?

- 1) Bakı - 10 manat;
 - 2) Gəncə, Sumqayıt şəhərləri və Abşeron rayonu - 6 manat;
 - 3) Digər şəhərlər (rayon tabeliyində olan şəhərlər istisna olmaqla), rayon mərkəzləri - 4 manat;
 - 4) Rayon tabeliyində olan şəhərlərdə, qəsəbələrdə və kəndlərdə (Bakı və Sumqayıt şəhərlərinin qəsəbə və kəndləri istisna olmaqla) - 2 manat.
- A) 1, 3, 4;
 - B) 1, 2, 3;
 - C) 2, 3, 4;
 - D) 1, 2, 4.

12. Aşağıdakı yaşayış məntəqələrində yerləşən yaşayış fondlarının, həyətəni sahələrin torpaqları və vətəndaşların bağ sahələrinin tutduğu torpaqlar üzrə torpaq sahəsinin 100 kvadrat metrinə görə torpaq vergisinin müəyyən olunmuş dərəcələrindən hansılar doğrudur?

- 1) Bakı - 0,8 manat;
- 2) Gəncə, Sumqayıt şəhərləri və Abşeron rayonu - 0,45 manat;
- 3) Digər şəhərlər (rayon tabeliyində olan şəhərlər istisna olmaqla), rayon mərkəzləri - 0,3 manat;
- 4) rayon tabeliyində olan şəhərlərdə, qəsəbələrdə və kəndlərdə (Bakı və Sumqayıt şəhərlərinin, habelə Abşeron rayonunun qəsəbə və kəndləri istisna olmaqla) - 0,1 manat.

- A) 1, 3;
- B) 3, 4;
- C) 2, 4;
- D) 1, 4.

13. Yaşayış fondlarının tutduğu torpaqların 100 kvadrat metrinə görə Bakı şəhəri üçün torpaq vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) 0,5 manat;
- B) 0,4 manat;
- C) 0,6 manat;
- D) 0,8 manat.

14. Yaşayış məntəqələrinin ümumi istifadədə olan torpaqlarına görə torpaq vergisi hansı qaydada hesablanır?

- A) hesablanmış vergi məbləği 50 faiz azaldılır;
- B) həmin torpaqlara görə vergi hesablanmır;
- C) yerli icra hakimiyyətinin müəyyən etdiyi vergi dərəcəsi ilə vergi hesablanır;
- D) hesablanmış vergi məbləği 30 faiz azaldılır.

15. Yerli özünüidarəetmə orqanlarının mülkiyyətində olan torpaqlara görə torpaq vergisi hansı qaydada hesablanır?

- A) bu torpaqlara görə vergi hesablanmır;
- B) ümumi qaydada;
- C) yerli özünü idarəetmə orqanının müəyyən etdiyi dərəcə ilə hesablanır;
- D) 50 faiz güzəşt edilir.

16. Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına məxsus olan sektorunun altında yerləşən torpaq sahələrinə görə torpaq vergisi hansı qaydada hesablanır?

- A) ümumi qaydada;
- B) vergi hesablanmır;
- C) Nazirlər Kabinetinin müəyyən etdiyi dərəcələrlə hesablanır;
- D) hesablanmış verginin 50 faizi ödənilir.

17. Aşağıdakı torpaqlardan hansılar torpaq vergisinə cəlb edilmir?

- 1) yaşayış məntəqələrinin ümumi istifadədə olan torpaqları;
- 2) Azərbaycan Respublikası Milli Bankının və onun qurumlarının mülkiyyətində və istifadəsində olan torpaqlar;
- 3) yaşayış fondlarının torpaqları;
- 4) istehsal fəaliyyətinə cəlb edilməmiş dövlət, meşə və su fondu torpaqları;
- 5) vətəndaşların bağ sahələrinin tutduğu torpaqlar.

- A) 1, 2, 4;
- B) 1, 2, 5;
- C) 2, 3, 4;
- D) 3, 4, 5.

18. Aşağıdakı torpaqlardan hansılar torpaq vergisinə cəlb edilir?

- 1) dövlət sərhəd zolaqları və müdafiə təyinatlı torpaqlar;
- 2) höyətyanı sahələrin torpaqları;
- 3) yaşayış fondlarının torpaqları;
- 4) tikinti, nəqliyyat, rabitə, ticarət-məişət xidməti təyinatlı torpaqlar;
- 5) Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına məxsus olan sektorunun altında yerləşən torpaqlar.

- A) 1, 3, 5;
- B) 1, 2, 4;
- C) 3, 4, 5;
- D) 2, 3, 4.

19. Aşağıda göstərilən şəxslərdən hansılarının mülkiyyətində olan torpaqlara görə torpaq vergisinin məbləği 10 manat azaldılır?

- 1) Şöhrət ordeninin hər üç dərəcəsi ilə təltif edilmiş şəxslərin;
- 2) məcburi köçkünlər və onlara bərabər tutulan şəxslərin;

3) həlak olmuş, yaxud sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin dul arvadlarının (ərlərinin);

4) qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada əmək veteranı adı almış şəxslərin;

5) I və II qrup müharibə əlillərinin.

A) 1, 3, 4;

B) 2, 4, 5;

C) 1, 3, 5;

D) 3, 4, 5.

20. I və II qrup müharibə əlillərinin mülkiyyətində olan torpaqlara görə torpaq vergisinin məbləği nə qədər azaldılır?

A) 10 manat;

B) 30 manat;

C) azaldılmır;

D) 20 manat.

21. 1990-cı il yanvarın 20-də SSRİ qoşunlarının müdaxiləsi nəticəsində həlak olmuş şəxslərin valideynlərinin və arvadlarının (ərlərinin) mülkiyyətində olan torpaqlara görə torpaq vergisi nə qədər azaldılır?

A) 10 manat;

B) 50 manat;

C) azaldılmır;

D) 30 manat.

22. I və II qrup əlillərin (müharibə əlillərindən başqa) mülkiyyətində olan torpaqlara görə torpaq vergisinin məbləği nə qədər azaldılır?

A) 10 manat;

B) 20 manat;

C) azaldılmır;

D) 30 manat.

23. Aşağıdakı fiziki şəxslərdən kimlərin torpaq vergisi üzrə güzəştdən istifadə etmək hüququ vardır?

A) müharibə veteranlarının;

B) təqaüdçülərin;

C) əmək veteranlarının;

D) büdcə təşkilatının işçilərinin.

24. Torpaq vergisi hansı sənədlər əsasında müəyyənləşdirilir?

A) torpaq barəsində sərəncam vermə hüququnu təsdiq edən sənədlər əsasında;

B) torpaq barəsində mülkiyyət və istifadə hüququnu təsdiq edən sənədlər əsasında;

C) torpaq barəsində yalnız mülkiyyət hüququnu təsdiq edən sənədlər əsasında;

D) torpaq barəsində yalnız istifadə hüququnu təsdiq edən sənədlər əsasında.

25. Tikililərin və qurğuların altında olan torpaqlara görə torpaq vergisi hansı qaydada tutulur?

A) ümumi qaydada tutulur;

B) bu torpaqlara görə vergi tutulmur;

C) bu torpaqlara görə xüsusi vergitutma rejimi tətbiq edilir;

D) tikinti altında olan torpağa görə vergi dərəcəsi 2 dəfə artırılır.

11.4. Məsələlər

1. Müəssisənin mülkiyyətində Bakı şəhərində 5.000 kvadrat metr, Qazax şəhərində 3.000 kvadrat metr sənaye təyinatlı və Bakı şəhərində 10.000 kvadrat metr yaşayış fondu torpağının olduğunu nəzərə alaraq ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

2. Müəssisənin istifadəsində Bakı şəhərində 4.700 kvadrat metr, Sumqayıt şəhərində 2.500 kvadrat metr rabitə təyinatlı və 8.200 kvadrat metr yaşayış fondu torpağının olduğunu nəzərə alaraq ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

3. Müəssisənin mülkiyyətində Gəncə şəhərində 4.300 kvadrat metr, Sumqayıt şəhərində 3.500 kvadrat metr nəqliyyat təyinatlı və Xanlar rayonunda 5.600 kvadrat metr yaşayış fondu torpağının olduğunu nəzərə alaraq ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

4. Müəssisənin mülkiyyətində Gəncə şəhərində 5.400 kvadrat metr tikinti təyinatlı, o cümlədən tikililər altında 4.200 kvadrat metr, sanitariya mühafizəsi üçün 1.200 kvadrat metr, Mingəçevir şəhərində 3.500 kvadrat

metr ticarət-məişət təyinatlı torpaq sahəsinin olduğunu nəzərə alaraq ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

5. Müəssisənin mülkiyyətində Lənkəran şəhərində 6.600 kvadrat metr nəqliyyat təyinatlı, o cümlədən tikililər altında 2.200 kvadrat metr, qurğular altında 2.300 kvadrat metr, sanitariya mühafizəsi üçün 2.100 kvadrat metr və həmin rayonun tabeliyində olan kənddə 800 kvadrat metr ticarət-məişət təyinatlı torpaq sahəsinin olduğunu nəzərə alaraq ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

6. II qrup müharibə əlili olan fiziki şəxsin mülkiyyətində Zərdab şəhərində 600 kvadrat metr həyətyanı və həmin rayonun tabeliyində olan kənddə 500 kvadrat metr bağ sahəsinin olduğunu nəzərə alaraq ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

7. I qrup əmək əlili olan fiziki şəxsin mülkiyyətində Abşeron rayonunun Xırdalan şəhərində 800 kvadrat metr həyətyanı və həmin rayonun Mehdiabad qəsəbəsində 1.500 kvadrat metr bağ sahəsinin olduğunu nəzərə alaraq ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

8. Müharibə veteranı olan fiziki şəxsin mülkiyyətində Bakı şəhərinin Qaradağ rayonunun Ələt qəsəbəsində 1.200 kvadrat metr həyətyanı və 2.000 kvadrat metr bağ sahəsinin olduğunu nəzərə alaraq ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

9. 1941-1945-ci illərdə arxa cəbhədə fədakar əməyinə görə medalla təltif olunmuş fiziki şəxsin mülkiyyətində Bakı şəhərinin Buzovna qəsəbəsində 800 kvadrat metr həyətyanı və 2.500 kvadrat metr bağ sahəsinin olduğunu nəzərə alaraq ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

10. Əfqanıstan döyüşlərinin iştirakçısı olmuş fiziki şəxsin mülkiyyətində Sumqayıt şəhərində 600 kvadrat metr həyətyanı və Bakı şəhərinin Nardaran qəsəbəsində 2.500 kvadrat metr bağ sahəsinin olduğunu nəzərə alaraq ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

11. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondunun istifadəsində Bakı şəhərində 1.500 kvadrat metr torpağa görə ödəməli olduğu torpaq vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

12. Bakı şəhəri Xətai rayon bələdiyyəsinin mülkiyyətində olan 10 ha torpaq sahəsinə görə ödənilməli olan torpaq vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

13. Bakı şəhərində orta ümumtəhsil məktəbinin istifadəsində olan 2.000 kvadrat metr torpağa görə ödənilməli olan torpaq vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

14. Məskunlaşmamış məcburi köçkün olan fiziki şəxsin Gəncə şəhərində istifadəsində 500 kvadrat metr torpaq sahəsi vardır. Həmin şəxsin ödəməli olduğu verginin məbləğini müəyyənləşdirin.

15. Fiziki şəxsin mülkiyyətində Tovuz rayonunun düzən ərazisində I keyfiyyət qruplu 2 ha kənd təsərrüfatı təyinatlı torpağı vardır və Ceyrançöl qış yatağında sahəsi 10 ha olan örüş sahəsini istifadəyə götürmüşdür. Fiziki şəxsin ödəməli olduğu torpaq vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

16. Müdafiə Nazirliyinin istifadəsində olan 60 ha müdafiə təyinatlı torpağa görə ödənilməli olan torpaq vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

17. Müharibə veteranı olan fiziki şəxsin mülkiyyətində 2.000 kvadrat metr bağ sahəsi vardır və Bakı şəhərinin Qaradağ rayonunun Ələt qəsəbəsində yerləşən həmin torpaq sahəsi icarəyə verilmişdir. Fiziki şəxsin ödəməli olduğu torpaq vergisini hesablayın.

18. II qrup müharibə əlili olan fiziki şəxsin mülkiyyətində 600 kvadrat metr həyətyanı torpaq sahəsi vardır. Bakı şəhərində yerləşən həmin torpaq sahəsi icarəyə verilmişdir. Fiziki şəxsin ödəməli olduğu torpaq vergisini müəyyən edin.

19. Milli Bankın Gəncə şəhərində yerləşən qurumunun istifadəsində 400 kvadrat metr torpaq sahəsi vardır. Həmin torpağa görə ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

20. Gəncə şəhərində yerləşən tibb müəssisəsinin istifadəsində 2.500 kvadrat metr torpaq sahəsi vardır. Həmin torpağa görə ödənilməli olan torpaq vergisini hesablayın.

21. Gəncə şəhərində yaşayan fiziki şəxsin istifadəsində sahəsi 300 kvadrat metr olan mağaza vardır. Mağazanın altında yerləşən torpağa görə fiziki şəxsin ödəməli olduğu torpaq vergisinin məbləğini hesablayın.

22. Müharibə veteranı statusuna malik fiziki şəxsin istifadəsində sahəsi 300 kvadrat metr olan mağaza vardır və həmin mağaza Gəncə şəhərində yerləşir. Fiziki şəxsin mağazanın altında yerləşən torpağa görə ödəməli olduğu torpaq vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

23. Şəmkir rayonunda yaşayan fiziki şəxs həmin rayonun ərazisində digər fiziki şəxsdən sahəsi 400 kvadrat metr olan iaşə obyektini icarəyə götürmüşdür. Fiziki şəxsin həmin iaşə obyektinin altında yerləşən torpağa görə ödəməli olduğu torpaq vergisini hesablayın.

24. Hüquqi şəxsin istifadəsində Ağstafa rayonu ərazisində düzən torpaqlarda 3 ha kənd təsərrüfatı təyinatlı torpağı, həmin rayonun mərkəzində sahəsi 500 kvadrat metr olan iaşə obyektini və rayonun Poylu kəndində sahəsi 300 kvadrat metr olan xidmət obyektini vardır. Həmin şəxsin istifadəsində olan torpaqlara görə ödəməli olduğu torpaq vergisini müəyyənləşdirin.

25. Müharibə veteranı adı almış fiziki şəxsin mülkiyyətində Qazax rayonunun mərkəzində 400 kvadrat metr sahəsi olan iaşə obyektini və Qazax rayonunun dağlıq ərazisində 4 ha kənd təsərrüfatı təyinatlı I keyfiyyət qrupuna malik torpaq sahəsi vardır. Fiziki şəxsin ödəməli olduğu torpaq vergisinin məbləğini hesablayın.

FƏSİL 12

YOL VERGİSİ

12.1. Yol vergisinin hesablanması

Azərbaycan Respublikasının ərazisinə daxil olan və həmin ərazidən sərnəşin və yük daşınması üçün istifadə edən avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin sahibləri olan qeyri-rezident müəssisələr və qeyri-rezident fiziki şəxslər, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində minik avtomobilləri, avtobuslar və digər avtomobil nəqliyyatı vasitələri olan şəxslər Azərbaycan Respublikasının avtomobil yollarından istifadəyə görə yol vergisinin ödəyiciləridirlər.

Azərbaycan Respublikasının ərazisinə daxil olan xarici dövlətlərin, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazisində şəxslərin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri vergitutma obyektinə hesab edilir.

Avtonəqliyyat vasitələrinin növündən, oturmaqçalarının sayından, yük gətürmə qabiliyyətindən və avtonəqliyyat vasitəsinin yüklə birlikdə ümumi çəkisindən, oxa düşən ağırlıqdan, Azərbaycan Respublikası ərazisində qət edilən məsafədən, təhlükəli yüklərin daşınmasından asılı olaraq Azərbaycan Respublikasının ərazisinə daxil olan xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələrindən, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazisində şəxslərin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələrinin müəssisələrinin həcmindən asılı olaraq avtonəqliyyat vasitələrindən vergi aşağıdakı dərəcələrlə tutulur.

Azərbaycan Respublikasının ərazisinə daxil olan xarici dövlətlərin avtomobil nəqliyyatı vasitələrindən:

- minik avtomobilləri üçün - 15 ABŞ dolları;
- Avtobuslar üçün - oturmaq yerlərinin sayından və Azərbaycan Respublikasının ərazisində qaldığı müddətdən asılı olaraq 12.1 sayılı cədvəldə göstərilən dərəcələrlə:

Cədvəl 12.1.

Azərbaycan Respublikasının ərazisinə daxil olan xarici dövlətlərə məxsus avtobuslardan tutulan yol vergisinin dərəcəsi

Ölkə ərazisində qaldığı müddət	Oturacaq yerlərinin sayı 12-dək olanda	Oturacaq yerlərinin sayı 30-dək olanda	Oturacaq yerlərinin sayı 31 və çox olanda
1 gün üçün	15 ABŞ dolları	20 ABŞ dolları	25 ABŞ dolları
2 həftəyədək	30 ABŞ dolları	40 ABŞ dolları	50 ABŞ dolları
1 aya qədər	100 ABŞ dolları	140 ABŞ dolları	175 ABŞ dolları
3 aya qədər	300 ABŞ dolları	400 ABŞ dolları	500 ABŞ dolları
1 ilə qədər	1050 ABŞ dolları	1400 ABŞ dolları	1750 ABŞ dolları

- yük avtomobilləri, qoşqulu və yarımqoşqulu avtonəqliyyat vasitələri üçün yol vergisi oxların sayından və Azərbaycan Respublikasının ərazisində qaldığı müddətdən asılı olaraq 12.2 sayılı cədvəldə göstərildiyi kimi hesablanır:

Cədvəl 12.2.

Ölkə ərazisində qaldığı müddətdən və oxların sayından asılı olaraq Azərbaycan Respublikasının ərazisinə daxil olan xarici dövlətlərə məxsus yük avtomobillərindən tutulan yol vergisinin dərəcəsi

Ölkə ərazisində qaldığı müddət	4 oxa qədər olanda	4 ox və çox olanda
1 gün üçün	20 ABŞ dolları	30 ABŞ dolları
1 həftəyədək	40 ABŞ dolları	80 ABŞ dolları
1 aya qədər	140 ABŞ dolları	280 ABŞ dolları
3 aya qədər	400 ABŞ dolları	800 ABŞ dolları
1 ilə qədər	1400 ABŞ dolları	2800 ABŞ dolları

Misal 12.1. Rusiya vətəndaşı öz minik avtomobili ilə iyun ayının 10-da Azərbaycan Respublikasına gəlmiş və həmin ayın 18-də Azərbaycanı tərk etmişdir. Həmin şəxs Azərbaycanın gömrük sərhədini keçərkən gömrük orqanları tərəfindən ondan 15 ABŞ dolları məbləğində yol vergisi tutulur və dövlət büdcəsinə ödənilir.

Misal 12.2. *Rusiya Federasiyasına məxsus oturacaq yerlərinin sayı 24 olan avtobus Azərbaycan Respublikasının ərazisində 15 gün qalmışdır. Həmin avtobusdan tutulmalı olan yol vergisinin məbləği 140 ABŞ dolları təşkil edir.*

Misal 12.3. *Oxlarının sayı 3 olan Rusiya Federasiyasına məxsus yük avtomobili Azərbaycan Respublikasının ərazisində 4 gün qalmışdır. Bu halda onun ödəməli olduğu yol vergisinin məbləği 40 ABŞ dolları təşkil edir.*

Yuxarıda göstərilən verginin məbləği ağır çəkili avtonəqliyyat vasitələri ilə yüklərin daşınmasına görə Azərbaycan Respublikasının ərazisində qət edilən yolun hər kilometri üçün 12.3 sayılı cədvəldə göstərilən qədər artırılır:

Cədvəl 12.3.

Ağır çəkili avtonəqliyyat vasitələrinin yüklə birlikdə ümumi çəkisindən asılı olaraq yol vergisinin dərəcəsinin artırılan məbləği

Nəqliyyat vasitələrinin yüklə birlikdə ümumi çəkisi	Artırılan vergi məbləği
37 tondan 41 tonadək olduqda	0,15 ABŞ dolları
41 tondan 51 tonadək olduqda	0,30 ABŞ dolları
51 tondan 61 tonadək olduqda	0,45 ABŞ dolları
61 tondan 71 tonadək olduqda	0,60 ABŞ dolları
71 tondan 81 tonadək olduqda	0,75 ABŞ dolları
81 tondan çox olduqda	1,8 ABŞ dolları

Misal 12.4. *Oxlarının sayı 5, yüklə birlikdə çəkisi 60 ton olan Rusiya Federasiyasına məxsus ağır çəkili avtonəqliyyat vasitəsi Azərbaycan Respublikasının ərazisində 3 gün qalmışdır və bu müddət ərzində 400 km məsafə qət etmişdir. Bu halda həmin avtonəqliyyat vasitəsi üçün ödənilməli olan yol vergisinin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən olunur:*

$$80 + (0,45 \times 400) = 260 \text{ ABŞ dolları.}$$

Deməli, ödənilməli olan yol vergisinin məbləği 260 ABŞ dolları təşkil edir.

Təhlükəli yüklərin daşınması zamanı Azərbaycan Respublikasının ərazisində qalma müddətləri üçün nəzərdə tutulan məbləğ aşağıdakı qədər artırılır:

- az təhlükəli yüklər üçün - 100 faiz;

- təhlükəli yüklər üçün - 200 faiz;
- xüsusi təhlükəli yüklər üçün - 400 faiz.

Misal 12.5. *Oxlarının sayı 5, təhlükəli yüklə birlikdə çəkisi 70 ton olan, Rusiya Federasiyasına məxsus ağır çəkili avtonəqliyyat vasitəsi Azərbaycan Respublikasının ərazisində 3 gün qalmışdır və bu müddət ərzində 300 km məsafə qət etmişdir. Bu halda həmin avtonəqliyyat vasitəsi üçün ödənilməli olan yol vergisinin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən olunur:*

$$(80 + 80 \times 200\%) + (0,6 \times 300) = 420 \text{ ABŞ dolları.}$$

Ödənilməli olan yol vergisinin məbləği 420 ABŞ dolları təşkil edir.

Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan şəxslər (kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında istifadə olunan kənd təsərrüfatı texnikası (traktorlar, kombayn və yığım maşınları, pambıq yığan maşınlar) və büdcə təşkilatlarının avtomobil nəqliyyatı vasitələri istisna olmaqla) illik yol vergisini həmin avtonəqliyyat vasitələrinin mühərrikinin həcminə görə 12.4 sayılı cədvəldə göstərilən dərəcələrlə ödəyirlər.

Cədvəl 12.4.

Avtonəqliyyat vasitəsinin növündən asılı olaraq yol vergisinin dərəcələri

Vergitutma obyektinin adı	Yol vergisinin dərəcəsi
Minik avtomobilləri:	
- mühərrikinin həcmi 2.000 kub santimetrədək olduqda	Mühərrikin həcmnin hər kub santimetrinə görə - 0,01 manat
- mühərrikinin həcmi 2.000 kub santimetrdən çox olduqda	20 manat + mühərrikin həcmnin 2.000 kub santimetrdən çox hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə - 0,02 manat
Avtobuslar və digər avtomobil nəqliyyatı vasitələri	Mühərrikin həcmnin hər kub santimetrinə görə - 0,02 manat

Misal 12.6. *Fiziki şəxsin mülkiyyətində olan minik avtomobilinin mühərrikinin həcmi 1.600 kub santimetrdir. Onun ödəməli olduğu yol vergisinin məbləği aşağıdakı kimi hesablanır:*

$$1.600 \times 0,01 = 16 \text{ manat.}$$

Xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələrindən vergini həmin avtonəqliyyat vasitələri Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisinə daxil olan

zaman gömrük orqanları tuturlar və bir bank günü ərzində dövlət büdcəsinə keçirirlər.

Azərbaycan Respublikasının ərazisində təqvim ilinin sonu vəziyyətinə mülkiyyətində və ya istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan hüquqi şəxslər yol vergisinin illik bəyannaməsini hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq vergi orqanına təqdim edir və həmin müddətdək hesablanmış vergini dövlət büdcəsinə ödəyirlər. Hesablanmış verginin məbləği Vergi Məcəlləsinin 119-cu maddəsi ilə məhdudlaşdırılmayan gəlirdən çıxılmalara aid edilir. Deməli, hüquqi şəxslər mənfəət vergisini hesablayarkən hesablanmış yol vergisinin məbləğini ümumi gəlirlərindən çıxırlar.

Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan fiziki şəxslər illik yol vergisini avtomobillər texniki baxışdan keçən zaman dövlət büdcəsinə ödəyirlər. Verginin ödənildiyini təsdiq edən sənədlər təqdim edilmədikdə avtonəqliyyat vasitələrinin dövlət qeydiyyatını aparan müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən avtonəqliyyat vasitələrinin qeydiyyatı, yenidən qeydiyyatı və texniki baxışı keçirilmir.

Avtonəqliyyat vasitələrinin dövlət qeydiyyatını aparan müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (Daxili İşlər Nazirliyi) hər rüb hesabat rübündən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq yeni qeydiyyatata alınmış və qeydiyyatdan çıxarılmış avtonəqliyyat vasitələri barədə məlumatı müvafiq icra hakimiyyəti orqanının (Vergilər Nazirliyinin) müəyyən etdiyi formada müvafiq icra hakimiyyəti orqanına (Vergilər Nazirliyinə) təqdim edir.

12.2. Suallar

1. Yol vergisinin ödəyiciləri kimlərdir?
2. Yol vergisinin vergitutma obyektı nədir?
3. Hansı amillər nəzərə alınaraq avtonəqliyyat vasitələrinə görə yol vergisinin dərəcəsi müəyyən edilir?
4. Azərbaycan Respublikasının ərazisinə daxil olan xarici dövlətlərin minik avtomobillərindən yol vergisi hansı dərəcə ilə hesablanır?
5. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və istifadəsində avtobuslar olan şəxslər illik yol vergisini hansı dərəcələrlə ödəyirlər?
6. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan büdcə təşkilatları yol vergisini hansı dərəcə

cələrlə ödəyirlər?

7. Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında istifadə olunan kənd təsərrüfatı texnikası üçün yol vergisi hansı dərəcələrlə ödənilir?

8. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və istifadəsində minik avtomobillərinin mühərrikinin həcmi 2.000 kub santimetrə-dək olduqda, yol vergisi hansı dərəcələrlə ödənilir?

9. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və istifadəsində minik avtomobillərinin mühərrikinin həcmi 2.000 kub santimetrdən çox olduqda, yol vergisi hansı dərəcələrlə ödənilir?

10. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və istifadəsində yük avtomobilləri olan şəxslər illik yol vergisini hansı dərəcələrlə ödəyirlər?

11. Xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələrindən yol vergisi hansı orqan tərəfindən tutulur?

12. Xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələrindən tutulmuş yol vergisi nə vaxt büdcəyə ödənilir?

13. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan fiziki şəxslər nə vaxt yol vergisi bəyannaməsini təqdim edirlər?

14. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan hüquqi şəxslər nə vaxt yol vergisi bəyannaməsini təqdim edirlər?

15. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan fiziki şəxslər yol vergisini nə vaxt ödəyirlər?

16. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan hüquqi şəxslər yol vergisini nə vaxt ödəyirlər?

17. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan hüquqi şəxslər yol vergisini ilin hansı vəziyyətinə görə hesablayırlar?

18. Hansı hallarda avtonəqliyyat vasitələrinin qeydiyyatını aparan müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən qeydiyyat, yenidən qeydiyyat və texniki baxış keçirilmir?

19. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində avtomobil nəqliyyatı vasitələri olan hüquqi şəxslər yol vergisini nə vaxt ödəyirlər?

20. Avtonəqliyyat vasitələrinin dövlət qeydiyyatını aparan müvafiq dövlət orqanı nə vaxt yeni qeydiyyatla alınmış və qeydiyyatdan çıxarılmış avtonəqliyyat vasitələri barədə müəyyən edilmiş formada məlumatı Vergilər Nazirliyinə təqdim edir?

12.3. Testlər

1. Aşağıda göstərilən şəxslərdən kimlər yol vergisinin ödəyiciləridirlər?

1) Azərbaycan Respublikasının ərazisinə daxil olan və həmin ərazidən sərnəşin və yük daşınması üçün istifadə edən avtomobil nəqliyyat vasitələri olan qeyri-rezident müəssisələr və qeyri-rezident fiziki şəxslər;

2) Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində minik avtomobilləri, avtobusları olan şəxslər;

3) Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində traktorlar, kombayn və yığım maşınları olan şəxslər;

4) Azərbaycan Respublikasının ərazisində istifadəsində kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında istifadə olunan kənd təsərrüfatı texnikası olan şəxslər.

A) 1, 2;

B) 1, 3, 4;

C) 2, 3;

D) 2, 3, 4.

2. Aşağıda göstərilənlərdən hansılar yol vergisinin vergitutma obyektidir?

1) Azərbaycan Respublikasının ərazisinə daxil olan xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələri;

2) Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda rezident fiziki şəxslərin mülkiyyətində olan avtonəqliyyat vasitələri;

3) Azərbaycan Respublikasının ərazisində şəxslərin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri;

4) Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda qeyri-rezident şəxslərin mülkiyyətində olan avtonəqliyyat vasitələri.

A) 1, 4;

B) 1, 3;

C) 2, 4;

D) 3, 4.

3. Hansı amillər nəzərə alınaraq avtonəqliyyat vasitələrinə görə yol vergisinin dərəcəsi müəyyən edilir?

- 1) avtonəqliyyat vasitələrinin növü, oturacaqların sayı;
 - 2) avtonəqliyyat vasitələrinin mənsub olduğu ölkə;
 - 3) avtonəqliyyat vasitələrinin oxlarının sayı və Azərbaycan Respublikasının ərazisində qaldığı müddət;
 - 4) heç bir amil nəzərə alınmır.
- A) 1, 3;
B) 1, 4;
C) 2, 3, 4;
D) 1, 2, 4.

4. Xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələrindən Vergi Məcəlləsində müəyyən edilmiş vergi hansı dövlət orqanı tərəfindən tutulur?

- A) maliyyə orqanları;
- B) dövlət vergi orqanları;
- C) gömrük orqanları;
- D) dövlət sərhəd xidməti.

5. Xarici dövlətlərin Azərbaycan Respublikasının ərazisinə daxil olan minik avtomobilləri üçün yol vergisi hansı dərəcə ilə hesablanır?

- A) 5 ABŞ dolları;
- B) 20 ABŞ dolları;
- C) 10 ABŞ dolları;
- D) 15 ABŞ dolları.

6. Müəssisələr mülkiyyətində və istifadəsində olan avtobuslara görə illik yol vergisini mühərrikin həcminə görə hansı dərəcələrlə ödəyirlər?

- A) mühərrikin hər kub santimetrinə görə 0,01 manat;
- B) mühərrikin hər kub santimetrinə görə 0,1 manat;
- C) mühərrikin hər kub santimetrinə görə 0,2 manat;
- D) mühərrikin hər kub santimetrinə görə 0,02 manat.

7. Müəssisənin mülkiyyətində və istifadəsində olan avtomobil nəqliyyatı vasitələrinə görə illik yol vergisi hesablanarkən vergi dərəcəsi hansı göstəriciyə tətbiq olunur?

- A) nəqliyyat vasitəsinin ilin sonuna olan qalıq dəyərinə görə;

- B) nəqliyyat vasitəsinin bazar qiymətinə əsasən;
- C) nəqliyyat vasitəsinin ilkin balans dəyərinə görə;
- D) mülkiyyətində və istifadəsində olan avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin mühərrikinin həcmindən asılı olaraq.

8. Müəssisənin mülkiyyətində və istifadəsində olan minik avtomobillərinin mühərrikinin həcmi 2.000 kub santimetrdək olduqda o, illik yol vergisini hansı dərəcələrlə ödəməlidir?

- A) mühərrikin hər kub santimetrinə 0,1 manat;
- B) mühərrikin hər kub santimetrinə 0,01 manat;
- C) mühərrikin hər kub santimetrinə 0,02 manat;
- D) mühərrikin hər kub santimetrinə 0,4 manat.

9. Xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələrindən Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş yol vergisi nə vaxt tutulur?

- A) həmin avtonəqliyyat vasitələri Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisinə daxil olan zaman;
- B) həmin avtonəqliyyat vasitələrindən vergi tutulmur;
- C) həmin avtonəqliyyat vasitələri Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisini tərk edən zaman;
- D) həmin avtonəqliyyat vasitələri Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisinə daxil olduqdan sonra istənilən vaxt.

10. Xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələrindən Vergi Məcəlləsində müəyyən edilmiş vergi tutulduqdan sonra nə vaxt büdcəyə keçirilir?

- A) tutulduqdan sonra dərhal;
- B) bir bank günü müddətində;
- C) bir həftə müddətində;
- D) iki bank günü müddətində.

11. Hansı sənədlər təqdim edilmədikdə, avtonəqliyyat vasitələrinin dövlət qeydiyyatını aparan müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən avtonəqliyyat vasitələrinin qeydiyyatı, yenidən qeydiyyatı və texniki baxışı keçirilmir?

- A) nəqliyyat vasitələrinin texniki pasportları;
- B) nəqliyyat vasitələri sahiblərinin vətəndaşlığını təsdiq edən sənədlər;
- C) Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifa-

dəşində avtonəqliyyat vasitələri olan fiziki şəxslər tərəfindən illik yol vergisinin dövlət büdcəsinə ödənildiyini təsdiq edən sənədlər;

D) Nəqliyyat və Maliyyə Nazirliklərinin müvafiq arayışları.

12. Azərbaycan Respublikasının ərazisində təqvim ilinin sonu vəziyyətinə mülkiyyətində və ya istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan hüquqi şəxslər yol vergisinin bəyannaməsini nə vaxt vergi orqanlarına təqdim edirlər?

A) hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq;

B) hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 20-dən gec olmayaraq;

C) hesabat ilindən sonrakı ilin aprelin 15-dən gec olmayaraq;

D) hesabat ilinin sonundan gec olmayaraq.

13. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan hüquqi şəxslər hesablanmış yol vergisini nə vaxt büdcəyə ödəməlidirlər?

A) hesabat ilindən sonrakı ilin yanvarın sonunadək;

B) hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 20-dən gec olmayaraq;

C) hesabat ilindən sonrakı rübün ikinci ayının sonunadək;

D) hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq.

14. Hüquqi şəxslər ilin hansı vəziyyətinə Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində avtonəqliyyat vasitələrinə görə illik bəyannaməni vergi orqanına təqdim edirlər?

A) təqvim ilinin əvvəli vəziyyətinə;

B) təqvim ilinin sonu vəziyyətinə;

C) təqvim ilinin birinci yarısı vəziyyətinə;

D) təqvim ilinin ikinci yarısı vəziyyətinə.

15. Fiziki şəxslərin avtonəqliyyat vasitələri üzrə yol vergisi hansı müddətdə ödənilir?

A) hesabat ilində noyabrın 15-dək;

B) hesabat ilindən sonrakı ilin yanvar ayının sonunadək;

C) avtonəqliyyat vasitələrinin texniki baxışdan keçirilməsi üçün müəyyən edilən vaxtda;

D) hesabat ilində avqustun 15-dək.

16. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan fiziki şəxslər illik yol vergisini nə vaxt büdcəyə ödəyirlər?

- A) avtomobillər texniki baxışdan keçən vaxt;
- B) hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq;
- C) hesabat ilindən sonrakı ilin avqustun 15-dən gec olmayaraq;
- D) hesabat ilinin sonunadək istənilən vaxt.

17. Avtonəqliyyat vasitələrinin dövlət qeydiyyatını aparan müvafiq dövlət orqanı nə vaxt yeni qeydiyyatla alınmış və qeydiyyatdan çıxarılmış avtonəqliyyat vasitələri barədə müəyyən edilmiş formada məlumatı Vergilər Nazirliyinə təqdim edir?

- A) hesabat ilindən sonrakı ayın sonunadək;
- B) hesabat rübündən sonrakı ayın 15-dən gec olmayaraq;
- C) hesabat ayından sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq;
- D) hesabat rübündən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq.

18. Aşağıda göstərilən hansı nəqliyyat növlərinə görə yol vergisi ödənilmir?

- A) minik avtomobilləri;
- B) yük avtomobilləri;
- C) yük qatarı;
- D) sənişin avtobusu.

19. Aşağıda göstərilən hansı nəqliyyat növlərinə görə yol vergisi ödənilir?

- A) hava nəqliyyatı vasitələri;
- B) avtomobil nəqliyyatı vasitələri;
- C) dəmir yolu nəqliyyatı vasitələri;
- D) büdcə təşkilatlarının avtonəqliyyat vasitələri.

20. Aşağıda göstərilən hansı nəqliyyat vasitələrinə görə yol vergisinin ödənilməsi nəzərdə tutulmuşdur?

- A) su nəqliyyatı vasitələri;
- B) avtomobil nəqliyyatı vasitələri;
- C) kənd təsərrüfatında istifadə olunan yığım maşınları;
- D) büdcə təşkilatlarının avtonəqliyyat vasitələri.

21. Hesablanmış yol vergisinin məbləği mənfəət vergisi hesablanarkən gəlirdən çıxılmalara aid edilmir?

- A) qismən aid edilə bilər;
- B) tam qaydada aid edilir;
- C) 50% aid edilir;
- D) gəlirdən çıxıla bilməz, əsas vəsaitlərin qalıq dəyərini artırır.

22. Mülkiyyətində və istifadəsində olan minik avtomobillərinin mühərrikin həcmi 2.000 kub santimetrdən çox olduqda, müəssisələr illik yol vergisini hansı dərəcələrlə ödəyirlər?

- A) mühərrikin hər kub santimetrinə görə 0,1 manat;
- B) 20 manat + mühərrikin həcmnin 2.000 kub santimetrdən çox olan hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə 0,01 manat;
- C) 20 manat + mühərrikin həcmnin 2.000 kub santimetrdən çox olan hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə 0,02 manat;
- D) mühərrikin hər kub santimetrinə görə 0,02 manat.

23. Mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtobusların mühərrikinin həcmi 2.000 kub santimetrdən çox olduqda, müəssisələr illik yol vergisini hansı dərəcələrlə ödəyirlər?

- A) mühərrikin hər kub santimetrinə görə 0,1 manat;
- B) 20 manat + mühərrikin həcmnin 2.000 kub santimetrdən çox olan hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə 0,01 manat;
- C) 20 manat + mühərrikin həcmnin 2.000 kub santimetrdən çox olan hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə 0,02 manat;
- D) mühərrikin hər kub santimetrinə görə 0,02 manat.

24. Mülkiyyətində və ya istifadəsində olan yük avtomobillərinin mühərrikinin həcmi 2.000 kub santimetrdən çox olduqda, müəssisələr illik yol vergisini hansı dərəcələrlə ödəyirlər?

- A) mühərrikin hər kub santimetrinə görə 0,1 manat;
- B) 20 manat + mühərrikin həcmnin 2.000 kub santimetrdən çox olan hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə 0,01 manat;
- C) 20 manat + mühərrikin həcmnin 2.000 kub santimetrdən çox olan hissəsi üçün hər kub santimetrinə görə 0,02 manat;
- D) mühərrikin hər kub santimetrinə görə 0,02 manat.

25. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan hansı şəxslərə güzəşt verilir?

- A) müharibə veteranı adı almış şəxslərə;
- B) həlak olmuş, yaxud sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin dul arvadlarına (ərlərinə);
- C) güzəşt nəzərdə tutulmamışdır;
- D) I və II qrup müharibə əlillərinə.

12.4. Məsələlər

1. Rusiya Federasiyasının vətəndaşı özünə məxsus olan "QAZ-31" markalı minik avtomobili ilə Azərbaycan Respublikası ərazisinə daxil olmuş və Azərbaycan Respublikası ərazisində qalma müddəti 1 ay olacağını bəyan etmişdir. Fiziki şəxsin ödəməli olduğu yol vergisini hesablayın.

2. Mühərrikinin həcmi 1.500 kub santimetr Azərbaycan Respublikasının vətəndaşına məxsus olan minik avtonəqliyyat vasitəsi üçün ödənilməli olan yol vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

3. Müəssisənin mülkiyyətində təqvim ilinin sonu vəziyyətinə aşağıdakı nəqliyyat vasitələri vardır:

- mühərrikinin həcmi 1.600 kub santimetr olan 2 ədəd "Jiqui" markalı avtomaşın;
- mühərrikinin həcmi 6.800 kub santimetr olan 3 ədəd "Kamaz-5406" markalı yük avtomobili;
- mühərrikinin həcmi 5.400 kub santimetr olan 2 ədəd pambıqyığan kombayn;
- mühərrikinin həcmi 6.000 kub santimetr olan 1 ədəd taxılıyığan kombayn
- mühərrikinin həcmi 3.000 kub santimetr olan 2 ədəd "QAZ-53" markalı yük avtomobili.

Müəssisəsinin ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

4. Müharibə veteranı adı almış şəxsin mülkiyyətində oturacaq yerlərinin sayı 30, mühərrikinin həcmi 4.200 kub santimetr olan avtobus vardır. Şəxsin ödəməli olduğu yol vergisini hesablayın.

5. Azərbaycan Respublikasının ərazisinə xarici dövlətlərdən 2007-ci il 10 yanvar tarixində 1 gün qalmaq şərti ilə 11 ədəd minik avtomobili daxil olmuşdur. Cəmi nə qədər yol vergisi ödənilməlidir ?

6. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşına məxsus olan avtobusun mühərrikinin həcmi 3.200 kub santimetr olarsa, onun ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini müəyyən edin.

7. Müəssisəsinin mülkiyyətində təqvim ilinin sonu vəziyyətinə aşağıdakı nəqliyyat vasitələri vardır:

- mühərrikinin həcmi 1.600 kub santimetr olan 2 ədəd “Jiquli” minik avtomasını;
- mühərrikinin həcmi 6.800 kub santimetr 1 ədəd “Kamaz-5406” markalı yük avtomasını;
- mühərrikinin həcmi 3.000 kub santimetr 2 ədəd “QAZ-53” markalı yük avtomasını.

Müəssisənin ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

8. Mühəribə veteranı statusuna malik fiziki şəxsə məxsus avtobusun oturmaq yerlərinin sayı 30 və mühərrikinin həcmi 4.500 kub santimetr olarsa, həmin şəxsin ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini hesablayın.

9. Müəssisənin mülkiyyətində təqvim ilinin sonu vəziyyətinə aşağıdakı nəqliyyat vasitələri vardır:

- mühərrikinin həcmi 1.600 kub santimetr olan 1 ədəd “Jiquli” minik avtomasını;
- mühərrikinin həcmi 6.800 kub santimetr olan 2 ədəd “Kamaz-5406” markalı yük avtomasını;
- mühərrikinin həcmi 5.400 kub santimetr olan 2 ədəd pambıqyığan kombayn;
- mühərrikinin həcmi 6.000 kub santimetr olan 3 ədəd taxılıyılan kombayn.

Müəssisənin ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

10. Müəssisənin mülkiyyətində təqvim ilinin sonu vəziyyətinə aşağıdakı nəqliyyat vasitələri vardır:

- mühərrikinin həcmi 5.400 kub santimetr olan 1 ədəd pambıqyığan kombayn;
- mühərrikinin həcmi 6.000 kub santimetr olan 1 ədəd taxılıyılan kombayn.

Müəssisənin ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

11. Hüquqi şəxsin təqvim ilinin sonu vəziyyətinə mülkiyyətində mühərrikinin həcmi 4.500 kub santimetr olan minik avtomobili vardır. Həmin minik avtomobilinə görə ödənilməli olan yol vergisinin illik məbləği nə qədərdir?

12. Bütçə təşkilatının balansında təqvim ilinin sonu vəziyyətinə mühərrikinin həcmi 4.500 kub santimetr olan 1 ədəd avtobus vardır. Həmin avtobusa görə hesablanan yol vergisinin illik məbləği nə qədərdir?

13. Kəndli fermer təsərrüfatının təqvim ilinin sonu vəziyyətinə mülkiyyətində mühərrikinin həcmi 4.500 kub santimetr olan yük avtomobili və mühərrikinin həcmi 15.500 kub santimetr olan traktor vardır. Həmin nəqliyyat vasitələrinə görə hesablanan yol vergisinin illik məbləği nə qədərdir?

14. Fiziki şəxsin mülkiyyətində mühərrikinin həcmi 5.500 kub santimetr olan yük avtomobili vardır. Həmin avtomobilə görə ödənilməli olan yol vergisinin illik məbləği nə qədərdir?

15. Bütçə təşkilatının balansında təqvim ilinin sonu vəziyyətinə mühərrikinin həcmi 4.500 kub santimetr olan avtobus və 5.500 kub santimetr olan yük avtomobili vardır. Həmin avtomaşınlarla görə hesablanan yol vergisinin illik məbləği nə qədərdir?

16. Kəndli fermer təsərrüfatının təqvim ilinin sonu vəziyyətinə mülkiyyətində mühərrikinin həcmi 3.500 kub santimetr olan minik avtomobili və mühərrikinin həcmi 5.500 kub santimetr olan yük avtomobili vardır. Həmin avtomobillərə görə hesablanan yol vergisinin illik məbləği nə qədərdir?

17. Mülkiyyətində təqvim ilinin sonu vəziyyətinə mühərrikinin həcmi 3.600 kub santimetr olan minik avtomobilinə görə bələdiyyə təşkilatının ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini müəyyənləşdirin.

18. Mülkiyyətində mühərrikinin həcmi 2.600 kub santimetr olan minik avtomobilinə görə fiziki şəxsin ödəməli olduğu yol vergisini müəyyənləşdirin.

19. Mülkiyyətində mühərrikinin həcmi 2.600 kub santimetr olan yük avtomobilinə görə fiziki şəxsin ödəməli olduğu yol vergisini müəyyənləşdirin.

20. Müharibə veteranı adı almış fiziki şəxsin mülkiyyətində mühərrikinin həcmi 2.600 kub santimetr olan minik avtomobilinə görə ödəməli olduğu yol vergisini müəyyənləşdirin.

21. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşına məxsus minik avtomobilinin mühərrikinin həcmi 3.200 kub santimetr olarsa, onun ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini müəyyən edin.

22. Rayon maliyyə şöbəsinin istifadəsində təqvim ilinin sonu vəziyyətinə mühərrikinin həcmi 3.000 kub santimetr olan minik avtomobilinə görə ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini müəyyən edin.

23. Xətai rayon bələdiyyəsinin mülkiyyətində təqvim ilinin sonu vəziyyətinə mühərrikinin həcmi 2.200 kub santimetr olan minik avtomobilinə görə ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini müəyyən edin.

24. Hüquqi şəxs 2007-ci ildə ona məxsus mühərrikinin həcmi 3.000 kub santimetr olan yeganə minik avtomobilini avqust ayında başqa şəxsə təqdim etmişdir. Hüquqi şəxsin ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini müəyyən edin.

25. Hüquqi şəxsin 2007-ci ilin əvvəlinə mühərrikinin həcmi 3.000 kub santimetr olan 2 ədəd minik avtomobili, mühərrikinin həcmi 6.000 kub santimetr olan 2 ədəd yük avtomobili olmuşdur. Həmin ilin sonu vəziyyətinə mühərrikinin həcmi 3.000 kub santimetr olan 1 ədəd minik avtomobili, mühərrikinin həcmi 6.000 kub santimetr olan 1 ədəd yük avtomobili və mühərrikinin həcmi 4.000 kub santimetr olan 1 ədəd avtobusu olmuşdur. Hüquqi şəxsin ödəməli olduğu yol vergisinin məbləğini müəyyən edin.

FƏSİL 13

MƏDƏN VERGİSİ

13.1. Mədən vergisinin hesablanması

Azərbaycan Respublikasının ərazisində, o cümlədən Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan sektorunda faydalı qazıntıların çıxarılmasına görə mədən vergisi tutulur və yerin təkindən faydalı qazıntıları çıxaran fiziki şəxslər və müəssisələr mədən vergisinin ödəyiciləridirlər.

Azərbaycan Respublikasının ərazisində (Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan sektoru da daxil olmaqla) yerin təkindən çıxarılan faydalı qazıntılar vergitutma obyektidir.

Yerin təkindən çıxarılan faydalı qazıntıların növündən asılı olaraq mədən vergisi onların topdansasatış qiymətinə təqdim edilməklə 13.1 sayılı cədvəldə göstərildiyi kimi müəyyənləşdirilir:

Cədvəl 13.1.

Mədən vergisinin dərəcələri

Mədən vergisinə cəlb olunan faydalı qazıntıların adı	Mədən vergisinin dərəcələri, faizlə
Xam neft	26
Təbii qaz	20
Filiz faydalı qazıntıları: - bütün növ metallar	3

Misal 13.1. Hüquqi şəxs sentyabr ayı ərzində yerin təkindən 20 ton xam neft çıxarmışdır. Xam neftin bir tonunun topdansasatış qiyməti 50 manat olarsa, həmin hüquqi şəxsin ödəməli olduğu mədən vergisinin məbləği aşağıdakı kimi təyin olunur:

$$(20 \times 50) \times 26\% = 260 \text{ manat.}$$

Yerin təkindən çıxarılan faydalı qazıntıların növündən asılı olaraq mədən vergisi hər kub metr üçün 13.2 sayılı cədvəldə göstərilən dərəcələrlə hesablanır:

Cədvəl 13.2.***Qeyri-filiz faydalı qazıntıları üzrə mədən vergisinin dərəcələri***

Mədən vergisinə cəlb olunan faydalı qazıntıların adı	Mədən vergisinin dərəcələri (manatla)
Qeyri-filiz faydalı qazıntıları:	0,5
- seolit	0,5
- barit	0,5
- mişar daşları	0,5
- çınqıl xammalı	0,5
- yüngül doldurucular (keramzit, aqloporit) istehsalı üçün gillər	0,5
- bentonit gilləri	0,5
- kərpic-kirəmit gilləri	0,5
- vulkan külü və pemza	0,5
- kvars qumları	0,5
- tikinti qumları	0,5
- sement xammalı (əhəng daşı, mergel, gil, vulkan külü)	0,5
- üzlük daşları (mərmər, qabbro, tuflar, travertin, mərmərləşmiş əhəng daşı)	1
- qiymətli və yarımqiymətli bəzək daşları	4
- daş duz	4
- yodlu bromlu sular	0,02
- mineral sular	6

Misal 13.2. Mineral su istehsalı ilə məşğul olan müəssisə ay ərzində 500 kub metr mineral su çıxarmışdır. Bu müəssisənin ödəməli olduğu mədən vergisinin məbləği aşağıdakı kimi təyin olunur:

$$500 \times 6 = 3.000 \text{ manat.}$$

Hesabat ayı üçün mədən vergisinin məbləği faydalı qazıntıların çıxarıldığı aydan sonrakı ayın 20-dək ödənilir. Mədən vergisinin ödəyiciləri hər

ay hesabat ayından sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq vergi orqanına, yerli büdcələrə daxil olan vergilər üzrə isə bələdiyyələrə mədən vergisinin bəyannaməsini verirlər.

Hesablanmış verginin məbləği məhdudlaşdırılmayan gəlirdən çıxılmalara aid edilir.

Mədən vergisi (yerli əhəmiyyətli tikinti materialları üzrə mədən vergisi istisna olmaqla) dövlət büdcəsinə ödənilir. Yerli əhəmiyyətli tikinti materialları üzrə mədən vergisi yerli büdcəyə (bələdiyyə büdcəsinə) ödənilir. Yerli əhəmiyyətli tikinti materiallarına kərpic-kirəmid gilləri, tikinti qumları, çınqıl xammalı aid edilir.

Xam neftin və qazın hasilatı zamanı mədən vergisi hesablanarkən, hasil edilmiş neftin və qazın miqdarından texnoloji proseslə əlaqədar quyuya geri vurulan neftin və qazın miqdarı Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilən normativlər əsasında çıxılır (cədvəl 13.3).

Cədvəl 13.3.

Hasil edilmiş neftin və qazın texnoloji proseslə əlaqədar quyuya geri vurulma normativləri

Təşkilatın adı	Ölçü vahidi	Neft	Qaz
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti	%	2,1	20,9
O cümlədən:			
Dənizdə Neft və Qazçıxarma İstehsalat Birliyi	%	1,47	20,7
Quruda Neft və Qazçıxarma İstehsalat Birliyi	%	5,35	24,45

Məsələ 13.3. Müəssisə 2007-ci ilin aprel ayında dənizdə 330 ton xam neft hasil etmiş və bunun 6 tonunu texnoloji proseslə əlaqədar olaraq quyuya geri vürmüşdür. Neftin 1 tonunun topdansasatış qiymətinin 285 manat olduğunu nəzərə alaraq müəssisənin hesablamalı olduğu mədən vergisini müəyyənləşdirin.

Vergi Məcəlləsinin 217.1-ci maddəsinə əsasən mədən vergisi hesablanarkən, hasil edilmiş neftin miqdarından texnoloji proseslə əlaqədar quyuya geri vurulan neftin miqdarı müəyyən edilmiş normativlər əsasında çıxılır. Normativin dənizdə 1,47 % təşkil etdiyini nəzərə alsaq, quyuya geri vurulan neftin miqdarını müəyyən edirik: $330 \times 1,47\% = 4,857$ ton. Onda mədən vergisinə cəlb edilən neftin həcmi $330 - 4,857 = 325,143$ ton təşkil edəcəkdir. Neftin 1 tonunun topdansasatış qiymətinin 285 manat, mədən vergisi-

nin dərəcəsinin 26 % olduğunu nəzərə alsaq hesablanmalı olan mədən vergisini müəyyənləşdirə bilərik:

$$(325,149 \times 285) \times 26 \% = 24.093,54 \text{ manat.}$$

13.2. Suallar

1. Mədən vergisi nəyə görə tutulur?
2. Mədən vergisinin ödəyiciləri kimlərdir?
3. Mədən vergisi üzrə vergitutma obyektı nədir?
4. Yerin təkindən çıxarılan hansı faydalı qazıntıların topdansaş qıymətinə mədən vergisi faizlə hesablanır?
5. Mədən vergisi üzrə hesabat dövrü hansı müddətdir?
6. Hesablanmış mədən vergisi nə vaxt ödənilir?
7. Mədən vergisinin bəyannaməsi nə vaxt təqdim edilir?
8. Mədən vergisinin bəyannaməsi nə vaxt bələdiyyələrə təqdim olunur?
9. Ödənilmiş mədən vergisi mənfəət (gəlir) vergisi hesablanarkən gəlirdən çıxılırmı?
10. Yerli əhəmiyyətli tikinti materialları dedikdə, hansı faydalı qazıntılar nəzərdə tutulur?
11. Yerli əhəmiyyətli tikinti materiallarına görə mədən vergisi hansı büdcəyə ödənilir?
12. Qeyri-filiz faydalı qazıntıları üçün mədən vergisi necə hesablanır?
13. Xam neft üçün mədən vergisi onun topdansaş qıymətinin neçə faizini təşkil edir?
14. Təbii qaz üçün mədən vergisi onun topdansaş qıymətinin neçə faizini təşkil edir?
15. Filiz faydalı qazıntılar (bütün növ metallar) üçün mədən vergisi onların topdansaş qıymətinin neçə faizini təşkil edir?
16. Yerin təkindən çıxarılan çınqıl xammalına görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?
17. Yerin təkindən çıxarılan üzlük daşlarına (mərmər, qabbro, tuflar, travertin, mərmərləşdirilmiş əhəng daşı) görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?
18. Yerin təkindən çıxarılan daş duza görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?
19. Yerin təkindən çıxarılan mineral sulara görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

20. Xam neftin və qazın hasilatı zamanı texnoloji proseslə əlaqədar quyuya geri vurulan faydalı qazıntıların miqdarı hansı orqan tərəfindən müəyyənləşdirilir?

13.3. Testlər

1. Mədən vergisinin ödəyiciləri kimlərdir?

A) Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerin təkindən faydalı qazıntıları çıxaran fiziki şəxslər və müəssisələr;

B) Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerin təkindən faydalı qazıntıları çıxaran yalnız fiziki şəxslər;

C) Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənarda yerin təkindən faydalı qazıntıları çıxaran müəssisələr;

D) Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənarda yerin təkindən faydalı qazıntıları çıxaran fiziki şəxslər və müəssisələr.

2. Mədən vergisinin vergitutma obykti nədir?

A) Azərbaycan Respublikasının ərazisində (Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan sektoru da daxil olmaqla) yerin təkindən çıxarılan faydalı qazıntılar;

B) Azərbaycan Respublikasının xammal şəklində idxal etdiyi faydalı qazıntılar;

C) yalnız Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan sektoru da daxil olmaqla yerin təkindən çıxarılan faydalı qazıntılar;

D) yalnız Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerin təkindən çıxarılan faydalı qazıntılar.

3. Mədən vergisinin dərəcələri hansı normativ sənədlə müəyyən edilir?

A) Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə;

B) Vergilər Nazirinin əmri ilə;

C) Vergi Məcəlləsi ilə;

D) Maliyyə Nazirliyinin əmri ilə.

4. Aşağıda göstərilən faydalı qazıntılardan hansılara mədən vergisinin dərəcəsi onların topdansatış qiymətinə tətbiq edilir?

1) xam neft;

2) təbii qaz;

- 3) filiz faydalı qazıntılar;
4) qeyri-filiz faydalı qazıntılar.

A) 1, 2, 3;
B) 1, 2, 4;
C) 2, 3, 4;
D) 1, 3, 4.

5. Xam neft üçün mədən vergisi onun topdansıatış qiymətinin neçə faizidir?

A) 15 %;
B) 25 %;
C) 20 %;
D) 26 %.

6. Təbii qaz üçün mədən vergisi onun topdansıatış qiymətinin neçə faizidir?

A) 20 %;
B) 18 %;
C) 15 %;
D) 10 %.

7. Filiz faydalı qazıntılar (bütün növ metallar) üçün mədən vergisi onların topdansıatış qiymətinin neçə faizi təşkil edir?

A) 2 %;
B) 3 %;
C) 1 %;
D) 0,5 % .

8. Yerin təkindən çıxarılan seolitə görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

A) hər kub metr üçün 0,5 manat;
B) hər kub metr üçün 1 manat;
C) hər kub metr üçün 4 manat;
D) hər kub metr üçün 6 manat.

9. Yerin təkindən çıxarılan baritə görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

A) hər kub metr üçün 0,5 manat;
B) hər kub metr üçün 1 manat;

- C) hər kub metr üçün 4 manat;
- D) hər kub metr üçün 6 manat.

10. Yerin təkindən çıxarılan mişar daşlarına görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) hər kub metr üçün 0,5 manat;
- B) hər kub metr üçün 1 manat;
- C) hər kub metr üçün 4 manat;
- D) hər kub metr üçün 6 manat.

11. Yerin təkindən çıxarılan çinqil xammalına görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) hər kub metr üçün 6 manat;
- B) hər kub metr üçün 1 manat;
- C) hər kub metr üçün 4 manat;
- D) hər kub metr üçün 0,5 manat.

12. Yerin təkindən çıxarılan bentonit gillərinə görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) hər kub metr üçün 0,5 manat;
- B) hər kub metr üçün 1 manat;
- C) hər kub metr üçün 4 manat;
- D) hər kub metr üçün 6 manat.

13. Yerin təkindən çıxarılan kərpic-kirəmid gillərinə görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) hər kub metr üçün 1 manat;
- B) hər kub metr üçün 0,5 manat;
- C) hər kub metr üçün 4 manat;
- D) hər kub metr üçün 6 manat.

14. Yerin təkindən çıxarılan kvarts qumlarına görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) hər kub metr üçün 0,5 manat;
- B) hər kub metr üçün 1 manat;
- C) hər kub metr üçün 4 manat;
- D) hər kub metr üçün 6 manat.

15. Yerin təkindən çıxarılan tikinti qumlarına görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) hər kub metr üçün 5 manat;
- B) hər kub metr üçün 0,5 manat;
- C) hər kub metr üçün 4 manat;
- D) hər kub metr üçün 6 manat.

16. Yerin təkindən çıxarılan üzlük daşlarına (mərmər, qabbro, tuflar, travertin, mərmərləşdirilmiş əhəng daşı) görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) hər kub metr üçün 0,5 manat;
- B) hər kub metr üçün 1 manat;
- C) hər kub metr üçün 4 manat;
- D) hər kub metr üçün 6 manat.

17. Yerin təkindən çıxarılan qiymətli və yarımqiymətli bəzək daşlarına görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) hər kub metr üçün 6 manat;
- B) hər kub metr üçün 1 manat;
- C) hər kub metr üçün 0,5 manat;
- D) hər kub metr üçün 4 manat.

18. Yerin təkindən çıxarılan daş duza görə mədən vergisinin dərəcəsi nə qədər təşkil edir?

- A) hər kub metr üçün şərti maliyyə vahidinin 0,5 misli;
- B) hər kub metr üçün şərti maliyyə vahidinin 1 misli;
- C) hər kub metr üçün şərti maliyyə vahidinin 4 misli;
- D) hər kub metr üçün şərti maliyyə vahidinin 6 misli.

19. Vergitutma məqsədləri üçün mədən vergisinin dərəcəsi hansı göstəriciyə tətbiq edilir?

- A) faydalı qazıntının növündən asılı olaraq onun topdansatış qiymətinə və ya fiziki həcminə;
- B) faydalı qazıntının növündən asılı olaraq bazar qiymətinə;
- C) faydalı qazıntının maya dəyərinə;
- D) faydalı qazıntının növündən asılı olaraq istehsal maya dəyərinə.

20. Hesabat ayı üçün mədən vergisinin məbləği nə vaxt büdcəyə ödənilir?

A) faydalı qazıntının çıxarıldığı aydan sonrakı ayın 15-dən gec olmayaraq;

B) faydalı qazıntının çıxarıldığı aydan sonrakı ayın 10-dan gec olmayaraq;

C) faydalı qazıntının çıxarıldığı aydan sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq;

D) faydalı qazıntının çıxarıldığı aydan sonrakı ayın 25-dən gec olmayaraq.

21. Mədən vergisinin bəyannaməsi nə vaxt vergi orqanına təqdim edilir?

A) hesabat ayından sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq;

B) hesabat ayının 20-dən gec olmayaraq;

C) hesabat ayından sonrakı ayın 25-dən gec olmayaraq;

D) hesabat ayından sonrakı ayın 10-dan gec olmayaraq.

22. Hesablanmış mədən vergisinin məbləği hansı qaydada gəlirdən çıxılmalara aid edilir?

A) Vergi Məcəlləsi ilə məhdudlaşdırılan gəlirdən çıxılmalara aid edilir;

B) Vergi Məcəlləsi ilə məhdudlaşdırılmayan gəlirdən çıxılmalara aid edilir;

C) gəlirdən çıxılmır;

D) vergi ödəyicisinin sərəncamında qalan xalis vəsait hesabına aid edilir.

23. Aşağıdakı faydalı qazıntılardan hansı yerli əhəmiyyətli tikinti materiallarına aid edilir?

A) kvars qumları;

B) vulkan külü;

C) əhəng daşı;

D) kərpic-kirəmit gilləri.

24. Mədən vergisi (yerli əhəmiyyətli tikinti materiallarına görə mədən vergisi istisna olmaqla) hansı büdcəyə ödənilir?

A) maliyyə orqanlarının xüsusi hesablarına;

B) yerli büdcəyə (bələdiyyə büdcəsinə);

C) dövlət büdcəsinə;

D) büdcədən kənar dövlət fondlarına.

25. Aşağıdakı faydalı qazıntılardan hansı üzrə mədən vergisi yerli büdcəyə ödənilir?

- A) sement xammalı;
- B) daş duz;
- C) mişar daşları;
- D) çinqıl xammalı.

13.4. Məsələlər

1. Müəssisə tərəfindən hesabat ayında topdansaş qiyməti 500.000 manat olan metal filiz faydalı qazıntısı çıxarılmışdır. Həmin məhsulun 300.000 manatlıq hissəsini başqa şəxslərə təqdim etmişdir. Müəssisənin ödəməli olduğu mədən vergisini hesablayın.

2. Hesabat dövründə müəssisə topdansaş qiyməti 105.000 manat xam nefti və topdansaş qiyməti 50.000 manat təbii qazı yerin təkindən çıxarmışdır. Müəssisənin ödəməli olduğu mədən vergisini hesablayın.

3. Fiziki şəxs yerin təkindən 300 kub metr mişar daşı, 200 kub metr çinqıl xammalı, 600 kub metr tikinti qumu çıxarmışdır. Çıxarılmış faydalı qazıntılardan 200 kub metr mişar daşını, 200 kub metr çinqıl xammalını və 500 kub metr tikinti qumunu təqdim etmişdir. Fiziki şəxsin ödəməli olduğu ümumi mədən vergisini və dövlət büdcəsinə ödənilməli olan mədən vergisini hesablayın.

4. Müəssisə hesabat ayında 100 kub metr bentonit gili, 200 kub metr kərpic-kirəmid gili, 150 kub metr sement xammalı olan gili yerin təkindən çıxarmışdır. Müəssisənin bələdiyyə və dövlət büdcəsinə ödəməli olduğu mədən vergisini hesablayın.

5. Neft və qazçıxarma müəssisəsi 2007-ci ilin yanvar ayında 30,0 min ton xam neft hasil etmişdir. Xam neftin hər tonunun topdansaş qiyməti 53,6 manat olarsa, həmin müəssisə büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

6. Neft və qazçıxarma müəssisəsi 2007-ci ilin yanvar ayında 250 min kub metr təbii qaz hasil etmişdir. Təbii qazın hər 1000 kub metrinin topdansaş qiyməti 18,5 manat olarsa, həmin müəssisə büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

7. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında 50 min ton filiz faydalı qazıntılarını hasil etmişdir. Filiz faydalı qazıntılarının hər tonunun topdansaş qiy-məti 64,4 manat olarsa, həmin müəssisə büdcəyə neçə manat mədən vergisi ödəməlidir?

8. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 2 min kub metr seolit üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

9. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 1.250 kub metr barit üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

10. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 2.550 kub metr mişar daşları üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

11. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 1.200 kub metr çınqıl xammalı üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

12. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 2.500 kub metr yüngül doldurucular (keramzit, aqloporit) üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

13. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 1.325 kub metr bentonit gilləri üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

14. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 2,5 min kub metr kərpic-kirəmid gilləri üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

15. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 7,5 min kub metr vulkan külü və pemza üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

16. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 3 min kub metr kvars qumları üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

17. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 4,5 min kub metr tikinti qumları üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

18. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 850 kub metr sement xammalı (əhəng daşı, meqrel, gil, vulkan külü) üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

19. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 1,8 min kub metr üzlük daşları (mərmər, qabbro, tuflar, travertin, mərmərlənmiş əhəng daşı) üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

20. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 122,5 kub metr qiymətli və yarımqiymətli bəzək daşları üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

21. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 420 kub metr daşduz üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

22. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 12,5 min kub metr yodlu-bromlu su üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

23. Müəssisə 2007-ci ilin yanvar ayında hasil etdiyi 2,46 min kub metr mineral su üçün büdcəyə nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

24. Hüquqi şəxs 2007-ci ilin yanvar ayı ərzində yerin təkindən 11 ton xam neft çıxarmışdır və bunun 1,5 tonu texnoloji proseslə əlaqədar olaraq quyuya geri vurulmuşdur. Texnoloji proseslə əlaqədar quyuya geri vurulan neftin miqdarı normativdə nəzərdə tutulduğundan 0,5 ton çox olmuşdur. Xam neftin 1 tonunun topdansaş qiyməti 53,6 manat olarsa, həmin hüquqi şəxs nə qədər mədən vergisi ödəməlidir?

25. Dövlət Neft Şirkətinə məxsus müəssisə hesabat ayında quruda 1 tonunun topdansaş qiyməti 250 manatdan olmaqla 400 ton xam neft hasil etmişdir. Çıxarılan neftin normativlər əsasında müəyyən edilən hissəsi quyuya geri vurulmuşdur. Müəssisənin hesabat ayında ödəməli olduğu mədən vergisini hesablayın.

FƏSİL 14

SADƏLƏŞDİRİLMİŞ VERGİ

14.1. Sadələşdirilmiş verginin hesablanması

ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatda alınmamış və əvvəlki üç aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi 22.500 manat və ondan az olan, hüquqi şəxslər və hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxslər sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi olmaq hüququna malikdirlər.

Sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi olmaq hüququna malik olan vergi ödəyiciləri (mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərnişin və yük daşımalarını (o cümlədən taksi ilə) həyata keçirən şəxslər və mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər istisna olmaqla) hər il aprel ayının 20-dən gec olmayaraq müvafiq bəyannaməni və ya bu hüquqdan istifadə etməyəcəyi barədə yazılı məlumatı uçotda olduqları vergi orqanına təqdim etməlidirlər. Vergi ödəyicisinin təqvim ilinin sonunadək seçdiyi metodu dəyişdirmək hüququ yoxdur. Vergi ödəyicisi qeyd olunan müddətdə bəyannaməni və ya yazılı məlumatı təqdim etmədikdə, vergi orqanı vergi ödəyicisinin əvvəlki vergi ilində seçdiyi metodu tətbiq edir. İl ərzində yeni fəaliyyətə başlayan vergi ödəyicisi vergi uçotuna durmaq üçün ərizədə qeyd etdiyi metodu tətbiq edir.

Aşağıda göstərilən şəxslər sadələşdirilmiş verginin ödəyiciləridirlər:

- mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə (beynəlxalq yük və sərnişin daşımaları istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərnişin və yük daşımalarını (o cümlədən taksi ilə) yaxud həmin daşımaları müqavilə əsasında digər şəxslər vasitəsi ilə həyata keçirən şəxslər;

- mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər (mülkiyyətində və ya icarəsində olan, habelə məqsədli şəkildə ayrılan ərazidə (torpaq sahəsində) özünəməxsus və ya cəlb edilən vəsait hesabına əhalinin fərdi (şəxsi) ehtiyaclarını ödəmək və ya kommersiya məqsədləri üçün öz gücü ilə

və yaxud müvafiq ixtisaslı peşəkar sifarişçi və ya podratçı cəlb etməklə bina tikdirən, habelə bu tikintinin və ya başa çatmış obyektin mülkiyyətçisi olan hüquqi və ya fiziki şəxslər).

Aşağıda göstərilən şəxslərin sadələşdirilmiş vergitutma sistemini tətbiq etmək hüququ yoxdur:

- aksizli mallar istehsal edən şəxslər;
- kredit və sığorta təşkilatları, investisiya fondları, qiymətli kağızlar bazarının peşəkar iştirakçıları, lombardlar;
- qeyri-dövlət pensiya fondları;
- əmlakın icarəyə verilməsindən və royaltidən gəlir əldə edənlər;
- mülkiyyətində olan əsas vəsaitlərin ilin əvvəlinə (mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərnəşin və yük daşımalarını (o cümlədən taksi ilə) həyata keçirən şəxslər və mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər istisna olmaqla) qalığ dəyəri 1.000.000 manatdan artıq olanlar.

Misal 14.1. *Fiziki şəxs ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatda alınmamışdır və onun əvvəlki üç aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi 20.000 manat təşkil etmişdir. Belə olan halda həmin hüquqi şəxs sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi olmaq hüququna malik olur.*

Misal 14.2. *Aksizli mallar istehsal edən müəssisənin əvvəlki üç aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi 10.000 manat təşkil etmişdir. Aksizli malların istehsalçısı sadələşdirilmiş verginin ödəyicisi olmaq hüququna malik deyildir.*

Hesabat dövrü ərzində vergi ödəyicisi tərəfindən (mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə (beynəlxalq yük və sərnəşin daşımaları istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərnəşin və yük daşımalarını həyata keçirən şəxslər və mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər istisna olmaqla) təqdim edilmiş mallara (işlərə, xidmətlərə) və əmlaka görə əldə edilmiş ümumi hasilatın, habelə satışdan-kənar gəlirlərin həcmi vergitutma obyektidir.

Mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə (beynəlxalq yük və sərnəşin daşımaları istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərnəşin və yük daşımalarını (o cümlədən taksi ilə) həyata keçirən şəxslərin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri vergitutma obyektidir.

Mənzil tikintisi fəaliyyətini həyata keçirən şəxslər üçün zirzəmilər, mərtəbələr və çardaqlar daxil olmaqla, tikilən binanın ümumi sahəsi (döv-

lətə ayrılan hissə, dövlət büdcəsi, büdcədən kənar fondlar, dövlət zəmanəti və dövlətə ayrılan yardımlar hesabına tikilən yaşayış sahəsi, başqa tikintilərlə təmasda olmayan ayrıca tikilən fərdi və ya şəxsi yaşayış və ya bağ evlərinin, yaxud tikililərin sahəsi istisna olmaqla) vergitutma obyektidir.

Sadələşdirilmiş vergini ödəyən hüquqi şəxslər ƏDV-nin, mənfəət vergisinin və əmlak vergisinin, hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxslər isə bu fəaliyyət üzrə gəlir vergisinin və ƏDV-nin ödəyicisi deyildirlər.

Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan sadələşdirilmiş vergini ödəyən hüquqi şəxslər mənfəət vergisinin və əmlak vergisinin, hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxslər bu fəaliyyət üzrə gəlir vergisinin ödəyiciləri deyildirlər.

Sadələşdirilmiş vergi (mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə (beynəlxalq yük və sərnişin daşımaları istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən şəxslər və mənzil tikintisi ilə məşğul olan şəxslər istisna olmaqla) təqdim edilmiş mallara (işlərə, xidmətlərə) bu verginin ödəyicilərinin malların təqdim edilməsindən, işlərin görülməsindən, xidmətlərin göstərilməsindən əldə etdiyi vəsaitin məbləğindən (ümumi hasilatının həcmindən) və satışdan kənar gəlirlərdən aşağıdakı dərəcə ilə hesablanır:

Bakı şəhərində - 4 faiz;

Digər şəhər və rayonlarda,

Naxçıvan Muxtar Respublikasında - 2 faiz.

Bakı şəhəri istisna olmaqla, Azərbaycan Respublikasının digər şəhər və rayonlarında, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasında fəaliyyət göstərən vergi ödəyicilərinə bu regionlar üzrə müəyyən edilmiş vergi dərəcəsi o halda tətbiq edilir ki, vergi ödəyiciləri özünün istehsal sahəsi, daşınmaz əmlakı və işçi qüvvəsi ilə həmin ərazilərdə fəaliyyət göstərmiş olsunlar.

Hesabat dövrü üçün sadələşdirilmiş verginin məbləği vergi dərəcəsini hesabat dövrünün ümumi hasilatının həcminə tətbiq etməklə hesablanır.

Misal 14.3. *Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən sadələşdirilmiş verginin ödəyicisi olan şəxsin sentyabr ayı ərzində ümumi hasilatının məbləği 3.000 manat təşkil etmişdir. Onun ödəməli olduğu verginin məbləği aşağıdakı kimi hesablanır:*

$$3.000 \times 4\% = 120 \text{ manat.}$$

Azərbaycan Respublikasının şəhər və rayonlarında, Naxçıvan Muxtar

Respublikasında vergi uçotuna alınmış, lakin Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən sadələşdirilmiş verginin ödəyiciləri vergini Bakı şəhəri üzrə müəyyən olunmuş vergi dərəcəsi ilə ödəyirlər.

Müxtəlif vergi dərəcələri ilə vergiyə cəlb edilən gəlirlər üzrə uçot ayrı-ayrılıqda aparılmalıdır. Belə uçot aparılmadıqda ən yüksək vergi dərəcəsi tətbiq edilir.

Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnəşin və yük daşımalarını həyata keçirən vergi ödəyiciləri üçün sadələşdirilmiş vergi 14.1-ci saylı cədvəldə göstərildiyi kimi müəyyən edilir.

Cədvəl 14.1.

Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnəşin və yük daşımalarını həyata keçirən vergi ödəyiciləri üçün sadələşdirilmiş verginin dərəcələri

Daşınma növü	Sadələşdirilmiş verginin tətbiq edildiyi ölçü vahidi	Sadələşdirilmiş verginin aylıq məbləği (manatla)
Sərnəşin daşınması (taksi istisna olmaqla)	1 oturmaq yeri	1,8 manat
oturacaq yerlərinin sayına görə: - 13-dək		21,6 manat + 13-cü yerdən başlayaraq hər oturmaq yeri üçün 0,5 manat
- 13-dən 30-dək		
- 31-dən yuxarı		30,6 manat + 31-ci yerdən başlayaraq hər oturmaq yeri üçün 0,3 manat
Taksi ilə sərnəşin daşınması	1 ədəd nəqliyyat vasitəsi	9 manat
Yük daşınması	1 ton yük götürmə qabiliyyəti	1 manat

Yük və sərnəşin daşınmasının növündən və həyata keçirildiyi ərazidən asılı olaraq, sərnəşin və yük daşıyan vergi ödəyiciləri üçün sadələşdirilmiş vergi yuxarıda göstərilən sadələşdirilmiş verginin məbləğinə aşağıdakı əmsallar tətbiq edilməklə hesablanır:

- Bakı şəhərində (kənd və qəsəbələr daxil olmaqla) və Bakı şəhəri ilə

ölkənin digər yaşayış məntəqələri arasında - 2,0;

- Abşeron rayonu, Sumqayıt, Gəncə şəhərlərində və həmin rayon və şəhərlərlə digər yaşayış məntəqələri arasında - 1,5;

- digər şəhər və rayonlarda və həmin şəhər və rayonlarla digər yaşayış məntəqələri arasında - 1,0.

Misal 14.4. *Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən avtobusun oturacaq yerlərinin sayı 34-dür. Bu zaman ödənilməli olan aylıq verginin məbləği aşağıdakı kimi hesablanır:*

$$(30,6 + 4 \times 0,3) \times 2 = (30,6 + 1,2) \times 2 = 31,8 \times 2 = 63,6 \text{ manat.}$$

Misal 14.5. *Bakı-Sumqayıt marşrutu ilə işləyən mikroavtobusun oturacaq yerlərinin sayı 11-dir. Bu zaman ödənilməli olan aylıq verginin məbləği aşağıdakı kimi təyin olunur:*

$$(11 \times 1,8) \times 2 = 39,6 \text{ manat.}$$

Misal 14.6. *Gəncə-Yevlax marşrutu ilə işləyən avtobusun oturacaq yerlərinin sayı 14-dir. Bu zaman ödənilməli olan aylıq verginin məbləği aşağıdakı kimi hesablanır:*

$$(21,6 + (14-12) \times 0,5) \times 1,5 = 33,9 \text{ manat.}$$

Misal 14.7. *Şəmkir-Qazax marşrutu ilə işləyən avtobusun oturacaq yerlərinin sayı 22-dir. Bu zaman ödənilməli olan aylıq verginin məbləği aşağıdakı kimi təyin müəyyən edilir:*

$$(21,6 + (22-12) \times 0,5) = 26,6 \text{ manat.}$$

Misal 14.8. *Şəxs Bakı şəhərində taksi ilə sərnişin daşınması ilə məşğul olur. Onun ödəməli olduğu aylıq verginin məbləği aşağıdakı kimi hesablanır:*

$$9 \times 2 = 18 \text{ manat.}$$

Misal 14.9. *Şəxs yükləmə qabiliyyəti 5,5 ton olan yük avtomobili ilə Gəncə şəhərində yük daşınması ilə məşğul olur. Həmin şəxsin ödənilməli olan aylıq verginin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən olunur:*

$$5,5 \times 1 = 5,5 \text{ manat.}$$

Avtomobil nəqliyyatı vasitələrində (taksi istisna olmaqla) oturacaq yerlərinin sayı və ya yükləmə qabiliyyəti avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin qeydiyyat şəhadətnaməsinə əsasən müəyyən edilir.

Avtomobil nəqliyyatı vasitələrindəki oturacaq yerlərinin sayı və ya yükləmə qabiliyyəti avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin qeydiyyat şəhadətnaməsində göstərilmədikdə, həmin göstəricilər müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən vergi orqanlarına verilmiş arayışlar əsasında müəyyən edilir. Oturacaq yerlərinin sayını avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin

qeydiyyat şəhadətnaməsi və ya müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən verilmiş arayışlar əsasında müəyyən etmək mümkün olmadıqda sadələşdirilmiş verginin məbləği yerlərin faktiki sayına görə müəyyən edilir.

Mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə (beynəlxalq yük və sərnişin daşımaları istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərnişin və yük daşımalarını (o cümlədən taksi ilə) həyata keçirən vergi ödəyiciləri avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin qeydiyyata alındığı yerdən asılı olmayaraq sərnişin və yük daşımalarının faktiki həyata keçirildiyi ərazi üçün müəyyən edilən sadələşdirilmiş vergini ödəyirlər.

Misal 14.10. *Şəxs Bərdə şəhərində qeydiyyatda olan taksi ilə Gəncə şəhərində sərnişin daşınmasını həyata keçirir. Onun ödəməli olduğu aylıq verginin məbləği aşağıdakı kimi müəyyən edilir:*

$$9 \times 1,5 = 13,5 \text{ manat.}$$

Vəkalətnamə və ya icarə müqaviləsi əsasında istifadə edilən avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnişin və yük daşımaları həyata keçirildikdə sadələşdirilmiş verginin ödənilməsinə nəqliyyat vasitəsini vəkalətnamə və ya icarə müqaviləsi ilə idarə edən şəxslər məsuliyyət daşıyırlar.

Hüquqi şəxsin balansında olan avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnişin və yük daşımaları hüquqi şəxsin özü tərəfindən həyata keçirildikdə sadələşdirilmiş vergini həmin hüquqi şəxs ödəyir.

Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər tərəfindən sadələşdirilmiş vergi zirzəmilər, mərtəbələr və çardaqlar daxil olmaqla tikilən binanın ümumi sahəsi (dövlətə ayrılan hissə, dövlət büdcəsi, büdcədən kənar fondlar, dövlət zəmanəti və dövlətə ayrılan yardımlar hesabına tikilən yaşayış sahəsi, başqa tikintilərlə təmasda olmayan ayrıca tikilən fərdi və ya şəxsi yaşayış və ya bağ evlərinin, yaxud tikililərin sahəsi istisna olmaqla) vergitutma obyektinin hər kvadrat metri üçün 10 manat məbləğində ölkənin şəhər və rayonlarının ərazilərinin zonalar üzrə müəyyən edilən əmsallar tətbiq etməklə hesablanır.

Sadələşdirilmiş vergi üçün hesabat dövrü rübdür.

Sadələşdirilmiş verginin ödəyiciləri hesabat dövründən sonrakı ayın 20-dək ödənilməli olan verginin məbləği haqqında vergi orqanlarına bəyannamə verir və həmin müddətdə vergini büdcəyə ödəyirlər. Vergi ödəyicisi olan hüquqi şəxs ləğv edildikdə və ya hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxsin fəaliyyətinə xitam verildikdə 30 gün müddətində vergi orqanına bəyannamə təqdim edilməlidir.

Bu zaman vergi dövrü hesabat dövrü sayılan müddətin əvvəlindən vergi ödəyicisi fəaliyyətini dayandırdığı günə qədər olan dövrü əhatə edir. Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən vergi ödəyiciləri bu fəaliyyətə görə vergi orqanlarına bəyannamə vermirlər. Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən vergi ödəyiciləri tərəfindən sadələşdirilmiş verginin düzgün hesablanmasına və vaxtında dövlət büdcəsinə ödənilməsinə Vergilər Nazirliyi nəzarət edir.

Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən şəxslər hər bir avtomobil nəqliyyatı vasitəsi üçün Nəqliyyat Nazirliyindən təqvim ayının sonunadək öz istəklərinə uyğun olaraq növbəti ay, rüb, yarım il və ya il üçün ciddi hesabat blankı olan “Fərqlənmə nişanı” almalıdırlar. “Fərqlənmə nişanı” vergi ödəyicisinin müraciətinə əsasən iki iş günündən gec olmayaraq verilir. “Fərqlənmə nişanı” almaq üçün vergi ödəyicisinin müraciətinə həmin fəaliyyət üçün sadələşdirilmiş verginin ödənilməsinə təsdiq edən bank ödəniş sənədi əlavə edilməlidir. Bank ödəniş sənədində avtomobil nəqliyyatı vasitəsinin dövlət qeydiyyat nişanının seriya və nömrəsi göstərilməlidir.

Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən hüquqi şəxslər və hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər hesablanmış vergini tam məbləğdə dövlət büdcəsinə ödədikdən sonra onlara “Fərqlənmə nişanı” verilir. Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən şəxslər tərəfindən ödənilmiş vergi onların həmin ayda fəaliyyət göstərüb-göstərməməsindən asılı olmayaraq geri qaytarılmır və növbəti ayın vergiləri ilə əvəzləşdirilmir.

Avtonəqliyyat vasitəsinin sahibi və ya istifadəçisi dəyişdikdə həmin nəqliyyat vasitəsinə sonrakı aylar üçün əvvəlki sahib və ya istifadəçi tərəfindən qabaqcadan ödənilmiş vergilər nəzərə alınır və verginin ödənilməsi təsdiq edən “Fərqlənmə nişanı”nın yenidən rəsmiləşdirilməsi tələb olunmur.

“Fərqlənmə nişanı”nın və “Xüsusi fərqlənmə nişanı”nın formaları nəqliyyat siyasətini həyata keçirən müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir və aşağıdakı məlumatları özündə əks etdirirlər:

- vergi ödəyicisi olan hüquqi şəxsin tam adı və ya fiziki şəxsin adı, atasının adı, soyadı;
- vergi ödəyicisinin VÖEN-i;

- nişanın qüvvədə olma müddəti;
- avtonəqliyyat vasitəsinin markası və dövlət qeydiyyatı nişanı;
- avtomobil nəqliyyatı vasitələrində oturacaq yerlərinin sayı və ya yük götürmə qabiliyyəti;
- daşımanın həyata keçirildiyi ərazi;
- ödənilmiş verginin məbləği;

Vergi ödəyicilərinin balansında olan avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə öz istehsal fəaliyyətini təmin etmək üçün işçilərinin və özünə məxsus yüklərin daşınmasında istifadə olunan avtomobil nəqliyyatı vasitələri sadələşdirilmiş vergiyə cəlb edilmir və bu nəqliyyat vasitələri üçün “Xüsusi fərqlənmə nişanı” alınır.

“Xüsusi fərqlənmə nişanı” avtomobil nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin müraciətindən sonra beş iş günü ərzində Nəqliyyat Nazirliyi tərəfindən verilir. “Xüsusi fərqlənmə nişanı”nın alınması üçün hər hansı haqq ödənilmir.

“Xüsusi fərqlənmə nişanı” almış vergi ödəyiciləri avtomobil nəqliyyatı vasitələrini satarkən və ya icarəyə verərkən, habelə digər məqsədlər üçün istifadə edərkən ən azı bir iş günü əvvəl “Xüsusi fərqlənmə nişanı”nı onu vermiş orqana geri qaytarmalıdır.

Vergi ödəyicisinin işçi heyətinin və özünə məxsus yüklərin daşınmasında istifadə edilən yeni avtomobil nəqliyyatı vasitələri müvafiq qaydada qeydiyyata alındıqdan sonra həmin avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin sahibləri beş gün ərzində Nəqliyyat Nazirliyinə bu barədə Vergilər Nazirliyi tərəfindən təsdiq edilmiş formada məlumat təqdim etməlidirlər.

Xüsusi nişan və avadanlıqlarla təchiz olunmuş xüsusi təyinatlı (sahibkarlıq fəaliyyəti çərçivəsində onlara digər vergi ödəyiciləri tərəfindən göstərilən bu cür xidmətlər istisna olmaqla), habelə dövlət hakimiyyəti orqanlarının, büdcə təşkilatlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının, Azərbaycan Respublikası Milli Bankının, hasilatın pay bölgüsü, əsas ixrac boru kəməri haqqında və bu qəbildən olan digər sazişlər çərçivəsində fəaliyyət göstərən xarici podratçıların və subpodratçıların, dövlət fondlarının, xarici ölkələrin diplomatik və konsulluq nümayəndəliklərinin, beynəlxalq təşkilatların nümayəndəliklərinin rəsmi istifadəsi üçün nəzərdə tutulan avtomobil nəqliyyatı vasitələri üçün “Fərqlənmə nişanı” və ya “Xüsusi fərqlənmə nişanı” alınmır və bu cür avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin sahibləri həmin avtomobil nəqliyyatı vasitələri barədə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına məlumat verirlər.

Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər hər bir tikinti sahəsi üçün sadələşdirilmiş vergini tikintinin təməl işlərinin başladığı rübdə hesablayır və həmin rübdən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi forma üzrə vergi orqanına bəyannamə təqdim edirlər.

Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan vergi ödəyiciləri vergi ödəyicisi kimi uçota alındıqları yerdən asılı olmayaraq, mənzil tikintisi fəaliyyətinin faktiki həyata keçirildiyi (mənzil tikintisi meydançasının faktiki yerləşdiyi) ərazi (zona) üçün müəyyən edilən əmsallara əsasən sadələşdirilmiş vergini ödəyirlər.

Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər üçün nəzərdə tutulmuş bəyannamə vergi orqanına təqdim edildikdən sonra hesablanmış vergi bərabər hissələrlə 12,5 faiz həcmində hər rübdən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq öhdəlik tam yerinə yetirilənədək dövlət büdcəsinə ödənilir.

Mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə (beynəlxalq yük və sərnişin daşımaları istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən şəxslər və mənzil tikintisi ilə məşğul olan şəxslər digər fəaliyyət növləri üzrə əldə etdikləri gəlirlərin və xərclərin uçotunu hər bir fəaliyyət növü üzrə ayrılıqda aparırlar. Həmin şəxslərin bu fəaliyyət növü üzrə mənfəəti (zərəri) digər fəaliyyət növündən əldə edilmiş mənfəətə (zərəərə) aid edilmir.

14.2. Suallar

1. Sadələşdirilmiş vergi hansı halda tətbiq edilə bilər?
2. Hansı şəxslərin sadələşdirilmiş vergitutma sistemini tətbiq etmək hüququ yoxdur?
3. Sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi olmaq hüququna malik olan vergi ödəyiciləri nə vaxt müvafiq bəyannaməni və ya bu hüquqdan istifadə etməyəcəyi barədə yazılı məlumatı uçotda olduqları vergi orqanına təqdim edirlər?
4. Vergi Məcəlləsində başqa hallar nəzərdə tutulmamışdırsa, vergi ödəyicisi təqvim ilinin sonunadək seçdiyi metodu dəyişdirə bilərmi?
5. Hansı şəxslər birbaşa sadələşdirilmiş verginin ödəyiciləridirlər?
6. Sadələşdirilmiş vergi üzrə vergitutma obyektı nədir?
7. Mənzil tikintisi fəaliyyətini həyata keçirən şəxslər üçün sadələşdirilmiş vergi üzrə vergitutma obyektı nədir?

8. Mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə (beynəlxalq yük və sərnəşin daşımaları istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərnəşin və yük daşımalarını (o cümlədən taksi ilə) həyata keçirən şəxslər üçün sadələşdirilmiş vergi üzrə vergitutma obyektinə nədir?

9. Sadələşdirilmiş vergini ödəyən (mənzil tikintisi fəaliyyətini həyata keçirən şəxslər istisna olmaqla) hüquqi şəxslər hansı vergilərin ödəyicisi deyildirlər?

10. Sadələşdirilmiş vergini ödəyən (mənzil tikintisi fəaliyyətini həyata keçirən şəxslər istisna olmaqla) fiziki şəxslər hansı vergilərin ödəyicisi deyildirlər?

11. Mənzil tikintisi fəaliyyətini həyata keçirən sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi olan hüquqi şəxslər hansı vergilərin ödəyicisi deyildirlər?

12. Mənzil tikintisi fəaliyyətini həyata keçirən sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi olan fiziki şəxslər hansı vergilərin ödəyicisi deyildirlər?

13. Sadələşdirilmiş vergi hansı dərəcələrlə hesablanır?

14. Azərbaycan Respublikasının digər şəhər və rayonlarında fəaliyyət göstərən vergi ödəyicilərinə bu regionlar üzrə müəyyən edilmiş sadələşdirilmiş vergi dərəcəsi hansı halda tətbiq edilir?

15. Azərbaycan Respublikasının şəhər və rayonlarında vergi uçotuna alınmış, lakin Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən sadələşdirilmiş verginin ödəyiciləri vergini hansı dərəcələrlə ödəyirlər?

16. Müxtəlif vergi dərəcələri ilə sadələşdirilmiş vergiyə cəlb edilən gəlirlər üzrə uçot ayrı-ayrılıqda aparılmadıqda, hansı vergi dərəcəsi tətbiq edilir?

17. Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnəşin daşımalarını həyata keçirən vergi ödəyiciləri üçün sadələşdirilmiş vergi necə müəyyən edilir?

18. Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə yük daşımalarını həyata keçirən vergi ödəyiciləri üçün sadələşdirilmiş vergi necə müəyyən edilir?

19. Yük və sərnəşin daşınmasının növündən və həyata keçirildiyi ərazidən asılı olaraq sadələşdirilmiş verginin məbləğinə hansı əmsallar tətbiq edilir?

20. Avtomobil nəqliyyatı vasitələrində oturacaq yerlərinin sayı və ya yük götürmə qabiliyyəti hansı göstəriciyə əsasən müəyyən edilir?

21. Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər tərəfindən sadələşdirilmiş vergi necə hesablanır?

22. Sadələşdirilmiş vergi nə vaxt hesablanır və bəyannamə necə təqdim edilir?

23. Sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən vergi ödəyicisinin hər bir avtomobil nəqliyyatı vasitəsi üçün sadələşdirilmiş vergi necə hesablanır və nə vaxt dövlət büdcəsinə ödənilir?

24. Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər hər bir tikinti sahəsi üçün sadələşdirilmiş vergini nə vaxt hesablayır, bəyannaməni nə vaxt təqdim edir və hesablanmış vergini nə vaxt ödəyir?

25. “Fərqlənmə nişanı” və “Xüsusi fərqlənmə nişanı” hansı hallarda alınır?

14.3. Testlər

1. Aşağıda göstərilən şəxslərdən hansı sadələşdirilmiş vergi üzrə verginin ödəyicisi ola bilər?

A) əvvəlki 3 aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatların həcmi 22.500 manatdan az olan investisiya fondları;

B) aksizli malları istehsal edən və əvvəlki 3 aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatların həcmi 22.500 manatdan az olan şəxslər;

C) əvvəlki 3 aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatların həcmi 22.500 manatdan az olan sığorta təşkilatları;

D) əvvəlki 3 aylıq dövr ərzindəki vergi tutulan əməliyyatların həcmi 22.500 manatdan az olan tikinti müəssisələri.

2. Mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə beynəlxalq yük və sərnişin daşımaları istisna olmaqla, Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərnişin və yük daşımalarını (o cümlədən taksi ilə) həyata keçirən şəxslər sadələşdirilmiş verginin ödəyicisi ola bilərlərmi?

A) ola bilməzlər;

B) ola bilərlər;

C) mənfəət vergisinin ödəyicisi ola bilərlər;

D) əmlak vergisinin ödəyicisi ola bilərlər.

3. Kredit təşkilatları nə vaxt sadələşdirilmiş verginin ödəyicisi ola bilərlər?

A) əvvəlki 3 aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi 22.500 manatdan az olduqda;

B) əvvəlki 3 aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi 100 manatdan az olduqda;

- C) əvvəlki 3 aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi 1.000 manatdan az olduqda;
D) heç vaxt ola bilməzlər.

4. Aksizli mallar istehsal edən şəxslər nə vaxt sadələşdirilmiş verginin ödəyicisi ola bilərlər?

- A) heç vaxt ola bilməzlər;
B) əvvəlki 3 aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatların həcmi 100 manatdan az olduqda;
C) əvvəlki 3 aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatların həcmi 1000 manatdan az olduqda;
D) əvvəlki 3 aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatların həcmi 22.500 manatdan az olduqda.

5. Sadələşdirilmiş vergi üzrə (avtonəqliyyat vasitələri və mənzil tikinti fəaliyyəti istisna olmaqla) vergitutma obyektı nədir?

- A) təqdim edilmiş mallara görə gəlirlər;
B) təqdim edilmiş işlərə görə gəlirlər;
C) təqdim edilmiş əmlaka görə gəlirlər;
D) təqdim edilmiş mallara (işlərə, xidmətlərə) və əmlaka görə əldə edilmiş ümumi hasilat, habelə satışdankənar gəlirlər.

6. Mülkiyyətində və ya istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan Azərbaycan Respublikasının ərazisində (beynəlxalq yük və sərnişin daşımaları istisna olmaqla) sərnişin və yük daşımalarını (o cümlədən taksi ilə) həyata keçirən şəxslərin sadələşdirilmiş vergi üzrə vergitutma obyektı nədir?

- A) nəqliyyat vasitəsinin mühərrikinin gücü;
B) nəqliyyat vasitəsinin mühərrikinin həcmi;
C) mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri;
D) nəqliyyat vasitələrinin yükləmə qabiliyyəti.

7. Sadələşdirilmiş verginin ödəyicisi olan şəxs aşağıda göstərilən vergilərdən hansını ödəməkdən azaddır?

- A) torpaq vergisi;
B) yol vergisi;
C) mədən vergisi;
D) mənfəət vergisi.

8. Sadələşdirilmiş verginin ödəyicisi olan (mənzil tikintisi fəaliyyətini həyata keçirən şəxslər istisna olmaqla) fiziki şəxs aşağıda göstərilən vergilərdən hansını ödəməkdən azaddır?

- A) əmlak vergisini və torpaq vergisini;
- B) gəlir vergisini və ƏDV-ni;
- C) torpaq vergisini və ƏDV-ni;
- D) əmlak vergisini və ƏDV-ni.

9. Bakı şəhəri istisna olmaqla, Azərbaycan Respublikasının digər şəhər və rayonlarında, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasında fəaliyyət göstərən vergi ödəyicilərinə bu rayonlar üzrə müəyyən edilmiş vergi dərəcəsi hansı halda tətbiq edilir?

A) o halda tətbiq edilir ki, vergi ödəyiciləri özünün istehsal sahəsi, daşınmaz əmlakı və işçi qüvvəsi ilə həmin ərazilərdə fəaliyyət göstərmiş olsunlar;

B) o halda tətbiq edilir ki, vergi ödəyiciləri özünün yalnız istehsal sahəsi və işçi qüvvəsi ilə həmin ərazilərdə fəaliyyət göstərmiş olsunlar;

C) o halda tətbiq edilir ki, vergi ödəyicilərinin işçi qüvvəsi həmin ərazilərdən kənarda fəaliyyət göstərmiş olsun;

D) o halda tətbiq edilir ki, vergi ödəyiciləri yalnız özünün daşınmaz əmlakı və işçi qüvvəsi ilə həmin ərazilərdə fəaliyyət göstərmiş olsunlar.

10. Azərbaycan Respublikasının şəhər və rayonlarında, Naxçıvan Muxtar Respublikasında vergi uçotuna alınmış, lakin Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən sadələşdirilmiş verginin ödəyiciləri vergini hansı dərəcə ilə ödəyirlər?

A) uçota alındıqları şəhər və rayonlar üzrə müəyyən olunmuş vergi dərəcəsi ilə;

B) Bakı şəhəri üzrə müəyyən edilmiş vergi dərəcəsi ilə;

C) ümumi hasilatın həcmindən və satışdankənar gəlirlərdən 3 % dərəcəsi ilə;

D) ümumi hasilatın həcmindən və satışdankənar gəlirlərdən 1,5 % dərəcəsi ilə.

11. Müxtəlif vergi dərəcələri ilə vergiyə cəlb edilən gəlirlər üzrə uçot necə aparılmalıdır?

A) ayrı-ayrılıqda;

B) gəlirlər ümumiləşdirilməklə aparılmalıdır;

- C) yalnız ən yüksək gəlirin uçotu aparılmalıdır;
- D) həmin gəlirlər toplanaraq ikiyə bölünməklə alınan məbləğin uçotu aparılmalıdır.

12. Taksi ilə sənişin daşınmasına görə 1 ədəd nəqliyyat vasitəsi üçün sadələşdirilmiş verginin aylıq məbləği nə qədərdir?

- A) 3 manat;
- B) 5 manat;
- C) 8 manat;
- D) 9 manat.

13. Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə yük daşınarkən 1 ton yükləyər qabiliyyəti üçün sadələşdirilmiş verginin aylıq məbləği nə qədərdir?

- A) 1 manat;
- B) 2 manat;
- C) 3 manat;
- D) 4 manat.

14. Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə Azərbaycan Respublikasının ərazisində sənişin (taksi istisna olmaqla) daşımalarını həyata keçirən şəxslər üçün sadələşdirilmiş vergi hansı göstəriciyə əsasən müəyyən edilir?

- A) oturmaq yerlərinin sayına görə;
- B) yükləyər qabiliyyətinə görə;
- C) nəqliyyat vasitələrinin sayına görə;
- D) mühərrikin həcminə görə.

15. Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə Azərbaycan Respublikasının ərazisində yükləyər daşımalarını həyata keçirən şəxslər üçün sadələşdirilmiş vergi nəyə əsasən müəyyən edilir?

- A) 1 ton yükləyər qabiliyyətinə görə;
- B) mühərrikin həcminə görə;
- C) mühərrikin gücünə görə;
- D) avtonəqliyyat vasitəsinin buraxılış ilinə görə.

16. Bakı şəhəri ilə ölkənin digər yaşayış məntəqələri arasında həyata keçirilən yükləyər daşınmasına görə sadələşdirilmiş verginin məbləğinə hansı əmsal tətbiq edilir?

- A) 1;
- B) 1,5;
- C) 2;
- D) 4.

17. Gəncə şəhəri ilə ölkənin digər yaşayış məntəqələri arasında (Bakı şəhəri istisna olmaqla) həyata keçirilən yük və sərnişin daşınmasına görə sadələşdirilmiş verginin məbləğinə hansı əmsal tətbiq edilir?

- A) 1,5;
- B) 2;
- C) 1;
- D) 3.

18. Sadələşdirilmiş vergi üçün hansı dövr hesabat dövrü sayılır?

- A) ay;
- B) rüb;
- C) 6 ay;
- D) il.

19. Sadələşdirilmiş verginin bəyannaməsi nə vaxt vergi orqanına təqdim edilir?

- A) hesabat ayından sonrakı ayın 25-dək;
- B) hesabat ayından sonrakı ayın 15-dək;
- C) hesabat rübündən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq;
- D) hesabat ayından sonrakı ayın 10-dan gec olmayaraq.

20. Avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən sadələşdirilmiş verginin ödəyiciləri bu fəaliyyətə görə vergi orqanlarına bəyannamə təqdim etməlidirlərmi?

- A) təqdim etməlidirlər;
- B) təqdim etməməlidirlər;
- C) bu vergi orqanının qərarına əsasən müəyyən edilir;
- D) bələdiyyə orqanlarının qərarına əsasən müəyyən edilir.

21. “Fərqlənmə nişanı” vergi ödəyicisinin müraciətinə əsasən hansı sənəd əsasında verilir?

- A) avtomobil nəqliyyatının texniki pasportuna əsasən;
- B) sadələşdirilmiş verginin ödənilməsini təsdiq edən bank ödəniş sənədinə əsasən;
- C) sürücünün pasportuna əsasən;
- D) qət edilən yola əsasən.

22. “Xüsusi fərqlənmə nişanı” hansı hallarda alınır?

- A) öz istehsal fəaliyyətini təmin etmək üçün işçilərinin və özünə məxsus yüklərin daşınması zamanı;
- B) nəqliyyat vasitələrinin satılması zamanı;
- C) başqa müəssisəyə icarəyə verilərkən;
- D) təhlükəli yüklərin daşınması zamanı.

23. Vergi ödəyicisinin işçi heyətinin və özünə məxsus yüklərin daşınmasında istifadə edilən yeni avtomobil nəqliyyatı vasitələri müvafiq qaydada qeydiyyatdan alındıqdan sonra həmin avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin sahibləri neçə gün ərzində müvafiq icra hakimiyyəti orqanına bu barədə müəyyən edilmiş formada məlumat təqdim edirlər?

- A) 15 gün ərzində;
- B) 30 gün ərzində;
- C) 5 gün ərzində;
- D) 20 gün ərzində.

24. Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər sadələşdirilmiş vergini nə vaxt hesablamalıdırlar?

- A) sonuncu tikintinin təməl işlərinin başlandığı rübdən başlayaraq;
- B) sonuncu tikintinin başa çatdığı rübdən başlayaraq;
- C) bütün tikintilərin başa çatdığı aydan başlayaraq;
- D) hər bir tikinti sahəsi üçün təməl işlərinin başlandığı rübdən başlayaraq.

25. Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər tərəfindən bəyannamə vergi orqanına təqdim edildikdən sonra hesablanmış vergi necə ödənilir?

- A) bərabər hissələrlə 25 faiz həcmində hər rübdən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq;
- B) bərabər hissələrlə 12,5 faiz həcmində hər rübdən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq;

C) bərabər hissələrlə 12,5 faiz həcmində hesabat ilinin sonundan başlayaraq;

D) tikinti başa çatdıqdan sonra ödənilir.

14.4. Məsələlər

1. Qazax rayonunda vergi uçotuna alınmış vergi ödəyicisinin Bakı şəhərində xidmət göstərməsindən 10.000 manat və mal təqdim edilməsindən 5.000 manat gəlir, müqavilə öhdəliklərinin yerinə yetirilməməsinə görə digər şəxsdən 2.000 manat cərimə, valyuta əməliyyatlarından müsbət məzənnə fərqi kimi 1.000 manat satışdankənar gəlir əldə etmişdir. Bu şəxsin sadələşdirilmiş vergi üzrə öhdəliyini müəyyən edin.

2. Bakı şəhərində vergi uçotuna alınmış vergi ödəyicisi malların təqdim edilməsindən Bakı şəhərində 10.000 manat və Sumqayıt şəhərində isə 5.000 manat vəsait əldə etmişdir. Vergi ödəyicisinin daşınmaz əmlakının Bakı şəhərində yerləşdiyini nəzərə alaraq ödəməli olduğu sadələşdirilmiş verginin məbləğini müəyyənləşdirin.

3. Tovuz rayonunda vergi uçotuna alınmış müəssisə həm Bakı şəhərində, həm də Tovuz rayonunda fəaliyyət göstərir. Müəssisə hesabat dövründə Bakı şəhərində 13.000 manatlıq iş görmüş, Tovuz rayonunda isə 7.000 manat dəyərində iaşə xidməti göstərmişdir. Müəssisənin ayrılıqda uçot aparması müəyyən olunmamışdır. Bu şəxsin sadələşdirilmiş vergi üzrə öhdəliyini müəyyən edin.

4. Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi tikintinin təməl işlərinin başladığı rübdə qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq 200.000 manat vergi hesablamışdır. Şəxsin hər rüb üçün dövlət büdcəsinə ödəməli olduğu verginin məbləğini müəyyənləşdirin.

5. Gəncə şəhərində fəaliyyət göstərən və malların təqdim edilməsi üzrə ixtisaslaşan vergi ödəyicisi hesabat dövründə 20.000 manat dəyərində mal təqdim etmiş və həmin dövrdə təqdim etdiyi mala görə əldə etdiyi vəsaitin məbləği 15.000 manat olmuşdur. Həmin şəxsin ödəməli olduğu sadələşdirilmiş verginin məbləğini müəyyənləşdirin.

6. Fiziki şəxs oturacaq yerlərinin sayı 18 olan avtobusla Sumqayıt şəhərində şəhərdaxili sərnişin daşımaları ilə məşğuldur. Onun hər ay ödəməli olduğu sadələşdirilmiş verginin məbləğini hesablayın.

7. Müəssisənin 7 ədəd avtobusu vardır və onların hər biri 30 oturacaq yerinə malikdir. Həmin avtobuslardan 2 ədədi Bakı-Goranboy, 4 ədədi Bakı-Gəncə və 1 ədədi Bakı-Zakatala marşrutları üzrə sərnişin daşınmalarını həyata keçirir. Müəssisənin sərnişin daşıma xidmətinə görə ödəməli olduğu aylıq sadələşdirilmiş verginin məbləğini hesablayın.

8. Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən fiziki şəxs hesabat dövründə 12.000 manat dəyərində malı nağd şəkildə, 10.000 manat dəyərində malı isə nağdsız qaydada təqdim etmişdir. Nağdsız şəkildə təqdim edilmiş malların dəyərinin hesabat dövründə 8.000 manatının ödənilməsi təmin edilmişdir. Fiziki şəxsin ödəməli olduğu sadələşdirilmiş verginin məbləğini müəyyən edin.

9. Gəncə şəhərində fəaliyyət göstərən müəssisənin digər müəssisə ilə bağladığı müqaviləyə əsasən 30.000 manat dəyərində iş görməsi razılaşdırılmışdır. Razılığa əsasən hesabat dövründə işin görülməsi üçün əvvəlcədən 10.000 manat məbləğ ödənilmiş, lakin hələlik işin görülməsinə başlanılmamışdır. Bundan əlavə əvvəlcədən görülmüş işə görə 8.000 manat ödəniş alınmış və vergi ödəyicisinin başqa şəxsə borcunun 5.000 manatı qarşılıqlı surətdə əvəzləşdirilmişdir. Müəssisənin hesabat dövrü üçün ödəməli olduğu sadələşdirilmiş verginin məbləğini hesablayın.

10. Fiziki şəxsə məxsus Qazel markalı avtobusda oturacaq yerlərinin sayı 16-ya bərabərdir və o, Gəncə şəhərində şəhərdaxili sərnişin daşınması fəaliyyətini həyata keçirir. Fiziki şəxsin ödəməli olduğu sadələşdirilmiş vergini hesablayın.

11. Müəssisənin 6 ədəd avtobusu vardır və onların hər biri 42 nəfərlik oturacaq yerinə malikdir. Həmin avtobuslardan 1 ədədi Bakı-Gədəbəy, 3 ədədi Bakı-Gəncə, 2 ədədi isə Bakı-Lənkəran marşrutları üzrə sərnişin daşınmalarını həyata keçirir. Müəssisənin sərnişin daşıma xidmətinə görə ödəməli olduğu aylıq sadələşdirilmiş verginin məbləğini hesablayın.

12. Müəssisə yükdaşıma fəaliyyəti ilə məşğuldur. Bərdə rayonu ilə Gəncə şəhəri arasında yükləyici qabiliyyəti 20 ton olan 2 ədəd Kamaz markalı və yükləyici qabiliyyəti 10 ton 3 ədəd Zil -130 markalı yük avtomobilləri, həmçinin Bərdə rayonu ilə Kürdəmir rayonu arasında 20 ton yükləyici qabiliyyəti olan 1 ədəd Kamaz markalı, 10 ton yükləyici qabiliyyəti olan 1 ədəd Zil markalı yük avtomobilləri ilə yük daşıyır. Müəssisənin ödəməli olduğu sadələşdirilmiş verginin məbləğini hesablayın.

13. Qazax rayonu ilə Ağstafa rayonu arasında taksi ilə sərnişin daşıma fəaliyyəti göstərən fiziki şəxsin ödəməli olduğu sadələşdirilmiş verginin məbləğini hesablayın.

14. Hesabat dövründə Qazax rayonunda fəaliyyət göstərən vergi ödəyicisi tərəfindən 32.000 manat dəyərində mal təqdim edilmişdir. Təqdim edilmiş həmin malların dəyərinin 12.000 manatı hesabat dövründə ödənilmiş və vergi ödəyicisinin başqa şəxslərə olan 6.000 manat məbləğində borcu malların təqdim edilməsi ilə alınacaq məbləğ hesabına qarşılıqlı övəzləşdirilmişdir. Vergi ödəyicisinin ödəməli olduğu sadələşdirilmiş verginin məbləğini müəyyən edin.

15. Mənzil tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi tikintinin təməl işlərinin başladığı rübdə qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq 800.000 manat sadələşdirilmiş vergi hesablamışdır. Şəxsin hər rüb üçün dövlət büdcəsinə ödəməli olduğu verginin məbləğini müəyyənə bilərsiniz.

16. Qəbələ rayonunda vergi uçotuna alınmış və ƏDV ödəyicisi olmayan müəssisə həm Bakı şəhərində, həm də Qəbələ rayonunda fəaliyyət göstərir. Müəssisənin hesabat dövründə ümumi hasilatı 15.000 manat olmuşdur. Onun 10.000 manatı Bakı şəhərində, qalan hissəsi isə Qəbələ rayonunda əldə edilmişdir. Müəssisənin sadələşdirilmiş vergi üzrə öhdəliyini hesablayın.

17. Bakı şəhərində hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən fiziki şəxs hesabat dövründə 10.000 manat dəyərində malı nağd şəklidə, 15.000 manat dəyərində malı isə nağdsız qaydada təqdim etmişdir. Nağdsız şəkildə təqdim edilmiş malların dəyərinin hesabat dövründə

10.000 manatının ödənilməsi təmin edilmişdir. Fiziki şəxsin ödəməli olduğu sadələşdirilmiş verginin məbləğini müəyyən edin.

18. Fiziki şəxs oturacaq yerlərinin sayı 18 olan avtobusla Gəncə şəhərində şəhərdaxili sənişin daşımaları ilə məşğuldur. Onun aylıq ödəməli olduğu sadələşdirilmiş verginin məbləğini hesablayın.

19. Müəssisə oturacaq yerlərinin sayı 44 olan özünə məxsus 2 ədəd avtobusla Bakı-Goranboy marşrutu üzrə, 4 ədəd avtobusla Bakı-Gəncə marşrutu üzrə, 1 ədəd avtobusla isə Bakı-Zaqatala marşrutu üzrə sənişin daşınmasını həyata keçirir. Müəssisənin sənişin daşıma xidmətinə görə ödəməli olduğu aylıq sadələşdirilmiş verginin məbləğini hesablayın.

20. Müəssisə özünə məxsus 5 ədəd Kamaz və 3 ədəd Zil-130 markalı avtomaşınla yükdaşıma fəaliyyəti ilə məşğul olur. Ucar rayonu ilə Gəncə şəhəri arasında yükdaşımanın həyata keçirilməsində yükləyici qabiliyyəti 20 ton olan 3 ədəd Kamaz markalı və yükləyici qabiliyyəti 10 ton 2 ədəd Zil-130 markalı avtonəqliyyat vasitələrindən, Ucar rayonu ilə Kürdəmir rayonu arasında yüklərin daşınmasında 20 ton yükləyici qabiliyyəti olan 2 ədəd Kamaz markalı, 10 ton yükləyici qabiliyyəti olan 1 ədəd Zil-130 markalı avtonəqliyyat vasitəsindən istifadə olunur. Müəssisənin ödəməli olduğu aylıq sadələşdirilmiş verginin məbləğini hesablayın.

21. Vergi ödəyicisinin mülkiyyətində oturacaq yerlərinin sayı 20 və 45 olan 2 avtobusu vardır. Bu avtobuslardan Bakı şəhərində sənişindəşıma fəaliyyətində istifadə olunur. Həmin avtobuslara görə hesablanan sadələşdirilmiş verginin aylıq məbləği nə qədərdir?

22. Vergi ödəyicisinin mülkiyyətində oturacaq yerlərinin sayı 20 və 45 olan 2 avtobusu və bir taksi minik avtomaşını vardır. Bu avtobuslardan və taksidən Bakı şəhərində sənişindəşıma fəaliyyətində istifadə olunur. Həmin avtomaşınlarla görə hesablanan sadələşdirilmiş verginin aylıq məbləği nə qədərdir?

23. Vergi ödəyicisinin mülkiyyətində oturacaq yerlərinin sayı 20 olan avtobusu və bir taksi minik avtomaşını vardır. Bu avtobusdan və taksidən

Gəncə şəhərində sənişindəşıma fəaliyyətində istifadə olunur. Hesablanan sadələşdirilmiş verginin aylıq məbləği nə qədərdir?

24. Vergi ödəyicisinin mülkiyyətində oturacaq yerlərinin sayı 20 olan avtobusu və bir taksi minik avtomaşını vardır. Bu avtobusdan və taksidən Sumqayıt şəhərində sənişindəşıma fəaliyyətində istifadə olunur. Həmin avtomaşınlarla görə hesablanan sadələşdirilmiş verginin aylıq məbləği nə qədərdir?

25. Vergi ödəyicisinin mülkiyyətində oturacaq yerlərinin sayı 35 olan avtobusu və bir taksi minik avtomaşını vardır. Avtobusdan Bakı şəhərində, taksidən isə Sumqayıt şəhərində sənişindəşıma fəaliyyətində istifadə olunur. Həmin avtomaşınlarla görə hesablanan sadələşdirilmiş verginin aylıq məbləği nə qədərdir?

FƏSİL 15

VERGİDƏN YAYINMA VƏ ONUNLA MÜBARİZƏ

15.1. Vergidən yayınmanın formaları və səbəbləri

Vergi təhlükəsizliyi - dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyinin tərkib hissəsi olmaqla vergi qanunvericiliyini pozanlar tərəfindən neqativ hərəkətlərə yol verənlərə qarşı vergi sisteminin vəziyyətini xarakterizə edir. Vergi təhlükəsizliyinin təmin edilməsi iqtisadi təhlükəsizlik çərçivəsində hüquq mühafizə orqanları tərəfindən həyata keçirilir. Vergi qanunvericiliyinin pozulmasının daha təhlükəli forması vergi cinayətləridir. Bu onunla əsaslandırılır ki, bu cür təhlükələr vergi sisteminə ziyan gətirməklə, dövlət büdcəsinin gəlirlərinin formalaşdırılması mexanizmini dağdır.

Vergidən yayınma ağır vergi yükünə bir reaksiya kimi hələ qədim zamanlardan məlumdur. O bir qanunauyğunluq şəkli alaraq vergitutma ilə bərabər inkişaf etmişdir. Bunu əsas tutaraq maliyyəçilər “vergiyə müqavimət artması” qanununu ifadə etmişlər. Təcrübə göstərir ki, maliyyə bazarında aparılan əməliyyatlarda vergidən yayınma halları daha geniş yayılmışdır. Bu zaman aşkar edilmişdir ki, şirkətlərin qiymətli kağızların sahibləri arasında bölüşdürükləri vergiyə cəlb olunan gəlirlərin məbləği qiymətli kağızlardan əldə olunan gəlirlərin vergi bəyannamələrində göstərilən məbləğinə heç də tam uyğun gəlmir.

Vergidən yayınma dedikdə, vergi ödəyicisinin vergidən qaçmağa və ya vergi şəklində büdcəyə keçirməli olduğu məcburi ödənişlərin məbləğinin azaldılmasına yönəldilmiş məqsədyönlü fəaliyyəti başa düşülür. Bu hərəkətlər aşağıdakı əlamətlərlə xarakterizə olunur:

- əhalinin rəsmi və real gəlirləri arasında kəskin fərqin olması;
- ayrı-ayrı vətəndaşların istehlak xərcləri ilə onların bəyan etdikləri gəlirləri arasındakı fərqlər;
- əhalinin gizli, uçota alınmadan məşğulluğu;
- bank dövriyyəsindən kənar nağd pul kütləsinin həcmnin artması;
- dövlət büdcəsinə borcların səviyyəsinin artması;
- vergi ödəyicisinin aktiv fəaliyyəti;

- bu hərəkətlərin vergi ödənişlərinin məbləğinin azaldılmasına yönəldilməsi.

Başqa sözlə, baxılan münasibətlərin subyekti bilərəkdən, öz hərəkətinin xarakterini qabaqcadan dərk edərək, müəyyən nəticələrin əldə olunmasını istəyərək və şüurlu surətdə onlara yol verərək hərəkət etməlidir. Bununla əlaqədar olaraq qeyd etmək lazımdır ki, vergi ödənişlərinin məbləğinin azaldılmasına səbəb olmuş, təcrübəsizlik və ya səhlənkarlıq nəticəsində bilərəkdən edilməmiş səhvlər, məsələn riyazi əməliyyatlarda buraxılan səhvlər, vergi ödəyicisini məsuliyyətdən azad etməməsinə baxmayaraq, vergidən yayınma üsulu hesab edilə bilməz.

Vergidən yayınmanın formaları hüquqi nöqteyi-nəzərdən çox müxtəlifdir və kifayət qədər çoxsaylıdır. Ancaq vergi ödəyicilərinin bu istiqamətdə fəaliyyətlərinin xarakter və məzmunundan çıxış edərək onları qruplaşdırmaqla demək olar ki, vergidən yayınma aşağıdakı 3 əsas formada həyata keçirilir:

- vergidən bilavasitə yayınma;
- vergidən yan keçmə;
- qanunvericiliyi pozmadan vergidən yayınma.

Vergidən bilavasitə yayınma vergi ödənişlərinin məbləğinin azaldılmasının elə formasıdır ki, bu zaman vergi ödəyicisi vergi öhdəliyinin məbləğini qəsdən və qeyri-qanuni yollarla azaldır.

Vergidən bilavasitə yayınma vergi ödəyicisi tərəfindən vergi hüquq pozuntusu və ya cinayəti, başqa sözlə, vergi qanunvericiliyinin bilavasitə pozulması şəklində həyata keçirilir. Buna görə də vergi ödəyicisinin bilavasitə vergidən yayınmaya yönəldilmiş fəaliyyəti qeyri-qanuni hesab olunur. Bu hərəkətlər həm büdcəyə ödənilməli olan vergi məbləğinin azaldılmasına, həm də ümumiyyətlə, verginin ödənilməməsinə yönəldilə bilər.

Vergidən bilavasitə yayınma bir qayda olaraq gəlirin gizlədilməsi, mənfəətin məbləğinin azaldılması, vergitutma obyektlərinin gizlədilməsi və ya uçota alınmaması, mühasibat uçotunun saxtalaşdırılması, vergilərin vaxtında ödənilməməsi, vergilərin hesablanması və ödənilməsi üçün zəruri olan sənədlərin təqdim edilməməsi və ya vaxtında təqdim edilməməsi, vergi güzəştlərindən qeyri-qanuni olaraq istifadə edilməsi şəklində həyata keçirilir.

Vergidən bilavasitə yayınma vergi ödəyicisinin qəsdən törədilmiş və qeyri-qanuni hərəkətinin nəticəsi olduğundan, bu hərəkətlərə görə qanunvericilik müxtəlif növ məsuliyyətlər - mülki-hüquqi, inzibati, cinayət və

vergi məsuliyyətləri nəzərdə tutur.

Bilavasitə vergidən yayınma öz xarakterinə görə **kriminal** və **qeyri-kriminal** kimi təsnif oluna bilər.

Qeyri-kriminal bilavasitə vergidən yayınma vergi ödəyicisinin vergilər haqqında qanunvericiliyi pozmaqla büdcəyə ödənilməli olan vergilərin həcmi azaldılmasına və ya ümumiyyətlə, vergilərin ödənilməsinə yönəldilmiş elə fəaliyyətdir ki, bu hərəkət qanun pozucusuna vergi məsuliyyəti tədbirlərinin, yəni vergi sanksiyalarının tətbiqinə səbəb olur. Vergi ödəyicilərinin belə hərəkətləri vergi cinayəti tərkibi təşkil etmir və cinayət məsuliyyətinin yaranmasına gətirib çıxarmır.

Vergidən yayınmanın qeyri-kriminal üsulları əsasən mülki hüquqi normaların və vergi qanunvericiliyi normalarının pozulması yolu ilə həyata keçirilir.

Kriminal formada vergidən yayınma vergi ödəyicisinin vergidən yayınmağa və ya onun həcmi azaldılmasına yönəldilmiş elə fəaliyyəti ilə həyata keçirilir ki, bu zaman yalnız vergi qanunvericiliyi normaları deyil, həm də cinayət qanunvericiliyi normaları pozulmuş olur. Bu yolla vergidən yayınma vergi ödəyicisi üçün cinayət məsuliyyətinin yaranmasına səbəb olur.

Vergidən yan keçmə vergi öhdəliyinin minimallaşdırılmasının elə formasıdır ki, bu zaman hüquqi və ya fiziki şəxs aktiv, əksər hallarda qanun çərçivəsində həyata keçirdiyi fəaliyyət nəticəsində özünü bu və ya digər verginin ödəyicisi kateqoriyasından çıxarır. Müəssisə və fiziki şəxslərin fəaliyyətinin qanuniliyi nöqtəyi-nəzərindən vergidən yan keçmə üsullarını iki qrupa ayırmaq olar: **qanuni və qeyri-qanuni**.

Birinci qrupa aşağıdakılar daxildir:

- nəticələri vergitutma obyektinə olan fəaliyyət növündən imtina edilməsi;
- vergi ödəyicisi sayılmayan hüquqi şəxsin fəaliyyətinin təşkil edilməsi;
- hüquqi şəxs tərəfindən qanuna əsasən vergi ödəməkdən azad olunan fəaliyyətin təşkil edilməsi;
- hüquqi və ya fiziki şəxs tərəfindən gəliri vergiyə cəlb edilməyən fəaliyyətin təşkili.

İmtina - vergidən yan keçmənin çox az rast gəlinən passiv formasıdır. Məsələn, əmlak vergisi ödəməmək üçün hüquqi şəxs hər hansı əmlakı almaqdan imtina edə bilər, lakin bu üsul populyar və səmərəli deyil, çünki təsərrüfat fəaliyyətini iflic vəziyyətinə sala bilər.

Vergi ödəyicisi sayılmayan hüquqi şəxsin fəaliyyətinin təşkili zamanı

vergi ödəyicisi elə subyektlər qrupuna keçməyə çalışır ki, onlar qanunvericiliyə əsasən bu və ya digər verginin ödəyicisi hesab olunmasınlar.

Qanunvericiliyə əsasən hüquqi şəxs tərəfindən vergiyə cəlb edilməyən fəaliyyətin təşkili zamanı vergitutma obyektinin xüsusiyyətlərinə əsasən vergi ödəyicisi hesab olunmur.

Hüquqi və ya fiziki şəxs tərəfindən gəliri vergiyə cəlb edilməyən fəaliyyətin təşkili də vergitutma obyektinin xüsusiyyətləri ilə xarakterizə olunur. Ancaq birinci halda istənilən vergi üzrə vergitutma obyektinin xüsusiyyətlərindən söhbət gedirdisə, ikinci halda söhbət yalnız gəlir və mənfəətdən gedir.

Vergidən yayınma üsullarının ikinci qrupunu qeyri-qanuni üsullar təşkil edir ki, bu zaman vergidən yan keçilməsinə vergi ödəyicisi qeyri-qanuni fəaliyyətlə nail olur. Bu qrupa aşağıdakılar daxildir:

- dövlət qeydiyyatı olmadan sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi;
- vergi orqanlarında qeydiyyatdan keçmədən sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq.

Mövcud qanunvericiliyə əsasən hər bir təsərrüfat subyekti müvafiq dövlət orqanlarında qeydiyyatla alınmalı və vergi orqanında uçota durmalıdır. Dövlət qeydiyyatının olmaması və ya vergi orqanında uçota alınmamaq hüquqi və fiziki şəxslərə nəzarətsiz və heç bir vergi ödəmədən sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq imkanı verir.

Qanunvericiliyi pozmadan vergidən yayınma dedikdə, vergi ödəyicisinin məqsədyönlü şəkildə qanunvericiliyin ona verdiyi bütün güzəştlərdən və vergidən yan keçmə üsullarından istifadə edərək öz vergi öhdəliyinin həcmi azaldılmasına yönəldilmiş fəaliyyəti başa düşülür. Başqa sözlə, qanunvericiliyi pozmadan vergidən yayınma müəssisənin fəaliyyətinin elə təşkilidir ki, tamamilə qanuni yollarla vergi ödənişlərinin həcmi minimallaşdırılır. Hüquqi nöqteyi-nəzərdən bu üsullar büdcənin qanuni maraqlarının pozulmasını nəzərdə tutmur.

Məhz buradan qanunvericiliyi pozmadan vergidən yayınmanın bilavasitə vergidən yayınmadan əsas fərqi ortaya çıxır. Birinci halda vergi ödəyicisi verginin həcmi azaltmağın qanunla icazə verilən və ya qadağan olunmayan üsullarından istifadə edir. Belə hərəkətlərdə qanun pozuntusu və cinayət tərkibi olmadığından vergi ödəyiciləri cinayət və ya inzibati məsuliyyət daşıyırlar. Bu kateqoriyaya elə üsullar daxildir ki, onlardan istifadə etməklə vergi ödənişlərinin azaldılması hesabına iqtisadi səmərə vergilərin hesablanması və ödənilməsi üzrə işlərin peşəkar təşkili yolu ilə əldə

olunur. Mahiyyət etibarı ilə bu elə vergi planlaşdırmasıdır.

Beləliklə, qeyd etmək olar ki, qanunvericiliyi pozmadan vergidən yayınma vergi planlaşdırması formasında mövcuddur.

Artıq qeyd edildiyi kimi, vergi planlaşdırması vergi ödəyicisinin vergi öhdəliklərinin azaldılmasına yönəldilmiş fəaliyyətdir. O, adətən uzun müddət üçün nəzərdə tutulur. Vergi planlaşdırmasından fərqli olaraq qanunvericiliyi pozmadan vergidən yayınma birdəfəlik xarakter daşıyır.

Vergidən yayınmanın səbəbləri. Vergidən yayınmanın səbəblərini aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- mənəvi səbəblər;
- siyasi səbəblər;
- iqtisadi səbəblər;
- texniki-hüquqi səbəblər.

İndi isə bu səbəblərin hər biri ilə daha ətraflı tanış olaq.

Vergidən yayınmanın mənəvi səbəblərini, əsasən, vergi qanunlarının xarakteri doğurur. Əgər digər qanunlar hamı üçün ümumi, daimi və qərəzsiz olması ilə seçilirlərsə, vergi qanunu nə ümumi, nə daimi, nə də qərəzsiz olur. Qanunun hamı üçün ümumi olması elə vəziyyəti nəzərdə tutur ki, istisnasız olaraq qanunun normaları hamı üçün məcburidir. Ancaq ayrı-ayrı vergi ödəyicilərinə vergi güzəştlərinin verilməsi nöqtəyi-nəzərindən vergi qanunu ümumi deyildir. Bu isə ona gətirib çıxarır ki, vergi ödəyicilərinin müəyyən kateqoriyaları digərlərinə nəzərən daha əlverişli vəziyyətdə olurlar. Bu isə öz növbəsində vergi güzəştinə malik olmayan vergi ödəyicilərinə ədalətsizlik hissi yaradır və bu hal digər vergi ödəyicilərini güzəştli vergi ödəyiciləri ilə bərabərləşdirməyə təhrik edir. Belə bərabərləşdirmənin aləti kimi isə vergidən yayınma çıxış edir.

Qanunun daimiliyi onun müddəalarının uzun müddət ərzində dəyişməzliyini nəzərdə tutur. Vergi qanunvericiliyində baş verən daimi dəyişikliklər isə vergi qanunlarının nüfuzuna xələl gətirir.

Digər qanunlardan fərqli olaraq vergi qanunları qərəzsiz deyildir, çünki onları dövlətin özü qəbul edir. Buna görə də, hətta ən qanunpərust əhali belə dövlətin vergiləri yalnız öz maraqlarından çıxış edərək təyin etdiyini düşünərək vergi qanunvericiliyinə daha az hörmətlə yanaşır.

Beləliklə, əgər daimilik, qərəzsizlik və ümumilik qanuna əməl edilməsinə sövq edirsə, vergi qanunlarının qeyri daimiliyi, ümumi olmaması və bəzi vergi ödəyicilərinin nöqtəyi-nəzərindən qərəzliliyi vətəndaşların ona münasibətinə təsir edir və bunun da nəticəsində vergidən yayınma halları

baş verir.

Siyasi səbəblər vergi ödəyicisini vergidən yayınmağa o zaman sövq edir ki, dövlət vergilərdən yalnız öz xərclərini örtmək üçün deyil, həm də iqtisadi siyasətin bir aləti kimi istifadə etmiş olsun. İqtisadi siyasətin aləti kimi vergilər özünü o zaman biruzə verir ki, dövlət xalq təsərrüfatında müəyyən sahələrin xüsusi çəkirlərini azaltmaq üçün bu sahələrdə vergiləri yüksəldir, perspektivli hesab etdiyi sahələrin sürətlə inkişafına nail olmaq üçün isə həmin sahələrdə vergiləri azaldır.

Vergidən yayınmanın iqtisadi səbəblərini aşağıdakı kimi iki qrupa ayırmaq olar:

- müəssisənin maliyyə vəziyyətindən asılı olan səbəblər;
- ümumi iqtisadi konyunkturanın doğurduğu səbəblər.

Bəzən vergi ödəyicisinin maliyyə vəziyyəti onun vergidən yayınması üçün həlledici amil olur. Əgər vergi ödəyicisinin maliyyə vəziyyəti sabitdirsə, onda o, vergidən yayınma yolunu tutmayacaq. Vergi ödəyicisinin maliyyə vəziyyəti qeyri-sabitdirsə, o, iflas olmaq təhlükəsi ilə üzləşibse və vergidən yayınmağı xilas olmaq üçün yeganə yol hesab edirsə, onda o, bu yolu seçəcəkdir.

Ümumi iqtisadi konyunkturanın doğurduğu səbəblər, əsasən, özünü iqtisadi böhran dövründə biruzə verir. İstənilən ölkənin rəhbərliyi iqtisadi böhranlar zamanı vəziyyəti sabitləşdirmək üçün uyğun tədbirləri həyata keçirmək məcburiyyəti qarşısında qalır. Əksər hallarda buna ayırı-ayrı məhsul növlərinə dövlət qiymətlərinin təyin edilməsi yolu ilə bazarın və bazar münasibətlərinin ciddi surətdə reqlamentləşdirilməsi ilə nail olunur. Belə dövrlərdə leqal bazarla paralel olaraq “qara” bazar da fəaliyyət göstərdiyindən vergidən yayınma halları çoxalmış olur. “Qara” bazarda həyata keçirilən əqdləşmələrə dövlət nəzarət etmək iqtidarında olmadığından, onları vergiyə də cəlb edə bilmir.

Vergidən yayınmanın texniki-hüquqi səbəblərini vergi sisteminin mürəkkəbliyi doğurur. Bu mürəkkəblik vergi nəzarətinin səmərəliliyinə maneçilik törədir və vergi ödəyicisi üçün vergidən yayınmaq imkanları yaradır. Bundan başqa, vergi qanunvericiliyinin özü də vergi ödəyicisinə vergi ödənişlərinin həcmi azaltmaq üçün yollar aramaq imkanı verir. Bunu aşağıdakılar şərtləndirir:

- vergi qanunvericiliyində güzəştlərin olması vergi ödəyicilərini bu güzəştlərdən istifadə etmək üçün yollar aramağa sövq edir;
- eyni bir vergi üçün müxtəlif dərəcələrin olması vergi ödəyicisini aşağı

vergi dərəcəsinə tətbiq etmək üçün yollar aramağa sövq edir;

- məsrəflərin gəlirdən çıxılan xərclərin, maliyyə nəticələrinin, müəssisənin sərəncamında qalan mənfəətin və sair kimi müxtəlif mənbələrin tərkibinə daxil edilməsi imkanının olması. Belə bir vəziyyət vergitutma bazasının müəyyən edilməsinə və deməli, vergilərin həcminə bilavasitə öz təsirini göstərir;

- qanunverici orqan tərəfindən bu və ya digər vergilərin hesablanması və ödənilməsi qaydaları işlənib hazırlanarkən bütün mümkün halların nəzərə alınmaması səbəbindən vergi qanunlarında yaranan boşluqlar;

- vergi qanunlarının dəqiq ifadə olunmaması nəticəsində eyni bir hüquqi normanın müxtəlif cür şərh edilməsi.

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə əsasən vergilər haqqında qanunvericiliyin bütün ziddiyyətləri və aydın olmayan məqamları vergi ödəyicisinin xeyrinə şərh edilir. Vergi ödəyicisi belə ziddiyyətli və aydın olmayan məqamlarla rastlaşdıqda o, özü üçün vergi normasının əlverişli olan şərhini seçə bilər.

15.2. Vergidən yayınmaya görə qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş məsuliyyət tədbirləri

Vergi Məcəlləsinin “Vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyət” adlanan V fəslə vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətin ümumi əsaslarını, vergi qanunvericiliyi ilə bağlı hüquq pozuntularının növlərini, məsuliyyətə cəlb etmənin müddətlərini və onların baş verməsinə görə məsuliyyəti, həmçinin banklara və bank əməliyyatlarının ayrı-ayrı növlərini həyata keçirən digər kredit təşkilatlarına tətbiq olunan məsuliyyət tədbirlərini özündə birləşdirir.

Eyni zamanda, burada vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb olunmanı, həmçinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasında şəxsin təqsirini istisna edən hallar təsvir olunmuşdur.

Vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyət tədbirləri kimi maliyyə sanksiyalarının tətbiq edilməsi və ödənilmə vaxtı keçmiş və artıq ödənilmiş vergilər üzrə faizlərin hesablanması nəzərdə tutulmuşdur.

Bu fəsildə vergi orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin hüquqa zidd hərəkətləri nəticəsində vergi ödəyicilərinə dəymiş zərərə görə məsuliyyət daşdığı və həmin zərərin məhkəmənin qərarına əsasən ödənilməsinin zəruriliyi öz əksini tapmışdır.

Hesabatın vaxtında verilməməsinə görə maliyyə sanksiyaları.

Vergi hesabatını və ya Vergi Məcəlləsinin 16.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş arayışı əsas olmadan müəyyən edilən müddətdə təqdim etməyən vergi ödəyicisinə vergi orqanının rəhbərinin (onun müavininin) qərarına əsasən 40 manat məbləğində maliyyə sanksiyası tətbiq edilir.

Vergi ödəyicisi vergilər, faizlər və maliyyə sanksiyaları üzrə borclarını Vergi Məcəlləsinin 65.1-ci maddəsində qeyd olunan bildirişdə göstərilən müddət ərzində ödəmədikdə vergi orqanı aktivləri barədə məlumatın 10 gün ərzində vergi orqanına təqdim edilməsini vergi ödəyicisindən tələb edə bilər. Bu məlumatı əsas olmadan müəyyən edilən müddətdə təqdim etməyən vergi ödəyicisinə vergi orqanının rəhbərinin (onun müavininin) qərarına əsasən 100 manat məbləğində maliyyə sanksiyası tətbiq edilir.

Vergilərin azaldılmasına və digər vergi hüquqpozmalarına görə aşağıdakı maliyyə sanksiyaları tətbiq edilir:

- verginin (o cümlədən ödəmə mənbəyində verginin) hesabatda göstərilən məbləği verginin hesabatda göstərilməli olan məbləğinə nisbətən azaldılmışdırsa, habelə büdcəyə çatası vergi məbləği hesabat təqdim etməməklə yayındırılmışdırsa, vergi ödəyicisinə azaldılmış və ya yayındırılmış vergi məbləğinin (kameral vergi yoxlaması nəticəsində hesablanmış əlavə vergi məbləği istisna olmaqla) 50 faizi miqdarında;

- vergi orqanında uçota alınmaq üçün və ya müəyyən edilmiş müddətdə olduğu yer, yaxud yaşadığı yerin dəyişməsi barədə ərizənin verilməməsinə, həmçinin digər uçot məlumatlarında (vergi ödəyicisinin vergi uçotuna alınması haqqında ərizədə qeyd olunan rekvizitlərdə) dəyişiklik haqqında məlumatın təqdim edilməməsinə görə, “Fərqlənmə nişanı” olmadan avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnəşin və ya yük daşınmasına görə 40 manat miqdarında;

- vergilər üzrə borcların və faizlərin, tətbiq edilmiş maliyyə sanksiyalarının dövlət büdcəsinə alınması üçün banka və ya digər kredit təşkilatına sərəncamın verildiyi tarixdən vergi ödəyicisi tərəfindən onun kassasından, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş hesabdən pul vəsaitinin silinməsi növbəliliyi pozulmaqla, nağd qaydada məxaric əməliyyatları aparıldıqda isə aparılmış məxaric əməliyyatlarının 50 faizi miqdarında;

- vergi ödəyicisi tərəfindən ƏDV üzrə qeydiyyat məcburi olduğu halda, qeydiyyat olmadan fəaliyyət göstərilməsinə görə ƏDV üzrə qeydiyyat olmadan fəaliyyət göstərdiyi bütün dövr ərzində büdcəyə ödənilməli olan ƏDV məbləğinin 50 faizi miqdarında;

- ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyat qüvvəyə minmədən və ya ləğv edildiyi halda ƏDV üzrə vergi hesab-fakturasının təqdim edilməsinə görə təqdim edilmiş vergi hesab-fakturasında göstərilmiş vergi məbləğinin 100 faizi miqdarında;

- vergi ödəyicisi tərəfindən vergi-hesab fakturası üzrə alınmış malların (iş və xidmətlərin) dəyəri ödənilərkən, ƏDV məbləğinin ödənilməməsinə görə vergi ödəyicisinə ödənilməmiş ƏDV məbləğinin 50 faizi miqdarında;

- nağd pul hesablaşmalarının aparılması qaydalarının pozulmasına, yəni nəzarət-kassa aparatları və ya ciddi hesabat blankları tətbiq edilmədən (nəzarət-kassa aparatları quraşdırılmadan, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş formalara uyğun ciddi hesabat blankları olmadan və ya nağd ödənilmiş məbləği mədaxil etmədən), vergi orqanlarında qeydiyyatdan keçirilməmiş və ya texniki tələblərə cavab verməyən nəzarət-kassa aparatlarından istifadə etməklə, qanunvericiliklə müəyyən olunmuş ciddi hesabat blanklarından istifadə etmədən və ya müəyyən olunmuş qaydada təsdiq olunmuş formalara uyğun olmayan ciddi hesabat blanklarından istifadə etməklə əhali ilə pul hesablaşmalarının aparılmasına, alıcıya təqdim edilməli olan çekin, bankların valyuta mübadilə şöbələri tərəfindən müştəriyə təqdim edilməli olan bank çıxarışlarının və ya digər ciddi hesabat blanklarının verilməməsinə və ya ödənilmiş məbləğdən aşağı məbləğ göstərilməklə verilməsinə, nəzarət-kassa aparatlarından istifadə edilməsi dayandırıldıqda əhali ilə pul hesablaşmalarının qeydiyyatının aparılması qaydalarının pozulmasına görə vergi ödəyicisinə:

- birinci dəfə yol verildikdə 400 manat məbləğində, il ərzində belə hallara ikinci dəfə yol verildikdə 800 manat məbləğində, üç və daha çox dəfə yol verildikdə 1200 manat məbləğində;

- xammalın, materialların, yarımfabrikatların, hazır məhsulların və digər sərvətlərin, habelə pul vəsaitinin 1.000 manatdan çox olan məbləğdə uçotdan gizlədilməsinə və ya uçota alınmamasına görə gizlədilmiş və ya uçota alınmamış sərvətlərin və ya vəsaitin ümumi məbləğinin 1.000 manatdan çox olan hissəsinə 5 faizi miqdarında, il ərzində belə hallara təkrar yol verildikdə, gizlədilmiş və ya uçota alınmamış sərvətlərin və ya vəsaitin ümumi məbləğinin 1.000 manatdan çox olan hissəsinə 10 faizi miqdarında;

- Vergi Məcəlləsinin 194.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş plombların vurulması və açılması arasındakı müddətdə nəzarət-ölçü cihazlarının göstəricilərində dəyişikliklərin edilməsinə, texnoloji avadanlıqlardakı plombların zədələnməsinə, istehsal olunmuş məhsulların aksiz markası ilə

markalanmamasına, tam uçota alınmamasına, aksiz markalarının inventarizasiyasında kənarlaşmalara yol verilməsinə, eləcə də Vergi Məcəlləsinin 191.2-ci maddəsinin tələblərini pozmaqla hazır məhsulun istehsal sahəsindən kənara çıxarılmasına görə 5.000 manat məbləğində;

- Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş qaydada əmək müqaviləsi (kontrakt) bağlamadan işəgötürən tərəfindən fiziki şəxslərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi yolu ilə onların gəlirlərinin gizlədilməsinə (azaldılmasına) şərait yaradıldığına görə işəgötürənə hər bir belə şəxs üzrə 1.000 manat məbləğində;

- vergi orqanından şəhadətnamə-dublikat alınmadan sahibkarlıq fəaliyyəti məqsədləri üçün qeyri-rezident bank idarələrində və digər qeyri-rezident kredit təşkilatlarında açılmış hesaba mədaxil edilmiş pul vəsaitinin 100 faiz miqdarında.

Vergi və ya cari vergi ödəməsi Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş müddətdə ödənilmədikdə, ödəmə müddətindən sonrakı hər bir ötmüş gün üçün vergi ödəyicisindən və ya vergi agentindən ödənilməmiş vergi və ya cari vergi ödəməsi məbləğinin 0,1 faizi məbləğində faiz tutulur.

Müəyyən edilmiş faiz cari vergi ödənişlərinə münasibətdə bütün ötmüş müddətə, ancaq bir ildən çox olmamaq şərti ilə tətbiq edilir. Bu faiz yoxlama nəticəsində aşkar edilmiş vaxtında ödənilməmiş vergi məbləğlərinə həmin vergi məbləğlərinin vergi ödəyicisinə hesablandığı gündən tətbiq edilir.

Müəyyən edilmiş vergi məbləğindən artıq ödənilmiş məbləğ və ya düzgün tutulmayan vergi məbləği ödənildikdə, Vergi Məcəlləsi ilə başqa hallar nəzərdə tutulmamışdırsa, vergi ödəyicisinin ərizəsinin verildiyi tarixdən həmin məbləğlər geri qaytarılanadək gecikdirilən hər bir gün üçün (ödəmə günü də daxil olmaqla) vergi ödəyicisinə müvafiq məbləğlərin 0,1 faizi məbləğində faiz ödənilir.

Vergi ödəyicisinin artıq ödənilmiş məbləğlərin qaytarılmasına dair ərizə verdiyi müddətdən 45 gün ərzində məbləğ qaytarılarsa, faizlər vergi ödəyicisinə qaytarılır.

Banklara və bank əməliyyatlarının ayrı-ayrı növlərini həyata keçirən digər kredit təşkilatlarına aşağıdakı maliyyə sanksiyaları tətbiq olunur:

- vergi orqanı tərəfindən hüquqi şəxsə, fərdi sahibkara, filiala və nümayəndəliyə verilən şəhadətnamə-dublikat olmadan sahibkarlıq fəaliyyətini göstərən hüquqi və fiziki şəxslərin hesablaşma hesabı və ya digər hesablar

açdığına görə hər açılmış hesab üçün 400 manat məbləğində;

- sahibkarlıq fəaliyyətini göstərən hüquqi və fiziki şəxslərin milli və xarici valyutada cari və ya digər hesablarında vəsait olduqda, onun vergilərin ödənilməsinə dair tapşırıqlarını, habelə vergilər üzrə borcların, faizlərin və maliyyə sanksiyalarının vergi ödəyicisinin hesabından Mülki Məcəllədə nəzərdə tutulmuş ödənişlərin növbəliyinə uyğun tutulması haqqında vergi orqanlarının sərəncamlarını icra etmədiyinə görə icra edilməmiş həmin ödəmə tapşırıqlarında və ya sərəncamlarda göstərilən məbləğin 20 faizi miqdarında.

Vergi ödəyicisinin valyuta hesabından vəsait mübahisəsiz qaydada tutulduğu halda bank həmin gün Milli Bankın müəyyən etdiyi rəsmi məzənnə ilə sərəncamda göstərilən məbləğin 105 faizindək hesabdakı valyuta vəsaitini dondurur. Valyuta vəsaiti vergi ödəyicisi tərəfindən manata konvertasiya edildikdən sonra sərəncam icra olunur.

Məsuliyyətə cəlb etmə müddətləri İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 36-cı və Cinayət Məcəlləsinin 75-ci maddələrində göstərilmişdir. Vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə bağlı inzibati xətalara görə inzibati tənbeh xətinin törədildiyi gündən ən gec bir il keçənədək verilə bilər. Cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddətləri isə 2 və 7 ildir.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində aşağıdakı cinayət əməllərinə görə müvafiq cinayət məsuliyyəti tədbirləri nəzərdə tutulmuşdur:

Qanunsuz sahibkarlıq fəaliyyətinə görə:

- Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatına alınmadan və ya xüsusi razılıq (lisenziya) tələb olunduğu halda belə razılıq (lisenziya) almadan, həmçinin lisenziyalasdırılma şərtlərinin pozulması ilə həyata keçirilən sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olma vətəndaşlara, təşkilatlara və ya dövlətə xeyli miqdarda ziyan vurduqda, habelə xeyli miqdarda gəlir əldə etməklə törədildikdə şərti maliyyə vahidinin min mislindən beş min mislinədək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası;

- eyni əməllər külli miqdarda gəlir əldə etməklə törədildikdə, yaxud mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə üç ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırma;

Yalançı sahibkarlıq fəaliyyətinə görə:

- yalançı sahibkarlıq, yəni kredit almaq, rüsumlardan azad olmaq və ya digər əmlak mənfəəti əldə etmək, yaxud qadağan edilmiş fəaliyyəti gizlətmək məqsədi ilə sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirmək niyyəti olmadan müəssisə və ya digər hüquqi şəxsin yaradılması xeyli miqdarda ziyan vurduqda, habelə xeyli miqdarda gəlir əldə etməklə törədildikdə şərti maliyyə vahidinin min mislindən beş min mislinədək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırma;

- eyni əməllər külli miqdarda ziyan vurduqda, külli miqdarda gəlir əldə etməklə törədildikdə və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə üç ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

Qeyd: Qanunsuz və yalançı sahibkarlıq fəaliyyətinə görə “xeyli miqdar” dedikdə şərti maliyyə vahidinin min mislindən yeddi min mislinədək olan məbləğ, “külli miqdar” dedikdə isə şərti maliyyə vahidinin yeddi min mislindən artıq olan məbləğ başa düşülür.

Vergi ödəməkdən yayınmaya görə:

Xeyli miqdarda vergiləri və ya məcburi dövlət sosial sığorta haqlarını ödəməkdən yayınma üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə və ya edilməməklə şərti maliyyə vahidi məbləğinin min mislindən iki min mislinədək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Eyni əməllər mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə; külli miqdarda törədildikdə üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə və ya edilməməklə üç ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Qeyd: 1. Bu maddədə “xeyli miqdar” dedikdə şərti maliyyə vahidi məbləğinin iki min mislindən əlli min mislinədək olan məbləğ, “külli miqdar” dedikdə isə şərti maliyyə vahidi məbləğinin əlli min mislindən yuxarı olan məbləğ başa düşülür.

2. Vergi ödəməkdən yayınma üzrə nəzərdə tutulan əməlləri ilk dəfə törətmiş şəxs cinayət nəticəsində vurulmuş ziyanı tamamilə ödədikdə cinayət məsuliyyətindən azad olunur.

Aksiz markası ilə markalanmalı olan məhsulların (malların) belə marka olmadan satma, satış məqsədləri üçün saxlama, istehsal binasının hüduddlarından kənara çıxarma və ya idxal etmə

Aksiz markası ilə markalanmalı olan məhsulları (malları) belə marka olmadan xeyli miqdarda satma, satış məqsədi ilə saxlama, istehsal binasının hüduddlarından kənara çıxarma və ya idxal etmə əmlakı müsadirə olunmaqla şərti maliyyə vahidinin min mislindən üç min mislinədək miqdarda cərimə və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Eyni əməllər küllü miqdarda törədildikdə; təkrar törədildikdə; qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədildikdə əmlakı müsadirə olunmaqla beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Qeyd: Bu maddədə “xeyli miqdar” dedikdə, şərti maliyyə vahidi məbləğinin beş yüz mislindən iki min mislinədək olan məbləğ, “külli miqdar” dedikdə isə şərti maliyyə vahidi məbləğinin iki min mislindən yuxarı olan məbləğ başa düşülür.

Vergi orqanı tərəfindən aşkar edilmiş vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə vergi ödəyicisi inzibati məsuliyyətə cəlb edilməli olduqda, vergi yoxlamasını keçirən vergi orqanının səlahiyyətli vəzifəli şəxsi inzibati hüquq pozuntusu haqqında ayrıca protokol tərtib edir. Bu hüquq pozuntuları haqqında işlərə baxılma və inzibati tənbeh tədbirlərinin həmin pozuntuların edilməsində günahkar olan vergi ödəyicisinin vəzifəli şəxslərinə və vergi ödəyicisi - fərdi sahibkara münasibətdə tətbiq edilməsi vergi orqanları tərəfindən Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinə müvafiq olaraq həyata keçirilir.

Vergi nəzarəti tədbirlərinin həyata keçirilməsi zamanı aşağıda göstərilən inzibati xətalara yol verildikdə, müvafiq inzibati məsuliyyəti tədbirləri həyata keçirilir:

Əmək qanunvericiliyinin pozulmasına görə:

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş qaydada əmək müqaviləsini (kontraktı) bağlamadan işəgötürənlər tərəfindən fiziki şəxsin hər hansı işin (xidmətin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsinə görə vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidi məbləğinin üç min mislindən beş min mislinədək miqdarda, hüquqi şəxslər şərti maliyyə vahidi məbləğinin iyirmi min mislindən iyirmi beş min mislinədək miqdarda cərimə edilir.

Mülkiyyət və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq müəssisələrin, idarələrin və ya təşkilatların işgötürənləri tərəfindən işçilərin və iş yerlərinin attestasiyasının keçirilməsi qaydalarının pozulmasına görə şərti maliyyə vahidi məbləğinin yeddi yüz mislindən min iki yüz mislinədək miqdarda cərimə edilir.

İşçiyə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş minimum əmək haqqından aşağı məbləğdə əmək haqqı verilməsinə görə vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidi məbləğinin min mislindən min beş yüz mislinədək miqdarda cərimə edilir.

Qanunsuz sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaya görə:

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatına alınmadan və ya sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün xüsusi razılıq (lisenziya) tələb olunduğu hallarda belə razılıq olmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmağa, yaxud lisenziyada nəzərdə tutulmuş şərtlərin pozulması ilə sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsinə görə, bu az miqdarda ziyan vurduqda və ya az miqdarda gəlir əldə etməklə törədildikdə:

- fiziki şəxslər şərti maliyyə vahidinin on mislindən on beş mislinədək miqdarda;

- vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin otuz mislindən əlli mislinədək miqdarda;

- hüquqi şəxslər şərti maliyyə vahidinin yüz iyirmi mislindən yüz altmış mislinədək miqdarda cərimə edirlər.

Yalançı sahibkarlıq fəaliyyətinə görə:

Yalançı sahibkarlıq, yəni kredit almaq, rüsumlardan azad olmaq və ya digər əmlak mənfəəti əldə etmək, yaxud qadağan edilmiş fəaliyyəti gizlətmək məqsədilə sahibkarlıq fəaliyyəti həyata keçirmək niyyəti olmadan müəssisə və digər hüquqi şəxsin yaradılmasına görə, bu az miqdarda ziyan vurduqda və ya az miqdarda gəlir əldə etməklə törədildikdə şərti maliyyə vahidinin iyirmi mislindən əlli mislinədək miqdarda cərimə edilir. İnzibati xətlər haqqında işlərə məhkəmə orqanları tərəfindən baxılır.

Valyuta tənzimi qaydalarının pozulmasına görə:

- Valyuta tənzimi haqqında Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyini pozmaqla valyuta sərvətlərinin ictimai yerlərdə alınıb-satılmasına və ya dəyişdirilməsinə görə inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş valyuta vəsaiti məbləğinin otuz faizindən yetmiş faizinədək miqdarda cərimə edilir.

- Valyuta sərvətlərinin ödəniş vasitəsi kimi qəbul edilməsinə görə inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş valyuta vəsaiti məbləğinin qırx faizindən səksən faizinədək miqdarda cərimə edilir.

İnzibati xətlər haqqında işlərə Vergilər Nazirliyi tərəfindən baxılır.

Aksiz markası ilə markalanmalı olan məhsulların (malların) belə marka olmadan satılması, satış məqsədi ilə saxlanması və ya istehsal binasının hüdudlarından kənara çıxarılmasına görə:

Aksiz markası ilə markalanmalı olan məhsulların (malların) belə marka olmadan az miqdarda satılmasına, satış məqsədi ilə saxlanılmasına və ya istehsal binasının hüdudlarından kənara çıxarılmasına görə aksiz markası olmayan məhsullar (mallar) müsadirə edilməklə:

- fiziki şəxslər şərti maliyyə vahidinin otuz beş mislindən qırx mislinədək miqdarda;

- vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin səksən mislindən doxsan mislinədək miqdarda;

- hüquqi şəxslər şərti maliyyə vahidinin iki yüz mislindən üç yüz mislinədək miqdarda cərimə edirlər.

Xüsusi razılıq (lisenziya) olmadan ticarət fəaliyyətilə məşğul olma və ya lisenziya şərtlərini pozmağa görə:

Xüsusi razılıq (lisenziya) tələb olunduğu hallarda belə razılıq olmadan ticarət fəaliyyəti ilə məşğul olmağa və ya lisenziya şərtlərini pozmağa görə şərti maliyyə vahidinin iyirmi mislindən əlli mislinədək miqdarda cərimə edilir.

İnzibati xətlər haqqında işlərə yerli icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən baxılır.

Vergilərin və digər icbari ödənişlərin vaxtında ödənilməməsi və ya mühasibat uçotunun aparılması qaydalarının pozulmasına görə:

- az miqdarda vergilərin və məcburi dövlət sosial sığorta haqlarının qanunvericilikdə müəyyən edilmiş müddətdə ödənilməməsinə görə inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş vergilərin və ödənişlərin məbləğinin otuz faizindən yetmiş faizinədək miqdarda cərimə edilir.

Qeyd: “az miqdar” dedikdə şərti maliyyə vahidinin iki min mislinədək olan məbləğ başa düşülür.

Vergiləri və digər icbari ödənişlərin hesablanması və ödənilməsi ilə bağlı sənədlərin təqdim edilmə qaydalarının pozulmasına görə:

Vergilərin və digər icbari ödənişlərin hesablanması və ödənilməsi ilə bağlı tərtib edilməsi qanunla müəyyən edilmiş başqa sənədlərin Azərbaycan-

can Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanına təqdim edilməməsinə və ya vaxtında təqdim edilməməsinə görə:

- fiziki şəxslər şərti maliyyə məbləğinin iyirmi beş mislindən otuz mislinədək miqdarda;

- vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidi məbləğinin qırx mislindən altmış mislinədək miqdarda cərimə edirlər.

Mühasibat hesabatlarının və vergi deklarasiyalarının təqdim edilməməsinə görə:

- mühasibat uçotu subyekti tərəfindən maliyyə hesabatlarının və birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarının qanuna müvafiq olaraq hazırlanması, təqdim olunması, uçot sənədlərinin saxlanılması ilə əlaqədar qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydaların pozulmasına görə:

- vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidi məbləğinin qırx mislindən altmış mislinədək miqdarda;

- hüquqi şəxslər şərti maliyyə vahidi məbləğinin yüz mislindən yüz əlli mislinədək miqdarda cərimə edirlər.

Dövlət rüsumunun ödənilməsi qaydalarının pozulmasına görə:

- dövlət rüsumunu tutan səlahiyyətli vəzifəli şəxslər tərəfindən dövlət rüsumunun düzgün tutulmamasına və ya dövlət büdcəsinə vaxtında və tam ödənilməməsinə görə vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin yetmiş mislindən doxsan mislinədək miqdarda cərimə olunurlar.

Vergilərin və ya icbari ödənişlərin hesabdan silinməsi qaydalarının pozulmasına görə:

- bankın vəzifəli şəxsləri tərəfindən müəssisələrin hesablarından vergilərin və ya digər icbari ödənişlərin silinməsi qaydalarına əməl olunmamasına görə vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin yetmiş mislindən doxsan mislinədək miqdarda cərimə edirlər.

Vergi xidməti sahəsində Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanının vəzifəli şəxslərinin tələblərinin yerinə yetirilməməsinə görə:

- vergi xidməti sahəsində Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanının vəzifəli şəxslərinin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş tələblərinin yerinə yetirilməməsinə görə fiziki şəxslər şərti maliyyə vahidinin on mislindən iyirmi mislinədək miqdarda, vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin otuz mislindən qırx mislinədək miqdarda cərimə edirlər.

Vergi Məcəlləsində vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə əlaqədar eyni əmələ (hərəkətə və hərəkətsizliyə) görə yalnız bir dəfə məsuliyyətə

cəlbətmə nəzərdə tutulduğundan Konstitusiya Məhkəməsinin 6 avqust 2002-ci il tarixli qərarı ilə yalnız vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə Vergi Məcəlləsində məsuliyyət nəzərdə tutulmadığı hallarda Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinin maddələri tətbiq oluna bilər.

15.3. Suallar

1. “Vergi hüquq pozuntusu” anlayışının mahiyyətini izah edin.
2. Vergi qanunvericiliyinin pozuntusu baş verdikdə vergi ödəyicisinin, vergi agentinin və istənilən digər şəxsin təqsirsizlik prezumpiyası necə tətbiq olunur?
3. Vergi qanunvericiliyinin pozulması halları nəzərdən keçirildikdə, hansı hallar və müddəalar müəyyən edilməlidir?
4. Vergi qanunvericiliyinin pozulması malların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilməsi ilə bağlı olduqda həmin işlərə hansı qaydada baxılır?
5. Vergi ödəyicisi tərəfindən vergi qanunvericiliyinin bir neçə pozuntusuna yol verildikdə, maliyyə sanksiyaları hansı qaydada tətbiq olunur?
6. Vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb olunmanı istisna edən hallar hansılardır?
7. Vergi qanunvericiliyinin pozulmasında şəxsin təqsirini istisna edən halları sadalayın.
8. Vergi qanunvericiliyinin pozulması halları nəzərdən keçirildikdə, hansı hallar müəyyən edilməlidir (araşdırılmalıdır)?
9. Vergi qanunvericiliyi ilə bağlı hüquq pozuntusuna görə məsuliyyətə cəlbətmə üçün hansı müddət müəyyən edilmişdir?
10. Hesabatın vaxtında verilməməsinə görə hansı maliyyə sanksiyaları tətbiq olunur?
11. Vergilərin azaldılmasına görə tətbiq olunan maliyyə sanksiyalarının məbləği nə qədər təşkil edir?
12. Müəyyən edilmiş qaydada vergi orqanında uçota alınma qaydalarını pozmaqla uçota durmadıqda, hansı maliyyə sanksiyası tədbirləri görülür?
13. Vergi borclarının dövlət büdcəsinə alınması üçün banka və ya digər kredit təşkilatına sərəncamın verildiyi tarixdən vergi ödəyicisi tərəfindən onun kassasından hesabdan pul vəsaitinin silinməsi növbəliliyi pozulmaqla nağd qaydada məxaric əməliyyatları aparıldıqda, hansı məsuliyyət tədbir-

ləri görülür?

14. Nağd pul hesablaşmalarının aparılması qaydalarının pozulmasına görə hansı məsuliyyət tədbirləri görülür?

15. Xammalın, materialların, yarımfabrikatların, hazır məhsulların və digər sərvətlərin, habelə pul vəsaitlərinin uçotdan gizlədilməsi və ya uçota alınmaması hallarında tətbiq olunan maliyyə sanksiyalarının məbləği nə qədər təşkil edir?

16. Ödənilmə vaxtı keçmiş vergi və ya cari vergi ödəmələrinə görə tətbiq olunan məsuliyyət tədbirləri hansılardır?

17. Artıq ödənilmiş vergilər üzrə ödənilən faizlərin məbləği nə qədər təşkil edir?

18. Banklara və bank əməliyyatlarının ayrı-ayrı növlərini həyata keçirən digər kredit təşkilatlarına tətbiq olunan maliyyə sanksiyalarının növlərini sadalayın.

19. Vergi orqanlarının və vergi orqanlarının vəzifəli şəxslərinin hüquqa zidd hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi nəticəsində vergi ödəyicisinə dəymiş zərərin ödənilməsi hansı qaydada təmin olunur?

20. Vergi qanunvericiliyinin pozulmasının sübut edilməsi kimin üzərinə qoyulur?

21. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində vergi hüquq pozuntularına görə hansı məsuliyyət tədbirləri nəzərdə tutulmuşdur?

22. Vergi nəzarəti tədbirlərinin həyata keçirilməsi zamanı yol verilən inzibati xətalara görə İnzibati Xətalər Məcəlləsində nəzərdə tutulan inzibati məsuliyyət tədbirlərini sadalayın.

15.4. Testlər

1. Vergi ödəyiciləri, vergi agentləri və onların nümayəndələri, vergi orqanlarının vəzifəli şəxsləri vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə hansı qanunvericilik aktlarına əsasən məsuliyyət daşıyırlar?

- A) İnzibati Xətalər Məcəlləsi;
- B) Vergi Məcəlləsi;
- C) Cinayət Məcəlləsi;
- D) İnzibati Xətalər Məcəlləsi, Vergi Məcəlləsi və Azərbaycan Respublikasının digər qanunları ilə.

2. Vergi ödəyicisi tərəfindən vergi qanunvericiliyinin bir neçə pozuntusuna yol verildikdə, maliyyə sanksiyaları necə tətbiq edilir?

- A) Vergi Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş ən yüksək maliyyə sanksiyası tətbiq edilir;
- B) hər pozuntuya münasibətdə ayrıca tətbiq edilir;
- C) Vergi Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş ən aşağı maliyyə sanksiyası tətbiq edilir;
- D) pozuntunun yüksək məbləği götürülür və ona uyğun maliyyə sanksiyası tətbiq edilir.

3. Aşağıdakı hallardan hansı vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb olunmanı istisna edən hallara aid deyildir?

- A) vergi qanunvericiliyi ilə bağlı hüquq pozuntusu hadisəsinin olmaması;
- B) vergi qanunvericiliyi ilə bağlı hüquq pozuntusunda şəxsin təqsirinin olmaması;
- C) vergi qanunvericiliyi ilə bağlı hüquq pozuntusunun təbii fəlakət şəraitində törədilməsi;
- D) vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb etmə müddətinin qurtarması.

4. Hansı hal vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb olunmanı istisna edir?

- A) vergi ödəyicisinin xahişi olduqda;
- B) vergi qanunvericiliyi ilə bağlı hüquq pozuntusunda şəxsin təqsirinin olmaması;

- C) vergi orqanının vəzifəli şəxsinin təşəbbüsü olduqda;
- D) vergi ödəyicisi fəaliyyət ünvanını dəyişdikdə.

5. Hansı hal vergi qanunvericiliyinin pozulmasında şəxsin təqsirini istisna edir?

- A) vergi orqanının vəzifəli şəxsinin təşəbbüsü olduqda;
- B) vergi ödəyicisi fəaliyyət ünvanını dəyişdikdə;
- C) vergi orqanlarının qərarlarına yenidən baxıldıqda vergi ödəyicisinin hərəkətləri üçün hüquqi əsasların olması aşkar edildikdə;
- D) vergi ödəyicisinin xahişi olduqda.

6. Vergi qanunvericiliyinin pozulması anından neçə il keçdikdə, şəxs həmin qanunvericiliklə bağlı hüquq pozuntusunun törədilməsinə görə məsuliyyətə cəlb edilə bilməz və vergi öhdəlikləri yarana bilməz?

- A) 3 il;
- B) 1 il;
- C) 2 il;
- D) 4 il.

7. Vergi hesabatını və ya hesabatın əvəzinə nəzərdə tutulmuş arayışı əsas olmadan müəyyən edilən müddətdə təqdim etməyən vergi ödəyicisinə vergi orqanının rəhbərinin (onun müavininin) qərarına əsasən hansı məbləğdə maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 25 manat;
- B) 40 manat;
- C) 50 manat;
- D) 100 manat.

8. Verginin (o cümlədən ödəmə mənbəyində verginin) hesabatda göstərilən məbləği verginin hesabatda göstərməli olan məbləğinə nisbətən azaldılmışdırsa, habelə büdcəyə çatası vergi məbləği hesabat təqdim etməməklə yayındırılmışdırsa, vergi ödəyicisinə azaldılmış və ya yayındırılmış vergi məbləğinin neçə faizi miqdarında maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 20 faizi;
- B) 40 faizi;
- C) 50 faizi;
- D) 100 faizi.

9. Vergi Məcəlləsində göstərilən müddətdə vergi orqanında uçota alınmaq üçün və ya Məcəllədə göstərilən müddətdə olduğu yer, yaxud yaşadığı yerin dəyişməsi barədə ərizənin verilməməsinə, həmçinin digər uçot məlumatlarında (vergi ödəyicisinin vergi uçotuna alınma haqqında ərizədə qeyd olunan rekvizitlərində) dəyişiklik haqqında məlumatın təqdim edilməməsinə görə, habelə Vergi Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş “Fərqlənmə nişanı” olmadan avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sərnəşin və ya yük daşınmasına görə hansı miqdarda maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 20 manat;
- B) 50 manat;
- C) 25 manat;
- D) 40 manat.

10. Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada vergilər üzrə borcların və faizlərin, tətbiq edilmiş maliyyə sanksiyalarının dövlət büdcəsinə alınması üçün banka və ya digər kredit təşkilatına sərəncamın verildiyi tarixdən vergi ödəyicisi tərəfindən onun kassasından, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş hesabdan pul vəsaitinin silinməsi növbəliliyi pozulmaqla, nağd qaydada məxaric əməliyyatları aparıldıqda isə aparılmış məxaric əməliyyatlarının neçə faizi miqdarında maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 20 faizi;
- B) 40 faizi;
- C) 50 faizi;
- D) 100 faizi.

11. ƏDV üzrə qeydiyyat məcburi olduğu halda, qeydiyyat olmadan fəaliyyət göstərilməsinə görə vergi ödəyicisinə ƏDV üzrə qeydiyyat olmadan fəaliyyət göstərdiyi bütün dövr ərzində büdcəyə ödənilməli olan ƏDV məbləğinin neçə faizi miqdarında maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 20 %;
- B) 40 %;
- C) 50 %;
- D) 100 %.

12. Nəzarət-kassa aparatları tətbiq edilmədən nağd pul hesablaşmalarının aparılmasına il ərzində birinci dəfə yol verildikdə, vergi ödəyicisinə nə

qədər maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 800 manat;
- B) 400 manat;
- C) 1200 manat;
- D) 200 manat.

13. Nəzarət-kassa aparatları tətbiq edilmədən nağd pul hesablaşmalarının aparılmasına il ərzində ikinci dəfə yol verildikdə, vergi ödəyicisinə nə qədər maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 800 manat;
- B) 400 manat;
- C) 1200 manat;
- D) 200 manat.

14. Vergi orqanlarında qeydiyyatdan keçirilməmiş və ya texniki tələblərə cavab verməyən nəzarət-kassa aparatlarından istifadə etməklə nağd pul hesablaşmalarının aparılmasına il ərzində üçüncü dəfə yol verildikdə, vergi ödəyicisinə nə qədər maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 800 manat;
- B) 400 manat;
- C) 1200 manat;
- D) 900 manat.

15. Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş ciddi hesabat blanklarından istifadə etmədən və ya müəyyən olunmuş qaydada təsdiq olunmuş formalara uyğun olmayan ciddi hesabat blanklarından istifadə etməklə əhali ilə pul hesablaşmalarının aparılmasına il ərzində birinci dəfə yol verildikdə, vergi ödəyicisinə nə qədər maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 800 manat;
- B) 400 manat;
- C) 1200 manat;
- D) 900 manat.

16. Nəzarət-kassa aparatlarından istifadə edilməsi dayandırıldıqda, əhali ilə pul hesablaşmalarının qeydiyyatının aparılması qaydalarının pozulmasına il ərzində birinci dəfə yol verildikdə, vergi ödəyicisinə nə qədər maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 800 manat;
- B) 400 manat;
- C) 1200 manat;
- D) 900 manat.

17. Xammalın, materialların, yarımfabrikatların, hazır məhsulların və digər sərvətlərin, habelə pul vəsaitinin 1.000 manatdan çox olan məbləğdə uçotdan gizlədilməsinə və ya uçota alınmamasına görə vergi ödəyicisinə nə qədər maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) gizlədilmiş və ya uçota alınmamış sərvətlərin və ya vəsaitin ümumi məbləğinin 1.000 manatdan az olan hissəsinin 5 faizi miqdarında;
- B) gizlədilmiş və ya uçota alınmamış sərvətlərin və ya vəsaitin tam məbləğinin 3 faizi miqdarında;
- C) gizlədilmiş və ya uçota alınmamış sərvətlərin və ya vəsaitin tam məbləğinin 5 faizi miqdarında;
- D) gizlədilmiş və ya uçota alınmamış sərvətlərin və ya vəsaitin ümumi məbləğinin 1.000 manatdan çox olan hissəsinə 5 faizi miqdarında.

18. Xammalın, materialların, yarımfabrikatların, hazır məhsulların və digər sərvətlərin, habelə pul vəsaitinin 1.000 manatdan çox olan məbləğdə uçotdan gizlədilməsinə və ya uçota alınmamasına il ərzində təkrar yol verildikdə, vergi ödəyicisinə nə qədər maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) gizlədilmiş və ya uçota alınmamış sərvətlərin və ya vəsaitin ümumi məbləğinin 1.000 manatdan az olan hissəsinə 10 faiz miqdarında;
- B) gizlədilmiş və ya uçota alınmamış sərvətlərin və ya vəsaitin tam məbləğinin 10 faiz miqdarında;
- C) gizlədilmiş və ya uçota alınmamış sərvətlərin və ya vəsaitin ümumi məbləğinin 1.000 manatdan çox olan hissəsinə 10 faiz miqdarında;
- D) gizlədilmiş və ya uçota alınmamış sərvətlərin və ya vəsaitin 1.000 manatının 10 faiz miqdarında.

19. Plombların vurulması və açılması arasındakı müddətdə nəzarət-ölçü cihazlarının göstəricilərində dəyişikliklərin edilməsinə, texnoloji avadanlıqlardakı plombların zədələnməsinə, istehsal olunmuş məhsulların aksiz markası ilə markalanmamasına, tam uçota alınmamasına, aksiz markaların inventarizasiyasında kənarlaşmalara yol verilməsinə, eləcə də Vergi Məcəlləsinin müvafiq maddəsinin tələblərini pozmaqla hazır məhsulun isteh-

sal sahəsindən kənara çıxarılmasına görə vergi ödəyicisinə nə qədər maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 500 manat;
- B) 50.000 manat;
- C) 5.000 manat;
- D) 50 manat.

20. Vergi və ya cari vergi ödəməsi Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş müddətdə ödənilmədikdə, ödəmə müddətindən sonrakı hər bir ötmüş gün üçün vergi ödəyicisindən və ya vergi agentindən ödənilməmiş vergi və ya cari vergi ödəməsi məbləğinin neçə faizi məbləğində faiz tutulur?

- A) 0,5 faizi;
- B) 0,1 faizi;
- C) 0,01 faizi;
- D) 0,2 faizi.

21. Müəyyən edilmiş vergi məbləğindən artıq ödənilmiş məbləğ və ya düzgün tutulmayan vergi məbləği ödənildikdə, vergi ödəyicisinin ərizəsinin verildiyi tarixdən həmin məbləğlər geri qaytarılanadək gecikdirilən hər bir gün üçün (ödəmə günü də daxil olmaqla) vergi ödəyicisinə müvafiq məbləğlərin neçə faizi miqdarında faiz ödənilir?

- A) 0,5 faizi;
- B) 0,01 faizi;
- C) 0,1 faizi;
- D) 0,2 faizi.

22. Hüquqi şəxsə, fərdi sahibkara, filiala və nümayəndəliyə, vergi orqanı tərəfindən verilən şəhadətnamə-dublikat olmadan sahibkarlıq fəaliyyətini göstərən hüquqi və fiziki şəxslərə hesablaşma hesabı və digər hesablar açdığına görə banklara və bank əməliyyatlarının ayrı-ayrı növlərini həyata keçirən kredit təşkilatlarına hər açılmış hesab üçün hansı məbləğdə maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 50 manat;
- B) 150 manat;
- C) 200 manat;
- D) 400 manat.

23. Sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən hüquqi və fiziki şəxslərin hesablaşma və digər hesabında, o cümlədən valyuta hesabında vəsait olduqda, onun vergilərin ödənilməsinə dair tapşırıqlarını, habelə vergilər üzrə borcların, faizlərin və maliyyə sanksiyalarının vergi ödəyicisinin hesabından Mülki Məcəllədə nəzərdə tutulmuş ödənişlərin növbəliyinə uyğun tutulması haqqında vergi orqanlarının sərəncamlarını icra etmədiyinə görə banklara və bank əməliyyatlarının ayrı-ayrı növlərini həyata keçirən digər kredit təşkilatlarına icra edilməmiş həmin ödəmə tapşırıqlarında və ya sərəncamlarda göstərilən məbləğin neçə faizi məbləğində maliyyə sanksiyası tətbiq edilir?

- A) 40 faiz;
- B) 60 faiz;
- C) 30 faiz;
- D) 20 faiz.

24. Vergi ödəyicisinin valyuta hesabından vəsait mübahisəsiz qaydada tutulduğu halda bank həmin gün Milli Bankın müəyyən etdiyi rəsmi məzənnə ilə sərəncamda göstərilən məbləğin neçə faizinədək hesabdakı valyuta vəsaitini dondurur?

- A) 50 faiz;
- B) 100 faiz;
- C) 105 faiz;
- D) 150 faiz.

25. Vergi xidməti sahəsində Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanının vəzifəli şəxslərinin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş tələblərinin yerinə yetirilməməsinə görə hansı miqdarda cərimə edilir?

- A) şərti maliyyə vahidinin on mislindən iyirmi beş mislinədək;
- B) fiziki şəxslər şərti maliyyə vahidinin on mislindən iyirmi mislinədək, vəzifəli şəxslər şərti maliyyə vahidinin otuz mislindən qırx mislinədək;
- C) hüquqi şəxslərə şərti maliyyə vahidinin yüz mislinədək;
- D) vəzifəli şəxslərə şərti maliyyə vahidinin yetmiş mislindən doxsan mislinədək.

15.5. Məsələlər

1. Vergi orqanlarında uçotda olmayan fiziki şəxsin göstərdiyi xidmətə görə ona müəssisə tərəfindən 1.400 manat məbləğində vəsait ödənilmişdir. Vəsait ödənilərkən ödəmə mənbəyində vergi tutulmamışdır. Verginin tutulmamasına görə müəssisəyə qarşı hansı məbləğdə maliyyə sanksiyası tətbiq edilə bilər?

2. Fərdi sahibkar tərəfindən rüb ərzində 2.000 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 500 manat fiziki şəxsə, 600 manat kommersiya müəssisəsinə, 900 manat isə qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilmişdir. İcarə haqqı ödənilərkən gəlirdən ödəmə mənbəyində vergi tutulmamışdır. Verginin ödəmə mənbəyində tutulmamasına görə tətbiq edilən maliyyə sanksiyasının məbləği nə qədərdir?

3. Fərdi sahibkar tərəfindən rüb ərzində 1.000 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 300 manat fərdi sahibkar olan fiziki şəxsə, 700 manat isə qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilmişdir. İcarə haqqı ödənilərkən gəlirdən ödəmə mənbəyində vergi tutulmamışdır. Verginin ödəmə mənbəyində tutulmamasına görə fərdi sahibkara tətbiq edilən maliyyə sanksiyasının məbləği nə qədərdir?

4. Qeyri-rezident hüquqi şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən rüb ərzində 2.000 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 400 manat fərdi sahibkar olmayan fiziki şəxsə, 500 manat fərdi sahibkar olan fiziki şəxsə, 1.100 manat isə qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilmişdir. İcarə haqqı ödənilərkən gəlirdən ödəmə mənbəyində vergi tutulmamışdır. Verginin ödəmə mənbəyində tutulmamasına görə tətbiq edilən maliyyə sanksiyasının məbləği nə qədərdir?

5. Qeyri-rezident hüquqi şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən rüb ərzində 2.000 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 1.200 manat fərdi sahibkar olan fiziki şəxsə, 800 manat isə qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilmişdir. İcarə haqqı ödənilərkən gəlirdən ödəmə mənbəyində vergi tutulmamışdır. Verginin ödəmə mənbəyində tutulmamasına görə tətbiq edilən maliyyə sanksiyasının məbləği nə qədərdir?

6. Qeyri-rezident hüquqi şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən rüb ərzində 2.500 manat məbləğində icarə haqqı ödənilmişdir. Bu məbləğdən 500 manat fiziki şəxsə, 600 manat kommersiya müəssisəsinə, 1.400 manat isə qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyinə ödənilmişdir. İcarə haqqı ödənilərkən gəlirdən ödəmə mənbəyində vergi tutulmamışdır. Verginin ödəmə mənbəyində tutulmamasına görə tətbiq edilən maliyyə sanksiyasının məbləği nə qədərdir?

7. Vergi orqanlarında uçotda olmayan fiziki şəxsin göstərdiyi xidmətə görə ona fərdi sahibkar tərəfindən 2.800 manat məbləğində vəsait ödənilmişdir. Vəsait ödənilərkən ödəmə mənbəyində vergi tutulmamışdır. Verginin tutulmamasına görə müəssisəyə qarşı hansı məbləğdə maliyyə sanksiyası tətbiq edilə bilər?

8. Vergi orqanlarında uçotda olmayan fiziki şəxsin göstərdiyi xidmətə görə ona qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən 2.600 manat məbləğində vəsait ödənilmişdir. Vəsait ödənilərkən ödəmə mənbəyində vergi tutulmamışdır. Verginin tutulmamasına görə müəssisəyə qarşı hansı məbləğdə maliyyə sanksiyası tətbiq edilə bilər?

9. Vergi orqanlarında uçotda olmayan fiziki şəxsin göstərdiyi xidmətə görə ona büdcə təşkilatı tərəfindən 2.200 manat məbləğində vəsait ödənilmişdir. Vəsait ödənilərkən ödəmə mənbəyində vergi tutulmamışdır. Verginin tutulmamasına görə müəssisəyə qarşı hansı məbləğdə maliyyə sanksiyası tətbiq edilə bilər?

10. Sadələşdirilmiş verginin ödəyicisi olan müəssisə həm ticarət, həm də avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişin daşıma fəaliyyətini həyata keçirir. Müəyyən olunmuşdur ki, sadələşdirilmiş verginin bəyannaməsi vaxtında təqdim olunmamış və sərnişin daşıma "Fərqlənmə nişanı" alınmadan həyata keçirilmişdir. Vergi qanunvericiliyinin qeyd olunan pozuntularına görə müəssisəyə qarşı tətbiq olunan maliyyə sanksiyasının ümumi məbləği nə qədərdir?

11. ƏDV-nin ödəyicisi olan müəssisə həm ticarət, həm də avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişin daşıma fəaliyyətini həyata keçirir. Müəyyən olunmuşdur ki, ƏDV-nin bəyannaməsi vaxtında təqdim olunmamış və sərnişin

daşıma “Fərqlənmə nişanı” alınmadan həyata keçirilmişdir. Vergi qanunvericiliyinin qeyd olunan pozuntularına görə müəssisəyə qarşı tətbiq olunan maliyyə sanksiyasının ümumi məbləği nə qədərdir?

12. ƏDV-nin ödəyicisi olan müəssisə ticarət fəaliyyətini həyata keçirir. Eyni zamanda, balansında olan avtobusu sərnəşin daşınmasında istifadə olunması üçün başqa vergi ödəyicisinə icarəyə vermişdir. Müəyyən olunmuşdur ki, ƏDV-nin bəyannaməsi vaxtında təqdim olunmamış və icarəyə verilmiş avtobusla sərnəşin daşıma “Fərqlənmə nişanı” alınmadan həyata keçirilmişdir. Vergi qanunvericiliyinin qeyd olunan pozuntularına görə müəssisəyə qarşı tətbiq olunan maliyyə sanksiyasının məbləği nə qədərdir?

13. ƏDV-nin ödəyicisi olan müəssisə ticarət fəaliyyətini həyata keçirir. Eyni zamanda, balansında olan avtobusu sərnəşin daşınmasında istifadə olunması üçün başqa vergi ödəyicisinə icarəyə vermişdir. Müəyyən olunmuşdur ki, ƏDV-nin bəyannaməsi vaxtında təqdim olunmamış, ƏDV-nin digər hesabat ayı üçün təqdim olunmuş bəyannaməsində göstərilən məbləği göstərilməli olan məbləğə nisbətən 1.000 manat azaldılmış və icarəyə verilmiş avtobusla “Fərqlənmə nişanı” alınmadan sərnəşin daşıma həyata keçirilmişdir. Vergi qanunvericiliyinin qeyd olunan pozuntularına görə müəssisəyə qarşı tətbiq olunan maliyyə sanksiyasının ümumi məbləği nə qədərdir?

14. ƏDV-nin ödəyicisi olan müəssisə həm ticarət fəaliyyətini və eyni zamanda, həm də sahibliyində olan bir yük avtomobili ilə yüklərin daşınmasını həyata keçirir. Müəyyən olunmuşdur ki, təqdim olunmuş bəyannamələrdə ƏDV-nin göstərilən məbləği göstərilməli olan məbləğə nisbətən 2.000 manat azaldılmış, müəssisənin olduğu yerin dəyişdiyi gündən 20 gün keçməsinə baxmayaraq bu barədə vergi orqanına məlumat verilməmiş və yük maşını üçün “Fərqlənmə nişanı” alınmamışdır. Qeyd olunan faktlara görə tətbiq olunan maliyyə sanksiyasının ümumi məbləği nə qədərdir?

15. Bank idarəsində vergi ödəyicisi üçün şəhadətnamə-dublikat olmadan bank hesabı açılmışdır. Başqa bir vergi ödəyicisinin hesabında vergi orqanının 15.000 manat məbləğində sərəncamı olduğu halda, həmin hesabdən Mülki Məcəllə ilə müəyyən edilmiş növbəlilik pozularaq hesaba

daxil olan 20.000 manat məbləğində pul vəsaiti əsas vəsaitlərin alınmasına verilmiş bank kreditinin ödənilməsinə yönəldilmişdir. Göstərilən hərəkətlərə görə bank idarəsinə qarşı tətbiq olunan maliyyə sanksiyasının ümumi məbləği nə qədərdir?

16. Vergi ödəyicisinin bank hesabına vergi orqanı tərəfindən 50.000 manat məbləğində sərəncam qoyulmuşdur. Hesaba 60.000 manat daxil olmuş və həmin məbləğin hamısı müştərinin tələbi ilə mal-material alınmasına yönəldilmişdir. Buna görə bank idarəsinə qarşı tətbiq olunan maliyyə sanksiyasının məbləği nə qədərdir?

17. Vergi ödəyicisinin yanvar-mart aylarında vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi 25.000 manat, aprel-iyun aylarında vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi 8.000 manat, iyul ayının 13-ə qədər isə 2.000 manat olmuş, vergi orqanına ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatda dair ərizəni iyul ayının 14-də vermişdir. Vergi ödəyicisi barədə hansı məsuliyyət tədbiri görülməlidir?

18. Vergi ödəyicisi iyul ayının 1-də vergi orqanına könüllü olaraq mart ayının 1-dən ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatda dair ərizə ilə müraciət etmişdir. O, mart ayının 1-dən ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatda alındıqdan sonra iyul ayının 15-də maliyyə orqanlarından hesab-faktura almışdır. Bundan sonra bir vergi ödəyicisinə fevral ayının 28-nə aparılmış əməliyyatlara görə 15.000 manat vergi məbləğində, digər vergi ödəyicisinə mart ayının 16-na aparılmış əməliyyatlara görə 17.000 manat vergi məbləğində hesab-faktura təqdim etmişdir. Belə olan halda vergi ödəyicisi barədə hansı məsuliyyət tədbiri görülməlidir?

19. Vergi ödəyicisinin ƏDV üzrə aprel ayı üçün dövlət büdcəsinə 10.000 manat vergi borcu vardır və may ayının 22-də bank idarəsinə həmin borc məbləğinə vergi orqanı tərəfindən sərəncam qoyulmuşdur. Vergi ödəyicisi mart ayının 24-də Mülki Məcəllədə nəzərdə tutulmuş növbəlilik pozulmaqla nağd qaydada kassasından 4.000 manat, hesablaşma hesabından isə köçürmə yolu ilə 6.000 manat vəsait məxaric etmişdir. O, vergi orqanına verdiyi məlumatında həmin borcların dövlət büdcəsinə ödənilməsi barədə bank idarəsinə sərəncam qoyulduğundan xəbərsiz olduğunu bildirmişdir. Belə olan halda vergi ödəyicisi barədə hansı məsuliyyət tədbiri görülməlidir?

20. Operativ vergi nəzarəti zamanı vergi ödəyicisi tərəfindən 2007-ci ilin yanvar ayının 15-də nəzarət-kassa aparatı tətbiq edilməli olan obyektdə nəzarət-kassa aparatı tətbiq etmədən nağd hesablaşmaların aparıldığı aşkar edilərək müvafiq qaydada rəsmiləşdirilmişdir. Araşdırma zamanı məlum olmuşdur ki, vergi ödəyicisi eyni qanun pozuntusuna görə həmin ilin yanvar ayının 13-də məsuliyyətə cəlb edilmişdir. Belə olan halda vergi ödəyicisi barədə hansı məsuliyyət tədbiri görülməlidir?

21. Səyyar vergi yoxlaması zamanı vergi ödəyicisi tərəfindən 450 manat dəyərində xammalın, 480 manat dəyərində hazır məhsulun və 830 manat məbləğində pul vəsaitinin uçotdan gizlədildiyi, 310 manat dəyərində yarımfabrikatların artıq göstərildiyi aşkar edilmişdir. Belə olan halda vergi ödəyicisi barədə hansı məsuliyyət tədbiri görülməlidir?

22. 2007-ci ilin iyun ayında aparılan səyyar vergi yoxlaması zamanı vergi ödəyicisi tərəfindən 750 manat dəyərində xammalın, 640 manat dəyərində hazır məhsulun uçotdan gizlədildiyi aşkar edilmişdir. Araşdırma zamanı məlum olmuşdur ki, vergi ödəyicisi həmin ilin mart ayında 1.600 manat pul vəsaitini uçotdan gizlətdiyinə görə ona 30 manat məbləğində maliyyə sanksiyası tətbiq edilmişdir. Belə olan halda vergi ödəyicisi barədə hansı məsuliyyət tədbiri görülməlidir?

23. Vergi orqanında vergi ödəyicisi kimi uçotda olan hüquqi şəxsin mənfəət vergisinin bəyannaməsinin təqdim edilməsi müddəti onun müraciətinə əsasən vergi orqanı tərəfindən 3 ay uzadılmışdır. O, bəyannaməni may ayının 15-də təqdim edərsə, onun barəsində hansı məsuliyyət tədbiri görülməlidir?

24. Vergi orqanında vergi ödəyicisi kimi uçotda olan fiziki şəxsin gəlir vergisinin bəyannaməsinin təqdim edilməsi müddəti onun müraciətinə əsasən vergi orqanı tərəfindən 3 ay uzadılmışdır. O, bəyannaməni iyul ayının 5-də təqdim edərsə, onun barəsində hansı məsuliyyət tədbiri görülməlidir?

25. ƏDV ödəyicisi malın satıcısına 5.000 manat ƏDV-siz pul vasitə ilə ödəmişdir. Ancaq malın dəyəri ödənilərkən ödənilməli olan ƏDV depozit hesaba ödənilməmişdir. Belə olan halda vergi ödəyicisi barəsində hansı məsuliyyət tədbirləri görülür?

TESTLƏRİN VƏ MƏSƏLƏLƏRİN DÜZGÜN CAVABLARI

FƏSİL 1.

Testlər

1. C	8. A	15. A	22. C
2. B	9. D	16. B	23. A
3. B	10. C	17. B	24. A
4. B	11. A	18. B	25. B
5. A	12. C	19. C	
6. B	13. B	20. A	
7. B	14. A	21. C	

FƏSİL 2.

Testlər

1. B	8. A	15. C	22. B
2. A	9. B	16. B	23. C
3. A	10. A	17. B	24. C
4. D	11. B	18. D	25. B
5. C	12. C	19. C	
6. C	13. A	20. B	
7. D	14. C	21. B	

FƏSİL 3.

Testlər

1. A	8. B	15. C	22. D
2. D	9. C	16. D	23. C
3. B	10. C	17. D	24. A
4. B	11. A	18. B	25. B
5. B	12. C	19. C	
6. A	13. B	20. C	
7. B	14. A	21. A	

FƏSİL 4.

Testlər

1. D	8. D	15. C	22. C
2. C	9. D	16. C	23. B
3. C	10. B	17. C	24. A
4. A	11. B	18. D	25. D
5. C	12. B	19. D	
6. A	13. C	20. B	
7. C	14. C	21. D	

FƏSİL 5.

Testlər

1. C	8. C	15. B	22. D
2. B	9. C	16. C	23. B
3. A	10. B	17. B	24. B
4. A	11. A	18. A	25. C
5. C	12. C	19. C	
6. A	13. D	20. C	
7. C	14. A	21. D	

Məsələlər

1. 38,7 manat	10. 38.100,0 manat	17. 1.400 manat
2. 19,6 manat	11. 2.770,4 manat	18. 24,5 manat
3. 11,9 manat	amortizasiya və 640	19. 21,7 manat
4. 47,6 manat	manat təmir	20. 61,6 manat
5. 5.900,0 manat	12. 350 manat	21. 22,4 manat
6. 800,0 manat	13. 7 manat	22. 29,4 manat
7. 280,0 manat	14. 0 manat	23. 1.680,0 manat
8. 36.500,0 manat	15. 14 manat	24. 560,0 manat
9. 41,3 manat	16. 49 manat	25. 46,2 manat

FƏSİL 6.

Testlər

1. B	8. B	15. B	22. A
2. B	9. C	16. D	23. A
3. D	10. A	17. C	24. C
4. D	11. C	18. D	25. C
5. D	12. C	19. D	
6. B	13. C	20. D	
7. D	14. A	21. B	

Məsələlər

1. 38.000 manat	10. 1.100 manat	19. 2.200 manat
2. 22.875 manat	11. 550 manat	20. 2.400 manat
3. 39.500 manat	12. 3.400 manat	21. 14.600 manat
4. 5.720 manat	13. 2.440 manat	22. 9.000 manat
5. 3.820 manat	14. 39.600 manat	23. 10.400 manat
6. 3.220 manat	15. 850 manat	24. 3.600 manat
7. 570 manat	16. 27.000 manat	25. 10.266 manat
8. 21 manat	17. 100.000 manat	
9. 1.320 manat	18. 37.500 manat	

FƏSİL 7.

Testlər

1. B	8. C	15. C	22. C
2. C	9. D	16. B	23. D
3. C	10. C	17. D	24. C
4. A	11. B	18. D	25. C
5. D	12. D	19. C	
6. B	13. C	20. C	
7. D	14. B	21. C	

Məsələlər

1. 56 manat	10. 70 manat	19. 18.000 manat
2. 490 manat	11. 630 manat	20. 3.200 manat
3. 70 manat	12. 350 manat	21. Vergi tutulmur
4. 42 manat	13. 420 manat	22. 1.400 manat
5. 126 manat	14. 6.400 manat	23. 4.200 manat
6. 126 manat	15. 4.000 manat	24. Vergi tutulmur
7. 126 manat	16. 6.800 manat	25. 3.400 manat
8. 112 manat	17. 6.400 manat	
9. 168 manat	18. 2.200 manat	

FƏSİL 8. Testlər

1. C	8. B	15. A	22. J
2. D	9. A	16. A	23. D
3. C	10. D	17. B	24. D
4. B	11. C	18. B	25. J
5. C	12. D	19. A	
6. D	13. B	20. D	
7. C	14. D	21. A	

Məsələlər

1. 76,25 manat	10. 234 manat	19. 7.000 manat
2. 140.000 manat	11. 348 manat büdcəyə	20. 5.000 manat
3. 270 manat büdcəyə	12. 9.500 manat	21. 4.000 manat
4. 6.100 manat	13. 18.400 manat	22. 2.000 manat
5. 486 manat	14. 108 manat	23. 1.200 manat
6. 122 manat	15. 360 manat	24. 15.000 manat
7. 3.600 manat	16. 33.900 manat	25. 50.850 manat
8. 180 manat	17. 21.350 manat	
9. 180 manat	18. 61.000 manat	

FƏSİL 9.

Testlər

1. D	8. C	15. B	22. B
2. D	9. C	16. A	23. C
3. B	10. A	17. C	24. A
4. C	11. A	18. A	25. B
5. D	12. B	19. A	
6. C	13. A	20. B	
7. B	14. C	21. C	

Məsələlər

1. 2.020 büdcədən qaytarılır	10. Vergidən azaddır	19. 2.400 manat
2. 12.725,68 manat	11. Vergidən azaddır	20. 140 manat
3. 7.532,9 manat	12. 2.300 manat	21. 40 manat
4. 500 manat	13. 8.600 manat	22. 7.500 manat
5. 150 manat	14. 1.400 manat	23. 1.375 manat
6. 525 manat	15. Vergidən azaddır	24. 240 manat
7. 160 manat	16. 325 manat	25. 1.000 manat
8. 5.000 manat	17. 1.450 manat	
9. 600 manat	18. 312 manat	

FƏSİL 10.

Testlər

1. A	8. A	15. A	22. B
2. C	9. B	16. D	23. A
3. C	10. A	17. A	24. B
4. B	11. B	18. D	25. A
5. A	12. B	19. C	
6. B	13. A	20. B	
7. C	14. A	21. A	

Məsələlər

1. 15 manat	9. 200 manat	18. 13 manat
2. 10 manat	10. 4.600 manat	19. 30 manat
3. 8 manat	11. 4.300 manat	20. 45 manat
4. 1,5 man.; 1,5 man.; 2 man.	12. 2.400 manat	21. 675 manat
5. 25 manat	13. 1.950 manat	22. 300 manat
6. 90 manat	14. 2.400 manat	23. 379 manat
7. 55 manat	15. 1.766,6 manat	24. 45 manat
8. 150 manat	16. 52 manat	25. 55 manat
	17. 76,35 manat	

FƏSİL 11. Testlər

1. A	8.D	15. A	22. C
2. B	9. D	16. B	23. A
3. D	10. A	17. A	24. B
4. A	11. A	18. D	25. A
5. C	12. B	19. C	
6. A	13. C	20. A	
7. C	14. B	21. C	

Məsələlər

1. 680 manat	10. 18 manat	19. Vergidən azaddır
2. 694,6 manat	11. Vergidən azaddır	20. Vergidən azaddır
3. 640,8 manat	12. Vergidən azaddır	21. 24 manat
4. 572 manat	13. Vergidən azaddır	22. 14 manat
5. 280 manat	14. 2,5 manat	23. Vergi ödəmir
6. 0 manat	15. 10,8 manat	24. 36,8 manat
7. 11,5 manat	16. Vergidən azaddır	25. 26,08 manat
8. 9,2 manat	17. 2 manat	
9. 9,8 manat	18. 0 manat	

FƏSİL 12.

Testlər

1.A	8.B	15.C	22.C
2.B	9.A	16.A	23.D
3.A	10.B	17.D	24.D
4.C	11.C	18.C	25.C
5.D	12.A	19.B	
6.D	13.D	20.D	
7.D	14.B	21.D	

Məsələlər

1. 15 ABŞ dolları	10. Vergidən azaddır	19. 52 manat
2. 15 manat	11. 70 manat	20. 32 manat
3. 560 manat	12. Vergidən azaddır	21. 44 manat
4. 84 manat	13. 90 manat	22. Vergidən azaddır
5. 165 ABŞ dolları	14. 110 manat	23. Vergidən azaddır
6. 64 manat	15. Vergidən azaddır	24. Vergi ödənilmir
7. 228 manat	16. 160 manat	25. 240 manat
8. 90 manat	17. Vergidən azaddır	
9. 288 manat	18. 32 manat	

FƏSİL 13.

Testlər

1. A	8. A	15. A	22. B
2. A	9. A	16. B	23. D
3. C	10. A	17. D	24. C
4. A	11. D	18. C	25. D
5. D	12. A	19. A	
6. A	13. B	20. C	
7. B	14. A	21. A	

Məsələlər

1. 15.000 manat	10. 1.275 manat	19. 1.800 manat
2. 37.300 manat	11. 600 manat	20. 490 manat
3. 550 manat	12. 1.250 manat	21. 1.680 manat
4. 225 manat	13. 662,5 manat	22. 250 manat
5. 418.080 manat	14. 1.250 manat	23. 14.760 manat
6. 925 manat	15. 3.750 manat	24. 139,36 manat
7. 96.600 manat	16. 1.500 manat	25. 24.609 manat
8. 1.000 manat	17. 2.250 manat	
9. 625 manat	18. 425 manat	

FƏSİL 14.

Testlər

1. D	8. B	15. A	22. A
2. B	9. A	16. C	23. C
3. D	10. B	17. A	24. D
4. A	11. A	18. B	25. B
5. D	12. D	19. C	
6. C	13. A	20. B	
7. D	14. A	21. B	

Məsələlər

1. 720 manat	10. 35,4 manat	19. 487,2 manat
2. 600 manat	11. 410,4 manat	20. 170 manat
3. 800 manat	12. 135 manat	21. 121,4 manat
4. 25.000 manat	13. 9 manat	22. 139,4 manat
5. 300 manat	14. 360 manat	23. 51,9 manat
6. 36,9 manat	15. 100.000 manat	24. 51,9 manat
7. 428,4 manat	16. 500 manat	25. 77,7 manat
8. 800 manat	17. 800 manat	
9. 260 manat	18. 36,9 manat	

FƏSİL 15.

Testlər

1. D	8. C	15. B	22. D
2. B	9. D	16. B	23. D
3. C	10. A	17. D	24. C
4. B	11. C	18. C	25. B
5. C	12. B	19. C	
6. A	13. A	20. B	
7. B	14. C	21. C	

Məsələlər

1. 70 manat	10. 80 manat	19. 2000 manat
2. 17,5 manat	11. 80 manat	20. 800 manat
3. 10,5 manat	12. 40 manat	21. 38 manat
4. 31,5 manat	13. 290 manat	22. 39 manat
5. 42 manat	14. 580 manat	23. məsuliyyət tədbiri görülmür
6. 17,5 manat	15. 3.400 manat	24. 40 manat
7. 192,5 manat	16. 10.000 manat	25. 450 manat
8. 175 manat	17. 900 manat	
9. 140 manat	18. 15.000 manat	

Ə D Ə B İ Y Y A T

Azərbaycan dilində

1. Abbasov Ə.M., Sadıqov M.M. Azərbaycan Respublikasının regionları: maliyyə və vergi potensialının proqnozlaşdırılması problemləri. Bakı: “Elm”, 2002.
2. Abbasov Ə.M., Bağirov M.M., Bağirov D.A., Pürhani S.H. İzahlı iqtisadi terminlər lüğəti. Bakı, 2005.
3. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi. Bakı, 2008.
4. Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi. Bakı, 2006.
5. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı, 2007.
6. Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsi. Bakı, 2006.
7. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi. Bakı, 2006.
8. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi. Bakı, 2006.
9. Azərbaycanın statistik göstəriciləri. 2000-2007-ci illər. Rəsmi nəşr. Bakı, “Səda” nəşriyyatı.
10. Azərbaycan Respublikasının vergi orqanlarının fəaliyyətinə dair statistik məcmuə. Bakı, 2001-2006-cı illər.
11. “Azərbaycanın vergi xəbərləri” jurnalı. 2003-2007-ci illər.
12. Bağirov D.A. Vergi nəzarəti. Bakı, 2006.
13. Bədəlov Ş.Ş., Məhərrəmov R.B., Qurbanov F.Ə. Büdcə sistemi Bakı, 2003.
14. Kəlbiyev Y.A. Vergilər və vergitutma: sxem və cədvəllərdə. Bakı, 2004.
15. Kəlbiyev Y.A. Fiskal siyasət və vergi siyasətinin tənzimlənməsi problemləri. Bakı: Elm, 2005.
16. Məmmədov F.Ə., Musayev A.F., Sadıqov M.M., Rzayev Z.H., Kəlbiyev Y.A. Vergitutmanın nəzəri və metodoloji əsasları. Bakı, 2001.
17. Məmmədov F.Ə., Musayev A.F., Sadıqov M.M., Kəlbiyev Y.A., Rzayev Z.H. Vergilər və vergitutma. Bakı, 2006.
18. Musayev A.F., Kəlbiyev Y.A., Hüseynov A.A. Azərbaycan Respublikasının vergi xidməti: islahatlar və nəticələr. Bakı, 2002.

19. Musayev A.F. Vergi siyasətinin iqtisadi problemləri. Bakı, 2004.
20. Musayev A.F., Qəhrəmanov A.Q. Vergi mədəniyyəti. Bakı, 2004.
21. Rzayev Z.H. Vergi menecmenti. Bakı, 2007.
22. Sadıqov M.M. Azərbaycan Respublikasının maliyyə potensialının formalaşması problemləri. Bakı, 2001.
23. Vəliyev D.Ə., Balakışiyeva Y.N., Rəfibəyli İ.R., İmanov E.E., Qarabalov E.M. Vergi hüququ. Bakı, 2003.
24. “Vergilər” qəzeti, 2000-2007-ci illər.

Rus dilində

25. Брызгалин А.В., Бернин В.Р., Головин А.И.. Налоговая оптимизация. М., 2002.
26. Введение в экономико-математические модели в экономике. Под ред. Д.Г.Черника. М., 2000.
27. Владимирова Л.П. Прогнозирование и планирование в условиях рынка. М., 2005.
28. Вылкова Е.С. Тарасевич А.Л. Налоговое планирование. Санкт-Петербург, 2004.
29. Государственное регулирование рыночной экономики. Под ред. В.И.Кушлина. М., 2005.
30. Дернберг Р.Л. Международное налогообложение. М.: ЮНИТИ, 1997.
31. Дуканич Л.В. Налоги и налогообложение. Ростов-на-Дону, 2000.
32. Заяц Н.Е. Теория налогов. Минск, 2002.
33. Злобина Л.А., Стажкова М.М. Оптимизация налогообложения экономического субъекта. М., 2003.
34. Карабаева И.В. Налоговое регулирование рыночной экономики. М., 2000.
35. Кугаенко А.А., Белянин М.П. Теория налогообложения. М.: Вузовская книга, 1999.
36. Луговой О., Синельников-Мурылев С., Трунин И. Оценка налогового потенциала субъектов Российской Федерации.

37. Мескон М., Алберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. М., 2004.
38. Налоги и налоговое право. Под ред. А.В. Брызгалина. М., 1997.
39. Налоги и налогообложение. Под ред. М. Романовского и О. Врублевской. Санкт-Петербург, 2002.
40. Налоговый менеджмент. Под ред. А.Г.Поршнева. М., 2003
41. Пансков В.Г. Налоги и налогообложение в Российской Федерации. М., 2002.
42. Парсаданов Г.А, Егоров В.В. Прогнозирование национальной экономики. М., 2002.
43. Сердюков А.Э., Вылкова Е.С., Тарасевич А.Л. Налоги и налогообложение. Санкт-Петербург, 2005.
44. Сутырин С.Ф., Погорлецкий А.И. Налоги и налоговое планирование в мировой экономике. Санкт-Петербург, 1998
45. Ходов Л.Г. Государственное регулирование национальной экономики. М., 2004.
46. Четыркин Е.М. Методы финансовых и коммерческих расчетов. М.: Дело, 1995
47. Экономика. Под ред. А.С.Булатова. М., 2000.
48. Экономика налоговой политики. Перевод с английского/Под редакцией Майкла П. Девере, М.: Информационно-издательский дом "Филинь", 2001.
49. Экономическая теория. Под ред. В.Д.Камаева. М., 1998.
50. Экономическая теория. Под ред. А.И. Добрынина и Л.С. Тарасевича. М., 2000.
51. Юткина Т.Ю.. Налоги и налогообложение. М., 2002.

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3
-------------	---

Fəsil 1. Vergi qanunvericiliyi ilə tənzimlənən münasibətlər

1.1. Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyi və vergi sistemi	5
1.2. Vergi münasibətlərinin iştirakçıları, onların hüquq və vəzifələri	19
1.3. Suallar	31
1.4. Testlər	35

Fəsil 2. Vergi nəzarəti və vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi

2.1. Vergi nəzarəti	43
2.2. Vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi	52
2.3. Suallar	57
2.4. Testlər	60

Fəsil 3. Vergilərin hesablanması ümumi əsasları

3.1. Vergi ödəyicisi və vergi agentləri tərəfindən vergilərin hesablanması	67
3.2. Vergi orqanları tərəfindən vergilərin hesablanması	71
3.3. Suallar	76
3.4. Testlər	77

Fəsil 4. Vergilərin hesablanmasında beynəlxalq təcrübə

4.1. Beynəlxalq iqtisadi vergitutma	84
4.2. Xarici hüquqi şəxslərin vergiyə cəlb edilməsi xüsusiyyətləri ..	103
4.3. Suallar	108
4.4. Testlər	109

Fəsil 5. Fiziki şəxslərin gəlir vergisi	116
5.1. Fiziki şəxslərin gəlir vergisinin hesablanması	116
5.2. Suallar	147
5.3. Testlər	148
5.4. Məsələlər	154
Fəsil 6. Hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi	159
6.1. Hüquqi şəxslərin mənfəət vergisinin hesablanması	159
6.2. Suallar	168
6.3. Testlər	169
6.4. Məsələlər	174
Fəsil 7. Ödəmə mənbəyində hesablanan vergilər	180
7.1. Ödəmə mənbəyində tutulan vergilərin hesablanması	180
7.2. Suallar	183
7.3. Testlər	185
7.4. Məsələlər	190
Fəsil 8. Əlavə dəyər vergisi	195
8.1. Əlavə dəyər vergisinin hesablanması	195
8.2. Suallar	223
8.3. Testlər	224
8.4. Məsələlər	231
Fəsil 9. Aksizlər	237
9.1. Aksizlərin hesablanması	237
9.2. Suallar	249
9.3. Testlər	250

9.4. Məsələlər	256
Fəsil 10. Əmlak vergisi	261
10.1.1. Fiziki şəxslərin əmlak vergisinin hesablanması	261
10.1.2. Hüquqi şəxslərin əmlak vergisinin hesablanması	263
10.2. Suallar	266
10.3. Testlər	267
10.4. Məsələlər	273
Fəsil 11. Torpaq vergisi	278
11.1. Torpaq vergisinin hesablanması	278
11.2. Suallar	287
11.3. Testlər	289
11.4. Məsələlər	295
Fəsil 12. Yol vergisi	299
12.1. Yol vergisinin hesablanması	299
12.2. Suallar	303
12.3. Testlər	305
12.4. Məsələlər	311
Fəsil 13. Mədən vergisi	315
13.1. Mədən vergisinin hesablanması	315
13.2. Suallar	318
13.3. Testlər	319
13.4. Məsələlər	324
Fəsil 14. Sadələşdirilmiş vergi	327
14.1. Sadələşdirilmiş verginin hesablanması	327
14.2. Suallar	335

14.3. Testlər	337
14.4. Məsələlər	343
Fəsil 15. Vergidən yayınma və onunla mübarizə tədbirləri	348
15.1. Vergidən yayınmanın formaları və səbəbləri	348
15.2. Vergidən yayınmaya görə qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş məsuliyyət tədbirləri	354
15.3. Suallar	364
15.4. Testlər	366
15.5. Məsələlər	373
Testlərin və məsələlərin düzgün cavabları.	378
Ədəbiyyat	387